



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

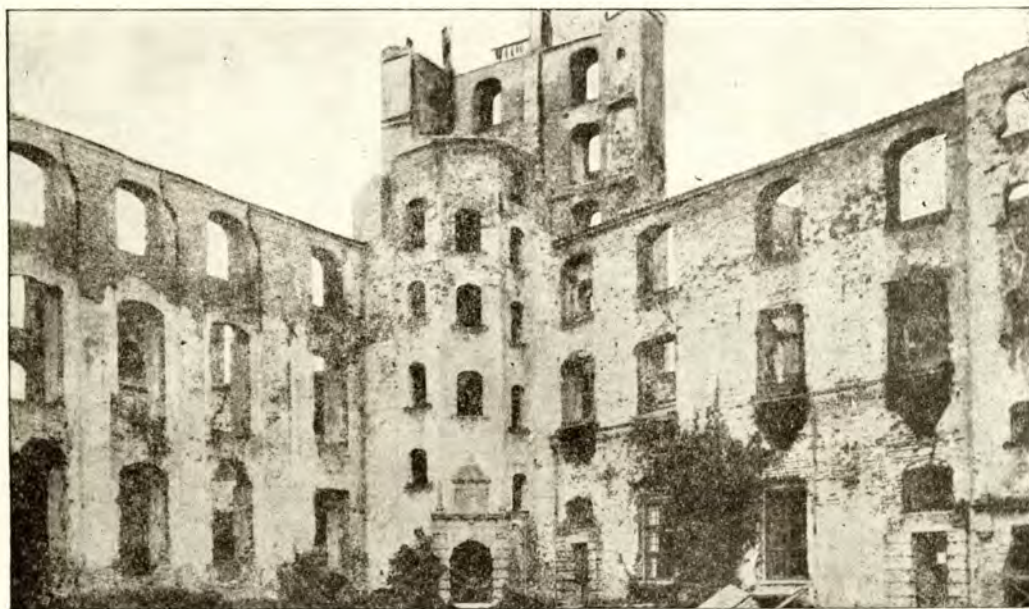
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VEJLE AMT



DANSKE
BYER OG SOGNE



1. HÆFTE

DANSKE BYER OG SOGNE

HISTORISKE OG PERSONALHISTORISKE
OPLYSNINGER OM LAND
OG BY

2. BIND
VEJLE AMT

VORT LANDS FORLAG

ANSVARHAVENDE: A. SANDER

ROSKILDE MCMXXXI



KNUD VALLØE Amtmand, Kammerherre.

K. 2. DM., Udenlandske Ordener N. St. O. 3. R. St. Stan. 3. Ø. r. K. 2.

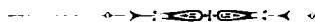
er født den 25. August 1867 i København som Son af Protektor ved Universitetet Knud Valløe og Hustru. f. v. Arenstorff. Gift 1919 med Asta Anna Eva Broge. Student 1885, cand. jur. 1892. Assistent i Indenrigsministeriet 1894, senere i Landbrugsministeriet. Fuldmægtig 1908, Ekspeditionssekretær 1910, Sekretær hos Landbrugsministeren fra 1905-15, Amtmand over Bornholms Amt 1913, over Vejle Amt 1921. Formand i Bestyrelsen for Horsens Juelsminde-Jernbane og for Vejle Vandel Jernbaneselskab fra 1922, Medlem af Bestyrelsen for Horsens—Tørring Jernbane fra 1922, Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab fra 1923, Formand for Vejle Amts historiske Samfund, Medlem af Præsidiets for Købestævnerne i Fredericia og København fra 1921.

VEJLE AMT

VEJLE AMT, det sydøstligste i Nørrejylland, begrænses mod Nord af Aarhus Amt, fra hvilket det til Dels skilles ved Skern Aa-Gudena, Bygholm Aa og Horsens Fjord, mod Øst af Kattegat og Lillebælt, hvilket sidste afsætter Vejle Fjord og Kolding Fjord, mod Syd af Haderslev Amt, paa hvis Grænse Lillebælt afsætter den lille Bugt Hejlsminde, og mod Vest Ribe og Ringkøbing Amter. Øen Hjarnø i Horsens Fjords Munding hører til Amtet.

Amtet omfatter Købstæderne Vejle, Fredericia og Kolding og Herrederne: Bjæрге, Hatting, Nørvang, Tørrild, Jerlev, Elbo, Holmans, Brusk og Nørre-Tyrstrup.

Amtets samlede Areal udgør 235,032 ha og Indbyggerantallet er ca. 163,600.



VEJLE AMTSRAAD

Medlemmer af Vejle Amtsraad er: Sparekassedirektør MIKEL JENSEN, R. af D., Jelling, Proprietær S. ØSTERGAARD-HANSEN, Skulsballe pr. Vrigsted, Gaardejer JANUS PETERSEN, Hyrup pr. Stouby, Gaardejer BERTEL JENSEN, St. Karlskov pr. Filskov, N. K. SØGAARD, Grejs pr. Grejsdal, Gaardejer S. HENRIKSEN, Pjedsted, Proprietær J. KIÆR, Sdr. Bjært, JENS POULSEN, Dbmd, Harte pr. Kolding, Gaardejer KNUD HAARGAARD, Vinding pr. Vejle, HANS CHRISTENSEN, Engesvang, Filskov, og J. T. K. HANSEN, Brande.



Prospekt af Vejle set fra Syd, ca. 1769.

VEJLE



VEJLE, hvis Navn i Middelalderen skreves Wæthlæ, Wæthel og Wedel, er en gammel By, hvis Oprindelse ligger langt tilbage i Middelalderen. Den synes tidligst at være nævnt 1196, da Kong Knud i Vejle udsteder et Brev, hvorved han fornyer sine Forgængeres Gave til Ribe Kirke.

Byen ligger ved Vejle Fjords inderste Vig. Høje Bakker, for en stor Del bevoksede med Skov, omgiver Byen saavel fra den sydlige som fra den nordlige Side. Byen har derfor en Beliggenhed, som hører til de skønneste i Danmark. De Nord for Byen liggende stejle Banker afgiver ypperlige Spadseregange med Udsigter af en overraskende Atveksling og Skønhed.

Hvornaar Byen er blevet Købstad vides ikke, men dens første kendte Privilegier er givet den 16. August 1326 af Kong Valdemar og senere er de blevet stadfæstede den 3. August 1355 og den 27. November 1442 og ofte senere, bl. a. af Kong Christian den 4. den 27. Marts 1635. Byen omtales flere Gange i Middelalderens Historie. I 1247 blev Byen afbrændt af Hertug Abel. I 1256 fik Ærkebiskop Jakob Erlandsen den bekendte Vejlekonstitution vedtaget her paa Kirkemødet den 6. Marts. I 1279 holdtes her atter et Kirkemøde af Ærkebiskop Thrugot Thorstensen. Byen har ofte været besøgt af Kongerne. Erik Menved sluttede her i 1317 et Forbund med sin Søstersøn Joh. af Werle, og i 1326 holdt Hertug Valdemar af Sønderjylland en For-

samling hos sig i Vejle, hvor han forlenede Hr. Ludvig Albretsen med Viborg og Nørrejyllands Landsting. Den 13. Marts 1345 blev her indgaaet et Forbund mellem Kong Valdemar Atterdag og Svogeren Hertug Valdemar og den 22. Januar 1523 modtog Kong Christian den 2. i Vejle den jyske Adels Opsigelsesbrev. Paa en Bygning, der ligger paa Hjørnet af Raadhustorvet og Kirkegade, der opførtes i Aaret 1858 og som Erstatning for en ældre Gaard, som skal være blevet skaanet ved den store Ildebrand i 1739, men som i 1764 for største Delen blev nedbrudt og ombygget, findes en Sten med en Indskrift, der siger, at her i Borgmester Niels Jonssøns Hus boede Kong Christian den 2. i Januar 1523 og modtog her Adels Opsigelsesbrev.

I Stenaldertiden er Egnen omkring Vejle sikkert blevet bebygget, omend noget sparsomt, da der i de store, sammenhængende Skovstrækninger kun fandtes aabne Pletter hist og her. Man træffer imidlertid i Byens Omegn meget gamle Stednavne, der afgjort peger paa Oldtids-Bebyggelser. At Stenalderfolkene har boet paa begge Sider af Fjorden og i den senere Købstads umiddelbare Nærhed, er der Beviser nok for. De Skaldynger og Køkkenmøddinger, hvoraf der findes Rester baade Nord og Syd for Fjorden, viser tydeligt, at Egnens første Beboere levede i samme vilde Tilstand som Befolkningen i det øvrige Land. Blot et lille Stykke uden for Vejle paa Fjordens sydlige Skrænt har der indtil for faa Aar siden været en meget stor Køkkenmødding, der nu helt er blevet forstyrret, og der er fundet en Del Stenredskaber rundt omkring paa Skrænterne. Nord for Dalstrøget og Øst for Grejsdalen har der ligget en By, som hed Grundet. Dette Navn er meget gammelt og Herregaarden Grundet blev senere dannet af dens Marker. Den dybe og brede Vejledal har i Oldtiden været fyldt med Vand, og hvor der ikke var Vand, var dog et ret ufremkommeligt Morads helt hen til Randbøl.

I den tidligste Middelalder har der været en Borg til Forsvar for Byen umiddelbart ved denne og lige norden for den store Aa. Borgen laa paa en Forhøjning, som ved Kunst var dannet ude i Engen et lille Stykke baade fra Aa og Fjord, og Pladsen kan endnu paavises, skønt der ikke er Spor tilbage hverken af Borgen eller Forhøjningen. Den har ikke haft noget særligt Navn, men er blot blevet kaldet Vejleborgen. At den er identisk med det Castrum Wethæl, der i 1351 med Tilliggende blev pantsat til Ribe Bispestol, synes rimeligt. Allerede i 1473 har Borgen ligget øde.

En anden Borgplads ved Vejle ved vi noget mere om. Den ligger der endnu temmelig uberørt af Menneskers Ødelæggelseslyst, skønt der har været gjort ret kraftige Forsøg paa at sløje den. Den kaldes „Rosborg“ og ligger i Engen Vesten for Byen, ret umiddelbart ved den nordre Side af Aaen. Man tør næsten gaa ud fra, at Borgen har været bygget af Træ, og at den er meget gammel. Det er uden Tvivl rigtigt, at der en Gang har raset en heftig Ildebrand her. Senere er der vistnok blevet opført en anden Bygning paa samme Sted, og Udgravninger har vist, at denne var af Sten. Ved de foretagne Udgravninger fandt man nogle Kander af rhinsk Stentøj fra det 14de Aarhundrede. Rosborg er formodentlig blevet anlagt i meget gammel Tid og er vistnok en hel Del ældre end Vejleborgen, maaske er den blevet anlagt før Vejle By blev til. Den var bestemt til at angribe fjendtlige Sejlere, der løb op ad Aaen, medens Vejleborgen var bestemt til Byens Forsvar. Rosborg nød i sin Tid betydelig større Anseelse end Vejleborgen, hvilket særlig skyldtes, at den havde et ret betydeligt Jordtilliggende, hvorimod Vejleborgen intet saadant ejede. Rosborgs Ejere har været meget ansete Adelsmænd.

Af Klostre havde Vejle *Sortebrødre-klosteret*, der beboedes af Dominikanerne, en Munkeorden, der var stiftet af Paven 1216. Denne Munkeorden kom til Danmark

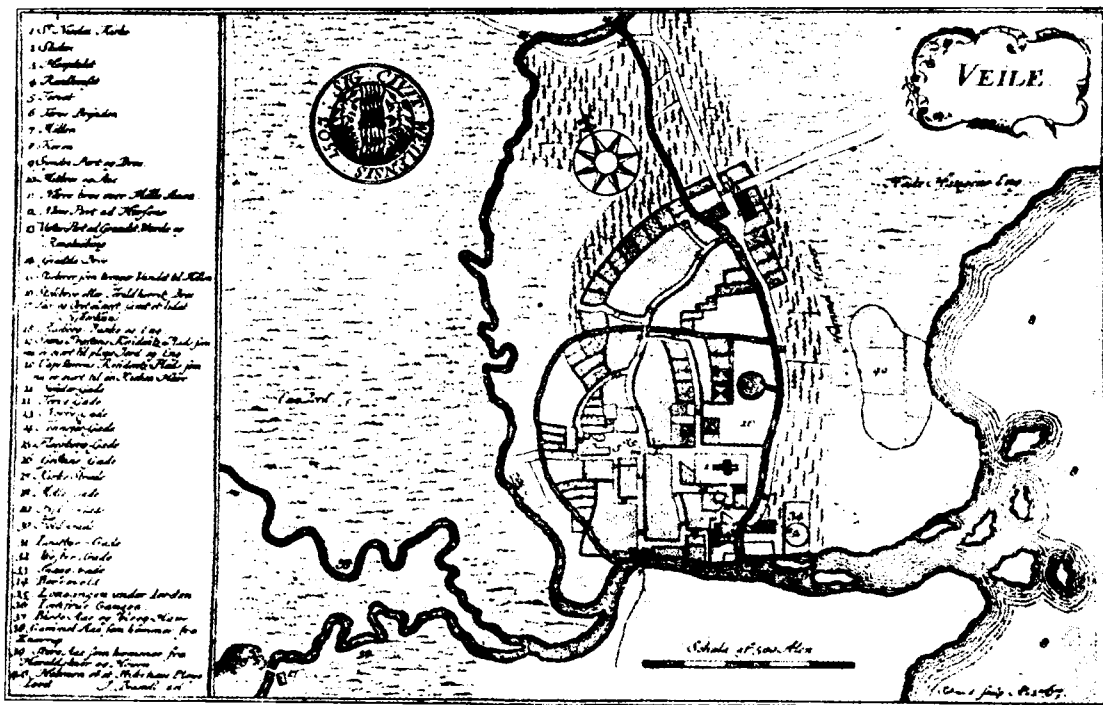
i 1222 og blev her kaldt for „Sortebrødre“, grundet paa, at de bar sort Dragt. De første Dominikanerklostre her i Landet oprettedes i Bisperbyerne i Tiden fra 1222 –1252. Man antager, at Klosteret i Vejle er oprettet omkring Aaret 1300. Dominikanerklosteret i Vejle er sandsynligvis stiftet af den fra Historien bekendte Stormand Laurids Jonsen. Han var Rigets Drost, da Kong Kristoffer den Anden besteg Tronen i Aaret 1320. Man ved, at Drost Laurids Jonsen var Kirken hengiven og gavmild, og at Paven i et Brev af 5. August 1329, stilet til Drosten selv, i høje Toner berøm-



Den gamle Vej til Grundet, ca. 1860

mer hans Fromhed og Hengivenhed for den katolske Kirke. Drostens Søn, Ridderen Peder Lauridsen var i Aaret 1355 Kong Valdemar Atterdags Udsending ved Pavehoffet i Avignon. Klosterbygningen laa, i Henhold til de faa Oplysninger der findes herom, bag ved det nordvestlige Hjørne af Raadhustorvet. Klosterets Hovedfløj var 27 Alen lang, 12³/₄ Alen bred, 10 Alen høj til Taget, og dens Ydermure havde en Tykkelse af 1¹/₂ Alen. Bygningen var opført i to Stokværk, hvoraf det nederste havde Hvævinger, baarne af 5 Piller. Det underste Stokværk har utvivlsomt rummet Klosterets Kapitelsal. I denne Sal samlede Prioeren hver Morgen Munkene om sig og desuden benyttedes den til vigtige og festlige Lejligheder. I Vejle „Sortebrødre-klosters Stue“ blev der ofte holdt kongeligt Retterting, saaledes af Kong Hans under

hans Ophold i Vejle i 1492 og i 1497. Bygningens øverste Stokværk har rimeligvis tjent Munkene til Sovesal. Denne har været inddelt i Celler og kunnet huse 12 Brødre, der kunde trække sig tilbage til disse Celler og „skrive, læse, sove og vaage om Natten, naar de paa Grund af deres Studier maatte ønske det“. I Klosterets Sydfløj laa Kirken, der sikkert ikke har været saa anselig som Kapitelsalsfløjen. Klosteret lededes af en Prior, og Munkenes Antal maa efter Sædvane have været mindst 12. Allerede i Sommeren 1529 havde Klosteret maattet afstaa en Del Jordegods, og den 4. Marts 1531 afstod Kong Frederik den Første Sortebrødrekløsteret til Vejle Borgere.



Grundtegning af Vejle i 1767.

Som de fleste af vore andre Købstæder har Vejle ligeledes været forfulgt af en Række Ildebrande. Ifølge Traditionen skal Byen i Aaret 1247 være blevet afbrændt af Hertug Abels Krigsfolk. Der forløber nu næsten tre Hundrede Aar, hvori Historien intet beretter om Ildebrande i Vejle, men i Løbet af det 16. Aarhundrede rasede Ilden til Gengæld hele fire Gange i Byen, nemlig i 1524, 1530, 1553 og 1595. Om den første Ildebrand berettes, at Ilden fortærede den „største og vigtigste Del af Staden“. Ved Branden i 1530 brændte Raadhuset, medens Branden i 1553 kun forrettede ringe Skade. Branden i 1595 havde et betydeligt større Omfang end de to foregaaende, og denne Brand foranledigede, at Byen i nogle Aar fik Henstand med at betale den aarlige Byskat „indtil kgl. Majestæt det anderledes derom tilsiger“.

I September Maaned 1627 ankom der nogle danske hvervede Tropper til Byen, og disse tog Kvarter i denne og dens Omegn. Siden den Tid hedder det, at ingen med Sikkerhed kunde rejse mellem Byerne med noget Gods, grundet paa disse Krigsfolks Plyndrings Skyld. I Slutningen af September samme Aar nærmede de kejserlige Tropper sig Vejle, hvor Indbyggerne af Frygt for de farlige Gæster nedgravede

deres kostbare Sager af Guld og Sølv i Jorden eller nedkastede dem i Brøndene. En Del af Indvaanerne flygtede med Koner og Børn ind i den nærliggende Grundet Skov for at skjule sig, indtil de første Plyndringer var forbi. Den 2. Oktober indtog Fjenden Byen, og en Hovedsmand forskansede sig med sine Folk paa Raadhuset, som han satte i formelig Belejringsstilstand, idet han ikke alene omgav det med Skanser og Pallisader, men ogsaa med tørre Grave, hvorover der gik en Vindebro til Torvet. Til disse Skanser og Pallisader lod han nedbryde en Del Huse og brugte Tømmeret fra disse hertil. En anden Hovedsmand forskansede paa samme Maade Kirken med



Vejle set fra Udkanten af Grundet Skov ca. 1864.

Volde, Grave og Pallisader, og den daværende latinske Skole og flere Huse lod han nedrive for at bruge disses Træværk til sine Arbejder. De nærliggende Herregaarde blev udplyndrede, og fra Bønderne ranedes der Heste og Kvæg. Efter mere end et Aars Ophold forlod Fjenden endelig Byen, der var i den ynkeligste Tilstand. Hele Gaarde og Stræder laa øde hen og op imod 200 Huse var nedrevne, afbrændte og ødelagte. I Kirken og dens Vaabenhus var der anbragt en Mængde Skydehuller og Kirken var i saa slet Tilstand, at man kunde befrygte, den vilde styrte sammen. En Del af de ødelagte Gaarde og Huse blev genopførte eller istandsatte i Løbet af nogle faa Aar, men en Mængde øde Byggsteder blev liggende i mange Aar som Vidnesbyrd om Krigens Ødelæggelser og Borgernes Armod. Indbyggerantallet var formindsket med ca. $\frac{1}{3}$. Der fandtes nemlig 258 Skatteydere i Vejle i Aaret 1626, men kun 175 i Aaret 1635.

Da den geniale svenske Hærfører Lennart Torstensson den 12. December 1644 pludselig faldt ind over Holstens Grænse, uden at der i Forvejen var afgivet nogen Krigserklæring, var Jylland næsten blottet for Tropper. Svenskerne rykkede derfor

frem mod Nord, „omtrent saa raskt, som Hestene kunde rende“. Ved Kolding gjorde Oberst Buchwald den 9. Januar et svagt Forsøg paa Modstand, men allerede den 20. Januar 1644 stod Svenskerne i Sæby. Ligesom under „Kejserkrigen i 1627“ flygtede Befolkningen i Skræk og Rædsel fra deres Hjem, medens Fjenden gjorde et mægtigt Bytte overalt, hvor han rykkede frem. I Vejle tog Svenskerne Raadhuset til deres Hovedkvarter og befæstede dette bl. a. ved at hugge Skydehuller i „Bulværket“, der gik omkring Gaarden. En stor Del af de Huse, der laa paa Torvet, blev nedbrudte, for at Fjenden kunde have fri Udsigt til Siderne og bedre holde Vagt. Byens Borgere behandledes meget haardt i denne Krig. Størstedelen af dem nødsagdes til at forlade Hus og Hjem og opholde sig paa fremmede Steder, medens de Svenske tog alt, hvad de havde efterladt sig. De Borgere, som blev tilbage i Byen, mistede alle deres rørlige Ejendele, endog dem, som de havde nedgravet i Jorden, og de var stadig udsatte for voldsomme Udpresninger saavel af Penge som af Proviant. Det vedblev til Juli Maaned samme Aar, da Torstensson trak sig ud af Danmark og Holsten. Allerede i September Maaned rykkede Oberst Wrangel med 2000 Ryttere og 500 Fodfolk over Elben ind i Landet. Rimeligvis har han paa sit Tog op i Jylland, hvor han slog Lejr ved Randers, ogsaa været i Vejle og udsuget Indbyggerne, skønt der ikke haves nogen Efterretning herom. Imidlertid stod den danske Marsk Anders Bilde med Prins Frederik, den senere Kong Frederik den 3die, med en Hær ved Snoghøj. Prinsen havde tilbageerobret Ribe, som Wrangel havde indtaget og agtede at angribe denne General i hans forskansede Lejr ved Randers. Det vilde Marsk Bilde ikke vove, og der opstod Uenighed mellem ham og Prinsen, der førte til, at Marsken trak sine Tropper tilbage til Fyen. Wrangel ilede nu saa hurtigt som muligt tilbage til Holsten.

Nu var Staden ganske vist befriet for Fjender, men stadige Indkvarteringer af danske Tropper paalagde Indbyggerne betydelige Udgifter. Endelig den 13. August 1645 sluttedes Freden, og det viste sig da, at Byen havde lidt langt betydeligere ved det svenske Indfald end ved de kejserlige Tropper. Skønt Freden nu var sluttet, var Borgerne ingenlunde befriede for at svare betydelige Afgifter til Krigsfornødenheder, deriblandt til den nærliggende Skanse Bersodde, der holdtes besat af danske Tropper. Men snart skulde Vejle Bys Trængsler fornyes. I Juli 1657 rykkede den svenske Konge Carl Gustav ind i Danmark og lejrede sig udenfor den nylig anlagte Fæstning Frederiksodde, der var besat med en ret betydelig Styrke; der stod under Marsk Anders Bilde. Den svenske Rigsadmiral Grev Wrangel stormede Fæstningen og nødte den til Overgivelse. Nu oversvømmede og indtog Fjenden hele den jydsk Halvø. Indbyggerne i Vejle maatte udrede Brandskatter og anden Contribution. Borgerne blev som sædvanlig udplyndrede, naar de da ikke havde købt sig Frihedsbreve. I Februar 1658 sluttedes der Fred, men de svenske Tropper vedblev at ligge i Jylland og lod sig underholde der. I Slutningen af Aaret 1658 rykkede Kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg med sine polske og brandenborgske Tropper til Undsætning ind i Danmark. Skønt disse Tropper var de Danskes Forbundne, opførte de sig med et saadant Bårbari, at de var endnu langt fordærligere for Landet, end Fjenderne selv havde været. I Vejle indlagdes der 2 stærke Regimenter af Polakker til Hest og desuden et Kompagni Dragoner. Ikke saasnart var disse ankomne, før de bemægtede sig alt, hvad der fandtes i Byen, og de lagde saa mange Folk i Kvarter i Byen, som de selv syntes passende. De pryglede og pinte deres Værter for Penge, opgravede og borttog alt, hvad der fandtes under eller over Jorden, saaledes at fattige Folk maatte rømme deres Huse og løbe fra dem. En Del af de

bedste Huse blev brændte eller ødelagte, andre ødelagte saaledes, at de ikke kunde benyttes af nogen. Byen blev senere befriet for en Del af disse Tropper, men i deres Sted ankom Kurfyrsten selv tilligemed den kejserlige og polske General med deres Hofstater, og de blev liggende her i 4 Uger, medens deres Lejr stod ved Frederiksodde. Den Indkvartering var meget trykkende for Borgerne. Ulykken naaede sit højeste i dette Aar, da der udbrød Pest i Byen, der bortrev mange Borgere og Bønder, der var flygtet ind til Byen.



Kochsens Kilde ved Koldingvej.

En grænseløs Elendighed herskede i Vejle ved Fredsslutningen i Aaret 1660. Kun 29 Boliger i Byen var beboede, da de øvrige enten var brændte eller ødelagte. De fleste Borgere, som ikke var bortrevne af Pesten eller af Krigen, var flyttede ud paa Landet. Der gik lang Tid, inden Byen kunde forvinde saa store Ulykker, saa meget mere, som der i 1739 atter var en stor Ildsvaade, der ramte Byen, og i 1786 lagdes hele Nørregade i Aske.

Den 19. Maj 1749 var en stor Dag for Vejleborgerne. Nævnte Dags Eftermiddag passerede nemlig Landets unge Konge, den folkekære Frederik den 5te, Vejle By paa sin bekendte store Rejse gennem de danske Provinser. Kongen havde tilbragt den foregaaende Dag paa Koldinghus, og nu nu fortsatte han Rejsen Nord paa igennem Vejle, hvor han ikke gjorde Ophold. Endnu samme Aften ved 9-Tiden naaede Kongen Horsens. Borgerne i Vejle fik dog Lejlighed til at lægge deres patriotiske Sindelag for Dagen, idet Byens Borgervæbning modtog Kongens Vogntog paa Bakkerne Sønden for Byen og afgav Æresvagt paa Vejen gennem Byen. Enkelte Borgere havde den Opgave at gaa bag efter den kongelige Vogn og holde igen paa denne under Kørselen ned ad den stejle Koldingvej.

I Vejle By og paa dens Markjorder har der været flere hellige Kilder. Skt. Nicolaj Kilde, ogsaa kaldet Klauses Kilde, laa mod Nord ved Horsensvejen ved Foden af Pilkebakken, men blev ødelagt ved Anlægget af det nye Sygehus. Helligkilden, nær Skovriderboligen i Nørreskov, besøgte meget Skt. Hans Aften langt op i det 19. Aarhundrede. I 1906 rejstes der, efter Opfordring af Forfatteren Evald Tang Kristensen, Brøndværk om Kilden. Paa dettes Overbygning findes der 4 Vers, forfattede af Tang Kristensen. Sværtpøt Kilde, ogsaa kaldet Kochsens Kilde, ligger Syd for Byen ved Kolding Landevej.

Den 26. Marts 1848 udstedte Vejle Borgerrepræsentation følgende Opraab til Byens Befolkning: „Det er os bekjendt, at man flere Steder i Landet forbereder Adresser til Kongen for at udtale, at man er rede til at værne for Fædrelandet og beredvillig til at yde ethvert Offer, som Haandhævelsen af dets Ære og Selvstændighed kræver. Vi antage, at Byens Indvaanere ogsaa føle Trang til at udtale dette Sindelag, og indbyde derfor Byens Indvaanere af alle Stænder til et Møde paa Raadstuen i Morgen, Mandag Eftermiddag Kl. 4 for at vedtage en Adresse i denne Retning“.

Underskrivernes Navne var: O. M. Hersleb, A. Linnemann, N. Stampe, A. O. Hansen, N. D. Bøegh, P. Packness, N. Gylding jun., S. Olsen, Tyge Kjer.

Det fremgaar af Vejle Kæmnerregnskab, at „Daglejernes Ligkasse-Forening i Vejle“ skænkede Byen 100 Rdl. som Bidrag til „Indkøb af tre Heste, det paalaa Byen at stille til Krigsbrug“.

Onsdag den 3. Maj Kl. 10 om Formiddagen meldte nogle tilbagevendende Udsendinge fra Byen, at Masser af fjendtlige Tropper nærmede sig. Snart efter viste et Par Dragoner sig ved Vejmøllen, flere kom til, og endelig rykkede de uvelkomne Gæster ind i Byen. Tre Officerer red forrest, idet de udstrøede Proklamationer, som meddelte, at General Wrangel vilde okkupere Byen og Egnen og krævede Kvarter og

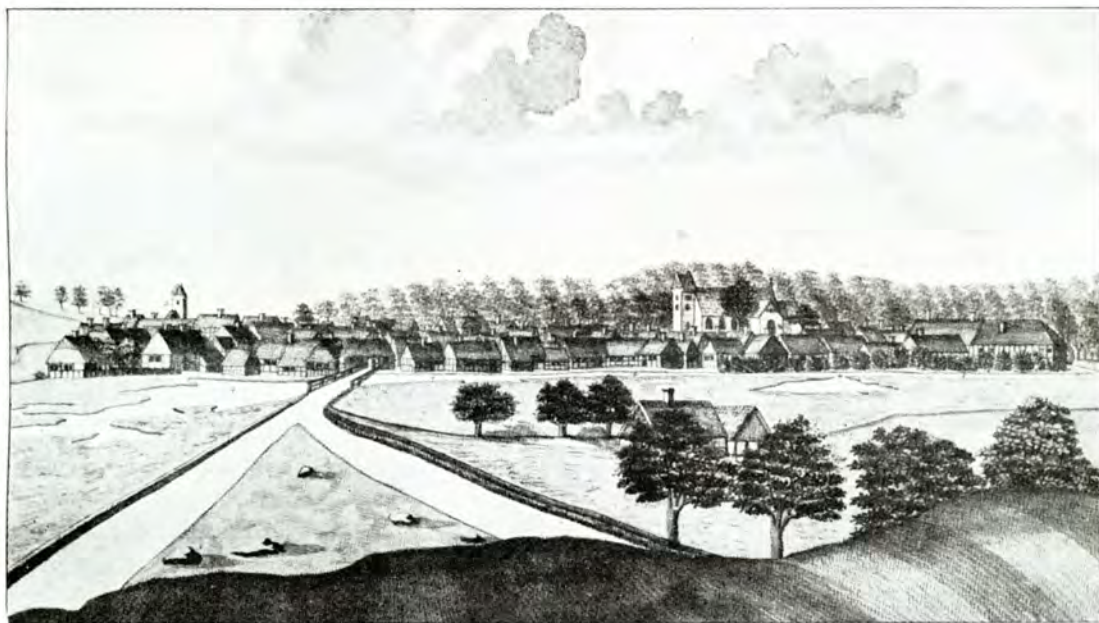


Vejle i 1821, set fra den søndre Side.

Forplejning for sin Armé. De fjendtlige Tropper, som besatte Byen, var Afdelinger af de oprørske slesvigholstenske Regimenter, og de bar dansk Uniform. Tropperne fordeltes i Kvarter i Byen. General Wrangel udskrev store Leverancer til Hærens Forplejning, men Vejle Amt afslog at levere de rekvirerede 300 Heste, 3000 Skjorter og 3000 Pund Saalelæder. Den 18. Maj udstedte Wrangel en Proklamation, hvorved han paalagde Jylland en Kontribution paa 8 Millioner Kroner som Straf „for den Skade, der er tilføjet tysk Handel og Ejendom“. Kontributionen blev ikke iværksat; thi Wrangel blev tvunget til at rømme Nørrejylland. Den 22. Juli holdt General Hede-mann en Revue ved store Grundet over det nørrejyske Armékorps, der nu talte 16—18,000 Mand. To Dage senere ankom Krigsminister Tscherning til Vejle og tog Ophold i Amtsgaarden. Den 12. September spillede Gardens Musikkorps paa Vejle Raadhustorv, medens 250 hjemsendte Krigsfanger beværtedes af Borgerne. Den 18. September steg Kongen i Land i Vejle Havn og drog til Leerbæk Mark, hvor der afholdtes Revue over 20,000 Mand. Efter at Generel Rye et Par Dage havde haft Hovedkvarter i Vejle gik han den 3. Maj 1849 Syd paa. Den 7. Maj hørte man fra Vejle en stærk Kanontorden i Retning af Blaakjær Skov, hvor en heftig Kamp havde udviklet sig mellem den vigende danske Hær (Ryes Brigade) og den langt stærkere

prøjsiske Division under General Hirschfeld. Fjendens Fremrykning standsede 1 Mil Syd for Vejle.

Den tyske Overgeneral Pritwitz lod General Bonin med Slesvigholstenerne blive staaende foran Fredericia, medens han selv den 8. Maj foretog Fremrykningen med Hovedstyrken, idet General Hirschfeld skulde følge Chausseen for at erobre Vejle, medens General Ledebur med Reservekavalleriet sendtes over Ødsted og Kjeldkjær for at søge at omgaa General Ryes højre Flanke. Den prøjsiske Avantgarde brød op fra Blaakjær Skov om Morgenen Kl. 8¹/₄. Melleml. Kl. 9 og 10 stødte den paa vore Forposter ved Pedersholm, to Kompagnier af 1. Jægerkorps under Major Wilster, som



Prospekt af Vejle i 1755.

opholdt den fremrykkende Fjende en halv Times Tid og derefter trak sig tilbage gennem Vejle, idet de berrikaderede Sønderbro. Jægerkorpsets fire Kompagnier besatte saa de høje Skovbakker Norden for Byen, saaledes at Skyttekæden strakte sig helt fra Grundetvejen (Beriderbakken) over Pilkebakkerne til Horsenschauseen. Paa „Sandbanken“ ved Nørreskovens Begyndelse var der placeret 2 Kanoner, og mellem den sidstnævnte Bakke og Chausseen stod der atter 2 Kanoner. Til yderligere Understøttelse for Jægerne tjente en Bataillon og 4 Kanoner, der havde Stilling paa Pilkebakken og Højderne foran Lille Grundet. Længere tilbage stod andre Troppeafdelinger. Den Stilling, 1. Jægerkorps havde indtaget, kunde ikke omgaaas i venstre Flanke, var meget stærk i Fronten og støttede sin højre Fløj til Grejs Aa.

Faa Minutter efter, at Jægerne havde forladt Byen, rykkede det fjendtlige Infanteri ind, nogle Flinteskud blev sendt op ad Gaden, og Folk trak sig ind i Husene. Ret uhyggeligt var det at se de fjendtlige Soldater ile henad Gaden langs med Husene, skottende op til Vinduerne med Fingeren paa den spændte Hane. I Spidsen gik et Jægerkorps, derefter fulgte to Batailloner og et polsk Landeværnsregiment. De ilede dels i Retning af Nørreport, dels ned til Havnevejen. Begge Steder modtoges de af vore Kugler, saa at mange blev saarede og faldt. Herved nedsløges Angribernes

Mod, de ilede ind i Byen, skjulte sig i Porte og Gaarde og nægtede at gaa frem. Der blev hentet Forstærkning. Mange af de deserterede Tropper blev trukket frem af deres Skjul, men andre forblev der. Efter en halv Times Standsning begyndte Fægtningen igen, men den heftige Ild fra vore Tropper drev atter Angriberne tilbage. 4 Kanoner, som havde taget Stilling ved Vejrmøllen, beskød vor Stilling, men uden Virkning. De danske Kanoner paa Lille Grundet Mark var kun 6-Pundiger og kunde ikke naa op til Møllen. Kanonaden over Byen fortsattes dog fra begge Sider, og enkelte Granater og en stor Del Kugler faldt ned i Byen. Imidlertid var General Ledebur rykket frem med sit Kavalleri og søgte at omgaa Ryes højre Fløj. Denne gav derfor Kl. 12 $\frac{1}{2}$ Ordre til Tilbagetog i Retning af Juelsbjerg, hvor han ved 3-Tiden koncentrerede sine Tropper.

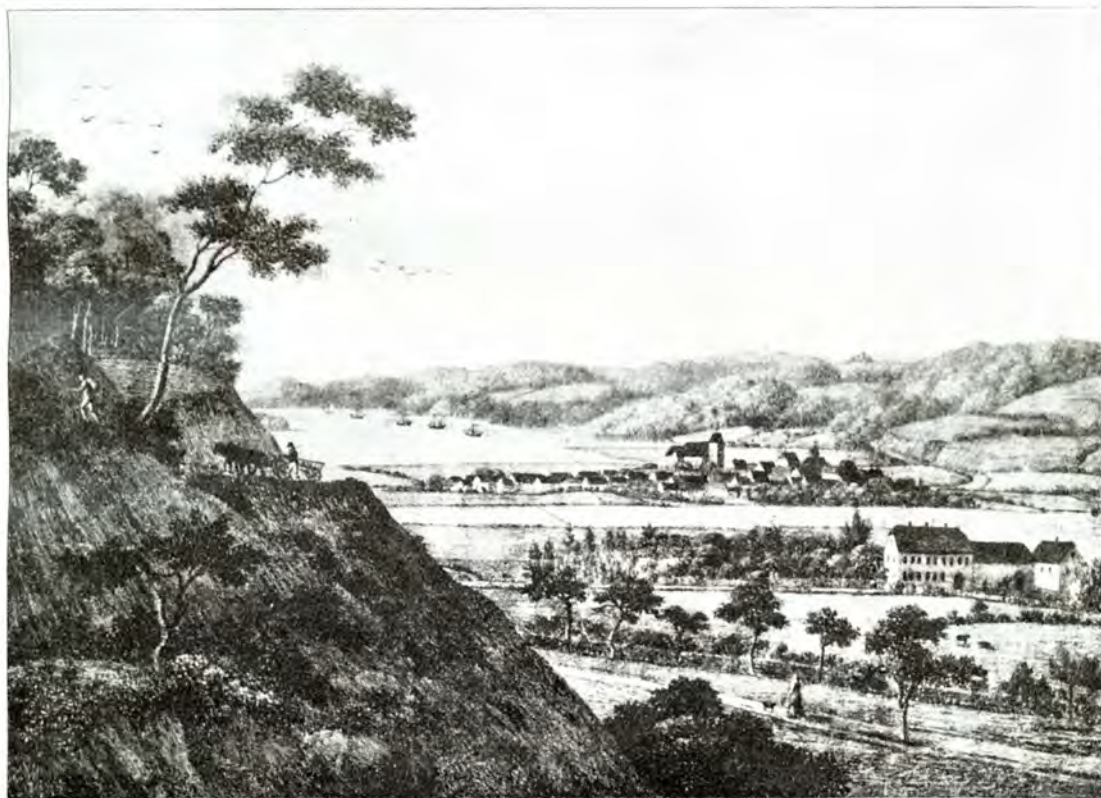
Det lykkedes General Ledebur med en Infanteribataillon og 2 Eskadroner at passere Grejsdalen Vest fra. Da Rye opdagede dette, besluttede han at trække sig ud af Kampen, dækket af en Bagdækning, bestaaende af en Bataillon, to Eskadroner og fire Kanoner. Kl. 5 $\frac{3}{4}$ faldt det sidste Skud. Vort Tab beløb sig til 1 Officer og 4 Menige faldne, 19 saarede og 38 Mand fangne. Fjenden mistede 3 Officerer og 37 Mand, hvoraf 1 Officer og 4 Mand faldt. Resten var saarede. Efter Kampen gik den prøjsiske Avantgarde i Bivuak mellem St. Grundet og Nørreskov, medens Hirschfelds Hovedstyrke blev i Vejle. Medens Fægtningen Norden Byen foregik, var her efterladt et lille Detachement af 18. polske Landeværnsregiment. Af den prøjsiske Division kom 5—6000 Mand tilbage til Vejle efter Affæren og blev indkvarterede i Byen.

„I Begyndelsen udviste de indkvarterede Tropper en temmelig raa Opførsel, bemægtigede sig alt spiseligt, brød Gemmer og tog ogsaa andre Genstande, de kunde bruge“. General Hirschfeld, som havde Kvarter paa Gæstgivergaarden, paabød Leverance og Forplejning til 40,000 Mand, og han var i det hele taget bydende og inhuman. Nogle Gaarde havde en Indkvartering paa 100--150 Mand. Soldaterne havde Penge nok imellem Hænderne, saa at Værter og Tobakshandlere gjorde gode Forretninger. Søndag den 13. Maj afgik et prøjsisk Regiment fra Byen, men Kl. 2 samme Dag ankom en bajersk Brigade, som efterlod 2 Batailloner og 2 Batterier i Vejle By. Medens Prøjserne gennemgaaende havde et slebent og falsk Væsen, var Bajrerne mere ligefremme, men det var et raat og tyvagtigt Folk. De stjal, hvor de kunde, hvor en Dør eller et Skab stod aabent. De havde ingen Penge, men var nøjsomme, naar de selv skulde betale — i modsat Fald fraadsede de og var umættelige, navnlig ønskede de alt brasat i Smør. Den 21. Maj afgik den bajerske Brigade herfra til Skanderborg og den afløstes af den kurhessisk-thüringske Brigade. Kurhesserne efterlod 1 Bataillon, 1 Eskadron og 4 Kanoner som Garnison i Vejle, og disse laa her i hele 7 Uger. „Sie sind feine Leute“ havde Bajrerne sagt om dem, men det viste sig snart, at de var fordringsfulde og fremtrædende af Væsen, og de blev anset for de værste Fjender, som Byen havde haft i Kvarter.

Saa oprandt den 6. Juli med Fredericiaslaget. Allerede fra Morgenstunden var der „Røre i Lejren“. Fra Fredericia kom Ordonnanser med Melding om Slagets Gang og Kurhesserne blev mere og mere „lange i Ansigterne“. Under Okkupationen maatte Vejle By levere store Forsyninger til den fjendtlige Hær, deriblandt: 16,300 Pd. Kaffe, 26,000 Pund Ris, 34,000 Pd. Salt, 40 Potter Brændevin, 13,000 Pd. Ærter, 2100 Td. Byg, 3500 Td. Havre, 574 Td. Rug, 305 Stk. Tømmer og 47 Tylvier Brædder. Man tog disse Leverancer, hvor man forefandt Varerne og Borgerne led umaadelige Tab i disse 12 Uger, Kirkeklokkerne, som ikke hørtes under Fjendens

Nærværelse, udsendte Søndag den 29. Juli igen sine fredelige Toner over Byen. Den 31. Juli havde man atter den Glæde at se vore egne Tropper drage ind i vor By.

Under Krigen i 1864 laa Chefen for 7. Brigade, Oberst Max Müller i Vejle By. Af 11. Regiments otte Kompagnier var tre paa Forpost Syd for Vejle, dels ved Vejr-møllen, dels i en forskanset Stilling paa Møllebakkens Skraaning og dels ved Søn-derbro. Til Max Müllers Brigade hørte ogsaa 1. Regiment, som skulde forsvare Grejsstillingen. Flere Kompagnier af dette Regiment havde dog fremskudte Stillinger længere Vest paa. Borgerne i Vejle følte sig forholdsvis trygge. Østrigerne under



Vejle By med Omgivelser ved Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Feltmarskal Gablenz rykkede nu frem mod Vejle. De stormede Byen og indtog denne. Dagen efter Kampen ankom General Neippergs Troppeafdeling til Vejle og marcherede igennem Byen. Den 9. Marts udstedtes en Proklamation, hvori der advaredes Borgerne i Vejle mod at foretage nogen som helst Demonstration og opfordrede dem til straks at aflevere alle Geværer, Pistoler, Sabler o. s. v., der fandtes i deres Væрге, samt inden 12 Timers Forløb at anmelde, hvad der forefandtes af Krigsforraad i Byen. Byens Indkvartering af østrigske Tropper udgjorde i de første Dage henimod 10,000 Mand, men senere formindskedes Styrken til det halve. Et Par Dage efter Dybbøls Fald marcherede Sejrherrene ind i Vejle, og den 25. April ankom den prøjsiske Kronprins til Byen og den 26. om Aftenen „Vater“ Wrangel med en Stab paa 50 Officerer. Wrangel udskrev straks 50,000 prøjsiske Daler hos Byens Øvrighed, men der blev end ikke gjort Forsøg paa at rejse dette Beløb. Fjenden foretog da en højtidelig Arrestation af Kommunalbestyrelsens Medlemmer.

Arresterne var følgende: Agent Berg, Branddirektør Helms, Amtsforvalter, Justitsraad Jacobsen, Murermester Chr. Michelsen, Rebslager Neuhaus, Købmand Seligmann. Læge Sick, Prokurator Wadum, Farver Wegener og Gaardejer, Partikulier S. Wissing. Konsul Møller slap fri, idet han paaberaabte sig, at han var det neutrale Hollands Repræsentant paa Stedet. Byens største „Besitzer“ Konsul Linnemann, hvem man ogsaa havde Opmærksomheden henvendt paa, skønt han ikke var Borgerrepræsentant, slap ligeledes fri, da han var svensk-norsk Konsul. Derimod slæbte Fjenden af Sted med Partikulier Wissing, og da han erklærede: „Ich bin ein armer Mann“, svarede der: „Ah, Sie haben ja eine ganze Strasse“ (Fjenden troede, at han ejede hele Wissingsgade). Arresterne førtes til Rendsborg, og i denne Bys Arrest indsattes de og maatte der taale store Forhaanelser og Savn.

Under sit Ophold i Vejle spurgte General Wrangel en Dag Sognepræst Wittrup, om denne indesluttede ham og den fjendtlige Hær i sine Forbønner. „Ja“, svarede Præsten, „jeg beder: Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere“. „Ja, saamænd, De kan have Ret“, svarede Wrangel.

Straks da Fjenden trængte ind i Byen, indfandt der sig to Gendarmere paa „Vejle Amts Avis“ Kontor, og de nedlagde, paa Feltmarskal Gablens Vegne, Forbud mod, at Avisen udkom, og medtog Nøglerne. Trods det stilledes der alligevel Vagt uden for Bogtrykkeriet.

Endelig den 24. November slog Forløsningens Time for Vejleenserne, og Okkupationen havde da varet i over 8 Maaneder.

I Løbet af de sidste 30—40 Aar er der opført et større Antal af Byggeforetagender i Vejle Bv, og af disse skal vi fremhæve: Sct. Nicolaj Kirkes Taarn, Missionshuset, Metodistkirken, Statens Forskoleseminarium, Teknisk Skole, Amtsgaarden, Vor Frelses Kirke, den katolske Kirke og Maria Hospitalet, Bygninger for Byens Pengeinstituter, store Hotelbygninger m. m. Disse mange Byggeforetagender har bidraget til at give Vejle det moderne Præg, som Byen nu har

Vejle Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

FRED. POULSEN, Borgmester,



er født den 15. Juli 1867 og valgt til Byraadsmedlem den 8. Januar 1906. Har været Borgmester siden 21. Novbr. 1927.

Medlemmer af Vejle Byraad er: Borgmester FRED. POULSEN, Formand, Læge A. ASKOV, R. af D., Overretssagfører O. BINDSLEV, Murermester AAGE CHRISTOFFERSEN, Fornikler JØRGEN CHRISTENSEN, Arkitekt FRITS JENSEN, Forretningsfører N. P. JENSEN, Marmorsliber M. JENSEN, Skrædermester M. B. MATHIESEN, Fabrikant N. F. MØHL, Overportør A. K. NIELSEN, Forretningsfører CARL NIELSEN, Arbejdsmand JENS NIELSEN, Arbejderske Frk. KAREN NIELSEN, Overlærer K. KR. SØRENSEN, Forretningsfører S. SØRENSEN, Tømrermester EINAR THORSEN.



Sct. Nicolaj Kirke i 1802.

SCT. NICOLAJ KIRKE, der ligger midt paa Kirketorvet, er fordom indviet til Sct. Nicolaus og er en Murstensbygning, der bestaar af et tredelt Midtskib med to Korsarme, et Kor, der ligger mod Øst, og et Taarn mod Vest. Hertil slutter sig et Par Rum, hvoraf det nordre har Adgang til Taarnets øvre Dele, og det søndre er Ligkapel. Kirkens ældste Del, der ligesom Tilbygningerne er af røde Sten, er det nordre og det midterste Parti af Langhusets Skibe, hvortil har sluttet sig det Kor, der nedreves i 1855 og som laa midt for disse. Sandsynligvis er dette Anlæg i Overgangsstil fra sidste Halvdel af det 13. Aarhundrede. Oprindelige arkitektoniske Detaljer ses endnu paa Nordmuren, Hjørnelisenen, fremspringende Dørfelt med rundbuet Dør, der nu er filmuret, i de øvrige Mure ses slanke, spidsbuede Blindinger og Vinduer. Den gamle Vestgavl, der nu dels er ommuret, dels dækket af Taarnmuren, havde lignende spidsbuede Blindinger i to Rækker over hinanden. Fra Begyndelsen af har Kirken næppe været bestemt til Overhvælving, men Hvælvingerne er dog indbygget inden ca. 1350, og paa Grund af Langhusets store Bredde nødsagedes man til at gøre det toskibet, med 5 Hvælvingsfag i hvert Skib. I det 15. Aarhundrede tilbyggedes et Taarn i Vest, og snart efter udvidedes Langhuset i Bredden, idet Syd-muren gennembrødes, og der tilbyggedes et tredje Skib af omtrent samme Bredde som de ældre, og tre Hvælvingsfag langt. Den sydlige Korsarm, „Hellig Trefoldighedskapel“, skal være opført i 1519 af Borgmester Niels Jonsson. Han anbragte en latinsk Indskrift paa Hvælvingen og fik sit nu forsvundne Gravsted her. Ved Kapellets Østside er en Udbygning som en meget bred Pille, og paa Indermuren ses her en stor, rundbuet Niche, hvor der vel har staaet et Alter. Hvornaar den nordlige Korsarm „Hellig Kors Kapel“ med blindingsprydet Spidsgavl er tilføjet, vides ikke, men det er i alt Fald sket før Middelalderens Slutning. I Korsarmens Nordgavl ses udvendig 23 Murhuller, hvori der er indmuret Hovedskaller, efter Sagnet af Røvere, som fangedes Nord for Byen i Roms Hule og henrettedes. Sideskibene har Stræbepiller, hvoraf de nordlige stammer fra senere Ombygninger. I Kirken skal der have været følgende Altre: „Vor Frue Alter“, „Hellig Kors Alter“, „Sct. Nicolaj Alter“, „Sct. Erasmi Alter“



Kirkens Kor med Alteret og Døbefonten.

og „Marie Magdalene Alter“. I Begyndelsen af Kong Christian den 4des Tid var Kirken saa brøstfældig, at den blev istandsat under Opsigt af Caspar Markdanner. Bl. a. blev de nuværende store, rundbuede Vinduer i Sideskibene indsatte. Under Krigen i 1627—29 led Kirken meget. Fjenden havde hugget Skydehuller i Taarnet, 4 Hvælvinger var nedfaldne, og Taarnet var faldefærdigt. Kongen tillod da, at der udrædedes Hjælp af de andre Kirker i Stiftet til Istandsættelsen. Endnu i 1636 klager Præsten over, at Kirken forfalder mere og mere, og at der intet Orgel er. Et saadan byggedes dog samme Aar. Atter i Krigen 1643—45 led Kirken meget, og endnu i 1681 var den forfalden. I 1744 underkastedes den en

Hovedreparation, idet den fik „en ganske ny Overdel af Tømmer og Tag“. Atter i 1790—91 var der en større Istandsættelse. Denne ledes af Murermester A. Kruse fra Horsens. Der udbetaltes ham 1700 Rdl. og mindre Beløb betaltes til Billedhugger Hjernøe (for Altertavlen) og Orgelbygger Worm for et nyt Orgel. Ved denne Lejlighed fjernedes der 5 af Kirkens 12 Pulpiturer. I 1855—56 ombyggedes Skibets Østgavl, og det nuværende brede Kor med lige Østgavl opførtes af røde Mursten. Det kostede omtrent 9000 Rdl. I 1862 var der en ny Restauration, hvorved bl. a. Hvælvinger og Vægge i Midt- og Sideskibe istandsattes med Anbringelse af en ny Dekoration i røde Mursten. Den er nu overkalket. Pillerne omdannedes og nye Stolestader anbragtes. I 1887—88 opførtes det nuværende Taarn med ottekantet, kobbertækket Spir og 4 Hjørnespir. Dette Taarn er ca. 27 m højt og Spiret er ca. 22,5 m til Fløjen. Taarnet kostede omtrent 40,000 Kr. Taarnuret er skænket af Apoteker H. F. Friis. I Aaret 1901 blev Korets Hvælvinger og Vægge dekorerede med Malerier. Indgangen er gennem en Portal i Taarnets Vestside, idet det hvælvede Taarnrum benyttes som Forhal. Kirken er tækket med Tegl og Tilbygningerne ved Taarnet med Skifer. Midterskibets indvendige Længde er 24,8 m, Bredden 4,9 m, det nordlige Sideskib er 4,5, det sydlige 4,2 m bredt. Koret er 11,9 m langt og 8,9 m bredt.

Altertavlen er fra 1791 og af Billedhugger Jens Hjernøe i Horsens. Den bærer et Maleri, forestillende Opstandelsen. Paa de smukke Malmalterstager staar Bogstaverne HD—MHD og Aarstallet 1592. Alterkalken er skænket i 1681 af Peder Jensen Hovers Arvinger. En syvarmet Alterstige er i 1921 skænket af Fabrikant C. M. Hess. Prædikestolen er i Renæssancestil og skænket 1576 af Borgmester Clemens

Sørensen. Den er restaureret 1915 af Kr. Due. Døbefonten er af Granit. Orgelet er fra 1862, men ombygget i 1925. I Korets 4 Vinduer er der i 1900 indsat nogle Glasmalerier, der er udførte af Overgaard. I Koret findes Portrætmalerier paa Træ af Luther og Melancthon samt af Præsten Peder Christensen Riber. I den sydlige Korsarm hænger et Maleri af Historikeren Anders Sørensen Vedel, det er malet i 1860 af J. Roed. I Kirken findes flere Lysekroner, deriblandt en stor Malmlysekrone, der er skænket i 1707 af Oberstløjtnant Kaj de la Mare til Agersbøl. Han fik i 1704 indrettet et Familiegravsted i den sydlige Korsarm, men dette flyttedes i 1862 til den vestlige Hvælving af den nordlige Korsarm. Her muredes en høj Skranke med den gamle Dørportal, hvis Indskrifter beretter om Kapellets Istandsættelse. Bag Kapelskranke findes flere Kister. I Kormuren er indsat 4 Ligsten. Ved Kirken er ansat en Sognepræst og en residerende Kapellan.



Sct. Nicolaj Kirke med det gamle Taarn.



CHRISTIAN HENRIK CHRISTENSEN, Sognepræst,

er født den 17. Juli 1861 paa Skagen som Søn af Førstelærer Christensen. Blev Student fra Randers lærde Skole, tog Embedseksamen i 1883, blev samme Aar Kaldskapellan for Lading-Faarup og Sabro Menigheder, udnævntes i 1893 til Sognepræst for Ørum, Viskum og Vejrum ved Viborg, blev den 25. April 1901 kaldet til Embedet som residerende Kapellan i Vejle. Udnævntes den 9. August 1907 til Sognepræst ved Sct. Nicolaj Kirke og i 1911 til Provst for Nørvang-Tørrild Herreders østre Provsti.

VOR FRELSERS KIRKE er opført 1904-07 paa en af Kommunen skænket Grund Nord for den gamle Kirkegaard. Tegningen til Kirken er givet af Arkitekt, Professor V. Koch og efter hans Død lededes Opførelsen af Magdahl-Nielsen. Den hvidkalkede Murstensbygning, der har Granitsokkel og rødt Tegltag, bestaar af et tredelt Skib, tresidet afsluttet smallere Kor og et i Bygningen indføjet

svært Vesttaarn med Spidsgavle og 47 m højt Kobberspir. Sideskibenes Tage er forlænget langs Taarnpartiet og bæres her af Piller. Over Indgangsportalen i Vest er der en cirkelrund Vinduesrose af gennembrudt Sandsten. Det Indre er overhvelvet og Kirkerummets Vægge er hvidtede, men Søjleskafterne er af røde Mursten, ligesom Væggene i Sideskibet. Hvælvingerne i Sideskibene har kalkmalede Dekorationer. Til Koret fører en Marmortrappe med 8 Trin og under Koret ligger en Konfirmåndstue. Paa Alteret staar et Trækors. Døbefonten er af Sandsten og har Sølvfad. Prædikestolen, der ligeledes er af Sandsten med forgyldte Felter, er anbragt i Muren ved Siden af Triumfbuen. Orgelet i Taarnrummet over Indgangen er i et særligt Rum, der aabner sig mod Skibet med en stor Rundbue over en Altan med Sandstensbalustrade. Kirkens Længde er 36,5 m og den rummer 600 Siddepladser. Opførelsen kostede 110,000 Kr.

Ved Kirken er ansat en Sognepræst og en residerende Kapellan.

KATOLSK KIRKE (Sct. Norberts Kirke) ligger paa Blegbanken og er opført i 1924 efter Tegning af Arkitekt F. Wipfler i Odense. Det er en treskibet Kirkehal i gotisk Stil af røde Mursten paa Granitsokkel. Indgangen er gennem en Portal mod Vest. Over Østenden er et Rytterspir og langs Sideskibene udvendige Stræbepiller. Det Indre er overhvelvet. Kirkegulvet er belagt med sort Marmor og Alteret er udført i forskelligfarvet Marmor med Opsats i rigt udskåret Egetræsskulptur. Døbefonten er ligeledes af Marmor og staar i et lille ottekantet Daabskapel. Sammenbygget med Kirken er Præsteholigen.

VEJLE HAVN. Mod Slutningen af det 18. Aarhundrede kunde kun ganske fladbundede Baade af 1 Læsts Størrelse „flyde“ ind til Sønderbro ved Højvande. Ved Lavvande var al Sejlads umulig — i den Grad var Sejlrenden og Aaen tilsanded. Større Fartøjer maatte ankre „paa Rheden“ (ude paa Fjorden, i mindst en Fjerdingvejs Afstand fra Byen, omtrent udfor „Djævlekløften“), hvor Ladningen blev udlosset og derfra ført i Baade eller Pramme (Kaager) ind til Byen. Udførsel fra Byen foregik under tilsvarende besværlige Former. At dette var til største Besvær, først og fremmest for Byens Handlende, og hindrede Næringslivet i højeste Grad, siger sig selv. Der blev derfor ogsaa gjort adskillige Forsøg — allerede i det 18. Aarhundrede paa at skaffe Byen en brugbar Havn, men de mislykkedes alle.

Den brave Vejleborger Jørgen Brosbøll, Guldsmed og Værtshusholder, var utrættelig i at forestille sine Medborgere den Betydning, det vilde have for Byen at faa en god Havn. Sammen med sine nærboende Medborgere, Byfoged H. L. Gaarmann og Tolder og Postmester Peder Hansen Staal drøftede han ofte Spørgsmaalet. Interesserede i Sagen var ogsaa Mænd som Hospitalsforstander Urban Stephansen (Toldforpagter og kgl. Vejer) samt Kammerraad Richter i Fredericia. Resultatet blev, at Jørgen Brosbøll i 1762 gav sig i Lag med at udarbejde et Underdanigst „Forslag til Weyle Havns Forbedring“ — et Værk paa hele 8 Foliosider.

I Aaret 1796 bliver Stiftamtmand Hellfried Amtmand over det nyoprettede Vejle Amt, og snart efter sporer man ham som Drivfjederen i et nyt Forsøg paa at skaffe Byen en god Havn. Fra Hovedstaden hentes i Foraaret 1798 to sagkyndige, nemlig

Kommandørkaptajn, Overlods Løvenørn og Pæle- og Bukmester Halkjer, som undersøger de Steder, hvor der synes at være Betingelser til Stede for at kunne anlægge en Havn. Der bragtes følgende Forslag:

1. Holmebugten, hvor man finder, at der ikkun er jævnt 3 Fod Vand ved Middelhøjvande, og derfor fraraades et Havneanlæg paa dette Sted.

2. Dernæst en Bugt, noget over en halv Mil fra Byen, som Fartøjer tilforn havde betjent sig af til Vinterhavn, og hvor Dybden var 6 -7 Fod. Heller ikke her kunde man tilraade et Havneanlæg, thi her fandtes der saa „usædvanlig mange Søorme“, der ikke alene vilde skade Skibene, men ogsaa Bolværker og Broer.



Vejle Havn i ældre Tider.

3. Den tværs overfor liggende Valebæksbugt var om Vinteren særlig udsat for Isskrninger, og derfor vilde et Havneanlæg her blive meget kostbart. Desuden laa Stedet temmelig langt fra Byen.

Det ender med, at man foreslaar at nøjes med at forbedre Aaløbet og Udskibningen. Aaløbet bør opmudres, og af det opmudrede kan der paa begge Sider af Aaen opkastes en Dæmning, som sine Steder forsynes med et „Flækkegærde“, der bliver 1/2 Alen højt. Opmudringen skulde fortsættes fra Aamundingen „og saa langt Grunden vedholder til det fornødne dybe Vand“ i en Bredde af 30 til 40 Fod. Naar Aaens Dybde og denne Rende kan bringes til sikker 4 Fod, er den altid passerlig for store Baade, ja, endog for store Pramme. Byen maa anskaffe en Muddermaskine, og med en Bekostning af 500 Rdl. aarlig vil der ikke behøves mere end 5 Aar til at bringe Løbet i god Stand. De samlede Udgifter i Øjeblikket anslaaes til ca. 650 Rdl.

Efter Samraad med Stiftsbefalingsmanden blev det saa besluttet at samle Øvrigheden med Byens Repræsentanter og nogle af Købmændene for at forelægge dem denne Plan. Havnekommissionen holdt derefter Møde og udtalte Ønsket om „at vide“, hvorledes Pengene skulde tilvejebringes og fordeles i de bestemte 28 Aar. Et Udvalg af Borgere, som holdt Møde den 12. Maj samme Aar, erkendte, at den forelagte Plan var „umiskendelig rigtig“, og man ansøgte derefter om et Laan af den kongelige Kreditkasse paa 1500 Rdl. og senere 2500 Rdl. I Forvejen var der tegnet Bidrag af Borgerne. Der var 174 Bidragydere og som første Navn paa Listen staaer Stiftamtmand Hellfried. Det fremsatte Projekt gennemførtes derefter.

Dette Havneanlæg har imidlertid ikke virket tilfredsstillende, thi der er stadig Planer fremme om at forlægge Havnen til et helt andet Sted. Men Enighed kan ikke opnaas. Kronprins Frederik (den senere Kong Frederik den 6te) meddeler i et Brev af 25. August 1802 til Ove Malling, at „da der i Vejle er Strid om den heldigste Løsning af Havnespørgsmaalet“, har han besøgt Byen og ladet sig „ro op og ned ad Aaen for ved Selvsyn at sætte sig ind i Sagen“. Vejle var ikke den eneste By, hvor man paa hin Tid søgte at forbedre Sejlløbet og Havnebassinet. „Næsten overalt blev der foretaget omhyggelige Undersøgelser og anstillet Beregninger, hvorvidt de ønskede Forandringer laa inden for vedkommende Bysamfunds økonomiske Evne“.

Mere og mere utilfredsstillende viste Havneanlægget ved Sønderaaen sig at være, og den idelige Opmudren gjorde det tillige meget bekosteligt at vedligeholde Indsejlingsløbet. Det stærke Strømløb udskyllede Sand og Dynd og tilintetgjorde ofte lang Tids kostbart Arbejde og standsede ikke sjældent Pramfarten. Desuden afgav Aaen ikke nogen Havn for Fartøjerne. Faa Aar efter, at Amtmand Treschow har tiltraadt Stillingen som Amtmand over Vejle Amt, overdrager han til Kommandørkaptajn Hemme i København at udarbejde en ny Havneplan for Vejle. Kommandøren fremsætter den 3. Oktober 1825 hele 3 Havneplaner.

- Plan 1. Vil koste 7000 Rdl. og gaar ud paa at anlægge en Skibsbro og Havn ved Nordsiden af Fjorden, omtrent 2000 Alen fra Nørreport. Det ligger Nordvest ca. 3210 Fod fra den inderste Ende af Dybrenden, hvor der er 7 Fod Vand, efter Købmand Severin Jensens og Rebslager Jeppe Jensens Opgivende.
- Plan 2. Vil koste 8650 Rdl. og gaar ud paa at anlægge Havnen lige ud for Kirkegaden, ved den Banke, som kaldes Holmen, derfra tilvejebringe en „Kommunikationsrende af 7 Fods Dybde og 30 Fods Bredde ud til Enden af Dybrenden, en Distance af ca. 4000 Fod, og saa ved en Vej over Engen, 500 Alen lang, og en Køebro over Mølleaaen sætte denne Skibsbro i direkte Forbindelse med Midten af Byen“.
- Plan 3. Vil koste ca. 11,000 Rdl. og gaar ud paa at aabne den saakaldte „døde Kanal“ ved Siden af og sønden for Aaløbet, helt op til Havnehuset, derefter aflede Aastrømmen Nord efter med en Dæmning og saa udmudre en Rende, 7 Fod dyb, 30 Fod bred, helt ud til den samme Dybde i Fjorden — en Distance af over 5000 Fod.

Ovennævnte Jeppe Jensen havde imidlertid i al Hemmelighed selv foretaget Pejling af Fjorden og udarbejdet Tegning og Forarbejde og bestemt, hvor Havnen bedst burde være. Han indsendte en Beskrivelse og et Overslag over den paatænkte Havn til Myndighederne. Han blev af Myndighederne taget med paa Raad og fik snart betroet det vigtige Hverv at lede Havneanlægget. Ved Havnekommissionens Møde, hvor der skulde tages Silling til de tre af Kommandør Hemme fremsatte Pla-

ner, var Jeppe Jensen til Stede, tilkaldt som særlig sagkyndig, og man tager næppe fejl, naar man gætter, at det navnlig var efter hans Raad og Anbefaling, at Kommissionen bestemte sig afgjort for Plan Nr. 2.

Borgerskabets Andragende om Anlæggelse af en Havn ved Vejle By indsendtes med Amtets Betænkning i Marts 1824, og to Maaneder senere foreligger Kongens Tilladelse til Arbejdets Paabegyndelse.

Arbejdet paabegyndes nu, idet der først lægges en Tømmerbro over Mølleaaen „østen for Residentsgade“ og dernæst en mindre Bro over den første Grøft i En-



Vejle Havn i 1926.

gen, hvor Vejen skulde gaa til Havnebassinet. Den store Bro skulde være færdig og brolagt inden 8 Uger, den mindre inden 3 Uger. Samtidig tilvejebragtes der „ifølge Opsynsmand Jeppe Jensens Opgivende“ i Løbet af 7 Uger en Rende eller Kanal ud fra Dybrenden og indefter: 83 Favne lang, godt 7 Fod dyb, ved at opmudre 3 Fod af Grunden og i en Bredde af 30 Fod. Herefter beregnede Jeppe Jensen, at der til hele Opmudringen ind til Holmen vilde medgaa 64 Uger, og „da Arbejdet højest kan drives i 28 a 30 Uger om Aaret, vil man først i 1827 blive i Stand til at udgrave Bassinet, sætte Bolværket og opfylde og udjævne Havnepladsen“. Ved Udgravningsarbejdet fik det faste Mandskab Hjælp fra Borgerne. Trommeslageren gik rundt i Byen og raabte ud, naar der var Lavvande i Fjorden. Saa sendte Købmanden en Karl og Haandværksmesteren en Lærling, hver med en Skovl, og Udgravningsarbejdet foregik da med Liv og Lyst.

I Løbet af 1826 blev Havnen i det væsentlige færdig. Jeppe Jensens „Situationskort Canalen og Havnen ved Weile 1828“, viser, at Bassinets Bredde var 80 Alen, dets

Længde 120 Alen (eller 140 Alen, hvis man medregner Bassinets „Hals“). „Havnestrædel“, som var 800 Alen langt, var begrænset af Faskindæmninger med en indbyrdes Afstand af ca. 30 Alen, langs med disse var Dybden kun 2 Fod, men den ca. 15 Alen brede Kanal i Midten af Strædet havde en Dybde af 8 Fod. Kanalen fortsattes udenfor Havnestrædet med en Dybde af 7 Fod og i en Længde af 1200 Alen ud til „Dybrenden“, hvis Dybde var 8 Fod. Havnebassinets Dybde var 7 Fod, men foreløbig undlod man at opmudre et aflangt Felt i Midten, formodentlig af Sparsommelighedshensyn. „Bolværket“, som indfattede Bassinet, blev opført af Tømremester Mads Eriksen, der ogsaa havde bygget Kirkebroen. Der fandtes 2 Slæbesteder, et paa Nordsiden og et paa Sydsiden. Kort efter, at Havneanlægget var fuldført, antagelig i 1827, anmeldte Kong Frederik den 6te sin Ankomst til Vejle. Jeppe Jensen, hvem Amtmanden og Vejle Kommune nu havde antaget som Havnefoged, ærgrede sig over, at der netop paa denne Tid ingen Skibe var i Havnen, men til alt Held blev Vinden østlig, og den lille Havn blev inden Kongens Ankomst helt fuld af Skibe. Da Kongen, ledsaget af Amtmand Treschow, besaa Havnen, hvor alt var Liv og Virksomhed, udtalte han sig rosende derom til Amtmanden, men denne pegede paa Havnefogeden som „Manden for det hele“, og Kongen lovede da at huske paa Jeppe Jensen.

Ifølge Jeppe Jensens Opgivelse ankom der til Vejle Havn i 1827: 102 Skibe og i 1828: 142 Skibe. Det var jo et ganske anseligt Antal, men Skibene var naturligvis kun smaa. Efter Havnekommissionens Ønske og Opfordring fastsatte Jeppe Jensen den 29. Juli 1827 den Afgift, som Fartøjer i Henhold til deres forskellige Størrelse skulde give i Pladsleje, endvidere for Benyttelse af „Gangspillet“, af „Flaaden“ og af „Gieløberne“, saaledes at Havnen kunde „vedligeholde Tøjet“ uden at være udsat for Tab.

I Løbet af Hundredeaaret 1826–1926 er Vejle Havn gentagne bleven udvidet og forbedret paa mange Maader, og det omliggende Terræn har efterhaanden fuldstændig forandret Udseende som en Følge af Udvidelser, Opfyldninger og Bebyggelser. I 1853 begyndte man at bygge rigtige Havnebolværker. I November 1867 tændtes de tre første Gaslygter paa den vestre Havneplads, og samme Aar blev en 6 Tons Svingkran opstillet ved Havnen udfor Havnegade. I 1899 flyttedes denne Kran til den søndre Kaj. Sejlløbet til Havnen blev i 1876 uddybet til 12 Fod og Bassinet fik samme Dybde. I 1886 ansattes der en Havneingeniør, der tillige var Stadsingeniør, og i 1887 foretoges den første større Udvidelse af Havnen, idet Havnestræde udvidedes fra 30 til 60 Alen. I 1893 til 97 uddybedes Havnen til 16 Fods Dybde. I 1894–95 anlagdes en Havnebane og et Havnespor til Forbindelse mellem Havnen og Statsbanestationen. I 1898 byggedes Broen for Dampbaadene og i 1898–99 uddybedes Havn og Sejlløb til 18 Fod. I 1907–09 blev der opført en 250 Meter lang Jernbetonkaj ved Havnens Sydside og i 1915 byggedes der yderligere 100 Meter Betonkaj. I 1916 blev Sejlrenden og Havnen uddybede til 22 Fod, samtidig med at Rendens Bundbredde blev udvidet fra 80 til 100 Fod. I 1924 byggedes de sidste 28 Meter Betonkaj. Endelig blev der i Aarene 1924–26 foretaget en mægtig Udvidelse af Havnen. Hele den nordre Kaj blev fornyet og rykket 15 Meter tilbage. Samtidig blev der ført Havnespor over til den nordre Side. Den nordre Betonkajs samlede Længde er nu omtrent 500 Meter. Havnebassinets Bredde er 69 Meter og dets Dybde er 6,9 Meter, men hele Nordsiden kan uddybes til 8 Meter.

Ved dette sidste store Havnearbejde, som kostede 1½ Million Kroner, skabtes der Vejle By en smuk og fuldt ud moderne Havn.

Den sidste store Havneudvidelse, som udkrævede ca. 150 Mands daglige Arbejde i 2½ Aar, blev fuldført netop 100 Aar efter, at Jeppe Jensen havde faaet sit lille Havneanlæg færdigt. I den dobbelte Anledning Havneudvidelsens Fuldførelse og Havnens 100-aarige Jubilæum — indbød Vejle Havneudvalg til en Festmiddag den 27. September 1926.

Skibsfarten paa Vejle Havn er tiltaget betydeligt i de senere Aar. Medens der i 1875 kun indkom 266 Skibe i Havnen, var Antallet i 1900 naaet op paa 937. I 1922—23 indkom der 1434 og i 1925—26 ca. 1600 Skibe.

I 1851 indgik der i Bro- og Havnepenge 3283 Rdl., i Grund- og Græsleje 70 Rdl. og i Pladsleje 10 Rdl. I 1876 gav Havnepenge 11,504 Kr. og Grundleje 1150 Kr. De tilsvarende Tal for 1901 er: 45,118 Kr. 50 Øre og 3616 Kr. 88 Øre. Endelig i 1925—26 indgik i Bro- og Havnepenge 293,879 Kr. 93 Øre og i Grund- og Pladsleje 64,400 Kr.

I Aarenes Løb har Vejle haft følgende Havnefogeder: Jeppe Jensen fra 1826—38, Hansen fra 1838—54, Bartz fra 1854—91, Gylling fra 1891—1914 og siden da nuværende Havnefoged Gadeberg.

Havneingeniør Emil Petersen, der ansattes i 1886, afløstes i 1912 af nuværende Havne- og Stadsingeniør K. Runge.



K. RUNGE,
Havneingeniør.

VEJLE TOLDETAT. En Acciseafgift af Malt, der i Købstæderne forbrugtes til Øl eller Brændevin, var allerede bleven indført af Kong Christian den Fjerde i 1621. En videregaaende Forbrugsafgift, Konsumtionsskat, blev indført i 1660 og senere omordnet og forhøjet flere Gange. Herved blev der lagt Skat paa Indførsel af Salt, Tobak, Vin m. m. Endelig udstedte Kong Frederik den Fjerde i December 1700 en „Forordning om Konsumtionens Oppebørsel i Danmark“, hvorved den saakaldte Portkonsumtion og Malekonsumtion for Købstæderne fik den Ordning, der i det væsentlige bestod uforandret igennem halvandet Hundrede Aar. Der betaltes „Malekonsumtion“ af alt Korn og Malt, der blev formalet i Købstæderne, medens der ved Byportene blev afkrævet Afgift af alle andre Landprodukter, der indførtes i Byerne.

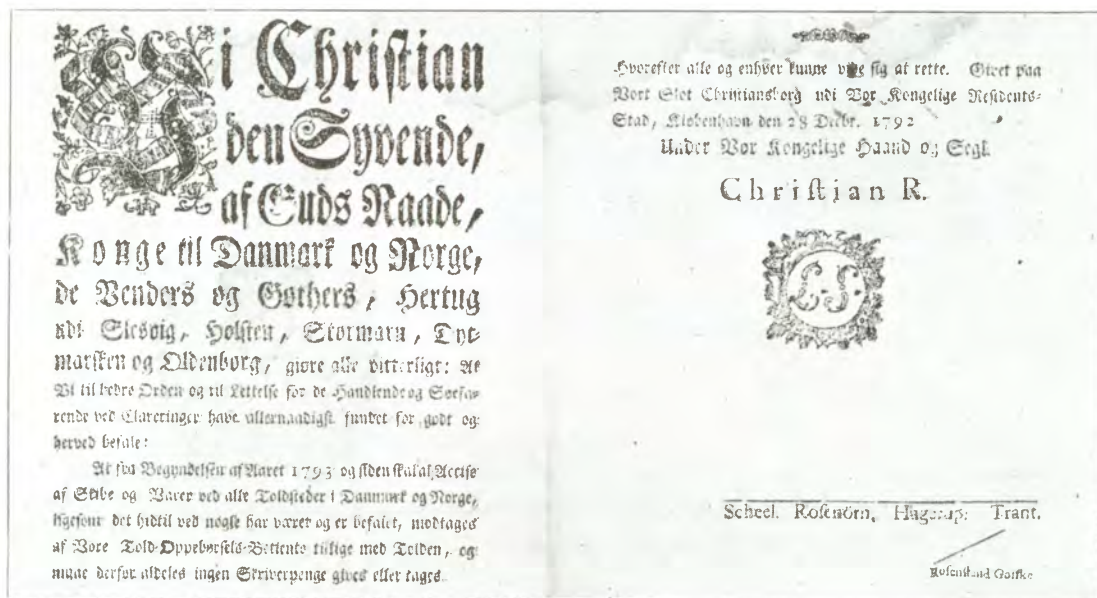
Vejle blev ligesom de andre Købstæder omgivet med en Toldlinie og afspærret fra Landet ved en Stakitindhegning, som enkelte Steder var forsynet med „Led og Laas“, medens der ved Byens to Porte blev indrettet Acciseboder, hvor „Konsumtionen“ blev opkrævet af Konsumtionsforvalteren og hans Betjente.

I 1682 tjente et lille „2 Fags Hus uden Nørreport“ til Konsumtionshus eller Accisebod. I 1743 stod Nørreport ved den nuværende Vestergades Begyndelse og i 1791 var den her beliggende Konsumtionsbolig et 4-Fags Hus af Mur og Bindingsværk. I 1813 var der kun „tvende Stakitporte ved Byens nordre Ende“, og mellem disse laa Acciseboden.

Ved Sønderport blev Konsumtionsafgiften i over hundrede Aar afkrævet ved selve Porten. Dette fandt endnu Sted i 1788, da den ene Ende af Porthuset var bortlejet „Consumtionsbod“, medens „Gennemfarten“ ikke alene var forsynet med „Port og Lukkelse“, men tillige med en Bom. Faa Aar senere, ved Overgangen til det 19. Aarhundrede, laa Acciseboden eller „Consumtions-Comptoir“ paa det Sted,

hvor nu Hjørneejendommen mellem Gammelhavn og Sønderbrogede ligger. Udfor Acciseboden var Vejen til Sønderbro spærret ved en Bom og et Stakit med en Laage. Denne Spærring betegnedes da som „søndre Port“, medens en anden Laage, lige Nord for Boden, benævntes „Havneporten“. I Aarene 1823—24 laa den søndre Konsumtionsbod endnu paa denne Plads, men senere flyttedes den over paa den modsatte Side af Vejen.

I 1792 fik Vejle en ny Told- og Konsumtionsinspektør ved Navn Klingberg, der kort efter sin Embedstiltræden indsendte et „Underdanigst Pro Memoria“ til Stiftsbefalingsmand von Hellfried. Han beklager sig heri over den sørgelige Forfatning, hvori



Plakat om Accisens Oppebørsel ved Toldstederne i Danmark og Norge.

Konsumtionsboder og Portbygninger befinder sig og foreslaar, at der til Fornyelse af disse Bygninger anvendes 500 Rdl. af den kongelige Kasse, eller at et saadant Beløb udlaanes af Konsumtionskassen uden Renter, mod at Laanet efterhaanden afdrages i Form af Bompenge. Byens Repræsentanter mener, at man i Stedet for at omdanne eller reparere Porthusene hellere maa afstaa disse til „Kongens Tjeneste“, saaledes at Toldvæsenet kan ombygge og forandre disse, som de finder for godt. Dette Forslag tiltrædes under 8. August 1793 af Stiftamtmand Hellfried.

I Reglen var Acciseboderne bortforpagtede, saa man forstaar, at det var i Accisemandens Interesse nøje at overvaage, at ingen som helst toldpligtig Vare undgik hans Opmærksomhed. Consumptionen overtoges senere af Toldvæsenet. Finansministeriets Udstedelse angaaende Consumptionens Opbævelse findes dateret i Oktober 1850 og lyder saaledes:

„— — Portconsumtionen og Portopsyn samt Formalingskontrol ophører for Provinskøbstædernes Vedkommende den 6. Oktober næstkommende Kl. 12 Middag, efter hvilket Klokkeslæt alle Bomme og landværts Adgange til Købstæderne forbliver aabentstaaende“.

Førend Aaret 1826 tjente Sønderaaen Byen som „Havn“, og lige ved Sønderbro laa Toldstedet, hvor Toldvæsenet ikke alene opkrævede Afgift af de faa Varer, der ind-

førtes til Byen fra Udlandet, men tillige opkrævede Konsumtionsskatten af al Indførsel Syd fra.

I 1827, da Byens nye Havn blev fuldført, opførtes der en lille Toldkammerbygning paa den søndre Hjørnegrund mellem Havnevejen og Havnepladsen. Denne Bygning blev senere delvis ombygget et Par Gange i Løbet af de første 25 Aar. En større Udvidelse fandt derefter Sted i Begyndelsen af Firserne, da der tilkøbtes en Naboejendom i Havnegade, og paa den erhvervede Grund opførtes en Tilbygning til Toldbodpakhuset.

Byens stærke Udvikling i Halvfemserne giver sig bl. a. Udslag i et stærkt forøget Arbejde for det lokale Toldvæsen, og Toldstedets Indtægter stiger betydeligt. Det sidste Aar, da den gamle Toldlov virkede, nemlig i 1908, naede Vejle Toldsteds Indtægter op paa 454,298 Kr. Under disse Forhold paakrævedes der naturligvis en betydelig ny Udvidelse af Toldkammerbygningen, og der udarbejdedes Planer og Forslag til en ny Bygning.

Allerede i Aaret 1901 tilkøbtes der atter en Naboejendom i Havnegade, men Byggeplanerne blev dog foreløbig stillede i Bero. Endelig i Aarene 1906-07 blev den nye Toldkammerbygning opført efter Tegning af kgl. Bygningsinspektør Vilh. Petersen. Den nye, stilfulde Bygning, der indviedes den 2. Oktober 1907, opfyldte alle berettigede Krav, men er allerede nu blevet for lille.

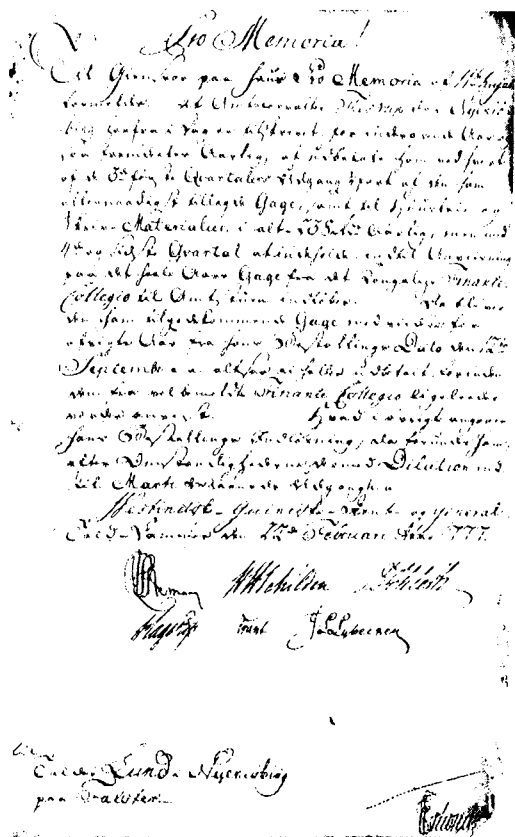
Indtil Aaret 1870 havde Toldvæsenet i Vejle 2 Chefer, nemlig en Toldinspektør for Opsynets Vedkommende, og en Toldkasserer for Regnskabets Vedkommende. I nævnte Aar ophævedes disse to Embeder, og hele Ledelsen af Toldvæsenet lagdes under en Toldforvalter.

Ved Vejle Toldsted kendes Navnene paa følgende ledende Personer:

Toldinspektør, Krigsraad Heide indtil 1805, Toldinspektør, Kammerjunker Schack-Brockdorff fra 1805-18, Toldinspektør, Justitsraad A. I. Coucheron fra 1818-34, Toldinspektør, Kammerjunker Munthe-Morgenstjerne fra 1834-38, Toldinspektør, Kommandørkaptajn A. D. Schultz fra 1839-52, Toldinspektør C. P. O. Saane fra 1852-70.

Toldkasserer Peder Ølgaard fra 1798-1810, Toldkasserer H. A. Wetche fra 1810-13, Toldkasserer, Justitsraad Løwe fra 1813-46, Toldkasserer, Kammerjunker Greve W. S. Sponneck fra 1846-56, Toldkasserer, Kammerraad F. C. Gottlieb fra 1856-66, Toldkasserer C. E. T. Klingemann (konst.) fra 1866-69, Toldkasserer E. Tüchsen (konst.) fra 1869-70.

Toldforvalter E. Tüchsen fra 1870-77, Toldforvalter E. E. T. Svanekjær fra 1877-88, Toldforvalter E. H. Martensen fra 1888-1913, Toldforvalter C. E. Eldal fra 1913-16 og C. Knoth fra 1917.



Gammelt Tolddokument.



Det nye Hospital ved Nørretorv.

VEJLE HOSPITAL. I Middelalderen opstod forskellige Tiggermunkeordener, som bl. a. havde til Formaal at pleje fattige, syge Mennesker, som var ude af Stand til at hjælpe sig selv, og disse Munkeordener oprettede da rundtom Hospitaler, ogsaa i Danmark. Dette var Tilfældet med Antonniterordenen, Johanniterordenen, hvis Munke kaldtes Sct. Hans Brødre eller Korsbrødre, og Helligaandsordenen. De saakaldte Helligaandshuse, som i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede opstod i Købstæderne, lededes i Reglen af Korsbrødre, men senere opstod Helligaandsklostrene, der var Helligordenens Munkeklostre, og i disse blev de syge plejede. I Aaret 1536 indførtes Reformationen i Danmark og Munkene forsvandt. Det var imidlertid nødvendigt at fortsætte deres Barmhertighedsgerning overfor de syge, og de af Munkeordenerne oprettede Hospitaler blev da mange Steder fortsat under ny Ledelse.

Ved Reformationen blev Klostergodset inddraget under Kronen, Bispetienden blev til Kongetiende, og en Del af Klostergodset og Tienderne blev da skænket til Hospitalerne. Adelsmænd og velhavende Borgere skænkede Tid efter anden Gaver til Hospitalerne og oprettede Legater til Fordel for disse, og i Love blev der fastsat, at forskellige Bøder skulde tilfalde Hospitalerne. Ogsaa paa anden Vis blev der sørget for Indkomster til Hospitalerne, saaledes at mange af disse fik betydelige Midler til de syge og fattiges Underhold og virkelig har været i Stand til i ret betydeligt Omfang at afhjælpe Nøden hos de mest hjælpeløse syge og aandsvage Stakler, som, hvis Hospitalerne ikke havde været, ynkeligt maatte være gaaet til Grunde. Tiderne var haarde, de fleste havde vel ondt ved at forsørge sig og sine, og Gavnildheden har vel i Reglen indskrænket sig til de Kobberskillinger, som man efter Præstens indtrængende Formaning nu og da har ladet glide i Fattigblokken.

At Hospitalerne har været betragtet som betydelige Institutioner fremgaar ogsaa deraf, at da Kong Christian den 5tes danske Lov, der blev givet i Aaret 1683, blev udarbejdet, blev der i et Kapitel for sig med Overskrift „Om Hospitaler og Fattige“ givet udførlige Retsregler om Hospitalerne, om Forstanderen, hans Medhjælpere, Lemmerne og deres Pligter. Disse Regler giver et godt Billede af Hospitalernes Forhold paa denne og den følgende Tid: Hospitalets Inspektører skal tilskikke en god, gudfrygtig og vederhæftig Mand, som enten er ugift og fører et godt, kysk

Levned, eller som er gift og haver ingen Børn, som mod tilbørlig Løn skal forestaa Hospitalet, oppebære og anvende Hospitalets Indkomster til de Fattiges Ophold og Behov og i alle Maader tjene de Fattige med Troskab. Han skal have Tjenere under sig, saa at de Fattige uden billig Klage kan blive betjente. Forstanderen skal have Tilsyn med, at de Hospitalslemmer, som med smitsomme Sygdomme ere beladne, ikke besmitte de andre, saa og gøre sin Flid, at de, som have lægelige Syger, kunne blive hjulpe til deres Førlighed igen“. Han skal hvert Aar aflægge Regnskab, og han skal forsvare Hospitalets Gods med Lov og Ret. Ingen maa i Hospitalet indtages for „Gunst eller Gave, Vild eller Venskab“ eller „for en Genant eller en vis Sum Penge, uden befindes at kunne ske med Hospitalets store Fordel“. „Det skal ey tilstedes dem, som i Hospitalerne ere indtagne at gaa ofte i Byen uden aleneste i Kirken uden Forstanderens Forlov, ey heller gaa om og betle eller tage sig anden Idræt, enten med Drik, Rettergang eller saadant, som rette Hospitalslemmer ikke sømmer“. Hospitalet skal forskaffe Lemmerne „en ærlig christen Begravelse“, og Lemmernes efterladte Midler tilfalder Hospitalet.

Opriuelig var Hvervet som Hospitalsforstander et ulønnet borgerligt Ombud, og da har der næppe været Rift efter Bestillingen. Man har Eksempler paa, at Folk, der har været udset til Hvervet, har betalt et Beløb for at slippe derfor, men senere, da Hvervet blev lønnet, og der blev indrettet fri Bolig til Forstanderen i Hospitalet, har det sikkert ikke været vanskeligt at faa disse Poster besat.

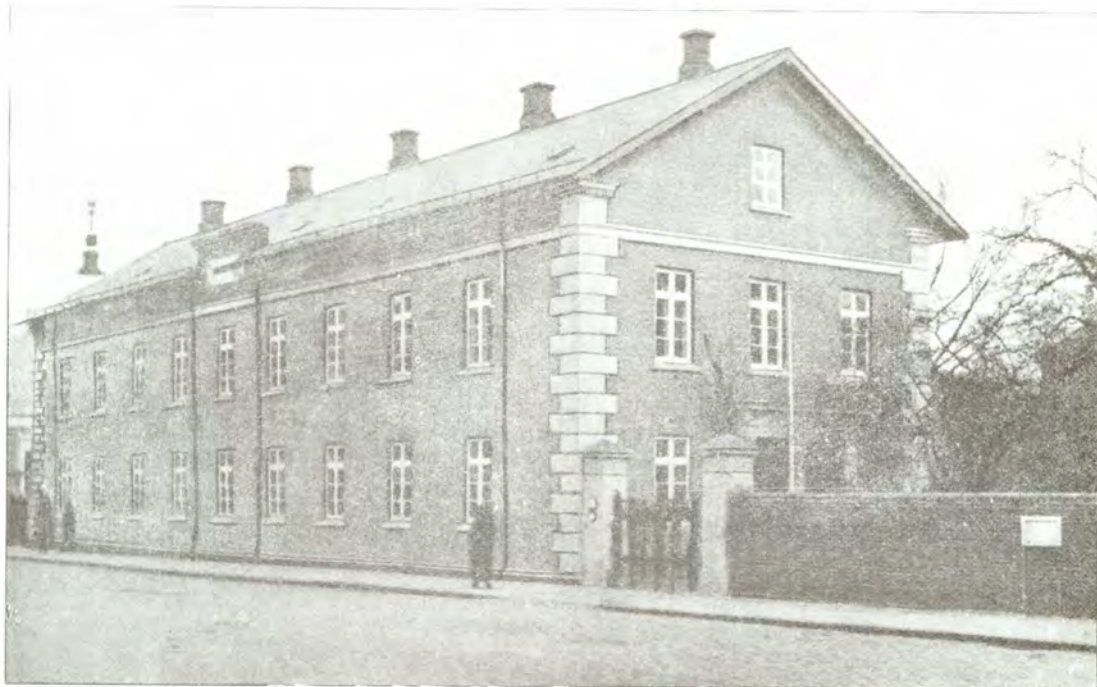
De Mennesker, der i ældre Tider fandt Optagelse som Lemmer i Hospitalerne, har været saadanne, som af Sygdom og Elendighed aldeles ikke har været i Stand til at klare sig selv. I Kong Christian den 3dies Gavebrev til Vejle Hospital af 16. December 1558 nævnes Hospitalets Lemmer som „Fattige; Saare og Siuge Mennesker“. En Del af Hospitalsbygningen ved Vejle Hospital, som nedreves ved Ombygningen i 1872, benævntes „Daare Kiste Huset“, og i Regnskaber for Vejle Hospital finder man af og til Poster for ituslaæde Ruder, som taabelige Lemmer har slaæet ud. Saaledes i en Glarmesteregning for Aaret 1798: „Februar Maaned indsat 4 Vindues Ruder i Hospitalsforstanderens Daglig Stue, den taabelige Marie Jens Datter slog ud“. Man havde jo ikke den Gang Sindssygeanstalter eller Aandssvageanstalter, hvori disse stakkels Mennesker kunde anbringes.

Hvornaar Vejle Hospital er oprettet, eller hvem det skylder sin Tilblivelse, vides ikke, men det har i hvert Fald eksisteret før Aaret 1542. Det, som Hospitalet kan takke for en væsentlig Del af sine Indtægter, er imidlertid Kong Christian den 3dies Gavebrev, der er dateret den 16. December 1558. Dette Gavebrev var blevet ødelagt sammen med Vejle Købstads Privilegier under de kejserlige Troppers Indfald i Kong Christian den 4des Tid, men det lykkedes at fremskaffe en Copi af Gavebrevet, som blev konfirmeret af Kong Christian den 4de den 27. Marts 1635. Dette Dokument, forsynet med det kongelige Segl og Christian den 4des egenhændige Underskrift, findes endnu i Hospitalets Arkiv. Da dette Gavebrev har haft saa stor Betydning for Vejle Hospital, gengives det her tilligemed Kong Christian den 4des Konfirmation:

„Wii Christian Den Fjerde, med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Venders och Gothers Konning, Hertug udi Holsten, Stormarn och Dinmarsken, G:effue udi Oldenborg og Delmenhorst, Giøre dette whitterligt, at eftersom vore kiere troe Undersatter Borgmester, Raad og Menige Borgerskab udi vor Kiøbstad Wedle for os underdanigst haver ladet tilkendegiffue, Huorledes deris Privilegier, som denem af fremfarne Konninger herudi Danmarck er gifne, en Part udi næstforledemde Keiserske feide och indfall skall vere skaarne, fordervede och udi andre Maader frakommen, men underdanigst Begiering wi dennem saadanne deris Privilegier igen Naadigst wille forny och ratificere, och efterdi wi

derom ved os Elskelig Hr. Albert Skieell til Fussingø, Ridder, Danmarchis Riigs Raad, och Ernst Normand til Selsøe, Wore Mænd. Tjenere och Befallings Mænd paa wore Slotte Riberhus och Koldinghus, deris Lovlighed haffuer forlaret och da befundet, at forne Wedle Byes och Borgere samme privilegier en dell med gamle Copie bøger endeel med de skaarne och skamferede originaler haver bewiist sig at haffue haft dette och befindes aff forbemeldte wore Comisariers underskrefne och forseglede innlæg af den Eyendomb och Rettighed, som samme Privilegier fornembligen om lyder, dennem uillet och ukerret følger och langsommelig Thid fuldt haffuer. Da haffue wii blant Andre om efterskreffne deris Fundaizer ladet forfare Lydendis Ord fra Ord som efterfølger.

Wii Christian den Tredie, med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wenders och Gøthers Konning, Hertug udi Slesswig, Holsteen, Stormarn och Dilmarsken, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle Witterligt, at paa det Hospitalet udi wor Kiøbsted Wedle saa møget des bedre kan bliffue



Vejle Hospital i 1900 set fra Nørrebro.

wed magt, haffue wi de Fattige Saare og Siuge Mennisker udi forne Hospital til Hielp och Underholdning bevilget och Samtykt och nu med dette wort obne breff bevilger och Samtykker, at wor och Kronens Part af Kornfiende Roug och Biug aff disse efterskreffne Sogner, som er først af Ome Sogn 12 Ørtug Rug, Ringiffue Sogn 7 Ørtug Rug, Windeløff Sogn 2 Ørtug Rug, 3 Ørtug Blug, Wolum (Uldum) Sogn 2 Ørtug Rug, Huixell (Hvejsel) Sogn och Giffschoed (Givskud) Sogne 10 Ørtug Rug 5 Ørtug Biug, Synderbjerg (Sindbjerg) Sogn 3 Ørtug Rug 5 Ørtug Biug. Desligeste af Snede Sogn och Hornstrup Sogn, som her till Tienden deraff haffuer ligget til wort almindelige Hospital udi wor Kiøbstæd Ribe och Forstanderen der sammesteds haffuer velvilligen udlagt til Hospitalet udi Wedle, huilket forn. vor och Kronens Part aff Tienden aff forn. Sogne allestider herefter maa och skall være och bliffue til forn. Hospital udi Wedle och Hospitalsforstanderen, der som nu er eller herefter komendis vorder udi forn. Hospital dette at oppebære de fattige Saare og Siuge til beste Och sammes Rente at forvendes til de fattiges Underholdning Och dermed haffue flittig Tilsuin, at det icke forevendis till nogen andres Dell menn til de fattiges Behoff, som de vilde ansvare for Gud och være bekeindt for os och vore efterkommende Konninger udi Danmarch. Till ydermere Winitxbyrd och bedre foruarning haffue wi ladet henge wort Secret neden for dette wort obne breff. Giffuet paa wort Slot Koldinghuus den 16. December Aar 1558.

Da ville wi saadanne Privilegier efter som foranført staar af kongelige Magt og myndighed paany af Synderlige Gunst och Naade Naadigst haffue fuldbyrdet, Samtykt och stadfæst och nu med

dette vort obne breff dennem fuldbyrde, samtøckr och stadfæstr ved fuld magt at bliffue udi alle sine Ord, Pungter och Artikell. Saavidt de dennem udi Loulig vell herkommende brug hafft haiffuer Och Hospitalet endnu følger. Forbiudendis derfor alle ehuo de helst er eller være kunne særdelis vore Fogeder, Embitzmænd och alle andere forn. wor Kiøbstæd Wedle med Børgemester, Raadmænd och menige Børgere, der sammestæts herimod paa deris Friheder och Privilegier eftersom foreskreffuet staaar at hindre eller udi nogen Maade forfang at gøre under vor Hyllest och Naade.

Gilffuet paa wort Slot Koldinghuus den 27. Martii Anno 1635

under wort Zignet

Christian R.

Vejle Hospitals Bygninger har antagelig fra Hospitalets Oprettelse ligget, hvor de laa indtil August 1926, paa Hjørnet af nuværende Nørregade og Nørrebrogade. Hvornaar de første Bygninger er opført, vides ikke, men da Hospitalet, som det fremgaar af det tidligere, bl. a. var beregnet paa at huse spedalske Mennesker, blev det lagt udenfor: Byens Port. Hvorledes den første Bygning har været, er ukendt, men Hospitalsforstanderen havde ikke Bolig i Hospitalets Bygning og fik derfor bevilliget 100 Slettedaler af Hospitalets Indkomster. I en Skrivelse fra 1664 omtales Hospitalets Bygninger som værende meget brøstfældige, og de trænger til en nødvendig Reparation. Trods foretagne Reparationer er Hospitalet i 1694 atter brøstfældigt, og endelig i 1763 var Hospitalet saa forfaldent, „at det desaarsag er ubeboelig“. Hospitalet blev da ombygget i 1764, idet det gamle Hospital nedreves. Medens de nye Bygninger blev opført, maatte der lejes Beboelse til 9 Hospitalslemmer. I det nye Hospital blev der indrettet Bolig til Forstanderen, og da Hospitalet var færdigt i 1765, foregik Indvielsen med megen Højtidelighed. Hospitalets Direktører, nemlig Stiftamtmand Greve Schack og Biskop Brorson, Ribe, har sikkert været til Stede, da det af Regnskaberne for dette Aar fremgaar, at der har været Kørselsudgifter fra Ribe til Vejle og fra Vejle til Ribe i Anledning af Indvielsen, og da det af Kirkebogen fremgaar, at Hospitalskirken den 25. September 1765 blev indviet af Hans Højærværdighed Biskoppen i Ribe Kl. 11 om Formiddagen. Denne Bygning, der blev færdig i 1765, blev staaende til en ny Hospitalsbygning blev opført i Aarét 1872. Til Gaden laa Hovedbygningen. I denne, der var af Grundmur, fandtes Hospitalsforstanderens Lejlighed og Opholdsrum for Lemmerne, Kvinder i en Stue for sig og Mænd i en Stue for sig. Kirken har været i Hovedbygningen. Hospitalsforstanderens Lejlighed optog en ikke ringe Del af Bygningen, og Kong Frederik den 6te faar Skyld for at være kommen med den Bemærkning, da han besøgte Hospitalet, at Hospitalet mere saa ud til at være bygget til Bolig for Hospitalsforstanderen end for Lemmerne.

I Aarét 1777 opførtes et Bindingsværkshus i Hospitalets Gaard, 5 Fag, 12 Alen i Længde og $2\frac{1}{2}$ Alen i Bredde. Bygningen, som skulde bestaa af 4 smaa Værelser med en Forstue, blev opført til de uroligste af de sindssyge Hospitalslemmer, der var farlige for deres Omgivelser. Bygningen benævnes i forskellige Regnskaber som „Daare-Kiste-Huset“. De fire smaa Værelser, der kun kan have haft et Fladeindhold af $2\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ Alen, har været Celler, hvori de sindssyge blev indespærrede.

Da et lille Aarhundrede var gaaet, siden Bygningen fra 1764 var opført, blev man klar over, at Pladsen i Hospitalet var for indskrænket, og man paatænkte da at bygge til Hospitalet, saaledes i Aarene 1852, 1860 og 1861, men denne Tanke blev atter opgivet, og man besluttede endelig at nedrive Hospitalets Bygninger og opføre nye Bygninger i Stedet for de gamle. Den kongelige Resolution, hvorved Ombygningen bestemmes, er dateret 27. Januar 1872. Tegningerne over de nye Bygninger

blev udarbejdede af Bygningsinspektør, Justitsraad Winstrup, Kolding, der tillige udarbejdede Overslag. Byggeforetagendet blev udbudt i Entreprise, og det laveste Bud afgivet af Murermester Michelsen og Tømrermester Nichum i Vejle, nemlig 13,600 Rdl. Dette Bud blev antaget, men saaledes at Arbejdet skulde være fuldt færdigt inden 31. Oktober 1872. Dette lykkedes imidlertid ikke. Sokkelstenene, der skulde leveres fra Bornholm, blev ikke leveret i rette Tid, og den regnfulde Sommer i 1872 forsinkede Arbejdet, saa at Afleveringen først fandt Sted den 22. Marts 1873. Det nye Hospital, der stod til Aaret 1926, var en grundmuret 2-Etages Bygning til Nørregade og nogle Udhuse. I Hovedbygningen fandtes Hospitalets Kontor, Bolig for Hospitalsforstanderen, Værelser for 11 Lemmer og 10 Pensionærer, der hver havde sit Værelse, samt Køkken og Beboelse for Betjeningen. Hospitalets Grund, der i sin Tid laa udenfor Byporten. ligger jo nu midt inde i Byen, og Grunden, der er over 1 Td. Land stor, er meget værdifuld. Man solgte i 1925 en Del af Grunden til Vejle Kommune til Anlæg af et nyt Torv, og i 1926 blev der opført en stor ny Hospitalsbygning paa den resterende Del af Grunden, medens Bygningen af 1872 blev nedrevet.

Tiden er gaaet frem. Sindssygeanstalter, Aandssvageanstalter og Sygehuse er blevet oprettede og har taget sig af den Del af Hospitalernes tidligere Beboere, som hører hjemme paa disse Anstalter, saaledes at der ikke i den senere Tid i Hospitalerne findes saadanne sørgelige Stakler som tidligere, da man kun havde Hospitalerne at anbringe dem i. Selvfølgelig var Hospitalerne ikke ideelle som Aandssvageanstalter, Sindssygeanstalter og Sygehuse, men de lindrede den værste Nød hos mange ulykkeligt stillede Mennesker. Vistnok var Hospitalerne i tidligere Tid meget tarveligt udstyrede, men Beboerne havde dog Tag over Hovedet, og de fik Føden, selv om det vel har været i al Tarvelighed. Det var jo heller ikke forvænte Mennesker, der søgte Ophold i Hospitalerne.



J. GYNTELBERG,
Overretssagfører,
Hospitalsforstander.

Selv om vor Tid med dens mange humane Love og Institutioner har gjort, at de gamle Hospitaler ikke spiller den Rolle i Humanitetens Tjeneste som tidligere, staar de endnu til Gavn for Samfundet og som et smukt Vidnesbyrd om menneskelig Barmhjertighed mod dem, som uden egen Skyld var kommet paa Livets Skyggeside og led ilde.

Hospitalets nuværende Forstander er Overretssagfører Jacob Gyntelberg og Økonoma er Frk. Marie Wichmann.

VEJLE BYS RAADHUS. Byens første Raadhus „var i Kirkegaden“, og der kan føres Bevis herfor.

I gamle Dage var Sct. Nikolaj Kirke — som almindelig bekendt — omgivet af Kirkegaarden paa alle Sider, saaledes at kun den vestlige Del af Byens nuværende Kirketorv ikke hørte med til Kirkegaarden.

Fra Kirkegaardens sydvestre Hjørne strakte et bebygget Areal sig mod Vest lige indtil Foldegades Forlængelse og mod Nord vel omtrent til det Sted, hvor

Torvebrønden nu staar. Nord herfor laa „Gammeltorv“ — et Navn, som bevaredes til langt ind i forrige Aarhundrede.

Denne lille Plads — som strakte sig fra Kirkegaarden udfor Hjørnet af Grønne-gade og Vest paa, saa langt Torvet endnu naar — har fra ældgammel Tid været det Sted, hvor Bymændene samlædes for at drøfte Byens Sager, men senere afløstes „Bystævnet“ af et fast Raad. Byen blev udskilt fra Herredet og fik da her sit eget Tingsted „Bytinget“. Tingpladsen var tillige Torveplads; thi i Ly af Kirken og Kirkegaarden kunde „Torvefreden“ bedst sikres. Her fandt Torvehandelen Sted, og her afholdtes Byens Markeder — maaske tog man efter Daidens Skik — Kirkegaar-



Vejle Raadhus omkring 1870.

den til Hjælp, naar det kneb med Plads. Og her blev Retten plejet af Byfogden paa Tinge — ogsaa efter at Byens Raad havde faaet sit eget Hus. Den Tid kom jo nemlig, da Forholdene nødvendiggjorde et saadant, lige saa vel i Vejle som i andre Købstæder, og Borgerne opførte da ret naturligt deres Raadhus i Nærheden af Tingstedet og Kirken.

Dette gamle Raadhus har sikkert været en yderst tarvelig Bygning, formodentlig et lille enetages Bindingsværkshus.

Det vides, at Raadhuset har eksisteret i Aaret 1468, men ikke bestemt hvilket Aar det er opført. Det nedbrændte i 1530 og menes da at have staaet i ca. 70 Aar.

De tre Raadhuse, som Vejle har „slidt paa“ efter det i 1530 afbrændte, har alle ligget ved det nuværende Raadhustorv „Nytorv“, som det kaldtes i ældre Tider. Ved Kong Frederik den Førstes Gavebrev af 4. Marts 1531 blev Vejle Sortebrødre-kloster overladt til „Borgemestre, Raad og Menighed i Vedelle at have, at nyde, bruge og beholde til deres og menige Bymænds Nytte og Behov“. I den forladte Munkebolig indrettede saa Vejle Borgere deres Raadhus, idet de hertil anvendte „en

af Klosterets bedste Bygninger“, sandsynligvis den, som rummede „Kapitelsalen“. „Klosterraadhuset“, der benyttedes af Borgernes Raad i halvtredie Hundrede Aar, var opført af gammeldags Grundmur, $1\frac{1}{2}$ Al. tyk. Det havde en Længde af 27 Al. og en Bredde af $12\frac{3}{4}$ Al. og var 10 Al. højt til Taget. Bygningen havde to Stokværk, hvoraf det nederste havde Hvælvinger, baarne af 5 Piller. Ved Bygningens søndre Ende stod et højt Taarn med kamtakke Gavle i Nord og Syd, det var den sidste Levning af Klosterkirken, som maa have ligget i Retning Vest-Øst, medens Raadhusbygningen laa fra Nord til Syd. En Indkørselsport og en Ganglaage førte fra Torvet ind i den med Mur omgivne Raadhusgaard. Bag denne laa Raadhuset. Det gamle Raadhus laa ikke, saaledes som dets Afløser, omtrent „lige for Torvet“, men bag ved dets nordvestlige Hjørne, og det saakaldte „Byens Hus“ strakte sig fra Raadhustaarnet til Sønder. Raadhusets underste Stokværk eller „det underste Raadhus“ havde i Klosterets Tid maaske været een Sal, og i saa Fald har denne hvælvede, toskibede Pillesal af 25 Al. Længde været ret imponerende. Efter at Bygningen var taget i Brug som Raadhus, indeholdt det underste Stokværk tre Rum.

I Bygningens nordlige Ende laa Raadhus-Stegerset eller Køkkenet, som sandsynligvis optog en Trediedel af det underste Stokværk. I den modsatte Ende laa Pantkammeret, medens det midterste og største Rum var forbeholdt den egentlige Raadstue. Denne var mindst 12 Al. lang og havde formodentlig 3 Fag Vinduer mod Vest og 2 Fag mod Øst.

Den egentlige Raadhussal laa i øverste Stokværk og betegnedes derfor ofte som „det øverste Raadhus“. Fra Gaardsiden førte en Svaletrappe op til denne Sal. Raadhussalen, som indtog hele øverste Stokværk, havde Vinduer „paa begge Sider“ / formodentlig 6 Fag mod Vest og 5 Fag mod Øst. Paa Østsiden fandtes Døren. Denne Sal, Byens eneste større Rum — fraset Kirken — var Borgernes egentlige Gildesal, hvor de mere velhavende Familier „gjorde Bryllup“. For Salens Afbenyttelse vedtog Raadet den 18. August 1620 følgende Bestemmelse:

„Hvo, som vil lade gjøre sit Bryllup efter denne Dag paa den øverste Raadhussal, skal give 4 Daler Courent“ (medens „den nederste Raadhusstue“ kunde faas for den halve Pris). Pengene skulde anvendes „til Raadhusbygning“ (med andre Ord til Vedligeholdelse af Bygningen). Samme Dag vedtoges følgende: „Ingen skal lade opslaae over Bordene til Bryllup eller Værtskab paa Raadhuset med nogle Tapeter, men alene Duge, dog som Brudgom og Bruden skal sidde, skal ikke formenes at lade opslaae et flamsk Sengeklæde eller andet, og for Bordenden efter Lejlighed, om der Adelsfolk er did bødne — under 9 Dalers Bøde“. Under Raadhuset var der Kælder, der undertiden blev udlejet til Brug for Borgere. I det høje, platte Taarn havde Byens Sejerværk (Raadhusuret) sin Plads sammen med Solskiven, der var fornøden til at stille Sejerværket efter. Fra Raadhusets Glamhul udraabte Vægteren i Nattens Løb med høj Røst, hvor mange Timeslag Sejerværket havde slaaet. Under Taarnet var Byens Arrestkælder, der kaldtes „Stokhuset“. Oppe i Taarnet hang den saakaldte Stormklokke, der ikke alene sammenkaldte Borgerne, naar Ildbrand og anden Ufred hjemsøgte Byen, men tillige brugtes til „at ringe over Lig“. Denne Klokke, som overflyttedes til Byens næste Raadhus, og som endnu den Dag i Dag hænger i det nuværende Raadhus, hvor den tjener som Slagklokke for Raadhusuret, var den gamle Klosterklokke.

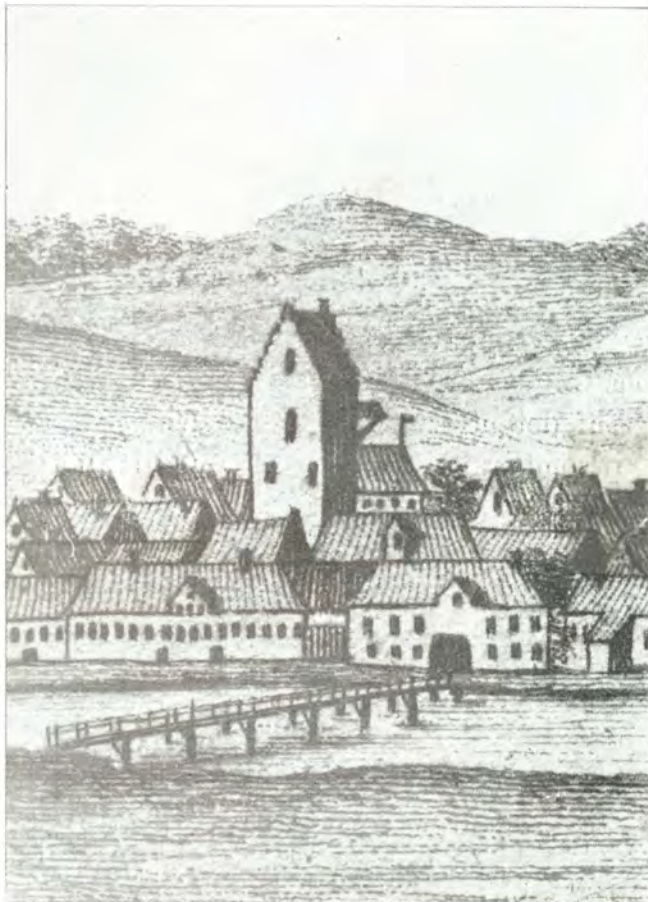
De Besættelsestropper, som under Krigen 1627 blev indlagte i Vejle den 2. Oktober, bestod af 4 Kompagnier, nemlig 2 Kompagnier Ryttere og 2 Kompagnier Fodfolk. Rytteriet medførte omtrent 300 Heste og kommanderedes af Overløjtnant Johan

Krohn. Besættelsestropperne i Vejle indrettede sig paa et længere Ophold i Byen. Georg von Rostock indtog sit Kvarter paa Raadhuset og lod opkaste Vold og Skanser med Palisader, omgivet af tørre Grave, og en Vindbro ud til Torvet. Han befæstede altsaa Raadhuset af Sikringshensyn efter alle Krigstidens Regler. Materialet til Skanserne og Palisaderne fik man paa Stedet, idet man nedbrød dels den Mur, der fandtes ved Indgangen til Raadhusgaarden, dels flere nærliggende Huse. Den forfaldne Stand, hvori man senere efterlod Raadhuset, navnlig Taarnet, tyder paa, at man har indlagt svært Skyts i Bygningen.

Et Syn, som den 22. April 1630 afholdtes paa Byens offentlige Bygninger, omtaler Raadhusets Tilstand saaledes: Muren, hvor Indgangen til Raadhusgaarden havde været, er ganske „nederbrækket“, ligesaa Pillerne, og „der paa Steden gjort Skanse og siden rundt omkring Raadhuset“. Det murede Hus „sønden op til Raadhustaarn“ er ganske „meget bygfældig „for Tømmer, Fjæl og Sten. Taarnet er ved den søndre Ende nedfaldet. I den øverste Raadhussal er flere Bjælker nedhuggede og forbrændte. „Den vestre Gavl“ af Raadhuset, som var „bygget af Tømmer og med Mursten imellem muret, er og af Fjenderne nederhugget“. 14 Vindueskarme med 4 Vinduer i hver Karm samt de tilhørende Jernsprinkler udi Muren og 6 Døre er borttagne. Byens „Sejerværk“ har Fjenderne ladet „opsmede“.

I Begyndelsen af Aaret 1631 bevilliger Borgerskabet en 6 Skillings Markskat til Raadhusbygning og anden Byens Fornødenhed, som udi Fjendernes Tid er bleven forevren og øde. Til Raadhusets Istandsættelse medgik der 130 Daler 2 Mark 10 Sk.

Under Byens fortsatte Tilbagegang og Hensygnen forfaldt Raadhuset mere og mere. Da der i 1718 blev indlagt en Eskadron Ryttere i Byen, blev „Salen“ taget i Brug som „Magasinloft og Munderingskammer“. I underste Stokværk var der indrettet Sprøjtehus og 2 Arrestkamre. I 1777 erklærer Synsmændene, at en Reparation af Bygningen vil koste omtrent lige saa meget, som en ny Bygning kunde opføres for, eller omtrent 1600 Rdl. Saaledes som Bygningen nu var kunde den umuligt blive staaende, thi den var farlig for de Menneskers Sikkerhed, der gik til og fra Raadstuen. Hertil kom, at man maatte befrygte, at Muren i Løbet af kort Tid vilde falde af sig selv, og Taarnet var saa svagt, at det ikke taalte, at der blev ringet



Raadhustaarnet, tidligere Klosterkirkens Taarn, ved Midten af det 18. Aarhundrede.

med Stadens Klokker. Det vedtoges derfor at opføre en ny Raadhusbygning, og Arbejdet bortliciteredes den 2. November 1778 til den lavestbydende for 1400 Rdl., mod at denne fik Tilladelse til at „beholde og benytte sig af den gamle Bygning“.

Samtidig med, at man ansøger om kongelig Approbation herpaa, udbeder man sig Tilladelse til, at Byen fremtidig selv maa „oppebære og indkassere Byens Bro- og Passagepenge“, endvidere, at der maa opkræves „1 Skilling af hvert Læs Brændeved, som passerer over en eller flere af Byens Broer“, og endelig „at nyde af hver Favn Brænde, som opsættes paa Vejle Bys Grund til Udskibning, i Havnepenge 2 Skilling“. Man hævder, at der „ses ingen andre Udveje“ til at skaffe de fornødne Pengemidler til Veje — „medmindre det maatte behage Hs. kgl. Majestæt at udbetale de af Vejle By til Indfæstning af Ladegaards-Marken i sin Tid betalte gode, gamle Dalere“. Byen opnaaede Approbationen og samtidig Tilladelse til at opkræve de ønskede 2 Skilling Stadepenge af hver Favn Brænde, som blev udskibet fra Vejle Bys Grund. Derefter blev de gamle Bygninger nedrevne og et nyt Raadhus opført i Aaret 1780. Der siges, at det var „beliggende lige for Torvet“. Raadhuset, som var opført „foran den gamle Raadhusplads, bestod af 9 Fag Grundmur, 2 Etager høj, gebrochen Tag, teglhængt, og Taarnet belagt med Bly. Den øverste Etage indrettedes paa den ene Side til By- og Herreds-Tingstue, samt tvende Værelser til civil Arrest og paa den anden Side til en Raadstuesal samt Byens Arkiv. Den underste Etage er indrettet til Vagten, Vægternes Værelser og Delikventernes Arrester. Paa Loftet i et lidet anbragt Taarn er Byens Sejerværk samt den saakaldte Stormklokke. I den nederste Etage er indrettet et stort Værelse med Portene i den søndre Ende af Raadhuset til Byens tvende Sprøjter og Brandredskaber, et Værelse til Vagt eller Corps de Garde, tvende Værelser til Vægterne og Arrestforvareren og tre Arrestkamre“. Bygningen havde en Længde af 26 Al. og en Bredde af 13 Al.

Frasat en Del mindre Ombygninger stod dette Raadhus uforandret i denne Skikkelse i næsten 100 Aar, indtil det i Aaret 1878 blev afløst af det nuværende Raadhus. I Tidens Løb blev den udvendige Trappeopgang ombygget, og der blev i Kælderetagens nordlige Del indrettet Bolig for Arrestforvareren og hans Familie.

Den 19. Marts 1877 opnaaedes der Enighed mellem Vejle Amtsraad og Byraad angaaende Opførelsen af et nyt Raad-, Ting- og Arresthus med en Facade mod Torvet paa 46 Al. Straks efter Nytaar paabegyndtes Nedrivningen af den gamle Bygning, og den 21. Maj Aar samme blev Grundstenen nedlagt i det nye Raadhus. Den 23. August hejstes Kransen paa Bygningen, og i Løbet af Efteraaret blev den fuldført. Den 21. December, da Prinsesse Thyra blev formælet med Hertugen af Cumberland, var Vejle nye Raadhus illumineret gennem alle Etager lige op til Taarnet med Fyrsteparrets Navnetræk i Transparent. Næste Sommer blev Bygningen taget i Brug.

VEJLE POLITIET. I 1860erne havde Vejle to Politibetjente, der udnævntes af Kongen, og 4 Vægtere, som udnævntes af den stedlige Øvrighed. De førstnævnte lønnedes med 12 Rdl. og 3 Sk. pr. Maaned og desuden hvert tredie Aar 16 Rdl. til Frakke og Benklæder og 8 Rdl. til Støvler. De sidstnævntes Løn var 8 Rdl. pr. Maaned samt hver tredie Aar 16 Rdl. til Kappe og 8 Rdl. til Støvler. Betjentenes Uniform var mørkeblaa Frakke med grøn Krave og grønne Kanter paa Ærmeopslagene samt en Kasket med to Guldtresser, adskilte ved et grønt Klædesfelt. Vægternes Uniformsklædning bestod kun af Uniformskapper og Kasket uden Guldtresser. Paa Kappen var anbragt

et stort, ovalt Messingskjold. Deres tidligere Værge „Morgenstjerne“ ombyttedes i Tredserne med en svær Stok. Tjenesten strakte sig fra Kl. 10 Aften til Kl. 4 Nat.

Saa vel Betjentene som Vægterne gik ved Højtiderne omkring og indsamlede frivillige Gaver hos Byens Borgere. Det var særlig Naturalydelser, de fik, og de medførte derfor store Kurve til at bære Gaverne i og desuden Staaltraad til Ophængning af de hjemmelavede Tællelys, som de ofte fik forærede. Lysenes Tande dannede et Øje, hvorigennem Staaltraaden kunde føres, og saaledes blev de transporterede hjem. Senere bortfaldt disse Sportler og hver Mand fik til Erstatning 6 Rdl. pr. Maaned.

Byen havde ingen Politistation. Vægterne havde deres Tilhold i Rummet under Raadhustrappen. Alle Rappporter blev affattede af Betjentene, thi Vægterne havde ingen Skrivefærdighed. Ved Kommunalloven af 26. Maj 1868 bestemtes det, at saavel Politibetjente som Vægtere skulde ansættes af Byraadet. Et Drab, som fandt Sted i August 1882 ved Fredericia Landevej (nuværende Fredericiagade) gav det sidste Stød til, at den forældede Vægterinstitution ophævedes. Samme Aar i November Maaned omordnedes Byens Politi. Der ansattes en tredje „Dagbetjent“ og de 4 Vægtere afskedigedes og erstattedes med 5 „Natpatrouillebetjente“ samt 1 Reservenatbetjent.

I en Aarrække assisterede det i 1885 oprettede Gendarmerikorps Byens Politi med 3 Mand, og paa Sofiesminde laa desuden en bereden Gendarmeristyrke. Den 1. Oktober 1885 reorganiseredes Politiet, og det forøgedes med en Dagbetjent. 1. Januar 1899 ansattes en Vagtmeister til at lede Natpolitiet. I Januar 1901 ansattes en Politiasistent, og Styrken forøgedes yderligere ved Ansættelse af flere Natbetjente.

Ved Retsplejelovens Nyordning i 1919 etableredes der af Statspolitiet 6 Mand i Vejle, der særligt behandlede kriminelle Sager og Ildebrandssager. Vejle Købstad og Nørvang-Tørrild Herreder har siden den Tid dannet een Politikreds under en Polimester. Domsmagten saavel for By som Herreder udøves af en Civildommer og en Kriminaldommer. For disse sidsnævnte Embedsmænd opførtes der af Staten en Retsbygning, den saakaldte „Dommergaard“. By og Amt opførte i Forening en Politibygning, „Politigaarden“, til Brug for Politiets Virksomhed.

Ved Vejle Rets- og Politietat er følgende Personer: Civildommer Aage Rudbeck, R. af D., Kriminaldommer Kjartan Aagaard, Polimester Otto Kiørboe, R. af D., Dommerfuldmægtigene Ejnar Jarby, H. Ph. Hay-Schmidt, Poul Chr. Johnsen og J. Lundahl Nielsen amt Politifuldmægtig Michael Mikkelsen. Arrestforvarer er Brandt.



AAGE RUDBECK
Civildommer.



KJARTAN AAGAARD
Kriminaldommer.



OTTO KIØRBOE
Polimester.



MICHAEL MIKKELSEN
Politifuldmægtig.

Civildommer AAGE RUDBECK, R. af D., er født den 16. Januar 1870 i Aalborg som Søn af Præst Th. C. J. Rudbeck og Hustru Caroline, født Janssen. Gift med Astrid Larsen, Datter af Etats-

raad Joakim Larsen og Hustru. Student 1887, cand. jur. 1894, Assistent i Hof- og Stadsretten fra 1896—1907, Assistent i Kultusministeriet 1897, fung. Fuldmægtig 1904, kgl. Fuldmægtig 1909. Ekspeditionssekretær 1910, Herredsfoged i Nørvang og Tørrild Herreder 1912, Civildommer i Vejle og Nørvang-Tørrild Herreder fra 1919. Formand for Fredningsnævnet for Vejle Amt.

Kriminaldommer KJARTAN AAGAARD er født den 26. September 1884 paa Island som Søn af Birkedommer M. M. L. Aagaard og Hustru, født Grandjean. Student 1903, cand. jur. 1909, Fuldmægtig paa Nørhald med flere Herreders Kontor fra 1909—10, Byfogedfuldmægtig i Horsens fra 1910—19, Fuldmægtig hos Rigsadvokaten fra 1919—25, Kriminaldommer i Vejle Købstad med Nørvang-Tørrild Herreder siden 1925.

Politimester OTTO KIØRBOE, R. af D., er født den 23. Januar 1880 i Newcastle o. T. som Søn af Sognepræst William Kiørboe og Hustru Sophie, født Laub. Gift med Madeleine Borchorst, Datter af Grosserer Borchorst og Hustru. Student 1898, cand. jur. 1905, By- og Herredsfuldmægtig i Ringkøbing 1906, Byfogedfuldmægtig i Kolding 1909, By- og Herredsfuldmægtig i Ringkøbing 1914, Politimester i Vejle Købstad og Nørvang-Tørrild Herreder siden 1919. Formand for den staaende Voldgiftsdomstol angaaende Husdyrtrætter i Vejle Amt.

Politiifuldmægtig MICHAEL MIKKELSEN er født den 29. April 1889, tog juridisk Eksamen 1912, har været Politiifuldmægtig i Vejle Politiikreds siden 1. Oktober 1919.

BØRNEHJEMMET „MARIENLUND“ grundlagdes den 17. September 1905. En af Methodistmenighedens Søstre, Frk. Johanne Jensen, havde igennem længere Tid beskæftiget sig med den Tanke, at Methodisterne i Vejle burde have et Børnehjem, og en Dag kom hun til at nævne denne Sag for sin Principal, Hr. Bundtmager Jørgensen, der stærkt optoges af Ideen. Han tilbød at skænke en Byggegrund paa Møllebakken til nævnte Formaal. Pastor L. C. Larsen, der da var Præst ved St. Pauls Kirke i Vejle, satte sig i Forbindelse med nogle mere velstillede Brødre i Menigheden, nemlig Købmand Harris, Gartner C. Nielsen, Vognmand Niels Sørensen samt selvfølgelig Bundtmager Jørgensen. Det stod imidlertid Brødrene klart, at den lovede Byggeplads ikke havde den heldigste Beliggenhed, og da Hr. Jørgensen ikke havde noget imod, at Grunden maatte sælges for at købe Byggeplads andetsteds, saa man sig om efter Ejendomme og fandt tilsidst „Marienlund“, som man syntes egnede sig glimrende til Formaalet. Der blev pudset og pyntet og anskaffet Inventar, og man manglede nu kun Penge og saa Myndighedernes Godkendelse. Myndighederne nægtede imidlertid enhver Godkendelse uden nogen Forklaring. Ved en fortrolig Samtale mellem Pastor Larsen og Distriktslægen opklaredes det, hvilke Mangler Myndighederne havde fundet ved Huset, og disse blev afhjulpne. Det hele gled saa i Lave og Hjemmet aabnedes. Der optoges 12 Børn i alle

Aldre og af begge Køn. Den 2. November 1913 nedlagdes Grundstenen til den nye Bygning, der toges i Brug den 17. September 1914 — 9 Aarsdagen efter det gamle Hjems Indvielse. Her var nu Plads til 20 Børn foruden til Forstanderfamilien og Bejeningen. Det gamle Hjem blev nu indrettet til en Afdeling for Smaabørn med Margrethe Svensson som Plejemoder.

Børnehjemmet er gennem Tiderne blevet betænkt med mange Gaver og har modtaget



VALDEMAR TOLSTRUP
Forstander.



MARGRETHE SVENSSON
Plejemoder.

stor Støtte fra mange Personer, og flere af dets Medarbejderstab har udført et betydeligt og opofrende Arbejde for de „Smaa“.

Skomagermester Schollert i Vejle forærede Hjemmet en lille Ejendom i Vejle By, og i adskillige Aar leverede han tillige gratis eller billigt Fodtøj til Børnene. I Oktober 1915 fik Hjemmet skænket 4000 Kr. af en, der foreløbig ønskede sit Navn unævnt. Af dette Beløb skulde der oprettes et Legat, hvis Renter skulde anvendes til Friplads paa Hjemmet. I 1916 modtog Hjemmet som Gave fra Oberstinde Molkjæs Dødsbo i Fredericia 500 Kr. og i 1922 fra afdøde Frk. Schmidt i Vejle 12,500 Kr. Partikulier Enemark i Vejle skænkede Menigheden 3000 Kr., og Halvdelen af Renterne af denne



Det store Hjem paa Marienlund.

Sum tilfalder „Marienlund“. Fabrikant Hess, Vejle, skænkede i 1926 500 Kr., der fordeltes mellem „Marienlund“ og „Skovbakken“. Vejle Kommune yder Hjemmet 500 Kr. aarligt i Tilskud.

Naar der til disse Beløb lægges Tilskud fra „Føraarsblomsten“ og Statstilskuddet samt Plejepenge, saa er hermed tildels oplyst om de Kilder, hvorfra Hjemmet har sine Indtægter.

Børnehjemmet „Marienlund“s Forstander er Valdemar Tolstrup, der er født den 3. Februar 1901 i Tem Sogn. Han har været Forstander siden 1. April, og han støttes i Arbejdet af sin Hustru.

Plejemoder paa „Smaabørnshjemmet“ er Margrethe Svensson, der er født den 18. August 1875 i Nykøbing Falster. Hun har været Plejemoder siden 1. Januar 1915.

OPTAGELSESHJEMMET „SKOVBAKKEN“ paabegyndte sin Virksomhed den 1. Oktober 1917. Det var en Del Medlemmer og Venner af Methodistmenigheden i Vejle med Pastor C. Nielsen i Spidsen, der, drevet af den store Trang, der i de Aar var efter at faa Børn anbragt paa Børnehjem, oprettede Hjemmet, idet man bestandig maatte sige Nej til Ansøgninger om Optagelse paa Methodisikirkens første Børnehjem i Vejle, idet „Marienlund“ stadig var overfyldt. Hjemmets første Bestyrelse bestod af: Partikulier Niels Sørensen, Avlsbruger H. Davidsen, Handelsgartner Claus Nielsen, Glarimester C. Clausen og Pastor C. Nielsen. Bestyrelsen formaaede Frk. Johanne Erichsen af Vejle til at overtage Ledelsen af Hjemmet.

De første Lokaler havde Hjemmet i Methodistkirken i Vissingsgade. Her var Plads til 9 Børn. Det varede dog ikke længe, inden her blev for lille Plads, og Bestyrelsen maatte nu se sig om efter en Ejendom. Denne fandt man paa et højt beliggende Punkt ved Ribevej, 1½ km uden for Vejle. Huset, der kun var et Par Aar gammelt og ligger overordentlig smukt, blev købt for en rimelig Pris og indrettet til de nye Beboere, og i 1918 flyttede man ind. Til at begynde med var der god Plads, men efter en Tids Forløb blev Børneantallet forøget, og siden har der været saa mange, som Hjemmet kunde rumme.



JOHANNE ERICHSEN
Bestyrerinde.

Hjemmet optager Børn fra 2 Aars Alderen og modtager baade Drengene og Piger.

Hjemmet er nu en selvejende Institution, der sorterer under Methodistkirken i Danmark. Det har Bestyrelse sammen med Børnehjemmet „Marienlund“ og virker i Tilslutning til dette.

Hjemmets Bestyrerinde er Frk. Johanne Erichsen, der har beklædt denne Stilling siden Hjemmets Oprettelse.

BØRNEHJEMMET „SOLHJEM“ er oprettet af afdøde Frk. Mortensen og hendes Veninde Fru Ravn, der selv bekostede Oprettelsen. Det er beliggende paa Søndermarksvej og har Plads til 16 Piger. Det blev statsanerkendt i 1910. Børneantallet er i Øjeblikket 14, og de optages i Alderen fra 1—15 Aar. Børnene gaar i Skolen, der ligger i Nærheden af Hjemmet.

Hjemmet lededes af Frk. Mortensen til hendes Død i 1915, da det overgik til en selvejende Institution med en Bestyrelse. Siden 1. Juni 1915 har Hjemmet været ledet af Frk. Thora Callesen, der i de forløbne Aar har gjort et godt og opofrende Arbejde blandt Hjemmets Pigebørn og har paa en sjælden Maade forstaaet at vinde Børnernes Kærlighed.

Det er jo allerede en Flok af Pigebørn, der har faaet Lov til at leve deres Barn-domstid under forholdsvis lyse og lykkelige Kaar paa „Solhjem“, naar de af Forholdene var tvungne til at leve udenfor deres eget Barndomshjem.

Bestyrerinde Thora Callesen er født den 19. Juli 1872 i København og har ledet Hjemmet siden 1915.

DAGMARASYLET er oprettet i Aaret 1863—64 og udvidet i 1891. Det har oprindelig Plads til 80 Børn, men der er i Øjeblikket kun 60. Asylet faar sine Midler gennem private, ved Gaver og Legater samt ved Statstilskud. Asylets Bestyrelse bestaar af en Komité af Damer og Herrer med Bankdirektør Jacob Petersen som Formand. Børn fra 2 til 7 Aars Alderen optages i Asylet, hvor de kan tilbringe Tiden fra 6 Morgen og indtil de afhentes om Aftenen. Asylet har udført en god Gerning blandt mange Smaa børn i Vejle og lettet mangen Moder hendes Bekymringer angaaende Børnenes Pasning, medens hun tjente til Livets Ophold.



Frk. NIELSEN
Bestyrerinde.

Asylets Bestyrerinde er Frk. Nielsen, der er født den 4. Marts 1892 i Ørsted Sogn og som har været Medhjælperke i 7 Aar og Bestyrerinde i 2 Aar



De Gamles Hjem i Vejle.

DE GAMLES HJEM er oprettet i 1908. I Vejle Byraads Møde den 11. December 1906 forelaa der Indstilling fra Udvalget for de alderdomsunderstøttede om, at det bemyndigedes til at tilvejebringe de fornødne Tegninger og Overslag til et Alderdomshjem. Meningerne indenfor Byraadet var noget delte om dette Spørgsmaal, men ved Sagens 2. Behandling, som fandt Sted i Mødet den 28. December, vedtoges det med alle Stemmer mod to at gaa til Opførelsen af et Alderdomshjem med Plads til ca. 80 alderdomsunderstøttede, og endvidere vedtoges det at alstaa det til et saadant Hjem fornødne Areal af det Kommunen tilhørende Skovstykke, der kaldtes „Treschowsminde“.

Udvalget, der bestod af Byraadsmedlemmerne C. Jacobsen, J. Fenneberg, Bendt Hansen, Brix-Hedegaard og Jørgen Petersen, tog straks fat paa Sagen, og meget tidlig i Foraaret 1907 paa-begyndtes Arbejdet. April Flyttedag 1908 var Bygningen færdig til at tages i Brug, og Byraadet vedtog at kalde den „De Gamles Hjem“. Til en Begyndelse indkom der ikke mange Andragender om Optagelse paa Hjemmet, og det varede nogen Tid, førend de gamle Mennesker blev klar over, hvor stort et Gode der her blev tilbudt dem. Mange gamle var tilbøjelige til at mene, at dette Hjem kun var en Fattiggaard i lidt mere moderne Form. Efterhaanden fik dog ikke alene de gamle, men Byens Beboere i Almindelighed Forstaaelsen af, at „De Gamles Hjem“ var det Sted, hvor gamle, syge og udslidte Mennesker kunde vente at finde det, som de til-trængte, en god og venlig Pleje. Saa blev der Rift om at komme ind i Hjemmet, og snart var alle Pladser optagne, saa der i de senere Aar ikke har været en ledig Plads.

Hjemmet har i Øjeblikket 82 Beboere og paa Sygeafdelingen er der 12.

I 1926 lagdes Villa „Pax“ ind under „De Gamles Hjem“ og derved skaffedes der Plads til 8 Personer mere.

Bestyrerinde Anna Hansen er født den 9. Februar i Storehedinge og har tidligere været Sygeplejerske paa Hjemmet.



ANNA HANSEN,
Bestyrerinde.

VEJLE LATINSKOLE. Allerede før Reformationen var der en Del Skoler rundt om i Byerne. Det er bekendt, at Kong Christian den Anden havde interesseret sig for Skolevæsenet og søgt baade at ophjælpe de latinske Skoler og at faa indrettet Folkeundervisning i By og paa Land.

Om der i Vejle før Reformationstiden har været en Latinskole eller en „Skriverskole“ er maaske tvivlsomt. Den bekendte Jens Pedersen Grundet, der var Rektor i Ribe fra 1542 til 1550, synes at have begyndt sin Skolegang ca. 1520, men han begyndte den ikke i Vejle, men blev straks sendt til Ribe, hvilket kunde tyde paa, at der paa den Tid ikke fandtes en Latinskole i Vejle. Saaledes skulde det imidlertid ikke længe vare ved. Efter Borgemester Clemen Sørensens Udsagn blev den første Skolemester i Vejle indsat „udi Mester Hans Thausens Tid“, og da Hans Tausen blev Biskop i Ribe i 1542, kan man sikkert antage, at Vejle gamle Latinskole blev oprettet i 1542, eller et af de allerførste Aar derefter. Det blev en tidligere Sortebrødremunk fra Vejle Kloster, Niels Bredal, der blev den første Skolemester. Det havde været naturligt, om Latinskolen var bleven indrettet i det tidligere Kloster, men dette var da allerede taget i Brug som Raadhus. Da den nye Latinskole blev oprettet, maatte der altsaa findes en anden Plads til den, og da der er al Grund til at antage, at den beholdt sin Plads i de næste 90 Aar, kan denne Plads fastslaaes. Skolen blev nedbrudt af Wallensteins Tropper i 1627, da de byggede en Skanse ved det sydøstre Hjørne af Kirkegaarden. Et Syn i 1630 udtaler bl. a., at den østre Del af Skansen laa paa det Sted, hvor Skolehuset havde staaet, „ligesom den søndre Del af samme var opført paa det Sted, hvor Skolemesterens Gaard og Residents tidligere havde ligget“. Der havde altsaa været to Bygninger, der tilhørte Skolen.

Efter Freden blev Skolen snart opbygget. Af Kirkens Regnskabsbøger fremgaar det, at der i 1632 blev ansøgt hos Kancelliet om Hjælp til Skolens Opbyggelse. Der byggedes et Bindingsværkshus paa 16 Fag og deri fandtes een Skolestue, en Lejlighed til Skolemesteren paa en Stue, to Kamre og et Frammers, et Kammer til Hørerens, Kampestens Gulv i Skolestuen og under Skolemesterens Lejlighed en Kælder, der var dækket med Egetømmer, over hvilket der var lagt Ler, Sand og et Murstensgulv. Skærvæggene var delvis klinede og Taget var af Tegl. Denne Bygning, der maa have ligget omtrent der, hvor nu Mellem- og Realskolens Gymnastikhus ligger, var utvivlsomt Latinskole, indtil den blev nedlagt i 1739. Senere benyttedes den til „Dansk Skole“, og da denne henimod 1794 blev anbragt i en ny Bindingsværks Bygning bag „det nye Raadhus“, synes den gamle Skole at være bleven omdannet til Sygehus. Som ovenfor anført, var der kun een Skolestue, men Elevantallet var heller ikke stort, det angives i 1681 til 14, deraf i Skolemesterens Klasse 2 og i Hørerens Klasse 12.

Disciplene i Vejle Skole var baade fra Byen og fra Landet. Skolepenge var der ingen af, derimod nogle Legater til Hjælp til Børnenes Underhold. Nogle af Disciplene tjente noget som „Løbedegne“. En anden Indtægt var „Discantpenge“ (Betaling for flerestemmig Sang ved Begravelser). Angaaende denne Sang var der truffet Bestemmelser, saaledes i Vejle 1634 en Overenskomst mellem Sognepræsten Niels Frantsen og Borgemester og Raad. Ved adelige Personers Begravelse skal hver Discipel, der bærer Lys og Klæde, beholde hele sit Stykke Klæde, medens Pengene, der gives, skal deles, saa Skolemesteren faar Halvparten, Hørerens en Fjerdedel, Disciplene en Fjerdedel, dog de, som har faaet Klæde, intet. Borgerlige skal behandles „efter den Dødes Vilkaar“. Hvis Skolemesteren ikke selv gaar med, skal han sende Hørerens og nogle Disciple for at synge og saa tage Betaling efter den dødes Vilkaar og Formue, eventuelt slet intet, hvis det er en helt fattig Person.

I 1739 gennemførtes en stor Reform af det lærde Skolevæsen i Danmark, ved hvilken bl. a. en Del mindre Skoler nedlagdes, og deres Ejendomme og Indtægter lagdes til andre Skoler. Fredericia drog paa denne Maade Fordel af Vejle Skoles Nedlæggelse.

Efter den gamle Latinskoles Nedlæggelse var Byen i lang Tid uden nogen Skole, der kunde give sine Elever en fuldstændig eller delvis Forberedelse til Universitetet. I Fredericia var der derimod stadig en lærd Skole, som i 1817 blev nedlagt. Aaret efter oprettedes den paany som et „lærd Institut“, der dog i 1850 blev indskrænket til at føre Eleverne saa vidt, at de kunde tage Studentereksamen ved en anden lærd Skole paa 2 Aar. De Jordejendomme, som Fredericia Skole havde faaet tillagt fra Vejle Skole ved dennes Nedlæggelse, blev i 1871 overdraget til Kolding lærde Skole, og da denne i 1856 blev nedlagt og afløst af en Amtsrealskole i samme By, solgtes disse Jordlodder ved Auktion for 5870 Rdl., der inddroges i den almindelige Skolefond til Fordel for det øvrige lærde Skolevæsen.

Efter 1856 fandtes den nærmeste Latinskole i Horsens og hertil sendtes antagelig største Delen af de Drengene fra Vejle, som skulde forberedes til Universitetet.

I Foraaret 1865 besluttede nogle Mænd i Vejle og den nærmeste Omegn at gøre Forsøg paa at faa en Privatskole oprettet og efter flere Forhandlinger kom Sagen i Orden. Til Bestyrer antoges cand. philol. Hans Achton Krarup, der var født 1836 i København og Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. Skolen begyndte den 23. August 1865 med 23 Elever, og Antallet af disse steg hurtigt i de følgende Aar. I 1870 fik Skolen Tilladelse til at holde den „lille Prælimi-

næreksamen“, og i 1876 afholdtes første Gang den „store Præliminæreksamen“ og endelig i 1884 afholdtes Studentereksamen i „sproglig historisk Retning“. I 1902 afholdtes første Gang „Matematisk-naturvidenskabelig Studentereksamen“.

Til at begynde med havde Skolen Lokale i Løveapotekets Bagbygning ud mod Fjellegade. I 1874 flyttede den ned i Gaarden Nr. 5 paa Dæmningen (nu „Vejle Døtreskole“), som Skolen i 1887 købte for 12,000 Rdl. I 1894, efter at Kommunen havde overtaget Skolen, flyttede den ind i den nuværende Skolebygning paa Nørrebrogade 6.

I 1872 bevilligede Byraadet et aarligt Tilskud til Skolen paa 200 Rdl., samme Aar bevilligede Amsraadet et aarligt Tilskud paa 150 Rdl., og i 1873 kom Statens Tilskud paa 1000 Rdl. Amtets og Statens Tilskud er senere blevet stærkt forhøjede, og i 1891 overtog Byen Skolen, hvorefter den 1905 gik over som et særligt Led af det almindelige Folkeskolevæsen.

I 1922 nedlagdes Forberedelsesklassen, saaledes, at Skolen nu har 4 Mellemskoleklasser, Realklasse og Gymnasium med nysproglig og matematisk-naturvidenskabelig Linie. Hele Rektors Privatlejlighed inddrogtes ved sidste Rektorskifte til Skolelokaler, og forskellige Forbedringer gennemførtes efterhaanden.

Rektor Krarup ledede Skolen fra 1865—1900, og han efterfulgtes af cand. philol. V. Kanaris Klein, der kom fra Kolding Latinskole. Efter hans Død i 1923 udnævntes Lektor J. Alsted til Rektor.

Rektor JAKOB P. M. ALSTED er født den 11. Marts 1866, cand. theol. 1890, ansat ved Skolen 1. Januar 1891, cand. mag. 1895, Rektor siden 1. August 1923.



P. M. ALSTED
Rektor.

VEJLE BORGERSKOLE havde i Følge Skoleplanen af 1808 tre Klasser med to Lærere. Ved kgl. Reskript af 24. Maj 1811 blev Foghs Friskole sammensluttet med den offentlige Skole i Vejle, og i en Aarrække var nu Byens hele Skolevæsen samlet i en lille Bygning bag ved Raadhuset.

Byen købte allerede i 1836 Stolemager Keiflers Gaard paa Hjørnet af Møllegade, men først et Par Aar efter blev den ene af de paa den Grund staaende Bygninger nedrevet, og en ny enetages Bygning blev opført og indrettet til Skole. Denne Skole toges ikke, som oprindelig paatænkt, i Brug som almindelig gratis Kommuneskole, men som kommunal Betalingsskole, medens den gamle Skole bag Raadhuset fremdeles maatte huse den almindelige Kommuneskole. Den nye Skole paa Kirkefortvet arvede det gamle Navn „Borgerskole“, medens den almindelige Kommuneskole fremtidig gennem mange Aar betegnedes som „Friskole“.

Den 10. Juni 1849 fandt „den længe ønskede Adskillelse mellem Borger- og Friskolen“ Sted, idet der blev indviet en ny Skolebygning.

„Borgerskolen“ havde i 1850 fire Klasser, nemlig en nederste fælles Klasse for Drengene og Piger, een Pige- og to Drengeskoler.

„Friskolen“ udviklede sig i Aarenes Løb saa stærkt, at Bygningen allerede i 1841 maatte udvides med en Tilbygning, og i 1853—54 blev det nødvendigt at opføre en stor toetages Skolebygning, der atter udvidedes i 1862. Her var lige indtil 1890 samtlige Friskolens Elever samlede.

Fra 1809 til 1870 var Embedet som Førstelærer ved „Borgerskolen“ forenet med Stillingen som Sognepræstens Medhjælper, men i 1871 adskiltes de, og Kordegn Hans Schou udnævntes til Førstelærer ved Borgerskolen. I Foraaret 1875 afholdt „Borgerskolen“ for første Gang den saakaldte „lille Præliminæreksamen“ og i 1885 „Alm. Forberedelseseksamen“. I 1908, da den nye Ordning med Mellemskole- og Realeksamen indførtes, fik Skolen sit nuværende Navn „Vejle kommunale Mellem- og Realskole“.

Skoleinspektør Schou tog sin Afsked i Slutningen af Aaret 1891. I Maj 1893 ansattes Overlærer Thingberg Thomsen fra Assens som Inspektør ved Vejle Skolevæsen og Overlærer ved den kommunale Realskole. Han afgik ved Døden 1907 og efterfulgtes i Embedet af Lærer Rudolf Kristiansen.

Samtidig blev Kommunelærer N. C. Nielsen, Vejle, udnævnt til Overlærer ved Byens almindelige Kommuneskole. Da Nyboesgades Skole i Foraaret 1921 stod fuldt færdig, blev Lærer M. Bording udnævnt til Overlærer ved denne Skoleafdeling, medens Overlærer N. C. Nielsen beholdt Ledelsen af Langelinies Skole i Forbindelse med Tilsynet med Vejle Søndermarks Skole. I 1917 indgik Uhrskov Skole som et Led af Nyboesgades Skole.

I 1882 blev „Borgerskolen“ (paa Kirketorvet) udvidet med en ny Bygning mod Møllegade. Foreløbig var her kun to Klasseværelser, medens den øvrige Del af Bygningen optoges af Lærerboliger. Samtlige Elever i „Friskolen“ (den almindelige Folkeskole eller Kommuneskole) saavel Drengene som Piger, var indtil Aaret 1890 samlede i den store, gamle Skolebygning i Klostergade. Den øverste Etage tjente delvis til Lærerboliger.

Foranlediget ved Elevantallets stadige Vækst opførte Kommunen i 1890 en ny Skolebygning i 3 Etager lige over for den ældre Bygning i Klostergade. Denne Bygning er i 1909 udvidet ved Tilbygning. I Aaret 1902 blev den store Kommuneskole ved Langelinie opført. Det følgende Aar nedreves Skolebygningen bag Sct. Nicolaj Kirke, og paa den Plads opførtes en ny treetages Skolebygning. Imidlertid var der paa Grund af Byens fortsatte rivende Udvikling og Børneantallets Stigen stadig Mangel paa Skolelokaler. Denne Nødstilstand blev først afhjulpen ved Opførelsen af det store Skolekompleks ved Nyboesgade. Den første Halvdel af denne store Bygning stod færdig i Foraaret 1917, den anden Halvdel først i Foraaret 1921. Indtil 1870 søgte Børnene fra Vejle Søndermark til Vejle Skole, og nogle havde dengang ca. $\frac{3}{4}$ Mil til Skole, men i 1870 blev der lejet et Lokale i „Venzelhøj“, hvor der saa holdtes Skole for Børnene fra Søndermarken og Ømkulerne. I 1876 nedlagdes Stillingen som Skovfoged for Søndermarken, og den søndre Skovfogedbolig blev da taget til Lærerbolig, medens der opførtes en Skolebygning for Enden af denne. I 1883 blev Undervisningsforholdene og Skolegangen forbedrede, og senere har det stigende Børneantal nødvendiggjort Ombygning af Skolen og Ansættelse af flere Lærerkrafter. Lærerpersonalet ved Vejle Søndermarks Skole er nu stillet paa lige Fod med Lærerne ved Byens øvrige Kommuneskoler.

Skoleinspektør A. BECH er født den 30. August 1876 i Tange, som Søn af Gaardejer B. Bech. Tog Eksamen fra Silkeborg Seminarium i 1900, var Lærer ved Hobro private Realskole fra 1900—1906, Lærer i Værum ved Randers til 1908, i Aarhus fra 1908—16, Overlærer i Mariager fra 1916—27, Skoleinspektør i Vejle siden 1. Oktober 1927.



A. BECH
Skoleinspektør.

GERDA MØLLERS SKOLE er Vejle By's ældste private Realskole. Den oprettedes den 1. November 1877 i Fiskergade med afdøde Institutbestyrerinde Frk. M. Andersen som Leder, og gik i mange Aar under Navn af „Frk. Andersens Institut“. Den 1. Oktober 1894 overtog Skolebestyrerinde Frk. Michelsen Skolen og lejede samtidig den gamle Latinskoles Lokaler paa Dæmningen, hvor Skolen endnu har til Huse. Den 1. Januar 1923 overdrog Skolebestyrerinde Frk. Michelsen Vejle Døtreskole til Skolebestyrerinde Frk. Gerda Møller. I 1932 flytter Skolen til en stor, moderne Skolebygning, der er under Opførelse i Worsaaesgade. Da Skolen fra 1. August 1931 optager saavel Piger som Drengene, forandres Navnet „Vejle Døtreskole“ til „Gerda Møllers Skole“.

Skolen har dimitteret til Præliminæreksamen fra 1898 til 1910, til Mellemskoleeksamen fra 1908 og til Realeksamen fra 1910. I de forløbne Aar har Skolen dimitteret ca. 600 Elever.

KIRSTINE SELIGMANNS SKOLE oprettedes i Aaret 1882 af Skolebestyrerinde Frk. kirstine Seligmann, der aabnede en lille Drengeskole i sit Hjem, idet



Frk. Seligmanns Skole.

hun forberedte Elever til Optagelse i Vejle Latin- og Realskole. Efterhaanden udvidedes Skolen, og fra 1894 optog den ogsaa Piger. I 1895 fik Skolen sin egen nye toetages Bygning, og i 1898 blev der paabygget en tredje Etage. 1904 fik Skolen Ret til at afholde „Almindelig Forberedelseseksamen“, men gik senere ind under den nye Skoleordning, i 1907 afholdt den første Gang Mellemskoleeksamen og i 1908

Realeksamen. I 1929 blev der i Skolen indrettet W. C'er og indlagt Centralvarme, og i Sommeren 1931 er Skolen atter blevet moderniseret og udvidet, blandt andet ved en Nybygning, indeholdende Gymnastiksal, Omklædningsrum med Brusebade og Skolekøkken, ligesom der er indrettet et Sløjdlokale.

Elevantallet er den 1. Oktober 1931: 185 Piger og 120 Drengene, ialt 306 Elever.

I 1912 oprettede Skolebestyrerinde Frk. Seligmann tillige et Kursus, som forbereder unge Piger til Optagelsesprøven paa Vejle Forskoleseminarium.



K. SELIGMANN
Bestyrerinde.

FRØKEN RASMUSSENS SKOLE er oprettet i 1883, da den blev stiftet af Skolebestyrerinde Frk. Florentine Michelsen. Den hed da Volmersgades Skole. I 1914 overgik Skolen til Frk. Rasmussen. Det er nu en Fællesskole, og den har ca. 100 Elever, der er i Alderen fra 6 til 14 Aar.



Frk. RASMUSSEN
Bestyrerinde.

FRØKEN JORDY ASMUSSENS BØRNEHAVE er oprettet den 10. Maj 1918. Den har gennemsnitlig 20 Børn mellem 4 og 6 Aar, og der optages saavel Drengene som Piger. Børnene beskæftiges med alle mulige Frøbelarbejder samt med Sang. Til Børnehaven hører der en stor Have, hvori Børnene leger, og desforuden bliver der spadseret med dem i Skoven.



Frk. JORDY
ASMUSSEN
Børnehaven

Børnehavens Bestyrelse bestaar af: Læge Knud Møller, fhv. Landstingsmedlem Olga Knudsen og Konsul Jørgen Christensen, K. af D.

DEN KATOLSKE MENIGHEDSSKOLE I VEJLE blev stiftet den 15. Oktober 1905 i en privat Lejlighed. Den nye Skole er en 3-etages Bygning, der er moderne indrettet med 4 store Klasseværelser og en Gymnastiksal. Bygningen blev opført den 10. August 1908. I Skolen undervises der i de lovbefalede Fag, samt efter Ønske i Fransk og Tysk. Skolen har ligeledes en Børnehave, hvor Børnene bliver oplært efter Fru Monterrossi's Metode. Sognepræsten og hans Kapellan underviser i Religion, medens 5 Maria-Søstre underviser i de andre Fag. Børnehaven staaer under Ledelse af Søster Gilberta. Antallet af Børn, der besøger Skolen er 70. Den aarlige Eksamen staaer under Skoleinspektørens Tilsyn.

Skolens Bestyrer er Sognepræsten for den Romersk-katolske Menighed Pastor Op de Coul.



TH. OP de COUL.
Sognepræst.

VEJLE HANDELSSKOLE er oprettet af Vejle Handelsstandsforening i Januar 1885. I alle de Aar, hvori Skolen har bestaaet, har Kommunen ydet den gratis Lokaler med Varme og Belysning, medens den iøvrigt stadig har været drevet for Vejle Handelsforenings Regning. I April 1902 afholdt Skolen for første Gang Afgangseksamen. Denne er siden 1921 en statskontrolleret Eksamen under Navn af „Handelsmedhjælpereksamen“. Elevskolens Elevantal er gennemgaaende godt 200, og Undervisningen, der følges, er den, der gælder for Handelslærlingeaftenskoler. Skolen har 3 Klasser, der er saaledes inddelte: 2 første Klasser, 3 anden Klasser og 3 tredje Klasser. Der er to Sprogklasser med Undervisning i Tysk og Engelsk, og der er Maskinskrivningshold. Undervisningen besørges af 12 Lærere. Der dimitteredes i 1931 65 Elever til Handelsmedhjælpereksamen. Siden Skolens Aabning har den været besøgt af 2500 Elever, hvoraf ca. $\frac{1}{3}$ har taget Handelsmedhjælper-



C. V. PETERSEN
Forstander.

eksamen. Skolen har til Huse i den kommunale Mellem-skolebygning paa Kirketorvet.

Tilsynet med Handelsskolen føres af et særligt Udvalg paa 3 Medlemmer, hvoraf det ene Medlem tillige skal sidde i Foreningens Bestyrelse. Skoleudvalget bestaar for Tiden af: Manufakturhandler Chr. Christensen, Formand, Fabrikant A. C. Petersen og Bankdirektør Boesen.

Vejle Handelsskole har haft følgende Forstandere: Cand. mag. Petersen fra 1885—89, Kantor Julius Jørgensen fra 1889—1910 og siden da nuværende Kommunalærer C. V. Petersen.

Forstander CHRISTIAN VILHELM PETERSEN er født den 26. December 1869 i Vejle som Søn af Bogbindermester H. C. Petersen. Har været Lærer ved Vejle Skolevæsen siden 1893, Lærer ved Handelsskolen siden 1901, Forstander siden 1910. Ud giver af „Vejlebogen“.

STATENS FORSKOLESEMINARIUM VED VEJLE ligger yderst i Byen ved Horsensvejen, og dets røde Bygning, der er tegnet af kgl. Bygningsinspektør Arkitekt Vilh. Petersen, ligger smukt med høje, skovklædte Bakker som Baggrund. Det begyndte sin Virksomhed i Foraaret 1893 og uddanner Lærerinder til Forskoler paa Landet. Det har 27 Elever. Uddannelsestiden er 1½ Aar, og der lægges særlig Vægt paa den praktiske Lærerindeuddannelse. Derfor er der til Seminariet knyttet en Øvelsesskole med ca. 40 Børn i Alderen 7—10 Aar. Seminariet ledes af en Forstander, og det har desforuden 2 faste Lærerinder, der underviser baade i Seminariet og i Øvelsesskolen. Undervisningen i Orgelspil, Tegning og Smaasløjd besør ges af 2 Timelærere og 1 Lærerinde.

Det er Statens eneste Forskoleseminarium og var det første i sin Slags her i Landet. Seminariets første Forstander og Banebryderen for Forskoleinstitutionen i det hele taget var R. J. HOLM, hvis Buste derfor ogsaa med Rette er rejst uden for Seminariets Hovedbygning, fordi det skyldes ham mere end nogen anden Enkeltmand, at Seminariet blev oprettet og lagt, hvor det ligger. Holm var født i Fjeldsted paa Fyn i 1838 og tog Lærereksamen fra Jelling Seminarium i 1858. Efter nogle faa Aars Lærervirksomhed i et Par Landsbyskoler blev han Lærer ved dette Seminarium, hvor han virkede fra 1865—1893, da han udnævntes til Forstander for det nye Seminarium i Vejle, hvilken Stilling han fratraadte i 1913. Han døde i København i Aaret 1917. Hans Efterfølger som Forstander i Vejle var P. ELMQUIST, der var født 1865 i Vordingborg og havde haft Lærervirksomhed ved forskellige københavnske Skoler. Han døde allerede i 1923 efter et Pars Aars Sygdom.

Den nuværende Forstander, KRISTEN A. LANGE, er født i Skivum Sogn i Aalborg Amt i 1873 og tog Lærereksamen fra Gjedved Seminarium i 1898, blev derefter straks Lærer ved Vestbirk Højskole, deltog i Statens etaarige Kursus fra 1900—01 og fortsatte derefter sin Lærervirksomhed ved Vestbirk Højskole til 1915, da han blev Forstander for Vrigsted Højskole, herfra rejste han i 1919 til Gjedved som Semiearielærer, og i 1923 udnævntes han til Forstander for Statens Forskoleseminarium.



K. A. LANGE
Forstander.

ØSTJYSK HANDELSFORENINGENS HANDELSSKOLE i Vejle er en eksamensberettiget, statsunderstøttet Handelsskole, som ejes af „Østjysk Handelsforening for Landkøbmænd“. Den blev oprettet 1925, for at Landkøbmændenes Lærlinge kunde faa den i Loven paabudte teoritiske Uddannelse. Skolen, der er en Dagskole, modtager Elever fra Land og By og forbereder dem gennem 2 Aar til Handelsmedhjælpereksamen. Der undervises to Eftermiddage om Ugen, 1ste Klasse om Fredagen, 2den Klasse om Onsdagen. Skolepengene er for Foreningens Medlemmer 6 Kr. og for andre 8 Kr. pr. Maaned. Skolen har for Tiden 28 Elever og har Lokaler i „Teknisk Skole“. Formanden for Skoleudvalget er Købmand Laurs. Nielsen, Hovedgaard, og Forstanderen er Kommune­ lærer N. Nielsen, Vejle.

Handelsskoleforstander N. NIELSEN, er født den 19. Maj 1877 i Hvorup pr. Nørre Sundby. Tog Lærereksamen i 1901, Aarskursus i Tysk, Engelsk, Sproghistorie og Fonetik fra 1909–10, Kommunelærer i Vejle siden 1903.



N. NIELSEN
Forstander.

VEJLE TEKNISKE SKOLE, der gennem Tiderne har kæmpet med store Vanskeligheder, oprettedes i 1855. Det var to Haandværkere, Møllebygger Bertelsen og Malermester Weiss, der i Vinterhalvaaret 1855 oprettede en Haandværker-Tegneskole og derved blev den nuværende Skoles egentlige Stiftere. I Begyndelsen foregik Undervisningen privat i deres Hjem, vistnok i Vestergade, hvor Eleverne selv medbragte Lys og Lysestager. Senere fik de overladt et Par Klasseværelser om Aftenen, først i Kommunens Borgerskole paa Kirketorvet, senere endnu i Kommuneskolen bag det gamle Raadhus.

Den 17. September 1863 samledes Bestyrelsen for den i Aaret forud oprettede Haandværkerforening med de to Tegneskole-Bestyrere for at drøfte Hensigtsmæssigheden ved, at Haandværker-Tegneskolen paa visse nærmere Betingelser kom ind under Haandværkerforeningen, og den 23. Oktober samme Aar vedtog man Betingelserne for Tilknytningen, og Skolens Navn blev herefter „Haandværkerforeningens Tegneskole“. I de følgende Aar ydede Haandværkerforeningen et aarligt Tilskud af 25 Rdl. til Skolen. 1879 forhøjedes Tilskudet til 100 Kr. og 1881 til 200 Kr. aarligt.

Hvorlænge Bertelsen og Weiss bestyrede Skolen og ledede Undervisningen vides ikke, derimod ved man, at blandt de første Bestyrere var afd. Bygningsinspektør, Tømrermester S. Nichum og Tømrermester Erik Hansen. I 1881 blev Arkitekt Ludvig A. Petersen Forstander, og i 1885 flyttede Skolen fra den gamle Kommuneskole bag Raadhuset ind i Kælderetagen under Festsalen i Haandværkerforeningens nye Bygning ud mod Dæmningen. Da Arkitekt Petersen i 1887 paa Grund af Bortrejse fraa Raadets Ledelse, overtog Stads- og Havneingeniør Emil Petersen Forstanderskabet for Skolen. Skolens Bestyrelse bestod den Gang af: Snedkermester Henriksen, Fabrikant C. M. Hess, Murer­ mester Erik Petersen, Jernstøber, Byraadsmedlem A. Rasmussen, Haandværkerforeningens Formand, Agent, Byraadsmedlem H. C. Thorkilsen og Skolens Forstander.

Som en Følge af den stadig stigende Tilgang af Elever, hvorved Lokalerne efterhaanden blev for smaa, og de højst ugunstige Forhold, hvorunder Skolen arbej-

dede, saa det, trods de dygtige Lærerkrafter, hvorover der disponeredes, ikke var muligt at præstere en tidssvarende Undervisning, fødtes Tanken om at faa en selvstændig Skolebygning, og da man gennem Eksempler fra andre Byer havde erfaret, at Staten var villig til at yde Tilskud til Opførelsen af tekniske Skolebygninger, henvendte den daværende Forstander, Stadsingeniør Emil Petersen, sig til Statens Tilsynshavende med de tekniske Skoler, Tegneinspektør, nu afd. Professor C. F. Andersen, som var stærkt interesseret i, at der kunde opføres en teknisk Skolebygning i Vejle, hvor en saadan med tidssvarende Lokaler i høj Grad savnedes. Resultatet af den Brevveksling, der fandt Sted i den Anledning, blev et Møde, der endte med Stiftelsen af „Det tekniske Selskab i Vejle“, hvilket skete den 7. Oktober 1890. Sel-



Vejle tekniske Skole.

skabets første Bestyrelse kom til at bestaa af Snedkermester Henriksen, Fabrikant C. M. Hess, Malermester Carl Petersen, Stadsingeniør Emil Petersen, Tømrermester Jørgen Petersen, Grosserer A. Schjøth, Amtsvejsinspektør G. Schmith, Guldsmed J. Sørensen og Borgmester Ørsted, med sidstnævnte som Formand.

I 1891 vedtog Vejle Haandværkerforening at overdrage Tegneskolen med tilhørende Inventar, vurderet til 823 Kr. 80 Øre, til „Det tekniske Selskab“, saaledes at de hidtil benyttede Lokaler bibeholdtes i 5 Aar, i hvilket Tidsrum man haabede at kunne faa en ny Skolebygning rejst, og Aaret efter bevilligede Haandværkerforeningen 1000 Kr. til „Det tekniske Selskab“s Byggefond, fordelt med 200 Kr. aarlig i 5 Aar, ligesom man paa derom sket Henvendelse overlod Selskabet Foreningens samlede Lokaler til Afholdelse af en 3 Dages Basar-Fest, der gav et Overskud af ca. 7000 Kr. Der var samtidig indgivet Andragende til Vejle Byraad om at skænke Selskabet en passende Byggegrund, hvorpaa en ny teknisk Skolebygning kunde opføres. Raadet stillede sig velvilligt til Spørgsmaalet, og der blev hurtigt Enighed om at imødekomme Andragendet, og i et Byraadmøde den 28. Juli 1893 blev det vedtaget at skænke Grunden. Nu kom der rigtig Fart i Arbejdet. Samme Dag By-

raadets Skrivelse forelaa, vedtog og underskrev Bestyrelsen et Andragende til Indenrigsministeriet om Statstilskud, ligesom der indledes Underhandling med Skolens tidligere Forstander, Arkitekt Ludvig A. Petersen, om at udarbejde Tegninger og Overslag. Overslaget lød paa 56,000 Kr.

Ved Selskabets ordinære Generalforsamling den 11. Maj 1894 fremlagde Formanden Indenrigsministeriets Skrivelse vedrørende Betingelser, under hvilke der i Finansaaret vil blive stillet et Statstilskud af 20,000 Kr. til Raadighed for „Det tekniske Selskab“ i Vejle til Anvendelse ved den nye Skolebygningens Opførelse. Lørdag den 17. November 1894 nedlagdes Grundstenen, og 4. Januar 1895 var Bygningen saa vidt færdig, at Bestyrelsen for første Gang kunde holde Møde her, og Undervisningen flyttedes fra Haandværkerforeningen til de nye Lokaler i Skolens egen Bygning. Mandag den 2. Marts 1896 indviedes den nye Skole.

Da Stadsingeniør Emil Petersen, som fra 1887 havde ledet Skoleundervisningen, paa Grund af sit Embedes voksende Arbeidsmængde bestemt ønskede at fratræde, valgte Bestyrelsen Arkitekt N. Christof Hansen, Middelfart, som tiltraadte Pladsen den 1. September 1896.

Da Skolen i 1905 havde bestaaet i 50 Aar, vedtog Bestyrelsen at fejre Dagen ved en lille Fest. Ved denne Lejlighed skænkede Urmager Berg Skolen et Ur og Fotograf H. P. Jensen skænkede Skolen et Billede af Stifterne, Møllebygger Bertelsen og Malermester Weiss.

Efter eget Ønske begærede Skolens Forstander N. Christof Hansen sig fra 1. Oktober 1907 fritaget for sin Stilling, i hvilken han havde virket i 11 Aar. I hans Sted valgte Bestyrelsen Stadsingeniør Karsten Runge, som da var Lærer ved Skolen.

Allerede i flere Aar havde der været Tale om en Udvidelse af Skolebygningen, der af Hensyn til det stærkt stigende Elevantal var begyndt at blive for lille. Da denne Udvidelse nu blev paatrængende nødvendig, søgtes Staten, Vejle Amts Skoleraad og Vejle Byraad om Tilskud til en saadan Udvidelse, der ansloges til ca. 50,000 Kr. Fabrikant C. M. Hess skænkede ved sit 25-aarige Borgerjubilæum Skolen 5000 Kr., hvoraf de 4000 Kr. skulde danne et Grundfond til Anvendelse ved fremtidig Udvidelse. Staten bevilgede nu et Tilskud paa 14,300 Kr., Vejle Kommune 6000 Kr. og Vejle Amts Skolefond 1350 Kr. Der disponeredes derved over ca. 26,000 Kr. og Resten laantes i Sparekassen for Vejle By og Amt. Udvidelsen kostede ca. 46,000 Kr.

Ved denne Udvidelse fik Skolen 6 nye Klasseværelser og en Foredragssal.

I December 1915 behandlede Bestyrelsen et Forslag om Oprettelse af en Fagskole for Malere, og Sagen ordnedes paa tilfredsstillende Maade og der indmeldtes 15 Elever.

I et Møde den 31. Marts 1916 meddelte Formanden, at Forstander Runge af Helbredshensyn agtede at fratræde sin Stilling fra 1. Juli, og Bestyrelsen valgte Lærer ved Aarhus tekniske Skole, Dekorationsmaler R. Wendt, til hans Efterfølger.

Skolen har i de sidste 10 Aar oprettet Fagklasser for Typografer, Elektrikere, Gartnere, Bagere og Konditorer, Slagtere, Barberer og Skrædere.

Den tekniske Skole i Vejle har siden 1896 været dreven baade med Aftenskole og Dagskole og omfattende næsten alle Haandværksfag. Skoleaarets Længde er for Dagskolen 5 Maaneder og for Aftenskolen 6 Maaneder. I Aarenes Løb har Skolen mødt beredvillig Støtte fra alle Sider i Form af Tilskud fra Stat, Kommune, Amt, Haandværkerforeningen, større Institutioner, Foreninger og private, og Skolen, der jo drives som en selvejende Institution i Modsætning til de fleste andre tekniske Skoler,



ROBERT WENDT,
Forstander.

der ejes af Haandværkerforeningerne, er inde i et Spor, der synes at tegne Fremtiden lys og god. Skolen ejer Legater til et Beløb af 12,892 Kr. 93 Øre.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Faktor Stephan Boesen, Formand, Snedker H. Lisberg, Arbejdsmand Chr. Laursen og Murer Hans Nielsen, alle valgt af Teknisk Selskab, Arkitekt Fritz Jensen, Maskinarbejder Anker Hansen og Assistent Poul Poulsen, valgt af Vejle Byraad, Malcrmester Carl Petersen og Fabrikant Aage Christoffersen, valgt af Vejle Haandværkerforening.

Forstander ROBERT WENDT er født 1874 i Aarhus og har virket i 16 Aar som Lærer ved Aarhus tekniske Skole, har været Forstander for Vejle tekniske Skole siden 1. April 1917, Medlem af Bestyrelsen for teknisk Skoleforening.

VEJLE OFFENTLIGE SLAGTEHUS er opført den 1. Juli 1900, og den første Slagtning foretoges den 2. Juli. Efter at Vejle Amts Svineslagteri var oprettet i 1896 toges Sagen angaaende Indførelse af offentlig Kødkontrol op til Behandling, og Sagen rejstes i Byraadets Møde den 26. Januar 1897, hvor der fremsattes Forslag om Indførelse af Kontrol med Slagteaffaldet. Sagen blev overgivet til Sundhedskommissionen, og denne fremkom med Forslag om Indførelse af almindelig Kødkontrol for Vejle Købstad og Opførelse af et offentligt Slagtehus. Det af Byraadet i denne Anledning nedsatte Udvalg fremkom med Forslag om at opføre et offentligt Slagtehus med Køleanlæg og Kontrolstation for indført Kød. Udgiften ansloges til ca. 150,000 Kr. Byraadet vedtog Forslaget, og det overdroges Inspektør Meyer, Roskilde, og Arkitekt N. Christof Hansen, Vejle, i Forening med Udvalget at forestaa Opførelsen af Slagtehuset. Siden Slagtehusets Opførelse har Byens Slagtermestre været henviste til at foretage al Slagtning her.

VEJLE ELEKTRICITETSVÆRK er fuldført i Slutningen af Aaret 1895, og det er et af de første, der anlagdes i de danske Provinsbyer. Ingeniør C. C. Boeck ansøgte i 1894 Byraadet om Tilladelse til at anlægge og drive et Elektricitetsværk i Byen og fik Tilladelsen.

Det var et Dampanlæg med 180 H. K., og det forsynede gennem et underjordisk Ledningsnet en Del af den indre By med Elektricitet. Værket overgik imidlertid til et Aktieselskab, men da det var for lille til at tilfredsstille Begæret efter Elektricitet, og dets Priser desuden var højere end andre Byers, besluttede Byraadet at lade Kommunen selv overtage Elektricitetsproduktionen, og der indlededes i 1908 Forhandlinger med Aktieselskabet. Disse resulterede i, at Kommunen for en Sum af 150,000 Kr. overtog den Grund, hvorpaa det gamle Værk var opført, samt dettes Ledningsnet, imod at Selskabet ophørte med sin Virksomhed. Kommunen anlagde nu et helt nyt Elektricitetsværk, der anlagdes som Dieselværk med 2 Stk. Burmeister og Wain Dieselmotorer paa 270 og 360 H.K. Anlægsingeniør var Ingeniør, cand. polyt. P. A. Pedersen, København.

Værket var klar til Drift i December Maaned 1909, og Overflytningen af Kablerne fra det gamle til det nye Værk fuldførtes saaledes, at det kommunale Værk fra den 19. December var ene om at forsyne Byen med Elektricitet. I 1912 anskaffede man en ny Burmeister og Wain Dieselmotor paa 450 H.K. Under Krigen havde Elektricitetsværket som andre Værker en Del Vanskeligheder at overvinde, men det klarede Situationen, indtil der i 1920 atter kunde fremskaffes regelmæssig Tilførsel af Brændselsolie.

I Januar 1921 indkøbtes der en 500 H.K. Dieselmotor fra Tyskland, men allerede i 1922 var Værkets Maskinkraft saa stærkt udnyttet, at Byraadet vedtog at udvide med en Burmeister og Wain Dieselmotor paa 1300 H.K.

Værkets Driftsbestyrer er G. Jacobsen, der har været ansat ved Værket siden Kommunen overtog det.

VEJLE GASVÆRK overtoges den 1. Januar 1899 af Vejle Kommune. I Aarene 1900 og i 1903 blev der bygget nye Generatorovne og i 1906—07 en ny stor Gasbeholder, der rummer ca. 3000 Kbm., samt et nyt Rensehus. I 1912—13 byggedes der atter nye Ovne. Byraadet vedtog i 1919 et nyt Byggeprogram, der gennemførtes i Aarene 1920—22 og som kostede ca. 2 Millioner Kroner.

Udvidelsen foretoges dels paa et Areal af Havnens Terræn og dels paa det gamle Areal. Der blev bygget et nyt Ovnhus med tre Kammerove, et nyt Kokstøberedningsanlæg med Skur, nye Bassiner for Tjære og Ammoniak samt et Kondenser- og Pumpeanlæg med Beholdertaarn m. m. Paa det gamle Grundstykke opførtes et nyt Apparatus, medens det gamle Rensehus udvidedes. Den store Gasbeholder blev teleskoperet, saa at den nu kan rumme 6000 Kbm.

Værkets Bestyrer er cand. polyt. Th. Kofoed, der har været ansat ved Værket siden 1910.

VEJLE VANDVÆRK. Vandværket i Grejsdalen er anlagt i 1867 og modtager Vand fra 18 Brønde og 13 Boringer. Der fører herfra to Ledninger til Vejle.

I 1902 anlagdes der en Pumpestation ved Fredericiavejen, og denne kostede 130,000 Kr. Vandet tages fra 13 Boringer, og Værket drives nu dels af en Elektromotor paa 35 H.K. og dels af to Gasmotorer paa hver 10 H.K. Elektromotoren yder 135 Kbm. pr. Time og Gasmotorerne hver 55 Kbm. pr. Time. Samtidig med Pumpestationen blev der paa Beriderbakken bygget et Reservoir, der udvidedes i 1905.

I 1926 anlagdes et tredje Vandværk paa Vejle Nørremark.

VEJLE BRANDVÆSEN har gennemgaaet en mægtig Udvikling i de sidste 50 Aar. Mandskabet blev tidligere udskrevet ved en aarlig Brandsession og talte flere Hundrede Mand. Da dette store Korps, der i 1901 naaede op paa ca. 700 Mand, arbejdede baade tungt og langsomt, besluttede man sig til at erstatte det med et mindre, fast Brandmandskab, der siden 1905 har bestaaet af 24 Mand under Ledelse af Brandinspektøren.

Byens Brandstation ved Vedelsgade blev taget i Brug den 12. August 1904, og alt Brandvæsenets Materiel flyttedes da hertil.

Materialet bestod i ældre Tider af: 5 Suge- og Tryksprøjter, som betjentes ved Haandkraft, nogle store, tunge Læderslanger, faa farvelige Redningsstiger, en Mængde store Vandkar, Brandsluffer med Tønder, Vandvogne, Brandspande, Lygter, Brandhager m. m.

Den største Del af Materiellet opbevaredes i det gamle Sprøjtehus i Wissingsgades Forlængelse, og samtlige Brandredskaber forefandtes i 1886 i en sørgelig Forfatning. De fleste af Sprøjteslangerne var søndergnavede af Rotter.

Foruden en Mængde mindre Forbedringer og Nyanskaffelser i Aarenes Løb er der i de senere Aar foretaget en rationel Ændring, hvad selve Sprøjterne angaar. I 1913 anskaffede Byen en Benzin-Motorsprøjte paa 16 H.K., og i 1919 udstyredes Brandvæsenet med en stor, moderne Automobilsprøjte paa 65 H.K. Disse Maskiner er udstyrede med et fortrinligt Tilbehør af Slanger og har henholdsvis en Ydeevne af 500 og 1000 Liter Vand pr. Minut. I de senere Aar er der endvidere anskaffet: Redskabsvogne, Slangevogne, Krybestiger og flere forskydelige Redningsstiger, fem Haandsprøjter, et Redningssejl, Redningsliner, kemiske Ildslukkere, Gasmasker m. m.

Alarmeringen foregik i ældre Tider ved Hjælp af Brandvæsenets to Tambourer, som slog Alarm i Byens Gader. Ved mindre Ildebrande kunde man undertiden være Vidne til, at de ihærdige Trommeslagere fortsatte deres nyttige Gerning efter at Branden var slukket. At denne Alarmeringsform var ganske forældet og utilstrækkelig, lagde sig mest overbevisende for Dagen den 11. November

1888, da Brandinspektøren lod Tambourerne slaa Alarm Kl. 6 Morgen for at sammenkalde Mandskabet til Mønstring. Først Kl. 6,40 var samtlige Betalingsmænd til Stede i Sprøjtehuset, og da manglede endnu over Halvdelen af Mandskabet — som Følge af, at den ene Tambour havde trakteret sin Tromme saa energisk, at Trommeskindet var revnet. Han kunde først fortsætte Alarmeringen, efter at den anden Tambour havde endt sin Runde og overladt ham sin Tromme til Afbenyttelse. Nu foregaar Alarmeringen fra Politistationen.



P. C. DUEHOLM
Brandinspektør.

Den 1. Januar 1901 overtog Tømrermester P. C. Dueholm Stillingen som Brandinspektør.

BIBLIOTEKET FOR VEJLE BY OG AMT blev oprettet i Aaret 1907 ved en Sammenslutning af:

„Vejle Folkebogsamling“, der er stiftet 1895 og har haft cand. mag. Fr. Weilbach fra 1895—97 og cand. mag. Jacob Alster fra 1897—1907 som Formænd, og

„Vejle Folkeuniversitetsbibliotek“, der er stiftet 1904 og har haft cand. mag. Fr. Orluf som Formand.

Det nye Bibliotek fik i 1914 en værdifuld Forøgelse, idet en Kreds af Byens Borgere da købte afdøde cand. mag. Søren Hansens Bogsamling, der omfattede over 2000 Bind, og skænkede denne til Biblioteket. Samme Aar blev Biblioteket anerkendt af Staten som Centralbibliotek, og der blev ansat en faguddannet Bibliotekar. Aaret 1914 betegner saaledes et Vendepunkt i Bibliotekets Historie. Bogbestanden bliver nu ordnet efter Decimalklassedelingen. Boghylderne bliver tilgængelige for Laanerne.

og der indføres Heldagsaabning. I 1918 aabnes Børnelæsesalen, og Biblioteket overtages af Vejle Kommune, som siden har ejet og drevet det med Støtte fra Staten og Amtet.

Biblioteket, som stadig har haft til Huse i Kommunens Administrationsbygning, fik efter Kommunens Overtagelse af det en meget betydelig Udvidelse med Hensyn til Plads, idet der i den nyopførte Tilbygning indrettedes en smuk og rummelig Læsesal og et godt Udlaanslokale.

Biblioteket raader nu over: En Udlaanssal, en Læsesal for Voksne, en Læsesal for Børn, to Magasiner og et Kontor. Bogbestanden tæller over 20,000 Bind. Dets Budget er omkring 50,000 Kr.

Bibliotekar Aage Bredsted, cand. phil., har været knyttet til Biblioteket siden 1924.

Bibliotekar AAGE BREDSTED er født den 13. Februar 1896 og gift 1924 med Ragna Bülow. Student 1917, cand. phil. 1918, Eksamen i Biblioteksvidenskab fra New York University 1921, Assistent ved Statistisk Departements Bibliotek fra 1918—20, Læsesalsinspektør ved Københavns Kommunebiblioteker fra 1921—24, Bibliotekar ved Biblioteket for Vejle By og Amt fra 1924, Medlem af Bestyrelserne for Bibliotekssamfundet i København fra 1923—24, af Vejle Amts Skolebiblioteksforening fra 1925 til Dato og af Vejle Amts Biblioteksforening fra 1925 til Dato, Formand for Danmarks Biblioteksforenings Udstillingsbibliotek fra 1926 til Dato, Næstformand for Vejle kommunale Funktionærforening fra 1929 til Dato.



AAGE BREDSTED
Bibliotekar.

VEJLE BYS JERNBANEETAT. Den 31. December 1861 indsendte Vejle Kommunalbestyrelse et Andragende til Rigsdagen, hvori man ansøgte om, at den projekterede østjyske Bane maatte blive ført over Vejle By, der nu var i stærk Udvikling. Rigsdagen vedtog, at den nye Banelinie skulde gaa over Vejle, og den 12. Juni 1868 holdt det første Tog af Gods- og Grusvogne sit Indtog i Vejle, modtaget af en betydelig Folkemængde. Søndag den 4. Oktober samme Aar blev Banestrækningen Fredericia—Aarhus aabnet for Trafikken, og Kommunalbestyrelsen i Vejle fejrede denne Begivenhed ved et Festmaal paa Raadhuset. Den 20. September 1869 afholdtes der atter Fest i Anledning af, at den jyske Østbane nu var fuldført, og ved denne Lejlighed var Kongefamilien til Stede.

Den første Togplan omfattede for Vejles Vedkommende tre Tog daglig i hver Retning.

Vejle første Station strakte sig fra Vejle Aa imod Syd til Wissingsgade imod Nord og havde en Længde af ca. 460 m. Hovedbygningen laa omtrent paa samme Plads som den nuværende. Hovedbygningen var enetages og rummede en Forhal, to Ventesale, et Kontor og et Lokale for Rejsegodsekspeditionen.

I Aarene 1876—77 blev Kontorerne i Hovedbygningen udvidede, og der opførtes en ny 3-Klasses Ventesal. Denne Tilbygning forøgedes atter i 1886 med et Lokale for Toldvæsenet samt for Restauratøren.

I 1897 ombyggede og udvidede man Hovedbygningen under Ledelse af Arkitekt Th. Arboe, og det gamle Posthus og den daværende Stations Hovedbygning sammenbyggedes, og der opførtes en Tilbygning Syd for Posthuset. Der hengik nu



C. C. G. HANSEN
Stationsforstander.

omtrent 20 Aar, hvori Banegaardsforholdene ikke undergik hverken Udvidelser eller Forandringer, men da Vejle—Give Banen blev overtaget af Staten i 1914 foretoges der ogsaa Udvidelse af Vejle Nord-Station samt Omlægning af Forbindelsesbanen til Hovedbanegaarden, saaledes at Trafikken til Herning herefter kunde udgaa fra Hovedbanegaarden.

I Aarene 1914—15 flyttedes Godsbanegaarden til sin nuværende Plads ved Sydsiden af Vejle Aa. Varehuset byggedes fire Gange saa stort som det første Varehus. Kort Tid efter underkastedes Hovedbygningen en ny Udvidelse af Vestibulen og Ventesale samt Forandring af Kontorerne.

Stationsarealet med Spor og Sporskifter var i Tiden fra 1867—1918 vokset til omtrent det femdobbelte.

I April 1916 oprettedes der en regnskabsførende Godsekspedition med en Godsekspeditor som Chef.

Ved Vejle Hovedbanegaard har der været følgende Stationsforstandere: Carl Reinholdt-Jensen fra 1868—1888, Hans Peter Christian Christensen, R. af D., fra 1888—1895, Niels Ernst Lauritz Julius Faber fra 1895 til sin Død, da han afløstes af August Edvard Edsberg, der sad til 1913, Viggo Emil Hird fra 1913—22 og nuværende Forstander Carl Christian Georg Hansen, født 19. April 1865, R. af D., der har beklædt Stillingen siden 1. Januar 1923.

Ved Vejle Nordbanegaard er A. T. Thorbjørnsen Stationsforstander.



AXEL STILLING
Trafikkontrollør.



E. A. P. SCHOUSEN
Trafikkontrollør.



H. C. LARSEN
Godsekspeditor.



HUGO ANDERSEN
Overbanemester.

Trafikkontrollør AXEL STILLING er født den 21. Marts 1874 i Randers og udgaaet fra Randers Latinskole i 1891, kom til D. S. B. i 1892, var derefter tjenstgørende paa Randers Station, derfra til Aalborg, Overassistent 1918, Trafikkontrollør ved Vejle Station af 1. Grad siden 1923.

Trafikkontrollør E. A. P. SCHOUSEN er født den 1. November 1883 i Harrisø som Søn af Husmand N. Chr. Petersen. Var i ca. 25 Aar knyttet til de fynske Stationer, kom til Vejle den 1. Oktober 1926.

Godsekspeditor H. C. LARSEN er født den 20. Maj 1872, ansattes ved D. S. B. 1. April 1891, har været Kontrollør ved Odense Godsekspedition, og Godsekspeditor ved Vejle Station siden 1. December 1921.

Overbanemester HUGO ANDERSEN er født den 26. Oktober 1882 paa Grønland som Søn af Inspektør Andersen. Skoleuddannelse paa Sorø Akademi, gennemgik derefter Murerfaget paa Teknisk Selskabs Skole, kom til D. S. B. i 1908, Overbanemester i Viborg 1917, i Vejle siden 1923.

VEJLE GIVE JERNBANE. I Henhold til Love af 12. April 1889 og 11. April 1890 samt til Eneretsbevilling af 15. Juni 1892 anlagdes i Aarene 1892—94 en Privatbane fra Vejle til Give. Banen aabnedes den 2. August 1894 og kostede 1,230,000 Kr. Staten tilskød 100,000 Kr. og de halve Ekspropriationsudgifter. Banen fik egen Station i Vejle ved Gormsgade — Vejle Nordbanegaard — og denne Station blev sat i Forbindelse med Vejle Hovedbanegaard og Havnen. Ifølge Overenskomst i 1912 mellem de danske Statsbaner og Vejle—Give Jernbaneselskab overtog Staten Vejle—Give Banen som Ejendom den 1. April 1912, idet Banens Drift dog i Henhold til Forpagtningskontrakten forblev hos Jernbaneselskabet indtil 30. September 1914.

Som Driftsbestyrer har Banen haft Ingeniør, cand. polyt. H. Helweg, der ligeledes bestyrede Vejle Nordbanegaard, indtil Stationsforstander Larsen udnævntes i 1897. Den 31. December 1913 frattraadte Ingeniør Helweg Stillingen som Driftsbestyrer.

Jernbaneselskabet har haft Amtmand Nutzhorn og Stiftamtmand Kammerherre Bardenfleth som Formænd.

Stationsforstander A. T. THORBJØRNSEN er født den 18. Oktober 1878 i Sulsted. Kom som Stationsforstander til Vejle Nordbanegaard den 1. December 1930.



A. T. THORBJØRNSEN
Stationsforstander.

VEJLE VANDEL—GRINDSTED JERNBANE. Af denne Bane blev Strækningen Vejle—Vandel, der er paa 28,3 km, bygget ifølge Lov af 8. Maj 1894 og Eneretsbevilling af 6. November 1894 og aabnet for Drift den 10. September 1897. Strækningen Vandel—Grindsted, der er paa 18,9 km, blev bygget ifølge Lov af 27. Maj 1908 og Eneretsbevilling af 9. September 1912 og aabnet den 21. Maj 1914 i Fællesdrift med Strækningen Vejle—Vandel. Banen ejes og drives af Vejle—Vandel—Grindsted Jernbaneaktieselskab.

Denne Bane havde indtil 31. December 1913 fælles Driftsbestyrer med Vejle-Give-Banen, men da Ingeniør Helweg trak sig tilbage, udnævntes Ingeniør, cand. polyt. C. Thomsen til Banens Driftsbestyrer.

Jernbaneselskabet har haft følgende Formænd: Toldforvalter Martensen, Stiftamtmand, Kammerherre Bardenfleth og nuværende Formand, Amtmand, Kammerherre Knud Valløe, K 2, D. M. p. p.

Banens nuværende Driftsbestyrer er Lund.

Driftsbestyrer C. M. LUND er født den 26. August 1878 i Odder. Ansat ved Privatbanerne fra 1. December 1896, Driftsbestyrer for Vejle—Grindsted Banen fra 1. Juli 1929.



C. M. LUND
Driftsbestyrer.

VEJLE BYS POSTETAT. Denne Etat har udviklet sig ganske betydeligt i de sidste 100 Aar. I tidligere Tider besørgedes Posten med Postvogne, der foruden Posten ogsaa medtog Passagerer. Dersom Folk ikke vilde benytte disse Vogne til deres Rejser og ikke selv var i Besiddelse af et Køretøj, maatte de gaa

fra By til By, hvilket ikke var ualmindeligt i hine Tider. Som Regel var Postmesteren tillige Kroejer eller Brændevinsbrænder, og Posthuset laa altid i den Ejendom, hvor Postmesteren boede. Da Postmestrene jo altid havde andre Interesser at varetage foruden Posthusets, saa kunde det godt hænde, at man fik en lidt ublid Modtagelse, naar man kom med sit Brev og vilde have dette sendt. Man maatte nøje paase, at Brevet var forsvarligt forseglet, og man betalte for Forsendelsen, og Modtageren betalte for Modtagelsen. Naar Posten kom til Byen, sorterede man denne ud, og denne laa da saaledes, indtil de fra Omegnen værende Landpostbude eller, hvad der ofte var Tilfældet, Koner kom ind til Kontoret og hentede denne, og de besørgede da Brevene videre. Dette er næsten ufatteligt set med vore Øjne og regnet efter vor Tid, hvor Posten har en saa hurtig Befordring og spiller saa stor en Rolle i hele vor Udvikling, at den har været saa langsomt virkende, som Tilfældet har været.

Fra Vejle Postkontor udgik „den store Deligence“, der besørgede Posten fra Altona og til Aalborg, og „den lille Deligence“, der besørgede Ruten fra København over Snoghøj. Postvognen, der ogsaa kaldtes „den gule Deligence“, besørgede Persontrafikken til Lands, og det var en hel Begivenhed, naar der var flere Passagerer, end Vogne kunde rumme. Vejle Postkontor laa i tidligere Tider lige ved Sønderbro, paa Hjørnet af Fiskergade, men det flyttedes omkring 1840 til Raadhus-torvet. Siden Jernbanens Aabning har det haft sine Lokaler ved Banegaarden. Vejle Vognmandslav besørgede 2 Gange ugentlig Dagvognskørsel mellem Vejle og Byerne Kolding og Horsens.

Vi skal kort nævne de vigtigste Reforme indenfor denne Etat. I Aaret 1851 indførtes Frimærkesystemet og dermed den ensartede Portobetaling, og samtidig skete Ophængningen af Brevkasserne. Omkring Aaret 1865 indførtes Brugen af lokale Breve, og der oprettedes Brevsamlingssteder til Lettelse for Landbefolkningen, og de første Landpostbude antoges.

Af Postmestre, der har fungeret ved Vejle Postetat, kendes Navnene paa følgende: Oberstøjnant P. Chr. Hansen 1836—62, Kaptajn Storm fra 1864—76, C. C. I. Hanson fra 1876—90, N. C. Nielsen fra 1890—1907, S. Thomsen fra 1907—21, I. P. Gottlieb fra 1921—26 og siden da nuværende Postmester H. P. Jensen.



H. JENSEN
Postmester.

Postmester H. JENSEN, R. af D., er født den 23. December 1867 i Horsens. Indtraadte i Postvæsenet den 1. August 1883, Postekspedient i Korsør fra 1. December 1889, Postekspedient i København fra 1. Maj 1908 til 1. Maj 1909, konst. Postmester i Gentofte den 20. August, Postkontrollør af 2. Grad i København, den 1. Maj 1913 Postkontrollør af 1. Grad i Horsens, den 1. Juni 1916 Postmester i Skive, den 21. November Postmester i Fredericia, den 1. Juni 1926 Postmester i Vejle.

VEJLE SYGEHUS eller, som dets officielle Navn lyder, „Vejle Amts og Bys Sygehus i Vejle“ har i sin nuværende Beliggenhed og Skikkelse ikke nogen lang Historie at se tilbage til, idet de ældste — og stadig i Brug værende — Bygninger paa Sygehuset først opførtes i 1891, saaledes at Sygehuset paa sin nuværende Plads kun har bestaaet i 40 Aar.

Forud herfor laa Sygehuset i Vejle paa den Plads, hvor nu „Administrationsbygningen“ ligger, hvor det havde haft til Huse fra 1859 til 1891.

I 1891 toges de to paa „Beriderbakken“ nyopførte Bygninger i Brug til Sygehuset, nemlig en Bygning til medicinsk-kirurgiske Patienter — den nuværende medicinske Kvindeafdeling A 1. og A 2. — og Epidemiafdelingen, der stadig benyttes som saadan, Afdeling B 1. I 1898 udvidedes Sygehuset for første Gang, idet der opførtes en ny Bygning — Afdeling C — beregnet for Sindssyge og for veneriske Patienter. Denne Bygning kom dog aldrig helt i Brug efter sin Bestemmelse, idet Pladsmangelen gjorde det nødvendigt, at de for veneriske Patienter bestemte Syge-



Vejle Sygehus i 1859.

værelser toges i Brug til Patienter med medicinsk-kirurgiske Sygdomme, medens de veneriske Patienter henvistes til midlertidigt indrettede Loftsværelser i samme Bygning. Sygehuset havde nu Plads til 84 Patienter, og det aarlige Antal Sygedage var ca. 30,000.

Den næste Udvidelse fandt derefter først Sted i 1912, da der opførtes en 2-Etagers Bygning til Brug for Økonomien og Vaskeriet — den samme Bygning, som nu stadig er i Brug som et Centralvaskeri for hele Sygehuskomplekset.

Disse 4 Bygninger var placerede som Fløje om en firkantet Sygehushave, og optog med det nødvendige Tilbehør af Inspektørbolig, et Døckers Telt og Ligkapel hele det forhaandenværende Terræn paa Beriderbakken, saaledes at der her ikke var Mulighed for yderligere Udvidelser, idet stejle, skovklædte Skrænter satte Skel mod Nord og Øst, medens private Bebyggelser spærrede mod Syd og Vest.

Da den stigende Benyttelse af Sygehuset — her som andre Steder — efterhaanden gjorde en Udvidelse til en uomgængelig Nødvendighed, var der stærke Kræfter i Bevægelse for, at Amt og By, der i Forening ejede og drev Sygehuset, skulde afvikle dette Fællesskab, saaledes at Vejle By skulde overtage Sygehuset paa Beriderbakken, medens Vejle Amt i saa Fald skulde opføre et helt nyt Sygehus Nord for Byen. En saadan Adskillelse eller Deling, der for lange Tider — maaske for steds vilde have umuliggjort en sund og naturlig Udvikling og Specialisering af Sygehusvæsenet i Vejle Amt og By, kom til al Held for Befolkningen ikke i Stand — Amt og By enedes om „at blive sammen“ og i Fællesskab søgte Sygehuset udvidet paa nyerhvervede Arealer under fælles Drift og Ledelse.

Ved at afgrave den saakaldte Pilkebakke indvandt man en ret udstrakt Grund beliggende Øst for det gamle Sygehus — adskilt fra dette ved en skovklædt Rest af Pilkebakken. Paa denne Grund, der mod Øst havde Facade til Horsensvej og mod Syd til den nyanlagte Kappeltoft, opførtes i Aarene 1918—1921 en Række Sygehusbygninger, nemlig Afdeling E. i 2 Etager med Facade mod Horsensvej, beregnet for kirurgiske Patienter (60 Senge) med Operationsstuer og Røntgenafdeling, Tuberculosehospital (Afdeling D.) med 28 Senge i to Etager, endvidere et stort Central-køkken for hele Sygehuset, et Kedel- og Maskinhus. Garager, Lægebolig, Kontorbygning og Portnerbolig. Samtidig flyttedes Sygehusets Hovedbygning fra Beriderbakken til Porten paa Kappeltoft.

Samtidig udførtes en Modernisering og Hovedreparation af hele det gamle Sygehus med Installering af Centralvarme, varmt Vand m. m. De nødvendige Forbindelsesveje anlagdes, og de to Sygehuse med samtlige Afdelinger sattes i Forbindelse med hinanden ved et Tunnelkompleks, ikke alene bestemt for de nødvendige Rørledninger, men stort og rummeligt nok til, at al Transport af Patienter og Varer fra Afdeling til Afdeling kunde foregaa i disse underjordiske, opvarmede Tunneller.

I 1922 var man saa langt fremme, at Delingen af Sygehuset i en kirurgisk og medicinsk Afdeling var en Kendsgerning, idet Overlæge de Fine Licht, der siden 1898 havde fungeret som Overlæge for Sygehuset, fortsatte som Overchirurg, medens Dr. med. Johannes Buchholz den 1. Maj udvævntes til Overmedicus ved den nyoprettede medicinske Afdeling.

Den kirurgiske Afdeling kom til at omfatte Afdeling E. med 60 kirurgiske Senge og Epidemiafdelingen, Afdeling B., med 30 Senge. Overlæge de Fine Licht trak sig af Helbredshensyn tilbage til April 1926 og døde i 1928, og Læge Paul Fjeldborg ansattes da som Overchirurg. I 1928 gennemførtes der en betydelig Udvidelse af kirurgisk Afdeling, idet man ved at lukke en Del aabne Verandaer indvandt nogle Sygestuer, hvorved det normerede Antal Sengepladser kom op paa 80,

Den medicinske Afdeling kom ved Delingen til at omfatte Afdeling A. for medicinske Patienter (40 Senge), Afdeling C. for veneriske Patienter og Sindssyge (10 + 8 Senge) og Tuberkuloseafdelingen (Afdeling D. med 28 Senge), endvidere henlagdes Røntgenafdelingen under medicinsk Afdeling. I Efteraaret 1922 foretoges en Omnormering, idet Tuberkuloseafdelingen indskrænkedes til kun at optage Stueetagen som Afdeling D. 1, medens Førstesalen toges i Brug til medicinske Mandspladser som Afdeling D. 2 (26 Senge), hvorefter Afdeling A. udelukkende blev brugt som medicinsk Kvindeafdeling. I 1925 foretoges en Ombygning og Udvidelse af Sindssygeafdelingen, og denne udskiftes som en særlig Enhed med eget fast Personale som Afdeling C. Resten af den gamle Afdeling C. omdannedes til medicinsk Kvindeafdeling F., og til de veneriske Patienter indrettedes i Tagetagen en lukket Afdeling H., som i

1930 undergik en gennemgribende Forbedring. I 1923 indrettedes i Kælderetagen paa Afdeling D. et pneumatisk Kabinet („Klokke“) for Behandling af Astmatikere med komprimeret Luft. Medicinsk Afdeling har nu ialt 104 normerede Sengepladser, hvortil kommer Tuberkuloseafdelingen med 16 Senge.

Røntgenafdelingen udskiltes som særlig Afdeling i 1924 med Læge Erik de Fine Licht (jun.) som Røntgenlæge. Da han i 1928 fratraadte, ansattes Læge V. Jørgensen som Røntgenlæge. Røntgenafdelingen er stadig undergaaet Udvidelser og tekniske Forbedringer, svarende til Tidens Krav.

Vejle Sygehus spænder nu over et Areal paa 17,599 Kvadratmeter (3½ Td. Land), hvoraf 3,058 Kvadratmeter er bebygget. Hertil kommer en Funktionærbolig, der for Tiden er under Opførelse. Sygehusets Værdi er anslaaet til ca. 2½ Million Kroner.



Parti af Sygehuset i 1926.

Der behandlede i Aaret 1929 ialt 2,907 Patienter med ialt 101,980 Sygedage. Den daglige Gennemsnitsbelægning var 279,4. Udgiften til Sygehusets Drift var i Finans-aaret 1929—30 ialt 748,182 Kr. Indtægten 379,712 Kr. Underskudet, der dækkes af Vejle Amt og By i Forhold til Sygedagenes Fordeling, var pr. Sygedag 2 Kr. 39 Øre.

Den betydelige Stigning i Sygedagenes Antal har nødvendiggjort Ansættelse af et stort Personale. Der er ved Sygehuset ialt ansat 136 Funktionærer, heraf er 3 Lægechefer og 5 underordnede Læger.

Den daglige økonomiske Ledelse forestodes gennem mange Aar af Inspektør Chr. Johnssen, der døde i 1930, hvorefter Grosserer S. C. Langager, der gennem mange Aar havde været Formand for Sygehusbestyrelsen, ansattes som Inspektør.

Sygehusbestyrelsen bestaar af: Forretningsfører N. P. Jensen og Tømrermester E. Thorsen for Vejle Byraad og Amtsrevisor N. K. Søegaard og Sparekassedirektør Mikel Jensen, R. af D., for Vejle Amtsraad. Sidstnævnte er Formand.

Overtilsynet ved Sygehuset udøves af Amtmand, Kammerherre Knud Valløe, K. 2 DM., og Amtslæge Kaj Ingbøl, R. af D.



JOHANNES BUCHHOLTZ Overmedicus.

PAUL FJELDBORG Overkirurg.

VIKTOR JØRGENSEN Røntgenlæge.

E. KIRKEBY Oversygeplejerske.

JOHANNES BUCHHOLTZ, Overmedicus, Dr. med., født 17. Marts 1886 i Brønderslev som Søn af Smedemester C. G. Buchholtz og Hustru Petrea, født Christensen, gift 1912 med Laura Koefoed, Datter af Proprietær Koefoed, Bornholm. Student fra Aalborg 1904, med. Eks. 1911, Dr. med. 1915, første Assistent ved Universitetets farmakologiske Institut fra 1912—16, Reservelæge ved Bispebjerg Hospital fra 1916—22, Korpslæge i Søværnet fra 1921—22, Overmedicus ved Vejle Sygehus siden 1922. Censorsuppleant ved med. Eks. fra 1916, Formand for Foreningen af yngre Læger fra 1915 17, oprettede sammen med Kommunalæge V. Asmund Københavns Søndagslægevagt, Medlem af den danske Kræftkomité, Formand for Lokalforeningen for Vejle og Omegn under Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse.

PAUL FJELDBORG, Overkirurg, født 25. Oktober 1885 paa Frederiksberg som Søn af Tømremester C. R. Fjeldborg og Hustru Josephine Amalie, født Ludvigsen, gift 1920 med Læge Erna Ruge. Student fra Gammelholms Skole 1904, med. Eks. 1911, Reservelæge i Næstved fra 1911—13, Assistent paa St. Lucas Stiftelse fra 1916—17, 2. Reservelæge ved Rigshospitalets Fødeafdeling A. og gynæcologiske Afdeling, Assistent ved Rigshospitalets kirurgiske Poliklinik fra 1920—21, Reservekirurg ved Aarhus Amts Sygehus fra 1921—24 og ved Frederiksberg Hospital fra 1924—26, Overkirurg ved Vejle Sygehus fra 1. Juli 1926. Specialistanerkendelse i Kirurgi, Fødselshjælp og Kvindesygdomme.

VIKTOR AAGE JØRGENSEN, Røntgenlæge, født 5. September 1892, gift 1920 med Ebba Mette Eldrup. Student fra Vejle 1911, med. Eks. 1920, Reservelæge paa Frederikshavns Sygehus og Vejle Amts Sygehus i Hornsyld, Kandidat paa Rigshospitalets Afdeling H., Assistent paa Frederiksberg Hospitals Røntgen- og Lysafdeling, Rigshospitalets Røntgen- og Lysafdeling samt Københavns Kommunehospitals Røntgen- og Lysafdeling. Specialist i Radiologi 1927, ansat som Chef for Røntgen- og Lysafdelingen ved Vejle Sygehus siden 1. Februar 1928.

E. KIRKEBY, Oversygeplejerske, født den 27. Juni 1879 og har været Oversygeplejerske ved Vejle Sygehus siden 1912.

ST. MARIA HOSPITALET er grundlagt den 8. April, 2den Paaskedag 1912. Det var højærværdige Pastor Brems, daværende Sognepræst for den katolske Menighed i Vejle og nuværende Biskop for den katolske Kirke i Danmark, der tog Initiativet til at oprette dette Hospital. Der blev forhandlet med St. Maria Søstrene, en belgisk Nonnekongregation, til hvem der blev afstaaet et Stykke af den store

Ejendom, som Pastor Brems havde paa Blegbanken. St. Maria Søstrenes Kongregation paatog sig da at bygge Hospitalet, og Søstrene vilde pleje de syge. I April 1913 blev Hospitalet indviet, og det kunde da rumme 35 Sygesenge. Det maa siges, at det fra først af har nydt Vejle Borgeres Velvilje. Foruden Byens 2 Speciallæger, den dygtige og afholdte Næse-, Øre- og Halslæge, afdøde Dr. Warrer, og den lige saa anerkendte og populære Øjenlæge, afdøde Dr. Bjarning, kunde enhver af Byens Læger indlægge og behandle sine Patienter paa Hospitalet. De kirurgiske Indgreb blev da foretaget af Overlæge for Vejle Amts og Bys Sygehus, Dr. med. de Fine Licht.



St. Maria Hospitalet set fra Syd.

Allerede den 1. Oktober 1913 blev der ansat en Overlæge, den for sin Dygtighed og ligefremme Omgang viden om bekendte og afholdte Dr. Just Poulsen. Under hans Ledelse viste der sig Tilgang fra Aar til Aar, saaledes at Hospitalet snart trængte til Udvidelse. Paa Grund af Verdenskrigens Følger, deriblandt den lave Valuta i Belgien, kunde der dog først begyndes paa Udvidelsen i 1927. Det bør fremhæves, at baade Vejle Byraad og Vejle Amtsråd altid har vist deres velvillige Interesse ved Tilskud og ikke mindst ved at stille Kaution for det store Laan, der skulde optages ved Udvidelsen. I Foraaret 1929 stod saa Hospitalet færdigt i dets nuværende Skikkelse. Det er nu indrettet efter de nyeste, hygiejniske Krav med moderne udstyret Operationsstue, forskellige Lysbade, Røntgentapparat, hyggelige Verandaer og Opholdsstuer for Patienterne. Takket være dets nuværende dygtige og afholdte Læger, Overlæge Just Poulsen og Speciallægerne Dr. E. Hallas og Dr. Fabrius Jensen i Samarbejde med de kærlige og altopofrende Søstre er Hospitalet vedvarende godt belagt, saaledes at der til Tider spores Pladsmangel. I Hospitalets anden Sal er der indrettet hyggelige Værelser for Gamle og svagelige Mennesker. Ca. 25 gamle Mænd og Kvinder nyder der deres velfortjente Hvile og Pleje.

Hospitalets nuværende Forstanderinde er Søster Maria Bernadotte.



MARIA BERNADOTTE
Forstanderinde.

Den katolske Kirke i Vejle, der er bygget den 20. Juni 1924, skylder nuværende Biskop J. Brems sin Oprindelse. Biskoppen var dengang Kirkens Præst, og han efterfulgtes af sin Broder, Pastor L. Brems, der i 1929 tog sin Afsked paa Grund af Sygdom. Hans Efterfølger blev Kirkens nuværende Pastor W. Op de Coul. Præsterne, der betjener St. Norberts Kirke i Vejle, tilhører alle Præmonstratenzerordenen, den, som før Reformationens Indførelse i Danmark, var kendt under Navnet „De hvide Brødre“.



Vejle Bank.

VEJLE BANK. Efter Trearskrigen i forrige Aarhundrede begyndte Næringslivet i de danske Købstæder at udvikle sig frodigt og sundt, og samtidig arbejdede Handelsstanden sig mere og mere fri af den Afhængighed, hvori den tidligere havde staaet til Hovedstaden og (senere) Hamborg.

Som et Udslag af denne Trang til Frigørelse og Selvhævdelse opstod der hos ledende Borgere i Vejle den Tanke at grundlægge en lokal Bank. Komiteen for Oprettelsen af en „Disconto- og Laanekasse“ i Vejle bestod af følgende Herrer: Prokurator, Kancelliraad M. Anchersen, Købmand N. St. Fogtmann, Byfoged, Justitsraad, O. M. Hersleb, Agent A. Linnemann og Købmand H. J. Sørensen. Disse fem Herrer

samledes til et privat Møde den 13. Marts 1854 og indvarslede derefter til et almindeligt Borgermøde paa Raadstuen den 22. Marts, hvor Sagen fremstilledes fra Indbydernes Side og vandt Tilslutning, saavel hos Byens Borgere som hos Oplandets Befolkning.

Aktietegningen paabegyndtes, og den 19. Juli s. A. afholdtes et nyt Møde paa Raadhuset af dem, der havde tegnet Aktier (ialt var der tegnet Kontantaktier til et Beløb af 29,500 Rdl. og Indskudsaktier til et Beløb af 73,500 Rdl.). Paa Mødet valgtes 10 Repræsentanter (lige mange fra By og fra Land) samt 5 Suppleanter. Betegnelsen „Vejle Laane- og Diskontokasse“ blev i 1861 forvandlet til ret og slet „Vejle Bank“. Til Bankens Direktion valgtes: Agent Linnemann, Købmændene H. J. Sørensen, Fogtmann og Agent S. C. Wulff samt Kancelliraad Anchersen.

Da Fogtmann overtog Stillingen som Bankens Bogholder, valgtes Købmand S. Seligmann til Direktør i hans Sted. Fra 1868 var Seligmann administrerende Direktør og i Aarene 1875—88 Bankens eneste Leder — et Hverv, som han udfyldte med stor Dygtighed.

Efter Seligmanns Død (d. 2. December 1888) har Banken til Stadighed haft 2 Direktører, nemlig: Landstingsmand, Justitsraad U. C. Boesen fra 1888 til 1900, Hans Lund fra 1888 til 1889, Købmand P. B. Wulff fra 1889 til 1908, Jacob Petersen fra 1900 til 1930, Emil Rasmussen fra 1908 til 1920, Aage Petersen fra 1920 og H. Haugen-Johansen fra 1930.

Bankens Bestyrelse bestaar af: Garveridirektør Olaf Seligmann, Vejle, Formand, Proprietær Aage Johnsen, Ildved, Næstformand, R. af D., Murermester Aage Christoffersen, Vejle, Amsraadsmedlem, Gaardejer Søren Henriksen, Pjedsted, og Grosserer P. Petersen, Vejle.

Bankens Repræsentantskab bestaar af: Hofjægermester Frode Neergaard til Tirsbæk, R. af D. p. p., Formand, Sagfører E. Teller, Vejle, Næstformand, Murermester Aage Christoffersen, Vejle, Amsraadsmedlem, Gaardejer Søren Henriksen, Pjedsted, Gaardejer Anton Jensen, Stubdrup, Proprietær Aage Johnsen, Ildved, R. af D., Fabrikant N. F. Møhl, Vejle, Gaardejer Niels Nielsen, Skærup, Grosserer P. Pedersen, Vejle, Garveridirektør Olaf Seligmann, Vejle, Gaardejer Hans Sørensen, Petersborggaard, Lindved, og Fabrikant J. Worning, Vejle.

Bankens Aktiekapital udgjorde pr. 31. December 1930 Kr. 3,200,000,00, Reservefonden Kr. 206,008,81 samt ansvarlig Indskudskapital Kr. 800,000,00.

VEJLE BYES OG AMTS SPAREKASSE. I Aaret 1826 besluttede nogle Vejleborgere at oprette en Sparekasse i Vejle. I den Anledning henvendte Amtmand Treschow sig til Amtsforvalter Worsaae, Landvæsenskommissær Amnitzbøll, Prokurator, Møller, Seest, Købmand Niels Gylding og Gæstgiver Worch. Disse 5 Mænd stiftede Sparekassen.

Den 2. Maj 1827 udsendtes der Indbydelse til at deltage i en „Sparekasse for Weile Amt med underliggende Kiøbstæder“. Lørdag d. 9. Juni s. A. Kl. 10 om Formiddagen aabnede Sparekassen i Gæstgiver Worchs Gaard ved Raadhustorvet. Denne Sparekasse var den 5te i Rækken af de udenfor København oprettede Sparekasser.

Efter Gæstgiver Worchs Død i 1828 flyttedes Kontoret først til Prokurator Schougaard og senere til Købmand N. Gyldings Gaard i Torvegade, hvor det forblev indtil 1845.

Allerede i 1835 havde Sparekassen oprettet en „Stiftelse for værdige og trængende Enker“, og i dette Øjemed købtes Ejendommen Matr. Nr. 172 paa Residentsgade. I 1869 lod Sparekassen de gamle Bygninger nedrive og opførte et stateligt Forhus til Gaden samt en Bygning inde i Gaarden. I den sidstnævnte Bygning indrettedes der 10 Lejligheder for Enker.

Blandt Sparekassens Direktører i Aarenes Løb træffes (foruden de tidligere nævnte) følgende Navne: Proprietær Søltoft, Apoteker, Assessor P. T. Friis, Prokurator Henckel, Købmændene, A. Z. Gylding, Agent Linnemann og senere dennes Søn, Konsul E. Linnemann, endvidere Kancelliraad Paludan, Apoteker, Justitsraad H. E. Friis, Justitsraad Worsaae, Kæmner Boesen, Proprietær J. Thisted og Godsejer Hj. de Bang.

Ved Siden af den administrerende Direktør staar der, efter Sparekasselovens Ikrafttræden, et Tilsynsraad.

DEN DANSKE LANDMANDSBANK aabnede i 1871 en Filial i Vejle. Ogsaa denne Bank har faaet Indflydelse paa og Betydning for Udviklingen af Byens Næringsliv. Den første Bestyrer af Vejle-Afdelingen var Købmand C. H. Nix, der i 1875 afløstes af Prokurator Wadum. Denne havde følgende Medbestyrere: P. V. Hansen (1883-90), A. Berleme-Nix (1890-94). Wadum blev i 1897 afløst af Holger Schiødt (1897-1909). Efter ham fulgte: H. Kofoed (1909-10), Chr. Jørgensen (1911-16), A. H. Thomsen (1916-20) og Julius Boesen fra 1920. Medbestyrer J. Bruun (1920-22).

Landmandsbanken havde i de første Aar til Huse i Hotel „Royal“s Ejendom, flyttede derefter over til Løveapotekets Bagbygning (mod Fjellegade) og senere til sine egne store og rummelige Lokaler i Torvegade 20.

LANDBO-SPARE- OG LAANEKASSEN FOR VEJLE OPLAND blev oprettet paa Foranledning af Vejle Amts Landboforening. Oprettelsen skete den 4. November 1863. Foruden Sparekassens Reservefond ydes der Sparerne Sikkerhed af ca. 150 af Omegnens solide Mænd, der garanterer med 1000 Kr. hver.

Sparekassens Bestyrelse har siden dens Stiftelse bestaaet af 9 Landboere for forskellige Egne af Oplandet. Den første Formand var Dr. Boye, Haughus, han sad fra 1863 til 76, derefter fulgte Gaardejer Niels Madsen, Skærup, fra 1876 til 94, Sognefoged Søren Hansen, Balle, fra 1894 til 1916, Sognefoged A. I. Sørensen, Baastrupgaard, fra 1916 til 17 og siden da Gaardejer M. Jensen, Vinding Ladegaard.

Siden 1910 har en Direktion, der er valgt af Bestyrelsens Midte tilset Sparekassens daglige Drift.

ANDELS- OG FOLKEBANKEN blev grundlagt den 1. December 1925 af „Dansk Andels- og Folkebank“ (A/S med begr. Ansvar). Banken overtog ved Starten Likvidationen af „Den danske Andelsbank“s Filial i Vejle samt dennes Ejendom, og begyndte i Andelsbankens daværende Lokaler. Banken ledes af Bankbestyrer Thorkild Kjelsen.

Den 17. Juni 1898 gav Etatsraad Chr. Eckardt, Ørumgaard, Tilsagn om, at han vilde skænke sin anselige Kunstsamling til Vejle By — som Grundlag for et Museum paa Betingelse af, at der skaffedes passende Lokaler til Samlingens Opbevaring og Udstilling. Gaven blev modtaget af Kommunen, og Museet, som blev aabnet den 1. Juli 1901 i nogle Lokaler paa 1. Sal i det nedlagte Sygehus, blev i en Aarrække drevet af en Museumsforening, der var stiftet den 23. September 1899, og hvis første Formand var Stiftsfysikus G. Mulvad.

I 1908 skænkede Etatsraadinde Eckardt 10,000 Kr. til Opførelse af en selvstændig Museumsbygning, men først i 1914 bevilgede Byraadet de fornødne Pengemidler



Vejle Museum.

til Hjælp til dette Arbejde. Forskellige Vanskeligheder, som indtraf, foranledigede dog Byraadet til i 1916 at vedtage Udsættelse af Byggeriet, og den derved fremkaldte Misstemning indenfor Museumsforeningen bevirkede, at denne opløste sig samme Aar den 23. Maj. Kommunen, som da selv overtog Tilsynet med Museet, holdt dette aabent endnu et Par Aar, men i August 1918, da der skulde indrettes Lokaler til Borgmesterkontor, magasineredes Museumsgenstandene paa Administrationsbygningens Loft.

Ved sit Testamente af 14. September 1916 skænkede imidlertid Frk. Agnes Hviid sin Formue, som bestod i Ejendomme og Værdipapirer til et samlet Beløb af ca. 100,000 Kr. til Opførelse af en Museumsbygning, som eventuelt skulde kunne omdannes til en Stiftelse for ældre Kvinder. Bygningen skulde lægges paa Frk. Hviids Eng mellem Omløbsaaen og Flegmadevejen.

Den 14. Oktober 1921 skænkede Fabrikejer C. M. Hess og Hustru 25,000 Kr. til Museets Opførelse.

Den 27. Marts 1922 vedtog Byraadet Opførelsen af en Museumsbygning og antog som Arkitekter N. Christoff Hansen og C. Hess-Petersen. Opførelsen paabegyndtes den 17. Juni 1922, og Bygningen stod færdig og forevistes Publikum den 17. Juni 1923 — altsaa netop 25 Aar efter, at Byen havde modtaget Etatsraad Eckardts Gave. Den samlede Udgift til Bygning og Inventar var ca. 100,000 Kr. Opfyldningen af Grunden havde kostet ca. 15,000 Kr. Museet aabnedes den 17. November 1923 med en Udstilling af dansk Kunstindustri og Haandværk, og efter endt Omordning blev Museet atter tilgængeligt fra den 26. December 1923.

Fra 1920 har Museet sorteret under et særligt, af Byraadet valgt Museumsudvalg.

AMTSSTUE og AMTSKONTOR forveksles i Folks Begreb ret ofte. Under Amtskontorets Embedsomraade hører de i Amtet værende Landkommuner, Amtssygehuse, Amtsveje m. m., og dette Embede ledes af Amtmanden, der er Formand for Amtsraadet.

Amtsstuen er imidlertid noget ganske andet. Denne ledes af Amtsforvalteren, der efter Amtets Størrelse har et passende Antal Medhjælpere. Amtsforvalterembedet nedstammer fra vore Forfædres Ridefogeder og sorterer under Staten. Amtsstuen opkræver alle Statsskatter, Renter af Statslaan, Arvefæsteafgifter, Amtsfondsindtægter m. m.

Amtsforvalter for Vejle Amtsstue er P. M. Ræbild, R. af D.

Amtsforvalter P. M. RÆBILD, R. af D., er født den 12. Januar 1879 i København som Søn af Justitssekretær F. K. Ræbild og Hustru Mathilde, født Hansen. Ugift. Student fra Metropolitanskolen 1897, cand. jur. 1903, Assistent i Finansministeriet 1904, Fuldmægtig i 1ste Departement 1911, Sekretær i Overværgeraadet 1906, Ekspeditionsekretær 1911, konst. Formand Sommer 1919 og 1920, Amtsforvalter for Vejle Amtstuedistrikt siden 1926.



P. M. RÆBILD
Amtsforvalter.

FORSØRGELSESANSTALTEN ligger Gammelhavn 6—8 og bestaar af 3 selvstændige Bygninger. nemlig: Den egentlige Forsørgelsesanstalt, en meget gammel Bygning, som Kommunen har købt i 1843. I denne findes Anstaltens Køkken samt Bolig for Økonomaen og Opsynsmanden. Desuden er der Plads til 10 fastboende Mænd og 2 Kvinder samt til 15 midlertidig indlagte Mænd. En anden Bygning omfatter Sygeafdelingen (kun for Mænd) med Plads til 4—5 Patienter. Her er tillige Bolig for Sygeplejersken samt 4 fastboende Kvinder og 2—3 midlertidig indlagte Kvinder. Imellem disse to Bygninger ligger Administrationsbygningen med Forsørgelsesvæsenets Kontorlokaler i Stueetagen og Inspektørbolig paa 1. Sal.

Anstaltens Økonoma er O. Jensby, og dens Sygeplejerske er Anna Winther.

LYSBADEANSTALTEN I VEJLE. Blandt Vejle Bys Institutioner indtager Lysbadeanstalten en fremtrædende Plads. Anstalten er oprettet af Massør Frederiksson og Hustru i Aaret 1915, og siden den Tid har mange af Byens og Omeg-

nens Folk søgt den, dels Syge, som behandles efter Lægeordination, dels raske Folk, der har villet forebygge forskellige Sygdommes Opstaaen. Anstaltens Motto er „Prevention and cure“. Blandt de Behandlingsmaader, der bruges, er først og fremmest Massage. Indehaverne har den mest alsidige Uddannelse, der kan faas. De er udlærte efter Skodsborgmetode og har praktiseret i mange Aar. Anstalten giver desuden Lysbehandlinger: Glødelys i mange Former, Finsens Lys, Højljeldssol o. s. v., elektriske Bade, alle Slags medicinske Bade, ligesom Tesla og Vibrationsmassage. Anstaltens Speciale er varme Indpakninger, der er et aldeles glimrende Middel ved indtrædende Forkølelse og Snue.



F. FREDERIKSSON
Masseur.

Massør Frederiksson er født i Sverrig og har der været Bestyrer i flere Aar paa et Epidemisygehus og er udlært Sygeplejer. Han kom til Danmark ved Nytaar 1912 og gennemgik et Kursus paa Overlæge Ottosens Klinik i København, og med denne alsidige Uddannelse er han fuldt ud kvalificeret til at behandle forskellige Sygdomme i Samraad med Lægerne.

I April 1931 er Anstalten overdraget til Massør Gunnar Jensen og Hustru, der ligeledes er uddannede paa Skodsborg Badesanatorium.

VEJLE HAANDVÆRKERFORENING begyndte sin Virksomhed den 1. Januar 1862. Dens første Bestyrelse blev Snedkermester P. Allerup, Formand, Blikkenslager H. P. Glud, Urmager W. A. Juul, Bogbinder C. F. Gattemeyer, Garver Ludvig Seligmann, Rebslager H. F. Neuhaus og Optikus Vater. I Begyndelsen holdt Foreningen sine Møder paa „Raadstuen“, senere i lejede Lokaler i „den gamle Klubgaard“. I 1867 oprettedes en Laanekasse for Medlemmerne, i 1868 paabegyndtes et Vare- og Industrilotteri sammen med Haandværkerforeningerne i Kolding og Fredericia, altsaa Vejle Amts Købstæder, i 1887 blev Vejle Haandværkerforening Interessent i „Almindelig dansk Vare- og Industrilotteri“, som den er den Dag i Dag.

1863 oprettedes Haandværkerforeningens Tegneskole, som i Aarenes Løb er blevet til „Vejle tekniske Skole“, i egen Bygning under Ledelse af en Forstander.

1881 købte Foreningen Ejendommen paa Hjørnet af Dæmningen og Havnegade, hvor der foruden Foreningslokale indrettedes Fribolig for gamle, trængende Haandværkere og deres Enker, nu afløst af Huslejhjælp til Beboere i Friboligen for næringsdrivende Borgere og deres Enker. 1886 vedtoges det, efter at andre end Haandværkere kunde optages i Foreningen, at der til Bestyrelsen kunde vælges indtil 2 Ikke-Haandværkere.

Vejle Haandværkerforening har i Aarenes Løb paataget sig mange forskellige Opgaver foruden de allerede nævnte. I 1908 oprettedes et Haandbibliotek af faglige, tekniske og almindannende Værker, og da det hvert Aar siden er forøget, maa det betragtes som en Faktor af stor Værdi.

Ved belærende og underholdende Foredrag med Lysbillede, ved Koncerter, Baller og andre Underholdninger har Foreningen efterhaanden vokset sig stor og er kommet til at indtage en førende Stilling i Byens Foreningsliv.

Lokalerne har maattet ombygges og forøges flere Gange, og ved sidste store Udvidelse i 1922 fik Foreningen en stor og stilfuld Festsal med Tribune og Scene

samt hyggelige Klublokaler og særdeles smukke Selskabslokaler, som vækker Beundring hos enhver.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Direktør O. Seligmann, Formand, Skrædermester M. B. Mathiesen, Næsiformand, Lektor B. M. Jensen, Sekretær, Manufakturhandler Chr. Christensen, Konsul Jørgen Christensen, K. af D., Murermester Aage Christoffersen, Farvermester Einar Hansen, Tømrermester S. Jeppesen og Direktør M. Sørensen.

Foreningens Kasserer er Johan Severin Benjamin Løye.

OLAF SELIGMANN, Garveridirektør, er født den 16. Juni 1880 i Vejle som Søn af Direktør Alfred Seligmann og Hustru Johanne, født Andersen, gift med Edith Lindeløf, Datter af Kantor Lindeløf. Gennemgaaet Wiedemanns Handelsskole i Basel, i Garverlære i 3 Aar, senere arbejdet som Garver i Danmark, Sverrig og Tyskland, Fabriksleder for Vejle Saalelæderfabrik, Direktør fra 1914. Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab og af Industriraadet indtil 1927, Medlem af Vejle Byraad indtil 1929. Medlem af Bestyrelsen for Østjyske Bryggerier fra 1929, Formand for Foreningen af danske Lædervarefabrikanter indtil 1926 og for Garverforeningens Garvergruppe, indtil 1929, Formand for Vejle Haandværkerforening fra 1922.

VEJLE HANDELSSTANDSFØRENING stiftedes den 1. Oktober 1861. Der havde før den Tid eksisteret en saakaldt „Merkantil Forening“ i Vejle, men det var først ved Stiftelsen af „Vejle Handelsforening“, at Handelsstanden i Vejle fik en god og levedygtig Organisation. Denne Forenings Formaal har alle Dage været at virke for saadanne Planer, som er „til Fremme af Byens Handel og Skibsfart, samt den dermed i Forbindelse staaende Industri, at virke for Opnaaelse af enhver til dette Øjemed sigtende Lettelse“, Prisforhold, Bane- og Havneforhold, Handelslærlinges teoretiske Uddannelse m. m. har i Aarenes Løb stadig været Genstand for Forhandling ved Foreningens Sammenkomster. Foreningens Bestyrelse betegnedes i de første Aar som „Direktionen“ og bestod af 3 sideordnede Medlemmer. I 1885 udvidedes Bestyrelsen til at omfatte 5 Medlemmer, og nogle Aar senere forøgedes Antallet til 7, saaledes som det siden har været. For nogle faa Aar siden forandredes Foreningens Navn „Vejle Handelsforening“ til „Vejle Handelsstandsforening“.

Foreningens første Direktion bestod af Købmændene W. W. C. Ramsing, A. C. Christensen og Holger Jensen. I 1862 valgtes en ny Direktion, bestaaende af Købmand C. Thisted, Fabrikant P. Møhl og Konsul J. P. Møller.

Foreningen, som i Aarenes Løb har benyttet forskellige Lokaler til Samlingssted, har siden 1906 haft Lokaler i Haandværkerforeningens Bygning.

Paa en Generalforsamling i 1873 overdroges det Bestyrelsen at fremkomme med Forslag om Oprettelse af en Forening for Vejle By til at hjælpe trængende Købmænd og deres efterladte, men først i 1879 traadte „Vejle Handelsstands Understøttelsesfond“ ud i Livet. Til dennes første Bestyrelse valgtes: Grosserer P. Glud, Konsul Møller, Købmand Erhard Gylding og Købmand N. F. Petersen, medens Købmand Andr. Andersen overtog Hvervet som Kasserer.

I 1883 indmeldtes Vejle Handelsforening i „Centralforeningen af jyske Handelsforeninger“, der var stiftet samme Aar, og Aaret efter vedtog man at oprette en Skole for Handelslærlinge.

Foreningen har haft følgende Formænd: Købmand Thisted, Grosserer P. Glud fra 1879—1884, Konsul J. P. Møller fra 1884—1897, Købmand M. Christiansen fra 1897—1912, Købmand Frederik Poulsen fra 1912—19, Konsul Jørgen Christensen fra 1919—22 og Konsul P. M. Warrer siden 1922.

HANDELSFORENINGEN AF 1897 I VEJLE er stiftet den 4 November 1897. Foreningens Formaal er at fremme Byens Butikshandel og holde det sundt i enhver Henseende. Adgang til at være Medlem af Foreningen har enhver Kolonialhandler i Vejle, der har Borgerskab som Købmand eller Detaillist. Foreningen er tilsluttet Centralorganisationen af Købmandsforeninger i Jylland.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Købmand Martin Hvirring, Formand, Købmand C. P. Borch, Næstformand, Købmand M. Christensen, Kasserer, Købmand, E. R. Eriksen, Sekretær, og Købmand Anton Petersen.

Købmand MARTIN HVIRRING er født den 6. September 1891 i Nørre Snede og uddannet i Landforretning i Ejstrupholm. Efter yderligere Uddannelse forskellige Steder etablerede han sig 1. Januar 1918 i Vejle. Bestyrelsesmedlem i Handelsforeningen af 1897 siden 1921, Formand for samme siden 1927, Medlem af den jyske Centralorganisations Hovedbestyrelse siden 1929.

DANSK HANDELS- OG KONTORMEDHJÆLPERFORBUND, VEJLE AFDELING, er Afdelingen under Hovedforbundet af samme Navn og stiftet den 20. November 1904. Formaålet er at samle alle Handels- og Kontormedhjælpere til Varetagelse af fælles Interesser. Til Foreningen er knyttet en statsanerkendt Arbejdsløshedskasse, der i de 27 Aar, den har virket, har udbetalt mellem 3- og 400,000 Kr., tillige et Hjælpesond, der yder indtil 7 Kr. pr. Dag i Understøttelse under Ledighedsperioder. Afdelingen har en Række Overenskomster med forskellige Virksomheder vedrørende Medhjælpernes Løn og Arbejdsforhold bl. a. med ^A S C. M. Hess, Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger, samme Firmas Konfektionsafdeling, Vejle Kommune og Byens Sæbemagasiner.

Afdelingen tæller ca. 400 Medlemmer og ledes af Rejsesekretær Svend Rosendal, der er Forbundets Sekretær for det sydlige Jylland. Han har været Afdelingens Formand og Kasserer siden 1925.

Rejsesekretær SVEND ROSENDAL er født den 24. September 1893 og uddannet som Papirhandlermedhjælper i København, kom derefter til Aalborg i Tiden 1917—1923, var fra 1918 Forretningsfører for Handels- og Kontormedhjælperne i Aalborg, forflyttedes i 1923 til Vejle. Har deltaget i det politiske Liv, er Medlem af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse siden 1929, Kommunalrevisor siden 1930, Formand for ^A S Arbejdernes Fællesbageri siden 1927.



S. ROSENDAL
Rejsesekretær.

D E DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR VEJLE OG OMEGN er stiftet den 5. November 1881 med et Medlemsantal af 107. De to Mænd, der gav Stødet til, at Vejle-Afdelingen stiftedes, var Læderhandler N. Mikkelsen og Commis Behrens. Disse agiterede ved Samtaler Mand og Mand imellem for Tanken, og efterhaanden modnedes denne, saaledes at man i Efteraaret 1881 kunde sammenkalde til et Møde for at forsøge Selskabet dannet. Mødet afholdtes den 7. Oktober 1881 paa „Brandts Hotel“ og der nedsattes et Udvalg til at arbejde videre for Sagen. Udvalgets Arbejde resulterede i Selskabets Stiftelse.

Selskabet førte nu i et Par Aar en ret rolig Tilværelse og Medlemsantallet steg kun smaat, idet der i 1883 kun taltes 126 Medlemmer. Der oprettedes en Laanekasse, som paa meget lempelige Vilkaar ydede Laan til Brødrene. Sygehjælpen er forhøjet 2 Gange, nemlig 30. Oktober 1897 fra 45 til 60 Øre daglig og 31. Oktober 1909 fra 60 til 70 Øre daglig. I 1914, da Verdenskrigen foranledigede, at en Del af Brødrene indkaldtes til Sikringsstyrken, vedtoges det at yde en Understøttelse til de indkaldte Brødre, der vor Familiefædre, og at det ikke var noget helt lille Beløb, der paa denne Maade kom Brødrene tilgode, fremgaar af Regnskaberne, der viser en samlet Udgift i Anledning af Sikringsstyrkene Formering af ikke mindre end 6160 Kr. 21 Øre.



C. HØYER
Formand.

I Oktober 1919 vedtoges det at indmelde Selskabet i Landsorganisationen.

Selskabet har haft følgende Formænd: Sægtfører Ad. Ohrt, der virkede til 1907, Købmand Bendt Hansen, der afgik 1912, Sægtfører H. West, der sad til 1916 og afløstes af Købmand Bendt Hansen, der denne Gang sad til 1917, nu fulgte Grosserer S. C. Langager, der i 1920 afløstes af Typograf C. Høyer.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Forretningsfører Carl Høyer, Formand, Støbemester C. Therkelsen, Næstformand, Papirhandler J. P. Sørensen, Kasserer, Fiskehandler D. E. Dideriksen, Fabrikant J. Johansen, Assistent M. C. Mortensen, Skomagemester R. Rasmussen og Repræsentant K. Seberg.



ELIUS NIELSEN
Formand.

V EJLE BORGERLIGE SKYTTELAV er oprettet den 26. August 1906. Foreningens Formaal er at højne og vedligeholde Interessen for en aarlig Fugleskydning samt at afholde Skiveskydning med Uddeling af Præmier og anden Skydning, eftersom den af Lavet valgte Bestyrelse finder det formaalstjenlig. Ved Siden heraf plejer Foreningen Selskabelighed for sine Medlemmer og disses Familie.

Foreningen tæller ca. 200 Medlemmer.

Skyttelavets Formand er Møbelhandler Elius Nielsen og dens Sekretær er Henrik Hansen.

VEJLE AMTS 30. SKYTTEKREDS I VEJLE er oprettet den 16. Juni 1862. Formaalet er det samme som De danske Skytteforeningers. Skydning afholdes hver Søndag om Sommeren i Bybækstaden, hvor Skydebanen ligger. Der begyndes i Maj og sluttes i September. Medlemstallet er gaaet stærkt tilbage, hvilket skyldes, at Skydebanen flyttedes fra Møhlholmstaden til sin nuværende Plads.

Skyttekredsens Formand er Bogholder V. Hansen og dens Næstformand er Løjtnant Vienskjær.



V. HANSEN
Formand.

SØMANDSFORENINGEN er oprettet i 1893. Dens Formaal er at hjælpe irængende Søfolk og disses Enker. Midlerne hertil indkommer dels ved Medlemmernes Kontingent, dels ved Renter af Legater, som Foreningen ejer. Foreningen disponerer over Legater til en Sum af godt 10,000 Kr., deraf er der et Legat paa 7000 Kr., der er oprettet af Kaptajn M. M. Fischer. Der udbetales hvert Aar ca. 800 Kr. til Hjælp for gamle Søfolk eller Enker efter Søfolk.

Foreningens Bestyrelse bestaar af: Seilmager P. L. Jensen, Formand, Havnefoged Gadeberg, Næstformand, Skibsmægler F. H. Lauenborg Christensen, Kasserer, Skibshandler W. Coops, Direktør Aage Petersen, Skibskaptajn Christensen og Skibskaptajn Laursen.



P. L. JENSEN
Formand.

VEJLE SKIPPERFORENING er oprettet den 24. Januar 1912 af nogle Skibsførere. Foreningens Formaal er at arbejde for Foreningens Vel ved at søge tilvejebragt Midler til deraf at kunne uddele Pensioner eller Understøttelser til uarbejdsdygtige Medlemmer, til Medlemmets Enker eller ukonfirmerede Børn. Naar Enken efter et Medlem gifter sig igen, bortfalder alle Krav om Understøttelse saavel for hende som for hendes Børn. Foreningens Midler bestyres af Foreningens Bestyrelse og kan kun komme Medlemmer eller deres Efterladte tilgode.

Foreningens første Formand var Dampskibsfører P. Lund, der virkede som Formand til 1921.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Skibshandler W. Coops, Formand, samt Skibsførerne Carl Jacobsen, Næstformand, Jacob Jacobsen, Kasserer, H. P. Hansen, K. Madsen og P. Poulsen.

VEJLE GRUNDEJERFORENING er stiftet den 23. Maj 1890. Det stiftende Møde afholdtes paa Hotel Royal, og der indtegnedes godt 300 Medlemmer. Medlemsantallet har gennem Tiderne været vekslende og var i 1930 naaet op paa 822.

Foreningens første Formand var Hotelejer Buch, der sad fra 1890—1900 og afløstes af Guldsmed Sørensen, der i 1903 efterfulgtes af Landstingsmand, Kæmner

Birch. Han sad i Foreningens Bestyrelse i 25 Aar og virkede som Formand til sin Død i 1915, da den nuværende Formand, Overretssagfører Knudsen, traadte til.

I Aarenes Løb har snart sagt alle mulige Slags Sager af kommunal Interesse og af Interesse for Grundejerne været drøftet og behandlet i Foreningen. Under Krigen og de umiddelbart efter følgende Aar var — som det for de fleste vil være i frisk Minde — Huslejeforholdene det, der mest af alt lagde Beslag paa Opmærksomheden og forvoldte Arbejde, men paa den anden Side førte til, at Lovgivningsmagten officielt anerkendte Grundejerforeningerne som Institution, idet de fik Indstillingsret til Nævnene.

Allerede i April 1891 oprettede Foreningen et Huslejekontor, hvis Opgave skulde være den at hjælpe Medlemmerne til Udleje af deres Lejligheder. Dette Kontor har i Aarenes Løb haft meget stor Betydning. Desværre eksisterer ingen Statistik fra hele Tiden, men i de 15 Aar fra 1900—1915 er gennem dette Kontor udlejet ikke mindre end 5403 Lejligheder, og i de sidste 15 Aar ca. 9000.

I 1916 var Vejle Grundejerforenings Formand med til at stifte „Almindelig Grundejerforsikring“, et Aktieselskab, der tegner alle de Forsikringer, Grundejerne har Brug for (undtagen Brand af faste Ejendomme). Dens Betydning ligger bl. a. deri, at den indførte den kombinerede Forsikring, hvis Succes er fastslaaet, og som de konkurrerende Selskaber derfor hurtigt efterlignede, idet den byder Medlemmerne betydelige Fordele, bl. a. ved sin forholdsvis Billighed.

Foreningens økonomiske Forhold er de bedste, idet den i Øjeblikket ejer en Formue af ca. 10,000 Kr.

Foreningens Bestyrelse bestaar af: Overretssagfører Knudsen, Formand, Læge Askov, Næstformand, Fabrikant Glud, Kasserer, Tømmermestrene Dueholm, C. Thorsen og K. P. Nielsen samt Skrædermester Mathiesen og Murermester Winkler.

DAMEAFDELINGEN UNDER RØDE KORS i VEJLE stiftedes omkring Aarhundredskiftet med daværende Kronprinsesse Louise som Protektrice. Dameafdelingens første Præsident var Amtmandinde, Kammerherreinde Bardenfleth, der virkede fra 1900—1922. Nuværende Præsident er Kammerherreinde Asta Valløe.



Kammerherreinde VALLØE



Fru Læge SONNE



Frk. CHRISTIANSEN

Dameafdelingens nuværende Bestyrelse bestaar af: Amtmandinde, Kammerherreinde Asta Valløe, Præsident, Fru Læge Sonne, Sekretær, Frøken Christiansen, Kasserer, Provstinde Christensen, Fru Købmand Hertzum, Fru Bankdirektør Jacob Petersen og Fru Købmand Warburg.

DANSK KVINDESAMFUND'S VEJLE KREDS er oprettet den 8. December 1915. Dens Formaal er at højne Kvinderne og hjælpe dem til deres Rettigheder og lære dem deres Ansvar og Pligter. Medlemsantallet er ca. 200. Foreningen har foruden ovennævnte ogsaa sat sig det Formaal at rejse en Kvindernes Bygning i Vejle, hvilket er lykkedes i Foraaret 1931. Bygningen er først og fremmest beregnet til Møder for Foreningen og ellers til Bolig for ældre, enligstillede Damer, der har kendt bedre Dage.

I Forretningsudvalget til Oprettelse af Kvindernes Bygning sad Frk. Marie Egeberg, Bestyrelsesmedlem Fru Johanne Lassen og fhv. Landstingsmedlem Frk. Olga Knudsen.

Kvindesamfundets Bestyrelse bestaar af: Frk. Marie Egeberg, der har været Formand siden 1920, Fru Kantor Nielsen, Næstformand, Fru Johanne Lassen, Kasserer, Fru Sofie Larsen, Sekretær og Frk. Kotxeboe.



Dansk Kvindesamfund's Bygning i Vejle.



MARIE EGEBERG
Formand.



Fru Kantor NIELSEN
Næstformand.



OLGA KNUDSEN
fhv. Landstingsmedlem

ANNA NIELSEN, Frue, er født den 17. Marts 1865 i Tvis pr. Holstebro, som Datter af Gaardejer J. C. Mogensen og Hustru. Gift med Kantor Hans Nielsen. Bestyrelsesmedlem og Næstformand for Dansk Kvindesamfund's Vejle Kreds siden 1924.

OLGA KNUDSEN, Lærerinde, er født den 29. Juni 1865 i Bregnet Sogn som Datter af Købmand J. E. Knudsen og Hustru Julie, født Rønberg. Lærerinde ved Vejle Døtreskole fra 1902, Medlem af den kommunale Hjælpekasse fra 1908—17, af Vejle Byraad fra 1909—21, Formand for Kvindevalgretstforeningen i Vejle fra 1906—15, Medlem af Hovedbestyrelsen for Landsforbundet for Kvinders Valgret fra 1908—15, Formand for Vejle Venstreforening fra 1918—29, Medlem af Landstinget fra 1918—28.

BEVÆRTERFORENINGEN FOR VEJLE OG OMEGN er stiftet den 14. September 1897 ved et Møde, der afholdtes i Haandværkerforeningen. Ved dette Møde var der mødt 24 Gæstgivere og Beværtere, og disse vedtog at stifte Foreningen. Før dennes Stiftelse var der nedsat et Udvalg, der bestod af d'Hrr. P. Frederiksen, S. Christensen, K. N. Køhler, Vilh. Hansen og R. Johansen.

Foreningen satte sig som Formaal at hævde Standen saavel socialt som økonomisk. Dens første Formand var P. Frederiksen, Nørregade, og dens første Kasserer var R. Johansen, Hotel „Royal“.



J. JENSEN
Hotelejer.



VIGGO HANSEN
Restauratør.



TH. MØLLER
Restauratør.



CHR. PETERSEN
Restauratør.

Ved Generalforsamlingen i 1898 skiftedes der Formand, der i 1899 nedlægger sit Hverv. I 1904 vedtog man nye Love, som atter ændredes i 1913 og 1918. I 1905 vedtoges det at indmelde Foreningen i „Centralforeningen af Restauratør-, Hotelvært- og Beværterforeninger i Danmark“. En Kreds af Damer skænkede Foreningen en Fane, der indviedes den 24. November 1910. Den 24. Januar 1911 oprettede Foreningen en Begravelseskasse for saavel Mand som Hustru, hvoraf der ydedes en Begravelseshjælp paa 100 Kr., som nu er forhøjet til 150 Kr. I 1914 tager Foreningen Tanken op om Oprettelsen af en Sygekasse for Medlemmerne, og der nedsattes et 3-Mands Udvalg til at forberede Sagen. I 1922 fejrede Foreningen sit 25-aarige Jubilæum.

Foreningen har gennem de svundne Aar udrettet et stort Arbejde for sine Medlemmer og deres Kaar.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Hotelejer H. Th. Jensen, Hotel Wium, Hotelejer J. Jensen, Landmandshotellet, Næsiformand, Restauratør Viggo Hansen, Skyttehuset, Kasserer, Restauratør Th. Møller, Café Standard, Sekretær, og Restauratør Chr. Petersen, Palæ Caféen.

VEJLE HAANDVÆRKER SANGFORENING er en af Byens ældste Foreninger, idet den stiftedes den 30. Juli 1854. Foreningen bestaar af aktive og passive Medlemmer, og dens Opgave er at afholde gode Koncerter, Baller og selskabelige Sammenkomster. Den tæller ca. 40 Sangere og ca. 500 passive Medlemmer. Dens Sangkor er indmeldt under de centraliserede jyske Sangforeninger og deltager i disses Sangstævner. Der bliver indenfor Foreningen gjort et stort Arbejde for at være med til at højne den danske Mandssang. Foreningen har et smukt Banner, der for 25 Aar siden skænkedes af en Kreds af Damer indenfor Foreningen. Foreningens Bestyrelse bestaar af 7 Medlemmer (4 aktive og 3 passive). Dens Formand er Typograf H. Madsen, dens Kasserer, Fabrikant Alb. Abrahamsen og Sangkoret dirigeres af Instrumenthandler A. J. Andersen.



H. MADSEN
Formand.

SANGFORENINGEN „APOLLO“ er stiftet den 11. August 1895. Den er stiftet af Medlemmer af Fællesorganisationen og talte ved Starten 30 Medlemmer. I 1908 talte Koret 22 aktive og 18 passive Medlemmer, men noget særligt planmæssigt Arbejde ved Afholdelse af Koncerter var der ikke.



S. CHR. HOLM
Formand.

„Apollo“ har siden 1902 været Medlem af „De centraliserede jyske Arbejdersangkor“ og til Stadighed deltaget i de store Sangfester.

Konserterne gennemføres nu regelmæssigt, og Resultatet er en stadig stigende Tilslutning baade af aktive og passive Medlemmer. I de senere Aar er saaledes alle de store Korværker, der synges ved de store Sangstævner ogsaa bleven udførte ved Foreningens egne Koncerter. Blandt de senest opførte Værker er: Grieg: Landkending, Gade: Sangertog gennem Sundet, Heise: Aftensang m. m.

Foreningen har siden 1900 haft følgende Dirigenter: Musikdirektør A. J. Andersen fra 1900-05, Lærer C. V. Petersen fra 1905-03, Lærer L. K. V. Sørensen fra 1908-14 og fra 1914 Kapelmester Alf. Telling.

Foreningens Formand er Malermester S. Chr. Holm, der har beklædt denne Stilling i de sidste 6 Aar, Næstformand er Murer Carl Jacobsen, og Kasserer er Pantefoged Svend Jørgensen.

DET TEKNISKE SELSKAB i VEJLE er oprettet den 7. Oktober 1890. Paa denne Dag afholdtes der et Møde i den daværende Tegneskoles Lokale i Vejle Haandværkerforening for at drøfte Spørgsmaalet om Oprettelse af et Selskab i Vejle, hvis væsentlige Formaal skulde være at tage Udviklingen af Tegneundervisningen for unge Haandværkere i sin Haand og navnlig arbejde hen til, at Tegneskolen kunde faa sin egen selvstændige Bygning, da dens Lokaler under Haandværkerforeningens Festsal var lidet tidssvarende og efterhaanden blev alt for smaa, idet Tilgangen af nye Elever stadig blev større.

Indbyderne, Skolens Forstander, Stads- og Havneingeniør Emil Petersen, og Haandværkerforeningens Næstformand, Guldsmed J. Sørensen, indledede Forhandlin-

gerne, gav en Skildring af det tekniske Skolespørgsmaal, dettes fremtrædende Plads i vor Tid, de indskrænkede Forhold, hvorunder Tegneskolen her i Byen arbejdede, og opfordrede Forsamlingen, særlig Haandværkerstanden, til at støtte denne gode Sag, hvilket man mente bedst lod sig gøre ved at danne et teknisk Selskab, der kunde overtage Skolen og arbejde for dens Udvikling.

Denne Tanke fandt en god Jordbund i den ret talrige Forsamling, som efter en grundig Diskussion vedtog at stifte et saadant Selskab. 60 af Forsamlingen indmeldte sig straks som Medlemmer og 7 af disse tegnede sig samtidig for ialt 300 Kr. til et Grundfond.

Den første Bestyrelse kom til at bestaa af: Fabrikant C. M. Hess, Stads- og Havneingeniør Emil Petersen, Tømrermester Jørgen Petersen, Guldsmed J. Sørensen, Snedkermester Henriksen, Malermester Carl Petersen, Grosserer A. Schjøth, Amtsvejinspektør G. Schmith og Borgmester Ørsted.

Bestyrelsen konstituerede sig med Borgmester Ørsted som Formand, G. Schmith som Næstformand, E. Petersen som Sekretær og A. Schjøth som Kasserer.



ST. BOESEN
Formand.

Naar det tekniske Selskab nu kan se tilbage paa en stor og betydningsfuld Virksomhed, skyldes det i første Række Selskabets tidligere Formand, Amtsvejinspektør, Justitsraad G. Schmith, som med megen Dygtighed og Energi og aldrig svigtende Interesse har varetaget det tekniske Selskabs Tarv til Gavn for den opvoksende Slægt af Haandværkere og Industridrivende i Byen.

Den 2. Februar 1904 indmeldte det tekniske Selskab i Vejle sig som Medlem af Teknisk Provinsskoleforening.

Selskabets nuværende Bestyrelse bestaar af: Faktor Stephan Boesen, Formand, Malermester Carl Petersen, Næstformand, Arkitekt Frits Jensen, Arbejdsmand C. Laursen, Snedker H. Liisberg, Bygningsassistent Poul Poulsen, Overlærer K. K. Sørensen, Murermester C. Christoffersen og Murer Hans Nielsen.

STEPHAN BOESEN, Faktor, er født den 6. Maj 1875 i Nykøbing paa Mors. Efter forskellige Rejser i Ind- og Udland kom han til Vejle og blev i 1919 Formand for Det Tekniske Selskab i Vejle.



S. M. ALRØE
Formand.

VEJLE RADIOKLUB er oprettet den 25. Marts 1924. Klubbens Formaal er at samle Personer, der har Interesse for Radio, i en lokal Forening for at varetage fælles Interesser, bl. a. ved at udbrede Kendskab og Interesse for Radiotelegrafi og Telefoni. Dette sker gennem Foredrag og Eksperimenter. Foreningen har tillige til Opgave at søge Samarbejde med andre Klubber i Ind- og Udland samt under tvangfri Former at yde Medlemmerne Radio-underholdning.

Klubbens Formand er Arkitekt S. M. Alrøe og dens Kasserer er Radiotekniker Henrik Hansen.



HENRIK HANSEN
Kasserer.

K. F. U. M. (Kristelig Forening for unge Mænd) i Vejle (dengang kaldet Vejle Ynglingeforening) blev stiftet den 19. Februar 1885 af cand. pharm. Fr. Moe ved et Møde i Pastor Mønsters Konfirmandstue. Pastor Mønster blev Foreningens første Formand, medens Moe blev Næstformand, men senere var han i mange Aar Formand, indtil han i 1902 flyttede til Ribe og da afløstes af Købmand Hertzum.

Foreningen holdt de første Par Aar sine Møder i Konfirmandstuen i Volmersgade (senere i Borgerskolens Gymnastiksal og i Missionshuset) og først i 1891 fik den sit første lejede Hjem i Baggaarden i Nørregade 16. Snart flyttede man dog til en større Lejlighed i Grønnegade 33 og derfra til Volmersgade 5, hvor Foreningen i 5 Aar havde til Huse, indtil den store Dag oprandt,



K. F. U. M.s Bygning i Vejle.

da man kunde indvie den store, nye Bygning paa Hjørnet af Nutzhornsgade og Herslebsgade den 1. September 1898. Her fik Foreningen gode Rammer om sit Arbejde. I det nye Hus blev der foruden Foreningens Lokaler Plads til 22 Pensionatsværelser, Spisestue m. m. De første Aar var Fr. Holdorff Husfader, og efter hans Tid er Foreningens Arbejde blevet ledet af en Række Sekretærer, Fuldmægtig Jacobsen fra 1901—02, A. Fuglsang til 1905, Lærer N. Andreassen (senere Formand, nuværende Forstander for Børnehjemmet „Godthaab“ paa Frederiksberg) til 1907, cand. theol. Vilh. Buch (nu Præst i Odense) til 1911, Sekretær S. Henriksen (nu Kredssekretær i Sønderjylland) til 1914, saa fulgte et Par Aar, hvor Foreningen ingen Sekretær havde. Saa kom cand. theol. Buchhave (nu Præst i Fjellerup) fra 1917—22, cand. theol. E. Bang (nu Præst i Nr. Omme) til 1927 og endelig — efter nogle Maaneder, hvori stud. theol. Niels Lund (nu Præst i København) fungerede — Foreningens nuværende Sekretær Olaf Kure.

Købmand Hertzum blev i 1918 efterfulgt af Lærer N. Andreassen som Formand. I hans Tid, i 1925, blev der foretaget en betydelig Udvidelse af K. F. U. M.s Bygning, saa man bl. a. nu har smuk Mødesal med Plads til 300 Personer.

Siden 1904 har K. F. U. M. udgivet et Maanedsbld først i Fællesskab med K. F. U. K., men senere alene. Det trykkes p. t. i ca. 1000 Eksemplarer. Foreningen har i Øjeblikket ca. 200 Medlemmer i Hovedafdelingen, ca. 70 i Ungdomsafdelingen, medens Spejdertroppen, hvis Fører er Læderhandler Carl Christensen jun., tæller ca. 50 Medlemmer.

I Tilknytning til K. F. U. M. staar F. D. F., hvis Ledere er Medlemmer af K. F. U. M.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Bagermester Fenneberg, der blev valgt til Formand i 1928, da Lærer N. Andreassen rejste til København, Pastor A. Luhl, Næstformand, Købmand C. P. Christensen, Kasserer, Repræsentant Møller (Formand for U. A.), Kommuneassistent Ingv. Nielsen, Lærer Madsen og Lærer Rørbo.

DE SAMVIRKENDE IDRÆTSKLUBBER i VEJLE er Hovedorganet for alle Byens Sportsklubber. Foreningen administrerer Vejle Idrætspark. Vejles Stadion, der blev indviet i 1924, er Danmarks smukkeste og skønnest beliggende Stadion, og det har ialt kostet 1, Million Kroner at opføre. Arbejdet dermed blev udført som Nødhjælpsarbejde.

Formanden for De samvirkende Idrætsklubber er Lærer H. P. Dons.

VEJLE IDRÆTS-FORENING stiftedes den 7. Maj 1907 efter Indbydelse af Kommis N. Clausen og Malerne J. Johansen og Chr. Christensen. Mødet afholdtes i Café „du Sport“s Sal. Foreningen har fra en ret svag Begyndelse i 1907 arbejdet sig støt og sikkert fremad, indtil den i Dag staar med ca. 100 aktive Deltagere, kvindelige og mandlige. I Sommerhalvaaret dyrkes tri Idræt, „Athletik“ og Haandbold i Vinterhalvaaret Gymnastik og Haandbold. Foreningen har fostret mange dygtige Idr tsm nd, blandt andet 4 Danmarksmestre og gennem flere Aar haft Deltagere paa Holdet til Landsholdskampen og Triangelmatchen med Norge og Sverrig. I 1927 dominerede Vejles Terr nl berhold fuldstændigt over hele Jylland og Fyn, ialt hjemførte Holdet 15 Pokaler i Terr nl bss sonen. Foreningen har optaget Kvindeathletiken paa sit Program og allerede efter 4 Maaneders Træning har to af Damerne opnaaet at sætte nye danske Rekorder.

Foreningens Formand er Malermester Chr. Christensen og dens Kasserer er Bankassistent Str jer Sørensen.

VEJLE BOLDKLUB er stiftet den 3. Maj 1891 som Cricketklub af den ganske simple Grund, at Fodboldspillet jo endnu ikke var indført i Jylland. Klubbens første Formand var Apoteker Daugaard, der beklædte Hvervet lige indtil Aaret 1898. Under hans Regime vandt Vejle to Aar i Træk det jyske Cricketmesterskab, nemlig i 1896 og 1897, og var i 1896 medvirkende til at stifte Jysk Boldspil Union. En af Klubbens Medstiftere var fhv. Handelsminister, Konsul Jørgen Christensen, der har været Medlem gennem hele Klubbens Levetid. Apoteker Daugaard efterfulgtes som Formand af Rektor Alsted, der sad til 1904. Under ham gik endnu et Cricketmesterskab til Vejle i 1900, og under ham var det, at Klubben indførte Fodboldspillet, det, der senere saa afgjort tog al Interessen og fuldstændig kvalte Cricketspillet. I 1907 vandt Vejle Boldklub sit første jyske Fodboldmesterskab. Da havde Klubben som Formand Lektor Ishøj, der skulde komme til at spille saa stor en Rolle i Foreningens Liv. Han havde mange Vanskeligheder at slaas med. Myndighederne saa ikke den Gang paa Sport -- og navnlig ikke paa Fodbold -- med altfor venlige øjne og som et Kuriosum kan nævnes, at det kostede umaadeligt Besvær at faa fjernet de Telegrafp le, der i mange Aar stod midt paa Klubbens gamle Bane. Det holdt haardt, f r Telegrafvæsenet kunde indse, den burde flytte sig for en Samling unge Mennesker, der løb og sparkede til en Bold. Under Lektor Ish js første Regeringsperiode var det, at Klubben i 1908 fik sit Klubhus, det, der endnu den Dag i Dag staar ved Skovbrynet, og som efter Datidens Forhold var baade smukt og komfortabelt. I 1911 blev Lektor Ishøj afløst af Doktor Bjarning, og i Aarene nærmest her-

efter kom Klubbens første Storhedstid. I 4 Aar i Træk vandt Vejles Fodboldspillere det jyske Fodboldmesterskab og sikrede derved den jyske Vandrepokal et blivende Sted. I 1916 kom Lektor Ishøj igen som Formand. Medlemsantallet steg meget stærkt i disse Aar, hvortil ikke mindst bidrog den i 1916 oprettede Juniorafdeling. Klubben spillede stadig godt og deltog hyppigt i Finalerne, men uden dog senere at naa Mestertitlen. Lektor Ishøj trak sig tilbage i 1921, hvorefter han udnævntes til Æresmedlem af Klubben, en Æresbevisning, han ligeledes opnaaede efter i nogle Aar at have været Formand for Samvirkende Idrætsklubber i Vejle. Lærer H. P. Dons efterfulgte Lektor Ishøj som Formand. Under ham var det, at Vejle fik sit prægtige Stadion, et af de allersmukkeste i Landet, og under ham var det og paa hans Initiativ, at I. B. U. oprettede en Ynglingeturnering. Som skrevet foran, har Fodboldspillet helt fortrængt Cricket i Vejle, hvilket er beklageligt for det smukke Spil, men Klubben har gjort, hvad den kunde, for at bevare det, og den har brugt mange Penge dertil. H. P. Dons har været Formand siden naar undtages en Periode fra 1925–27, i hvilken Bogholder Kaj Larsen var Formand -- og han, der ogsaa er Formand for Samvirkende Idrætsklubber i Vejle og Medlem af I. B. U.s Bestyrelse, er ganske uden Tvivl ogsaa den rette Mand paa den rette Plads.



H. P. DONS,
Formand.

VEJLE GYMNASTIKFORENING er stiftet den 10. September 1888. Initiativet til Oprettelsen kom fra de unge selv, idet Kandidat Wilkens og Kommis Krage-lund henvendte sig til Hr. Kammerraad Jakobsen og bad ham være dem behjælpelige med Dannelsen af en Gymnastikforening, der væsentlig skulde søge sine Medlemmer i Handelsstanden, i Lighed med den Forening, der under Navnet „Freja“ allerede fra 1885 virkede blandt Haandværkerne.

Man tog fat Mandag og Fredag Aften i Borgerskolens Gymnastiksal med nogle og tredive Medlemmer under Ledelse af Oversergent J. V. Rasmussen fra Jelling. Kammerraaden gaar af som Formand og afløses af Stiftsfysikus Muldvad og senere af Sagfører Ohrt. I 1896 faar Foreningen sit smukke Silkebanner, der skænkedes af Damer. Løjtnant Peschardt er som Formand bleven afløst af Læge Knud Møller, der siden da har været Foreningens Formand. Ishøj er en fremragende Lærer, og han og Formanden giver hinanden Haand paa, at nu hviler de ikke, før Foreningen har naaet at slaa Jyllands bedste Gymnastikforening, og de vælger Horsens som den absolut bedste. To Gange i samme Sæson gaar man paa og faar Bank, tredje Gang er Kampen uafgjort, men fjerde Gang, den 3. December 1899, ligger Horsens paa Valen og viser sig desværre ikke efter den Tid før nu i de sidste Par Aar. I Aarene fra 1897 til 1909 oprettes Ungdomsskolen, og Motionsholdet for de ældre Gymnaster startes, og endelig dannes der et Kvindehold.

Foreningen tæller nu 230 aktive Medlemmer.

Dens nuværende Bestyrelse bestaar af: Læge Knud Møller, R. af D., Formand, Fabrikant Markussen, Næstformand, Bankassistent Robert Christensen, Kasserer, Frk. A. Hansen, Bogholder Reintoft og Bogholder Mogensen.



KNUD MØLLER

Formand.

KNUD MØLLER, Læge, R. af D., er født den 21. November 1867 i Randers som Søn af Overlærer F. J. Møller og Hustru, Frederikke Benthine, født Møller, gift 1901 med Inger Hostrup Schultz, Datter af Proprietær H. Otto Frederik Hostrup. Med. Eksamen med laud i 1894, Amanuensis fra November 1894 til Oktober 1896 i Hadsten, praktiserende Læge i Vejle siden 1897. Medstifter af Vejle Amts Rekyllkorps, Medlem af Centralkomiteen for frivillige Korps.

Formand for Vejle Gymnastikforening siden 1897.

SEJLKLUBBEN „NEPTUN“ er oprettet i Aaret 1881. Anledningen til Oprettelsen var den, at „Dansk Forening for Lystsejlad“ i Sommeren 1880 havde afholdt Kapsejlad paa Veile Fjord, og Interessen for Lystsejlad var derved blevet stærkere i Byen. Den 13. August 1881 indbød d'Herrer Købmændene A. Z. Gylding, Skibsbygger S. Gylling (senere Havnefoged) og S. Lidtner, Dampskibsekspeditor Otto Hansen, Købmand Carl Hansen, Boghandler Viggo A. Hansen, Kontorist Aug. Berg, F. Hansen og Sagfører (senere Godsejer til Faarupgaard) O. P. Buch til et Møde paa M. Stephensens Keglebane til Oprettelse af en Forening for Lystsejlad paa Vejle Fjord.

Resultatet blev, at der dannedes en Forening, der fik Navnet „Neptun“ og ca. 30 Medlemmer indtegnede sig straks.

Den første Bestyrelse bestod af: Købmand Carl Hansen, Formand, Sagfører Buch. Skibsbygger S. Gylling samt Sagførerfuldmægtig J. Nielsen, der blev Kasserer og Sekretær.

Allerede den 23. Juni 1882 afholdtes Kapsejlad paa Fjorden, hvor der startede 42 Fartøjer fra Byerne Frederikshavn, Aarhus, Skanderborg, Silkeborg, Frederitz, Kolding, Bogense og Vejle. Derefter blev der hvert Aar afholdt Kapsejladser, dels med Indbydelse til Naboklubberne og dels lokale samt flere Eskadresejladser.

Som foran nævnt afholdtes det første Møde paa Stephensens Keglebane, og her var ogsaa de første Sammenkomster, men allerede i 1882 flyttedes der til Restauratør Sperling, der, for at faa Søgningen, indgik paa at levere Medlemmerne gratis Lokale, Lys og Varme. Da Sperling kort efter ophører med Restaurationen, vendes der tilbage til Stephensens. Fra 1885 afholdes der Festmiddag og Bal efter „den store“ Kapsejlad, og den finder første Gang Sted i Haandværkerforeningen, fra 1887 til 96 skiftevis paa Munkebjerg og i Skyttehuset, derefter med en enkelt Undtagelse i Skyttehuset til 1923, da der flyttedes til Haandværkerforeningen, hvor Festerne siden har været afholdt.

Ved Klubbens Start havde man intet bestemt Sted at henvise Fartøjsejerne til med deres Sejl m. m. For at afhjælpe dette Savn udarbejdede Skibsbygger Gylling i 1885 en Tegning og et Overslag til et „Baadehus“, der var aabent i den ene Ende og kunde bruges til „Opbevaring af Rekvizitter og Samlingssted for Foreningens Medlemmer“. Huset blev opført paa nordre Havnemole af et Konsortium paa 9 Medlemmer, da Foreningen ikke selv havde Raad dertil. Det kostede 600 Kr. og brugtes indtil 1926, da det nuværende Klubhus opførtes.

Af større Kapsejladser har der i Aarenes Løb været afholdt: Dansk Forening for Lystsejlad 1880, 1889 og K. D. Y. i 1885, 1912 og 1931, samt J. S. U. i 1908, 1913, 1921 og 1931.

Foreningen har haft følgende Formænd: Købmand Carl Hansen fra 1881—83, Boghandler Viggo A. Hansen fra 1883—84, Skibsbygger S. Gylling fra 1884—90, Kaptajn P. Poulsen fra 1890—98, Forretningsfører Rich. Madsen fra 1898—1900, Sagfører Henrik West fra 1900—05, Teglværksejer P. Poulsen fra 1905—07, Farvehandler Martin Hansen fra 1907—07, Sagfører Henrik West fra 1907—11, Købmand Fr. Hansen fra 1911—15, Garver Carl Christensen fra 1915—18, Sagfører Henrik West fra 1918—22 og siden da Murermester Aage Christoffersen.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Murermester Aage Christoffersen, Formand, Skindgarver C. Christensen, Næstformand, Trælastforvalter E. Dam Johansen, Sekretær, Direktør Otto Schachner, Kasserer, og Maskinsmed E. Madsen, Pæleforvalter.



KAJ INGBØL
Amtslæge.



AUG. SONNE
Læge.



E. TELLER
Sagfører.



J. V. KIRK
Landsretssagfører.

KAJ INGBØL, Amtslæge, R. af D., M. f. DR., er født den 4. Maj 1877 i København som Søn af Bankkasserer H. E. F. Jensen og Hustru Johanne, født Petersen, gift 1913 med Inger Liljefalk, Datter af Oberst Axel Liljefalk. Student (Lyseum) 1895, med. Eks. 1904, Distriktslæge i Klaksvig fra 1907—15, Amts- og Kredslæge i Skanderborg 1915 og i Vejle fra 1923. Formand for Embedslægeforeningen fra 1928.

E. TELLER, Sagfører, er født den 5. Maj 1871 i Vejle som Søn af Farver J. C. Teller og Hustru, født Jürgensen, gift 1899 med Anna Margrethe Elisabeth. Sagfører i Vejle siden 1897, Medlem af Sagførerraadet for 4. Kreds fra 1907, Formand i 1907 Formand for Skatteligningskommissionen fra 1909—17, Overligningskommisær for Vejle Købstad fra 1918, Formand for Kredsbestyrelsen for 11. Sagførerkreds fra 1919—26, Medlem af Menighedsraadet for St. Nicolaj Sogn fra 1918, af Vejle Banks Repræsentantskab fra 1923, Næstformand fra 1931.

JENS VIGGO CHRISTENSEN KIRK, Landsretssagfører, er født den 17. Novb. 1894 i Tisted Sogn. Blev Sagfører den 14. Februar 1922, praktiserede i Esbjerg fra 1922—26, siden 1. Januar 1927 Sagfører i Vejle. Landsretssagfører siden 20. Juni 1923.



FRITS JENSEN
Arkitekt.



C. HESS-PETERSEN
Arkitekt.



O. JENSEN KJÆR
Arkitekt.



H. ERNSTSEN
Landinspektør.

FRITS JENSEN, Arkitekt, er født den 12. Januar 1877 i Hjørring og uddannet i Tømrer- og Snedkerhaandværket, uddannet paa forskellige Skoler og privat. Har drevet Virksomhed i Vejle siden 1. September 1900, Medlem af Vejle Byraad siden 1921, Medlem af Skolekommissionen.

C. HESS-PETERSEN, Arkitekt, er født den 5. Oktober 1882. Har virket som Arkitekt i Vejle siden 1916. Formand for Vejle Turistforening.

O. JENSEN KJÆR, Arkitekt, er født den 26. Juni 1900 i Vejle. Gik 2 Aar paa Vejle tekniske Skole og 2 Aar paa Aarhus med Afgangseksamen i 1925. Gik straks i Kompagni med Arkitekt Hansen, der døde i 1930, har siden virket i Vejle.

HARALD ERNSTSEN, Landinspektør, er født den 28. September 1898. Tog Landinspektøreksamen i Sommeren 1922 og fik Bestalling den 4. November 1922. Assistent hos Landinspektørerne C. Larsen og Hj. Hansen i Odense fra 1922—28, Praksis i Vejle fra 1928.



L. J. LAURITSEN
Overdyrlæge.



N. JESPERSEN
Dyrlæge.



M. KROGH
Dyrlæge.



N. H. LARSEN
Dyrlæge.

L. J. LAURITSEN, Overdyrlæge, er født den 14. April 1872 i V. Ørum, som Søn af Gaardejer Jens Lauritsen. Tog Dyrlægeeksamen i 1898, bosatte sig i Vejle 1902, Overdyrlæge ved Vejle Andelsslagteri siden 1931.

N. JESPERSEN, Dyrlæge, er født den 23. Maj 1889 i Kragelund i Øster Snede Sogn som Søn af Gaardejer M. Chr. Jespersen. Tog Dyrlægeeksamen 1917, boede i en Del Aar i Havndal ved Randers, flyttede i Efteraaret 1930 til Vejle og blev ansat ved Andelssvineslagteriet.

MARTIN KROGH, Dyrlæge, er født den 12. Oktober 1889 i Aars. Tog Dyrlægeeksamen 1915, nedsatte sig som praktiserende Dyrlæge i Vejle i 1920, overtog Mælkekontrollen for Vejle Købstad i 1929.

NIELS HOLGER LARSEN, Dyrlæge, er født den 3. Marts 1897 i Herringe paa Fyn som Søn af Købmand P. Larsen og Hustru. Tog Dyrlægeeksamen i 1924, nedsatte sig som Dyrlæge i Vejle den 1. Februar 1931.



HANS NIELSEN
Kantor.



V. PETERSEN
Kantor.



J. CHR. ALBRECHTSEN
Konsulent.



G. EJSING
Branddirektør.

HANS NIELSEN, Kantor, er født den 17. August 1866 i Diernisse pr. Faaborg som Søn af Tømrermester Niels Jeppesen. Gift med Anna Mogensen, Kommuncelærerinde i Vejle. Lærer siden 27. September 1886, Kantor ved St. Nicolaj Kirke siden 1912.

V. PETERSEN, Kantor, er født den 15. Juli 1877 i Vejle som Søn af Skomagermester Bertel Petersen og Hustru Magdalene, født Petersen, gift med Anine Emilie Jacobsen. Lærer i Vejle siden 1. Maj 1899, Kantor og Kordegn ved Vor Frelzers Kirke siden 1. Januar 1912.

J. CHR. ALBRHECTSEN, Konsulent, er født den 24. August 1893 i Hundtofte. Landbrugskandidat 1920, Konsulent for Vejle Amts Husmandsforeninger, Formand for Vejle Amts radikale Venstre, Medlem af Ligningskommissionen.

G. EJSING, Branddirektør, er født den 31. Juli 1896 i Jelling som Søn af Landstingsmand P. Ejsing og Hustru. Landbrugseksamen 1917, Branddirektør i Vejle 1929, Medlem af Jelling Sogneraad.



VESTI SCHMIDT
Kgl. Vejer og Maaler.



CHR. BENTZEN
Skomagermester.



J. P. JENSEN
Skorstensfejermester.

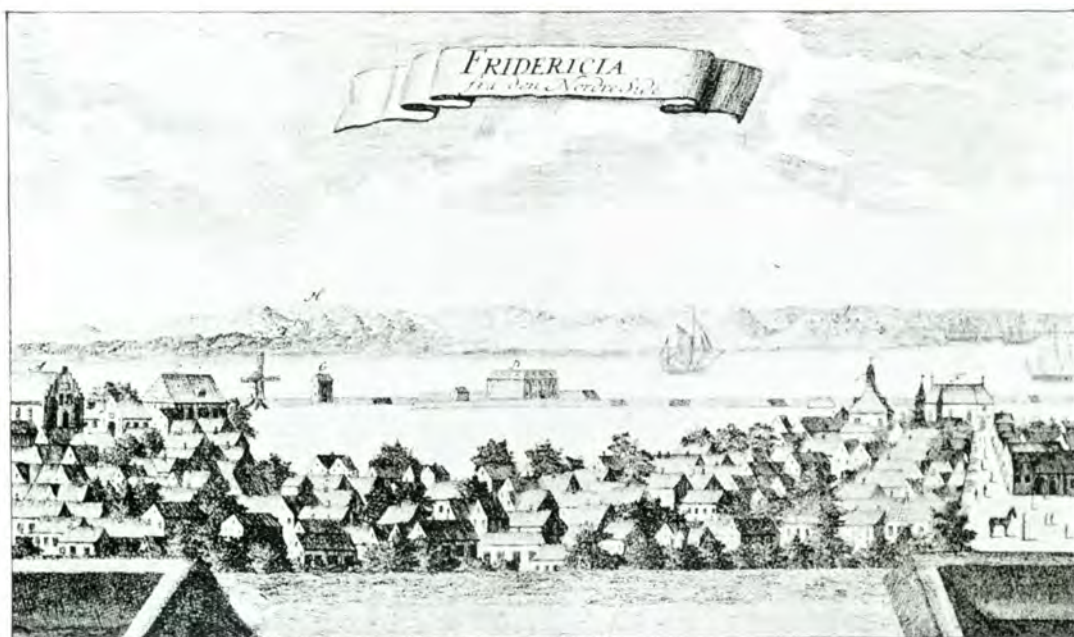


H. P. JENSEN
Skorstensfejermester.

VESTI SCHMIDT, kgl. Vejer og Maaler, er født den 11. November 1863 i Nykirke. Kom i Koloniallære i 1878, drev selv Forretning fra 1891—1917, derefter kgl. Vejer og Maaler i Vejle.

JENS CHRISTIAN VILHELM BENTZEN, Skomagermester, er født den 24. Oktober 1846 i Vejle. Æresmedlem af Vejle Skomagerlaug, Formand for Borgerstiftelsen i ca. 10 Aar, Byraadsmedlem i 9 Aar, Medlem af Huslejenævnet i 4 Perioder, udmærket med den engelske Fortjenstmedaille.

KARL ROBERT PETERSEN-STUDNITZ, Amtfuldmægtig, er født den 1. September 1891 paa Frederiksberg som Søn af Professor Alexis Petersen-Studnitz og Hustru Agnes, født von Studnitz, gift 1919 med Lisi Kleisdorff, Datter af Grosserer Gilbert Kleisdorff og Hustru. Student fra Herlufsholm 1910, cand. jur. 1917, fra 1917—18 Sagførertuldmægtig i København, fra 1918—19 2. Fuldmægtig og Skolefondsbogholder paa Vejle Amt, fra 1919 1. Fuldmægtig, Skolefondskasserer og Amtsraadssekretær paa Vejle Amt, Sekretær i Aarsliste-Udvalget for Sydjyske Nævningekreds og Vejle—Vandel Jernbanes Bestyrelse, Revisor i Vejle Bys og Amts Sparekasse, Den Kellerske Aandssvageanstalt paa Brejning samt for forskellige Legater, fra 1919—22 Sekretær i og Suppleant for Formanden for Overhuslejenævnet for Vejle Amt, fra 1919 23 Suppleant for Formanden for Vejle Købstads Værgeraad, fra 1922—26 Sekretær i Nødhjælpsudvalget for Vejle Amt, fra 1930 Sekretær i Vejkrydsudvalget for Vejle Amt.



Prospekt af Fredericia fra den nordre Side.

FREDERICIA



De ældste danske Købstæder — Købinger — er AKSELKØBINGER, det vil sige Byer inde i Landet, der er opstaaet paa Steder, hvor Beboerne fra de forskellige Egne mødtes for at udveksle deres Frembringelser, altsaa paa Steder, hvor Natur — og Jordbundsforholdene -- var af en saadan Beskaffenhed, at Datidens primitive Køretøjer kunde vinde frem gennem det vejløse Terræn. Efterhaanden som Bebyggelsen blev tættere, blev disse Markeder hyppigere og hyppigere og Begyndelsen til Købingeren lagt.

Strandkøbingerne er af senere Oprindelse og stammer fra Valdemarstiden. De opstod paa Steder, der var særlig velegnet for Fiskeri, og ved naturlige Overfartssteder mellem Landsdelene, altsaa ligesom paa Landjorden, hvor der var Muligheder for Handel og bekvem Samfærdsel. Naar Strandkøbingerne kom sidst, skyldes det ikke alene, at Beboerne først senere lærte at benytte Havet som Alfarvej, men ogsaa, at Retssikkerheden ved Havet kun var ringe, idet Vikinger og Sørøvere havde samme lette Adgang til Stedet som den fredelige Fisker eller Købmand. De fleste Strandkøbinger gemmer sig da ogsaa saa langt borte fra det aabne Hav som muligt og foretrækker Bunden af Fjordene eller Landet ved en sejlbar Aa.

Medens Købstæderne saaledes i deres Oprindelse skylder de naturlige Betingelser for Handelen og Samkvæm deres Tilblivelse, er deres Vækst og Betydning senere fra Tid til anden blevet forøget gennem den direkte Indflydelse, som de to store Organi-

sationer, Kirken og Staten, har udøvet. I de ældste Tider var Kirkens Indvirkning den største. Allerede i den hedenske Oldtid gav de Offersteder, der fandtes ved Akselkøbingerne, disse forøget Betydning, idet Helligdommens Tilstedeværelse skabte Fred og Beskyttelse og dermed ogsaa Betingelser for Handel og Omsætning. Senere, da den kristne Kirke vandt Magt og Rigdom, kunde en By blomstre alene gennem de mange Kirker, Klostre og gejstlige Stiftelser med deres talrige Personale, ligesom Kirken ved sin internationale Organisation og sin stærke Magt over Sindene skabte Mulighed for en kulturel Udvikling, der gav forøget Tilvækst til Næringslivets Opkomst.

Statsmagtens Indflydelse satte sine Spor paa de Steder, hvor Kongevalg og Hyldninger foregik, hvor Landsting og Sysselting holdtes, og hvor de senere Danehoffer udfoldede deres Pragt. Størst Betydning, særlig for Strandkøbingerne, fik dog de mere varige Anlæg, der i Form af Borge rejstes rundt om for at beskytte Landet mod fremmed Vold, og i Læ af hvilke Strandkøbingerne var i Stand til at vokse op og udnytte deres naturlige Betingelser for Næringslivets Trivsel.

Fredericia adskiller sig fra Landets øvrige Købstæder derved, at den ikke skylder nogen af de ovenfor anførte, naturlige Aarsager sin Tilblivelse. Den er hverken opstaaet som Akselkøbing eller som Strandkøbing eller som „Købing“ overhovedet. Det Sted, hvor Byen nu ligger, hed oprindeligt BERSODDE og var i Midten af det 17. Aarhundrede et barskt og vildsomt Næs med bratte Klinter mod Øst og tæt bevokset med Krat og Skove. Højdedragene brødes af dybe Sumpstrækninger, der fra Syd bredte sig ind mellem Bakkerne og forenede sig med de udenfor liggende Engdrag. Beskyttet af Havet, pisket af Blæsten, med ludende Tjørne og stormkrøgede Træer henlaa Bersodde afsides, ubeboet og ubemærket, et Hjem for Vildsvin, Ulv og Ræv og for al Slags Kryb og Hugorme.

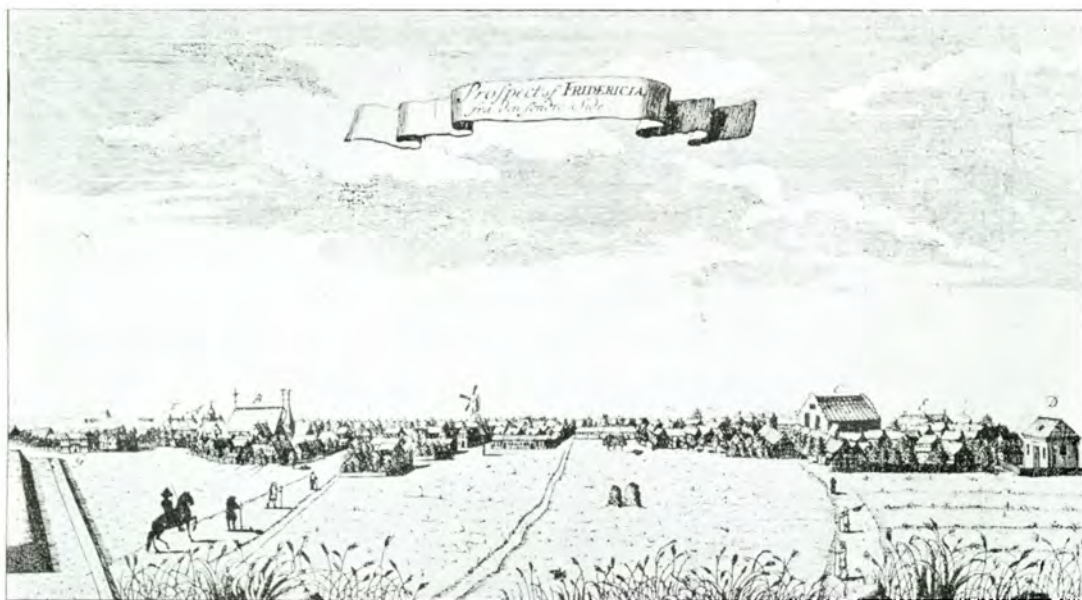
Allerede fra Aaret 1629 havde Konge og Regering syslet med Planer om Anlæg af en Fæstning til Beskyttelse af Jylland. Kong Christian den 4. tænkte først paa at grundlægge en Fæstning paa Hovens Odde i Gudsø Vig, hvorhen Kolding skulde flyttes, men opgav igen Tanken. Ogsaa en Plads ved Skærbæk blev udpeget, men igen opgivet. I Slutningen af 1630'erne blev Spørgsmaalet paany brændende, og man valgte da Snoghøjegnen, hvor Skovene i 1638 ryddedes for at give Plads for Fæstningen.

Planen om en Fæstning ved Snoghøj blev imidlertid snart opgivet, og Blikket vendtes mod Bersodde, hvor Svenskerne havde opkastet en Forskansning, som Bille imidlertid fravristede dem i 1644. I Erkendelse af dette Steds strategiske Betydning tog Regeringen kraftig fat paa at sætte Bersoddeskansen i god Stand, og dette Anlæg blev Moderen til Frederiksodde, det senere Fredericia.

De Vejle Borgere fik mangan sur Tiime i Anledning af dette Værk, hvortil de baade maatte yde Arbejde og stille Vogne, foruden at de maatte præstere knugende Leverancer af Spise- og Drikkevarer til Bersoddes Mandskab. Snart blev Byrden for tung for Omegnen, udtæret og udpint som den var efter Krigen, og i Maj 1645 blev Provianteringspligten lagt over paa Fynboerne.

Ved Kong Frederik den 3dies Tronbestigelse kom der Fart i Planerne. Anlægget af Byen blev begyndt i 1649. Først maatte Grunden gøres tjenlig til Bebyggelse, Skoven omhugges og Kær og Sumpe opfyldes. Byerne Ullerup, Hannerup og Hyby blev nedlagte og Bønderne tvungne til at flytte deres Gaarde ind bag Voldene. Det rømmede Areal blev som Bymark indlagt til Staden, og de indflyttede Beboere fik som Erstatning udlagt Jordlodder deri. De omfattende Fæstningsarbejder krævede

tillige mange Haandværkere, som derfor i stort Tal slog sig ned i den nye Købstad. Det første Glimt af borgerligt Liv i Staden træffes i 1651, da der indsættes en Foged til at dømme i Indbyggernes Tvistigheder, indtil at Byen tiltog saa meget, at et ordentligt Byting med 8 Mand kunde indrettes. I 1653 flyttedes Elbo Herredsting ind i Staden. 1655 flyttedes Strømtoldstationen fra Middelfart til Fredericia og allerede i 1651 var der oprettet Færgesfart mellem Strib og Fæstningen. I 1656 kom Frederiksodde i Postforbindelse med Nabobyerne. Lensmanden paa Koldinghus fik Befaling til at udlægge to Gaarde i Børkop, to i Velling og to i Gade til at besørge Posten mellem Frederiksodde og Vejle—Kolding mod at disse Gaarde fritoges for Ægt og lignende

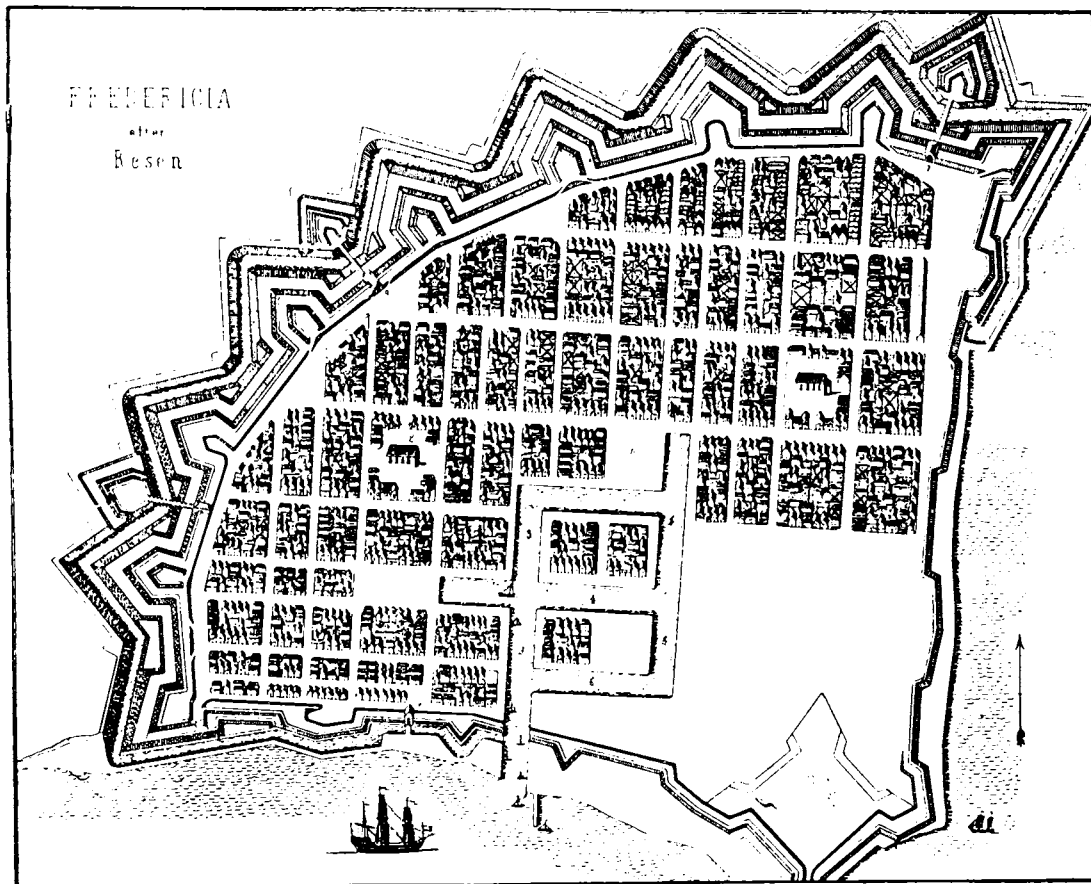


Prospekt af Fredericia fra den søndre Side.

Ydelser. Lensmanden paa Hindsgavl, Tyge Belov til Spøttrup, skaffede to Mænd til at besørge Færgen mellem Frederiksodde og Strib.

Den 15. December 1650 udstedte Kongen Privilegier for den nye By, der skulde give Fremmede Lyst til at bosætte sig i den, thi Bønderne i de nedlagte Landsbyer, der meget mod deres Vilje omskabtes til Borgere i den nye By, fyldte ikke ret meget paa det store Terræn, der blev udlagt til Bebyggelse. De vigtigste af disse Privilegier var Frigivelse for et Tidsrum af 50 Aar fra Brevets Dato for alle Skatter, Byrder og Afgifter, som ellers var almindelige i de danske Købstæder. Hertil kom Toldfrihed i samme Tidsrum for alle døde Varer, som ind- eller udskibedes i Byen og Indførselsforbud mod alle industrielle Produkter, som fremstilledes i Byen selv. Endelig fik alle Udlændinge, som nedsatte sig her, lige Del med Landets egne Børn i disse Rettigheder. For at styrke Befæstningen og spærre Bæltet, begyndte Byen ogsaa at befæste den lige overfor liggende Stribs Odde, som efter Dronningen skulde hedde Sophieodde (Fæstningen Amaliaborg), men Planen blev dog snart opgivet. Det var Kongens Plan, at Fredericia skulde være Landets Hovedstad, og derfor var de Udkast, der fremsattes, storstilede i deres Karakter, og de Fæstningsværker, der anlagdes uden om Byen, imponerende og mægtige. Herom kan man endnu danne sig et Begreb ved en Tur omkring Voldene. Det Jordarbejde, der her er udført, er af saa mægtigt et Omfang, at dets Lige næppe findes noget andet Sted.

Den første købstadsmæssige Bebyggelse rejste sig i den østlige Del af Byen mellem den nuværende Bjærgegade og Stranden og her lagde Kongen selv i 1655 Grundstenen til Byens Kirke, der var opført af Bindingsværk og helliget Trefoldigheden. Et Raadhus var tidligere opført paa det nordvestlige Hjørne af den nuværende Oldenborggade og Kongensgade, og et midlertidigt Kirkerum var indrettet her. Adel og Rigsraad støttede den fremvoksende By ved at bygge anseelige Privathuse og grundmurede Gaarde, og de mange offentlige Arbejder og militære Anlæg gav Arbejde til mange Hænder.



Fredericia efter Resen.

Voldene begyndte at rejse sig i 1652 i en Halvbue fra Strand til Strand. De var 4090 m langs Indersiden og med en Radius paa 1337 m og vistnok udførte efter Planer af Ingeniørofficeren Gottfred Hoffmann, der ligeledes udarbejdede Planerne for Byens Anlæg. Mellem de 24 lige og paa hinanden vinkelrette Gader blev der afstukket to Torve, Kongens Torv, det nuværende Akseltorv, og Dronningens Torv, der fra Vendersgade strakte sig til Norgesgade mellem Fynsgade og Oldenborggade. Imellem Prinsessegade og Gothersgade skulde en Kanal, Kongens Kanal, føre ind fra Bæltet op til Sjællandsgade og langs denne til Dronningens Kanal, der mellem Bjærgegade og Dalegade gik fra Jyllandsgade til Sundegade. De to Kanaler forbandtes endvidere ved Tværkanaler, i Syd ved Sundegade og midtvejs ved en Kanal, der mellem Fynsgade og Oldenborggade førte op til Dronningens Torv. Paa de to aflange Øer,

der fremkom mellem Tværkanalerne og de to Længdekanaler, skulde der lægges Tøjhus, Børs og Værft. Navnet Frederiksodde anvendtes først i 1651.

Krigen i 1657 gjorde ingen Forandring med Hensyn til Arbejdets Gang, ingen tænkte, at Fæstningen saa hurtig skulde komme til at staa sin Prøve. Men paa Sommeren saa det dog ud til at skulle blive til Alvor. Svenskerne rykkede under General Wrangel op gennem Sønderjylland og stod den 24. August foran Voldene, hvor den danske Konge og Dronning var tilstede og overværede, at det første Angreb blev afslaaet. Svenskerne paabegyndte nu en Belejring og trak alle disponible Tropper til sig, udspejdede den endnu ufærdige Fæstning og stormede endelig med



Fredericia i gamle Dage, set fra Nørrevold.

5000 Mand Natten mellem 23. og 24. Oktober ind i Fæstningen, hvis Besætning var alt for lille til at forsvare den, og den blev ganske overrumplet. Paa Nordfronten ved Kongens Port holdt Ejler Holck en Tid Stand, og ligeledes paa Sydfronten blev der kæmpet med stor Tapperhed af de jyske Dragoner, men efter at Svenskernes Kærnetropper havde borthugget Palisaderne, saa Rytteriet kunde omgaa Fæstningsværkerne, var Modstanden brudt. Men ude paa Kirkegaarden, dækket af Kirken i Ryggen, hvor nu en Sten er rejst med et Sværd og en Krans, holdt endnu en lille Skare jyske Dragoner Stand og nægtede at overgive sig. De faldt til sidste Mand. Svenskerne anrettede i „førsta furie“ et vildt Blodbad og hærgede og ødelagde Byen i Bund og Grund. Svenskerne forblev i Byen ogsaa efter Freden i Roskilde indtil det nye Fredsbrud i 1658. De stak i Marts 1659 den ulykkelige By i Brand, da det rygtedes, at Brandenborgerne og Polakkerne rykkede frem som den danske Konges Forbundsfæller, og trak sig tilbage til den stærkt befæstede Skanse (Kastellet), men rømmede den Natten til 18. Maj. Midt i Juni blev den igen besat af svenske Tropper, men det blev kun en kort Visit, thi den 29. Juni blev den atter besat af de Danske. Byen havde da lidt fortærdeligt og var ødelagt i Bund og Grund.

Trods Ødelæggelsen var det imidlertid stadig en Fæstning. Med stor Kraft toges fat paa Genrejsningen, idet Arbejdet lededes af den indkaldte hollandske Ingeniør

Henrik Rysenstein, og større og mægtigere end forhen rejste Voldene sig paany, og Bersodde-Skansens omdannedes til et stærkt Citadel i Sjerneform med Volde, Grave og Bastioner. Medens Fæstningen sattes i Stand, strømmede Folk atter til Nybyggerstaden, og de store Planer toges atter op. I 1661 fik Byen Rettighed som Stabelplads og 20 Aars Skattefrihed, saaledes at Borgerne de første 10 Aar slap helt, de næste 10 Aar med halv Told og Accise og iøvrigt var fri for alle andre Afgifter. Der fastsattes 2 ugentlige Torvedage og 2 Aarsmarkeder. Gratis Byggegrund og Jordlod i Marken anvistes fremdeles, og den 22. April 1664 omdøbtes Byen til Fredericia i Stedet for Frederiksodde. I 1665 fik Magistraten Overret og den 14. November samme Aar udfærdigedes et nyt Byggekort, der paany stadfæstedes i 1725 af Kong Frederik den 4.

Kong Christian den 5te fulgte i sin Faders Fodspor. De mange store Benaadninger, som i Løbet af Aarene var strømmede ind over Fredericia, samledes i udvidet Form i Privilegierne af 9. September 1674, som atter næsten Punkt for Punkt kun yderligere udvidet og med ganske enkelte Afgivelser paany fastsloges i Fredericias Privilegier 11. Marts 1682, der dannede Slutstenen paa Benaadningerne. Blandt de Bestemmelser, som tilsigtede at ophjælpe Fredericias Handel og Erhvervsliv, kan i første Række nævnes Stabelrettigheden, der fortolkedes som Tilladelse til at ind- og udføre alskens Købmandsvarer og Tvang for Fremmede til i mindst 8 Dage at lade deres Varer oplægge, inden de bragtes videre. Derimod mistede Byen sine Toldlettelser, men fik til Gengæld 30 Aars Frihed for alle Slags Kontributioner, Skatter, Konsumtion og anden Udskrivning. Fremmede skulde i alle Maader anses lige med Indlændinge, og for at Garnisonen ikke skulde konkurrere med Borgerne, forbød Kongen de militære at drive Købmandsskab og Høkeri. For yderligere at drage Folk til, udstedtes „jus asyli“ for Fallenter og udenrigske Manddrabere og Misgerningsmænd, ligesom Byen med en for de Tider enestaaende Tolerance gjordes til Fristed for Jøder og Kristne, selv om disse sidste „ej saa lige“ var af den augsburgske Konfession.

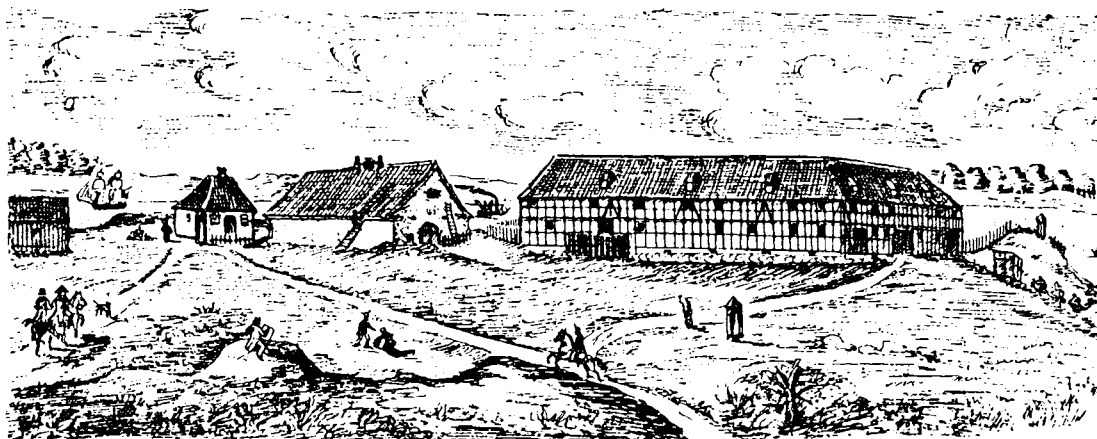
Svarende til de store Forventninger om Fredericias kommende Storhed, stillede der i Spidsen for Byen en Magistrat, bestaaende af en Præsident, en Borgmester og tre Raadmænd.

Med Aaret 1682 ophører Fredericias første Periode, hvori den modtog alt fra oven og af Naade. Fra nu af maatte den klare sig selv.

Landets Forarmelse efter Svenskekrigen bevirkede imidlertid, at Staten ikke kunde yde nogen virksom Hjælp til Byens Opkomst, og de mange Anordninger og Benaadninger gjorde ikke den tilsigtede Nytte. Tilgangen af Folk blev ikke saa stor som ventet og Byen havde i 1672 kun 1591 Indbyggere. Skattefriheden blev hurtigt brudt, men værst af alt var, at Byens fornemste Rettighed, Stabelretten, kun blev et tomt Ord paa Papiret, fordi Forudsætningen for dens Udnyttelse, en Havn, manglede. Gang paa Gang rejstes Sagen, men først i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede saa Byen sin Drøm gaa i Opfyldelse og fik en Havn. Som det gik med Havnen, gik det med Byen i sin Helhed. Dens Historie gennem det meste af 200 Aar blev en lang Kæde af Skuffelser, fejlslagne Forhaabninger og Kamp mod Fattigdom og Haabløshed. Stadens Styrelse kom hurtig i Hænderne paa Spekulanter og Fallenter, og de daarligste Elementer banede sig Vej til Overfladen paa alle Omraader. Slendrian, Korruption og bundløs Uorden raadede i alle Styrelsens Grene, og alt forsømtes. Da Byen i 1682 overlodes til sig selv, var alt i Opløsning og Forvirring.

Den første Jøde tog Borgerskab i Fredericia i 1679, men allerede tidligere havde der været Jøder i Byen. I Tiden fra 1676 til 1700 tog 313 nye Borgere Borgerskab, deriblandt 14 Jøder. Til de store Højtider strømmede der altid en Mængde Jøder til Byen fra Fyn og Jylland, „hvorfor Fredericia er som Jerusalem i Jylland“. I 1700 var der kun 4 jødiske Familier, men i 1769 over 30 med 140 Personer. Allerede i 1714 købte de en Gaard i Riddergade og denne indrettedes til Synagoge i 1719.

De fleste Fremmede var Katolikker. Allerede i 1674 var der oprettet en katolsk Mission i Fredericia, sandsynligvis for de Soldater, der var kommet herind som Hjælpetropper. Tolerancen, der vist fra den lutherske Gejstligheds Side, var dog stærkt begrænset, og der var, Religionsfriheden tiltrods, idelige Stridigheder. En værdifuld Forøgelse fik Fredericias Befolkning ved de reformerte Flygtninges Ind-



Fredericias Kastel med Vagt og Proviant samt Arsenalgaard.

vandring i 1720. Det var en fransk Officer, Oberstløjtnant du Boulet, der havde interesseret sig for sine Trosfæller i Mark Brandenburg, der var Efterkommere af en Del Huguenotter, der var flygtet fra Frankrig efter det nantiske Edikts Ophævelse. Af den preussiske Regering blev de forulempet paa forskellig Maade, og da den begyndte at udskrive deres Sønner til Soldater, besluttede de at udvandre. I nævnte Aar kom først en Skare paa 84 og senere endnu 60 Personer hertil og fik samme Aar deres Privilegier.

I 1740 nedsatte Kong Christian den 6te en Kommission til Undersøgelse af Byens Forhold. Korruption og Slendrian kom for Dagens Lys. Magistraten havde nægtet at afgive Grund til Byggepladser for ikke at faa Græsning formindsket, sammen med Ejerne af de gamle Lodder havde den bemægtiget sig Langengene, der tidligere var fællig, og de Fremmede, som kom til Byen for at søge Asylretten, flaaede den til egen Fordel. Byens Interesser var forsømte, intet var gjort for at holde Privilegiernes Bud efterrettelig eller for at ordne og ophjælpe Næringslivet. I 3 Aar arbejdede Kommissionen, der blev luftet ud hist og forbedret her, men den inderste egentlige Aarsag til Byens Vanmagt, dens glimrende Privilegier tiltrods, den manglende Havn, fandt Kommissionen ikke.

Befolkningen var selvfølgelig stærkt præget af Byens Tilblivelse. Langvejs fra drog Nybyggere og Æventyrere til Staden med de gyldne Løfter. Mest kom de fra Hansestæderne og Tysklands nærmere Egne, men ogsaa fra Holland, Belgien, Frankrig og helt fra Italien kom de. En Del aftakket Militær, Brandenburgere og tidligere

kurfyrstelige Soldater, der havde taget Del i Fæstningsværkernes Genrejsning, slog sig ned og vandt Borgerskab. Ogsaa Norge og Sverrig ydede deres Kontingent, men Hovedmassen kom dog selvfølgelig fra vore egne Landsdele. Fredericia Borgerskab var saaledes sammensat af højst ulige Elementer, dybt adskilte ved Afstamning, Sprog og Religion. Jøder, Katoliker, Reformerte og Lutheranere. Folk af alle Nationaliteter, hæderlige og flittige Folk, Svindlere, Eventyrere og Fallenter, saaledes saa den Sammenblanding ud, der skulde samarbejdes til et Samfund. Den Tilvækst, som Asylretten skaffede Byen, indeholdt store Farer, thi de uheldigste Elementer arbejdede sig stærkest frem paa Overfladen. Fredericia blev en usolid By.



Strandvejen med Voldgraven.

Uden rige økonomiske Hjælpkilder, som den var, kunde den ikke bringe de indflyttede Fallenter paa Fode igen, og disse maatte fortsætte deres Kamp og havnede ofte i en ny Bankerot. Tyveri hørte til Dagens Orden, man stjal, hvad stjæles kunde. Smugleri, Hæleri, Accisesvindel og Underslæb af enhver Art bredte sig som Skimmel. Ikke mindst Soldaterne med deres Kvindfolk og Børn førte an i de utallige Rapserier. I Aarene 1745-52 forlod ikke mindre end 47 Personer Staden, hvor Nød og Fattigdom herskede, „den afsides liggende Stad, hvor ingen kom uden i bestemt Øjemed, hvor ingen Kirke, Skov eller Ryttersessioner eller ugentlige Birketing kaldte Bønderne ind, hvor Provinstolden jog Fynboerne bort, og Tilførselen fra det knebne Opland magert dækkede Forbruget, saa at Torvepriserne steg“. Manglen paa Skov og Brændsel følte haardt, Indkvarteringen laa som en Mare over Byen, og hertil kommer yderligere de friske Saar, Kvægpesten havde slaet. Under disse Forhold maatte der nødvendigvis opstaa et stort Proletariat i Byen, og Kommunens Fattigforsørgelse bestod her som andetsteds udelukkende i at organisere Tiggeriet. Alle Slags Løsgængere og farende Fugle søgte til, og Forholdene var paa Grænsen af det utaalelige.

I 1759 blev Hans de Hoffman Præsident for Fredericia. Han var en fremragende Administrator og kendt som Historiker, Jurist og Socialøkonom. Han gjorde sig de største Anstrengelser for at fremme Byens Vel. Han fik Byens gamle Raadhus erstattet med et nyt, der efter Tidens Forhold var en meget imponerende Bygning. Det indviedes i 1762 og havde Klokke og Slagur, som var skænket af de Hoffmann selv. Utrættelig og virksom arbejdede han for Byens Fremgang med at rydde op og lufte ud og bringe Orden tilveje i Byens Regnskabsvæsen, og han skred med haard Haand ind mod Sløseri og Korruption. Ogsaa de Hoffmann forsøgte at skaffe Fredericia en Havn, men heller ikke han magtede denne Opgave. Hans Fortjeneste



Udsigt over Snoghøj til Fredericia i 1866.

er, at han sammentømrede den uordentlige Hob til et samlet Hele, til et Bysamfund, der, selv om det var fattigt og magtesløst, dog frembød en Enhed, hvorpaa der kunde bygges videre, og som kunde danne Grundlaget for en senere Udvikling. Ved sine kloge Dispositioner fik han ikke alene Byens Gæld betalt, men endogsaa oparbejdet en Formue paa 1300 Rdl., som han overgav til Magistraten i Panteobligationer, da han i Aaret 1773 forlod Byen for at overtage Embedet som Amtmand over Koldinghus Amt.

I Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede saa det en Overgang ud til at lysne for Fredericia. En ikke helt ringe Fabriksvirksomhed var ved Regeringens Foranstaltninger kaldt til Live, blandt disse var der 4 Klædefabrikker og en Tobaksfabrik. Den ene Klædefabrik samt Tobaksfabriken ejedes af Justitsraad Bruun, der var en meget energisk og dygtig Mand, og paa hvis Initiativ Fredericia endelig i 1808 fik sin Havn. Foruden sin Fabriksvirksomhed drev Justitsraaden Købmandshandel og Skibsrederi og holdt bl. a. en Skonnert i Fragtfart paa Middelhavet, en Galease paa Østersøen og en Jagt, der udelukkende sejlede paa Hamborg. Hans Købmandsgaard laa paa Danmarksgade, der, hvor nu „Ridderborg“ og „Fredericia-

gaarden“ ligger. Der var dog en Industrigren, der stod i endnu højere Flor, nemlig Brændevinsbrændingen. I 1813 fandtes der i Fredericia 111 Brændevinsbrænderier, hvoraf dog kun 60 var i Drift.

Tiden fra Tredivernes Begyndelse og til Krigen i 1848 bragte paany nogen Fremgang for Fredericia. Der var i de Tider adskillige betydende Handlende, Industri-drivende og Haandværkere i Byen. Byens Udseende var i sit Ydre fremdeles meget langt fra at være imponerende som Købstad betragtet. Nærmede man sig fra Landsiden, gemtes Byen bort bag de grønne Voldskraaninger, over hvilke ingen Skorsten, intet Tag, Taarn eller Spir ragede i Vejret, og kun Møllen paa Nørrevold knejsede i ensom Majestæt over Fæstningsværkerne. Der førte tre Gennemskæringer ind til Byen. Mod Syd ved Strandvejen laa „Strand-Porten“ eller „Havne-Porten“, som den ogsaa kaldtes, mod Nord „Kongens Port“ og endelig „Prinsens Port“, der var af Murværk. Byens Præg var afgjort landsbyagtig. De uanselige, lave Huse, de udstrakte Enge, Sumpdrag og Korn- og Kartoffelmarkerne indenfor Voldene, Gaderne, som mindede om øde Landeveje, hvor kun af og til nogle Køer flokkevis vandrede gennem Avls-gaardenes Porte, eller i Høstens Tid Hø- og Kornlæs kom rullende, alt bidrog til at fæstne dette Indtryk. Gadernes Ydre var som nævnt landsbyagtigt og fattigt, hvilket gav Byen et meget uanseligt, næsten forkuet Præg. Den Del af Gaderne, som strakte sig ud over de ubebyggede Marker og Sumpe, var i Reglen uden Brolægning, vej-agtig og i ussel Førfatning. Og de Steder, hvor der var Brolægning, var denne ofte i en saadan Tilstand, at den var af tvivlsom Fordel for Fodgængere og Kørende. Dybe, vaade Rendestene, næsten som Grøfter, hist og her endog anlagte i Gadernes Midte, høje, knoldede, uregelmæssige Brosten og elendige Fortove gjorde Færdselen alt andet end bekvem. Først lidt efter lidt blev Gaderne regulerede, og Brolægningen sat i bedre Stand. Byens uforholdsmæssige Udstrækning og Fattigdom gør det forstaaeligt, at Fredericia paa dette Punkt kom til at staa tilbage for de fleste andre Købstæder.

Husene var lave og smaa, det store Flertal kun 1-Etages og forsynede med Kvist. De ældste havde Bindingsværk af Egetømmer og knejsede paa en forholdsvis høj, kampestensat Jordvold, som erstattede Grundmur. Høje, sine Steder dobbelte Trætrapper førte op til den lave Indgangsdør. Vel kunde man hist og her se Bygninger med to Etager, men ogsaa disse saa trykkede ud, da Hensynet til Fæstningens Volde forbød enhver Stræben i Højden, og ingen Bygning, hverken privat eller offentlig, vovede at stikke hovedet op over Voldens Overkant.

Byens Befolkning bevarede stadig sin brogede, sammenblandede Karakter, splittet i forskelligartede Elementer som den var. Men disse levede dog som Regel i smuk Fordragelighed fredeligt Side om Side, Protestanter, Reformerte, Jøder, Katoliker og Baptister. Ogsaa i sproglig Henseende var Fredericia en mærkelig og stærkt blandet By. Garnisonen, der for 13. Bataillons Vedkommende rekrutteredes fra Sønderjyllands sydligste Egne, var tysktalende. Plattysk trivedes fortræffeligt ind imellem. De Reformertes Sprog, der i Begyndelsen havde været fransk, men senere gik over til tysk, blev til en Slags fransk-tysk-dansk Jargon.

Fredericia Borgervæbning var en meget imponerende Institution, der omfattede 3 Vaabenarter, nemlig Fodfolk, Rytteri og Artilleri. Fodfolket talte 2 Kompagnier, hvoraf det ene var Jægere, det andet Infanterister. Jægerkorpset rekrutteredes fortrinsvis af den reformerte Menighed, medens det egentlige Borgerskab udgjorde Infanteriet. Rytteriet, „det gule Korps“ eller „den gule Garde“, ogsaa mere populært kaldet „Kanariefluglene“, var Elitekorpset og bestod af en lille, udvalgt Skare, hovedsagelig

sammensat af Vognmænd, Slagtere, og Avlsbrugere. Artilleriet bestod af forhenværende Artillerister, der betjente to 80-pundige Kanoner.

Uniformerne, der godkendtes af selveste Kong Frederik den 6te paa Snoghøj i 1851, var i Kjolesnit og straaledede af Farver. Infanteriet havde blaa Frakker med rødt Bryst og Kantninger. Bukserne var sorte, men til Mønstringer hvide, og paa Hovedet bar de en skæppeformet Chakot. Bevæbningen bestod af Flintelaasgevær og Sabel i hvidt Krydsbandoler. Jægerens Uniform var grøn med røde Opslag, og Chakoten var mindre. De var bevæbnede med smaa Rifler. Artilleristerne bar en lignende beskeden Dragt. Det pragtfuldeste af alt var dog det „gule Korps“, naar



Interiør fra L. P. Poulsens gamle Købmandshandel.

det kom dragende højt til Hest med gule Livfrakker, blaa Vest og Bukser og paa Hovedet bærende store, blanke Messinghelme med vajende Hestehaler.

Ved Krigens Udbrud i 1848 var Fæstningen i en saa daarlig Tilstand, at man slet ikke tænkte paa at forsvare den, og Fjenden besatte den uden Modstand i Begyndelsen af Maj. I de følgende Dage beskødes Kastellet og Fæstningen af de danske, hvorved bl. a. Tøjhuset led Skade og da Fjenden kort efter ved Ruslands Trusler blev tvungen til at rømme Nørrejylland, blev Fredericia atter besat af de danske. Under Vaabenstilstanden blev den forfaldne Fæstning imidlertid istandsat. Arbejdet paabegyndtes i Februar 1849 og Oberst Lunding blev Kommandant. Den 14. April blev Fæstningen erklæret i Belejringsstilstand, og efter Træningen ved Gudsø den 7. Maj trak General Bülow sig med Hovedhæren tilbage til Fredericia og derfra over til Fyn, og Fæstningen indesluttedes af Slesvigholstenerne under General Bonin, der bombarderede den fra 16. til 19. Maj, uden dog at tilføje den stor Skade. Fjenden søgte ogsaa at beskyde den Skibsbro, der var bygget paa Øsifronten, og hvorved de danske havde Forbindelse med Fyn, idet Besætningen, der bestod af 5

Batailloner, paa bestemte Tider afløstes fra Hovedkvarteret i Fyn. Planen om at ødelægge Broen blev dog forpurret ved et energisk Udfald, som Lunding foretog den 30. Juni. Endelig fandt Bülow, at det belejlige Øjeblik til at foretage et Hovedangreb paa Fjenden var kommet. Til Schleppegrells og Molktes Brigader, som stod paa Fyn, sluttede sig en Del af de Mezaz fra Als og Ryes fra Nørrejylland og i de første Dage af Juli overskibedes samtlige Tropper til Fredericia. De talte ialt 19,000 Mand og 48 Kanoner, foruden de 4000 Mands Besætningstropper. Fredag Morgen den 6. Juli Kl. 1 begyndte Slaget, idet Avantgarden under de Meza rykkede ud af Kongens Port og en Udfaldsport tæt Vest for denne, efterfulgt af Schleppegrells Brigade, medens højre Fløj under Rye og Molkte rykkede ud ligeledes af Kongens Port, men gik langs Stranden. Bülow ledede hele Slaget som Overgeneral. Efter nogle Timers heftig Kamp, under hvilken Avantgardens Stilling i Begyndelsen var meget kritisk, var Fjenderne fordrevne fra alle deres Skanser, og Kl. 3 $\frac{1}{2}$ gav Bonin, der forgæves havde forsøgt et Modangreb, Ordre til Tilbagetog. Kampen fortsattes dog endnu nogle Timer med Forfølgelse af Fjenden. De danske havde foruden en Del Skyts og Ammunition taget omtrent 1600 Fanger, men Sejren var ogsaa dyrekøbt. 33 Officerer, deriblandt General Rye, og 479 Mand var faldne og 42 Officerer og 1302 Mand saarede. Danskernes Tab var ikke saa lidt større end Fjendens.

Fredericia kom sig forbavsende hurtigt efter Krigens Rædsler, og endnu inden 1849 var forbi, var 150 af de beskadigede Huse istandsatte og 31 nye opførte. Den almindelige Opblomstring overalt efter Krigsaarene, der var fremkaldt af den nye Frihedstid og af de store Opfindelser, Dampmaskinen og Telegrafanlægget, mærkedes ogsaa i Fredericia. Næringslivet begyndte igen at florere. Bevidstheden om den afgørende Rolle, Byen havde spillet i de store Begivenheder, højnede Selvfølelsen og Værdet. Da kom Pengekrisen i 1857, og det gik som i 1813. Fredericia rantes særlig haardt, fordi det store Prisfald navnlig ramte Landbrugets Produkter, og Fredericia var jo fremdeles først og fremmest en Avlsbrugerby. Med 1864 var Fredericias Skæbnetime paany inde. Den 8. Marts lagde Preusserne og snart efter Østrigerne sig foran Fæstningen. Fra 19. til 21. Marts bombarderedes Byen, hvorved 128 Huse og Gaarde lagdes i Ruiner og mange civile dræbtes. Den 25. April rømmedes Fæstningen, der kort efter besattes af Østrigerne. Paany var Fredericia i over et halvt Aar i Fjendevold. Indbyggerne flygtede til Fyn eller andetsteds hen, deres Hjem lagdes øde og hvad ikke var skudt ned eller brændt, blev paa anden Maade ødelagt. Vinduer og Døre itusloges, og alt af Værdi blev plyndret og bortslæbt.

Det blev Jernbanen, der gav Fredericia den afgørende Mulighed for at hævde sig i Kampen for Tilværelsen. Det skyldes i ikke ringe Grad Amtmanden over Vejle Amt Orla Lehmanns Indflydelse, at Fredericia blev Knudepunktet for Jyllands og Fyns Jernbaner. Følgerne viste sig hurtigt. Den almindelige Opgangsperiode under og efter den fransk-tyske Krig hjalp til, og i Løbet af de følgende Aartier var Byen i stærk Opkomst. Hele Kvarterer nybyggedes og Gader anlagdes, udlagte var de jo forlængst. Det tyvende Aarhundrede har set denne Udvikling fortsættes. Havneanlæggene har muliggjort Handelens og Industriens Udvikling, og Købestævnet har bidraget meget til at drage Folk til Byen.

I Øjeblikket staar Fredericia da som en By, der har kæmpet sig frem gennem en Kamp, der har været haardere end nogen anden dansk Købstads, men som ogsaa gennem Kampen har styrket sit Mod og ranket sin Vilje. Forholdene har medført, at den er blevet til det stik modsatte af, hvad der i sin Tid blev sunget ved dens Vugge. Født af Kongemagt, fra Fødselen overvældet med rige Gaver og fyrstelig

Naade, syntes den at skulle gaa en letvunden Fremtid i Møde i Glans og kongelig Pragt. Virkeligheden kom til at staa i den mest skærende Kontrast hertil, men til Gengæld vandt Byen omsider Fodfæste paa Virkelighedens Grund og staa nu som en Arbejdets By, præget af Foretagsomhed og Virkelyst, med et blomstrende Forretningssliv og med tryk Tillid til Fremtiden.

Fredericia Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningssliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.

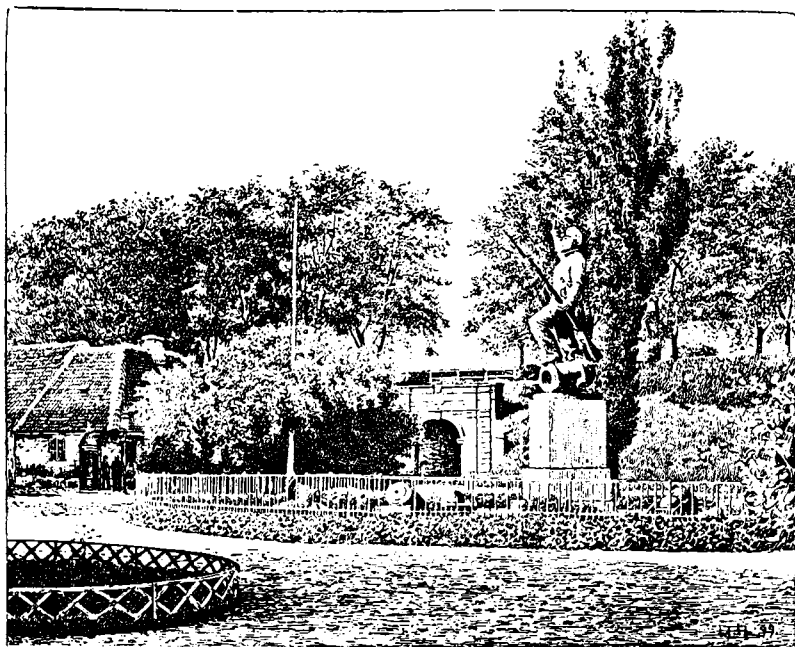


FRANTS HANSEN
Borgmester.

FRANTS HANSEN, Borgmester, er født den 16. Maj 1878 som Søn af Købmand P. Hansen og Hustru Charlotte, født Honore, gift 1902 med M. Johansen, Datter af Boelsmand Johansen, Havredal. Uddannet som Snedker fra 1892—97, Medlem af Fredericia Byraad i 1913, Borgmester i 1921.

Medlemmer af Fredericia Byraad er: Borgmester Frants Hansen, Forretningsfører Ingvard Arent, Ingeniør J. H. Baagøe, Snedkermester I. A. Blond, Dommer G. Valentiner-Branth, R. af D., Telegrafhaandværker M. M. Dons, pens. Togfører M. C. Dylmer, Stabsofficiant Jens Hansen, Pakmesterformand Th. Jørgensen, Vognmand H. P. Keisig, Matros S. P. R. Klüwer, Viceinspektør Alfr. Lundbjerg, Fabrikksdirektør H. Lützen, Forligsmægler F. Molbech, Stenhuggermester Th. Rasch, Lektor Kr. Sarøe, Gaardejer Søren Sørensen, Restauratør Ole Sørensen og Viceinspektør J. M. Yde.

FREDERICIA FÆSTNING nedlagdes først endelig ved Lov af 30. September 1909, hvorefter Kommunen ved Køb erhvervede Størstedelen af Voldene og Forterrænet, medens Militæret beholdt Kastellet, og de sydvestlige Voldpartier paa begge Sider af Banegennemskæringen erhvervedes af Statsbanerne. Ved en mellem Fredericia Kommune og Undervisningsministeriet i 1917 afsluttet Overenskomst fredlystes Størstedelen af Voldene som historisk Mindesmærke under Nationalmuseets Tilsyn. I alle Hovedtræk er Fæstningsværkerne den Dag i Dag de samme, som byggedes af Kong Frederik den 3die, det faste, klare Skema er bevaret, men i Tidernes Løb er Voldene naturligvis paa forskellig Maade forstærkede og forhøjede, særlig i de sidste Krige. Hovedvolden mod Landsiden strækker sig i en Halvbue tværs over Odden fra Strand til Strand i 8 Fronter med 9 Bastioner. Disse er fra Sydvest til Nordøst: Oldenborgs, Holstens, Slesvigs, Prinsessens, Prins Georgs, Prins Christians, Dronningens, Kongens og Danmarks. Fra Oldenborgs Bastion til Prins Georgs strækker der sig foran Hovedvolden en lavere Faussebrai. Voldene langs Kysterne, som mødes i Kastellet ved Oddens sydlige Spids, kan i imponerende Storhed og rig Artikulering langt fra staa Maal med Landfrontens anselige Jordværker og er først anlagt efter Svenskekrigene. Her fandtes i Fæstningens Velmagt 10, for Størstedelen dog mindre



Landsoldaten.

og lidet udviklede Bastioner, men flere af disse samt det meste af søndre Vold er i Løbet af de sidste Menneskealdre sløjfede, dels i Anledning af Anlægget af Havn og Færgelejer, dels ved det nye Havneanlæg og Opførelsen af forskellige industrielle Virksomheder i Tilslutning til dette. For at skaffe Plads hertil raseredes Søndervold lige til Kastellet i 1912. Oprindeligt var der kun ad 3 Porte Adgang til Fæstningen, nemlig Strandporten, Prinsens Port og Kongens Port. Me-

dens de to af disse var bygget af lettere Materiale, opførtes den endnu bevarede Prinsens Port i 1752 af Grundmur. Efter Kommunens Overtagelse af det gamle Fæstningsterræn er der dannet flere nye Udgange gennem Volden. En aaben Gennemskæring er der etableret for Enden af Jyllandsgade og i Kourtingen mellem Prins Christians og Dronningens Bastioner opførtes i 1921 -22 for ca. 168,000 Kr. den anseelige, grundmurede Nørrevoldport, som aabner Adgang til det nordlige, nu delvis bebyggede Forterræn, og i allerseneste Tid, nemlig i 1925, er der tæt Syd for Prinsens Port opført en ny Dæmning og grundmuret Portbygning. Denne har kostet ca. 200,000 Kr. og kaldes Danmarksporten. Trods de mange Indgreb i nyere Tid er Fredericia Volde et i sin Art enestaaende Monument, der er storladent af Form og historisk værdifuldt i Kraft af sine Minder, og med sin rige, frodige Beplantning og vide Udsigter over Byen, Landet og Bæltet, frembyder det gamle Fæstningsareal med sine Brystværn, Voldveje og „dækkede Veje“ langs Voldgrave og Ildlinie udmærkede Promenader. Særlig pragtfuld er Udsigten fra Oldenborgs, Kongens og Danmarks Bastioner. Af ældre militære Bygninger, som er knyttede til Volden, kan foruden Prinsens Port nævnes den derved liggende 1735 opførte Hovedvagt, samt det ved Laalands Bastion 1675 opførte og i 1746 restaureerede Krudttaarn.

Byen er rig paa Mindesmærker fra Fredericiaslaget. Ved Prinsens Port staar i et lille Anlæg „Landsoldaten“, der afsløredes den 6. Juli 1858. Det er en 3,75 m høj Broncestatue af H. V. Bissen, der staar paa et 2,5 m højt Granitfodstykke. Den kostede ca. 24,000 Kr. og er rejst ved frivillige Bidrag fra hele Landet. Paa Raadhuspladsen mellem Raadhuset og Michaelis Kirke er der den 6. Juli 1859 afsløret, ligeledes ved Bidrag fra hele Landet, en kolossal Broncebuste paa et Granitfodstykke af General Bülow. Denne Buste er ligeledes udført af H. V. Bissen. I 1880 overdækkedes den af en Triumfbue. Paa en lille Plads i Sjællandsgade mellem Gothers-

gade og Prinsessegade er d. 20. August 1876 afsløret en 1,5 m høj Broncebuste paa et 3,8 m højt Granitfodstykke af General Olaf Rye, der faldt i Slaget. Monumentet er udført af A. Paulsen og kostede 21,000 Kr. og er rejst for indkomne Bidrag fra hele Landet. Paa den nordøstlige Bastion, Danmarks Bastion, er der den 6. Juli 1899 afsløret som Monument for Fredericia Forsvar og Byens daværende Kommandant, Oberst N. C. Lunding, en 7,5 m høj Obelisk af Granit med Portrætmedaillon, Relieffer og Indskrifter. Den er ligeledes rejst ved Bidrag fra hele Landet.

Paa den yderste Citadelsodde afsløredes den 6. Juli 1913 en 1,5 m høj Granitsten paa Fodstykke med Broncerelief af den i Fredericia fødte Søhelt Peter Buhl, der den 6. Juli 1812 23 Aar gammel faldt ved Lyngør ombord paa „Najaden“.



Olaf Ryes Monument.

FREDERICIA ER GARNISONSTED og har som saadan flere Bygninger, der henhører under Militæretaten. Eksercerhuset ligger paa Hjørnet af Østervoldsgade og Danmarksgade og er opført i 1863. Paa Eksercerpladsen er ud mod Jyllandsgade i 1925 som Erstatning for den Del af Vagtbygningen, der nedreves af Hensyn til Danmarksporten, opført en Bygning i et Stokværk, der afgiver Lokaler for Underofficers- og Officianforeningen og Bolig for en Sergent. Et ældre Eksercerhus i Gothersgade benyttes nu som Ridehus. Det er sammen med den militære Administrationsbygning paa samme Grund paa Hjørnet af Jyllandsgade og Gothersgade opført 1868. Selve Grunden erhvervedes 1809 af Kongen for ca. 12,000 Rdl. Tøjhuset i Gothersgade, der er i 2 Stokværk, var oprindelig et Sukkerkokeri, der opførtes i 1853, men købtes til sit militære Formaal i 1865. Hovedvagten er opført 1735 og ligger ved Prinsens Port. Det tidligere Lazaret paa Hjørnet af Nørre Voldgade og Prinsessegade anvendes nu som Musikstue.



E. GJESSING
Overlæge

GARNISONSSYGEHuset ligger i Lollandsgade og er opført af Kommunen i Aarene 1890—92. Det er opført efter Tegning af Bygningsinspektør J. Vilh. Petersen og kostede 110,000 Kr. Det er af røde Mursten i 2 Stokværk med Kælder og bestaar af en 52,5 m lang Hovedbygning med 2 korte Endefløje. Det har 60 Senge. Det ældre Sygehus brændte i 1864 under Bombarde-

mentet, hvorefter der indrettedes et midlertidigt Sygehus paa Hjørnet af Gothersgade og S.-Voldgade.

Sygehusets Overlæge er E. GJESSING.

TRINITATIS eller DANSKE KIRKE var oprindelig opført i 1655 af Bindingsværk fra den nedbrudte Ullerup Kirke og laa dengang mere mod Sydvest. Paa Grund af Brøstfældighed ombyggedes den i 1689 af Grundmur og saaledes som den nu staar. Paa Skibets Sydside er indsat en Kampesten med Kong Frederik den 3dies Navnetræk og Datoen den 29. Maj 1655, paa hvilken Dag Kongen knælede



Trinitatis Kirkes Indre.

paa Stenen, da han lagde Grundstenen til Kirken. Alt dette staar at læse paa en Trætavle, hvorpaa det ogsaa fortælles, at Kirken blev ombygget i 1689 efter Kong Christan den 5tes Brev og Bevilling og ved Stiftamtmand F. E. v. Speckhans og Biskop Chr. Lodbergs Befordring, samt at den blev indviet den 22. Juli 1690 og da kaldtes Trinitatis Kirke. Kirken, hvis Murstensmure senere er cementpudsede, bestaar af Skib og Kor ud i eet samt to større Udbygninger mod Syd og to mindre mod Nord. Langhuset, hvis indvendige Længde er 38 m og 13 m, er dækket af et hvælvet, pudset Træloft og dets vestlige Parti er afdelt til Forhal. Mod Vest og Øst har Langhuset Trappegavle. Sidefacaderne er leddelte ved Arkadeblindinger med to Spidsbuer i hvert Felt. De sydlige Udbygninger, der er henholdsvis Sakristi og Ligkapel, har ogsaa Trappegavle og Blindinger. De nordlige Udbygninger, der tidligere har været Opgange til Pulpiturerne, benyttes til Materialhus og Varmeapparat. Klokkerne hænger i Vestgavlen. Kirkens Trævinduer er mest af rundbuet Form. Ved en Restauration i 1890 forhøjedes Vinduerne, og Loft og Vægge dekoreredes af Maler Simonsen. To af Kirkens Vinduer forsynedes ved en Restauration af Kirken,

der foretoges i 1903, med Glasmalerier, der skænkedes af Fabrikant Seidelin og Avlsbruger N. Hansen. Altertavlen, der er skænket i 1692 af Tolder Peder Skov og stafferet i 1703 paa Bekostning af Toldforvalter Joh. Banner, er rigt udskaaret i Barokstil. Den bærer et Hovedmaleri, der er en Kopi fra 1845 af Leon. da Vincis Nadvere, og ovenover Himmelfarten. Der findes to store Messingalterstager og to mindre Malmstager. De sidste er fra 1664 og skænkede Kirken af Niels og Geske Berentzen. Messehaglen er fra 1690 og en Gave fra Jakob Ross og Birg. Risum. Prædikestolen, der ligeledes er fra 1690, er i Barokstil og bærer paa Fyldingerne Evangelisterne, paa Trappeværket Moses og Aron. Granitdøbetonten er romansk med Rund-



Trinitatis Kirke.

buefrise og figurlige Fremstillinger paa Kummen. Over Fonten er en i Barokstil udskaaret Himmel. Orgelet over Forhallen er skænket af Kong Frederik den 7ende, da han i 1857 besøgte Kirken. I Skibet hænger 3 Malmlysekroner og i Koret en Messinglysekrone.

Omkring Kirken ligger Kirkegaarden, paa hvilken findes Kæmpegraven over de ved Fredericia den 6. Juli 1849 faldne ca. 500 Soldater. Det er en firkantet Gravhøj, beplantet med Bøgetræer og omgivet af en 130 m lang og 1,4 m høj Ringmur af Granitkvadre, paa hvilken de faldnes Navne findes. Over Muren og ud mod Gaden er anbragt et Bronzebasrelief af H. V. Bissen. Dette Monument, der kostede 10,129 Rdl., er fremskaffet ved frivillige Bidrag og indviet den 6. Juli 1853.

MICHAELIS KIRKE kaldtes tidligere Tyske Kirke, fordi der fra Begyndelsen kun prædikedes paa Tysk. Fra 1. Halvdel af det 18. Aarhundrede prædikedes der afvekslende paa Tysk og Dansk, i det 19. Aarhundrede prædikedes der kun tyske enkelte Gange om Aaret og siden 1864 udelukkende Dansk. Kirken fik først sit nuværende Navn i 1722. Den blev opført i Aarene 1665—67 og indviet den 1. Juni



Michaeli Kirke.

1668. Beløbet til dens Opførelse fremskaffedes fra alle Kirker i Danmark. Oprindeligt var den opført af Bindingsværk og er først senere efterhaanden ombygget af Grundmur. Koret genopførtes i 1722, og Sydsiden og Vestgavlen ombyggedes i 1741 og Nordsiden 1761. I 1763 paabegyndte man Opførelsen af det lille Taarn, som helt ombyggedes i 1828. Kirken, der blev restaureret i 1872, er nu helt af Mursten, udvendigt hvidkalket, og bestaar af Skib og Kor ud i eet samt Taarn med Kuppel

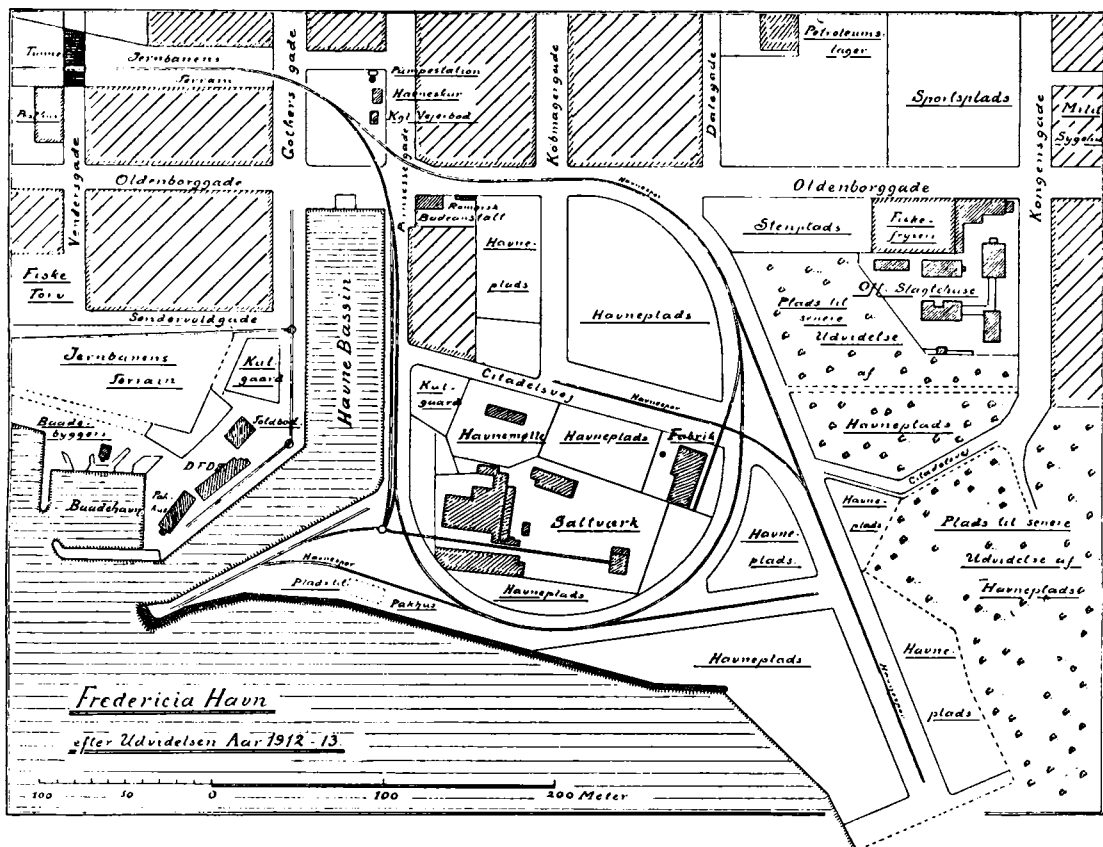
ved Østgavlen. Langhuset har store, rundbuede Vinduer og fladt, dekoreret Bræddeloft. Langs Nordsiden og Vestgavlen, hvor Orgelet findes, er der Pulpiturer. Der er Indgang baade gennem Taarnet, hvor der er Forstue, og gennem Vestgavlen. Altertavlen er et Maleri mellem to hvide Søjler og paa Siderne er fritstaaende Figurer, der forestiller Apostlene Peder og Johannes. Prædikestolen er skænket i 1677 af Jochum Richter og opmalet i 1709. Døbefonten er af Træ.

REFORMERT KIRKE ligger i Dronningensgade og er ifølge en Indskrift over Kirkedøren opført i Aaret 1735. Det er en stilfuld Bygning af aflangt, firkantet Grundplan. Den er opført i Grundmur med Valmtag og Murfladerne har forsænkede, firkantede Blindingsfelter. Indgangen er af en Portal i Nordgavlen. Efter i 1849 at være bleven anvendt til Artillerimagasin, blev den efter Krigen istandsat og i 1901 restaureredes den atter. I Kirken prædikedes der fransk indtil 1783 og derefter afvekslende fransk og tysk. Efter 1821 blev Sproget udelukkende tysk. Siden 1922 prædikeres der dansk een Gang om Maanedn.

ROMERSK-KATOLSK SKT. KNUDS KIRKE. Den katolske Mission oprettedes i Aaret 1674 og fik 1686 Bevilling til Opførelse af en Kirke. Denne, der var af Bindingsværk, erstattedes i 1767 paa Bekostning af Jomfru Susanne Lucie Bianco med den nuværende grundmurede Kirke af gule Mursten. Den bestaar af Skib og Kor og blev i 1872 udvidet og sammenbygget med den oprindelige Skole, der var opført i 1848. Et Taarn med Spir tilbyggedes i 1865. Kirkens indre Udsmykning er i Rokostil.

FREDERICIA HAVN. Tanken om en Havn er saa at sige født samtidig med Tanken om Byens Anlæg som en Grundbetingelse for dens Vækst og Trivsel, som den eneste Livskilde, der - ved Siden af dens Jordtilliggende — kunde fremelske et Borgersamfund i den kunstigt anlagte By.

Storslaaede var de Projekter, hvormed man straks fra første Færd tumlede. De ændredes og omændredes Gang paa Gang, men fælles for dem alle var, at Havnen skulde ligge i Byens Hjerter, dannet af et forgrenet Kanalsystem i de lave Sumpegne. Indløbet til Havnen skulde være der, hvor den nuværende Havn er, og midt i Ka-



Fredericia Havn i 1912—13.

nalerne afskares to regelmæssige, firkantede Øer, beregnede til Slot, Børs, Kancelli-bygning o. lign. Allerede i 1651 forhørtes der om en duelig Havnebygmester til at lede Anlægget, og Bøgestammer bestiltes dertil. Arbejdet fortsattes de følgende Aar. 1657 vedtog Rigsraadet paa Viborg Snapsting, at Arbejdet skulde fortsættes om Sommeren, og der forskreves Spader og Skovle.

Saa ivrig var Kongen i at gøre Frederiksodde til en stor Søhandelsplads, at han endogsaa tænkte paa at opofre baade Kolding og Vejle, en Plan, hvortil han fik Rigsraadets Billigelse. I Juli 1654 lod Kongen Borgerne i Vejle vide, at de gjorde kløgest i at flytte til Frederiksodde, hvor der var bedre Betingelser for Søhandel, og at Vejle mulig helt kunde blive berøvet Retten til Søhandel. De Vejle Borgere var, som rimeligt er, ikke glade ved denne Foranstaltning og bad om Naade — og fik den.

Saa kom Svenskekrigen med Byens Ødelæggelse, og som Følge heraf standse selvfølgelig ogsaa alle Havneplaner.

Da der atter toges fat paa Genrejsningsarbejdet, prangede de samme storstilede Havneprojekter paa Papiret som forhen. Et Kort fra 1665 viser et lignende fortrinligt Havneprojekt, som det oprindeligt paatænkte, men ulykkeligvis naaede heller ikke dette længere end til Papiret.

Fredericia havde stadig kun sine to Skibsbroer, der begge var i en ynkelig Forfatning og som laa omtrent der, hvor Færgelejerne nu findes.

I 1668 befalede Kongen Magistraten at gøre den ene af disse Broer i Stand af Hensyn til en Proviantleverance. Byen gik kun modvilligt i Gang hermed, idet man ansaa Udgiften for overflødig, naar nu „Canaled efter kong. Maytz. naadige Vilje og Befaling vorder indgraffuet“, et Vink, som dog ikke havde den forønskede Virkning.

I 1689 fik Præsidenten tillagt al Græsning indenfor Voldene mod at holde den store Skibsbro vedlige, men tog sig ikke dette mere alvorligt, end der maatte Klage baade fra Generalprokurør og Konge til, før den i 1692 blev gjort i Stand efter at have henligget ubrugelig i 4 Aar.

Stormfloden i 1699 slog den atter i Stykker, men to Aar hengik, inden Præsidenten fik taget Syn. Samtidig ansøgte Borgerne om dog i det mindste at maatte lukke det Hul, hvor Kanalen skulde være, og hvor igennem Vandet ved Højvande stadig trængte ind og oversvømmede de lavere liggende Dele af Byen.

I Februar 1700 opfordrede Stifamtmanden Magistraten til at gøre Overslag til et Kanal anlæg eventuelt til en Dæmning med Sluse, hvis Kanalen ikke skulde blive til noget.

Magistraten foreslog at udgrave Kongens Kanal til op norden for den nuværende Ryes Plads, en Strækning paa 326 Favne. Havnen skulde være 17 Fod dyb. og ved at lade et Regiment Landfolk besørge Gravningen kunde denne tilendbringes paa een Sommer. En Mølle til at udpumpe Vandet ansloges til 200 Rdl., Bolværkerne til 1569 Rdl., Bjælker og lignende til 362 Rdl., Brædder og Beklædning 4749 Rdl., medens man til Udenværker anslog vilde medgaa 3000 Rdl. Af Værktøj vilde medgaa til 1800 Mand 444 Spader af 1 Mark 8 Sk., 1400 Skubkarrer a 3 Mark og 100 Hakker a 1 Mark, ialt 827 Rdl. Med Arbejdslønnen, som ansloges til 12,200 Rdl., vilde hele Havneanlægget komme til at koste 23,108 Rdl. Sagen døde dog atter hen, rimeligvis fordi Bekostningen var for stor.

I 1703 indsendtes igen Ansøgning om at faa Havnen bevilliget. Man var nu villig til at nøjes med en Strækning paa 140 Favne, op til Hjørnet af Oldenborggade, altsaa ganske det samme, som man senere fik, men desværre først i 1879. En saadan Havn vilde koste 9,364 Rdl.

Kong Frederik den Fjerde var dog ikke fornøjet hermed og lod derfor General-løjt Scheel udarbejde en ny Plan. Denne gik ud paa at udgrave Havnen tværs over Odden, ud til Østerstrand, hvorved Kastellet vilde blive afskaaret som en Ø, hvilket ogsaa vilde være af Betydning i militær Henseende. En saadan Havn eller Kanal fra Strand til Strand vilde paa Grund af Strømmen altid holde sig selv ren, og Skibene kunde her ligge trygt og sikkert Vinteren over, og naar Vaaren kom være i Stand til at komme 3 a 4 Uger tidligere i Fart end de fra Holsten.

Men heller ikke dette Projekt blev til noget og i 1709 maatte man atter gaa i Gang med at lade den store Skibsbro reparere. Rimeligvis byggedes samtidig den Dæmning med Sluseværk, hvorefter man havde ansøgt i 1699. I 1711 indgik man atter med Bønskrift til Kongen, men kom stadig lige vidt.

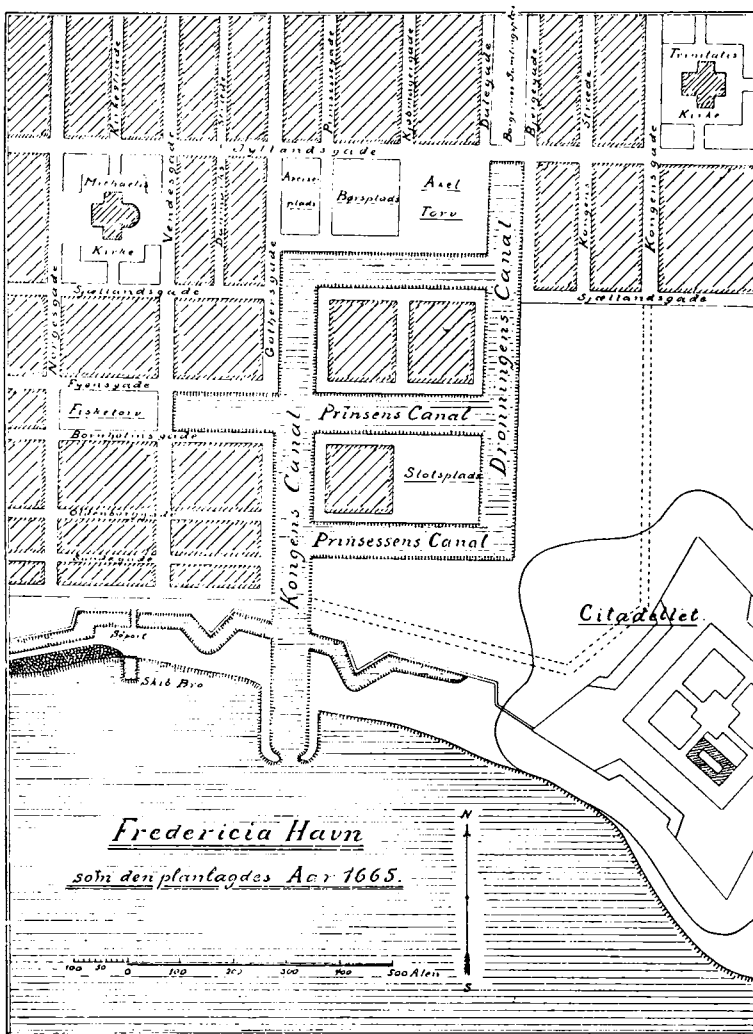
I over en Menneskealder var der derpaa Stilheden om Sagen, men glemte var den ikke, thi den var Byens Livstanke, hvortil Borgerne, trods alle Skuffelser, klanrede sig.

Atter i Aaret 1745—46 var Sagen under Kong Christian den Sjette paany oppe, men atter blev Fredericia skuffet trods Klager og Bønner.

Heller ikke Fredericias energiske Præsident, Hans de Hoffmann, formaede i 1767 at gennemføre en Havn. Først med Begyndelsen af det nittende Aarhundrede fik Fredericia sit brændende Ønske opfyldt, omend ufuldstændigt, for smaat og for silde, men dog som det første Varsel om bedre Tider, og som det første Skridt henimod at skabe den ulykkelige By Livs- og Udviklingsmuligheder. Det skyldtes væsentligst en enkelt dygtig og initiativrig Købmand, Justitsraad Bruun, at man endelig

naaede saa vidt. Denne Justitsraad Bruun var Storkøbmand, Fabrikant og Reder og maatte i særlig Grad lide under Savnet af en Havn. De to Skibsbroer ved den nuværende Færgenhavn laa som anført stærkt udsatte for Vind og Sø. Justitsraad Bruun anlagde derfor en særlig Landgangsbro i Møllebugten ved Møllebækkens Udlob og opførte her et større Pakhus. Da Havnen endelig blev anlagt, flyttedes dette Pakhus ind til Byen og staar den Dag i Dag ved Havnen med Gavlen vendt mod denne.

I 1802 da Kronprinsen gæstede Byen „fordristede“ Justitsraad Bruun med flere sig til at indgive en Ansøgning om Havnen, understøttet af Magistraten og Stadens eligerede Borgere. Selvfølgelig vakte denne Plan Betænkeligheder fra det kongelige General-Toldkammers Side, som befrygtede Vanskeligheder, og at Bekostningerne vilde overstige den Fordel, som kunde ventes. Det overlodes imidlertid Ansøgerne at lade optage „Situations- og Nivellationskarter“ tillige med Overslag. Af Mangel paa Sagkyndige henstod Sagen, til Justitsraad Bruun i 1805 overtalte Kaptajn v. Krag af Ingeniørkorpset, som i andre Embedsforretninger opholdt sig i Byen, til at lave Planer og Overslag, som Bruun derpaa selv forsynede med Beregning over de



Fredericia Havn i 1665.

Intrader, der kunde ventes at indgaa. Planer og Overslag blev tilsendt Kronprinsen under hans Ophold i Kiel, og Havneanlægget blev befalet fremmet. Kommandør de Løvenørn mødte den 9. Juni 1807 for i Forening med den beskikkede Havne-Commission at foretage en nærmere Lokalundersøgelse og bestemme Planen for Arbejdets Udførelse. Pælebukkemester og Tømmermandsformand ved den kongelige Holm, Dannebrogsmænd Hansen, kom til at lede Arbejdet, og i 1808 paabegyndtes Anlægget. Allerede i 1811 kunde smaa Skibe losse og lade ved Havne-Molerne, og i 1812 og 13 kunde efter foretagen Mudring ogsaa større Skibe benytte Havnen. Vinteren til 1814 overvintrede 12 Kanonbaade i Havnen. 1813 slap Pengene op, og Havne-Kommissionen indstillede til den kongelige Kanal-, Havne- og Fyr-Direktion „om det videre, formedelst Arbejdets Kostbarhed og Vanskeligheden at faa Arbejdere, ikke burde nogen Tid udsættes --- og imidlertid det fornødne Laan ansøges“. I 1814 fik man et nyt Laan paa 3200 Rdl. og Udgravningen af Bassinet fortsattes derefter i 1815. Over 1250 Kubikfavne store Sten brugtes til Molerne, der støttedes af 600 svære Pæle, forsynede med endnu sværere Hammer af Bøg. En Muddermaskine paa Pramme, 2 Mudderpramme foruden en mindre Muddermaskine paa Flaade og 2 Sejlbaade med mange flere Ting udgjorde Havnens første Inventar.

Til Fredericia Havneanlæg anvendtes fra 1808 40,000 Rdl. d. C., der laantes af den kongelige Creditkasse. Herpaa afdroges i Periodens Løb 1712 Rdl. 15 Sk. og Resten omskrevs til 16,601 Rdl. 21 Sk. S. V. Ifølge kongelig Resolution af 9 Oktober blev tilstaaet et yderligere Laan paa 3200 Rdl. S. V.

Havnepengene udgjorde i 1814 3075 Rdl. 45 $\frac{1}{2}$ Sk. N. V. Laanet til den kgl. Creditkasse skulde forrentes med 6 % og amortiseres i 28 Aar. Da Nedgangsaaene kort efter indtraf, har Havnen sikkert haft store Vanskeligheder at kæmpe imod, og det blev nødvendigt at sætte Havnepengene op til en Højde, saa det i 1826 berettes, at det kunde betale sig at losse i Snoghøj og føre Varerne pr. Vogn til Fredericia. Forbedringer og Uddybninger var der ikke Raad til, og først efter Krigen i 1850 fik Havnekassen Raad til at udbedre Havnen. De følgende Aar udførtes store Arbejder med Omsætning af Bolværker og Opudring af Havnen. 1852 opførtes saaledes Langebro og i 1854 den saakaldte Lillebro, der derved kom til at danne Begyndelsen til den senere Baadehavn, der samtidig forsynedes med Bolværk paa Østsiden. I 1855 opmudredes Baadehavnen, og i 1857 føjedes det nordre Bolværk til.

Allerede i 1856 var der Tale om at udvide Havnen op til Oldenborggade, hvilket den Gang ansloges til 30,000 Rdl. Planen blev dog først realiseret i 1879 og kostede da ca. 65,000 Kr. I 1890 byggedes Molehovedet paa Søndre Mole for at skabe større Ro i Havnen.

En Ullæmpe ved Havnen, der stadig blev mere og mere følelig, var, at man gennem de halvandet Aarhundrede, man havde ventet paa den, ikke havde vist Forudseenhed nok til at hoide tilstrækkelig store Arealer omkring den fri for Bebyggelse, saaledes at der blev en stadig mere og mere følelig Mangel paa Oplagspladser. Dette førte til, at Fredericia Handelsforening i 1904 henvendte sig til Byraadet med Anmodning om, at Havnen skulde købe Havnemøllehusets Grund for derved at skabe Plads for et Pakhus, hvilket Byraadet imødekom. Dermed blev Stødet imidlertid givet til en almindelig Diskussion om Havneforholdene i deres Helhed, og det blev besluttet at lade udarbejde en samlet Plan over, hvorledes man maatte tænke sig Havnens fremtidige Udvikling, saaledes at alle midlertidige Udvidelser og Forbedringer kunde indgaa som et Led i den fremtidige Ordning. Havneudvalget lod udarbejde 10 forskellige Planer, og af disse samlede man sig om en Plan, der gik ud paa An-

læg af en helt ny Havn i Saltværksbugten, hvor man dels ved Erhvervelser fra Militæretaten, dels ved Opfyldning kunde tilvejebringe store tilliggende Arealer.

Der fremkom ogsaa fra anden Side forskellige Projekter, blandt hvilke især Forslaget om en Havn i Møllebugten vakte Opmærksomhed. Den vandt dog ikke Tilslutning af flere Grunde, heriblandt særlig de daarlige Adgangsforhold.

Paa Grundlag af den udarbejdede Plan tog man i 1911 fat paa betydelige Arbejder, der tog Sigte paa en senere Realisation af det endelige Projekt. Ved Opfyldning i Saltværksbugten og ved Erhvervelse fra Militæret indvandt man et Terræn paa 31,000 m² og samtidig udførtes forskellige Forbedringer og Omdannelser af den gamle Havn, der uddybedes til henholdsvis 24-20 og 16 Fod Vand, alt med en Bekostning af 193,000 Kr. Men Udviklingen løb stærkere, end man havde tænkt sig. Endnu mens disse Arbejder stod paa, rejste den første Fabrik, „De danske Blodmøller“, sig paa det nye Terræn, og der indlededes Underhandlinger med det senere A. S. Fredericia Svovlsyre- og Superfosfatfabrik om Salg af saa store Arealer, at Erhvervelsen af yderligere Terræn blev nødvendig. Det lykkedes at erhverve 55,560 m² — det ydre Kastel — fra Militæretaten med en Bekostning af 130,000 Kr., og ved hensigtsmæssigt Magelæg med Kommunen blev de forskellige Arealer reguleret paa gensidig fordelagtig Maade.

Forhandlingerne med Svovlsyreselskabet resulterede i, at der til dette afhændedes 40,000 m². Til Salget var knyttet den Betingelse, at Havnen skulde opføre et Bolværk ud for Pladsen paa 125 m og paa 7,53 m Vand, medens Selskabet forpligtigede sig til heraf at svare en Havneafgift af mindst 15,000 Kr. aarligt.

Da Havneudvalget maatte skønne det mere fordelagtigt, naar man alligevel skulde bygge Havn, da at gøre denne saa stor, at den ogsaa kunde benyttes af andre end Svovlsyreselskabet, besluttede man Anlægget af „Kastelshavnen“.

Nogle Aar senere tilførtes Havnen en stor Tilvækst gennem Indførsel af Benzin, Petroleum og Olier i stor Stil. At denne Import henlægdes til Fredericia skyldes vel væsentlig, at det var forholdsvis nemt at bygge Anlægsplads ud til det dybe Vand, de herfra udgaaende Jernbaner i alle Retninger og vel ogsaa Hensynet til, at Isen sjældent stopper Sejladsen helt. I Aaret 1919 erhvervede Dansk-Engelsk Benzin Co. „Shell“ sig et større Areal ude ved Skanseodden, der af Havnen indrammedes med en solid Mur og opfyldtes, hvorpaa opførtes 4 store Tankbeholdere, der rummede ca. 15,000 Tons og samtidig blev bygget en Anlægsplads til 24 Fods Dybgaende. Senere maatte foretages en Landvinding til Opførelse af 4 andre Tanke. Et lignende stort Foretagende i samme Branche opførtes faa Aar efter i Møllebugten af „Det forenede Olie Co.“, der erholdt et meget stort Areal indenfor Voldterrænet til Tankbeholdere for Benzin, Petroleum og Solarolie og en Anlægsbro med 25 Fods Dybde.

Her, som ved førstnævnte, er Importen tiltaget i den Grad, at endnu 3 store Tanke er blevet opført. Til begge disse mægtige Foretagender, hvortra Tusinder af Tons Olie fordeles Landet over, indgaar nu de allerstørste Tankskibe.

WILLIAM NICOLAJ BARDRAM, Stads- og Havneingeniør, R. af D., er født den 10. Januar 1869 i Fredericia, som Søn af Handskemager Andreas Bardram og Hustru Pouline, født Krogh, gift 1898 med Johanne Madsen, Datter af Bogholder Madsen i København. Student fra Fre-



W. BARDRAM
Havneingeniør.



P. SCHMIDT
Havnefoged.

dericia 1886, cand. phil. 1887, cand. polyt. 1894, Bygningsingeniør, Ingeniør hos Tuxen & Hammerich, ved Københavns Vandværk fra 1894—95, hos Hoffmann og Gunnarson fra 1895—96, Assistent hos Stadsingeniøren i Odense fra 1896—97, Stads- og Havneingeniør, Bygnings- og Brandinspektør i Fredericia siden 1897. Landvæsenskommissær for Vejle Amt samt Ministeriets Sagkyndige i Vandvindingsager, Formand for „Dansk Brandinspektørforening“.



Fredericia Raadhus i 1830.

Allerede før Svenskekrigen i 1657 rejstes der — forholdsvis hurtigt — et Raadhus. Dette fik Plads paa det Sted, hvor nu Oldenborger- og Kongensgade skæres, sidstnævnte Gade har allerede da samme Navn, medens en nu forsvunden Gade, Rosengade, strakte sig fra Kongensgade i Linje Øst—Vest op imod Volden.

Hvorledes Huset har taget sig ud, er umuligt at angive i Enkeltheder, men af gamle Regnskaber fremgaar det, at det har blyndfattede Ruder og prydedes af en Svale. Op til Indgangen førte en Trappe med dobbelt Rækværk.

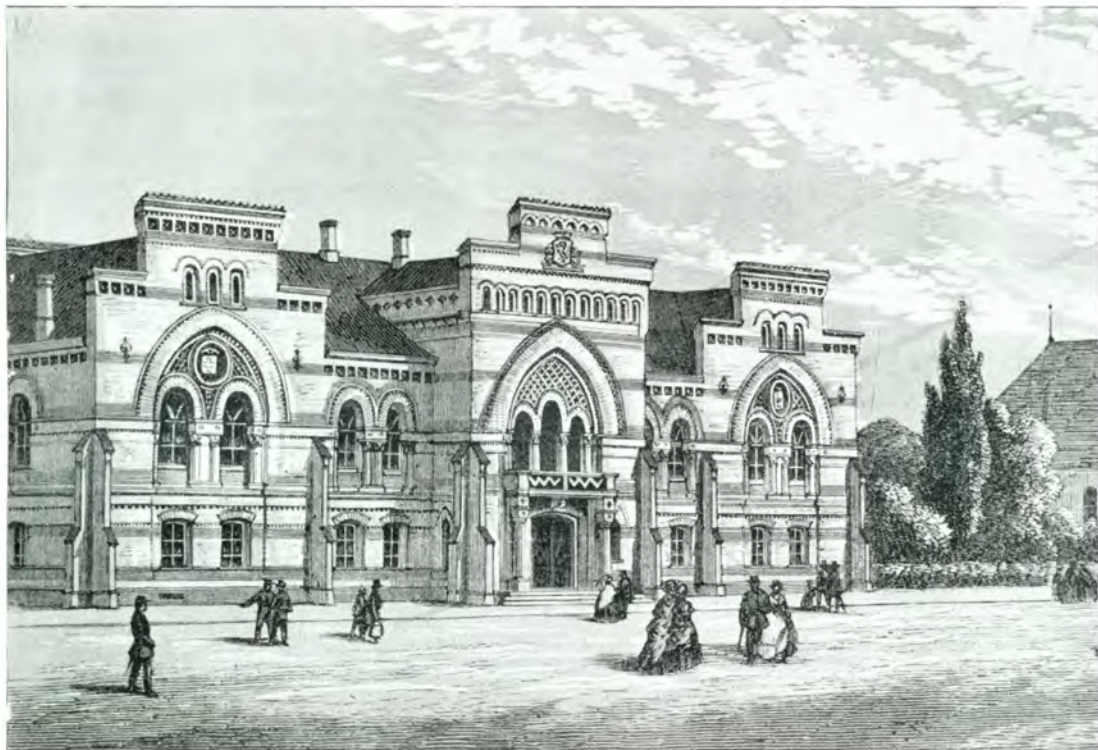
Med denne Bygning som Kærne groede Stadens første Gudshus frem, en midlertidig Kirke, hvor Øvrighed og Borgerskab kunde samles til Gudstjeneste, indtil den af Kong Frederik den 3die grundlagte Bykirke (Trinitatis) kunde opføres af den nedbrudte Ullerup-Kirkes Sten.

Under Raadhusets Svale indrettedes en Udbygning — „hvorudi Rigens Raad havde deris Stade at høre Prædiken“ — en lignende Stol anbragtes paa den modsatte Side til Fæstningens Kommandant, og Grunden lagdes til et Taarn, hvori Ullerup Kirkeklokke skulde ophænges.

Kirke og Raadhus boede saaledes i Frederiksdødes ældste Dage Side om Side under et og samme Tag, men næppe var Bygningen fuldt færdig, før Krigen brød ud og ikke lod Sten paa Sten tilbage af den nyskabte By.

Efter Krigen manglede Byen Raadhus i over 20 Aar, og Præsident, Borgemestre og Raadmænd skiftedes i denne Periode til at lægge Bolig til deres Møder, hvori Byens Sager drøftedes.

Medens Aarene gik og Byen voksede hurtigt til, blev Kravet om en mere passende Ramme for Stabelstadens Øvrighed stærkere og stærkere, og i Februar 1681



Fredericia Raadhus.

fik Borgemester Jakob Ross Fuldmagt til at indkøbe Kaptajn Elbrechts Gaard i „Princesindegaden“ og omdanne den til Raadhus. Dette skete, og for en Sum af 700 Rdl. fik Reifærdigheden sig et beskedent Tempel, som toges i Brug i September samme Aar. Det Raadhus, Fredericia hermed havde faaet, laa — som sagt — i Prinsessegade, tæt Syd for Danmarks-Hjørnet paa den vestlige Side, vis a vis det nuværende Teater. Saare beskedent var det at se til, et ganske almindeligt Hus i 2 Stokværk, Grunden var 36 $\frac{1}{2}$ Alen i Længde og 24 Alen i Bredde, og Bygningen trængte tilmed i høj Grad til en Restauration.

Da Kong Christian den 5te derfor erfarede, at det var saa brøstfældigt, — „at der udi Regn og Uvejr Retten ej skal kunne administreres“, og at der „ej ellers derved skal findes noget Arresthus, Fængsel og dertil behøvende Instrumenter og Betjente“ befalede han 30. November 1686, at disse Mangler skulde afhjælpes. Men først 4 Aar efter kom Magistraten saa vidt, at den fik udarbejdet et Overslag over, hvor meget Restaurationen med Indrettelse af Arrestkammer, Fængselsrum i Kælderen, Vindeltrappe m. m. vilde beløbe sig til, nemlig 194 Slettedaler ialt.

Stort bevendt var Raadstuens Indre heller ikke, thi først i 1691 enedes Magistraten om Indkøb af Mursten og Kalk til Opstilling af en Skorsten — „eftersom man sig for Kuld ikke kan nere“, naar Retten holdtes. Og betegnende for Byens Fattigdom er det, at endnu i 1720erne maatte man slaa sig til Taals med — mod 1 Rdl. Afgift om Aaret — at leje en Kakkelovn til Raadhuset hos Købmanden Niels Iversen Erritsø. Ja, endnu i Kong Christian den 6tes Dage betalte Tingstuen 1 Rdl. 2 Mark i aarlig Leje og opnaaede først i 1752 at faa en Selvejerkakkelovn.

Raadstuen var og blev et Skumpelskud, og saa vidt gik det, at det i 1719 bestemtes, at den gamle Mødesal skulde omdannes til Opbevaringsrum for Sprøjten og Brandredskaberne, og at der i Muren skulde brydes en Dør igennem saa bred, at Sprøjten „magelig“ kunde komme ud og ind.

Da en handlekraftig Mand som Hans de Hoffmann i Aaret 1760 traadte til som Præsident i Stabelstaden, blev Planerne om et nyt Raadhus tij Virkelighed, og i 1762 kunde han holde Indvielsesstalen i Fredericias nye Raadstue.

Det lille Raadhus i Vendersgade var en grundmuret Bygning, prydet af Spir og Slagværk, en dobbelt Stentrappe, hvorunder Gabestokken sad, førte op til Indgangsdøren, og over denne prangede Byens Løve i lavt Sandstensrelief, og trods sin Lidenhed afgav Huset dog en pyntelig og værdig Bolig for Stadens Øvrighed og Domstole.

Atter gik 100 Aar, da slog den gamle Raadstues Time, og man tog fat paa en ny og mere anselig, der indviedes den 5. Juli 1860.



VALENTINER BRANTH
Dommer.

Dommer G. VALENTINER BRANTH, R. af D., er født den 8. Oktober 1866 paa Kongsdal, som Søn af Forpagter W. F. Branth og Hustru, f. Valentiner, gift 1900 med Caroline Frederikke Henriette Branth, Datter af Etatsraad, Godsejer Harald Branth og Hustru. Student fra Roskilde 1885, cand. jur. 1890, Assistent i Justitsministeriet fra 1890—96, Undernotar 1896 (indtil 1911 konstitueret), Translatør i Tysk 1906, Byfoged i Fredericia 1912, Borgmester fra 1912—18, Dommer fra 1919. Senior i Studenterforeningen fra 1892—93, i Økonomiudvalget for samme fra 1901—12, i Bestyrelsen for Akademisk Skyttekorps fra 1891—1907 og for Danmarks Samfundets Københavns-Kreds fra 1908—12, Medlem af Bestyrelsen for Vejle Amts Rekyllkorps og for Akts. Fredericia Svovlsyre- og Superfosfatfabrik, Formand for Fredericia Købstads Værgeraad, Præsident for Dansk Købestævne fra 1913—28, Medlem af Fredericia Byraad.

DET KGL. DØVSTUMMEINSTITUT i Fredericia er oprettet den 22. Marts 1880, idet Loven om Oprettelse af dette nævnte Dag fik kgl. Stadfæstelse, og denne Dag er siden altid fejret som Institutets Stiftelsesdag.

Forstanderen for Døvsstummeinstituttet i København, Malling-Hansen, indsendte et Forslag til Ministeriet gaaende ud paa, at der oprettedes et Taleinstitut i Jylland. Dette Forslag lød i Korthed saaledes:

1. Paa et passende Grundstykke i Fredericia eller ved Aarhus bygger Staten et Døvsstummeinstitut.

2. Dette skal kunne afgive Skolelokaler m. m. til 100 Børn, Sovesale, Økonomi-lejligheder m. m. for 35–50 af disse samt Bolig for Forstander, Lærere og Lærerinder.

3. Institutet søges bygget i 1880 og er færdig til at tages i Brug i August 1881.

4. Institutet erholder en lokal Direktion, der staar under Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsen. Formanden i Kommissionen er tillige Direktør for det kgl. Døvstummeinstitut i København og Formand for Tilsynskommissionen for de private Døvstumme-Anstalter i København.



Det kgl. Døvstummeinstitut.

5. Institutet faar en Forstander og efterhaanden 8 Lærere, der lønnes paa lig-nende Maade som Forstander og Lærere ved det kgl. Døvstummeinstitut i København.

6. Undervisningskursus er 8-aarigt.

7. Landets samtlige egentlige Døvstumme indkaldes med 8-Aars Alderen i hvert Aars August Maaned til Statsinstitutet i Jylland. Efter henvend et Aars Undervisning overflyttes — efter Afgørelse ved den bestaaende Prøve-Kommission i Forening med Institutets Forstander — de af de egentlige Døvstumme, der ikke egner sig til Op-lærelse efter Talemetsoden, samt eventuelle uegentlige eller aandssløve Døvstumme til vedkommende Anstalter i København.

8. Landets uegentlige og aandssløve Døvstumme indkaldes med 8-Aars Alderen (undtagelsesvis tidligere) til Professor Kellers Anstalt. Kommissionen bestemmer efter en Maanedes Forløb angaaende de nyoptagnes Forbliven eller Overflytning til Stats-institutet.

9. Statsinstitutet i Jylland anvender Talemetsoden, det kgl. Døvstummeinstitut i København Tegnmetoden.

Den 17. Januar 1880 fremsatte Kultusminister Fischer i Folketinget Lovforslag om Oprettelse af en Døvstummeanstalt i Jylland og samtidig omdeltes Malling-Hansens Forslag, paa hvilket Lovforslaget byggede — samt Udkast og Tegninger til det ny Institut af Arkitekt Fr. Levy.

Den 14. Februar var Forslaget til 3die Behandling, og det vedtoges med 48 Stemmer mod 3, at det ny Institut skulde ligge i Fredericia.

Under 5. April 1881 modtog Georg Jørgensen saa kongelig Udnævnelse til Forstander i Fredericia, og den 10. September indkom den første Elev.



Døvstummeinstituttets Kirkesal.

Den 24. September fik Anstalten Navn og blev kaldt „Det kgl. Døvstummeinstitut i Fredericia“.

Sin egentlige festlige Indvielse fik Institutet først den 2. Juli 1882, da Kongen og Dronningen med Kronprinsparret og Følge gæstede Institutet for at se Indretningen og høre Prøver paa Resultaterne af den ny Undervisningsmetode, som anvendtes her.

Fredericia-Institutet var oprindeligt beregnet til at optage og undervise indtil 100 Elever, men allerede i det fjerde Skoleaar var Elevantallet vokset til 111. Det var derfor ganske nødvendigt at gaa til en Udvidelse af Institutet enten ved Tilbygning eller ved Nybygning. Efter Indstilling af Forstander Jørgensen valgtes det sidste, idet man dog gjorde Akkord med en privat Mand og overlod Byggeriet til ham. Han opførte saa en Anneksskole indeholdende 7 Skolestuer og 2 Arbejdsstuer samt Bolig for en Inspektør, 5 Lærere og Lærerinder samt Portnerbolig. Den 21. November 1886 var Bygningen færdig og overtoges af Staten. Alle B-Klasserne flyttedes da derhen, og Andenlærer Johansen blev udnævnt til Inspektør ved denne Skole. Som

saadan førte han Tilsyn med den daglige Orden og skulde indgive ugentlige Rappor-
ter til Forstanderen, medens der ikke gaves ham nogen egentlig Ledelse af selve
Skolens Drift og Undervisning. Denne laa helt i Forstanderens Haand.

Rygterne om det nye Institut, som med saa stor Frejdighed lagde ud og arbej-
dede sig frem, bredte sig snart i hele Norden og ned i Tyskland. Og Fremmed-
besøget blev stort, særlig fra Norge, der stod for en Omordning af sit Døvstumme-
væsen. Der blev uddelt mange Rejsestipendier, og alle skulde ned til Skolen i Riehn
og aflagde da paa Vejen Besøg i Fredericia. Og Reglen blev snart, at de standsede
igen paa Tilbagevejen, da de fandt saa meget nyt og efterlignelsesværdigt ved den
unge Skole der.



Den kgl. Døvstummeskole.

Der oprettedes en Forskole i Fredericia, og den nye Bygning toges i Brug i
Efteraaret 1891, og Lærer Ludvig Polke udnævntes til dens Inspektør.

Da Forstander Jørgensens Sygdom var en Kendsgerning, og man indsaa, at han
aldrig mere vilde blive rask nok til atter at overtage sin Gerning, blev der af Direk-
tøren sammenkaldt en lille Kommission, bestaaende af Forstanderne og Inspektørerne
samt et Par Repræsentanter for Lærerforeningen, der under Direktørens Forsæde
drøftede den foreliggende Situation. Man enedes da om at erklære til Ministeriet, at
Fredericiainstitutet var vokset saa stort, at Ledelsen oversteg een Mands Kraft, hvor-
for man foreslog at dele det, saaledes at A-Afdelingen udskiltes som en selvstændig
Skole og fik Sæde, hvor før B-Skolen havde været og blev kaldt: Den kgl. Døv-
stummeskole, medens Institutet kom til at bestaa af Forskolen og B-Afdelingen.

Ministeriet gik beredvillig ind paa Tanken og forelagde et Lovforslag desangaaende
for Rigsdagen, som hurtigt gjorde det færdigt til Kongens Underskrift, der forelaa
den 29. Marts 1904. Kort efter fandt Udnævnelsen af de to nye Forstandere Sted.
Det blev Inspektør Hjalmar Keller fra Nyborg-Skolen og cand. mag. Bech fra Insti-
tutet i København.

En af Begrundelserne for at udskille A-Skolen som selvstændig Anstalt var, at man senere skulde flytte den ud paa Landet og forberede en Del af Elevernes Op-lærelse i Landvæsen efter Konfirmationen.

En Del Planer var udarbejdet desangaaende, men pludselig blandede Nyborg-skolens Ledelse sig i Spørgsmaalet og fremkom med Forslag om Oprettelsen af en Landbrugsskole for Døvstumme ved Nyborg. Ved ihærdig Agitation blev der op-arbejdet en gunstig Stemning for Nyborg-Projektet, og Landbrugshøjskolen i Nyborg opstod. En stærk opreklameret Indsamling blev sat i Gang Landet over og ind-bragte den smukke Sum af ca. 40,000 Kr.

I Sommeren 1926 blev daværende Leder og Stifter af „Børnehaven for Døv-stumme“, Vilhelm Larsen, kaldet til Stillingen som Forstander for det kgl. Døvstumme-institut i Fredericia. — Det kan maaske siges, at det var i en noget sen Alder, For-standeren gik ind til denne ansvarsfulde Gerning, men heroverfor bør fremhæves, at han i sjælden Grad havde Betingelser, baade pædagogiske og administrative, for at overtage netop denne Stilling.

Medens Forskolen tidligere saa godt som udelukkende modtog sine Elever di-rette fra Hjemmene, skete deri en Forandring fra 1913, idet fra da af et meget væsentligt Kontingent overførtes fra Børnehaven.

Paa Forslag af Døvstummelærer Vilhelm Larsen nedsattes der i 1907 et Udvalg, der skulde virke for Oprettelsen af Børnehave for Døvstumme. Udvalget bestod af Forstanderne Heiberg og Forchhammer, Skoleinspektør Bagger og Vilhelm Larsen, der blev Udvalgets Sekretær.

I 1912 oprettede Vilhelm Larsen for egen Regning en lille Børnehave, der be-gyndte med 6 Elever, men steg til 15 Elever i Aarets Løb, næste Aar til 35, for senere at naa helt op til 54.

Den 31. Marts 1926 vedtoges der følgende Lov angaaende Institutet:

1. Forskolen og Børnehaven flyttes til København.
2. C-Skolen flyttes til Fredericia under samme Ledelse som B-Skolen.
3. Ved Forstanderskifte lægges A-Skolen ind under Institutet.
4. Skoletiden udvides til 9 Aar.

Fredericia-Institutet har sit Særpræg og vil søge at bevare det, idet man mener, at den Undervisning er god og de Hjælpe midler berettigede, som giver Børnene størst Taleevne og Talelyst.

Institutet lægger særlig Vægt paa saadanne Fag, der kan modne den Døvstumme til praktisk Tjeneste, naar han kommer ud i Livet.

Fag som Hønsseavl er taget op og i Forbindelse dermed rationelt Havebrug.

Pigerne har foruden Køkkengerning faaet Husgerning og lærer Borddækning og Opvartning.

Der er i de forløbne 50 Aar gjort meget for de Døvstumme, og Forsorgen for disse er blevet meget udvidet og spænder nu vidt.

Døvstummeinstitutets nuværende Forstander er Vilhelm Larsen, Døvstummeskolens Forstander er Friiz Bech. Ved Døvstummeinstitutet er ansat et betydeligt Personale, hvoraf vi skal nævne Inspektør Jensen, der har virket siden 1. Januar 1886, Hus-moder Anine Nielsen siden 1919, Oldfrue Agnes Rømer Sonne siden 1926 og Syge-plejerske Gudrun Münster siden 1919.

Institutets Læge har siden 1927 været J. U. Gerdes.



VILHELM LARSEN
Forstander.



FRTZ BECH
Forstander.



N. M. JENSEN
Inspektør.



J. U. GERDES
Læge.

Forstander VILHELM LARSEN, R. af D. p. p., islandsk Orden I. F. 3, er født den 9. April 1868 i Ærøskøbing som Søn af Lærer og Organist Gert Larsen og Hustru Jørgine, født Nyrop, gift 1897 med Emilie Jørgensen, Datter af Forstander, Professor Georg Jørgensen og Hustru, født Capito. Skolelærereksamen fra Jonstrup 1887, Lærer ved det kgl. Døvstummeinstitut i Fredericia, oprettede Børnehaven for Døvstumme i Fredericia 1912, Forstander for det kgl. Døvstummeinstitut i Fredericia siden 1926. Medlem af Bestyrelsen for Effata, Arbejdshjemmet for døvstumme Piger og Fonden til Hjælp for Døvstumme, Formand for Soldaterforeningen 7. Regiment.

Forstander FRITZ BECH, R. af D., DM., er født den 25. Juli 1863 i Horsens som Søn af Skibsmægler W. Chr. Bech og Hustru, født Rommel, gift 1890 med Sarah Malling Hansen (død 1910). Student fra Horsens 1881, Lærer ved det kgl. Døvstummeinstitut i København 1882, cand. mag. 1888, Forstander for den kgl. Døvstummeskole i Fredericia siden 1904, Formand for Forstander- og Undervisningsraadet ved Statens Døvstummeanstalter 1926, Medlem af Bestyrelsen for Arbejdshjemmet for døvstumme Piger og for Foreningen Effata fra 1904, Udgiver og Redaktør af Smaablade for døvstumme fra 1891—1904, Dansk Redaktør af Nordisk tidskrift for døvstumskolan fra 1909 og af Effata fra 1924. Har taget Initiativet til Opførelsen af Alderdomshjemmet for døvstumme i 1898, Døvstummekirken i København i 1904 samt den kgl. Døvstummeskole i Fredericia i 1914.

JENS ULRIK GERDES, Læge, er født den 26. Marts 1886 paa Løvhallegaard ved Vejle som Søn af Proprietær Frits Johannes Konstantin Gerdes og Hustru Johanne Cecilie, født Andreasen, gift 1914 med Ebba Guldborg, Datter af Overlæge Guldborg. Student 1906, med. Eksamen 1912, Kandidat ved Almindeligt Hospital fra Oktober 1912 til April 1913, Udenlands Maj 1913, Reservelæge ved Horsens Kommunehospital fra Juni 1913 til Marts 1914, Kandidat ved Blegdamshospitalet fra April til Juni 1914, Turnuskandidat ved Kommunehospitalet fra Juli 1914 til April 1915, Praksis i Fredericia siden Maj 1915.

FREDERICIAS SYGEHUSVÆSEN er ikke af gammel Dato. Den første Begyndelse blev gjort af Fysikus, Dr. Uldall, der i sin Embedstid fra 1836—42 „fik indrettet 4 Sygestuer i Byens Fattighus: de to for indenbys veneriske og fattige, de to andre for private betalende Personer fra By og Land“.

I 1871 vedtog Vejle Amdsraad Opførelsen af et selvstændigt Distriktssygehus, hvortil Grund i Prinsessegade var indkøbt og nøjagtige Planer udarbejdede. Sagen

strandede dog paa Byraadets Modstand, idet dette ikke saa sig i Stand til at rejse det fornødne Laan (Byggesummen var 20,800 Rdl.), og Sagen henlagdes, fordi „Byraadet dels af Hensyn til de foranstaaende store Udgifter til Skolevæsenet og Bro-lægningsvæsenet, dels af Hensyn til den af de svævende Garnisonsforhold følgende Usikkerhed i mange andre Forhold ikke ser sig i Stand til for sit Vedkommende at fremme Sagen for Tiden“.

Først i 1882 lykkedes det Byen at rejse et selvstændigt kommunalt Sygehus (paa ca. 18 Senge), der frembød det Særsyn, at Sygestuerne vendte mod Nord, for



Det gamle Sygehus i Fredericia.

at Solen ikke skulde skære Patienterne i Øjnene. Dette Sygehus udvidedes i 1901 med ca. 20 Senge ved en taarnagtig Tilbygning i 3 Etager. For at imødegaa den utvivlsomme Brandfare anbragtes som Reserveudgang en Aabning 1,3 m høj og 0,75 m bred mellem øverste Etage og Loftet over den ældste Del af Bygningen. Omtrent samtidig opførtes et lille Epidemisygehus i Sygehushaven. I 1912 moderniseredes Epidemisygehuset og udvidedes til 25 Senge.

I 1912 skete en principiel Ændring i Sygehusets Lægeforhold, idet Sygehuset tidligere tilsaas af Stadsfysikus, medens Byens andre Læger dog havde Behandlingsret over deres egne indlagte Patienter, men i 1912 ansattes fast Sygehuslæge, der alene har Ret og Pligt til at behandle Sygehusets Patienter. Samtidig blev for en Sum af 15,000 Kr. Operationsstuen moderniseret, medicinsk Laboratorium indrettet og Røntgenapparat installeret. Den moderne Drift førte hurtigt til Sygehusets Overbelægning, men de utrygge Forhold under Krigen standsede den planlagte Udvidelse.

I 1918 fandt Amts- og Byraad hinanden og enedes om Opførelsen af et nyt Sygehus, som stod færdigt til Brug i Januar 1921. Sygehuskomplekset omfatter nu det „gamle“ Sygehus, der er indrettet til Funktionærbolig med en mindre Afdeling for Hud- og veneriske Sygdomme (12 Senge), et Epidemisygehus paa 25 Senge og det „nye“ Sygehus med 84 medicinsk-kirurgiske Senge. Dette Sygehus er en 3-Etages Bygning i røde Mursten, fuldt moderne indrettet med store, lyse, luftige Sygestuer, der alle vender mod Syd. I Hovedafdelingerne findes to 6-Sengsstuer, to 3-Sengsstuer, fire 2-Sengsstuer, en Enestue samt en Celle. Mod Nord findes rummelige



Fredericia Sygehus.

Bade-, W. C.- og Udskylningsrum samt Tekøkken og Linnedstue. I en større Udbygning mod Nord findes i Stueetagen Operationsafdeling med to Operationsstuer og de fornødne Sterilisationsrum o. s. v. I Etagen over er indrettet medicinsk Laboratorium, Røntgenafdeling og Reservelejlighed. I „Kælderen“, der ligger i Niveau med Jorden, findes Kontorer og Køkkenafdeling samt Lysbadehal og medicinsk Bade- og Massageafdeling. I fritliggende Bygninger findes Desinfektions- og Lighus, Vaskeribygning og Kedelhus.

Sygedagenes Antal var i 1913—14: 18864 (Aaret efter første Modernisering) og i 1930—31: 44323.

Sygehuset ejes og drives i Fællesskab af Vejle Amt og Fredericia Kommune. Bestyrelsen bestaar af 2 Byraads- og 2 Amtsraadsmedlemmer, for Tiden d'Hrr. Lektor Sarøe, Formand, Forretningsfører J. Arnt samt Gaardejerne S. Henriksen og J. Poulsen.

Foruden Overlæge Hj. Kærn og Inspektør Laur. Jensen bestaar Sygehusets Personale af: Reservelæge Dalsgaard, en Kandidat, Oversygeplejerske, Diakonisse, Søster

Gerta Knudsen, Oldfrue S. Nielsen, 1 Operationssygeplejerske, 5 Afdelingssygeplejersker, 2 Sygeplejersker ved Laboratorium og Badeafdelinger, 5 Assisterter, 21 Sygeplejeelever, 1 Massøse, 13 Gangpiger, 2 Portører og en Fotografassistent. Endvidere: 1 Kontorassistent, 1 Køkkenbestyrerinde, 1 Køkkenassistent, 4 Køkkenpiger, 1 Vaskeriassistent, 1 Linnedsyerske, 4 Vaskeripiger, 1 Vaskemester, 1 Fyrmester (og Desinfektør) og 1 Portner.

HJALMAR KÆRN, Overlæge, er født den 25. April 1879 i København som Søn af Kasserer, cand. jur. C. Nielsen Kærn og Hustru Clara Vilhelmine, født Wandall, gift 1907 med Karen Bang (død 1930). Student 1897, med. Eks. 1905, efter 6½ Aars Hospitalsuddannelse i August 1912 Sygehuslæge ved det kommunale Sygehus i Fredericia, Januar 1921 Overlæge ved By- og Amtssygehuset i Fredericia.

LAURITS JENSEN, Inspektør, er født den 30. Juni 1872 i København. Var Inspektør ved Vejlelfjord Sanatorium fra 1. September 1911 til 1. September 1924, siden da ved By- og Amtssygehuset i Fredericia.



HJ. KÆRN
Overlæge.



~ St. Josephs Hospital.

I Aaret 1686 fik den katolske Menighed i Fredericia sine første Privilegier og sin første Kirke. I 1767 lod Frøken Susanne Bianco den nuværende Kirke opføre samt et beskedent Hus som Præstebolig. I Menighedens Skole var Børneantallet i 1866 vokset saaledes, at det blev nødvendigt med Assistance, hvilket Præsten fik fra St. Josephs Søstre, der i Maj 1856 var kommen til København. Den 21. Juni 1866

kom den første lille Koloni til Fredericia, og Søster Anna Sophie blev Forstanderinde. Bolig blev anvist i den saakaldte Lærerbolig, 4 smaa Værelser ovenover Skolen. Her levede og arbejdede Søstrene i 20 Aar samt i det gamle Hospital i Gothersgade. Dette blev dog tilsidst for lille og uhensigtsmæssigt, saa at man i 1885 maatte købe Nabogrunden til Skolen i Sjællandsgade af Rebslager Anders Michelsen og her blev den 23. August 1885 nedlagt Grundstenen til et nyt Hospital, der blev taget i Brug i Efteraaret 1886. I 1899 købte Søstrene Hjørnegrunden ud mod Sjællandsgade og Vendersgade med den derpaa staaende gamle Ejendom, der, da Søstrene i 1929 igen ønskede at udvide Hospitalet efter Arkitekt Zachariassens Forslag, blev nedbrudt, flyttet og genopstillet som Museumsbygning. Efter Tegning af Arkitekt Zachariassen blev der paa Hjørnegrunden og paa en tilkøbt Grund mod Vendersgade opført en moderne Hospitalsbygning, hvortil Grundstenen nedlagdes den 23. August 1930 og som toges i Brug i Foraaret 1932.

I det samlede Hospitalskompleks er der Plads til ca. 120 Patienter og ca. 30 Søstre, og der findes en stor Operationsafdeling og 2 Afdelinger for Specialister samt Skadestuer, Bade-, Lysbade- og Røntgenafdeling. Hospitalet ledes af Forstanderinde Marie Adelgunde og staar under Sct. Josephs Søstrenes Orden i Danmark med Søster Marie Amelie i København som Provincialforstanderinde og Søster Marie du Sacre-Coeur i Chambéry i Frankrig som Generalforstanderinde. Til Hospitalet er knyttet alle Byens Læger.

Efter Aldersrente-Udvalgets Indstilling vedtog Fredericia Byraad i sit Møde den 6. November 1922 at nedsætte et „Udvalg til Opførelse af et Alderdomshjem“. Som Medlemmer af dette Udvalg valgtes d'Hrr. Borgmester Frantz Hansen, Formand, Bladhandler Chr. V. Andersen, Stabsofficiant Hansen, Vogmand Keisig og Murermester Malthe Sørensen.

Forsørgelsesinspektøren antoges som Udvalgets Sekretær.

Efter indgaaende Overvejelse udvalgte Byraadet den Plads, beliggende Nordøst for Byen, hvorpaa Alderdomshjemmet nu er opført med Facade mod Fælledvej og mod Lillebælt.

Den 6. Februar 1923 fik Udvalget Byraadets Bemyndigelse til at lade Arkitekt J. Jespersen, Fredericia, udarbejde Tegninger og Overslag til Alderdomshjemmet, og i Byraadets Møde den 19. Juni s. A. overlodes det Udvalget paa Grundlag af Arkitektens Tegninger og Overslag at lade foretage det fornødne med Hensyn til Pladsens Planering og Bygningernes Opførelse. Opførelsesomkostningerne var af Arkitekten anslaaet til 700,000 Kr.

Den 17. November 1923 nedlagdes Grundstenen til Alderdomshjemmet, den 5.

Juli 1924 fandt „Kransehejsningen“ Sted, og den 1. Oktober 1925 toges Hjemmet i Brug.

Hjemmet rummer 95 enkelte Værelser, 14 dobbelte Værelser og 3 Sygestuer, beregnet til 10 Patienter. Ialt er der Plads til 133 Beboere foruden Bolig til Økonom, Kontor, Lægeværelse, Bibliotek, Læseværelse, Forsamlingssal og Værelser til Personalet.

I Kælderetagen er indrettet Køkken, Vaskeri og Strygestue med dertil hørende Udenomsrum samt Varmeanlæg.



Fru LARSEN
Økonom.



JACOB LARSEN
Økonom.

Den første Aldersrentenyder flyttede ind i Hjemmet den 10. Oktober 1925, og den officielle Indvielse af Hjemmet fandt Sted den 17. December s. A. ved en lille Festlighed paa dette. Økonomien paa Hjemmet ledes af Jacob Larsen og Hustru, der har været knyttet dertil siden 1. Juli 1925. Ved Hjemmet er endvidere ansat Sygeplejerske Frk. Anna Nydam.

Følgende Haandværkere har medvirket ved Hjemmets Opførelse: Planeringsarbejderne: Entreprenørfirmaet Christensen og Pedersen, Jord-, Beton- og Murerarbejdet: Murermestrene M. Chr. Sørensen og Th. Andersen, Jernbetonarbejdet: Tømrermestrene Brdr. Nielsen, Granit- og Sandstensarbejdet: Stenhuggerfirmaet Sørensen og Rasch,



Fredericia kommunale Alderdomshjem.

betonstøbt Arbejde: Entreprenørfirmaet Christensen og Pedersen, Tømrerarbejdet: Tømrermestrene Jørgen Christensen og Søn, Snedkerarbejdet: Snedkermestrene Pedersen og Søn og Johansen og Søn, Varmeanlægget, A./S. Rasmussen.

FREDERICIA KOMMUNES FORSØRGELSESVÆSENS INSPEKTORAT har til Huse i Kontorer i Forsørgelsesanstalten, Sjællandsgade 98, og administrerer de under Forsørgelsesvæsenet hørende Anstalter, Forsørgelsesanstalten, Husvildeafdelingen og Alderdomshjemmet, samt udfører de under de forskellige Forsørgelsesudvalg henhørende Forretninger.

Forsørgelsesvæsenets Chef, Inspektør L. LARSEN, R. af D., der er født den 15. December 1867 i Odense, blev ansat under Fredericia Kommune i 1887, Sekretær for Fattigvæsenet 1892 og Inspektør ved Forsørgelsesvæsenet 1913. Medlem af mange forskellige Bestyrelser, saaledes Næstformand i Banken for Fredericia og Omegn, Formand for Landsforeningen af Forsørgelsesinspektører, Medlem af Bestyrelsen for Det Danske Hospitalsfond i Hamborg, Formand for Selskabet „Børnenes Vel“ og Næstformand for Repræsentantskabet for Telefonabonnenter i A/S Jysk Telefon.

Kommuneassistent VIGGO JØRGENSEN, er født i Horsens den 1. Januar 1894, blev ansat som Assistent ved Forsørgelsesvæsenet i 1913 og er af Byrådet antaget som Sekretær for det kommunale Børnetilsyn.

FREDERICIA FORSØRGELSESANSTALT er beliggende paa Hjørnet af Sjællands- og Dronningensgade og er i 1880erne indrettet i et tidligere Fabriksanlæg (Cikoriefabrik). Den gamle Fattiggaard (Dronningensgade 69) benyttes nu af Forsørgelsesvæsenet til Husvildeafdeling. Forsørgelsesanstalten er Tid til anden blevet en Del



Forsørgelsesanstalten set fra Dronningensgade.

omforandret og moderniseret. Der er saaledes i Ejendommen mod Dronningensgade indrettet en Sygeafdeling med 4—5 Sygestuer og Badeindretninger, og i Ejendommen mod Sjællandsgade er indrettet Udvalgssal samt Forsørgelsesvæsenets Kontorlokaler med Boxafdeling.

Anstalten er brandforsikret for 123,505 Kr.

Den afgiver Lejlighed til Bestyreren og til Sygeplejersken.

Anstalten har en Gennemsnitsbelægning af ca. 45 Personer, heraf ca. 10 Syge.

Anstaltens Bestyrer og Økonom, MARINUS PETERSEN, er født den 5. Februar 1862 og blev ansat af Byrådet i 1916. Petersen havde tidligere i en lang Aarrække drevet selvstændig Forretning i Fredericia som Bagermester. Han har beklædt en Række Tillidshverv, saaledes i mange Aar Formand for Afholdsselskabet „Det blaa Baand“.

Sygeafdelingens Sygeplejerske, Fru CARLA LEGARDT, blev antaget af Fattigudvalget i 1929.

FREDERICIA FORSØRGELSESVÆSENS HUSVILDEAFDELING (den gamle Fattiggaard) er beliggende overfor Trinitatis Kirkegaard i Dronningensgade.

Her er indrettet en halv Snes mindre Lejligheder, som er beregnet til at modtage fattigunderstøttede Personer, der ikke selv kan skaffe sig Husly. Til Ejendommen hører en ret stor Baghave.

Ejendommen afgiver tillige Beboelseslejlighed for Afdelingens Bestyrer, Formand L. P. BERTELSEN, med Familie.

DAGMAR-ASYLET er oprettet den 9. November 1867. Den 13. Marts 1866 samledes en Kreds af Borgere paa Raadhuset, og der dannedes her et Asylselskab. Til at foretage de for Oprettelsen af et Asyl nødvendige Forarbejder valgtes et Udvalg, bestaaende af Byens to Sognepræster, Dr. Zeuthen og Dr. Clausen, Kaptajn Raabye, Borgmester Jørgensen, Fabrikant P. Hansen, Ingeniørkaptajn Ravn, Avlsbruger H. P. Lund, Oberst Bülow, Overlæge Abrahams, Fabrikant Bloch og Toldkontrolør Tengstedt.

Den 26. Maj 1867, Kong Christian den 9. og Dronning Louises Sølvbryllupsdag, blev Grundstenen nedlagt i Overværelse af en meget stor Menneskemængde. Komiteen havde faaet overladt en Grund i Dalegade til Asylbygning, og en velorganiseret Indsamling havde bragt et lovende Resultat. Fra April 1866 og til Indvielsesdagen var der til Asylsagen indkommet 3677 Rdl. og 18 Sk., og desuden havde 284 Personer tegnet sig for aarlige Bidrag til et samlet Beløb af 432 Rdl. 16 Sk. Dertil kom, at Storfyrstinde Dagmar, foruden at give 200 Rdl. straks, havde tilsagt et Aarsbidrag af 200 Rdl. Indvielseshøjtideligheden fandt Sted den 9. November 1867. Asylet fik Navn efter Storfyrstinde Dagmar, der i 50 Aar ydede Asylet 400 Kr. om Aaret i Tilskud. Asylets væsentlige Indtægter hidhører fra Renten af dets Legatkapitaler, der udgør omkring 15,000 Kr.

Asylet har Plads til 30 Børn, men har i Øjeblikket kun 60. Det faar nu Stats-tilskud.

Asylet har haft følgende „Mødre“: Skibskaptajn Møllers Enke, Madam Jæger, Frk. Bleshøj, Frk. Anna Petersen, Frk. Anna Madsen (nu Fru Fabrikant A. Jensen), Frk. Windeløv og nuværende Frk. Anna Jespersen.

Som Forstanderinder for Asylet har fungeret: Fru Kaptajn Ravn, Frk. Møller, Fru Oberst C. Holsøe, Frk. Marie Loehr, Fru Inspektør Carstensen, Fru Toldforvalter Witthøfft og nuværende Fru Dommer Valentin Branth.

Asylets Bestyrelse bestaar af: Dommer Valentin Branth, R. af D., Fru Dommer Valentin Branth, Købmand Fritz Duus, Kreds-læge Liebe, R. af D., Pastor Chr. Manniche, Provst Rørdam og Tømrermester Vilh. Nielsen.

Asylbestyrerinde ANNA JESPERSEN har været Bestyrerinde siden 1926.



ANNA JESPERSEN
Bestyrerinde.

FREDERICIA HØJERE ALMENSKOLE. Da Kong Frederik den 3die anlagde Fredericia var han straks betænkt paa at forsyne den med en latinsk Skole, og under 7. Juli 1656 funderede han denne, men Krigsforholdene medførte, at den, der fik Navnet „schola Fredericiana“, først i 1664 fik sit Skolehus opført. Denne Skole har saaledes bestaaet i over halvandet Aarhundrede, da den nedlagdes i 1817.

I 1817 var det paa Tale, at en af de lærde Skoler, enten den i Kolding eller den i Fredericia, skulde nedlægges, og i den Anledning indgav Forstanderne for Fredericia lærde Skole en Forestilling til Directionen om at maatte beholde deres Skole, og Magistraten i Forening med flere Embedsmænd og Borgere indgik til Kongen med en alderunderdanigst Ansøgning om Skolens Bestaaen. Der var imidlertid allerede forinden, nemlig den 3. Oktober 1817, udfærdiget en kgl. Resolution, ved hvilken det bestemtes, at den lærde Skole i Fredericia skulde nedlægges, og de Kapitaler, Ejendomme og andre aarlige Indtægter, Fredericia lærde Skole var i Besiddelse af, henlægges til den lærde Skole i Kolding, alene med Undtagelse af det af D. Pontoppidan og Hustru til Skolen skænkede saakaldte Paghskø Legat, samt at Skolebygningen skulde hortsælges ved Auktion til Fordel for den almindelige Skolefond. Efterretningen herom vakte stor Bekymring i Fredericia, og det besluttedes at forsøge paa at atvende Katastrofen ved at sende en Deputation til København for der at forelægge Kongen Indvaanernes Ønske og Bønsskrift. En Rejse til København var imidlertid i hine Tider ingen let Sag og saare bekostelig. Man foretog derfor en Indsamling for at tilvejebringe de dertil fornødne Midler, og ved denne tilvejebragtes 451 Rdl., et efter den Tids Forhold saare betydeligt Beløb. Der valgtes saa et Udvalg, bestaaende af Generalkrigskommissær, Toldkasserer v. Harboe, Pastor Schierning og Møller Langhof, der skulde rejse til København og søge Audiens hos Kong Frederik den 6te for at overrække ham et Bønsskrift, hvori androges om, „at den lærde Skole maatte vedblive som hidtil, og Byen til samme beholde de Tiender, Legater m. v., som Stadens Velgjørere har skjænket samme, og skulde ingen anden Udvej findes til Indvaanernes store Tabs Oprettelse, at det da maatte tillades dem selv at etablere en Lærestanstalt i sammes Sted, og at dertil maatte overlades Skolebygningen og sammes Inventarium, samt at af det almindelige Skolefond til Læreres Lønning aarligt gives 3,000 Rdl., imod at det almindelige Skolefond beholdt alle Skolens Indtægter og Legater, der give aarlig Indtægt af 4300 Rdl., hvorved Fredericia By bragte Skolefondet et aarligt Offer af 1300 Rdl.“.

Deputationen fik et godt Resultat af sin Rejse. Den meddelte herom, at den „havde den Lykke ved Ankomsten til Hovedstaden at nyde Allernaadigst Audiens for Hs. Majestæt og ved Ansøgningens Overlevering med den Naade og Mildhed, som besjæler vor gode Konge, at erholde det allernaadigste Tilsagn, at de i Ansøgningen fremførte Grunde skulde blive undersøgte og taget i allernaadigst Betragtning. Derefter henvendte Deputationen sig til Directionen for Universitet og de lærde Skoler samt de flere høje Vedkommende for og til disse høje Herrer at forklare og anbefale det allerunderdanigst ansøgte. Videre nød Deputationen den Naade at erholde Afskedsaudiens hos Hs. Majestæt og vendte derpaa tilbage med den glade Trøst til Stadens Indvaanere, at deres Andragende af vor gode Konge med Naade var antaget, og at vi kunde haabe et efter Omstændighederne ønskeligt Udfald“.

Resultatet blev en kgl. Resolution af 14. Februar 1818. I denne blev det bestemt, at et aarligt Bidrag af 800 Rdl. til et Undervisningsinstitut i Fredericia, i hvilket studerende Disciples Undervisning kunde fortsættes, saaledes at de kunde dimitteres til Universitetet, maa udbetales af den almindelige Skolefond, og at Skolebygningen med Inventarium og Bogsamling frit overlades dette Institut til Afbenyttelse, samt at det paalægges Vedkommende forud at indsende til Directionen for Universitetet og de lærde Skoler den Plan, hvorefter Institutet agtes indrettet. hvilken Plan bliver at forelægge til vor allerhøjeste Stadfæstelse, endelig at det paalægges Indvaanerne i Fredericia inden 1. Maj d. A. at afgive deres bestemte Erklæring, om de under disse

Betingelser agte at see et saadant Institut oprettet hos sig, for at dette kunde blive aabnet i det seneste til 1. Oktober.

Der nedsattes nu en Kommission, der udarbejdede en Plan for Institutet, hvilken indsendtes til kgl. Approbation. Under 26. Maj 1818 erholdt denne Plan kgl. Approbation, hvorhos Hs. Maj. allernaadigst tilkendegav Kommissionen, „at dette Institut med Hensyn til at samme er det eneste i Fredericia By, ikke vil behøve nogen særskilt Benævnelse“.

Institutet aabnedes den 1. Juli 1818.

Den Latinskolebygning, der i Følge ovennævnte kgl. Resolution af 14. Februar 1818 tillige med Skolens Bogsamling og Inventarium blev overladt Institutet til Brug, var Gaarden Nr. 337 paa Hjørnet af Danmarksgade og Kongensstræde. Den bestod af et Forhus til Gaden mod Syd med tvende Sidehuse mod Vest og Øst samt dertil hørende Haveplads. Da Bygningerne trængte til en Reparation, men Institutet aldeles intet ejede, blev denne Reparation efter Universitetsdirektionens Ordre udført paa den almindelige Skolefonds Bekostning.

Institutets Opgave var, som i Planen antydet, at dimittere Disciple til ved Universitetet at kunne tage Eksamen artium, men en større Forandring viste sig nødvendig med Hensyn til Skolens Drift som Følge af Bekendtgørelse af 13. Maj 1850 angaaende Ophævelse af examen artium og Emanationen af en ny Undervisningsplan, der stillede betydeligt større Fordringer til Afgangseksamen fra Skolerne. Disse Krav, der herefter gjordes, navnlig til et betydeligt forøget Lærerspersonale, kunde Institutets pekuniære Status aldeles ikke fyldestgøre, og Dimissionen til Universitetet maatte saaledes ophøre og fandt sidste Gang Sted i 1852.

Skolen maatte nu reducere sin Virksomhed til at være en Middelskole, idet dens Undervisning kun beregnedes paa 1ste Del af Afgangseksamen, til hvilken Skolen indstillede de afgaaende Disciple, der saa maatte tage denne enten ved Universitetet eller ved en af de udvidede lærde Skoler. En ny Æra oprandt omsider for Skolen, da den ualmindelig dygtige Organisator Rektor Bloch tiltraadte Styrelsen i 1870. Der indførtes nu udvidet Realundervisning og Skolens Bestyrer fik under 18. Januar 1872 Ministeriets Bemyndigelse til at afholde Realafgangseksamen. Som en Følge deraf forandredes Institutets Navn til „Fredericia Latin- og Realskole“. I 1877 opnaede Skolen atter Ret til at dimittere Studenter til Universitetet.

I Henhold til Lov af 24. April 1905 ophørte Skolen at være Latin- og Realskole og overgik til at blive højere Almenskole, og samtidigt ophørte den at være et selvstændigt Institut.

Skolen har haft følgende Rektorer: Erich Peter Rosendahl fra 1. Juli 1818 til 8. April 1837, Carl Henrik August Bendtsen fra 24. Maj 1837 til 27. December 1844, Janus Bagge Friis Bierregaard fra 24. Januar 1845 til 10. Januar 1870, Valdemar Antonius Bloch fra 27. Februar 1870 til 1885, Jørgen Mørch Secher fra 1885 til 1893, Johan Buntzen Koch fra 1. August 1893 til 31. Juli 1915, Christoffer Jørgensen fra 27. August 1915. Skolens nuværende Leder er Rektor H. P. Sørensen.

Rektor H. P. SØRENSEN er født den 14. Januar 1873 i Jersore, som Søn af Gaardejer Søren Hansen, gift 1903 med Edith Tørngren. Student 1893, cand. mag. 1897, Lærer ved private Skoler og Kursus i København fra 1897—99, Lærer ved Fredericia Latin- og Realskole fra 1899—1905, ansat ved Aalborg Katedralskole 1905, Adjunkt 1906, Lektor 1919, Rektor for Fredericia kommunale højere Almenskole 1920.

FREDERICIA KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. Om Byens kommunale Skolevæsen i ældre Tider foreligger der kun sparsomme Oplysninger, men ved velvillig Imødekommenhed er vi i Stand til at bringe enkelte Oplysninger, der er hentede fra Fredericia Trinitatis Kirkes Regnskabsbog i Landsarkivet i Viborg.

I 1738 og de efterfølgende Aar modtager Trinitatis Kirkes Kasse 8 Rdl. af Magistraten for Leje af et Hus i Prinsessegade, hvori der holdes Skole. Skoleholderen hedder da Hans Bestoft. I 1767 bygges der et nyt Skolehus for den danske Skole (Trinitatis Kirke kaldtes forhen „den danske Kirke“). Dets Opførelse kostede 222 Rdl. 5 Mark og 2 Sk. Det gamle Skolehus solgtes paa Auktion for 121 Rdl. I Brandassurance for det nye Skolehus betaler Byskriver Egeberg 3 Mk. Der anskaffes en ny Vindovn til Skolen i 1767, og for den betales der 10 Rdl. til Klejnsmed Niels Madsen i Fredericia. Til Ildebrændsel og Lys i Skolen modtager Skoleholderen derimod kun 8 Mk. Knud Snedker modtager samme Aar 8 Rdl. for Flytning af Borde og Bænke fra den gamle Skole og til den nye samt for Materiale til nye Borde og Bænke og Lavning af disse. Omkring 1760 ses, at Skoleholderens Husleje aarlig er ansat til 8 Rdl. 1768 modtager Skoleholder Wartendorf 17 Rdl. 4 Mk. for „fattige Børns Skolegang“. Han døde samme Aar, og Aaret efter modtager hans Enke Maria 16 Rdl. for det samme. Wartendorffs Efterfølger hed Ludvigsen, han holdt Bryllup den 29. Oktober 1770. I 1781 har Skoleholder Ludvigsen en Medhjælper (Substitut) ved Navn Poul Busch, som da modtager 12 Rdl. af Kirkens Kasse for fattige Børns Undervisning.

I 1690 omtales en Hører ved Navn Christen. 1691 modtog Hørereren Anders Snede 2 Rdl. af Kirkens Kasse, og 1694 nævnes Hører Laurits Madsen.

Fredericia Bys kommunale Skolevæsen er i vore Dage indrettet efter de samme Principper som i andre Købstæder af lignende Størrelse. Det ledes af Skoleinspektør K. Marcussen.

MARKHOLT-OLESENS FORBEREDELSES- OG REALSKOLE (Søstrene Andersens Skole) er Byens ældste Privatskole, idet den oprindelig er grundlagt af Fru Dr. Düsterdich, hvis Skole blev overtaget af afdøde Fru Landstingsmand M. Schultz, f. Andersen, den 6. Oktober 1858, hvilket Aar siden er blevet regnet for Skolens Tilblivelsesaar, saaledes at Skolen 6. Oktober 1931 fyldte 73 Aar.

Søstrene Andersens Skole, som Skolen hed indtil 1. August 1920, blev drevet som Pigeskole, idet der kun optoges Drengene i 1. og 2. Forberedelsesklasse.

I de første Aartier havde Skolen ikke nogen selvstændig Bygning, men boede til Leje forskellige Steder i Byen. Det var ofte under ret vanskelige Forhold, Skolen arbejdede, ikke mindst i Krigsaaret 1864, Skolen maatte da flere Gange skifte Lokaler. En Granat og en Stump af en Kanonkugle, der den Dag i Dag opbevares paa Lærerværelset, er et alvorligt Minde om Byens sørgelige Skæbne i det ulykkelige Krigsaar.

Efter Institutbestyrerinde Frk. Martine Andersens Giftermaal med Landstingsmand Schultz, blev Skolen efter Tur ledet af Fru Schultz's tre Søstre, Frøknerne Anna Andersen, Botella Andersen og Marie Andersen. Skolen, der fra 1883 blev overtaget af sidstnævnte Skolebestyrerinde Frk. Marie Andersen, udvidedes i Aarenes Løb til at omfatte 8 Klasser, og det lykkedes Frk. Marie Andersen at faa opført den nuværende Skolebygning, der indviedes 6. Oktober 1888.

Skolebygningen er en stor monumental to Etages Ejendom, der foruden en bred og høj Port, Vestibule, stor og bred Trappeopgang rummer Lærerværelse, Gymnastiksal og 7 rummelige Klasseværelser. Senere tilbyggedes en toetages Sidefløj med Lejligheder til Skolebestyrerinden og nogle Lærere.

Skolebestyrerinde Frk. Marie Andersen lagde megen Vægt paa, at Undervisningen foruden at omfatte fremnævede Sprog, Matematik og Fysik ogsaa kom til at omfatte Fag som Haandarbejde, Musik og Sang. Senere tilrettelagdes Undervisningsplanen saaledes, at Borgerskoleeksamen i en Aarrække blev Skolens afsluttende Maal.

I August 1920 overtoges Skolen af dens nuværende Indehaver og Bestyrer, M. Markholt-Olesen.



Markholt-Olesens Realskole.

Om Skolens hidtidige Ledere, Søstrene Andersen, er det af gamle Elever og af Skolens Lærerpersonele blevet sagt, at de i sjælden Grad er gaaet op i deres Gerning og har udført deres Arbejde med usvækket Kærlighed og Dygtighed. Søstrene Andersens Skole har derfor haft en betydningsfuld Plads i Byens private Skolevæsen, og ligesom de Hundreder af Børn, der i den forløbne lange Aarrække har modtaget deres Undervisning her, er et Vidnesbyrd om den Tillid, som mange Forældre har vist Skolen, saaledes har den ogsaa altid kunnet glæde sig ved Autoriteternes Anerkendelse og Velvilje.

Skolebestyrerinde Frk. Marie Andersen vedblev at virke ved Skolen som Lærerinde, indtil hun paa Grund af Alder maatte trække sig tilbage den 1. August 1924.

Efter Skolebestyrer Markholt-Olesens Overtagelse af Skolen i 1920, blev Skolen i to Aar drevet som Realskole i Tilknytning til Fredericia private Realskole med to ligestillede Bestyrere.

Fra 1. August 1922 fortsattes Skolen med M. Markholt-Olesen som Bestyrer, som selvstændig Realskole for Drengene og Piger med Almindelig Forberedelseseksamen som afsluttende Maal.

I August 1923 oprettede Skolen en vel besøgt Frøbelsk Børnehave, hvor Undervisningen ledes af en Lærerinde i Forbindelse med to Assistentter.

Skolen, der den 1. August 1920 talte ca. 125 Elever, har siden da haft en stadig og stot Tilgang af Elever saavel fra Byen som fra Omegnen og er nu Byens største Privatskole, idet det samlede Elevantal i Skolen og Børnehaven udgør ca. 350 Elever, hvorfor det i de senere Aar har været nødvendigt at foretage en Række Udvidelser, hvorved saavel Tagetagen i Hovedbygningen som hele Sidebygningen er inddraget i Skoledriften.

I de fire Forberedelsesklasser undervises saavel Piger som Drengene i Haandgøring. I Mellemlklasserne undervises Drengene i Træsøjld, idet Skolen i Sommeren 1930 har faaet en velegnet Sløjdsal indrettet i Sidebygningens Tagetage.

Skolen, der stadig er en varm Tilhænger af Almindelig Forberedelseseksamen, afholder i Løbet af Skoleaaret en Række festlige Sammenkomster (Julefest, Skolekomedie, Vinterfest, Gymnastikopvisning og Afslutningsfest), hvor Tilslutningen af Elever og Forældre som Regel er saa stor, at Byens største Lokaler har vanskeligt ved at rumme dem.

I Efteraaret 1928 stiftedes af gamle Elever et Elevsamfund, hvis Formaal er at bevare Forbindelsen mellem Kammeraterne indbyrdes og de gamle Elever og Skolen.

Skolen er understøttet af Kommunen, Amtet og Staten.

Med et dygtigt og godt samarbejdende Lærerpersonele og med en stor og interesseret Forældrereds ser Skolen Fremtiden tillidsfuldt i Møde i Haabet om, at Arbejdet i det gamle Skolehus fremdeles maa gaa med Sang ud gennem alle Vinduer.



MARKHOLT-OLESEN
Skolebestyrer.

Skolebestyrer M. MARKHOLT-OLESEN er født den 14. Juni 1887 i Fredericia som Søn af Købmand M. Olesen og Hustru. Tog Almindelig Forberedelseseksamen 1903, Studentereksamen 1907, Filosofikum 1908, ansattes ved Postvæsenet i København fra 1908—12, tog Lærereksamen fra Ribe Seminarium 1915, var Lærer ved Fredericia private Realskole fra 1. Februar 1916, Medbestyrer af Fredericia private Realskole og Søstrene Andersens Skole fra 1. August 1920 til 1. August 1922, Indehaver og Bestyrer af Markholt-Olesens Realskole siden 1. August 1922.

FREDERICIA PRIVATE REALSKOLE oprettedes den 5. September 1895 paa Initiativ af en Del Borgere i Fredericia, af hvilke Arkitekt Bjerre, Isenkræmmer Resting, Farvemester Holst og Købmand Th. Petersen, var de ledende. Fredericia private Realskole er saaledes Byens ældste private Realskole.

Cand. polyt. N. J. Johansen blev antaget som Bestyrer. Skolen begyndte i lejede Lokaler i det daværende Hotel „Kronprins Frederik“ i Fynsgade (nu K. F. U. M.), men den fik hurtigt saa stor Tilslutning, at det blev nødvendigt at skride til Opførelse af en særlig Skolebygning, og Resultatet blev den store, røde Skolebygning i Købmagergade 72, hvor Skolen stadig har til Huse. Skolen fik i 1899 Tilladelse til at afholde Almindelig Forberedelseseksamen, og den har siden da dimitteret 556 Elever

til denne Eksamen. Cand. polyt. Johansen ledede Skolen indtil 1918, da den blev overtaget af Skolebestyrer V. Jørgensen. Denne, der selv var udgaet fra Realskolen, havde i Forvejen i en Aarrække ledet Valby Realskole. Under Skolebestyrer V. Jørgensens Ledelse havde Skolen en fortsat Række gode Aar, og der skete Udvidelser paa forskellige Punkter. Saaledes oprettedes i Tilslutning til Realskolen Privatskolen i Strib. Denne Skole er knyttet til Realskolen saaledes, at de to Skoler har fælles Ledelse og Undervisningsplan. Skolen i Strib blev oprettet, for at de Forældre, som bor der, kunde undgaa at sende de smaa, skolepligtige Børn med Færgen til Fredericia.



Fredericia private Realskole, set fra Gaarden.

I August 1920 skete der en Sammenslutning mellem Realskolen og Søstrene Andersens Skole, saaledes at de forenede Skoler blev drevet af Skolebestyrer og cand. phil. Markholt-Olesen, der i en Aarrække havde været Lærer ved Realskolen. Senere blev de to Skoler dog adskilt og drives nu hver for sig, og den gamle Realskole fik Navnet „Fredericia private Realskole“.

I 1926 afstod Skolebestyrer Jørgensen Realskolen til cand. theol. V. Grove-Rasmussen, og denne har siden sammen med sin Hustru, der er Lærerinde, drevet Skolen. I Aarene siden er der sket en Del Forandringer indenfor Undervisningsplanen, idet man er gaaet bort fra den hidtidige Almindelige Forberedelseseksamen og i Stedet indført Melleml- og Realeksamen. Undervisningen foregaar i 10 velmonterede og

hyggelige Klasseværelser. Det kan tilføjes, at Skolen som den første paa Stedet har oprettet en særlig Afdeling for Sløjd, og dette Fag har været til stor Glæde for Eleverne.

Sammen med Skolen, i et særligt dertil indrettet Lokale, drives en Børnehave, hvori optages Børn i Alderen 3—6 Aar. Børnene beskæftiges efter Frøbels og Montessoris Systemer.

Skolen støttes af Stat, Amt og Kommune.

Et Mellemed mellem Skolen og Hjemmene danner Forældreraadet. Dets Opgave er at varetage Forældrenes Interesse over for Skolen. Tillige udgør Forældreraadet en Repræsentation, som Skolen i paakommende Tilfælde let og hurtigt kan raadføre sig med. Forældreraadet sammenkalder hvert Aar til Forældremøde, hvor eventuelle foreliggende Spørgsmaal drøftes.

Skolebestyrer VALDEMAR GROVE-RASMUSSEN er født den 29. April 1874 i Seest ved Kolding, som Søn af Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense, Andreas Christian Ludvig Grove-Rasmussen og Hustru Bertha Jane Julie Henriette, født Reimers, gift 1910 med Karen Madsen, Datter af Savværksejer Madsen i Eiby. Cand. phil. 1894, cand. theol. 1899, Lærer ved Nørre-Aaby Realskole fra 1900—1903, Bestyrer af Svinninge Realskole fra 1903—07, Ejer og Bestyrer af Asnæs Mellem- og Realskole fra 1907—17, Lærer og Dimissor ved Frk. Jørgensens Skole i Odense fra 1918—20, Lærer ved Rudkøbing kommunale Mellem- og Realskole fra 1920—26, Ejer og Bestyrer af Fredericia private Realskole siden 1926.



GROVE-RASMUSSEN
Skolebestyrer.

Den 5. Maj 1886 begyndte Frk. A. Moltke Krag Skolen under Navnet „Frk. A. Krag's Skole“ i en privat Lejlighed. Derpaa havde Skolen i en Aarrække Lokaler i „Teknisk Skole“, indtil den i 1901 fik sin egen smukt beliggende Bygning ved Østerstrand.

I 1898 afholdtes første Gang Præliminæreksamen paa Skolen. Da Almenskoleloven af 1903 kom med nye Undervisningsplaner og Eksamensfordringer, ændrede Skolen sin Undervisningsplan derefter og har siden 1907 og 08 afholdt Mellemskole- og Realeksamen. Skolen faar Tilskud fra Staten saavel som fra Amt og Kommune.

I 1913 overdrog Frk. Krag Skolen, under Navnet „Fredericia Døtreskole“, til dens nuværende Leder, Frk. L. C. Pritzel, der har været ansat ved Skolen siden 1897.

I Sommeren 1920 havde Forældre peget paa Savnet af en Børnehave i Fredericia og ønsket en saadan knyttet til Skolen og 1. September 1920 begyndtes da en „Frøbelsk Børnehave“ for Drengene og Piger.

Skolen voksede tillige stadig i Aarenes Løb, saa at der blev Mangel paa Plads, og da der tillige var sikret Forkøbsret til en Nabogrund, saa at Skolen kunde udvides, opførtes 1924 en Tilbygning efter Tegning af Arkitekt Billund. Denne Udvidelse blev en stor Forbedring af Skolebygningen. Der opnaaedes ikke alene et Par store, lyse Klasseværelser, men ogsaa en Tegne- og Haandarbejdsal, god Gangplads og moderne Toiletbequemmeligheder m. m., samtidig blev der indlagt Centralvarmeanlæg.



Fredericia Dotreskole.

Den 5. Maj 1926 fejredes Skolens 40-Aars Jubilæum ved en lille Fest i Gymnastiksalen for Skolens Lærerinder, Lærere og Elever.

Frk. L. C. PRITZEL, der er Skolens Ejer og Leder, er Datter af Fabrikant Pritzel og Hustru. Frk. Pritzel har foruden almindelig Lærerindeuddannelse haft Studieophold ved Universitet i Cambridge og har Statens Kursus i Engelsk og Matematik.

Ved Skolen virker foruden Forstanderinden 1 Lærer og 10 Lærerinder.

Skolen har i Øjeblikket 120 Elever og Børnehaven ca. 20.

REFORMERT MENIGHEDS SKOLE I FREDERICIA. De i Aarene 1719—1720 af Kong Frederik den 4de fra Brandenburg indkaldte fransktalende Reformerte fik i Privilegierne af November 1720 Tilladelsen til at oprette og underholde en Skole til deres Børns Undervisning. En Skolelærer blev anstillet, men i de første 100 Aar manglede en Skolebygning. Desuden var dengang ingen Undervisningspligt, saa at Børnenes Skolebesøg var yderst uregelmæssig og det deraf betingede Levebrød for Læreren meget ringe. En Bedring indtraadte, da et i Aarene 1768 oprettet Legat bestemte, at en Lærer skulde overtage Gerningen og holde Skole hver Dag, mod at han fik Legatets Renter som fast, aarlig Indtægt ved Siden af Børnenes Skolepenge udbetalt. Men en virkelig Ordning af Skolens Forhold kom først, da under Præsten J. Ch. Rien (1818—1821) en Skolebygning blev opført, som endnu benyttes. Bygningen toges først i Brug efter Pastor Riens Død. Da det var umuligt for Menigheden at finde en fransktalende Efterfølger, saa blev der valgt en tysktalende, hvad der havde til Følge, at Kirkesproget blev tysk og at ogsaa Skoleundervisningen skete paa tysk. Skolens Maal var at bringe Børnene, der gik i Skolen fra 6 til 14 Aar, de samme Kundskaber som Folkeskolen. Efterhaanden blev der ogsaa taget mere Hensyn til Danskundervisning. Nu er Dansk Undervisningssprog i alle Fag, undtagen i Tysktimerne i de to øverste Klasser. Skolen er inddelt i 3 Klasser. Undervisningen er

fælles for Drengene og Piger og for alle 3 Klasser Hverdagsundervisning. To Lærere og en Lærerinde underviser de ca. 70 Elever, der søger Skolen. Menighedens Præst er Skolens Bestyrer og Formand for Skolekommissionen, der bestaar af to Medlemmer af Menighedens Forstanderskab samt to af Menigheden selv valgte Medlemmer. Skolen staar under den kommunale Skolekommissions Opsyn. Amtets Skoleraad bevilger et aarligt Tilskud til Skolens Pensionsfond og Undervisningsministeriet bidrager ved et aarlig Statstilskud til Skolens løbende Udgifter. Skolen underviser Menighedens Børn gratis, medens for Børn, hvis Forældre ikke hører til Menigheden, maa betales. Disse sidste udgør omtrent Halvdelen af Elevernes Antal.



WILH. STAHLIN
Pastor.

De første Tilløb til Oprettelsen af en Aftenskole for Haandværkere fremkom allerede i 1856 paa Foranledning af Præsten ved Trinitatis Kirke, Pastor Pontoppidan, og et Par Købmænd fra Byen. Undervisningen var gratis og bestod af de almindelige Skolefag, og alle — der ønskede det — kunde deltage. Ogsaa i de følgende Aar oprettedes Kursus af forskellige Private, men Sagen fik dog først fast Form, da Fredericia Haandværkerforening stiftedes (9. Marts 1862), og det bestemtes i Lovene, at der straks skulde oprettes en teknisk Skole, hvortil enhver ung Svend, Medhjælper og Lærling — saavel af Haandværkerstanden som Industridrivende — skulde have fri Adgang, og at der i denne Skole skulde gives Undervisning i alle de Fag, som kunde fremme Haandværkets og Industriens Udvikling. Skolen fik overladt nogle Lokaler i Sct. Michaelis Skole, og Undervisningen fandt Sted 3 Gange om Ugen. De første Lærere, der ydede deres Medvirksomhed gratis, var Malermestrene J. G. Winther og Matthiesen sen. samt Kommunelærer Erik Johansen, Skoleinspektør Bielefeldt og Lærer Sørensen. Undervisningstiden var fra 7^{1/2}—9^{1/2} i Tidsrummet 1. Oktober til 1. April og Undervisningen omfattede Retskrivning, Regning, geom. og Frihaandstegning, Fysik og Sang samt almene Foredrag. I 1873 vedtoges det, at Eleverne skulde yde et Bidrag til Varme og Lys (den Gang Stearinlys) samt Renholdelse af Lokalerne, og dets Størrelse fastsattes til 2 Kr. for Elev for et Skolehalvaar uden Hensyn til Undervisningstimernes Antal. Efterhaanden gik det fremad med Skolens Forhold i det hele: Elevantallet, der i 1865 udgjorde 36, steg i 1878 til 100 og i 1886 til 147 (hvoraf dog de 33 var Skoledisciple), Stearinlysene afløstes af Petroleumslamper, og disse blev i 1881 ombyttet med Gasbelysning (indtil 1907, da elektrisk Belysning indførtes). Ogsaa Lærerne fik nu en lille Godtgørelse for deres Arbejde, der dog til en Begyndelse kun udgjorde 50 Øre pr. Time. Skolen fik Lokaler i Trinitatis Drengeskole, hvor den forblev, indtil den fik sin egen nuværende Bygning, der opførtes i 1889 og indviedes den 22. Oktober samme Aar med et Elevantal af 150. Lærerkræfterne, der overflyttedes til den nye Skolebygning, bestod af: Overlærer Johansen, Stadsinspektør Christensen, Kommunelærer Dixen, Overbanemester Güsmer og Malermester A. Matthiesen jun. Allerede næste Aar afgik dog Stadsinspektør Christensen ved Døden og erstattedes af Arkitekt Bjerre og Døvstummelærer Bruun, hvoraf den sidste endnu virker ved Skolen.

I den nye Skole optoges foruden de tidligere nævnte Fag tillige Projektions tegning og Fagtegning for Murere, Tømrere, Snedkere, Malere, Smede, Kæretmagere

m. fl., hvilke i Begyndelsen var samlet i 1 a 2 Klasser, senere fordelt i flere (nu 12), efterhaanden som Elevantallet steg til sin nuværende Højde (ca. 215).

I 1888 valgte Haandværkerforeningen en Bestyrelse for Skolen, hvis Formand var Borgmester Scharling og et Undervisningsudvalg, hvis Formand var Skoleinspektør Johansen. Den sidste virkede med den varmeste Interesse og største Nidkærhed for Skolens Anliggender til sin Død i December 1907, hvorefter Arkitekt Jespersen valgtes til at fungere i hans Sted Skoleaaret ud, og den 18. August 1908 udnævntes han til Skolens Forstander.



Teknisk Skole.

I Skoleaaret 1910—11 overgik Skolen, idet den dog beholdt sit hidtidige Navn „Haandværkerforeningens tekniske Skole“, som en selvejende Institution til „Teknisk Selskab“, hvis Bestyrelse kom til at bestaa af 7 Medlemmer, nemlig Borgmesteren (som Repræsænt for Magistraten), 3 Medlemmer valgt af Haandværkerforeningen, 1 Medlem valgt af Byraadet og 2 Medlemmer valgt af private Bidragydere til Skolen.

Den 1. Maj 1912 erholdt Borgmester Scharling sin Afsked som Borgmester og og Byfoged i Fredericia, og hans Stilling som Formand for Bestyrelsen overgik da til hans Eftermand, Borgmester Valentiner-Branth. Efter Indførelsen af folkevalgte Borgmestre afløstes Valentiner-Branth af et af Byraadet valgt Medlem, saa at der fremtidig valgtes 2 Medlemmer af Byraadet. I Aaret 1914—15 støttedes Skolen af følgende Institutioner: Staten, Amtsskolefonden, Fredericia Kommune, Haandværkerforeningen og private Bidragydere.

Af Legater har Skolen i Tidens Løb modtaget 3, nemlig:

1. Eibeschutz Legat, Renter 4 % af 7,500 Kr.
2. Fengers Legat, Renter 3½ % af 1,000. Renterne anvendes til Opmuntrings-
præmier ved Skoleaarets Slutning for flinke Elever.

3. Fabrikant Andreas Andresens og Hustru Laura Andresen, født Seidelins Legat. Grundkapital 25,000 Kr., hvis Renter anvendes til bedste for den tekniske Skole i Fredericia til indtil 4 Elever til en Rejse i Udlandet for at uddanne sig i deres Fag.

Da Forstander Jespersens mangeartede Forretninger medførte, at han ofte maatte være bortrejst fra Byen, bemyndigedes allerede fra 1910 Lærer Bruun til at lede Skolen i Forstanderens Forfald, og i 1918 udnævntes Hr. Bruun til Inspektør. Samarbejdet var forøvrigt det allerbedste mellem disse to Herrer, og Forstander Jespersen var ikke alene en myndig og kyndig Mand, men ogsaa en munter og elskværdig Kollega, der altid søgte at udrette det bedste og mest mulige, saa vel for Skolen som for Lærerpersonalet og Eleverne. Under hans Ledelse oprettedes saaledes i nogle Aar Dagskole for Bøgningshaandværkere og Malere, et Maskinistkursus til Maskinisteksamens 1ste Del, Motor- og Maskinpasserkursus og et Kursus til Undersøgelse af Materialer til Brug for Malermestre, Svende og Lærlinge. Naar alle disse Kursus ikke har været stedsevarende, skyldes det Mangel paa Tilslutning af Elever, men Dagskolen for Malere har dog som Regel fundet Sted, ligesom ogsaa Motor- og Maskinpasserkursusene har haft mange Elever, der efter bestaaet Eksamen har faaet gode og vellønnede Pladser.

I Oktober 1926 døde Arkitekt Jespersen efter en heftig Galdestenslidelse med paafølgende Operation, og til hans Efterfølger som Forstander udnævntes efter et Par Maaneders Forløb Driftsingeniør Jensen ved Voss' Fabrikker. Denne fungerede dog kun godt et Aars Tid (til Februar 1928), da han pludselig afgik ved Døden, hvorefter Bestyrelsen valgte Inspektøren, Overlærer Bruun, til Forstander, medens en af Skolens mangeaarige Lærere, Murermester N. Nielsen valgtes til Inspektør.

I 1930 tog Skolens ældste Lærer, Malermester A. Matthiesen, paa Grund af Alder sin Afsked efter at have virket i det usædvanlig lange Antal af 50 Aar som Lærer ved Skolen. Da Forstanderen samtidig havde været 40 Aar ved Skolen, tog Bestyrelsen deraf Anledning til at holde en Fest for Jubilarerne med Overrækkelse af Gaver og Tak for det trofaste og udholdende Arbejde ved Skolen.

Den daglige Ledelse af Skolen varetages af Forstanderen med Bistand af Inspektøren og i Samvirkning med Bestyrelsen, hvis Formand er Landstingsmand, Redaktør Johannes Jensen, R. af D., der tillige er Formand for Haandværkerforeningen.



H. P. F. BRUUN
Forstander.

FREDERICIA HANDELSSKOLE. Et af de Omraader, hvorpaa man tidligst havde sin Opmærksomhed henvendt inden for Handelsforeningen, og som man ogsaa gennem Aarene stadig har haft for Øje, er Arbejdet for den unge Handelsstands Dygtiggørelse. Allerede i 1872 efter Handelsforeningens Rekonstruktion oprettede man en Aftenskole for Handelslærlinge, og denne fortsættes den Dag i Dag.

Paa Bestyrelsesmødet den 3. September 1872 vedtoges det om muligt at søge oprettet en Aftenskole for Handelslærlinge, og det overlodes til Købmændene Dons

og Stoustrup at indhente nærmere Oplysninger, særligt om Elevantal og Betaling til Lærere m. m. I det paafølgende Møde den 8. Oktober kunde dette Udvalg meddele, at der havde meldt sig 16 Elever, og Lærerne Johansen og Vognsen vil paatage sig Undervisningen, der skulde bestaa i Dansk, Regning og Retskrivning. Byraadets Skoleudvalg havde givet Tilladelse til Benyttelsen af Realskolens Lokaler to a tre Gange ugentlig, og Skolen kunde saaledes tage sin Begyndelse i Løbet af Maanedene. Skulde Skolen imod Forventning ikke kunde bære sig, paatog Handelsforeningen sig at tilskyde det manglende. Den 22. Oktober tog Skolen sin Begyndelse. Der undervistes hver Tirsdag og Fredag Aften fra Kl. 7¹/₂ til 9¹/₂. Med Udgangen af Marts 1873 ophørte det første Semester, og Resultatet var tilfredsstillende, i hvert Fald finansielt set. Indtægten havde været 58 Rdl., medens Udgiften kun havde været 54 Rdl. 15 Sk. Skolen fortsattes gennem Aarene og synes at have baaret sig selv indtil Semestret 1876-77, da Handelsforeningen maatte tilskyde 46 Kr. 17 Øre. Senere har Handelsforeningen stadig ydet Tilskud, varierende efter Behovet, indtil 1901, da Skolen fik en mere selvstændig Stilling, og Tilskuddet fikseredes til 100 Kr. aarlig, hvilket i 1909 forhøjedes til 200 Kr.

I 1882 overtoges Skolens Ledelse af Navigationslærer Buch, der stod i Spidsen for den, indtil han i 1893 fraflyttede Byen, og den nuværende Forstander, Viceinspektør, Lærer Thomsen, traadte til.

I 1883 fik Skolen et Statstilskud paa 100 Kr., men med det stigende Elevantal steg ogsaa Tilskuddet. I 1885 deltes Skolen i 2 Klasser, og Bogføring tilføjes som Undervisningsfag. I 1887 føjedes yderligere Engelsk og Tysk til og i 1893 tilige Handels- og Vekselret.

Ved den nuværende Forstanders Overtagelse af Skolen i 1893 blev Undervisningen betydelig reformeret og en 3die Klasse oprettet.

I 1896 blev Adgangen til Skolen ogsaa aabnet for Kvinder, af hvilke der straks meldte sig 6. Denne Foranstaltning har sikkert været til Gavn for Skolen baade ved at fremkalde en bedre Tone blandt Eleverne indbyrdes og ved at fremme Kappelysten.

Fra Skolens Oprettelse i 1872 førtes Tilsynet med den af 2 af Handelsforeningens Bestyrelse, der jævnligt vekslede, og først i 1886 nedsattes der et egentligt Skoleudvalg paa 3 Medlemmer, der kom til at bestaa af Isenkræmmer Windeløv, Formand, Købmand A. Bløcher og Bogholder Tüchsen.

Fra 1902 fik Skolen en mere selvstændig Stilling. Medens Forholdet hidtil havde været, at Skolen var en Del af Handelsforeningens Virksomhed uden noget selvstændigt Regnskab, vedtoges det den 24. Januar 1902, at Skolen fremtidig skulde administreres af Skoleudvalget alene, medens Handelsforeningen kun skulde tilskyde et fast aarligt Tilskud.

Resultatet af Skolens Virksomhed har som Regel altid været meget tilfredsstillende, og de opnaaede Eksamensresultater gode, i mange Tilfælde udmærkede. Takken derfor tilkommer i første Række Skolens dygtige og energiske Forstander, Hr. Viceinspektør Thomsen og den fortrinlige Lærerstab, som gennem ham er bleven knyttet til Skolen.

DANSK KØBESTÆVNES nye Hus skuer fra Voldens Tind ud over By og Land, som et Symbol paa den nye Tid, der er gryet for Fredericia. Synlig i vid Omkreds hæver det sine stærke Skuldre op over Voldens Trækroner, et dansk Hus

i Ydre, saaledes som det er i Sind og Tanke. Fra en Grund, der er gødet med Blod, og hvis Oprindelse er Krigen og Krigens Gerning, hæver den stolte Bygning sig op som et Fredens Monument, bestemt for Fredens Maal, for Fremme af dansk Handel og Industri, dansk Snilde og dansk Duelighed.

Købestævnet er oprettet i 1913 som selvejende Institution, og det afholdt sine første Stævner i Eksercerhuset ved Østervold i Forbindelse med midlertidige Træbygninger. I Aarene 1915—16 opførtes den nuværende Bygning paa Prins Christians Bastion paa Nørrevold. Den er bygget paa en 8834 m² stor Grund, der er skænket af Kommunen, og efter Tegning af Arkitekt Gundlach Petersen. Bygningen bestaar



Købestævnets indvendige Gaard med Haveanlægget.

af en Hovedbygning i 3 Stokværk med høj Loftsetage og af Grundareal 740 m², 2 Sidehaller i 1 Stokværk, hver med 800 m² Grundflade og 2 mindre Administrationsbygninger, samlede om en firkantet Havegaard, og kostede 485,000 Kr. at opføre. I 1925 tilføjedes yderligere to 1-Etages Haller, hver med 568 m² Grundflade, og denne Forøgelse kostede 200,000 Kr. Bygningerne er af røde Mursten paa Granitsokkel og med Portaler og Dørpartier af Granit og Kalksten. Ved Hovedportalen er 2 Løver, udført af Billedhugger Carl Andersen. Paa Facaden et Borgtaarn.

Dansk Købestævne er rejst paa Initiativ af „Dansk Arbejde“s Fredericia Afdeling, særlig gennem nu afdøde Landstingsmand A. Schultz's energiske Arbejde for Sagen, i Erkendelse af, at vi herhjemme savnede et centralt Mødested mellem de, som frembringer, og de, som forhandler. Et Sted, hvor Landets Købmænd kan blive kendt med, hvad Landet selv frembringer, og hvor Producenterne kan træffe de Købmænd, som maa til, for at deres Varer kan blive spredt ud over Landet.

I Spidsen for Købestævnet staar et Præsidium, bestaaende af Statsministeren, Amtmanden over Vejle Amt, Overpræsidenten i København og Borgmestre i Køben-

havn, Frederiksberg og Fredericia. Et Repræsentantskab paa 25 Medlemmer vælges af Erhvervsministeriet, Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation, De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark, De københavnske Handelsforeningers Fællesrepræsentation, Fællesrepræsentationen for Dansk Industri og Haandværk, Industri-rådet, Landsforeningen „Dansk Arbejde“, Fredericia Byraad, Fredericia Haandværkerforening og Fredericia Handelsstandsforening. Repræsentantskabet vælger af sin Midte et Forretningsudvalg paa 9 Medlemmer. En administrerende Direktør leder de daglige Forretninger. Købestævnets nuværende Direktør er:

Ingeniør, cand. polyt. AXEL OLESEN, R. af D., der er født den 1. December 1890 i Nørre-Sundby, som Søn af Fabrikant Ludvig Olesen og Hustru, født Winde, gift 1917 med Marie Elisabeth Kanaris Klein, Datter af Rektor i Kolding Kanaris Klein og Hustru. Student fra Aalborg 1910, cand. polyt. 1915, Ingeniør ved Københavns Kommunes Vandforsyning fra 1917—18, Handelsingeniør i Akts. Sophus Berendsen fra 1918—20, Direktør for Dansk Købestævne siden 1920.

FREDERICIA JERNBANEETAT OG FÆRGEVÆSEN. Overfarten mellem Fredericia og Strib havde i ældre Tider kun lokal Betydning.

Hovedlandevejen over Fyn gik til Kongebroen ved Middelfart og derfra skete Overfarten over Lillebælt til Snoghøj. Ud over den ganske lokale Overførsel var der ved Aftenhundredeskiftet heller ikke her nogen stor Trafik, 5 til 6 rejsende daglig og saa godt som intet Gods. Overfarten blev besørgt af smaa Sejlskibe.

Efter at Korsør—Roskilde-Banen var blevet fuldført i 1856, vedtog Rigsdagen næste Aar en Lov, hvorefter der kunde gives Koncession paa en Bane gennem Fyn, fra Nyborg til et Sted ved Lillebælt. Denne Koncession blev imidlertid hverken søgt af eller givet til nogen, men ved Lov af 1861 fik det engelske Firma Peto, Brassey og Betts Koncession paa Anlæg og Drift af flere Baner i Jylland og Fyn, saaledes Vamdrup—Aalborg, Langaa—Holstebro og Nyborg—Middelfart.

Driften af Banerne skulde dog, efterhaanden som Anlæggene skred frem, overtages af det danske Jernbanedriftselskab.

Som anført gik den fynske Bane kun til Middelfart, hvorfra Overfarten skulde finde Sted til Snoghøj, der atter skulde sættes i Forbindelse med Banen Vamdrup—Aarhus ved en Sidebane.

Ved Lov af 11. Februar 1863 blev det imidlertid vedtaget, at den fynske Hovedbane skulde forlænges til Strib med Overfart herfra til Fredericia. Det var sikkert militære Grunde, der medvirkede hertil. Man ønskede Overfarten beskyttet af Fæstningen, der havde gjort saa god Nytte i den første slesvigske Krig 1848—50.

Banen fra Nyborg til Middelfart blev aabnet for Drift den 8. September 1865, og Banen fra Middelfart til Strib aabnedes 1. November 1866 samtidig med Banen Fredericia—Vamdrup.

I Fredericia opførtes inden disse Baners Aabning en midlertidig Stationsbygning af Træ. Denne Bygning blev benyttet til 1869, da den nuværende oprindelig meget smukke Station opførtes. Senere er Stationen skæmmet en Del ved Tilbygning af Trappetaarne og Køkkenbygning mod Vest. Man tænkte ikke den Gang paa Over-

førsel af Vogne med Færge, hvorfor Stationen fik en mindre heldig Beliggenhed for saadan Overførsel. De rejsende gik, og Godset bragtes til Havnen omtrent til det Sted, hvor nu „Koldinghus“ lægger til, og derfra gik en lille Dampers, der hed „Limfjorden“, men som jævnlig maatte afløses af Sejlbaad, til „Nordenbro“ ved Strib.

Man indførte straks Indskrivning af Frimærkepakker, der befordredes paa hver af de forskellige Strækninger (Nyborg—Vamdrup var en Strækning). Prisen for Befordring af en 10 Punds Pakke var 8 Skilling.

Billetprisen over Lillebælt var 32 Skilling paa 1ste og 2den Klasse og 16 Skilling paa 3die Klasse. Allerede dengang var Benyttelsen af Dobbeltbilleter meget almindelig paa Banerne, og disse gav betydelig Rabat.

Trafikken over Lillebælt voksede stadig, og medens man tidligere havde hjulpet sig med den tidligere nævnte lille Dampers „Limfjorden“, maatte man allerede i 1867 leje Dampskibet „Lillebælt“ som Reserveskib. Strib Nordenbro, der benyttedes som Anlægsplads, havde hidtil været i privat Eje, men købtes af Banerne i 1869 for 2174 Rigsdaler.



Fredericias Station Bygning i 1866.

Efter Aabningen af Banerne Nyborg—Strib og Fredericia—Vamdrup manglede man Jernbaneforbindelse mellem disse og de sjællandske og sønderjyske Baner samt de tidligere anlagte jyske Baner, som var:

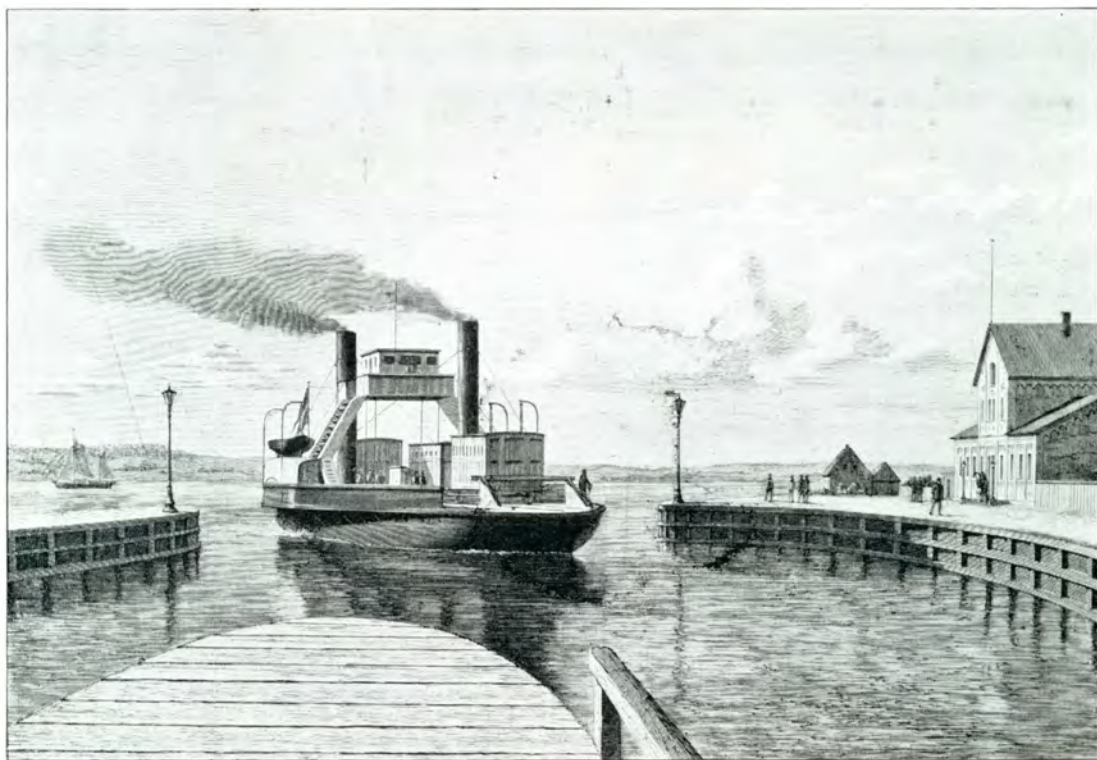
1. Aarhus—Randers, der var aabnet den 4. September 1862.
2. Langaa—Viborg, der var aabnet den 21. Juli 1863.
3. Viborg—Skive, der var aabnet den 17. Oktober 1864.
4. Skive—Struer, der var aabnet den 17. November 1865 og
5. Struer—Holstebro, der var aabnet den 3. November 1866.

Forbindelsen mellem disse Baner og det øvrige Jernbanenet foregik med Dampskib Aarhus—Korsør—Nyborg—Kiel, og disse Skibe havde en ret betydelig Trafik af Rejsende, Gods, Kvæg og Post, indtil Strækningen Aarhus—Fredericia aabnedes den 4. Oktober 1868.

Retningslinien for Banen fra Grænsen til Aarhus havde i mange Aar været et Stridsspørgsmaal mellem Rigsdagen og Regeringen, og mange var Forslagene, før Linien blev fastslaaet. Stænderforsamlingen indstillede allerede i 1846 til Regeringen at bevilge en Bane fra et Punkt paa den sydslesvigske Bane, og som skulde gaa over Silkeborg og Viborg til Aalborg. Den første slesvigske Krig bevirkede, at der intet skete.

I 1850 fremkom der en samlet Plan over Baner i Kongeriget. Denne Plan var Forløber for det tidligere nævnte Forslag fra det engelske Firma Peto, Brassey og Betts om Anlæg af Baner i Slesvig og Jylland

Det første Længdebaneprojekt var en Bane fra Ballum paa Slesvigs Vestkyst over Horsens—Aarhus—Viborg—Aalborg til Frederikshavn, men Regeringen ønskede en mere udpræget Midtbane over Ribe—Randbøl—Viborg—Aalborg til Frederikshavn med Sidebaner til Vejle og Horsens. Denne Plan blev dog senere frafaldet, idet man gik over til en ren Østkystbane gennem saa mange af de derværende Byer som muligt. Endnu var Fredericia dog ikke nævnt som Station paa denne Strækning.



Dampfærgeren „Lillebælt“ ved Strib.

Den 31. Juli 1850 vedtoges Loven om en Bane fra Grænsen gennem Jylland med eller uden Sidebaner og uden nærmere fastsatte Retningslinier — denne blev overladt til Regeringen. Sagen blev dog heller ikke fremmet denne Gang, man manglede Penge, og Krigsministeriet vilde have Banen ført over Fredericia.

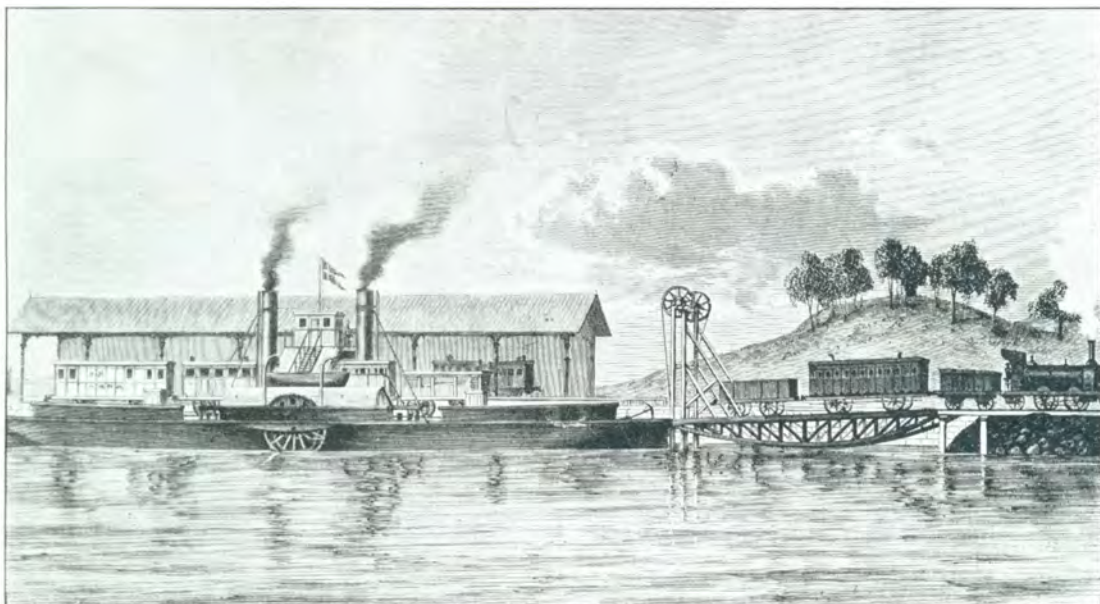
Sir Peto fremsatte derefter i 1855 en Plan, hvorefter Banen skulde gaa fra Tønder over Ribe Vest om Vejle tæt forbi Silkeborg til Viborg—Hobro—Aalborg—Frederikshavn med Sidebaner til Horsens og Aarhus. Regeringen foretrak imidlertid Østkystbanen.

Der fremkom herefter en Mængde Forslag. Et af disse gik ud paa at lægge Hovedbanen langs den jyske Højderyg med 10 Sidebaner hovedsagelig mod Øst.

Et andet Forslag var en Bane Aarhus—Randers—Limfjorden til en Vestkysthavn, samt en Bane langs Østkysten Aarhus—Kolding—Ribe, med Sidebane til Fredericia og Snoghøj samt til Silkeborg.

Ved Lov af 4. Marts 1857 vedtoges Loven om Banerne Aarhus—Randers og Langaa—Struer. Længdebanen blev stadig udsat paa Grund af modstridende Anskuelser.

Ved Lov af 19. Januar 1863 vedtog Rigsdagen en Bane Vejle—Horsens—Aarhus med Vandvej til Silkeborg fra Fuldbro Mølle. Regeringen syntes heller ikke om denne Bane, og ved Lov af 26. Maj 1866 vedtoges Linien Horsens—Skanderborg—Aarhus, efter at det ved Lov af 11. Februar 1863 var bleven bestemt, at Sidebanen til Snoghøj skulde bortfalde, og at Østkystbanen skulde føres over Fredericia og Vejle.



Fredericia: Dampfærgeren „Lillebælt“ optager Vogne.

Der forelaa nu saaledes en vedtaget samlet Plan over den østjyske Linie fra Flensborg til Vamdrup—Kolding—Fredericia—Vejle—Horsens—Skanderborg—Aarhus.

Saa kom Krigen i 1864, og det paabegyndte Arbejde blev under denne med stor Hast fortsat af Tyskerne. Strækningen Flensborg—Røde Kro blev aabnet 15. April 1864, altsaa 3 Dage før Stormen paa Dybbøl. Strækningen Vojens—Røde Kro blev aabnet den 1. Oktober 1864.

Strækningen fra den nye Grænse til Vojens blev først aabnet 1. November 1866 samtidig med Banerne Fredericia—Vamdrup—Farris, men Driften og Vedligeholdelsen paa det sidste Stykke besørgetes af Tyskerne indtil 1868, da Strækningen Vamdrup—Landgrænsen ved Farris overtoges af Danskerne. De tyske Lokomotiver og Tog gik dog stadig til og fra Vamdrup.

Banernes Drift blev som tidligere nævnt efterhaanden overtaget af det danske Jernbaneselskab, hvor en Englænder, Mr. Trevithick var Driftsleder, medens Anlægsfirmaet Peto, Brassey og Betts ejede de fleste af Aktierne.

Man var imidlertid meget utilfreds med Ledelsen, og der yntedes om, at Sir Petos Pengeløsthold var i daarlig Forfatning, ja, endog om, at en fremmed, ikke venligsindet Magt i Stilhed, men i stor Stil opkøbte Aktier.

Ved Lov af 14. Marts 1867 blev det da bestemt, at Staten skulde overtage Driften af de jysk-fynske Baner. Den 13. Juni samme Aar afsluttede Ministeriet Kontrakt med Peto, Brassey og Betts om Overtagelsen, og det blev derved bestemt, at Staten skulde overtage Driftsselskabets Ejendele mod en Købesum af 1,320,214 Rdl. svarende til en Aktiekurs af $90\frac{1}{2}\%$. Banernes Drift skulde dernæst fra 1. April 1867 foregaa



Fredericia Jernbanestation i 1870.

ved det engelske Selskab, men for Statens Regning, indtil Aflevering fandt Sted den 31. August 1867.

Som Driftsbestyrer for de jysk-fynske Statsbaner ansattes Ingeniørkaptajn N. H. Holst, der hurtigt viste at være en dygtig Leder. Ingeniør J. V. Tegner blev kontrolerende Ingeniør ved Baneanlæggene.

I Vamdrup forrettede i 1869 Stationsforstander Rosendahl og Assistent Prelius Tjeneste med kun 4-5 Timers samlet Nattehvil. Da Rosendahl en Gang sov for længe, fik han en Bøde paa 2 Rdl. Han laa endda og sov paa en Sofa i Toldlokalet. Prelius gik en Aften hjem Kl. 11 og skulde møde Kl. 3. Han sov 20 Minuter for længe, hvilket bevirkede en Forsinkelse af det tyske Tog. Sagen blev indberettet af Stationsforstanderen, men da Assistenten anførte, at han i Almindelighed kun havde 3 a 4 Timers Nattesøvn og bad om Tilladelse til i denne Tid fremtidig at maatte sidde i en Stol i Kontoret, kom der ikke videre ud af Sagen.

Først senere, ved kgl. Anordning af 17. April 1885, blev den hidtilværende Bestyrelse for de jysk-fynske Statsbaner og de sjællandske Baner ophævet, og Driften

af samtlige, altsaa baade jysk—fynske og sjællandske Statsbaner med tilhørende Færge- og Dampskibsruiter lagt ind under en Bestyrelse.

Der havde været store Vanskeligheder forbunden med Bygningen af Banen Fredericia—Aarhus, særlig den sydlige Del ved Daugaard og Vejle—Fredericia. Der var mægtige Jordarbejder, og Strækningen Fredericia—Vejle blev da ogsaa for sent færdig. Efter Banens Aabning indtraadte gentagne Skred. Driften blev saaledes standset 1869—70 paa Grund af et stort Skred ved Daugaard. Aftentoget fra Aarhus afsporede den 23. Oktober 1873 mellem Vejle og Børkop, saaledes at Driften var afbrudt i 2 Dage. Dæmningen skred under selve Toget. Maskinen blev helt endevendt, saa



Færgeløjet.

Skorstenen vendte mod Vejle. Tenderen laa med alle 4 Hjul i Vejret, og Vognene hængte oven paa hinanden. Der kom dog heldigvis ingen Passagerer til Skade. Det første Aar sank Dæmningen ved Erritzø 14½, Fod og mange Steder var Engene omtrent bundløse. Paa det Sted, hvor Syd- og Nordbanen nu støder sammen, var det særlig galt. I lange Tider var det, der blev fyldt paa om Dagen, forsvundet næste Morgen.

Ved Fredericia—Aarhus-Banens Aabning var der skabt Forbindelse mellem de forskellige jyske Banestrækninger og den tidligere nævnte Dampskibsroute Aarhus—Korsør blev nedlagt. Post og Rejsende samt Gods gik nu over Fredericia. Mest knob det med en nogenlunde forsvarlig Besørgelse af Trafikken over Bælterne.

Allerede i Aarene 1859—60 foreslog Regeringen at anskaffe en Dampfærge til Lillebælt, altsaa ikke Jernbanefærge, Trafikken var paa dette Tidspunkt endnu ikke ret stor, og Forslaget blev forkastet. Først i 1870 blev der vedtaget en Lov om Anskaffelse af en Dampfærge indrettet til Overførsel af Jernbanevogne over Lillebælt, og denne Færge begyndte sin Virksomhed den 19. Marts 1872. I 1877 anskaffede man en Reservefærge. I 1883 havde man til Lillebæltsoverfarten bygget Færgerne

„Hjalmar“ og „Ingeborg“ og i 1886 Isbryderen „Valdemar“. I 1891 paabegyndtes 2det Færgeleje i Strib og Fredericia, og Trafikken var i rivende Udvikling.

Der var Gang paa Gang fræmsat Forslag om Udvidelser og Forbedringer af Fredericia Banegaard og Banelegeme, men disse Forslag henlagdes alle, indtil der i Rigsdagen vedtoges Loven om Broen over Lillebælt.

Ved Fredericia Station er der ansat følgende Personale: Stationsforstander M. Hansen, R. af D., Overkontrollør C. V. N. J. Clausen, Trafikkontrollør A. C. Thomsen, Trafikkontrollør O. H. Borch-Larsen, Godsekspeditor C. Christensen, 15 Overassistenter (Trafikkontrollører af 2. Grad), 20 Assisterter, 5 Kontorister, 3 Rangermestre, 3 Rangerformænd, 9 Overportører af 1ste Grad, 32 Overportører af 2. Grad, 58 Portører, 5 Stationsbude, 53 mandlige Hjælpearbejdere og 22 kvindelige Hjælpearbejdere.



M. HANSEN,
Stationsforstander.



C. V. N. J. CLAUSEN,
Overkontrollør.



C. CHRISTENSEN,
Godsekspeditor.



J. GERTSEN,
Rangermester.

Stationsforstander M. HANSEN, R. af D., er ansat ved De danske Statsbaner som Elev den 15. November 1885, Assistent i Kolding den 1. Juli 1888, Overassistent af 2. Grad i Esbjerg den 1. Maj 1910, Overassistent af 1. Grad i Fredericia den 1. Januar 1915, Stationsforstander i Fredericia den 1. September 1922.

Overkontrollør C. V. N. J. CLAUSEN er født den 20. Oktober 1878 i Fredericia, ansat som Elev i Ejby den 1. November 1895, forflyttet til Odense den 1. Maj 1896, Assistent den 1. Juli 1897, forflyttet til Fredericia den 1. November 1899, efter endt Militærtjeneste atter stationeret i Fredericia den 20. Juni 1901, Trafikkontrollør af 2. Grad den 1. Juli 1920, af 1. Grad den 1. November 1925, Overkontrollør den 1. Juli 1931.

Godsekspeditor C. CHRISTENSEN er født den 16. August 1875, ansat ved de lolland-falsterske Jernbaner den 1. Februar 1892, ved De danske Statsbaner den 1. April 1893, Trafikkassistent den 1. April 1895, Trafikkontrollør paa Esbjerg Gods- ekspedition den 1. Maj 1919, Godsekspeditor i Fredericia siden 1. December 1921.

Rangermester J. GERTSEN er født den 29. Oktober 1874 i Taulov.

Paa det Sted omtrent, hvor Lillebælt er smallest, og hvor Vind og Strøm er gunstigst, mellem Snoghøj paa Jyllandssiden og Middelfart paa Fynssiden, var fra den allerældste Tid et af Danmarks vigtigste Færgesteder. Middelfart var det mellemste Færgested over Lillebælt og Byen hed derfor oprindeligt Melfar eller Meiffar, som det endnu kaldes paa vesfynsk Maal. Man maa antage, at der har været Overfart paa dette Sted lige siden de danske Kyster blev befolkede, og man lærte at lave

Baade. Efterhaanden som alt udviklede sig, Befolkningen øgedes, og Samfærdsele mellem Landsdelene steg, opstod der Færgefart mellem Middelfart og Snoghøj. Færgefarten over Bæltet, over hvilken Kongen fra gammel Tid havde Ret, har været af stor Betydning for Land og Rige baade i trafikmæssig og politisk Henseende, og mange vigtige Sendelser er gaaet over Kongebro og Middelfart. Med Jernbanens Oprettelse i 1866 fik Færgefarten Middelfart—Snoghøj sit Dødsstød, og den nedlagdes fuldstændig i Aarene 1873 og 1885.

Den Linie, som Jernbaneforbindelsen fik i 1866 med en 3 Kilometers Overfart Strib—Fredericia var en unaturlig og teknisk set „umulig“ Linie, og Statsbanerne



Det indviklede Spornet ved den gamle Station.

havde da ogsaa projekteret, at Baneforbindelsen skulde gaa til Middelfart og Snoghøj med Dampskibsfart mellem de to Steder. Dette vilde have været den naturlige Løsning, men daværende Minister Orla Lehmann fik af politiske og militære Grunde Forbindelsen lagt over Strib—Fredericia.

Færgefarten Middelfart—Snoghøj, der nu, da Privilegierne var ophævede, var givet fri, syntes at skulle sygne hen, men den har i de senere Aar taget et stort Opsving, takket være „Vejtrafikkenes Renæssance“. I 1912, da Automobilerne kom til, satte Aktieselskabet Middelfart Dampskibsselskab en Motorfærge i Gang, og i 1923 maatte det yderligere indsætte en ny og større Færge. Disse to Færger har endda til Tider store Vanskeligheder med at klare Biltrafikken.

Tanken om en Bro over Lillebælt er ingenlunde ny. Vort Lands Form og det store Antal Øer skaber store Vanskeligheder, navnlig for Jernbanetrafikken, der generes i betydelig Grad af mange Overfarter, og vort Trafikvæsens Ledere og mange andre har i adskillige Aar haft den Tanke, at en Lillebæltsbro vilde være den bedste og letteste Maade at løse en stor Del af Trafikproblemet paa.

Det første Bro-Projekt fremkom i 1883, og i 1884 iværksattes der de første Undersøgelser. Der blev forelagt Rigsdagen et Lovforslag til Konkurrence om en Bro, men dette blev ikke vedtaget. I Slutningen af Marts 1924 vedtog Rigsdagen at bygge en Jernbanebro over Lillebælt, men nu protesterede Motorfolkene og forlangte en kombineret Jernbane- og Færdsels- eller Vejbro. Endelig den 16. Juni 1927 — efter langvarige og besværlige Forhandlinger og Udfoldelse af en livlig Agitation blev Forslaget om en Færdselsbro vedtaget.

Det overdroges Entreprenørfirmaet Monberg og Thorsen at bygge Broen, og denne vil koste ca. 24 Millioner Kroner. Hertil kommer 16 Millioner, der medgaaer til Baneanlæg, Vejforlægning og Anlæg af nye Banegaarde i Fredericia og Middelfart.

I Januar 1935 regner man, at det første Tog skal rulle over Broen.

Lillebæltsbroens Bygning betyder Løsningen af det hidtil stadig eksisterende Trafikproblem: Forbindelsen mellem Jylland og Fyn. Dette Problem vil ved Broens Fuldendelse være løst for uoverskuelige Tider, baade jernbane- og vejmaessigt til Gavn for Godstrafiken, til Nytte og Glæde for saavel Jernbanerejsende som Bilister, Cyklister og Fodgængere.



L. JESPERSEN
Kaptajn.

Naar Lillebæltsbroen om nogle Aar er færdig, vil den være Nordeuropas største Bro. Det vil blive en stor Dag for de danske Statsbaner og de danske Ingeniører, naar det første Tog ruller over Broen fra Kyst til Kyst. Dansk Ingeniørkunst vil da have fejret sin hidtil største Triumf efter at have fuldført et af Nulidens vanskeligste og mest imponerende Bygningsarbejder.

Endnu tegner den mægtige Bros Konturer sig kun i Fantasien, men snart vil den være Virkelighed, og naar den spænder sine Dragere mellem de høje Skrænter bag Kongebrogaarden og paa Snoghøj vil der være frembragt en Nyskabning, som paa afgjort Maade vil præge Landskabet og ved sine rolige Linier falde naturligt ind i dette.

Lillebæltsbroen — hvis endnu kun paabegyndte Bygning allerede har lokket Tusinder til disse naturskønne Steder ved Lillebælt, som før i Tiden var ret upaaagtede — vil til den Tid være en af Danmarks største Seværdigheder.

Kaptajn LAURITS SOFUS JESPERSEN, R. af D., er født i Korsør den 23. August 1864 og ansat ved De danske Statsbaner den 1. April 1886, fra 1. August 1902 udnævnt til Skibsfører af 1ste Grad og Leder af Lillebæltsoverfarten.

FREDERICIA POSTKONTOR er oprettet den 16. August 1673, idet Raadmand Sten Hansen Overberg denne Dato fik kgl. Konfirmation paa Bestalling som Postmester i Fredericia. Postvæsenet var paa den Tid ikke nogen Statsinstitution, det blev det først i 1711, men Postregalet var for hele Landet bortforpagtet til en ung Forretningsmand fra et Handelshus i Hamborg, Poul Klingenberg, der indlagde sig megen Fortjeneste ved at bringe Postvæsenet, der, da han overtog det, virkede som den Gang, da det blev oprettet af Kong Christian den 4de, i mere tidssvarende Orden. Og det var da af Klingenberg, at Raadmand Sten Hansen Overberg fik Fredericia Postvæsen i Forpagtning.

Hovedpostforbindelsen mellem Jylland og Fyn gik over Assens, og Færgeforbindelsen fandt hovedsagelig Sted over Snoghøj, saa Fredericia laa ret afsides. Em-

bedet som Postmester var ret ubetydeligt, men naar det var saa eftertragtet, navnlig af de stedlige Købmænd, var det fordi, der med Embedet, formentlig som en væsentlig Del af Lønnen, fulgte visse Privilegier, som den indflydelsesrige Klingenberg havde let ved at skaffe. Postmestrene var fritagne for Indkvartering samt al borgerlig personal Tynge og Besværing og endvidere havde de Bevilling til at holde Øl- og Vinkælder, og enkelte havde Krobevilling, og det var paalagt Budene at føre de rejsende til Postmesteren.

Hvorledes Postvæsenet i Fredericia iøvrigt virkede, medens det var paa private Hænder, vides der intet om. Det var lokale Borgere, der forvaltede det, og Posthuset var i Postmesterens Bolig. Det vides ikke, hvorlænge Sten Hansen Overberg var Indehaver af Postmesterembedet, men indtil 1698 var en Peder Schov Postmester, og hans Enke, Gjertrud, varetog Hvervet indtil 1714.

Fra 1711 overtog Staten selv Postvæsenet, saa Gjertrud Schov er altsaa Fredericias første statsansatte Postmester.

Fredericia Postetat har haft følgende Postmestre: Postmester Peder Schovs Enke Gjertrud fra 1714—34, hendes Søn Poul Schov fra 1734—40, Raadmand Frederik Amager fra 1740—43, Jens Olsen Bang fra 1743—96, Raadmand Peder Lorenzen fra 1796—1819, hans Søn Prokurator Niels Lorenzen fra 1819—39, fhv. Major Samuel v. Clausson fra 1839—40, fhv. Transportforvalter ved Snoghøj Carl Lindom Fibiger fra 1840—50, fhv. Toldkontrollør G. F. Mecklenburg fra 1850—61, fhv. Postfuldmægtig og Postfører E. M. Worch fra 1861—77, fhv. Branddirektør i Flensborg J. H. V. Ichtshausen fra 1877—1906, J. Brinch fra 1906—21, H. St. Smith fra 1921, H. Jensen og nuværende Postmester P. C. Jørgensen.

Naar undtages E. M. Worch, er det indtil 1877 Folk udenfor Etaten, der har bestyret Postvæsenet i Fredericia, saa Forretningerne har ikke været saa omfattende, hvilket eksempelvis ogsaa vil ses af, at i 1771 gik Hovedposten fra København 2 Gange ugentlig ved Poststrytter fra Nyborg over Odense og Assens til Haderslev. Herfra gik Hovedruten ved Poststrytter til Aalborg over Kolding, Vejle, Horsens, Aarhus og Randers, medens Fredericia fik sin Post ad Siderute fra Kolding 2 Gange ugentlig ved Poststrytter, selv ikke da Landevejene blev anlagte, og da de kørende Postbefordringer blev oprettede, blev Fredericia noget Trafikcentrum, den vigtigste Færgefart gik stadig over Snoghøj. Det var Jernbanen og Dampfærgen, der skulde gøre Fredericia Postkontor til det postale Trafikcentrum, det nu er.

P. C. JØRGENSEN, Postmester, Kaptajn, er født den 17. Oktober 1870 paa Skovsgaard pr. Hals. Indtraadte i Postvæsenet den 1. Marts 1888, Postekspedient i Viborg 1. August 1897, Postekspedient i Odense 1. Februar 1900, Postekspedient i Espergærde 1911, konst. Postkontrollør i Odense fra 1. Marts til 1. April, Postkontrollør af 2. Grad i Odense den 1. Oktober 1916, Postkontrollør af 1. Grad i Odense den 1. April 1920, Postmester i Fredericia siden 1. Juli 1926.



P. C. JØRGENSEN
Postmester.

JERNBANEPOSTKONTOR 2 I FREDERICIA. Dette Kontor, hvis Virksomhed omfatter væsentlig kun Postens Befordring og Behandling undervejs, og som ved Jernbanernes stærke Udvikling er bleven en meget vigtig Faktor i Posttrafikken, er

oprettet den 1. Oktober 1863 samtidig med, at de nyanlagte jyske Baner Aarhus—Randers og Langaa—Viborg toges i Brug.

Kontoret benævntes ved dets Oprettelse „Det jyske Jernbane Postekspeditions-Bureau“.

Der hører nu under Kontoret ca. 300 Postbureauer i Jylland (i Postvogne, Færger og Skibe) og endvidere „Den Danske Pakkepostekspedition i Flensborg“, som blev oprettet efter Genforeningen med de sønderjyske Landsdele, og som virker som Grænsepostkontor. Personalet, hvoraf en væsentlig Del har Domicil i Fredericia, bestaar af:

1 Postinspektør (Chef), 1 Overkontrollør, 2 Postkontrollører, 12 Overassistenter, 30 Assisterter, 3 Postvagtmestre, 28 Pakmesterformænd, 170 Overpakmestre, ialt 246 Tjenestemænd.

Kontorets nuværende Chef er Postinspektør, Løjtnant H. J. PAGH, der er født den 4. August 1869 og indtraadt i Postvæsenet den 1. April 1886.

Overkontrollør er C. S. J. SØRENSEN, der er født den 9. Januar 1887 og indtraadt i Postvæsenet den 1. Oktober 1903.



H. J. PAGH
Postinspektør.



C. S. J. SØRENSEN
Overkontrollør.

FREDERICIA TELEGRAFSTATION er saa gammel som selve det danske Telegrafvæsen. Ved Oprettelsen af Danmarks første Telegrafledning, Øresundslinien, der forbandt Helsingør med Hamborg, var Fredericia blandt de Stationer, der med et enkelt Telegrafapparat og et Par Mands Betjening var indskudt som Mellemstation. Denne Ledning aabnedes for Korrespondance i Februar Maaned 1854.

1869 sammendroges flere forskellige „Kabelinteresser“, idet „Det Dansk Norsk Engelske“, „Det Dansk Russiske“ og „Det Norsk-Britiske“ Kabelselskab indgik i en dansk Sammenslutning, der den Dag i Dag benævnes „Det Store Nordiske Telegrafselskab“, en Institution, der fra den Gang og til Dato har baaret Danmarks Navn udover Verden med Hæder og Ære. Som Følge af Fredericias geografiske Beliggenhed med let Adgang ad Lednings- og Kabelveje til Kontinentet, de britiske Øer og Skandinavien maatte her, set i Relation til ovenstaaende, selvsagt blive et telegrafisk Knudepunkt, hvilket Aarene og Udviklingen tilfulde har bekræftet.

Tid efter anden har Kabelforbindelse efter Kabelforbindelse fundet Vej til Fredericia, saaledes at Stationens udenlandske Forbindelser i Øjeblikket er følgende: Newcastle-London, Paris, Hamborg, Berlin, Flensborg-Kiel, Libau-Riga, Leningrad, Gøteborg, Oslo, samtlige disse Forbindelser med Undtagelse af Kredsløbet Flensborg-Kiel betjenes med Wheatstones Hurtigtelegraf, hvortil der i Tidens Løb er føjet en Række mere eller mindre vigtige Biapparater, der muliggør en vis Automatisering af Arbejdet, f. Eks. kan et Telegram fra Kontinentet til Kina eller Japan (dirigeret via Fredericia) gøres til Genstand for en Række Omtelegraferinger paa denne meget lange Rute uden manuelt Indgreb og uden nævneværdigt Tidsspild.

Denne Udvikling har ganske naturligt præget eller rettere særpræget „Station Fredericia“, som en fremmed Fugl mellem Landets, for den Sags Skyld Skandinaviens,

øvrige Telegrafstationer, saaledes at Stationen den Dag i Dag staar som Nordens, maaske Nordeuropas største Transitstation. Viabetegnelsen „via Fredericia“ eller „Northern“ er verdenskendte. I Finansaaret 1930—31 behandledes ved Stationen ialt 1,450,067 Stk. Telegrammer, hvoraf 1,399,446 var Gennemgangstelegrammer.

Ved at betragte Antallet af gennemgaaende Telegrammer vil man forstaa, naar man tænker sig disse som hidrørende fra det fjerne Østen, Rusland, Europa og Amerika, at Arbejdet paa Stationen er præget af et stærkt Pust ude fra den store Verden, man vil forstaa, at saasnart der viser sig det svageste Tegn til „Feber“ omkring i Verden, svingende Valutakurser, faldende eller stigende Varepriser, Udsigt til krigeriske Foranstaltninger o. m. a. da mærkes det hastige Pulsslag i Fredericia, „Nerverne“ reagerer svagere eller stærkere, eftersom Tilstanden er mere eller mindre kritisk.

Telegrafstationen er installeret paa Banegaardens 1ste Sal og er opdelt i følgende Afdelinger: Morse, Wheatstone og Statstelefonen. Her uden om grupperer sig yderligere en Række mindre Afdelinger, saasom: Den udenlandske Afregning (Kontrol 1), den daglige Nummerkontrol (Kontrol 2), Ind- og Udlevering, det tekniske Kontor samt Værkstedet.

Igennem Morseafdelingen er Stationen praktisk talt i Forbindelse med saa godt som samtlige Landets Provinssstationer paa nogle faa Undtagelser nær samt Flensborg og Kiel. Alle Ledninger til denne Afdeling indmunder i en Central, hvorfra de kaldende Ledninger fordeles til ledige Apparater (og Ekspedienter) fordelt paa 3 Sektioner a 8 Apparater. Det daglige Antal Ekspeditioner ligger i denne Afdeling paa henved 1600 til 2000.

Wheatstoneafdelingen, Stationens Hjerter, omfatter 12 fuldt monterede „Borde“, hvortil de enkelte Kabledninger er førte, samt et Prøvebord, hvorfra f. Eks. Telegraferingshastigheden til og fra hvert enkelt Kredsløb kan kontrolleres uden at genere det løbende Arbejde.



S. JØRGENSEN
Telegrafbestyrer.



H. LØHDE
Overkontrollør.



A. MADSEN
Overkontrollør.

Der findes „Borde“ for følgende Kredsløb: Riga-Libau, Newcastle-London, Oslo, Gøteborg, Aarhus, Hamburg, Berlin, Leningrad, Paris (2 Borde), København samt et Reservebord. Tjenesten i denne Afdeling er kontinuerlig og foregaar saaledes i 3 Skift. — Telegraferingshastigheden ligger fra 75 til 100 Ord pr. Minut. — Bemærkelsesværdigt er det, at samtlige disse Kredsløb, bestaaende af en Ledning betjenes med „Sending“ og „Modtagning“, altsaa som om der var to Ledninger, et teknisk Arrangement, der benævnes Dupleks.

Af førnævnte Kredsløb maa Fredericia—Leningrad anses som det vigtigste, idet dette er Vejen til og fra henholdsvis Nagasaki og Shanghai. Denne Rute er en overordentlig fin og god Vej i Samkvemmet mellem Øst og Vest og maa hævdes at være den hurtigste og sikreste i Verden. Fredericia arbejder saa at sige direkte med Nagasaki og Shanghai, eftersom Omtelegraferinger foregaar automatisk og som før nævnt uden Tidsspilde.

Det daglige Antal Ekspeditioner (Manipulationer) andrager 7—8000.

Statstelefonen har siden Begyndelsen af 1900 været knyttet til Fredericia, der ogsaa paa dette Omraade danner Knudepunkt, specielt har Stationen her sin store Betydning som Formidler mellem Provinsens Telefoncentre og Udlandet. I Finansaaret 1930—31 passerede 356,201 Samtaler denne Afdeling, heraf er de 257,422 Omstillinger (Rangeringer) for andre Stationer.

Stationen ledes af Telegrafbestyrer Svend Jørgensen, bistaet af Overkontrollørerne H. Løhde og A. Madsen, 1 Chefelektriker, 8 Kontrollører, 15 Overassistenter, henimod 100 Assisterer, 16 Kontorister, 3 Mekanikere og 9 Bude.

Som en Edderkop i sit Spind sidder Telegrafstationen Fredericia. Spindets Traade gaar over Landene, under Havene, vidt strækker Spindet sig, over det meste af Europa, ind i Ruslands Hjerter og ud til Stillehavets Kyster. En stor og fremmedartet Virksomhed i den gamle Fæstningsby, en Statsinstitution i et heldigt Samarbejde med det private Initiativ: Det Store Nordiske Telegrafskab.

SVEND JØRGENSEN, Telegrafbestyrer, er født den 14. April 1883 i Rudkøbing. Indtraadte i Telegrafvæsenet den 18. August 1900, Assistent 1. Juni 1906, Kontrollør af 2den Grad den 1. Maj 1924, Kontrollør af 1ste Grad den 1. Maj 1926, Telegrafbestyrer i Fredericia siden 1. April 1930.

FREDERICIA TOLDSTED. Accisen, ogsaa kaldet Consumtionsafgiften, er en i Midten af det 17. Aarhundrede opkommen Afgift, foraarsaget ved, at Kongerne Christian den Fjerde og Frederik den Tredje gennem de gentagne Krige havde forarmet Landet og det gjaldt om at skaffe nye Indtægter. Afgiften skulde svares af Forbruget af de i Landet frembragte Produkter, men af praktiske Grunde opkrævedes disse gerne paa Produktionsstederne (saasom Formalingsafgiften og Brænderiafgiften) eller ved Landproduktens Indførsel til Byen. Consumtionsstederne finder man ret ofte benævnt som Brænderikontrolsteder. Disse havde overordnede Embedsmænd, nemlig Consumtionsinspektører og Consumtionskasserere. I Slutningen af Consumptionstiden simplificeredes denne Tjeneste under een Consumtionsforvalter. Denne havde da, paa de forskellige Consumtionspladser, der var underlagt hans Distrikt, Consumtionsbetjente.

I forrige Tider fandtes der Byporte og Bybomme ved alle Købstæder og ved disse laa Acciseboden og ingen fra Landet maatte passere disse Boder uden først at have erlagt Consumtionsafgift af de Varer, de havde med sig. I Reglen var disse Boder bortforpagtede, saa man forstaar, at det var i Accisemandens Interesse nøje at overvaage, at ingen som helst consumtionspligtig Vare undgik hans Opmærksomhed. Consumptionen overtoges i 1776 af Toldvæsenet. Disse Forhold holdt sig helt op til Aaret 1850, da saavel Acciseboder som Bybomme ophævedes. Finansministeriets Udstedelse desangaaende findes dateret i Oktober 1850 med følgende Paabud:

„ — Portconsumtionen og Portopsyn samt Formalingskontrol ophører for Provinskøbstædernes Vedkommende den 6. Oktober næstkommende Kl. 12 Middag, efter hvilket Klokkeslæt alle Bomme og landværts Adgange forbliver aabentstaaende“.

Sammenligner man dette nu saa omfattende „Væsen“ med vore andre Statsvæsener og med vore Fortædres Acciseboder og den senere Consumptionstid, forstaar man hvilken mægtig Udvikling, der er foregaaet inden for dette, i et forholdsvis kort Spand af Tid. Den saa hurtige Udvikling maa jo ses paa Grundlag af den omfattende Indførsel af udenlandske Varer, hvilket har medført, at Toldæmbedsmændene nu om Stunder gennemgaar en bogstavelig talt videnskabelig Skole, for det er jo i Tusinder af forskelligartede Varer, der indføres.

Under Toldkammeret sorterer Tobaksskatten, Chokoladeskatten, Omsætningsafgiften paa Motorkøretøjer, Spiritusafgiften, Kontrollen vedrørende Bandolering af Vin og spirituøse Drikkevarer og Afgift til Stat og Kommuner paa stærke Drikke.

I tidligere Tider førte tre Gennemskæringer gennem Voldringen ind i Byen. Mod Syd ved Strandvejen Strandporten eller Havneporten, som den ogsaa kaldtes, mod Nord Kongensport, der ligesom i vore Dage kun var en aaben Udsikling, medens Strandporten kunde stænges ved et Gitter, samt endelig Prinsensport, den eneste, som var af Murværk.

Ved hver af disse Indkørsler maatte de vejfarende stoppe op og underkaste sig et lille Forhør af Accisebetjentene. For Strandportens Vedkommende skete dette paa selve Toldboden, forbi hvilken Vejen da gik, medens 2 Acciseboder vaagede over de tvende andre Indgange.

Begge laa de tæt uden for Portene hinsides Voldgraven, den ene ved Kongensport paa den venstre Side, den uden for Prinsens paa det Hjørne, hvor den dækkede Vej drejer ned forbi Ishuset.

Endelig havde den gamle, nu forsvundne Stubmølle ved Østervold sin særlige Accisebod, hvor Mølleaccisen maatte erlægges.

Karolinelunds Mølle behøvede ingen Bod, da den laa i Toldbodens Nærhed, og i Møllen paa Nørrevold havde Accisebetjenten sin Plads i selve Bygningen.

Fredericia Toldsted har i de sidste 10 Aar været under rivende Udvikling baade hvad der angaar selve Toldintraderne, som ogsaa andre Indtægter ved Toldstedet, saaledes f. Eks. er Havneindtægterne forøget til det tidobbelte, hvilket navnlig har sin Aarsag i Anlæg af Virksomheder som: Akts. Fredericia Svovlsyre- og Superfosfat-Fabrik, Akts. Dansk Engelsk Benzin og Petroleum's Co. og Akts. Det forenede Oliekompagni, endvidere den store Indførsel af Kul til de danske Statsbaner.

Fredericia Toldsted, der i ældre Tider var et af de saakaldte Strømtoldsteder, formentlig grundet paa sin Beliggenhed ved Indsejlingen til Lillebælt, har nu ret gode Havneforhold, hvilket dog, naar Lillebæltsbroen bliver til Virkelighed, yderligere vil blive betydelig udvidede, idet de nuværende Færgelejer da vil blive inddragne under Havnen,

ligesom der ved Udfyldning og Bygning af Bolværker vil ske en ganske betydelig Udvidelse af Havneterræn og Kajplads.



J. B. BRANDT
Toldforvalter.



GREGERSEN
Toldkontrollør.

Af tidligere Toldforvaltere skal nævnes følgende: Fra 15. Marts 1864 Kammerjunker O. B. Hedemann, fra 12. Marts 1872 H. M. Tetens, fra 11. Juni 1873 J. N. Tengstedt, fra 5. Februar 1876 J. C. H. Trolle, fra 24. December 1884 Wismer, fra 6. Juni 1889 S. A. N. T. Schultz, fra 18. December 1903 M. H. Witthøfft, fra 31. Oktober 1921 N. J. M. Finnick, der afløstes af nuværende

Toldforvalter J. M. BRANDT, der er født den 6. Juni 1871 og begyndte sin Toldgerning den 1. Maj 1886 som Kontorist i Holbæk, blev 29. Marts 1899 Toldassistent i Korsør, 10. December 1901 i København, 29. Oktober 1915 Toldkontrollør i København og siden 22. December 1926 Toldforvalter i Fredericia.

Toldkontrollør GREGERSEN ansattes den 19. November 1889 som Kontorist i Kerteminde, blev 15. September 1903 Toldassistent i Viborg, den 9. Juni 1906 Toldassistent i København og siden 10. Maj 1918 Toldkontrollør i Fredericia.

FREDERICIA BIBLIOTEK blev oprettet i Aaret 1900 af Udvalget til Folkeoplysningens Fremme.

1925 ansattes der faguddannet Personale, og der indførtes „aabne Hylder“, d. v. s. at Publikum fik fri Adgang til Boghylderne.



ESBEN-PETERSEN
Bibliotekar.

Den 27. September 1927 overtog Fredericia Kommune Biblioteket og samme Dag flyttede det ind i den gamle Sci. Michaeli Præstegaard, der var bleven købt og ombygget med Biblioteksdrift for Øje af Kommunen. Herved fik Biblioteket en haardt tiltrængt Udvidelse, idet der indrettedes et smukt Udlaanslokale og en hyggelig Læsesal, Magasin og Kontorer.

Bibliotekets Budget er paa omkring 28,000 Kr. Bogbestanden tæller ca. 10,000 Bind. Dets Virkeomraade er Byen og Omegnen.

Bibliotekar O. Esben-Petersen har været knyttet til Biblioteket siden 1925.



Museet set fra Gadesiden.

FREDERICIA MUSEUM. Den 20. Oktober 1916 oprettedes „Fredericia Museumforening“. Dens første Opgave var at erhverve Genstande til Museet samt gøre Byens og Omegnens Beboere interesserede i at faa en Museumsbygning. Forskellige Forslag om Køb af gamle Ejendomme havde været fremme, men først i Foraaret 1929, efter at Arkitekt

Zachariassen havde foranlediget, at den Sct. Josephs Søstrene tilhørende gamle Bindingsværksejendom paa Hjørnet af Sjællands- og Vendersgade blev overdraget Museumsforeningen, blev der taget fat paa Opførelsen af en Museumsbygning. Efter Arkitekt Zachariassens Undersøgelser, Opmaalinger, Tegninger og Vejledning blev Bygningen dernæst nedrevet, flyttet og genopstillet paa en fredet Plads udenfor Vestervold ved den nye Adgangsvej til den nye Banegaard, hvilken Plads Kommunen havde overladt Museet samt Planeringen af denne og Indlæg af Kloak-, Vand- og elektriske Ledninger. Endvidere havde Kommunen tilskudt 5,000 Kr., Staten 5,000 Kr. og Carlsbergfondet 6,000 Kr., der sammen med Foreningens Kassebeholdning paa 7,000 Kr. gav en tilstrækkelig Sum til Sagens Realisering

Bygningens Fløj er den ældste, fra omtrent 1700, medens selve Hovedbygningen formentlig er fra omkring 1730, da den første Ejer af denne, Tolder Lund, nævnes mellem 1713 og 1746. Dernæst kom Postmester Peter Lorentzen som Ejer fra 1751, Kaptajn Fr. Ludv. Chr. v. Beenfeldt fra 1765 (en Brodersøn af Præsident, Kancelliraad Christoffer Poul Beenfeldt), Assessor Jens de Hoffmann fra 1772 (en Broder til Præsident Hans de Hoffmann), Stiftslandinspektør Sim. Laur. Bie fra 1783, Rebslager And. Michelsen fra 1802, Anders Michelsen fra 1880 og Sct. Josephsøstertoreningen i Chambery fra 1899.

Bygningen indeholder 13 Museumsrum samt en 3 Værelses Lejlighed med Kælder, Forstue og W. C. Denne bebos af Kustoden.



Museet fra Gaardsiden.

Foruden Museumsbygningen er der opstillet en af de gamle karakteristiske Tobakslader, og anlægges der for Tiden en Have i gammel Stil foran Bygningerne.

Museet ejer en temmelig stor og interessant Samling blandt andet fra de forskellige Religionssamfund, Krigsminder fra 1848-49-50 og 1864, Langskraa, Skilte, Faner og Protokoller samt en stor Billed- og Kortsamling.

Museumsforeningen har ca. 300 Medlemmer med et Repræsentantskab paa 20 Medlemmer og en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, nemlig Dommer G. Valentiner Brandt, R. af D., Intendant Madsen, Tømrermester Alb. Jensen, Malermester Emil Jensen og Arkitekt H. Zachariassen.

FREDERICIA OFFENTLIGE SLAGTEHUS. Gennem lange Tider har Opførelsen af et offentligt Slagtehus i Fredericia staaet paa Dagsordenen. Det er ikke blevet til i et Øjeblik overilet Stemning eller let vakt Begejstring, man har tværtimod lige

fra første Færd haft Blikket rettet mod dette Maal og været klar over, at en virkelig tilfredsstillende og helt igennem betryggende Kødkontrol kun kunde opnaas i Forbindelse med Opførelsen af et offentligt Slagtehus. Allerede i 1896 var der et privat Konsortium, der ansøgte Byraadet om Tilladelse til at oprette et offentligt Slagtehus, der tillige skulde være Eksportslagteri, men Byraadet kunde ikke give sin Tilladelse dertil, idet man var af den Anskuelse, at et offentligt Slagtehus ikke kunde være undergivet privat Entreprise.

Ved Sundhedskommissionens Møde den 15. Oktober 1909 forelaa der et Andragende fra Slagterforeningens Bestyrelse, hvori der ansøgte om, at Slagterne selv maatte opføre et offentligt Slagtehus, forsaavidt Kommunen ikke ønskede at tage Sagen op. Sundhedskommissionen besluttede derefter at overdrage til Overlæge Skot-Hansen at sammenkalde til et Møde med de interesserede Parter, Slagterforeningens Bestyrelse, Kødkontroludvalget og Stadsingeniøren. Det overlodes Stadsingeniør Bardram at udarbejde et foreløbigt Projekt og Overslag til et offentligt Slagtehus, som skulde opføres for Kommunens Regning. I Sundhedskommissionens Møde den 26. April enedes man om at foreslaa den nuværende Beliggenhed paa Hjørnet af Oldenborggade og Kongensgade og i Mødet den 11. Maj sluttede Byraadet sig hertil. Arkitekt Jespersen udarbejdede Projekt og Overslag, der lød paa 112,000 Kr. foruden Køleanlæg. I Byraadsmødet den 15. Juni vedtoges Forslaget endeligt og den 2. Sep-



N. P. NIELSEN
Stadsdyrlæge.

tember afleverede Sundhedskommissionen det færdige Anlæg til Slagtehusudvalget.

Stadsdyrlæge NIELS PEDER NIELSEN er født den 18. April 1881 i Snøde Sogn paa Langeland som Søn af Gaardejer M. Nielsen og Hustru, født Petersen, gift med Gudrun Petersen, Datter af Møller P. Petersen. Tog Dyr lægeeksamen 1907, forskellige Assistentstillinger til Januar 1909, Assistent ved Kødkontrollen i Slagelse og ved Slagelse Andels-Svineslagteri fra Januar 1909 til Efteraaret 1912, konstitueret som Slagtehusinspektør ved Veile off. Slagtehus fra Efteraaret 1912 til Efteraaret 1913, Stadsdyrlæge i Fredericia siden Oktober 1913.

JENS BAJ BECH, Dyr læge, er født den 24. September 1892 i Hostrup som Søn af Dyr læge C. M. Bech og Hustru, S. født Høg, gift med Ellen Olesen, Datter af afd. Inspektør J. M. Olesen. Dyr lægeeksamen 1917, Reservedyr læge i Holbæk fra 1918-19, Assistent hos Dyr læge R. C. L. Mortensen, Fredericia, Praksis i Fredericia siden 1917.



J. B. BECH
Dyr læge.

BANKEN FOR FREDERICIA OG OMEGN. Det første Pengeinstitut i Fredericia oprettedes i Aaret 1851 og det var Fredericia By og Omegns Spare- og Laanekasse. Nogle Aar senere, nemlig i 1854, fik Sparekassen en Konkurrent, idet Købmand H. L. Hirsch begyndte en Vexellererforretning. I 1884 følte man imidlertid Savnet af en Bank i Fredericia og dette førte til, at Landmandsbanken besluttede at oprette en Filial der. Denne Filial har imidlertid næppe tilfredsstillet Befolkningens Ønsker, thi i 1891 gaar den over til at blive en selvstændig lokal Bank under Navnet „Aktiesel-

skabet Fredericia Bank“ og med en Aktiekapital paa 100,000 Kr. Omtrent samtidig med Dannelsen af Fredericia Bank oprettedes af Mænd i Byen og Egnen en mindre Sparekasse — Elbo med flere Herreders Sparekasse — men dette Foretagende fik ikke videre Betydning.

Under 16. Februar 1896 udsendtes der Indbydelse til et Møde paa Hotel „Kronprins Frederik“ i Fredericia. Mødet skulde holdes den 20. Februar, og man vilde paa dette forsøge at drøfte Spørgsmaalet om Oprettelse af en ny Bank for Fredericia og Omegn.

Paa nævnte Møde nedsattes der et Udvalg, der skulde arbejde videre for Sagen, og dette Udvalg, der bestod af 16 Medlemmer, dels fra By og dels fra Land, valgte Sagfører Reinholt-Jacobsen til Formand og Amtsraadsmedlem, Proprietær J. L. Christensen til Næstformand.

Man enedes indenfor Udvalget om at udsende Indbydelse til Aktietegning og Aktierne skulde være i Størrelser paa 500 Kr., 200 Kr. og 100 Kr.

Flere af Udvalgets Medlemmer var tillige Bestyrelsesmedlemmer i „Elbo m. fl. Herreders Sparekasse“, og man enedes om at arbejde hen til, at denne Sparekasse samtidig indstillede sin Virksomhed og overdrog sine Aktiver og Passiver til den nye Bank.

Den 30. Maj 1896 afholdtes der konstituerende Generalforsamling paa Hotel „Kronprins Frederik“ i Fredericia.

Udvalgets Formand, Sagfører Reinholdt-Jacobsen, aabnede Generalforsamlingen og oplyste bl. a.

at den tegnede Aktiekapital var ca. 60,000 Kr.

at der var tegnet 160 Aktionærer,

at Udvalget havde udarbejdet et Udkast til Love for Banken,

at der var truffet Overenskomst med Københavns Handelsbank om Forretningsforbindelse og

at der var beset Lokaler til Banken m. m.

Lovene blev vedtaget, og Banken var saaledes stiftet. Den fik Navnet „Banken for Fredericia og Omegn, Aktieselskab“. Til Medlemmer af Repræsentantskabet valgtes 7 Medlemmer fra Fredericia By og 4 fra Oplandet. Til Direktion valgtes Sagfører Reinholdt-Jacobsen, Købmand S. F. Sørensen, Fabrikant Chr. Løehr og Proprietær J. L. Christensen. Repræsentantskabet holdt Møde den 6. Juni og valgte paa dette Landstingsmand A. Schultz til Formand, Købmand Carl J. Christensen til Næstformand og Redaktør Johs. Jensen til Sekretær.

„Elbo med fl. Herreders Sparekasse“ holdt to Generalforsamlinger, den 18 Maj og den 29. Juni 1896 og paa disse vedtoges det, at Sparekassen skulde indstille sin Virksomhed og overdrage sine Aktiver og Passiver til den nye Bank.

Banken begyndte sin Virksomhed den 18. Juli 1896 i et lejet Lokale i Danmarks-gade 13. Her forblev Banken indtil 20. Oktober 1902, da den flyttede ind i Ejendommen Gothersgade 3.

I 1903 udvidedes Aktiekapitalen til 130,000 Kr. og i 1906 til 250,000 Kr. Herved blev den staaende indtil 1918, da den forhøjedes til 600,000 Kr. I 1921 udvidedes den atter og denne Gang naaede den 1 Million.

Den 3. September 1915 nedsattes der et Udvalg paa 3 Medlemmer, der skulde arbejde for, at Banken fik sit eget Hus. Udvalget fremkom paa et Møde den 6. November 1916 med et Forslag om for en Sum af 50,000 Kr. at købe Blikkenslagermester J. R. Bøtterns Ejendom paa Hjørnet af Gothersgade og Jyllandsgade. Repræsentantskabet meddelte Udvalget Bemyndigelse til at afslutte Handelen.

FREDERICIA HAANDVÆRKERFORENING er stiftet den 6. Oktober 1848. Paa denne Dag var Fredericias samtlige Haandværkerlav og Korporationer forsamlede paa Stadens Raadhus i Anledning af, at det fra Haandværkerne i Randers indkomne Forslag om det ikke kunde anses for gavnligt, at der i Nørre-Jyllands forskellige Købstæder dannede sig Haandværkerforeninger, som kunde virke til et fælles Formaal, Standens Interesser vedkommende, og som under de nye Forhold, som nødvendigvis maa fremstaa over hele Riget ved en konstitutionel Regering i Stedet for den tidligere Enevælde-Regering, vist maatte anses for ønskelig.

Der indmeldte sig straks 155 Medlemmer, hvilket var et meget stort Antal, naar man betænker, at Byen da kun havde 4326 Indbyggere.

I Begyndelsen havde Foreningen store Vanskeligheder at kæmpe med, og den sygnede mere og mere hen, men den 9. Marts 1862 blev der paany indvarslet til et Møde, hvor de nye Love for den udvidede Haandværkerforening drøftedes og vedtoges. Formaalet med den udvidede Forening var: „At virke for Haandværkets og Industriens Fremme og Udvikling ved hvert lovligt Middel, der staar til Raadighed, samt at samle Grundfond og at hjælpe trængende Medlemmer og Enker“. Et af Foreningens første Formaal var Oprettelsen af en teknisk Skole. Tiltrods for at Foreningen ikke virker som egentlig Syge- eller Understøttelsesforening, har den dog, takket være de Mænd og Kvinder, der har stiftet Legater til Fordel for gamle Haandværkere og Enker, og takket være det gode Udbytte af Lotteriet været i Stand til at yde Hjælp i overordentlig mange Tilfælde.

Foreningen har afholdt 3 store Udstillinger, en i 1863, der gav 212 Rdl. i Overskud, en i 1869, der gav 189 Rdl. og 3 Mark i Overskud, og en i 1891.

Skønt det flere Gange har været paa Tale, og der har været Projekter til Behandling paa Generalforsamlingen om, at Foreningen enten selv skulde bygge en Ejendom med passende Forenings- og Selskabslokaler, eller man skulde købe enten det forhenværende Hotel „Kronprins Frederik“ eller det nuværende Fredericia Teaters Bygningskompleks, er Sagen hver Gang blevet opgivet, og man har nu for en overskuelig Aarrække slaaet sig til Ro i Ejendommen paa Hjørnet af Fynsgade og Vendersgade, som rummer beskedne, men ganske hyggelige, daglige Lokaler.

Foreningen ejer en Række Legater, nemlig:

Fabrikant Andresen og Hustrus, stort 25,000 Kr., hvis Renter skal anvendes til Reiseunderstøttelser for Elever fra teknisk Skole. Fabrikant Fangers Legat, stort 1000 Kr., hvis Renter anvendes til Præmier for Elever i teknisk Skole.

Samt følgende Legater, hvis Renter skal uddeles til gamle Haandværkere eller Enker efter saadanne:

Drejer Schmidts Legat, 1000 Kr., Sadelmager O. Petersens Legat, 5000 Kr., Fabrikant Carl M. Cohn og Hustrus Legat paa tilsammen 10,000 Kr., Skomagermester Rooses Legat, 2000 Kr., Landstingsmand Schultz og Hustrus Legat 2000 Kr., Svendehjemmets Legat, 5000 Kr., og endelig Eibesbhützs Legat paa 15,000 Kr. Renterne af sidstnævnte deles mellem Haandværkerforeningen og teknisk Skole.

Murermester Erbs var i mange Aar Formand for Foreningen, og en kort Periode var Redaktør Eibesbhütz Formand. Fra 1880—95 var Malermester Winther Formand og blev efterfulgt af Skomagermester H. Møller, der vedblev at være Formand, indtil han i 1906 flyttede til København. Derefter valgtes Landstingsmand Schultz til Formand og afløstes efter sin Død i Aaret 1915 af Foreningens nuværende Formand, Landstingsmand Johannes Jensen.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af Landstingsmand, Redaktør Johannes Jensen, Formand, Tømrermester Vilh. Nielsen, Murermester Niels Nielsen, Tømrermester Alb. Jensen, Blikkenslagermester J. R. Bøttern, Murermester A. Andersen, Snedkermester C. B. Hansen, Malermester H. G. Thomsen og Fabrikant Carl Spindler.

Johannes Jensen, Redaktør, Landstingsmand, R. af D. er født den 28. December 1864 i Herning og gift 1887 med Ulrikka Tørsleff. Lærte Bogtrykkerfaget i Herning Folkeblads Trykkeri, Redaktør af Præstø Amts Avis fra 1887—90, Redaktør og Medudgiver af Fredericia Dagblad fra 1891. Medlem af Fredericia Byraad fra 1903—09 og fra 1917, folkevalgt Borgmester fra 1918—21, Folketingsmand (Venstre) for Fredericiakredsen fra 1910—13, Landstingsmand for 5. Kreds fra 1920, Medlem af Bestyrelsen for Organisationen af Bladudgivere i Provinsen fra 1898—1919, i de senere Aar Formand, Formand for Fredericia Haandværkerforening fra 1915, Medlem af Dansk Købestævnes Bestyrelse fra 1917 og af den danske Købstadforenings Bestyrelse fra 1921—29, Formand i Tilsynsraadet for Fredericia Bys og Omegns Spare- og Laanekasse fra 1921.

FFEDERICIA HANDELSFORENING er stiftet i 1866, men hvilken Dato kan ikke oplyses, da der ikke er ført Forhandlingsprotokol før fra 22. Marts 1867.

„Fredericia Avis“ for 20. November 1866 indeholder imidlertid en Meddelelse om, at Foreningen denne Aften holder Møde, og af en Kopibog fremgaar, at Foreningen under 18. December 1866 har søgt om allerhøieste Konfirmation paa Foreningens Vedtægter, „specielt for overensstemmende med Lov om Haandværk og Fabriksdrift m. m. af 29. December 1857 § 83 at kunne optræde som kompetent Sagsøger i Sager angaaende uberettiget Næringsbrug“.

Det fremgaar heraf, at Foreningen maa være stiftet senest 1866, medens det paa den anden Side heller ikke er rimeligt at antage, at den har eksisteret i længere Tid uden at have ført Forhandlingsprotokol eller lignende. Det maa derfor vistnok med fuldt Føje kunde fastslaas at 1866 er Foreningens Fødselsaar.

I Januar 1867 var Medlemsantallet 74 og Bestyrelsen, ogsaa kaldet Direktionen, bestod dengang af Konsul C. W. Loehr, Formand, Vexellerer H. L. Hirsch, Købmand J. W. Schmidt, Købmand G. Voigt og Sagfører M. Pagh.

Indtil 1870 synker Medlemsantallet gradvis, og det er i nævnte Aar helt nede paa 9, og dermed synes Foreningen i første Omgang at være hensovet.

Imidlertid levede Tanken, og vistnok paa Initiativ af Vexeller H. L. Hirsch afholdtes der den 2. April 1872 et Møde paa Raadhuset af en Del af Byens Handlende og Industri-drivende „for at konstituere en Handelsforening for Fredericia“. Det vedtoges at danne Foreningen og at vælge en Bestyrelse paa 5 Medlemmer. Bestyrelsen kom til at bestaa af: Vexellerer H. L. Hirsch, Formand, Købmand J. C. Høyrup, Viceformand, Brændevinsbrænder L. Kaaber, Kasserer og Sekretær, Købmand S. Dons og Købmand L. J. Hertz.

At man dengang betragtede Foreningen som en Fortsættelse af den tidligere fremgaar imidlertid af, at man ikke alene benyttede den samme Forhandlingsprotokol og Regnskabsbog, men ogsaa af, at et Underskud paa Regnskabet for 1871 paa 1 Rdl., 3 M. og 9 Sk. blev dækket paa Regnskabet for 1872. Foreningen var dermed traadt ind i det rolige og støtte Spor, i hvilket den senere har arbejdet videre.

Foreningen har paa mange Maader udført et stort Arbejde for Handelstanden i Fredericia. Den har samarbejdet med Told- og Jernbaneetat om Forbedringer indenfor disse og i kommunal Henseende har den gennem Aarene gjort sin Indflydelse gældende i mange Sager.

Fredericia Handelsforening har lige siden sin Stiftelse til Stadighed holdt Møde hver Uge i Vinterhalvaaret og maanedlige Møder i Sommerhalvaaret. Møderne har som Regel været godt besøgt, og de ses aldrig at være blevet suspenderet, selv om det jo har hændt, at Behandlingen af en eller anden Sag er blevet udsat til næste Møde, „da saa faa vare møde“.

Et Savn har det været, at Foreningen ikke har haft sine egne Lokaler, og Foreningen har i saa Henseende ført en noget omtumlet Tilværelse. De første Møder i 1867 og 68 afholdtes paa Hotel „Kronprins Frederik“. I Nedgangsaaene 1869, 70 og 71 har man vistnok overhovedet intet Lokale haft, og efter Nydannelsen har man rimeligvis holdt Møderne paa Raadhuset, indtil man i 1875 paany fik Lokalerne paa Hotel „Kronprins Frederik“. 1877 flyttede man til „Frederiksklubben“ og 1878 til Klubben „Enigheden“, mere kendt under det populære Navn „Øjet“, hvor man havde Lokaler indtil 1893, da Klubben nedlagdes. Man flyttede saa tilbage til „Frederiksklubben“, der senere i 1897 overgik til at hedde „Fredericia Klub“. En Tid lang holdt man afvekslende til i Klubværtens Restaurationslokaler og paa Hotel „Danmark“, indtil man i 1908 flyttede til Hotel „Viktorias“.

Handelsforeningen har haft følgende Formænd: Konsul C. W. Loehr, der virkede fra Foreningens Stiftelse og indtil 1868. Vexellerer H. L. Hirsch fungerede fra Nydannelsen til 1882. Cancelliraad Utzon sad indtil 1894, da han afløstes af Købmand J. M. Jørgensen, der forblev i denne Stilling til sin Død i 1912. Den 27. Februar 1913 valgtes Fabrikant Joh. Korck til Formand.

Foreningen har haft følgende Æresmedlemmer: Kommerceraad H. L. Hirsch og Kancelliraad Utzon, begge fra 31. Marts 1894, Fabrikant, Oberst Ernst Voss fra 23. Februar 1899, Borgmester Carl Scharling fra 22. Februar 1906, Købmand Fritz Duus og Mægler Julius Mortensen begge fra 28. Februar 1907.

FREDERICIA HANDELSFORENING af 1892 er stiftet den 4. December 1892 af en Kreds af Detailhandlere, som fandt at Tiden var saa vanskelig, at Sammenhold og Samarbejde var nødvendig.

Disse Handlende, af hvilke nu kun en, nuværende Kaffebrænder J. Rasmussen, er levende, lagde den første Spire til den Forening, som har vist sig livskraftig gennem Aarene, og som nu tæller 100 Medlemmer.

Gennem den jyske Centralorganisation er Foreningen Medlem af „De samvirkende Købmandstforeninger i Danmark“.

Foreningen har altid arbejdet for Handelsstandens og især for Detailhandelens Interesser og har stedse været repræsenteret ved den jyske Centralorganisations aarlige Repræsentantmøder, saavel som ved „De samvirkende Købmandstforeningers“ Kongresser.

Foreningen har et Understøttelsesfond for trængende og gamle Medlemmer, som ejer en Formue paa ca. 25,000 Kr. og som bestyres af en særlig Bestyrelse, hvis Formand er Repræsentant Sigtred Grønbeck.

Foreningen har i de forløbne snart 40 Aar haft følgende Formænd:



E. MØLLER
Købmand.

Købmand, Kammeraad H. A. Bech, samt Købmændene Fr. Molbech, Abr. Herman, Søren M. Sørensen og Emil Møller.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af Købmændene Emil Møller, Formand, Vald. E. Nielsen, Næstformand, Johs. Rasmussen, Kasserer, L. P. Østergaard, Sekretær, H. C. Jensen, Johs. Moltrup og Sv. Aa. Korup.

Købmand EMIL MØLLER er født den 7. Februar 1886 i Fredericia, som Søn af Jernbanepakmester N. J. Møller. Stod i Lære hos Købmand P. M. Pallesen, Fredericia, har drevet selvstændig Forretning siden 15. Maj 1912, har siddet i Bestyrelsen for Fredericia Handelsforening af 1892 i 15 Aar, har været Formand siden Februar 1927.

FREDERICIA SYGEFORENING af 1874 (Syge- og Begravelseskasse, statsanerkendt den 1. April 1893). Den 1. Marts 1874 stiftedes ovennævnte Sygekasse paa Initialiv af afdøde Vævermester A. Christiansen. Til Stede ved Starten var 22 Væversvende, og med dette Medlemstal blev Kassen ført ud i Livet. Til Formand valgtes Vævermester A. Christiansen og denne Stilling beholdt han til sin Død i 1917, altsaa i 43 Aar.



CHR. JENSEN
Farvermester.

Sygekassens Formaal var at yde Lægehjælp, Medicin og en ugentlig Pengehjælp af 4 Kr. 00 Øre. Det var ikke store Ting, at Kassen bød paa i Forhold til det, der nu ydes. Den Gang var det et Pengespørgsmaal om Medlemmerne kunde faa den Hjælp under Sygdom, som de trængte til, saaledes er det imidlertid ikke mere. Nu ydes der saa at sige alt, hvad den moderne Lægevidenskab fordrer. Foruden fri Læge og delvis fri Medicin ydes nu ogsaa frit Ophold paa Sygehuse, Sanatorier, Rekonvalescenthjem, Kuranstalten ved Hald, Specialistbehandling, Massagebehandling, romerske Bade, medicinske Bade m. m., altsammen Ydelser, der i vor Tid anses for nødvendige, og som den ubemidlede Klasse af Befolkningen kun kan opnaa ved Medlemskab i en statsanerkendt Sygekasse.



H. H. JENSEN
Forretningsfører.

Gennem de 57 Aar, der er forløbet, siden Sygekassen blev stiftet, er Medlemsantallet gaaet støt og roligt fremad fra 22 i 1874 til 4100 ved Slutningen af 1930. Ligesom Medlemsantallet er gaaet stærkt frem er Udgifterne paa Grund af de mange Ydelser og Medlemsantallets Størrelse steget kolosalt. Sygekassens Regnskab balancerer nu med 450,000 Kr., naar Invalideforsikring og Begravelseskasse medregnes. Kassen har nu Kontor i egen Ejendom i Danmarksstræde 28. Sygekassens nuværende Formand

er Farvermester Chr. Jensen, der valgtes i 1917, og som Forretningsfører er ansat H. H. Jensen, siden 1. December 1926.

FREDERICIA SYGEKASSE af 1847. Den 6. December 1846 var omtrent samtlige Haandværkssvende i Fredericia forsamlede for at drøfte Oprettelsen af en Sygekasse til Hjælp for ugifte Svende i Tilfælde af Sygdom eller Ulykkestilfælde. Det vedtoges at oprette en saadan Sygekasse under Navn af „Haandværkersvendenes Sygekasse af 1847” samt at lade samme træde i Kraft fra 1. Januar 1847. De dertil udarbejdede Love vedtoges ligeledes. Lovene blev dog snart omforandrede til ogsaa at gælde for gifte Svende, og senere til at gælde for alle Haandværkere saavel Mestre som Svende. For at støtte Foretagendet indkom der en Del frivillige Bidrag, saaledes fra Lægelaugget, Snedkerlauget, Skrædderlauget o. fl. ialt indkom ca. 50 Rigsdaler. Da Formanden, der tillige var Kasserer, nærmest blev betragtet som en Tillidspost, og som saadan tildels var ulønnet, skiftedes der ret ofte Formand. Fra 1847 til 1897 har der saaledes været 24 forskellige Formænd. I Aaret 1884 vedtoges det paa Generalforsamlingen den 4. Marts at optage Medlemmer af alle Livsstillinger samt at omforandre Kassens Benævnelse til „De forenede Haandværkeres Sygekasse af 1847”. Den 1. Maj 1893 blev Sygekassen statsanerkendt og kunde som saadan erholde Statstilskud i Lighed med andre Sygekasser. I 1894 vedtoges det paa Generalforsamlingen den 9. Marts at indmelde Kassen i Centralforeningen for Vejle og Ribe Amter. Indtil Aaret 1896 havde Kassen kun een Læge, som alle Sygekassemedlemmer skulde benytte, men da Kassen efter de forskellige Omforandringer begyndte at vokse

ret hurtigt, stilledes der Krav om at maatte benytte alle Byens Læger. Det vedtoges da ogsaa paa en Generalforsamling, at man kunde faa den af Byens Læger, man ønskede, for et Aar ad Gangen.



BENDT OLSEN
Formand.

I Aaret 1897 den 22. Februar valgtes Skomagærmer M. Devantier til Formand og Kasserer. Formandspladsen beholdt han til sin Død den 21. Februar 1931. Devantier blev valgt ind i Bestyrelsen i 1885 og har saaledes virket for Sygekassen i 46 Aar og i den Tid gjort et meget stort og fortjenstfuldt Arbejde i Sygekassevæsenets Tjeneste. I Aaret 1922 var Sygekassen vokset saa meget, at Devantier ikke kunde overkomme baade at være Kasserer og Formand, og den 21. November frasagde han sig Kassererpladsen at regne fra 1. Januar 1922. Kassens nuværende Kasserer, Chr. Jacobsen, valgtes til Kasserer paa Bestyrelsesmødet den 25. November 1921 og tiltraadte Pladsen den 1. Januar 1922 efter at have været i Bestyrelsen i 5 Aar.



CHR. JACOBSEN
Kasserer.

Paa Generalforsamlingen den 26. Marts 1931 valgtes nuværende Formand Bendt Olsen efter at have været Bestyrelsesmedlem i 16 Aar.

At det nærmest er i de sidste 20 Aar, at Sygekassen har gjort et mægtigt Opsving vil ses af følgende: I Aaret 1850 var der 23 Medlemmer, i 1897 125 Medlemmer, i 1910 ca. 800 Medlemmer, i 1922 2800 Medlemmer og den 1. Januar 1931 4670 Medlemmer, og saaledes er denne nu baade den ældste og største

Sygekasse i Fredericia.

Sygekassens Kontor er i Fyensgade No. 17, hvor det nu har været siden 1897. Kassen benævnes nu med „Fredericia Sygekasse af 1847” (stiftet af De forenede Haandværkere 1. Jan. 1847). Navneforandringen skete i 1921 efter Hensetting fra Direktoratet.



K. F. U. M.s Bygning i Fredericia.

K. F. U. M. (Kristelig Forening for unge Mænd) er stiftet i Januar 1888. Oprindelsen til K. F. U. M.s nu verdensomspændende Virksomhed maa søges i England, idet der Torsdag den 6. Juni 1844 mødtes 12 Ynglinge, og disse blev enige om at stifte "Young Mens Christian Association". Bevægelsen bredte sig fra England til Nordamerika, Frankrig fulgte efter, saa kom Australien og omsider bredte det sig til en Verdensbevægelse. Siden 1878 har Bevægelsen været ledet af en Verdenskomité, der har sit Sæde i Geneve i Schweiz. Bevægelsen

førtes til Danmark af to unge tyske Svende og den 13. September 1878 stiftedes den første danske K. F. U. M. i København. Den næste Forening startedes i Outrup ved Varde, og nu gik det Slag i Slag. Verdensforbundet tæller for Tiden over 1 Million Medlemmer. Et dansk Navn, der særlig lyser indenfor Bevægelsen er Pastor Olfert Richard's, der var med til at føre K. F. U. M.s Arbejde sejrrigt frem.

Begyndelsen i Fredericia var kun ringe. En halv Snes unge Mennesker samledes af og til i Jyllandsgade Nr. 1 hos Gendarmsergent Christensen, der forstod Ungdommen og gerne vilde gøre noget for den. Disse unge Mennesker opfordrede Christensen til at stifte en Forening. Han talte med Sognepræsten Viggo Gøtzsche om Sagen, og han stillede sig velvillig dertil, og den 16. Januar 1888 stiftedes da en Forening under Navn af „Kristelig Ynglingeforening i Fredericia“. Foreningens første Formand var Pastor V. Gøtzsche. Omkring 90'erne har Foreningen Mødested i Asylet i Dalegade, men i 1892 flytter den til det store, rummelige Missionshus, hvor den faar overladt den lille Sal til at holde Møder i. I 1896 byggede Foreningens Formand, Vilhelm Andersen, sin Ejendom lige over for Missionshuset, og hos ham lejede Foreningen da en Lejlighed. Den 26. April 1897 indviedes Hjemmet i Prinsessegade 2. Det bestod af 3 Værelser, Køkken og et Loftsværelse. Man oprettede en Ungdomsafdeling den 17. Maj 1897 og paabegyndte saa smaat med Pensionat. Dette første Hjem blev for lille, og man besluttede at flytte igen. Lejlighed fik man i Landbomejeriet paa Hjørnet af Jyllandsgade og Prinsessegade. Den aarlige Leje var her 850 Kr. Dette Hjem indviedes den 22. Juni 1902, og man antog en Husbestyrerinde og en Sekretær. Foreningens første Husbestyrerinde var Frk. Nielsen, og dens første Sekretær var Herlufsen. Fra den 3. til 5. Juni 1903 holdtes i Fredericia det største Ungdomsmøde, der har været holdt i Danmark paa kristeligt Grundlag.

Der var hertil mødt 7000 Deltagere fra hele Landet, ja, endog fra Island, Færøerne, Norge og Sverrig. Da Pensionatet stadig voksede, der var til Tider 60 Personer at bespise, fik Bestyrelsen Interesse for Byggeplaner, og der nedsattes et Byggeudvalg. Omsider købte man Ejendommen Prinsessegade 32, og den 1. April 1908 flyttede Foreningen over i sin egen Bygning. Her blev man, indtil man i 1920 købte den nuværende Bygning, der ligger paa Hjørnet af Gothersgade og Fynsgade. Denne havde tidligere været Hotel, og Foreningen købte den for 225,000 Kr. En Del af Midlerne hertil fik man ved Indsamling i Amt og By. I Bygningen drives nu Restauration og Pensionat. Der forefindes Værelser til Udleje, Festsale, Mødesale m. m. Ledelsen forestaas af Sekretær Viggo Hansen og Husmoder Frk. Amstrup.

Viggo Hansen har været Sekretær ved Foreningen siden 1926.

Hovedafdelingen ledes af Sekretæren og tæller 150 Medlemmer, Ungdomsafdelingen har samme Leder og tæller 225 Medlemmer. F. D. F. (Frivilligt Dreng-Forbund) ledes af Viceinspektør Jacobsen og tæller 200 Medlemmer. Spejderne har Sekretæren som Leder og tæller 25 Dreng. Idrætsafdelingen, der ledes af Alfred Hansen, tæller 60 Deltagere. Foruden disse Afdelinger har Foreningen et Soldaterhjem, der styres af Købmand P. Jensen.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Kommunalærer P. Christensen, Formand, Adjunkt A. Saxe, Næstformand, Skomager Pedersen, Kasserer, Arkitekt Billund, Vicevært, Fabrikant S. Nielsen, Kommis Viggo Rasmussen, Maskinarbejder Alfred Hansen, Snedkersvend Einer Jensen og Telegrafassistent A. B. P. Hansen.



ERNA BERTELSEN
Sekretær.



VIGGO HANSEN
Sekretær.



JENSINE JENSEN
Kassererske.



JENNY KROGH
Bestyrelsesmedlem.

K. F. U. K. (Kristelig Forening for unge Kvinder) er stiftet i November 1887. Sjælen i dette Foretagende var Frk. Marie Knudsen, der ivrigt virkede for at faa grundlagt „et Hjem“, som særligt skulde tage sig af de unge, der var kommet paa Livets Skyggeside. Frk. Knudsen udførte her et stort, menneskekærligt Arbejde, der bar rig Frugt. En Ting, der særlig er af Interesse at fremhæve, er det, at Frk. Knudsens Idé om at faa nogle af de unge Fabriksarbejdersker fra Fredericia inden for Foreningens Rammer sejrede, trods det, at Fabrikanterne mente, at det var ugørligt. Der var Tider, hvor Foreningen talte op til 25 Arbejdersker inden for sine Rammer. Frk. Knudsens Virke førte bl. a. til, at Fredericia var den første By i Danmark, hvor Byraadet ydede Tilskud til K. F. U. K. Efter at Frk. Knudsen i mange Aar havde udført et stort og uegennyttigt Arbejde inden for Foreningen og været dens Leder, trak hun sig i 1922 tilbage, og Foreningen anerkendte hendes store Arbejde gennem



K. F. U. K.s Bygning i Fredericia.

gen ca. 75 og yngste Afdeling ca. 125. Desforuden findes der Spejderne, der ledes af Frk. Helen Sørensen paa Døtreskolen og tæller ca. 60 Piger. Foreningen har desforuden et Gymnastikhold. Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Sko-tøjsfabrikant A. Jensen, Formand siden 1915, Kommuneassistent Frk. Jensine Jensen, Kassererske, Lærerinde Frk. Rahbeck, Husbestyrerinde Frk. Margrethe Lorentzen, Diakonisse, Søster Gerta Knudsen, Husbestyrerinde Frk. Alma Hansen og Syge-plejerske Frk. Jenny Krogh.

Inden vi slutter dette Afsnit, vil vi her gengive et lille Udpluk af en Artikel i K. F. U. K.s Blad, skrevet af Karoline Jørgensen, i hvis Hjem de første Møder holdtes:

K. F. U. K. i Fredericia har ikke nogen bestemt Dato at henvise som Stiftelsesdag, idet den voksede frem af nogle Sammenkomster mellem nogle faa unge, troende Piger, som slet ikke tænkte paa at give det Navn af Forening. — Jeg var ansat som Medhjælperinde ved Dagmarasylet i Fredericia og havde som saadan min Stue med Lys og Varme og hver Aften til min Raadighed, saa det var ganske naturligt, at mine troende Ungdomsveninder meget ofte samledes hos mig, især da nogle af dem havde Pladser som Tjenestepiger og ikke havde deres Hjem i Byen. Vi havde det saadan, at min Nøgle laa et bestemt Sted, saa man selv kunde lukke sig ind, dersom jeg ikke var hjemme, og det hændte ofte, naar jeg kom hjem, at der til min Glæde var baade en og flere, som sad hyggeligt sammen i min Stue.

Tiderne ved at udnævne hende til Ære s m e d l e m. Foreningens første Formand var fhv. Gaard-ejer Jens Eriksen, og han afløstes af Skomager Ch. Nielsen, derefter kom Købmand Skousen, der efterfulgtes af Provst Zeuthen, der virkede som Formand til sin Død i 1915. Foreningens første Mødested var hos Caroline Jørgensen, og derfra flyttedes til Asylet i Dalegade. Næste Gang, man flyttede, var til Danmarksstræde og derfra til Hjørnet af Købmagergade og Torvegade. I 1911 erhvervede Foreningen sin nuværende Bygning, der købtes for den billige Pris af 35,000 Kr. Her er indrettet Pensionat, Værelser til Udlejning, Mødesal m. m.

Hjemmet ledes af Sekretær Frk. Erna Bertelsen og Husmoder Frk. Christiane Christiansen.

Frk. Bertelsen har været Foreningens Sekretær siden 1928 og Frk. Christiansen dens Husmoder siden 1922.

Hovedafdelingen tæller ca. 160 Medlemmer, Ungdomsafdelin-

Med daværende Asylbestyrerinde Frk. Blæshøjs Billigelse og indhentet Tilladelse fra Asylets Formand, Pastor Gøtzsche, flyttede vi saa disse Mødeaffener nedenunder i Asylets store Legestue, der var god Plads, og vi havde Lov til at skrue op for Kakkelovns Varme, saa det kære gamle Asyl blev ogsaa Asyl for os. Jeg bar min lille Bordlampe ned og satte den paa det store Bord, som fandtes der, og saa fandt vi Plads om den, selv om det var lidt dunkelt ved Enderne af Bordet. Blandt dem, der trofast kom Aften efter Aften, var ogsaa Marie Knudsen, som senere blev K. F. U. K.s Leder og Husmoder i en lang Aarrække. Hun var altid frimodig og aktiv.

FREDERICIA POLITIKORPS er oprettet den 21. Marts 1871. Efter at den hidtidige Borgervæbning var bleven ophævet, ønskedes der oprettet et Ordenskorps med militær Organisation, og man androg Justitsministeriet om til dette Øjemed at maatte faa den ophævede Borgervæbnings Armateur og Udrustningsgenstande. Justitsministeriet forhandlede med Krigsministeriet om Sagen, og sidstnævnte Ministerium erklærede sig villig til at overlade Sagerne til Fredericia Kommune, dog kun mod et Vederlag af 40 Rigsdaler.

Sagen kom til Behandling i Byraadets Møde den 1. Marts 1871, og det vedtoges at gaa ind paa Ministeriets Betingelser.

Den 3. Marts samme Aar blev „Vedtægten for Fredericia Politikorps“ approberet af Justitsminister Krieger.

Af Vedtægterne fremgik bl. a.: Korpsets Styrke fastsættes til 40 Medlemmer foruden Befalingsmænd og 2 Trommeslagere. Det staar under Politimesterens Tilsyn og Befaling, men den umiddelbare Befaling over Korpset føres af en Premierløjtnant, og dets øvrige Befalingsmænd er: 2 Sekondløjtnanter og 4 Underofficerer.

Formaalet angives saaledes: „Politikorpset, der udgør en særegen Afdeling af Købstadens Brandkorps, anvendes efter Politimesterens Ordre til at overholde den indre Orden og Sikkerhed i Købstaden og paa dens Grund og navnlig under opstaaet Ildebrand at holde Orden paa Brandstedet og paase, at ingen Uvedkommende trænger ind til Brandstedet eller ulovligt bortfører noget“.

Mandskabet fremskaffes efter følgende Regler: „Alle Byens mandlige Indvaanere fra 18 til 50 Aars Alderen er pligtige at tjene ved Politikorpset, forsaavidt de ikke er undergivne Militærtjeneste, navnlig i Linie eller Forstærkning eller som Søværnepligtige, eller de er ansatte ved Købstadens Brandkorps eller i Følge Embedsstilling eller borgerligt Ombud i Følge Overøvrighedens Skøn bør fritages. Dog kan ingen mod sin Vilje tilpligtes at være Officer ved Korpset. Senere skete der den Ændring, at Politikorpsets Medlemmer i Lighed med Brandkorpsets kunde frikøbe sig for Tjeneste mod en aarlig Afgift af 10 Kr.

I Byraadsmødet den 5. April 1871 blev de 40 Rdl. anvist til Udbetaling, og der blev desuden anvist 90 Rdl. til Anskaffelse og Reparation af Vaaben og Lædertøj til Korpset. Det meddeltes i samme Byraadsmøde, at Amtet i Henhold til Vedtægterne havde fritaget følgende af Byens Indvaanere for Tjeneste i Politikorpset: Byraadsmedlemmerne og Kæmneren, de kgl. Embedsmænd, de praktiserende Læger, Lærerne ved de offentlige Skoler og Politifuldmægtigene.



JOHS. MOLTRUP

I samme Skrivelse, der er dateret 21. Marts 1871, meddeler Amtet, at det har stadfæstet Politimesterens Indstilling og udnævnt Købmand Boalth til Premierløjtnant, Købmand F. A. Bech til Sekondløjtnant, Adjudant og Eksercermester og Købmand Jac. Hermann til Sekondløjtnant i Politikorpset. Da Korpsets Rammer hermed var i Orden, har man valgt at lade 21. Marts være Stiftelsdag.

Politikorpset har i Aarenes Løb paa forskellig Maade gjort god Gavn. De Vaaben, som Korpset modtog ved dets Oprettelse, var i Aarenes Løb omtrent bleven ubrugelige, og der indsendtes derfor af Politimesteren Andragende om, at Korpset maatte faa nogle nye, mere tidssvarende. Dette blev bevilliget under 6. Februar 1913, men herved fulgte Forpligtelse til at gøre 3 Dages Tjeneste under Mobilisering. Denne Bestemmelse har haft praktisk Virkning, idet Korpset i de kritiske Dage først i August 1914, da alt Militær blev trukket bort fra Fredericia, fik overdraget det Hverv at forrette Sikringstjeneste ved Banegaarden og Færgehavnen, en Opgave, Korpset udførte til Militærautoriternes fulde Tilfredshed i de tre Døgn, der forløb, inden Sikringsstyrkens Mandskab overtog Vagtjenesten.

Korpsets nuværende Chef er Isenkræmmer Johs. Moltrup.

DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR FREDERICIA OG OMEGN er stiftet den 24. Februar 1880.

Paa nævnte Dag afholdtes et Møde, hvor Selskabet stiftedes med et Medlemsantal af 75. Til Bestyrelse valgtes: Overbanemester Gusmer, Formand, Købmand Moltrup, Uldvarehandler Poulsen, Brændehandler Petersen, Købmand N. Petersen, Sergent Wieland og Restauratør Windeballe.

Straks efter Selskabets Oprettelse blev der til dette knyttet en Sygekasse, idet Loven foreskrev, at enhver Forsvarsbroder, der havde været Medlem i eet Aar og ikke stod til Restance, tilkom Sygehjælp. Denne fastsattes til 50 Øre pr. Dag, en Takst, som er blevet staaende lige til Sygekassens Virksomhed indstilledes i 1919. Gennem de Aar, Sygekassen har bestaaet, er der ialt udbetalt 66,437 Kr. 00 Øre i Sygehjælp.

Selskabets „Grundlov“, der ved Lovrevisionen i 1893 gik ud som selvstændigt Afsnit og optoges som første § i de almindelige Love under Betegnelsen „Selskabets Navn og Formaal“, indeholdt i sit tredie Punkt ogsaa Bestemmelsen om, at et af Formaalene var at yde „Pension“ eller Understøttelse til gamle og trængende Forsvarsbrødre eller deres Enker og Børn. Ved Revisionen i 1901 gik man bort fra Pensionen, men Understøttelserne er blevet bibeholdt lige til vore Dage. Ialt er der siden Selskabets Stiftelse og indtil 30. September 1929 udbetalt 11,535 Kr. 00 Øre.

Foreningen har ligeledes en Begravelseskasse, der yder 150 Kr. i Begraveshjælp. I Aarenes Løb er indtil 30. September 1929 udbetalt i Begraveshjælp ialt 51,683 Kr. 90 Øre.

Under Selskabets filantropiske Virksomhed maa ogsaa henregnes Ydelsen af Laan til Selskabets Medlemmer paa billige Vilkaar. I Aarenes Løb er der indtil 30. September 1929 ialt udlaant 465,450 Kr. 00 Øre, et talende Eksempel paa de mange smaa Bække, der danner den store Aa.

Straks ved Selskabets Stiftelse var man betænkt paa Anskaffelsen af en Fane. Allerede i Marts 1880 nedsatte Bestyrelsen et Udvalg til at virke herfor, og den 13.

Maj vedtog Bestyrelsen at anskaffe en Fane til 160 Kr., hvilket Beløb senere delvis skænkedes af Brødrenes Damer.

Til Slut skal fremhæves, at Foreningen, trods de saare beskedne Midler, der har staaet til Raadighed, ikke alene har løst de forskelligartede Opgaver paa tilfredsstillende Maade, men yderligere opsparet en Formue, der den 30. September 1929 udgjorde 52,689 Kr. 70 Øre.

Foreningens Formand er Stabsofficiant J. Hansen.

DET FORENEDE BORGERLIGE SKYDESELSKAB er stiftet i 1830. I Anledning af Skydeselskabets 50 Aars Jubilæum, der fejredes ved en Skydning i Fuglsang Skov den 6. August 1880, findes følgende Notat i Selskabets Protokol:

„Da Selskabets Protokoller og øvrige Papirer ere brændte under Belejringen i 1849, er Oplysningerne fra før den Tid kun sparsomme, men saa meget vides med Sikkerhed, at Stiftelsen skete i 1830, at den første Skydning fandt Sted den 29. September s. A. og den næste 24. Maj 1831. Blandt Stifterne nævnes daværende Borgmester Rahbek og Bager Birch, medens den første valgte Direktion bestod af Bager L. Hassing, Høker Østbirck, Købmand Th. Brøchner og Brændevinsbrænder Palle Lund.

Skydningen fandt den Gang som nu Sted i Fuglsang Skov, og man paaviser endnu i den nordvestlige Del af Skoven det Sted, hvor Skydeteltene rejstes, og hvor de nævnte Medlemmer af den første Bestyrelse plantede hver sin Eg, af hvilke dog kun den ene (Hassings) blev staaende til Krigsaarene.

Selskabets Omraade var i de første Aaringer indskrænket navnlig til selve Skytternes Tal, og det var først i 1834, da PRINDSEN (senere Kong Frederik den 7de) tog Ophold her, at det tog Opsving. Prindsen blev Æresmedlem og Selskabet kom i Mode, saa at det hørte til god Tone at være Medlem og give Møde ved Skydningerne. Da Kronprindsen i 1840 flyttede bort, tabte Selskabet allerede meget og førte i de paafølgende 7 Aar en hensygnende Tilværelse, indtil Krigen aldeles standsede dets Virksomhed. Men da Krigen var forbi, og det af denne afbrudte Foreningsrøre paa alle Omraader vaktet til Live igen, opstod ogsaa Tanken om at retablere Skydeselskabet, og det lykkedes da i 1850 ved Bager J. Melsing og Jernstøber Wintherlich m. fl.s Bestræbelser at faa det stiftet paany og en Pavillon bygget paa Aktier“.

Frederias Belejring, Bombardement og Ødelæggelse i 1849 afslutter Det forenede borgerlige Skydeselskabs første Periode. Ikke blot blev dets Ejendele, Skydebane o. s. v. i Fuglsang ødelagt og afbrændt, men ogsaa dets Arkiv, Protokoller og Papirer inde i Byen gik op i Luer og dermed alle autentiske Oplysninger om dets Virksomhed og Resultater.

I Fredericia Avis for 25. og 28. Maj 1850 findes følgende Avertissement:

„Da Listen over Medlemmer af Det forenede borgerlige Skydeselskab er brændt under Bombardementet, og flere har været af den Formening, at Selskabet er opløst, tillader vi os herved at indbyde de ærede Medlemmer til at møde paa Raadhuset Søndag den 2. Juni Eftermiddag Kl. 4. De, som ikke selv møde, ville behageligen indsende skriftlig deres Navn og Skyde-Nr., da en Liste med det samme vil blive affattet. Nye Medlemmer kan blive indballoterede. Det bemærkes, at Kassens Beholdning er 150 Rd. 3 Mk.

Direktionen for Det forenede borgerlige Skydeselskab i Fredericia den 24. Maj 1850.

Birch.

Winterlich.

F. Hansen.

J. Melsing.“

I Henhold til denne Opfordring afholdtes det omhandlede Møde paa Raadhuset, hvor ialt 58 gamle Medlemmer — foruden Hs. Maj. Kongen som Æresmedlem — blev optegnet med Navn og Nr., medens 13 nye Medlemmer blev indballoteret.

Herefter arbejder Selskabet sig sikkert og støt fremad gennem Aarene og fejrer i 1880 sin 50-aarige Bestaaen, i 1905 sin 75-aarige, og endelig i 1930 fejres Hundre-aarsdagen for Foreningens Oprettelse.

Selskabets mest fremtrædende Skyttekonger har været Bagermester H. Melsing og Guldsmed Diederichsen, der begge har været Skyttekonger 4 Gange. Den samme Ære er 3 Gange overgaaet Fabrikant S. Boalth, F. Boalth, Snedkermester F. Pagh og Købmand L. Windeløv.

Selskabet har haft følgende Formænd: Sukkerraffinadør D. Kracke fra 31. Maj 1861 til 24. Marts 1862, Fabrikant, Captain C. A. Petersen fra 13. Maj 1862 til 19. April 1863, Kobbersmed Jacobson fra 19. April 1863 til 10. Marts 1867, Fabrikant, Captain C. A. Petersen fra 27. Marts 1867 til 19. Januar 1868, Particulier J. Melsing fra 19. Januar 1868 til 10. Januar 1869, Kobbersmed Jacobsen fra 26. Juli 1869 til 1. Maj 1870, Fabrikant S. Boalth fra 24. Maj 1870 til 21. Februar 1875, Bagermester H. Melsing fra 8. Maj 1875 til 18. Februar 1900, Snedkermester F. Pagh fra 18. Februar 1900 til 22. Februar 1904, Overbanemester Gusmer fra 22. Februar 1904 til 25. August 1923, siden 28. Februar 1924 Branddirektør P. Houlberg.



P. HOULBERG
Branddirektør.

RØDE KORS stiftede den 5. November 1901 en Dameafdeling i Fredericia med Fru Borgmester Scharling som Formand, og Foreningens Opgave var at oprette et Udlaansdepot med Linned og Sygeplejeartikler, der udlaantes gratis til Syge. Foreningen arbejdede roligt og støt med denne Opgave.

I Begyndelsen af Krigen dannedes der en almindelig Afdeling med Hr. Apoteker Svennevig som Formand, der støttede Dameafdelingen i Arbejdet for Udlaansdepotet og begyndte at atholde Samaritterkursus, hvilket senere førte til Dannelsen af en Sanitetskolonne. Der er i Aarenes Løb uddannet flere Hundrede Samaritter, hvoraf

Sanitetskolonnen rekrutteres. Denne udfører et stort Arbejde ved Vagter, ligesom den stadig er parat til Hjælp ved Katastrofer og Epidemier. Dens Chef er Værkfører F. Effenberger. Udlaansdepotet er ved Siden af Sanitets-Kolonnen Røde Kors' største Opgave, og det raader over mange Ting til Udlaan i Sygdomstilfælde. Udlaanene er stadig stigende og er for Øjeblikket ca. 300 om Aaret. Depotforvalter er Fru Jordemoder Weile-Nielsen. I 1926 opstillede Foreningen ved Badestrandene tre Redningsposter, som flere Gange har været medvirkende til at redde Menneskeliv. I 1927 blev de to Afdelinger sluttet sammen til en almindelig Afdeling.



TAGE BUHL
Læge.

Foreningens Indtægter bestaar af Kontingentet fra de ca. 300 Medlemmer, en Del af Røde Kors-Dagens Overskud og eventuelle Bortflodninger samt et mindre Tilskud fra Kommunen.

Foreningens Formand er Læge Tage Buhl.

SANGKORET „APOLLO“ er Fredericia By's ældste Mandskor, da det stammer fra Aaret 1868, den 9. Juni. Koret bestod oprindeligt af Cigararbejdere. Op gennem Aarene udgik adskillige Medlemmer, dels ved Dødstald, dels ved Bortrejse. Midt i 90'erne begyndte Koret at optage nye Medlemmer af andre Fag. Som Følge af Tilgang af Medlemmer uden for Cigarmagernes Fag benyttede Sangkoret ved offentlige Koncerter Navnet „Apollo“.

Cigararbejdernes Sangkor og Navnet „Apollo“ benyttedes skiftende indtil 1. April 1925, da det ved Revision af Lovene vedtoges at benytte Navnet Cigararbejdernes Sangkor „Apollo“, for igen paa en Generalforsamling i Maj 1930 at ændre Navnet Cigararbejdernes Sangkor „Apollo“ og kun benytte Navnet „Apollo“.

Koret har ved sin Medvirkning gennem Aarene fremskaffet det Grundfond, hvorfor Arbejderpartiet købte Festpladsen „Hyby-Lund“.

Af Korets Dirigenter gennem Aarene kan nævnes: Julius Christensen, Bellmas, F. Gerlach og Peter Nielsen.

Cigarfabrikant Peter Nielsen er født den 9. September 1851 og har været Medlem siden 1869. Peter Nielsen, der var meget musikalsk og sangbegavet, har vist Koret stor Interesse, og det er særlig ham, der har holdt Liv i Koret. Trods sin høje Alder deltager Peter Nielsen endnu i Sangkoret og er stadig en af Korets gode Støtter. I en længere Aarrække, indtil Aaret 1920, var Peter Nielsen Korets Dirigent og Leder. Fra den Tid overtog hans Søn, Jakob Nielsen, Dirigentvirksomheden.

FREDERICIA KYSTARTILLERIFORENING er stiftet den 21. Juli 1917. Foreningen stiftedes paa Opfordring fra Kolding, og der indvarsledes til Møde i Fredericia By angaaende Sagen. Paa nævnte Dato samledes en Del Kystartillerister paa Hotel Viktoria, og det lykkedes her at faa Foreningen stiftet. Afdelingen arbejder over et Omraade, der strækker sig fra Horsens og ned til Grænsen. Kystartilleriets Molto er godt Kammeratskab. Foreningen ejer et Hjælpefond, hvoraf der hvert Aar udbetales til trængende Kammerater og disses Enker, ligesom der hvert Aar til Jul og Nytaar uddeles Gaver til det tjenstgørende Mandskab paa Forterne. Foreningens første Formand var Fabriksbestyrer Gad, der sad til 1920 og efterfulgtes af Postassistent Andersen, der afløstes af den nuværende Formand.



H. PETERSEN
Telegrafassistent.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar af: Telegrafassistent H. A. Petersen, Formand, Købmand Karl Jørgensen, Kasserer, Skomagermester C. W. Jensen og Prokurist Stenderup, Kolding.

FREDERICIA FELTARTILLERIFORENING er stiftet den 31. Oktober 1913 af Fabrikant Vestring, Maskinmester Nissen, Gaardejer S. P. Geertsen, Egeskov, Gaardejer Brems, Erritzø, og Lokomotivfyrbøder Grønemann. Disse Herrer havde udarbejdet Lovene, og de blev valgte til Bestyrelsen paa den første Generalforsamling, der afholdtes den 13. November 1913. Som Suppleanter valgtes Portør Mikelsen og Smed S. Nielsen, og som Revisor valgtes J. M. Iversen. Paa Bestyrelses-

mødet den 20. November valgtes Fabrikant Vestring til Formand, Lokomotivfyrbøder Grønemann til Kasserer og Maskinmester Nissen som Sekretær. Foreningen blev tilsluttet Den danske Feltartilleriforening den 26. April 1917.

Foreningens nuværende Bestyrelse består af: Togbetjent H. F. Jensen, Formand, Kusk C. Nielsen, Næstformand, Værkfører A. Olesen, Kasserer, Købmand Borgstrøm, Sekretær, Gaardejer Johan Honore, Stenhøjgaard, Øhandler P. Andersen og Snedker V. Johansen.

FREDERICIA GARDERFORENING er oprettet i 1911. Det var Malermester Hauser, der sammenkaldte til Mødet, paa hvilket det besluttedes at oprette Foreningen. Dennes Formaal er at vedligeholde det gode Kammeratskab blandt Medlemmerne og iøvrigt virke i filantropisk Henseende. Foreningens Formænd har været Købmand Lund, Tandlæge Vestergaard og Kontorchef Redøhl, som i 1928 afløstes af nuværende Formand.

AXEL ANDERSEN, Købmand, er født i 1886 som Søn af Gaardejer Andersen og Hustru, gift med Marie Honning. Aftjente sin Værnepligt ved Livgarden 1906, etablerede sig som Købmand i Fredericia 1914.

Bestyrelsens øvrige Medlemmer er: Malermester Hauser, Cigarhandler Jensen og Politibetjent M. Sørensen.



AXEL ANDERSEN
Købmand.

FREDERICIA GYMNASTIKFORENING er oprettet i 1878 af Oberst E. v. Voss. I Gothersgades Eksercerhus drev man almindelige forberedende Øvelser, og Foreningen fik snart ca. 20 voksne Medlemmer og et Drengehold paa ca. 60. I Begyndelsen af 80'erne indtræder der en lille Standsning i Foreningens Virksomhed, og først i Foraaet 1886 kommer der atter Liv i den. Den 4. April blev Oberstløjtnant Lund Foreningens Formand og Købmand Hermann dens Næstformand. Efter at der atter har været Stilstand i Foreningen i nogen Tid tager Købmand Hermann, efter Opfordring af nogle unge Mænd, fat i Ledelsen og bliver igennem de kommende 9 Aar Foreningens Formand. Han arbejdede med utrættelig Iver og Pligttroskab og genrejste Foreningen saaledes, at den aldrig siden da har hvilet. Den 20. Januar 1901 modtog Foreningens Bestyrelse Meddelelse fra Købmand Hermann om, af han havde nedlagt sit Mandat som Formand for Foreningen, hvilket ikke alene Bestyrelsen, men hele Foreningen i høj Grad beklagede. Der blev som Tak for Købmand Hermanns Arbejde tilstillet ham en smuk Takskrivelse, og han blev udnævnt til Foreningens Æresmedlem. Den 14. April 1901 overtog Dr. med. Langgaard Formandsposten og var i de følgende 4 Aar Foreningens Leder. Da al udendørs Sport var henvist til Ekserpladsen eller Fælled, og da disse Pladser ikke var særlig egnede, var det, at nu afdøde Oberstløjtnant Kalkau tog Initiativet til en Henvendelse til Byraadet om Anlæg af en Idrætsplads. Der blev nedsat et Udvalg til at arbejde for Sagen, og Resultatet blev, at man udlagde Sportspladsen ved Oldenborggade og Kongensgade, og der blev rettet Henvendelse til Boldklubben, Tennisklubben og Gymnastikforeningen om at indmelde sig. I Efteraaet 1905 traadte Dr. med. Langgaard tilbage som Formand og efterfulgtes af Premierløjtnant Boeck.

Som naturligt var, havde Gymnastikforeningen indmeldt sig i Idrætsforeningen. Dennes Bestyrelse bestod af Oberstløjtnant Kalkau, Formand, Premierløjtnant Boeck, Postmester Aarup, Banebestyrer Hein, Læge P. Nielsen, Vilh. Larsen og Telegrafist Truelsen. Den officielle Indvielse af Idrætspladsen fandt Sted den 25. Juni 1906. Efter at Premierløjtnant Boeck havde været Formand i 4 Aar, trak han sig tilbage, grundet paa, at han blev forflyttet til Aarhus. Overlærer Marcussen overtog nu Formandsposten og virkede indtil 1914, da han efterfulgtes af Politiasistent Berleme-Nix. Der kom nu en meget vanskelig Tid, idet Krigen var brudt ud, og Lærerkæfterne og mange af Gymnasterne var indkaldte. I 1919 overtog A. C. Andersen Formandsposten i en kortere Periode, og ved Efteraarsgeneralforsamlingen s. A. valgtes Faktor A. Petersen til Formand, hvilken Stilling han beklædte i 10 Aar. Foreningen har gennem Aarene været meget virksom og deltaget i Masser af Konkurrencer. I de sidste Aar har Fredericia aftaget de fleste Idrætsmærker i alle 3 Metaller, ca. 30 Stkr. i det sidste Aar.

Foreningens nuværende Formand er Maskinmester Tønne Tønnesen, Næstformand er Faktor A. Petersen og Materialforvalter er Togbetjent A. F. Winther Jensen.



TØNNE TØNNESEN
Formand.



ANDREAS PETERSEN
Næstformand.



A. F. WINTHER JENSEN
Materialforvalter.

Maskinmester TØNNE TØNNESEN er født 1890 i København, har efter afsluttet Eksamen sejlet i 6 Aar og har derefter gjort Tjeneste i Statsbanernes Færger.

Faktor ANDREAS PETERSEN er født den 8. Oktober 1887 i Varde. Har været Medlem af Foreningen siden 1908 og dens Formand i 10 Aar, Var Stifter af Bogense Gymnastikforening. Fik Dansk Idræts Æresemblemmærke for de 10 Aar han var Formand.

Togbetjent A. F. WINTHER JENSEN er født den 19. August 1892 i Fredericia. Har været Materialforvalter siden Oktober 1930.

FREDERICIA BOLDKLUB. I de smukke Aftener midt i Juni Maaned i 1896 laa en Flok unge Mænd paa Nørrevold i Fredericia paa det Sted, hvor nu Nørreport fører igennem ud til Byens smukke Idrætspark.

Af deres Fagter og til Tider højrøstede Tale kunde forbigående forstaa, at noget særdeles vigtigt optog disse Ynglinge. Hvad var det?

Det var Drøftelsen af deres kæreste Fritidssyssel, Cricket. For at der rigtig kunde komme Gang i det, maatte der dannes en Forening, og nu diskuteres Love, hvem der skulde være Formand o. s. v., og den 17. Juni var Foreningen en Kends-

gerning. Sjælen i det hele var den unge Gravør Jonassen, der da ogsaa blev valgt som Formand, og her havde man været heldig, thi han forstod til Gavns Kunsten at lede andre. Det slog formelig Gnister, naar han hersede med de unge, og det skete ikke altid med de smukkeste Gloser fra vort Sprog, men det hjalp.

Til en Begyndelse hed Klubben „Fredericia Ungdoms Kriketklub“, men tog senere Navnet „Fredericia Boldklub“.

Denne A. Jonassen, der den Dag i Dag er en vældig Kriketentusiast, skulde snart vise, hvad han duede til. I Løbet af kort Tid havde han faaet et dygtigt Hold stablet paa Benene, og ude paa Fælleden høstede de første Laurbær i Kamp med fremmede Spillere. I 1900 startedes første Gang i Turneringen, og allerede 3 Aar efter lykkedes det Jonassens Mandskab at vinde Mesterskabet, der senere hyppigt skulde havne i Fredericia. Omkring 1900—01 tog man ogsaa Fodboldspillet op, men det klarede sig i Begyndelsen sløjt i Skyggen af det kraftige Træ „Kriket“. I Aaret 1905 gik Jonassen af som Formand, men bevarede dog stadig sin Interesse usvækket og afløstes af Læge P. Nielsen, kendt over hele Landet under Navnet „Doktor Peter“. Under hans lange Periode helt til 1923 gik Klubben fremad, jævnt og støt, og især fik Fodboldspillet en Smule mere Medbør. „Doktor Peter“ var det vennesele i egen Person, han kunde tale med alle, og han talte med alle, saa det var en Sorgens Dag for fredericianske Sportsfolk og Borgere, da han for nogle Aar siden pludselig afgik ved Døden.

Samtidig med, at „Doktor Peter“ blev Formand, kom der forøvrigt fornyet Saft og Kraft ind i Kriket, idet Oberstøjnant Hilarius Kalkau da kom til Byen. Han var en endnu skrappere Instruktør end Jonassen, men om hans Forstand paa Spillet og om hans Evner som Træner, var der ingen, der tvivlede.



MYLING PETERSEN
Læge.

„Doktor Peter“ afløstes af Direktør C. O. Jensen, der kun sad et Aars Tid.

Den næste af Klubbens ledende Mænd blev Peter Lorentzen, der var en vellidt og dygtig Formand fra 1924 - 30.

Klubbens nuværende Formand er Læge Myling Petersen, der paa sin sikre og forstandige Maade fører Klubben videre i sine dygtige Forgængeres Spor.

Af Mænd, der i en lang Aarrække har siddet i Klubbens Bestyrelse, skal nævnes Redaktionssekretær Arent, der var „Doktor Peter“ en ualmindelig dygtig Hjælper, og Klubbens nuværende Sekretær og Næstformand, Kommunelærer H. P. Hansen, der i det sidste Tiaar har varetaget Foreningens daglige Forretning.

Fredericia har vundet det jyske Mesterskab i Kriket i Aarene 1903, 05, 06, 08, 09, 10, 11, 12, 21 og 27, foruden at den var Vinder af Opsamlingsturneringen i 1917, 18 og 19. Klubbens Andehold har hjemført Sølvtojet 6 Gange, i 1922, 24, 25, 26, 27 og 30 og man kan formodentlig gennem disse Tal let indse, at faa Klubber har kunnet svinge deres „Bats“ som Fredericia Boldklub.

I Fodbold har Klubben langtfra klaret sig saa stolt, som Tilfældet er i Kriket, men dens Mesterrækkehold regnes dog nu blandt de bedstspillende i Jylland. Fodboldspillet har dog ogsaa enkelte Begivenheder at vise hen til, saaledes har Juniores i 1922 og 26 hjemført Pokalen, og Mesterrækkeholdet bragte Trofæet hjem i Cup-



H. P. HANSEN
Kommunelærer.

turneringen 1929. F. B. har Grund til at se sig tilbage med Stolthed i Blikket, den har været fortræffelig ledet, og dens menige har alle Dage gerne villet lære; hvad Under da, om man ser Fremtiden i Møde med lyse Forhaabninger og Fortrøstningsfuldhed i Hjertet.

K. F. U. M.s Idrætsafdeling er oprettet i 1916 af Pastor Zeuthen. De første Aar var det hovedsagelig Gymnastik og Fodbold, der lagdes an paa, men i 1921 begyndtes med Kricket og fri Idræt. Landsforbundet var paa Initiativ af Aage Pedersen blevet dannet og arrangerede til stor Glæde for Foreningen Landsidrætsstævnerne, hvori Fredericias K. F. U. M.er Aar efter Aar var Deltagere. Foreningen har i adskillige Aar foretaget Turistture og afholdt Week-end-Lejre i Nabobyers Sommerlejre. Den afholder Klubaftener og har egen Klubavis. Den ejer sin egen Idrætsplads, der væsentlig er fremskaffet paa Initiativ af Arkitekt Billund.

Foreningens første Bestyrelse bestod af: Arkitekt B. Billund, Formand, Tegner Guldbrandsen, Næstformand, Stud. art. O. Krarup Hansen, Kasserer, Telegrafassistent G. R. G. Lund, K. F. U. M.s Repræsentant og Faktor Aa. Petersen, Sekretær.

Foreningens nuværende Formand er Maskinarbejder Aa. Hansen.



J. G. J. LIEBE
Kredslæge.



E. C. W. MATTHIESSEN
Læge.



KR. BECK
Arkitekt.



A. PEDERSEN
Arkitekt.

JØRGEN GEORG JULIUS LIEBE, Kredslæge, R. af D., er født den 22. November 1866 i Mariager som Søn af Distriktslæge Peder Balthasar Theodor Liebe og Hustru Anna, født Faurschou, gift 1896 med Agnes Thora Loehr, Datter af Konsul Loehr, Fredericia, (Ægteskabet opløst 1911). Student 1884, Med. Eksamen 1892, forskellige Steder Kandidattjeneste, Reservelæge ved Odense Sygehus fra 1893—94, Praksis i Fredericia siden 1894, Jernbanelæge 1906, Stads- og Distriktslæge 1912, Kredslæge 1915.

EDVARD CHRISTIAN WICHMANN MATTHIESSEN, Læge, er født den 26. November 1886 i Tornby, Hjørring Amt, som Søn af Strandkontrollør Andreas Georg Matthiessen og Hustru Louise Magdalene, født Wichmann, gift 1915 med Bitta Hammer, Datter af Skibsfører Hammer. Student 1906, Med. Eksamen 1914, Kandidat ved Aarhus Kommunehospital fra September 1914 til Maj 1915, Reservelæge ved Sct. Josephs

Hospital, Aarhus, indkaldt Reservelæge i Hæren Januar 1915, nu praktiserende i Fredericia.

KR. BECK, Arkitekt, er født den 5. December 1893 i Vejle Amt. Tog 1916 Eksamen fra Odense tekniske Skole, har praktiseret i Fredericia siden 1921.

ALFRED PEDERSEN, Arkitekt, er født den 22. Maj 1890. Tog Eksamen fra Odense tekniske Skole 1911, ansattes som Assistent hos Bygningsinspektøren og Stadsingeniøren i Fredericia 1914, fratraadte denne Stilling 1918 for at overgaa til Privatvirksomhed inden for Ingeniør- og Entreprenørfirma, forlod denne Virksomhed 1924 og har siden drevet selvstændig Virksomhed som Arkitekt i Fredericia.



J. A. JENSEN
Sagfører.



ERIK HANSEN
Landsretssagfører.



P. NIELSEN
Motorsagkyndig.



C. P. CHRISTIANSEN
Musiker.

J. A. JENSEN, Sagfører, er født den 20. September 1858 i Pjedsted. Tog Eksamen den 21. Juni 1887, Sagfører den 13. November 1890.

ERIK P. HANSEN, Landsretssagfører, er født i Esbjerg den 30. Maj 1901 som Søn af Materialist Hans Hansen og Hustru. Student fra Universitetet i 1919, juridisk Kandidat 1925, Sagførerfuldmægtig i Korsør i 1½ Aar, derefter ½ Aar paa Færøerne, Sagførerfuldmægtig i Nykøbing Falster, tog i 1928 Bestalling som Sagfører, fra 1. Juli 1928 Ansættelse i større Sagførerforretning i Aarhus, fik i 1929 Bestalling som Landsretssagfører, overtog den 1. September 1931 Forretningen efter Landsretssagfører Schäffer i Fredericia. Agter i den nærmeste Fremtid at indgaa Ægteskab med Frøken Edith Christensen af Horsens, Datter af Repræsentant Christoph Christensen.

HENRIK NORVANG, Landsretssagfører, er født i Grejs den 22. Marts 1887 som Søn af Forpagter Mikael Mikkelsen og Hustru Margrethe Magdalene Hansen, gift 1916 med Agnes Nielsen. Student 1907, Kandidat 1913, 1. Februar 1913 Byfogedfuldmægtig i Fredericia, 1. Oktober 1915 By- og Herredsfuldmægtig i Grenaa, 1. August 1916 Sagførerfuldmægtig i Hillerød, 27. Februar 1917 Sagfører samme Sted, derefter i Fredericia, Landsretssagfører siden 9. August 1923.

P. NIELSEN, Justitsministeriets Motorsagkyndige, kom til Fredericia den 1. Februar 1912 som Mekaniker hos Automobilforhandler Rasmus Andersen, overtog i 1915 dennes Forretning og havde samme, indtil Beskikkelse som Justitsministeriets Motorsagkyndige forelaa den 1. Februar 1926.

CHRISTIAN PETER CHRISTIANSEN, Musiker af 1ste Grad, er født den 15. November 1882 i Randers, fik Plads den 26. Maj 1900 som Musiker i 8. Regiments

Musikkorps, som dengang var garnisoneret i Aarhus, blev i 1913 forflyttet til Slagelse, hvorved Regimentet kom til at hedde 7. Regiment. Regimentet forflyttedes i 1923 til Fredericia.

JENS PETER PEDERSEN, Kommunebogholder, er født den 18. September 1887 i Hjørring som Søn af Staldforpagter Chr. Pedersen og Hustru Henriette, født Holmen, gift 1913 med Elna Nielsen fra Hjørring. Uddannet ved Handel, Assistent paa Kæmnerkontoret i Hjørring fra 1905—08, ved Intendanturen fra 1908—13, Assistent paa Kæmnerkontoret i Fredericia fra 1913—16, Revisor i Fredericia By og Omegns Spare- og Laanekasse fra 1922, Kommunebogholder siden 1916.



KOLDING



KOLDING nævnes første Gang i Valdemar den 2.s Jordebog som Kaldyng, hvor den er anført under Almind Herred (nu Brusk Herred), og hvor Byen er ansat til 80 Mark Guld, medens Landet omkring den er ansat til 13 Mark. I Aaret 1236 kaldes den Kaldingh og i 1447 forekommer Formen Collinghe, senere forandret til Kolynghæ. Byens ældste Privilegier er desværre gaaet tabt, men i Kong Ghristian den 1. Privilegium af 1432 hedder det, at Byen har haft Privilegier, der er givne af Kong Valdemar, Kong Erik og Kong Christoffer. Det ældste bevarede Privilegium er imidlertid først dateret omtrent et Aarhundrede senere, men det viser tilbage til ældre Frihedsbreve. Det er udstedt den 28. Januar 1321 af Kong Christoffer den 2., der deri erklærer, at han skænker sine kære Borgere i Kolding alle de Privilegier, „de har haft af vore Forfædre, de danske Konger, og stadfæster dem alle og hver med dette Brev“. Ingen, af hvad Stand han end er, maa understaa sig i at besvære eller i nogen Maade forstyrre disse Borgere, saafremt han agter at undgaa Kongens Vrede og Hævn.

Det næstældste Brev er udstedt af Grev Gerts Myndling, den 12-aarige Hertug Valdemar paa Marie Magdalene Dag i 1327. Det er langt udførligere, og indeholder

blandt andet Bestemmelser om, at alle Byens Grundejere skal deltage i Udredelsen af Skatten til Kongen, Retssager, der rejses mod Koldingborgere, skal føres i Kolding, Borgerne er toldfri over alt i Riget, undtagen paa Skanør Marked. Endvidere, at der i Kolding skal være 4 Sandemænd og 2 Nævninge, der skal beskikkes af Byens Borgmestre og dømme Folk imellem i alle Sager indenfor Byens Grænser, som kaldes Byfred. Enhver, der indenfor Byfreden gør nogen Ugerning, „idet han slaar eller saarer nogen, og det ham lovligen overbevises, skal betale til os 40 Rigsmark over de skyldige Bøder, 40 Rigsmark til Sagsøgeren og lige saa meget til Byen“.

Begge disse Privilegier er skrevne paa Pergament og affattede paa Latin.

Byens Privilegier er ofte senere blevet bekræftede, saaledes i 1422, 1452, 1483, 1525, 1540 og 1560.

Kolding har i Middelalderen været en ret anselig By, der blomstrede ved Handel og Skibsfart, og dens Beliggenhed som Grænsestad, dens Slot Koldinghus og den store Hofholdning, der førtes her samt de mange Adelsmænd, der havde Gaarde her, medvirkede altsammen til at give den forøget Betydning. Den har da ogsaa ofte været Skueplads for vigtige historiske Begivenheder.

Da der efter Erik Plovpenning's Tronbestigelse udbrød Strid mellem ham og Broderen Abel, blev der i 1242 ved nogle tyske Fyrsters Mægling sluttet Forlig mellem dem paa Eldenæs ved Kolding, hvor Abel skal have haft et Slot, men allerede Aaret efter førte Kongen en Hær til Kolding mod sin Broder. Den 22. Oktober 1245 bortskødede Abel og Christoffer i Kolding til Broderen Erik den ham tilkommende Del af deres fælles Besiddelser paa Als. Det var ligeledes i Kolding, at Kong Christoffer den 1. i 1254 forlenede sin Brodersøn, Abels Søn, med Sønderjylland. Efter at der var udbrudt et Bønderoprør i Jylland, og Bønderne ved Kolding i 1313 havde slaaet Erik Menveds Drost Niels Olutsen Bild, drog Kongen selv over til Jylland for at tugte Oprørerne og paalagde Almuen som Straf den saakaldte „Guldskorsskat“ (1 Skp. Rug af hver Mark Gulds Jord) samt tvang dem til at opføre faste Borge og „at befæste Kolding“. Den 21. Juli Aaret efter sluttedes der i Kolding et Forbund mellem Kongen og Ditmarskerne, Efter Christoffer den 2.s Fordrivelse i 1326 var Kolding blandt de Forleninger, som Kong Valdemar tildelte Marsken Ludvig Albertsen (Ebertstein). Valdemar Atterdag og Grev Gerts Sønner Henrik og Nicolaus sluttede Forlig i Kolding den 7. Juli 1365, og 1411 sluttedes ligeledes Vaabenstilstand mellem Erik af Pommern og Hertuginde Elisabeth af Slesvig. Fru Jytte Lembæk overlod i 1427 Koldings Indbyggere Brendkær, der laa Syd for Kolding Aa, og dens Jorder lagdes til Kolding Bymark.

Herom fortæller Sagnet saaledes: „I gamle Dage boede paa Tved Hovgaard Fru Jytte. Hun laante en Sum Penge af Kolding Bymænd og satte derfor sin Mark Brendkær i Pant under den Betingelse, at saafremt denne Sum ikke blev tilbagebetalt paa en vis Dag inden Klokkeren slog 12 i Kirketaarnet i Kolding, skulde de pantsatte Jorder tilhøre Byen. Da Dagen kom, overtalte Borgerne Klokkeren til at stille Kirkeuret frem, og da nu Fru Jytte kom paa Broen over Kolding Aa, slog Klokkeren 12, hvorfor hun vendte om, og Kolding By beholdt Marken“.

Om St. Knudsgildet i Kolding vides desværre kun saare lidt. Gildets Segl er imidlertid i Behold og opbevares i Nationalmuseet i København. Det stammer fra Tiden omkring 1290 og forestiller Knud den Hellige siddende paa sin Tronstol med Krone paa Hovedet, Scepter i den ene og Rigsæble i den anden Haand. Liljerne i Scepteret er oprindeligt Jomfru Marias Symbol, og et Liljescepter føres af en Række Kongeskik-

„en Gaard og Kapel“. Det var i Middelalderen saare almindeligt, at Adelsmænd paa deres Gaarde havde Kapeller til deres og deres Folks private Gudsdyrkelse, men siden Kapellet her nævnes særskilt, maa man forudsætte, at det har været en Bygning for sig. Gaarden ejedes i sidste Halvdel af det 13. Aarhundrede af Adelsmanden Henrik Dulmer eller Dylmer. Graabrødrenes danske Historieskriver Peter Olson skriver om denne Gaard: „Aar 1288 grundlagdes Brødrenes Hus i Kolding af Ridder Henrik Dulmers Gaard og Kapel og kaldtes Dueholm. Denne Henrik blev Graabroder sammesteds, og Brødrene traadte i Klosteret paa Trinitatis Søndag med Samtykke af Kong Erik Menved og hans Moder Agnes“. Om Klosterets Historie vides ikke meget. I 1413 betænkte det i et Testamente, i 1322 og 1474 holdt Ordenen Provinskapitel her, og først saa sent som i 1517 indførtes den strengere Regel Observansen. I Aaret 1529 ophævedes Klosteret og Munkene blev fordrevne. Dette skete væsentlig efter Tilskyndelse af Borgerne og en Adelsmand ved Navn Hartvig Andersen Ulfeld.

Bygningerne synes derefter at være afhændede, idet forskellige Personer fik Dele deraf. Anders, Borgerkokken paa Koldinghus, fik i 1530 Graabrødrenes Vaskehus. Den nævnte Hartvig Andersen Ulfeld fik i 1532 „et Hus i Graabrødrekloster, som hans Heste nu udi stande“ (han var Kongens Fodermarsk), og samtidig fik Hans Emiksen et Hus i Graabrødrekloster. Adskillige af Bygningerne maa i disse Aaringer være nedbrudt, og da Byggearbejderne paa Koldinghus samtidig er begyndt, er det tænkeligt, at Stenene er benyttede paa Slottet.

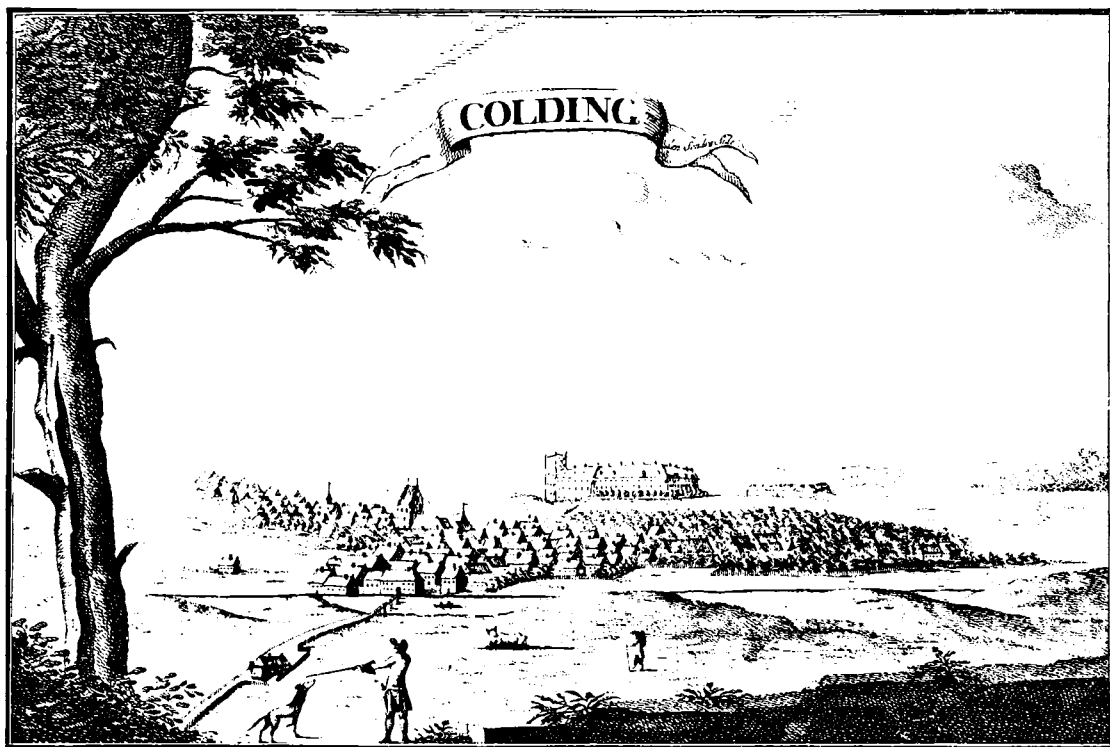
Den 10. Marts 1551 skriver Kong Christian den 3die til Iver Krabbe, at da han var til Sinds at ville tillade dem, der vil bygge og bo i Kolding, at maatte bebygge den Plads, hvorpaa Graabrødrekloster stod, skal han handle med Borgerne i Kolding derom og udvise hver sin Part og sætte dem for en skellig Jordskyld. Vil nogle købe noget af Pladsen maa han sælge det. Klosteret har ligget ved Hjørnet af Klostergade og Munkegade, og ved en Udgravning af en Ejendom i Klostergade i Aaret 1900 og senere i Haven bag Klostergade Nr. 20 er der fundet Rester af Skeletter og flere af Egeplanker dannede Tremmekister med Skeletter fra Middelalderen. Man skønner, at disse muligen stammer fra Klosterets Kirkegaard.

Af milde Stiftelser havde Byen i Middelalderen Skt. Jørgens Hospital, der var for spedalske. Det nævnes første Gang i 1525, men hidrører vistnok fra den tidligere Middelalder. Det ophævedes i 1543 og Jordegodset henlægdes til det nyoprettede Hospital i Ribe. Skt. Jørgensgaard laa imidlertid saa belejligt til Koldinghus, at Kongen allerede to Aar efter tog Gaven tilbage og i 1552 overlod Ribe Hospital andet Gods som Vederlag for de 16 Gaarde og nogle Jordstykker i Koldingegnen, som havde tilhørt Skt. Jørgensgaarden. Naar denne, med tilhørende Kapel, er nedbrudt, vides ikke, men Navnet overførtes paa det i 1558 oprettede Hospital. Skt. Jørgens Hospital har ligget mod Vest uden for Byen.

Ogsaa i den nyere Tid omtales Byen gentagne Gange i Historien. Kong Christian den 2den havde her et Møde i 1522 med sin Farbroder Hertug Frederik. Under Grevens Fejde mødtes her i December 1534 Kong Christian den 3die og Grev Christoffer af Oldenborg for at komme til Forlig, hvilket dog ikke lykkedes. Paa en Herredag i Kolding i 1547 fik Lübeckerne deres Privilegier stadfæstede. En særlig Betydning for Byens Handelsliv i de første Aarhundreder af den nyere Tid har utvivlsomt Øksnetolden haft. Det var en Told, der hvilede paa Udførselen af Øksne til Hertugdømmerne. Studehandelen var i det 16. og 17. Aarhundrede Landets fordelagtigste Handel, og de fleste Øksne fra Nørrejylland er udført over Ribe og Kolding. Midt i det 17. Aarhundrede indbragte hele Danmarks Told 103,295 Rdl., og deraf indkom ved

Stude- og Hestetolden ved Landgrænsen over en Trediedel, nemlig i Kolding ca. 20,000 og i Ribe ca. 17,000 Rdl.

Trediveaarskrigen, som Kong Christian den 4de havde grebet ind i, fik sørgelige Følger for Kolding. Efter det tabte Slag ved Lutter am Barenberge trak Kongen sig tilbage til Elben og opererede her et Aarstid med sine Tropper, indtil han i Efter-sommeren 1627 maatte vige for Wallensteins og Tillys forenede Hærmasser. Den 27. August havde Rigsraadet fra Kolding givet Befaling til, at alle Stænder skulde yde Penge og Værdisager til Bestridelse af Krigens Omkostninger, og meget indkom, baade i Penge og Sølvgenstande. Kongens flygtende Lejetropper plyndrede hele Vejen herop som de værste Fjender, og de gjorde aabent Mytteri under Oberst Callenberg.



Kongen ankom til Slottet Mandag den 17. September ledsaget af Kirsten Munk. De blev paa Koldinghus Natten over og der blev gjort alt for at skaffe Vogne til at føre Kongens Gods og Folk fra Slottet. Saaledes sendtes der Bud til Bønderne i Elbo Herred, at de skulde komme med Vogne, men da de var undervejs til Slottet, standsedes de af Kongens oprørske Tropper, der jog dem tilbage eller fratog dem baade Vogne og Heste. Der siges, at Slotsfoged Hans Jensen paa Koldinghus aldeles ingen Vogne kunde faa „formedelst den store Plyndring, som skete allesteds omkring Slottet og Byen“. Tirsdag Formiddag den 18. September noget før Middag slap Kongen selv bort.

Efter Krigen var der Planer fremme om at flytte Kolding, men disse blev, heldigvis for Byen, opgivne og i Stedet for lod Kongen Fredericia opføre.

Ved de store Aarsmarkeder i Kolding gjordes der nogle Dage Brud paa de stedlige Købmænds Eneret. Tilrejsende Købmænd maatte da fra deres Boder drive Handel og maatte ogsaa gøre Indkøb. Kolding fik sit første store Marked, St. Olufsmarked,

ved et kongeligt Privilegium af 1447. Senere nævnes et Mikkelsmarked, men i 1490 henlagdes dette sidste til St. Francisci Dag, vistnok af Hensyn til Øksenhandelen, der efterhaanden samlede sig om dette Marked. Begge disse Markeder skulde „paagange“ de nævnte Helgendage — Olufsdag er 29. Juli, Francisci Dag 4. Oktober — og „siden stande tre Dage derefter“, og i den Tid har der i den lille By været et høist broget Røre, meget at se og meget at købe for Penge eller andre Varer. Selv Dronningen forsynede sig med Varer paa Kolding Marked.

For at fremmede Købmænd imidlertid ikke skulde gøre for stort et Skaar i Kolding-Købmændenes daglige Næring, maatte de paa Markedet kun købe i større Partier af Egnens Landbrugsprodukter. De maatte saaledes ikke købe mindre end $\frac{1}{2}$ Deger Huder, $\frac{1}{2}$ Tønde Smør, Fedt eller Talg, $\frac{1}{2}$ Skippund Flæsk eller $\frac{1}{2}$ Bundt Skind. Kræmmerne var henviste til Torvet, og Markedet begyndte, naar Fromesse var ude. Visse Varer maatte dog sælges paa et andet Sted end Torvet, saaledes Tømmer.

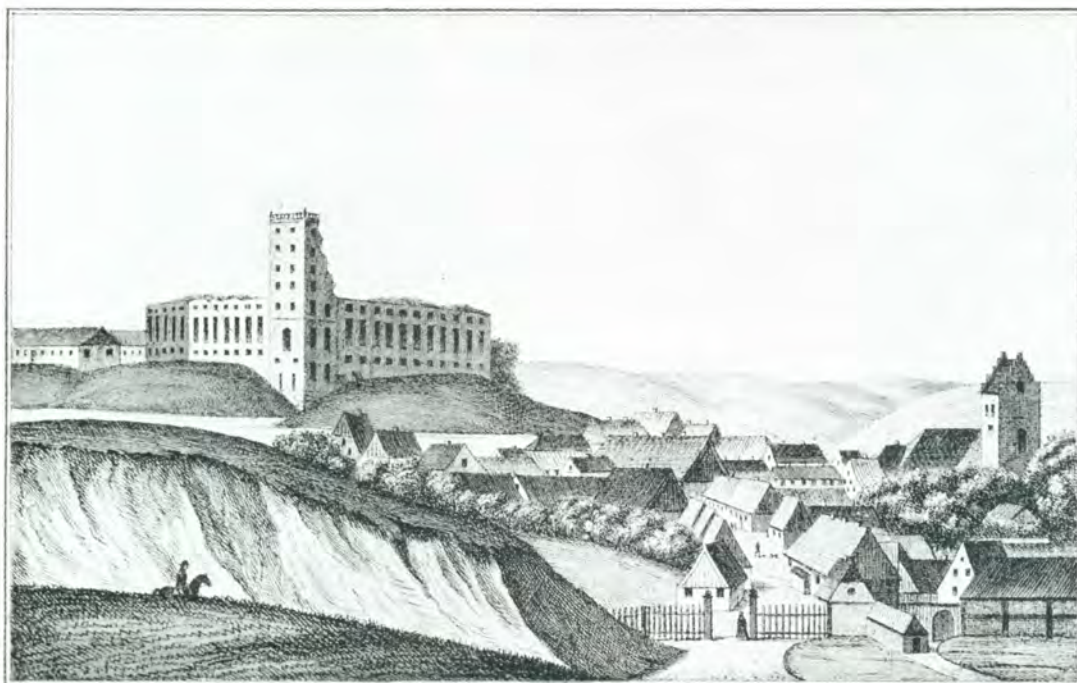
Allerede før Reformationen klages der gentagne Gange over Indgreb i Byens Handelsprivilegier. I et Brev, udstedt af Kong Christian den 1ste i 1475, hedder det saaledes: „Borgere, Raadmænd og Menighed i Kolding har klaget for os, at mange udlændiske Mænd kommer og ligger i deres fri Havn, som de af os har til Kolding By, og der købslaar de med Bønder og menige Almue paa begge Lande, saa at derfor er ikke megen Søgning til vor Købstad Kolding. Kongen befalede da, at ingen udlændiske Mænd skal købslaa noget Steds deromkring Kolding, men sejle ind for Kolding By eller Haderslev eller og ind for Middelfart og der sælge og købe med vore Købstadsmænd og ej med Bønder og Almue, og vil vi ej heller tilstede, at nogen deromkring eller der af Byen skal gøre dem Forprang at købslaa med Bønder og Almue i nogen Maader, men føre ind i Købstæderne, hvis de har at sælge og sælge det deres Købstadsmænd“.

Et halvt Hundrede Aar senere maa der et nyt kongeligt Brev til, denne Gang rettet mod Egnens Matadorer. Brevet er udstedt af Kong Frederik den 1ste i 1524. Borgerne har klaget over, at Provster, Kanniker, Præster, Ridefogeder og Bønder gaar Købmændene i Næringen. De køber Korn, brygger Øl deraf og handler dermed, Købmændene til Forprang. Kongen befaler, at sligt skal ophøre. De nævnte Mænd maa ikke brygge mere end til eget Forbrug, og de maa ikke købe og opstalde flere Øksne end de kan føde med egen Avl og eget Foder, og de Øksne, de vil sælge, skal de sælge til Borgere og Købmænd, Rigets Indbyggere, og ikke til andre. Atter og atter møder man Købmændenes Plage, Forprang. Det træffes i stort og smaat og ikke blot nu, men langt frem i Tiden. Naar Bøndervognene nærmede sig Kolding, blev de ofte langt uden for Byen mødt af ivrige Opkøbere, der købte, hvad Bønderne bragte, og bagefter paa Torvet kunde beherske Markedet og forlange en ordentlig Overpris. De handlendes Kapløb ud mod Bøndervognene maatte der sættes en Stopper for. Derfor hedder det paa Bysbogens bagerste Bind: „Om den Vedtægt, som Almuen haver taget ved udi Kolding om Købmandsskab og blev vedtaget paa Helligkors Dag paa Kolding Raadhus Anno Domini 1522. Først ingen skal købe nær ud, førende de (d. v. s. Vognene) kommer om Nis Glambecks Hjørne, øster ud skal ingen købe, førend de kommer om Christen Pedersens Hjørne, sønden ud skal og ingen købe førende de kommer om Ebbe Pelles Hjørne. Hvo som handler herimod, bøder 18 Skilling mod vor Herres Naade (Kongen) og 18 Skilling mod Byen og har forbrudt det, han køber, mod Konningen og Byen“.

Allerede i Middelalderen tales der om Torvedage, men Kolding fik først ved konge-

ligt aabent Brev af 23. Juli 1653 en officiel Torvedag (Tirsdag), og det hedder udtrykkeligt, at der tilforn ingen vis Torvedag havde været forordnet.

Som saa mange andre Byer led Kolding meget under Krigene i det 17. Aarhundrede. I 1627 blev Byen plyndret og brændt af de danske Lejetropper, da de flygtede for den indtrængende kejserlige Hær, som kort efter besatte den og tog Hovedkvarter her. I 1644 blev den atter hjemsøgt baade af Venner og Fjender, der ødelagde mange Bygninger, deriblandt Kirken og Skolen, men mest led den under Krigen 1657—60, da den først var i de svenskes Hænder og derpaa indtoges af de allierede, Polakkerne og Brandenburgerne, som stormede Koldinghus og hærgede det og Byen



Udsigt over en Del af Kolding By fra Nørrebanke ca. 1830; i Forgrunden Nørrereport (Losbyport) med Konsumptionsboden til højre. (Efter Tegning af J. Fyhn).

langt mere end Fjenden. En heftig Pest i 1659 gjorde Tilstanden endnu værre. Allerede i 1640 og 1654 havde Byen været hjemsøgt af Pest og hertil kom, at den hyppigt var hærget af Ildebrande. Byen var i disse Aar paa Undergangens Rand. Den 1ste Juli 1662 blev det forbudt at nedrive Huse i Kolding. I Aaret 1672 havde Byen 1094 Indbyggere, og i 1769 naaede den op paa 1396 Indbyggere. Tilstanden i Byen var sørgelig og beskrives i 1786 saaledes: „Byen aftager meget i Næring, Havnen vil snart blive tilgroet, og de handlende have ikke Raad til at anskaffe den fornødne Mudderpram, Ørredfiskeriet aftager ogsaa, og vil vistnok ganske ophøre, naar Aaen tilgroer, mange formuende Familier er døde og deres Midler ved Arv komne fra Byen, medens de fleste af de ny tilkomne ingen Formue have“. Byen blev ved at staa i Stampen til langt op i det 19. Aarhundrede. Som Begivenheder, der bidrog til at sætte den tilbage, maa nævnes Slottets Brand i 1808, Garnisonens Flyttelse i 1842, Smugleriet og den elendige Indsejling til Byen. Først da Byen i 1843 havde faaet en Havn, kom der Fremgang, og de stadig forbedrede Havneforhold sammen med de betydelige

Jernbaneanlæg har megen Andel i Koldings store Udvikling i 2. Halvdel af 19. Aarhundrede ved Forøgelsen af dens Opland. Navnlig Indlemmelsen af de 8 slesvigske Sogne i Nørre-Tyrstrup Herred har haft Betydning i denne Henseende, idet disse Egne, som før søgte til Haderslev, nu blev henvist til Kolding. Byen har ogsaa i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede udvidet sig stærkt og Bebyggelsen har bredt sig, særlig mod Syd, hvor nu en stor Bydel har rejst sig. Handelen har været i Opkomst og en ikke ubetydelig Industri er vokset frem.

Ifølge sin Beliggenhed var Kolding særlig udsat i de to slesvigske Krige. Fra 28. Marts til 1. April 1848 var det danske Hovedkvarter her, og den 2. Maj blev Byen



Gammelt Gadeparti i Kolding.

uden Modstand besat af Fjenden, som blev her til den 28. Maj. Da Insurgenterne den 20. April 1849 rykkede frem mod Kolding, fandt de den derimod forskanset, og der udviklede sig en Kamp Syd for Byen, som dog endte med, at den lille danske Styrke trak sig tilbage, efter at Fjenden havde bragt Artilleri i Stilling, og Byen nu blev besat. Tre Dage efter søgte den danske Hovedhær under Bülow, omtrent 20,000 Mand, at angribe Insurgenterne her, medens Rye skulde gaa over Kolding Aa mod Vest og falde dem i Flanken, men den sidste Bevægelse mislykkedes, og uagtet det var lykkedes Bülow at indtage Byen efter en heftig Kamp foran den og i selve Gaderne, maatte de danske dog atter rømme den, da Fjenden beskød Byen stærkt fra Bankerne Syd paa og gjorde den større Skade end den, der var forvoldt ved Kampen i selve Gaderne. De danskes Tab var omtrent 650 døde og saarede, Fjendens omtrent 400.

Byen var nu i Insurgenternes Vold, indtil de efter Slaget ved Fredericia og den kort efter følgende Vaabenstilstand maatte rømme Nørrejylland. Ogsaa i 1864 var Byen besat af Fjenden.

Byen har haft 4 Porte, nemlig: Klosterport, Hospitalsport, Nørreport og Sønderport. Ved den sidste var der et Porthus, der stod lige ved Skibsbroen, og som først nedbrødes i 1807.

Tidligere var Renæssance-Gavlhusene ret almindelige i Kolding. Opførte af Bindingsværk i 2 Etager med Højstolper fra Fodtømmer til Tagrem og Gavl mod Gade, med Storkværksudkrugning, Stikbjælker og en Brand øverst i Gavltekantens Spids, beherskede de Gaderne. Ned mellem Ejendommene strakte der sig smalle Indkørsels- eller Tagdrypslipper. I de sidste Menneskealdre har Mandefaldet været stort blandt Byens gamle Huse, af hvilke kun et Par Stykker er bevarede, men ikke mindre end ialt 35 Husindskrifter paa Egetømmer eller Sandsten findes endnu, dels paa Museet paa Koldinghus, dels spredt rundt om i Byen, og de 31 af disse skriver sig fra Tiden mellem Branden 1583 og 1650, hvilket er en Periode, som karakteriseres af en rig Byggevirksomhed. Ældst af de bevarede borgerlige Huse er Helligkorsgade 18. Det er et typisk Renæssance-Gavlhus af Bindingsværk i 2 Stokværk med glatte Langsider og knægtbaaren Forside. Over Døren er anbragt en Indskrift med Aarstallet 1589, uden Tvivl Opførelsesaaret samt Navnebogstaverne H I --- D H. Istandsatt i nyere Tid giver dette Hus i Forbindelse med Naboejendommen, Helligkorsgade 20, et Indtryk af, hvor virkningsfuldt Gavlene gjorde sig gældende i Gaden. Sidstnævnte Gaard, hvis Langsider har bevaret gammelt Bindingsværk, medens Gavlen mod Gaden er ombygget stærkt, bærer en Sandstensplade med Indskrift: „Rigens Fjender mig ruineret, Mogens Eriksøn mig renoveret“ ect., samt Aarstal 1632. I Gyden mellem Husene findes blyindfattede Ruder. Torvet Nr. 2 er vel nok den Ejendom, der har den rigest udsmykkede Bindingsværks-gavl i Landet. Den er opført 1595 af Apotekeren Herman Reimingk, hvis Navnebogstaver ses paa Dørtræet. Det 2 Stokværk høje Hus, som krones af en udkraget, anelig Gavl, bærer frodige Akanthusblade paa Stolpernes Skæl, og de tresidede Planker, som er traadte i Skraastivernes Sted, og Mellemstykkerne inellem Bjælkehovederne smykkes af Kerubhoveder. Foruden ovennævnte Dørtræ opbevares i Ejendommen to andre, det ene med plattysk Indskrift, det andet med Aarstal 1607. Sidstnævnte stammer rimeligvis fra et andet nu nedrevet Gavlhus, som laa Øst herfor. I Sidelængen til Søndergade 5 findes en smuk udhuggen Sandstenstavle med Bomærkeskjolde, en af Løver baaren Kartouche, Indskrift og Navnebogstaverne N. P. Enkle og meget medtagne er Renæssance-Bindingsværks-gaardene Laasbygade 60 og Vestergade 10. I tidligere Tid fandtes der en Del Bulhuse i Byen. Af det sidste af disse, der tjente som Lade og Stald for den gamle Smedje i Torvegade 3, er en Del opstillet paa Museet paa Koldinghus, der ligeledes rummer en Del karakteristiske Prøver paa Byens Renæssance-Tømmerværk fra nedbrudte Bygninger.

KOLDINGHUS nævnes tit i gamle Skrifter som „Ørneborg“, men man kan søge forgæves efter paalidelig Hjemmel for dette Sagn. Hverken vore ældste Aarbøger, fra Aarene 1200 til 1400, eller andre bevarede Kilder fra den ældste historiske Tid kender Spor til noget andet Navn end Koldinghus (Castrum Kaldyng eller Arx Coldingensis). Men maaske Byens ældste Segl er Skyld i Sagnet. Seglet er meget gammelt. Det træffes allerede 4. August 1421 og er da anbragt under et Vidne af Viborg Landsting om, at Sønderjylland hører til Danmarks Rige. Selve Seglpladen

findes endnu bevaret paa Kolding Raadhus. Det viser en Ørn paa en Høj og et Træ ved Højens Fod. Neden under er der tegnet Bølger. I Følge Rostgaard skal Farverne være: Ørnen hvid, Højen sort, Planten grøn, Feltet blaat og Bølgerne Sølv. Maaske dette Segl rent billedligt betegner Slottet paa Bakken, der vogter den i Dalen fremblomstrende By. Men idet Slottet saaledes er fremstillet ved en Ørn, har dette antagelig affødt Gisningen om, at Slottet oprindelig hed „Ørneborg“.

Ligesom Navnet „Ørneborg“ saaledes er uden historisk Hjemmel, saaledes er ogsaa det nye Sagn om en ældre Borg end Koldinghus nord for Slotssøen. Man fortæller, at der skal have ligget en Borg kaldet „Skindelborg“, og man støtter sine Formodninger desangaaende dertil, at man ved Bankens Sløjfning i 1887 fandt Rester af



Bygningsfundamenter, hvilket imidlertid sikkert stammer fra Koldinghus Ladegaard. Hvorfra Navnet Skindelborg“ hidrører vides ganske vist ikke, men alene af Navnet at slutte til en gammel Borg, er vel dristigt. Adskillige Navne, der ender paa „—borg“, har jo oprindelig heddet „—bjerg“ (Viborg, lig Vibjerg). En lignende Fordrejelse kan vel være sket her. Eller er Navnet muligens et Smædenavn, som Hovbønder i gammel Tid har givet Ladegaarden? Denne Gaade vil vel næppe nogensinde blive løst, men der foreligger intet som helst faktisk om en gammel Borg med et saadant Navn.

I Aaret 1248 byggede Abel Koldinghus, som et Værn og Grænsehus, at de Danske ikke skulde indfalde udi Sønderjylland. Den første store Begivenhed paa Borgen indtraf i 1253, idet Abels Søn Valdemar forlenedes med Hertugdømmet Slesvig. I 1268 lod Kong Erik Glipping Koldinghus genopføre og befæste paany. Den svage Kong Christoffer den 2dens Haandfæstning i 1320 nævner Koldinghus. Adelen tvang ham nemlig til at nedbryde alle kongelige Slotte i Nørrejylland undtagen Ribe, Kolding og Skanderborg. Nu og da har Kong Christoffer opholdt sig paa Koldinghus, saaledes

den 28. Januar 1321, da han stadfæstede Byens Privilegier. I 1327 træffer vi den berygtede Grev Gerts Myndling, Kong Valdemar den 3die, paa Koldinghus, hvor han underskrev det næste Privilegium for Kolding. Tyskerne satte sig under Holstenerfejden fast paa Koldinghus, og det hedder sig, at Jyderne i 1343 gjorde et forgæves Stormløb mod Koldinghus. Ved Forliget paa Nebbe i 1348 betingede Kong Valdemar sig, at Greverne Henrik og Claus Lembek skulde være Mellemmænd med Hensyn til Indløsningen af Koldinghus og dets Tilliggende. Indtil langt ind i det 15. Aarhundrede havde Koldinghus til Dels været opført af Træ eller dog Bindingsværk,



men i 1447 hedder det, at Kong Christoffer af Bayern lod den nordre Side af Slottet opføre af Grundmur. Kong Christian den 3die, der havde særlig Forkærlighed for Slottet, iværksatte i Aarene 1546 til 1554 omfattende Byggearbejder og rejste Sydfløjen samt vistnok Øst- og Nordfløjen af nyt. Det var denne Konge, der byggede det ældste Kapel paa Koldinghus, men det var ikke Landets Sprog, der prædikedes her. Kapellet paa Koldinghus var i det 16. Aarhundrede vistnok hele Jylland over det eneste Sted, hvor det tyske Sprog stadig benyttedes ved Gudstjenesten, først af Kongens Hofpræster og derefter af Enkedronning Dorotheas Prædikanter. Christian den 3dies Søn, Hertug Hans den Yngre, Stamfader til det nuværende Kongehus, fødtes her i 1545, ligesom hans Datter Dorothea i 1546. Hun blev Stammermoder til det engelsk-hannoveranske Hus. Her deklareredes i 1548 Forlovelsen mellem Chri-

stian den 3die Datter Anna og Hertug August, senere Kurfyrste af Saksen. Kong Christian den 3die selv tilbragte de sidste Maaneder af sit Liv paa Slottet, hvor han den 13. December 1558 udstedte den Koldingske Reces og døde 1. Januar 1559. Hans Dronning Dorothea, som i 1547 havde faaet Koldinghus med Byen og Lenet til Livgeding, tog sig meget af Byen og boede paa Slottet efter Kongens Død. Hun forskønnede Slotshaven og anlagde Lystskoven og Dyrehaven. Hans den Yngres Bryllup med Elisabeth af Braunschweig-Grubenhagen stod 1568 paa Koldinghus. Kong Frederik den 2den opholdt sig ofte her og førte et muntert Hof. Her fødtes 3 af hans Børn, nemlig Prinsesse Elisabeth i 1573, Hertug Ulrik i 1578 og Prinsesse Augusta i 1580. Den 14. November 1582 modtog her Hertugerne Adolf og Hans den Yngre deres Forlening med Slesvig efter den ved Hans den Ældres Død foretagne Arvedeling. Ogsaa Kong Christian den 4de yndede Koldinghus, og paa en Herredag i 1590 sad han første Gang med i Raadet. I 1596 udsendte han sit første egenhændige Brev herfra, og samme Aar holdt han her Tage Krabbes og Enevold Kruses Bryllupper. Den 2. December 1614 forlenede han her med stor Højtidelighed Hertug Frederik den 3die med Slesvig og slog 12 Adelsmænd til Riddere af den væbnede Arm for deres Bedrifter i Kællmarkrigen. Kongerne Frederik den 3die, Christian den 5te og Frederik den 4de var ligeledes hyppige Beboere af Koldinghus. Sidstnævnte Konge fejrede her i 1700 Dronningens og Prinsesse Sophie Hedevids Fødselsdag, og da Pesten rasede i København 1711 foriagdes Hoffet hertil. Det var under dette Ophold, at Kongen ved en Maskerade paa Slottet første Gang saa Anna Sophie Reventlow. De følgende Konger var kun sjældent paa Koldinghus. Det sidste Kongebesøg var Christian den 7des, da han fra 15. August til 11. September 1807 i Anledning af Englændernes Overfald paa København opholdt sig her med Hoffet, Statsraadet og en Del af Kollegiepersonalet.

I Riddersalen paa Koldinghus er der fejret mange store Fester. Her er fejret Fastelavns-Skuespil, her optraadte Fægtere i stort Antal, og her fejredes de mange Bryllupper, der dengang næsten var en aarlig Begivenhed.

Efter historiske Oplysninger skal vi herved genfortælle Sagnet om en Dans paa Koldinghus:

„I 1558, da Jørgen Rosenkrans var Lensmand paa Koldinghus, foretoges ved Bygmester Strange en Hovedreparation af Slottet. Jørgen Rosenkrans havde en ung og smuk Datter Christine, der forelskede sig i en af Mester Stranges Svende. Tre fornemme Riddere bejlede til hende, men fik Afslag, medens hun holdt Stævnemøder med Svenden i Dyrehaven. Garneren forraadte det til Jørgen Rosenkrans, og denne lod Svenden henrette i Slotsgaarden og tvang sin Datter til at se derpaa. Tre Dage efter var der Bal paa Slottet i Anledning af Kong Christian den 3dies Ankomst dertil. Før Ballet havde Lensmanden en lang Samtale med sin Datter i Enrum. Da Christine gik fra sin Fader, hørte man, at hun sagde: „Jeg er beredt, der skal ske, som du ønsker det“. Om Aftenen dansede de tre Bejlere hende ihjel, idet hun paa Grund af den voldsomme Dans fik et Tilfælde af Blodstyrning og udaandede i den Vinduesfordybning, hvorfra hun kort tilforn havde været Vidne til den elskedes Henrettelse“.

I Thieles Folkesagn hedder det, at det var en Kongedatter, der dansedes ihjel af 9 Riddere og hendes egen Fader. Og her er slet intet bestemt Tidspunkt for Begivenheden. Ved et Blik paa Jørgen Rosenkrans' Historie vil man hurtig se, at han ikke kan have haft nogen voksen Datter, medens han var paa Koldinghus. I 1558 var Jørgen Rosenkrans 35 Aar gammel, og først det følgende Aar blev han gitt.

I Aaret 1585 brændte Slottets vestlige og nordre Fløj, som repareredes af Kong Frederik den 2den. I 1597 var der atter en Brand, hvorved Køkken, Baggers, Bryggers, Saltkammer og Oldfruens Kammer ødelagdes. Aaret efter begyndte Kong Christian den 4de paa Opførelsen af Slotskirken og Kæmpetaarnet, hvilket Arbejde udførtes under Ledelse af Bygmester Herkules van Oberberg. I Krigene i det 17. Aarhundrede led Slottet meget ilde Medfart. Det saa ud, som om Svenskerne havde stormet Koldinghus, thi det berettedes, at den ene Halvdel af Borgporten blev opbrændt af Fjenderne. Fjenderne søgte efter skjulte Kostbarheder og brød derfor Hul paa Skorstenene, baade i Fruerstuen og andre Steder. Selv en lille Bageovn i Lensmandens



Køkken blev brudt ned. I Fruerstuen blev en Del af Gulvfliserne brudt op og slaaet i Stykker. Kirken led kun ringe Skade, men i Riddersalen saa der slemt ud, thi her var 28 Vinduer og 15 Buer borte. I det hele taget var Slottet gennemgaaende slemt medtaget saavel ude som inde. I 1653 foretog Kong Frederik den 3die en større Istandsættelse. I Krigene 1657–60 holdt Svenskerne Koldinghus besat med en lille Styrke paa ca. 100 Mand, men den 15. December 1658 indtoges det ved Storm af Polakkerne. Disse begik store Grusomheder og nedsablede Hovedparten af Slottets Besætning. Ved Uforsigtighed fra en polsk Dragons Side skete der en Krudtekspllosion, som dog ikke synes at have forvoldt større Skade paa Bygningen, men hvorved 30 Polakker dræbtes, medens adskillige blev forbrændte. Efter Krigens Ophør trængte Slottet overordentlig til en Reparation. Svenskerne havde ikke nøjedes med at plyndre rørlige Ting eller brække Blyet af Tagene, men de nedbrød endog Kakkellovne og solgte disse til dem, der vilde købe. Kongen lod Slottet istandsætte, men i Kirken, som var blevet benyttet til Hestestald, lod han Alteret staa saa ødelagt, som det var, til Minde om de svenskes Voldshandlinger. Under Kong Christian den 5te

foretoges der flere Restaurationer og Forskønnelser, og Kongen anvendte aarlig 3000 Rdl. paa Slottet. Kong Frederik den 4de tog sig ligeledes af Slottets Vedligeholdelse, og denne Konges Navnetræk og Aarstallet 1720 staar over den vestlige Fløjs Portal. I 1726, da Kirkens Indre restaureredes, siges Slottet at være „ombygget i fuld Stand“. Efter den Tid hører man ikke om væsentlige Restaureringsarbejder.

Den 29. Marts 1808, da de spanske Tropper laa indkvarterede paa Koldinghus, gav disses Overanfører, Prinsen af Pontecorvo, et stort Taffel paa Slottet. Der var gjort særlig store Anstalter til dette Gilde, og bl. a. var der hentet hvide Vokstlys fra Kristiansfelt. Gildet varede til Kl. 12, da alle synes at have forføjet sig til Sengs undtagen den spanske Portvagt. Da Klokkeren var ca. 3³/₄ mærkede Brandvagten Brandlugt, der syntes at komme fra Vagtstuen ved Porten. Soldaterne havde her stoppet Kaminen fuld af Halm, hvilket foraarsagede, at Ilden blussede op i Rørene, som krydsede hverandre i forskellige Retninger mellem Gulve og Lofter. Det førte til den Ildebrand, som inden Solnedgang havde lagt Koldinghus i Aske og forvandlet det til en Ruin.

Sagnet fortæller, at Koldinghus blev stukket i Brand af Spanierne, der vilde brænde Prinsen af Pontecorvo inde. Fortsættelsen af dette Sagn, nemlig en Historie om, at Spanien i mange Aar efter betalte Skadeserstatning til Danmark, fortaltes raskvæk, skønt dette, ligesom Mordbrænderhistorien, allerede for mange Aar siden grundig er bleven gendrevet. Prinsen af Pontecorvo var slet ikke daarligt lidt af de spanske Soldater, som han var Chef for. Han gjorde ogsaa alt for at blive afholdt af Spaniolerne. Ikke blot, at han kunde tale spansk med dem, men han udmærkede dem ved enhver Lejlighed. Selve Synet af ham virkede sympatetisk paa dem, og hans af et fyldigt, sort Haar indrammede blege Ansigt mindede dem om Syden, hvorfra de kom.

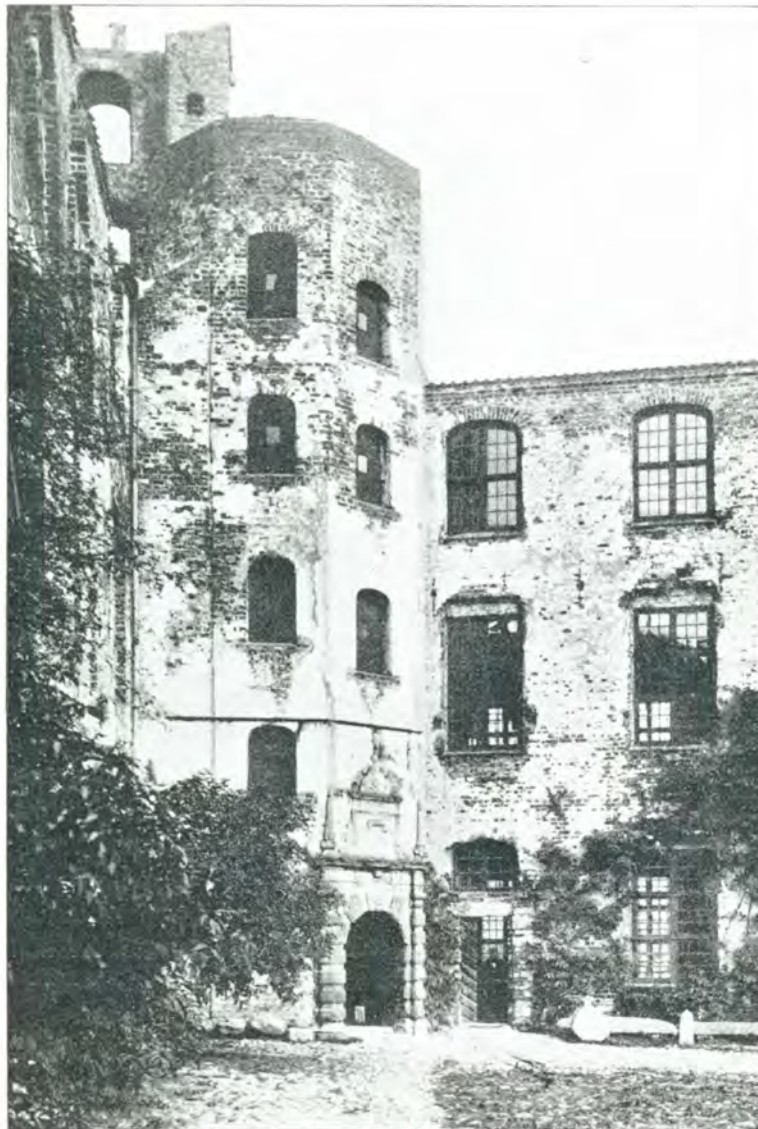
Efter Branden afholdtes der to Auktioner. Den første var den 21. August 1809, og der solgtes overvejende gammelt Jern. Auktionen indbragte 646 Rdl. Til den anden Auktion, der afholdtes den 17. November samme Aar, var der samlet Mennesker fra de omliggende Sogne og fra Nabobyerne Vejle, Fredericia og Haderslev. Auktionslisterne findes opbevarede, og de viser bl. a., at de 3 Herrer, der skulde passe, at der ingen sjældne, gamle Sager solgtes, ikke har været synderlig kunstforstandige. Af Listen ses det, at tre Tapeter, nemlig de ældgamle, vævede Tapeter, forestillende „Dronning Margrethe paa Jagt“ og „Holger Danske“ er solgte til en Mand fra Fredericia for 6 Rdl. 8 Sk. De sjældne Tapeter kom altsaa til Fredericia. Her saa Lotterikollektør Warming dem i 1864. Fra Fredericia kom Tapeterne til København, hvor de opbevarede paa et Pulterkammer, indtil de solgtes for et Par Kroner. Sidstnævnte Auktion indbragte 1959 Rdl. 1 Mark 4 Skilling.

Herefter var der ingen, der vogtede paa den gamle Slotsruin. Landsenererne brugte en Tid Slotspladsen som Skydebane, idet de skød ind imod Murene. Forskellige Mænd ivrede for Ruinens Bevarelse og henvendte sig paa højere Sted desangaaende, men alt, hvad der kom ud af Sagen, var, at der udstedtes en kongelig Resolution af 28. Maj 1831, hvori det hedder, at Ruinerne skal „blive staaende i deres nuværende Tilstand som imposante til Byens og Omegnens Forskønnelse“. Fra Slutningen af Halvtredserne til ind i Firserne bevilgedes der aarlig en Sum af 100 Rigsdaler til almindelige Vedligeholdelsesarbejder paa Ruinen. Beløbet blev anvendt til Afstivning og mindre Udbedringer. I Aarene 1881 til 84 foretoges betydelige Restaurationer ved Slottet, og der anvendtes hertil ialt 11,300 Kr. I Aarene 1890 til 1908 er der ialt bekostet Byggearbejder for ca. 68,000 Kr. Det har gentagne Gange

været paa Tale at genopbygge Slottet, men det førte aldrig til noget Resultat. Paa Koldinghus er nu indrettet Museum.

Slottet var indtil 1660 Sædet for en Lensmand, og fra 1660 til 1773 og fra 1793 til 1796 boede Amtmanden her.

Af Lensmænd, der har været knyttet til Slottet, kendes følgende: Dominus Petrus 1278, Ludvig Albertson (Eberstein) 1326, Laurentius Lafrinson 1334, Timme og Dose Gadendorp 1340, 1348, Mogens Munk 1406, Morten Jensen Gyrsling 1437, Timme



Nielsen Rosenkrans 1452, Mogens Ebbesen Galt 1477, Niels Eriksen Rosenkrans 1487 til 1516, Oluf Nielsen Rosenkrans fra 1516 til 1523, Holger Rosenkrans fra 1523 til 1527, Mogens Bilde fra 1527 til 1536, Kaj Rantzau fra 1536 til 1542, Christoffer Lindenov fra 1542 til 1545, Iver Krabbe fra 1545 til 1555, Jørgen Rosenkrans fra 1555 til 1559, Poul Huitfeldt fra 1559 til 1563, Morten Svendsen fra 1563 til 1574, Vincents Juul fra 1574 til 1577, Laurids Skram fra 1577 til 1579, Henrik Belov fra 1579 til

1585, Caspar Markdaner fra 1585 til 1617, Otto Brahe Pedersen fra 1617 til 1623, Gunde Lange fra 1623 til 1631, Ernst Normand fra 1631 til 1643, Mogens Bilde fra 1643 til 1648, Ebbe Gyldenstjerne fra 1649 til 1651, Jørgen Sefeld fra 1651 til 1653 og Slottets sidste Lensmand Sten Bilde fra 1653 til 1661.

Paa Slottet har boet følgende Amtmænd: Wulf. v. Buchwald fra 1662 til 1665, Morten Skinkel fra 1668 til 1671, Otto Bille fra 1671 til 1676, Frederik v. Vieregge fra 1676 til 1678, Hannibal v. Degenfeld fra 1678 til 1679, Ditlev Rantzau fra 1679 til 1684, Simon Schwartz fra 1685 til 1699, Ludvig v. Woyda fra 1699 til 1727, Johan v. Jessen fra 1727 til 1733, Eggert v. Linstow fra 1733 til 1737, Frederik Oertz fra 1737 til 1746, Ludvig v. Bülow fra 1746 til 1773 og Benjamin Sporen fra 1793 til 1796.

En Bygning som Koldinghus, der i tre eller fire Aarhundreder Stykke for Stykke er omdannet eller udbedret, vil altid være vanskelig fuldt ud at gøre Rede for. Hver Tid har stillet sine Krav til Plads og Stil. Snart er der bygget nyt fra Grunden, snart er der omdannet med Bibeholdelse af gamle Mure. Undertiden er der revet Skillevægge ned eller bygget Skillevægge op, og undertiden er Etageadskillelsen forandret. Adskillige af Ruinens Mure frembyder, som de nu staar, et helt Studium.

Koldinghus ligger paa en anselig Banke, som hæver sig over Byen og ved en Tværgrav er skilt i to Dele. Paa den østre findes Staldgaarden og paa den vestre selve Slottet. Før Branden dannedes dets Bygninger af fire Fløje, der var 3 Stokværk høje over hvælvede Kældere. De var sammenbyggede i en meget skæv Firkant, saaledes at Østfløjen, hvorigennem Porten førte, kun var omtrent halvt saa lang som Vestfløjen. Bygningerne var af røde Munkesten og tækkede med Skifferplader og opførte paa Granitkvadersokkel, der paa Vestfløjens Yderside tydelig ses at være fra en Kirkes Korrunding.

Riddersalsfløjen eller det vestre Hus i Borggaarden synes afgjort at være den ældste Bygning. Paa to Steder af Ydermuren ses tilmurede gotiske, spidsbuede Vinduer. Oven over er der ganske smaa, rundbuede Vinduesaabninger ud for Riddersalen, der laa i øverste Etage. Ogsaa paa Indersiden af Murene kan disse Minder fra de ældste Tider spores. Et af de smaa Vinduer i tredie Etage ses meget tydeligt inde fra i en Murpille ind mod Borggaarden. Det synes at være dette Hus, som Kong Christoffer af Bajern i 1447 lod opføre af Grundmur. Der findes dog ogsaa middelalderlige Rester i Nordfløjen, omend kun i Kældermurene i dennes Midtparti. Murene er overalt meget svære, især under Kæmpetaarnet, hvor de er ca. 3 m tykke.

Foruden Kæmpetaarnet, der laa i det nordvestlige Hjørne, var der inde i Gaarden 5 mindre Trappetaarne, nemlig et lige inden for Porten til højre, „Dronningens Trappe“, med Trævindeltrapper, et midt paa Nordfløjen, „Klokketaarnet“, ligeledes med Trævindeltrappe. Over dets Portal ses endnu Kong Christian den 4des og Dronningens Navnetræk samt Aarstallet 1598. Det tredie Taarn mellem den nordlige og vestlige Fløj, „Kirketrappen“ med Sandstenstrappe, er prydet med det danske og brandenburgske Vaaben og samme Konges og Dronnings Navnetræk. Det fjerde mellem den vestlige og den sydlige Fløj, „Prinsens Trappe“, har haft Sandstensvindetrappe, og det femte, midt paa Sydfløjen, „Kongens Trappe“, har haft Trappe og Portal af Sandsten. De tre Taarne i Hjørnerne havde omtrent fladt Blytag, omgivet af Sandstensrækværk, de to andre var noget højere og kronede med Spir. Det 40,7 m høje og 15 m brede, rektangulære Kæmpetaarn var dækket med et fladt Blytag, omgivet af et paa ornamenterede Konsoller hvilende Sandstensrækværk, og bar i de 4 Hjørner de 2,2 m høje „Kæmper“ af Sandsten. Disse kaldtes „Hannibal“, „Hektor“, „Scipio“ og „Herkules“ og bar henholdsvis det danske, det jyske og det

norske Vaaben samt de tre Kroners Vaabenskjold. Under Branden i 1808 styrtede de to førstnævnte Figurer ned, og under en Storm i 1854 faldt Scipio.

I Vestfløjens nordlige Del under Kæmpetaarnet fandtes Kirken, der var opbygget i 1601—03. Den gik gennem to Stokværk og var prægtigt udstyret, noget i Lighed med Frederiksborg Slotskirke, men dog ikke saa flot. Den havde 7 Fag, og Hvælvingerne bares af smukke Sandstensøjler. I Buerne stod Figurer af Evangelisterne, og langs Siderne var der Pulpitur, som lige overfor Alteret sluttedes med Kongestolen. Alteret var af Marmor og Alabast og Prædikestolen af gotlandsk Sandsten. Den bares af en opretstaaende Løve med det danske Vaaben.



Syd- og Østfløjen har særlig været benyttet til Beboelse. I Stuen var Lensmandens, senere Amtmandens Lejlighed og i 1ste Stokværk Kongens og Dronningens Værelser. I Nordfløjen fandtes bl. a. Slotsforvalterens Lejlighed, Køkken, Baggers og Bryggers. I de øvrige Stokværk ligesom i de andre Fløje var Værelser for Hoffets Damer og Herrer samt Funktionærer. I Hjørneværelset i 1ste Stokværk i Vestfløjen skal Kong Christian den 3die være død. Dette og det tilstødende Værelse i Sydfløjen var Kronprinsens Bolig. Mange af Værelserne havde Stuklofter og Gyldenlæders eller vævede Tapeter. Kaminerne var dels af Sandsten, dels af Marmor.

Over Graven mellem Slottet og Staldgaarden førte en Vindebro, der senere afløstes af en fast Træbro.

Kolding Bys nuværende betydende Institutioner, dens ledende Foreningsliv og dens kendte Mænd og Kvinder vil vi paa de kommende Sider forsøge at fremstille saa fyldestgørende, som Pladsen og de til Raadighed staaende Oplysninger tillader.



V. JUHL
Borgmester.

VALDEMAR JUHL, Landsretssagfører, Borgmester, er født den 25. September 1888 i Skarved som Søn af Proprietær Ole Juhl, Juhlsgaard, og Hustru Louise, født Lind, gift 19. Januar 1913 med Lilli Petersen. Student fra Kolding 1906, cand. jur. 1913, Sagførerfuldmægtig fra 1913—14, Sekondløjtnant i Artilleriet fra 1914—15, Fuldmægtig paa Kolding Herredskontor fra 1915—19, Sagfører i Kolding 1919, Landsretssagfører 1925, Medlem af Byraadet 1930, Borgmester, Formand for Ligningskommissionen fra 1921—22, for Konservativ Vælgerforening 1927. Deltager i Udførelsen af offentlige benificerede Sager 1926, Medlem af Skole-raadet for Kolding Døtreskole.

Medlemmer af Kolding Byraad er: Landsretssagfører V. Juhl, Borgmester, Malermester Fr. Andersen, Lagerarbejder P. Andersen, Bankdirektør Jac. Bech, Fabrikant P. Beirholm, Kalkulator Aage Bennike, Fabriksinspektør H. Bidstrup, Folketingsmand, Redaktør K. Hansen, Uddeler J. P. Jensen, Togfører M. Larsen, Overportør J. N. Lausen, Tømrermester A. C. Nielsen, Direktør N. P. Nielsen, Murermester Carl Olling, Slakteriarbejder Aage Pedersen, Tømrermester Oluf Rasmussen, Dyr læge Ivar H. Simonsen, Købmand H. Soll, Konsul Chr. Stenderup, Savværksejer M. Strunge og Redaktør N. E. Therkildsen.

KOLDING HAVN skylder Sønderbro sin Oprindelse. Den var bygget paa Pæle og blev ofte bortrevet ved Isgang og Højvande. I 1562 var Broen nyopført, og Borgerne fik Lov til at tage Bropenge af enhver, der her udskibede Varer. Der betales 1 Skilling af hvert Køretøj, 1 Hvid af hver Hest eller Okse, 4 Skilling af hvert Læs Korn og 1 Skilling af hver Kramkiste, men saa skulde Borgerne ogsaa holde Broen i god Stand. Borgerne i Ribe var dog ikke tilfreds med denne Afgift, der ramte dem føleligt, fordi de drev en Del Handel over Kolding. De paastod, at Bropengene stred mod deres gamle Frihedsbreve. Kongen gav dem saa Tilladelse til at slippe fri mod en Gang for alle at betale Halvdelen af, hvad Broen havde kostet, men heller ikke dermed var de tilfredse. Tilslidst slap de med det halve for hvert Læs Korn.

Sejladsen paa Kolding Havn var i det 16. Aarhundrede ikke ret stor efter vore Forhold. Størst var Trafikken, naar Hoffet var paa Koldinghus, og talrige Baade løb da ind, navnlig med Fødevarer. I 1589 var Broen atter bortrevet af Højvande, og Borgerne fik af Rigsraadet gratis Tømmer til en ny Bro. Den største Fejl ved Havnen ved Sønderbro var, at efterhaanden sandede den til. Lige før Kejserkrigen var der saa grundet Vand, at Ind- og Udskibning maatte ske ved Hjælp af Byens Pram. Da denne ødelagdes under Krigen, gjorde Byens Borgmestre den i Stand igen i 1632 for egen Regning og tog Betaling for Prammens Benyttelse, indtil de havde faaet deres Udlæg.

Omkring Aaret 1800 var Indsejlingen til Aaen helt sandet til, og i Reglen var det kun Smaabaade og Pramme, der kunde naa op til Sønderbro, hvor Lossepladsen var paa den søndre Side. Skibene ankrede op paa „Rheden“, og Varerne førtes af Strandhuseboere til og fra i flade Pramme. Man faar et Begreb om Byens Skibsfart af, at 1793–95 incl. indgik 3240 Læster og udgik 5167 Læster. I 1797 og 98 havde det været alvorligt paa Tale, at Byen skulde have en Havn. Generaltoldkammerets Konsulent, Kaptajn V. Løvenørn, fremkom med forskellige Forslag. Et af dem, der krævede en stor Opmudring, lød paa 16,000 Rdl. og vedtoges. Men da det ved Bevilling af 20. September 1799 blev bestemt, at Bekostningen skulde tilvejebringes ved forhøjede Afgifter af Skibe og Varer, modsatte de handlende sig Betaling,



Kolding Havn.

og Havnesagen hvilede nu i over en Menneskealder. En Kortskitse over Indsejlingen til Aaen findes i det kgl. Bibliotek. Kortet viser, at Vandet ved Sønderbro havde en Dybde af 2–4 Fod. Baadene fra og til Reden sejlede norden om Trindholt, medens det projekterede Løb var tænkt sønden om.

Arbejdet for den ny Havn begyndte for Alvor, da C. F. Müller i 1836 ved Stadthauptmand Wissings Død kom ind i Havneudvalget. Den 21. September 1841 blev der i Repræsentantskabet fremlagt et Andragende fra Havneudvalget om at faa sammenkaldt en Raadstuesamling for at faa bestemt, om Borgerne vilde garantere for et Laan paa 20,000 Rdl. til Anlæg af en Havn. Der viste sig paa Borgermødet Stemning for Sagen, og Aaret efter opnaaede man det ønskede Laan hos Staten mod 6 0/10 Rente og Afdrag. Arbejdet paa den nye Havn paabegyndtes i Maj 1842. og den 24. Oktober 1843 indviedes den færdige Havn, der var anlagt i Klostermaden Norden for Aaen. Det udgravede Havnebassin var 90 Alen bredt, 125 Alen langt og 9 Alen dybt.

Kolding Havn kunde glæde sig ved en god, fremadskridende Udvikling, men det kneb med at holde Havn og Rende i Stand, da Bunden var saa blød og Aaen førte Sand med sig.

Havnens Dybde blev i Begyndelsen af Halvfjerdserne efter Kontrakt med Civilingeniør Freund øget til 11—12 Fod. Der anskaffedes forskellige Muddermaskiner, der Gang paa Gang opmudrede Havnen. Der var imidlertid saa mange Vanskeligheder at kæmpe imod, navnlig Aaens Udløb, der havde en saadan Retning, at den lidt uden for Havneindsejlingen ved Havnerendens Knæk førte Sand ud i Renden. I 1887 var Havnens Dybde officielt 14 Fod, reelt dog kun $12\frac{1}{2}$ —13, men der gjordes hæderlige Anstrængelser for at opnaa Forbedringer. I Firserne udførtes navnlig store Bolværksarbejder paa den nordre Mole, og den yderste Del af den sydlige Mole med Hoved indfattedes ved Bolværk til 4 Fods Vanddybde.

Efterhaanden voksede Havnepladsen. Den oprindelige Plads fra Fyrerne havde været meget lille, nemlig godt $\frac{3}{4}$ ha. Da Havnen blev bygget, blev der langs Havnekanalens nordlige Side lagt en Dæmning ud til det Sted, hvor Dampskibshavnen anlagdes i Halvtredserne, og dannende en ret Vinkel med denne Dæmning lagdes der en Dæmning ud mod Nord. Det Indre af denne Vinkel var en Sump, men her blev der snart fast Bund, hvilket gav en Vinding af godt 3 Tdr. Land. Opfyldningen fortsattes Nord for Kutterhavnen, der tilsidst beskyttedes af et Fremspring, der har faaet Navnet „Niels Lunds Hoved“ efter den Arbejderformand, der slog Bolværket derude. Længere inde mod Byen udvidedes Havnepladsen med et meget stort Stykke Land, „Logies Eng“, der i 1878 købtes for ca. 16,000 Kr.

Den søndre Mole strakte sig i Midten af Firserne ud mod Øst i Højde med „Niels Lunds Hoved“, og den blev ved Opfyldning paa Sydsiden bredere og bredere, saaledes at der indvandt flere Tønder Land. I 1893 foretoges en betydelig Udvidelse af Havnen, og i 1898 vedtog Byraadet en stor Uddybning af Havnen og Indretning af et Svajebassin, alt til en Udgift af ca. 200,000 Kr. Arbejdet paabegyndtes det følgende Aar og Renden uddybedes til 20 Fod. I 1909—10 uddybedes Havnen til 7 m, og Sejllobet udvidedes. I de senere Aar er der foretaget betydelige Udvidelser efter en i 1918 udarbejdet Plan. Saaledes er der i Forbindelse med Forlægning af Aaløbet inddæmmet og til Dels opfyldt et Fjordareal paa 20 ha, og der er bygget et

nyt Havnebassin med Kajer paa Nord- og Sydsiden med Dækmoler ved Indløbet. Havnens Længde er nu ca. 1000 m, og den samlede Bolværkslængde andrager 2300 m med en Vanddybde af 7 m. Til Havnen fører fra Fjorden et 3 km langt uddybet Løb med en Bundbredde af 25 m og en Dybde af mindst 7 m. Der findes 2 Sæt Ledefyr Nord for Havnen samt et 4 m højt Fyrtaarn paa Læmolens Yderende. Ved Havnen er ansat: Havneingeniør og Havnefoged og ved Drejens Odde er Lods, der lodser i Fjorden.

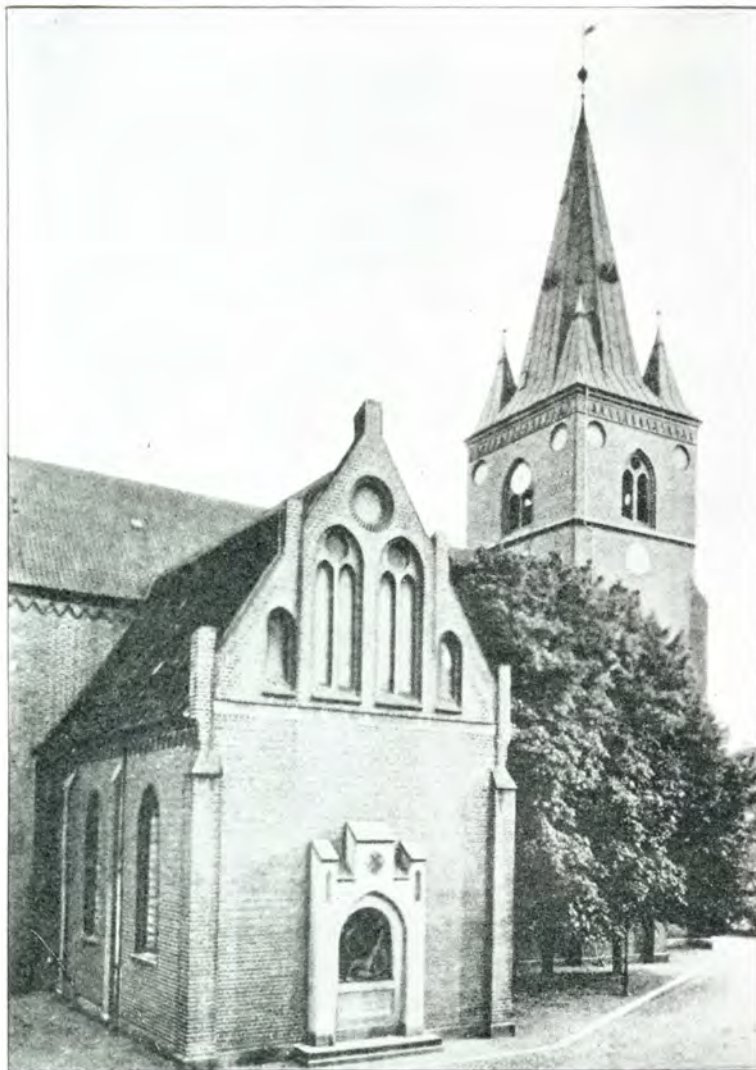


C. LASSEN
Havneingeniør.



FINK
Havnefoged.

SKT. NICOLAJ KIRKE ligger midt paa Kirketorvet og er oprindelig bygget i Overgangsstil. Den er vistnok opført i Midten af det 13. Aarhundrede af store, røde Mursten i Munkeskifte. Den er i Tidens Løb undergaaet saa store Ombygninger, at kun faa Partier er bevarede i deres ældste Skikkelse. Nu bestaar Kirken af et Midtskib og to Sideskibe, der er forbundne ved spidsbuede Arkader, der bæres af firkantede Piller, et Kor, der vender mod Øst og har tresidet Afslutning, 2 Kors-



Skt. Nicolaj Kirke.

arme, et Sakristi, der ligger ved Korets Sydside, og et Taarn, der vender mod Vest. Taarnet har ottekantet, kobbertækket Spir og 4 smaa Hjørnespir. Midtskibet er indvendigt 24,2 m langt og 7,7 m bredt og med Sideskibene er hele Bredden 18,5 m. Koret er 12,6 m langt og 7,7 m bredt. Taarnet med Spir er 54 m højt. Hele Kirken har spidsbuede Hvælvinger, deraf 4 i Midtskibet og 4 i hvert af Sideskibene, hver 15 m høje, og 2 i Koret, hver 13,8 m høje. Af Korsarmene har den søndre een og den nordre to Hvælvinger. Kirkens Tag er af Tegl. Til Bygningens ældste Dele hører Midtskibets Vestgavl, der har staaet frit, før Taarnet tilføjedes, og som prydes af en femkløverbuet Blinding, forneden begrænset af et Savsnitskifte, samt slanke, spidsbuede Vinduer og Blindinger. Østmuren i den søndre Korsarm er ligeledes bevaret

i sin middelalderlige Skikkelse. Korsarmen har indvendig en rundbuet Blinding. Her menes at have staaet et af Kirkens mange katolske Altre, vistnok Sct. Annas Alter, thi i Kirkens Regnskaber fra 1621—22, 1637 og 1727—28 nævnes „Skt. Annas Kapel“, der var sammenbygget med Sakristiet og var meget anseligt, og dette maa være det samme som den sydlige Korsarm. Foruden nævnte Alter havde Kirken følgende andre katolske: Kongens, Hellig Trefoldigheds, Calente-, Skt. Katharine og det hellige Blods Kapel. Den nordlige Korsarm, der kaldtes „den nye Kirke“, er opført i 1575 af Kong Frederik den 2den. Kongen havde givet sin Part til Kirken og Byen det øvrige, men den var derved kommet i saa stor Gæld, at den maatte have yderligere Hjælp. Forøvrigt vides der kun lidt om Kirken i den følgende Tid, men den har sikkert været udsat for Beskadigelser i Krigene i det 17. Aarhundrede. Kirken undergik en meget stor Ombygning i Aarene 1753—58, og denne foretoges uden Hensyn til den tidligere Arkitektur. Ved denne Lejlighed blev Midt- og Sideskibene, navnlig det nordre, til Dels ombyggede, Hvælvingerne forhøjedes 2,5—3 m, Korsarmene for-

højedes, Taarnet istandsattes og Vinduer og Tagværk fornyedes. I det Indre kom der rigt profilerede, trukne Gesimser og høje Sokler omkring Pillerne. Kirken fik nye Stolestader og et nyt Orgel. Ombygningen kostede 10,333 Rd. D. C. Ifølge Bestemmelse af 1805 skulde den nordre Korsarm indrettes til Borgerskolen, hvorfor den i 1807 ryddedes for de derværende Begravelser, og Ligkisterne nedsænkedes i Jorden, medens Korsarmen deltes i 2 Stokværk. Lokalet blev dog ikke straks benyttet som Skole, da man manglede Penge til Inventar. Det benytttes da til Hospitalets Lemmer og i 1808 til Sygehus for de fransk-spanske Tropper, dernæst til Pakrum, og endelig i 1815 overtog Skolen det. Ved en Reparation af Kirken i 1858—59 forenedes Korsarmen atter med Kirken og den fik nye Vinduer og Stolestader. Samtidig opsattes et nyt Orgel. I 1885—86 foretoges en meget omfattende og haardhændet Restauration af Kirken. Denne udførtes først under Ledelse af Bygningsinspektør Winstrup og senere under Arkitekt V. Ahlmann og den kostede 70,000 Kr. Derved kom dens Ydre til at fremtræde i gotisk Stil. Højkirken istandsattes, Koret ombyggedes fra Grunden, Taarnet forhøjedes og fik sit nuværende Spir i Stedet for de tidligere Trappegavle, ligesom Korsarmene fik blindingsprydede Spidsgavle i Stedet for de afvalmede Gavle. De gamle Døre paa Nord- og Sydsiden tilmuredes og Vinduerne gjøres spidsbuede. Korets 5 store Vinduer fik Glasmalerier. Hovedindgangen er nu i Taarnet, hvis hvælvede Underrum er Forhal. Over Forhallens flade Loft er Orglet anbragt.

Altartavlen og Prædikestolen er i rig Renæssancestil og skænkede af Casper Markdanner, der var Lensmand paa Koldingshus. De er fra 1589 og 1591. Altartavlen har 3 oprindelige Malerier, der omgives af en Mængde smaa, allegoriske Billeder. I Midten „Opstandelsen“, ved Siderne „Christus som Lægen, der udforsker Hjerter og Nyrer“, og „Christi Efterlignelse“ (en ung Kvinde kopierer ved et Staffeli et Maleri af den gode Hyrde, malet paa et Hjerte, som Christus holder). Kalken er skænket i 1677 af Borgmester Rudolf Faust og Oblatæskan i 1683 af Klokker Salomon Jacobsen Lund. De store Malmstager er bekostede af Kirken i 1739. Altarklædet har tilhørt Slotskirken, det bærer Kong Frederik den 4des Navnetræk og Aarstallet 1719. Døbefonten er af Sandsten og hugget i rig Renæssancestil af Billedhugger Claus Lauritzen i Kolding i 1619—20. Over Fonten er en udskåret Himmel, der er en Gave fra Borgmester Søren Andersen Skriver og vistnok fremstillet af Billedskærer Peder Jensen i Kolding. I Koret staar 12 Korstole samt et af Stolegavle fremstillet Panel i gotisk Stil. Dette bærer 4 Helgenbilleder og Vaabenskjolde, nemlig: Skt. Jørgen med Lensmand Oluf Nielsen Rosenkrantz' fædrende og mødrende Vaaben, Skt. Oluf med Kong Kristian den 2dens fædrende og mødrende Vaaben, Skt. Nicolaus med Biskop Ivar Munks fædrende og mødrende Vaaben samt endelig Anna selvtrede med Byens og Præstens Mærker. For Enderne af Panelet staar et Par Gavlstykker i Barokstil med Oberst Poul Beenfeldts og Hustrus Vaaben og Navnetræk samt Aarstallet 1676. Koret skilles fra Sakristiet ved et højt Panel i Renæssancestil. Dette har tidligere været anbragt mellem Kor og Skib og er vistnok bekostet i 1638 af Apoteker Herman Reimngk. I Sakristiet findes en Series pastorum og en Tavle over de residerende Kapellaner, et Maleri fra 1886 af Kunstmaler Peter Møller i Kolding samt i et Skab to gamle, prægtigt udsyede Messehagler, hvoraf den ene, der er fra omkring 1520, i sin Tid er kommet fra Slotskirken. Den antages oprindeligt at være anskaffet af Ærkebisp Erik Walkendorff, hvis Vaabenmærke er syet paa den. Kirken har 7 smukke Malmlysekroner. Den ene af disse er skænket af Gregers Ottesens Arvinger i 1637, den anden af Fru Margrethe Beenfeldt i 1681,

den tredje af Maren sl. Borgmester Mads Madsen Baches i 1719 og en fjerde af kgl. Agent I. P. Wissing, der døde 1866. Ved Vestenden af det sydlige Sideskib er der et Gravkapel, omgivet af en Skranke med snoede Søjler i Barokstil, og med et rigt prydet Epitafium over Oberst Poul Beenfeldt og Hustru samt Ritmester Claus Lovencron og Løjtnant Poul Christoffer Beenfeldt. Deres Kister staar under Gulvet. I Vestenden af det nordlige Sideskib er et andet Gravkapel, hvori findes 5 Kister, et Epitafium over Kancelliraad, Amtsforvalter Christen Roed, hans Hustru Ane Cathrine, og Jomfru Augustine Margrethe Bech, samt en Mindetavle over Kommerceraad, Postmester og Borgmester Jens Riis og Hustru.

Den sydlige Korsarm har været Gravkapel for Konferentsraad Woyda m. fl. og den nordlige for Familierne Barner, Laugesen og From.

Kirken indeholder iøvrigt en Mængde forskellige Epitafier, deriblandt flere over Biskopper og Præster.

I den nordlige Korsarms Gavl er der i 1866 indsat et Mindesmærke over Kampene i og ved Kolding den 20. og 23. April 1849.



Kristkirken.

KRISTKIRKEN ligger i Byens sydlige Del og er opført i Aarene 1923—25 efter Tegning af Arkitekterne C. Svane og G. Jørgensen. Grundstenen nedlagdes den 21. April 1923, og Kirken indviedes den 22. Marts 1925. Kirken er bygget i nyklassisk Stil, og den bestaar af Skib, et smallere Kor, der ligger mod Vest, samt et firkantet Østtaarn, der tildels er indbygget i Skibets Grundplan. Foran Taarnet er en Porticus, gennem hvilken Hovedindgangen er. Bygningen maaler 60 m i Længden, 18,5 m i Bredden, og dens Mure er betonstøbte. Taarnet er delt i tre Afsatser, og det afsluttes med en kuppeldækket Rotunde. Fra den øverste Platform, der ligger omkring Rotunden og er 35,1 m over Jorden, er der en vid Udsigt. Kirkens Indre er over-

hvælvet med kassetteret Tøndehvælvning, der hviler paa Søjlerækker, og bærer en rig Udsmykning med Stukarbejde. Paa Alteret staar Thorvaldsens „Christus“ i

Gibs. Prædikestolen er indbygget ved Siden af Korbuuen. Døbefonten er af Granit og hugget af Stenhugger Forsberg i Kolding. Kirken har under Koret en Krypt med 150 Siddepladser og selve Kirken rummer 800 Siddepladser. Kirkens Grund blev skænket af Kommunen, og selve Opførelsen kostede 559,425 Kr.

DEN ROMERSK-KATOLSKE SKT. MICHAELS KIRKE er opført i 1885 og ligger Syd for Aaen ved Kragelundsgade. Den er opført efter Tegning af Arkitekt Hertel i Münster og bygget af røde Mursten. Stilen er gotisk, og Kirken bestaar af Skib og Kor ud i eet samt Taarn med et Spir paa 44 m, der forneden bærer Smaaspir. Kirkens Indre er hvælvet. Indgangen er i Taarnet, hvis Underrum er Forhal. Kirken har et smukt Orgel, og i Korets Vinduer findes Glasmalerier.

IMMANUELSKIRKEN har haft en ret lang Forhistorie. Fra 1914 har „Dansk Kirkefond“ lønnet en Præst med Distriktet Søndervang som Arbejdsomraade og ansat som ordineret Medhjælper hos Sognepræsten i Vonsild. Gudstjenesterne blev afholdt i Kapellet paa Kolding ny Kirkegaard. — — — Et Grundareal blev skænket, og ved større og mindre Gaver fremskaffedes Midlerne til Opførelse af den ny Kirke. Efter Søndervangs Indlemmelse under Kolding Købstad byggedes Kirken som Distriktskirke under Kristkirkens Sogn. Arkitekt Ernst Petersen, Kolding, forestod Opførelsen. Ejendommeligt for den nye Kirke er Tvillingtaarnet. Bygningen er opført af røde Mursten, og den rummer ialt 170 faste Siddepladser. Stole, Prædikestol og Alter er holdt i lysegrønne Farver, medens Væggene er hvide og Loftet mørkebrunt. Paa Alteret træder et forgyldt Kors smukt frem paa Baggrund af Korvinduets blaa Glas. Kirken oplyses af tre Messinglysekroner. Døbefonten er hugget i Granit og er meget gammel. Den er fundet paa en fynsk Herregaard. Immanuelskirken blev indviet den 11. Oktober 1931 af Biskop, Dr. theol. Ammundsen, Haderslev.



J. M. ROESEN
Provst.



B. NORDENTOFT
Sognepræst.



J. OLRİK
Sognepræst.

JENS MIKKELSEN ROESEN, Sognepræst ved Kristkirken og Provst for Brusk og Nr.-Tyrstrup Herreder, er født den 19. Januar 1879 i Ejerslev som Søn af Gaardejer J. Chr. Roesen, gift med Sofie Magdalene Drejø. Student fra Viborg 1897, cand. theol. 1903, personel Kapellan i Nyborg fra 1904—08, Sognepræst i Haasum og

Ramsing fra 1908—14, residerende Kapellan ved Zionskirken i Esbjerg fra 1914—21, Sognepræst ved Kristkirken siden 1925, Formand for Menighedsraadet og for Menighedsplejen i Sognet.

JAKOB OLRİK, Sognepræst, er født den 19. August 1881 i Estvad som Søn af Sognepræst Vilh. Orlík og Hustru Elisa, født Møller, Student fra Odense 1899, cand. jur. 1905, By- og Herredsfuldmægtig i Sæby fra 1905—06, i Køge fra 1906—11, studerede Teologi i Padeborn, Innsbruck og Rom fra 1911—16, præsteviet 1915, Kapellan ved Rosenkranskirken paa Frederiksberg 1916, Delegeret ved det danske Gesandtskab i Petrograd og Stedfortræder for den østrig-ungarske Armébiskop overfor Krigsfangerne i Rusland og Sibirien fra 1917—18, Sekretær hos den apostoliske Vikar for Danmark og Island 1918, apostolisk Provikar for Danmark og Island 1922, Sognepræst for den katolske Menighed i Kolding siden 1923. Hans Helligheds Æreskammerherre med Titlen Monsignore, Medlem af Bestyrelsen for Katolsk Højskole i København fra 1916—23.

JOHANNES ALFRED LUND, Kordegn, er født d. 15. Marts 1869 i Agri paa Mols som Søn af Lærer P. J. T. Lund, gift med Jenny Guldbrandsen. Uddannet Lærer fra Ranum Seminarium 1888, Hjælpelærer i Astrup fra 1888—90, Lærer i Fjellerad fra 1891—94, Lærer ved Kolding kommunale Skolevæsen fra 1894—1916, siden 1916 Kordegn og Kantor ved Sct. Nicolaj Kirke og Sanglærer ved Kolding højere Almenskole.



J. A. LUND
Kordegn.

JOHANNES THRANE HANSEN AAGE, Kordegn, er født den 8. Marts 1896 i Nr. Alslev som Søn af Indremissionær L. H. Aage, gift med Esther Knudsen Søndergaard. Uddannet Kontormand, fra 1924—30 Bogholder ved Lolland-Falsters Venstreblad i Nykøbing F., siden 1. April 1930 Kordegn ved Kristkirken.



J. T. H. AAGE
Kordegn.

ERIK MATHIAS ERIKSEN, Organist og Kantor, er født den 24. September 1891 i Arnborg

ved Herning som Søn af Gaardejer A. Eriksen, gift med Karen Margrethe Jørgensen, Elev af Domorganist Allin i Aarhus, Organist Edgar Henrichsen, Dr. phil. K. Jøppesen, København, Professor Günther Ramin, Leipzig, og Professor Emil Paul, Leipzig. 1912 Organist i Nakskov, siden 1926 Organist og Kantor ved Kristkirken.

MUSEET PAA KOLDINGHUS. Det første Grundlag til et Museum i Kolding blev lagt i 1877, idet en flittig Samler, Købmand Thomas Petersen, der i en lang Aarrække havde boet i Kolding, ved sin Bortrejse fra Byen skænkede den sin Oldsagssamling. I et Gavebrev, der er dateret den 12. December 1877, hedder det bl. a.:

„I hvor kær denne Samling end har været mig og fremdeles er mig, saa indser jeg dog, at den vil have mest Interesse og videnskabeligt Værd som Lokalsamling, og med dette for Øje ønsker jeg herved at skænke bemeldte Oldsagssamling til Kolding By. Mine ærede Medborgere misforstaa ikke, at jeg til denne min Gave stiller som Betingelse, at der ingensinde afhændes eller bortbyttes nogen som helst Del af Samlingen, ligesom at Kolding Byraad nu og for alle Tider danner Samlingens Pro-

tektorat. Efter i henved 20 Aar at have arbejdet for at tilvejebringe denne Samling og med det Haab, at Mænd med Sagkundskab — dertil valgte eller opfordrede af Byraadet — ville paatage dem det Hverv fremdeles at virke for dens Forøgelse, har jeg nu kun det inderlige Ønske, at Samlingen maa danne Grundlaget for et Museum, hvortil Byen, ved Siden af sit fremadgaaende Velvære, har saa store Krav“

Kolding tog med Tak mod Gaven, der omfattede 496 Numre, næsten udelukkende Sten-Oldsager, dog med enkelte Dele af Hjortetak, henhørende til det berømte Fjordfund, som nogle Koldingborgere allerede tidligt havde Øje for. De første Dele af



Kolding Fjordfund blev indsendt til Oldnordisk Museum af Agent M. Warmings Søner, Student P. Warming og Handelskommis C. E. Warming.

Samlingen blev bragt til Raadhuset og opstillet i et effags Rum paa første Sal, beliggende for Enden af den gamle Byraadssal. De fire Skabe stod langs Væggen, og der var knap nok Plads til et Bord. Rummets eneste Vindue vendte ud til det mørke Stræde Nord for Raadhuset. Pladsen var særdeles kneben.

Overfor Mænd, der havde Interesse for Fortiden og dens Minder, fremhævede Tandlæge Friis ofte Nødvendigheden af at skaffe et Lokale, hvor Byens Oldsags-samling kunde komme til sin Ret og hvor der var Muligheder for Udvidelse. Under en saadan Samtale med I. O. Brandorff, fremkom denne med Tanker om at tilvejebringe Lokaler i Slottet, nemlig i Nordfløjen, hvor den kgl. Bygningsinspektør Winstrup havde antydnet oprindelige, smukke Krydshvælvinger i de gamle Slotsforvalter-værelser i Fløjens vestlige Ende og et Par Aar i Forvejen havde anbragt en Søjle, som under Dragning med Vaad i Slotssøen var bleven fundet der. Friis greb Tanken med Begejstring og foreslog, at Sagen straks skulde tages op.

I Paasken 1890 opsøgte Tandlæge Friis i København Kultusminister I. F. Scavenius og forebragte Ministeren Ønsket om, at man maatte faa Tilladelse til foreløbig at benytte Kælderen under Slotskirken (Brevkammeret) til Opbevaringsrum for Gaver til det paatænkte Museum, og Ministeren indvilligede gerne deri, saa meget hellere, som denne Minister altid beredvillig støttede de lokale Museer. Det vordende Museum havde dermed faaet Foden indenfor Kolding Slotsruin, en meget vigtig Begivenhed i Museets Historie. Kælderen blev straks taget i Brug efter at være forsynet med Dør -- en gammel Gravidør, nemlig de massive Egetræs-Indgangslaager fra Konferentsraad,



Amtmand Woydas tidligere Kapel i Kolding Kirkes søndre Korsfløj. De blev fjernede fra Kirken vistnok da Varmeapparatet blev opstillet, og anvendt som Dør i Kirkens Materialhus i Skolestræde, her opdagede Museumsbestyrelsen dem og fik dem overladt.

Et stort og meget interessant Udgravningsarbejde i Omegnen fandt Sted i Juli 1891, nemlig Udgravningen af Guldhøj ved Vandrup. De fleste af Bestyrelsens Medlemmer overværede dette Arbejde, der foretoges af Vilh. Boye. Selskabet i Kolding modtog som Gave fra Oldnordisk Museums Bestyrelse nogle interessante Kister derfra, baade den først fundne Kiste og samtlige Dele af den store Ydrekiste.

Samme Sommer indsendtes Andragende til Direktionen for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring om at søge erhvervet en Bevilling paa Finansloven til Istandsættelse af de to krydshvælvede Rum i Slottets Nordfløj. Bevillingen blev opført paa Finansloven 1892 - 93. Arbejdet paa de to Rum begyndte den 2. Maj 1892.

I Løbet af Sommeren i 1896 blev Hvælvingerne i Slotskøkkenet opført, hvorefter Lokalerne blev tagne i Brug. Der udsendtes den 21. Marts 1898 et Opraab om at indsende til Museet paa Koldinghus, hvad der trindt om i Landet maatte findes af

synlige Minder fra denne vor nationale Genfødsels Glansperiode, Vaaben, Uniformer, Portrætter, Breve, Billeder, Sange osv. Opfordringen var medundertegnet af 39 bekendte og indflydelsesrige Mænd i alle Landets Egne, og Mænd i Sønderjylland skænkede Tanken deres Bifald og lovede hver i sin Kreds at virke for Tankens Gennemførelse.

En rig Høst af Gaver strømmede ind til Museet, deriblandt en Mængde meget værdifulde Ting. Men hvor skulde man faa Plads til alle disse Ting? Først var der Tale om at søge Værelserne i Portfløjen restaurerede, men senere fæstnede Tanken sig ved Rummet over Fangekælderens Øst for Museet, og det foresloges, at Restaureringen skulde gaa gennem alle tre Etager. Atter indgik man til Regering og Rigsdag, og ved Finansloven 1899—1900 fik man den nødvendige Støtte. Arbejdet fuldførtes i Sommeren 1900.

I Løbet af knap en halv Snes Aar var Museet paa Koldinghus næsten naaet op paa Højde med sine ældre Kolleger blandt de historiske Provinsmuseer og kunde med Ret gøre Krav paa samme Statsunderstøttelse som disse. Det første Andragende om en saadan Statsunderstøttelse var allerede indgivet i 1898, men under 3. December s. A. kom der Afslag fra Ministeriet. Det hævdedes bl. a., at forinden Museet kunde faa Statsunderstøttelse, skulde det have ordentlige Love. Brandorff udarbejdede et Udkast til Love 1899, men det blev mødt med Kritik i Byraadet, og Sagen stilledes i Bero til det følgende Aar. Det lykkedes Folketingsmand Enevold Sørensen at faa opført ved Finanslovens 3. Behandling et aarligt Tilskud paa 1000 Kr. i tre Aar, men det tilføjedes, at Udbetalingen først skete, naar den af Nationalmuseet ønskede Ændring af Lovene var sket. Under disse Omstændigheder blev et Lovudkast godkendt i 1901 af Ministeriet og Nationalmuseet og Kolding Byraad.

Paa Finansloven fra 1906—07 optoges Bevillingen til Restaurering af de manglende Lokaler fordelt paa to Aar. Og efter at være udvidet med den saakaldte Kirkesal, der gaar gennem to Etager, opstilledes her en mindre Bygningsafdeling mod Vest og en Kirkeafdeling mod Øst, og et af de nye Værelser, der forsynedes med forsvarlig jernbeslaaede Døre, indrettedes til Sølvkammer.

De store Udvidelser af Museumslokalerne havde saaledes bragt hele Nordfløjen under Tag, men snart var der Tale om endnu mere vidtgaaende Arbejder paa Slottet, først om en Udsigtstrappe, derefter om en Genopførelse af Slotskirken og endelig af Frederik den IV.s Fløj eller Riddersalsfløjen. Virkelig Gang i Arbejdet kom der dog først, da Rigsarkivar V. A. Secher i 1908 gennem Eliassen henlede Museumsbestyrelsens Opmærksomhed paa den Mængde værdifulde Materiel, der ved det gamle kongelige Biblioteks Omdannelse til Rigsarkiv vilde blive tilovers. Friis rejste til København og virkede kraftigt for Sagen, der støttedes fra mange Sider, og Resultatet blev først, at Kirketrappen opførtes fuldendt 1. September 1910, og i 1914 var Frederik den IV.s Fløj næsten færdig, dernæst blev i 1914 en Moniertrappe opført i Kronprinsens Taarn.

Stadigvæk er der med Regeringens Støtte foretaget Udbedringer og Istandsættelser paa Slottet, og Genopførelsen af Slotskirken vil snart være en fuldbyrdet Kendsgerning.

Nu er de meget store Samlinger paa Koldinghus uerstattelige, og for flere Afdelingers Vedkommende blandt det bedste i vort Land. Særlig bør nævnes Oldsags-samlingen, hvis interessante Del stammer fra det store Kolding Fjord-Fund fra Aar 5000 før Christus. Ogsaa Stenalderen, Broncealderen og Jernalderen er smukt repræsenteret. En Sal, der vækker megen Beundring, rummer Samlinger af gamle

Kirkesager og de historiske Faner. Her bliver Vaabenbrødreningernes Faner op-
hængt, efterhaanden som Foreningerne opløses ved de gamle Veteraners Død. End-
videre bør nævnes Mindesamlingen fra Krigene 1848--50 og 64, der betager ved sin
Righoldighed af Uniformer, Vaaben og andet, som vækker Mindet om en Tid, da
Danmark var i Nød

Alt i Museet er ordnet paa den bedste Maade, saa den besøgende ikke trættes,
men overalt vil han finde Sager, der interesse-
rer. Og efter en Gennemgang af de to store
Museumsfløje afsluttes Besøget oppe paa Ud-
sigstaarnet, hvorfra man har den dejlige Eng
og Fjord udbredt foran sig, og til sidst —
som Modsætning hertil — i de dybe Fængsels-
kældre.



H. KYSTER
Guldsmed.

Museet staar under en Bestyrelse, hvis
energiske Formand er Guldsmed H. Kyster,
og fhv. Købmand J. O. Brandorff er Statens
tilsynsførende med Ruinen.



J. O. BRANDORFF
fhv. Kæmner.

Kustode er J. C. Hentzen.

J. O. BRANDORFF, Købmand, R. af D. er født den 26. November 1854 i Kolding
som Søn af Købmand P. Brandorff og Hustru Catharina, født Richter, gift 1880 med
Frederikke Grube (død 1919). Eksamen fra Grüners Handelsakademi 1877, Købmand
i Kolding fra 1882--1900, Kæmner i Kolding fra 1901--20. Formand for Kolding
borgerlige Skydeselskab fra 1922 og for Alderdomsforeningen af 1860 fra 1915, Med-
lem af Det kgl. nordiske Oldskrift-Selskab fra 1890, Medstifter af det historisk an-
tikvariske Selskab i Kolding 1890, af Vejle Amts historiske Samfund 1904, siden
dets Næstformand og Kasserer. Nationalmuseets Tilsynsførende med Koldinghus
Ruin fra 1892, Medlem af Kolding Byraad fra 1897--1903, fra 1909--13 og fra 1916--17.

KOLDING RAADHUS. I den gamle Bysbog ser man ikke sjældent anført i
Aarene før Reformationen, at det og det foregik paa den og den Raadmands
„Stouve“, men ofte staar der ogsaa nævnt et Raadhus. I Borgmester Hans Jacob-
sens Gavebrev til Kirken staar der tydeligt nok, at Raadhuset i 1514 laa omtrent paa
det samme Sted som nu. Man ved intet om, hvordan det har været indrettet, men
nogle Gange nævnes det som inddraget i Kongehusets Festligheder, saaledes ved
Barnedaaben i 1545. Tilsidst blev dog Klagerne over dets Mangler for stærke, og
Kong Frederik den 2den kom da Byen til Hjælp.

Det var i de Aaringer, da Kongen gjorde sine store Ejendomshandler, og Herre-
gaard efter Herregaard lagdes under Koldinghus. Da Kongen i 1579 havde tilbyttet
sig Viuf Hovgaard fra Hans Axelsen Arenfeld, forærede han Kolding Gaardens Ho-
vedbygning til et Raadhus. Bygningen skulde jo brydes ned alligevel, og da den
var af Bindingsværk, var det jo let at flytte Tømmeret ind til Byen. Med Hensyn
til det nye Raadhus, som Byen saaledes skulde have, udtalte Kongen sin Mening i
et Brev fra Frederiksborg den 26. Juni 1581 til Borgmester og Raad i Kolding. Bre-
vet lyder saaledes:

„Vor Gunst tilforn. Vider, at som I nu med det første agter at lade opsætte det
Hus, vi Eder givet haver til et Raadhus der i Byen, og vi kommer udi Forfaring, at



Kolding Raadhus.

Kong Christian den 4de skriver til Caspar Markdanner den 25. Februar 1596, at Borgmester, Raad og menige Almue klagede over, at der ingen Plads eller Rum eller anden Udgang var fra deres Raadhus til Kirken, naar Bryllupper, Værtsskab eller andre slige Forsamlinger skulde holdes. De vilde derfor gerne købe en Gaard, der laa tæt derved, og siden indrettede den til fornævnte Hensigt. Kongen skænkede dem 100 Daler dertil.

Den Gaard, der købtes, kan ikke være nogen anden end Borgmester Hans Jacobsens gamle Gaard. Aaret efter bygges Huset om, og Raadhuset fik samtidig en forgyldt Fløj. I 1609 skrider man til en Hovedreparation, eller maaske var det en fuldstændig Ombygning. Raadhuset bestod i det 17. Aarhundrede af 16 Fag Bindingsværk i to Etager. Der var høj Kælder, der ogsaa efter Ombygningen benyttes til Vinkælder.

der skal ligge en Gaard hos Raadhusgaarden, som en ved Navn Peder Johansen tilhører, hvilken Gaard skal ligge meget belejligt at købe, Byen til Bedste, paa det Raadhuset kan opsættes noget end bedre og Torvet derved kunde blive noget videre og større, og efterdi det kan ske den hele By til Gavn og Ære og Torvet desuden er ganske lidet og enge, da beder vi Eder og alvorligen befaler, at I ahandler fornævnte Peder Johansen samme Gaard Byen til Bedste og enten hannem udlægger en anden Plads og Ejendom af Byens igen at bygge paa og hertil saa mange Penge, billigt er, eller og hvori I bedst derom med hannem kan forenes og stille hannem tilfreds, saa I endelig samme Gaard bekommes vorder og siden Raadhuset indsætter, at Torvet kan forvides efter Lejligheden saa meget muligt er, rammendes derudinden Byens Gavn og Bedste, eftersom I pligtige er. Dermed sker vor alvorlige Vilje og Befaling“.

Det nye Raadhus maa straks derefter være blevet rejst og have været færdigt, thi i 1582 udlejedes Kælderen mod en aarlig Leje af 20 gode Dalere.

Ret længe var man imidlertid ikke tilfreds med Raadhuset. Det viste sig navnlig at være for lille til de store Gilder, det skulde bruges til.

„Salen“ har været ret stor og efter Daidens Forhold særdeles smukt udstyret. Gulvet var i det 17. Aarhundrede belagt med Fliser og i Salen var der Borde og Bænke. Kakkellovnen var af Jern, og Ruderne var blyindfattede.

Raadhuset blev delvis ombygget i 1738—40 og prydet med en kongelig Krone, der var lavet af Kobbersmeden.

Med Indlemmelsen af „de 8 Sogne“ i Danmark fik Kolding en Herredsfoged mere, og baade Raadhus og Arresthus var nu for smaa. Der fremkom da Planer om at bygge et nyt Raad-, Ting- og Arresthus. Bygningsinspektør Winstrup udarbejdede forskellige Tegninger, men indsaa godt, at paa det Sted, hvor det gamle Raadhus laa, var Pladsen altfor kneben. Der nedsattes en Byggekomité, der kom til at bestaa af 2 Medlemmer fra Kolding By og et fra hvert af de to Amter, foruden et overordentligt Medlem. i Foraaret 1873 afsattes Omridsene, og man begyndte at lægge Grunden til Arrestbygningen. Der opstod nu en heftig Diskussion om Bygnings Belliggenhed, og der stilledes Forslag om Optagelse af Forhandlinger angaaende en Forlæggelse af Bygningen, men trods de mange Møder, der afholdtes desangaaende, kom Bygningen til at staa paa den engang bestemte Plads.

Efter Arresthuset kom Turen til Raadhuset. Dette opførtes i 1873—75 og kostede med Grund m. m. ca. 122,000 Kr. Det indrettedes dengang til Raad-, Ting- og Arresthus og ejedes af Byen og Vejle og Ribe Amter. Foranlediget ved den nye Retplejelov overtog Kolding By Bygningerne i 1921, og i 1923—24 ombyggedes Arresthuset fuldstændigt og Raadhuset delvis. I Forbygningen findes Byraadssalen, der er 11,8×9,5 m. I det store Trapperum i Forhuset hænger et stort Maleri af O. Bache, der forestiller „Husarernes Ridt den 23. April 1849 mod Tyskernes Skanse paa Fredericiavej“. Maleriet er i 1899 skænket af Brygger C. Jacobsen. Bygningen er i nyklassisk Stil, har røde Mure og firkantede Vinduer samt over Tagryggen et firkantet Taarn, hvori der er anbragt et Ur.



VILHELM TERNDRUP
Civildommer.



SVEND KAARSEN
Kriminaldommer.



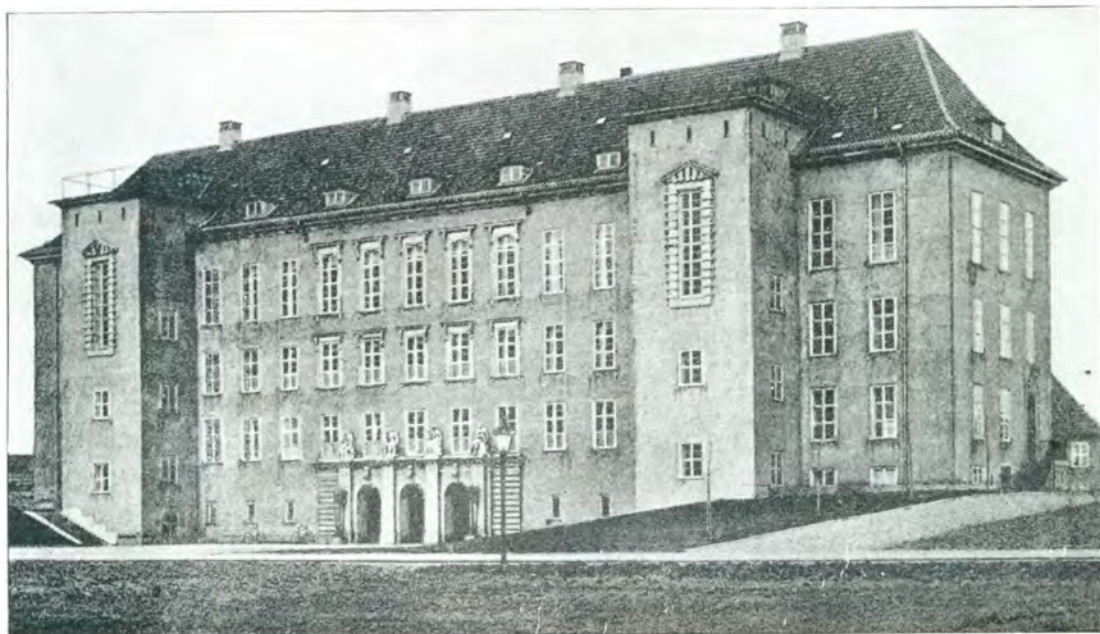
HENRY THALBITZER
Politimester.

Domhuset ligger Sydøst for Byen ved Domhusgade og er opført i 1918—21 paa et Areal af Brændkær Mark. Det er opført af Købstaden i Forening med Vejle og Ribe Amter og efter Tegning af Arkitekt Ernst Petersen. Opførelsen kostede 2¼ Million Kroner.

Bygningen er i 4 Stokværk og bærer paa Facaden to svære, firkantede Trappeaarne, der foroven afsluttes med Platforme. Paa Midten er et Indgangsparti med tre buede Døraabninger, hvorover der findes Billedhuggerarbejder af Thomas Hansen. Trappeopgangene og enkelte af Lokalerne er dekorerede med Kalkmalerier.

I Bygningen findes Kontorer for Kriminaldommer, Civildommer, Politimester, Statsadvokat, Statspoliti og Politistation samt Lokaler for Civil- og Kriminalret samt Nævningeting.

VILHELM TERNDRUP, Civildommer, R. af D., er født den 18. September 1865 i Blokhus som Søn af Prokurator C. M. Terndrup og Hustru, født Lassen, gift 1895 med Ellen Hansen, Datter af Kancelliraad, Stadsingeniør H. C. Hansen. Student fra Aalborg 1883, cand. jur. 1889, By- og Birkefuldmægtig i Sorø 1889, Fuldmægtig ved Voer-Nim Herreder 1890, Borgmester og Byfoged i Kalundborg 1908, Byfoged i Kolding 1914, Civildommer siden 1919.



Domhuset.

SVEND KAARSEN, Kriminaldommer, er født den 25. Maj 1885 i Gurre som Søn af Kommunalærer K. K. S. Kaarsen og Hustru Clara, født Christensen, gift med Meta Hansen. Student 1903, cand. jur. 1909, Fuldmægtig ved Viborg Stift-Amt 1909, ved Sorø Amt 1912, atter ved Viborg Stift-Amt og tillige Skolefondskasserer fra 1913—19, Stiftskasserer fra 1915—20, Medhjælper ved 2. jyske Statsadvokatur fra 1919—29, fung. Statsadvokat i Viborg 1919—20, Auditor fra 1920—27, Kriminaldommer i Kolding Købstad med Kolding, Jerlev, Andst og Slaugs Herreder fra 1929, Revisor ved Nationalbankens Filial i Kolding siden 1929.

HENRY THALBITZER, Politimester, er født den 1. August 1877 i Helsingør som Søn af Fabrikejer Albert Thalbitzer og Hustru Elisabeth, født Simony, gift med Maja Knudsen. Student 1895, cand. jur. 1901, Fuldmægtig paa Helsingørs Byfogedkontor 1901, paa Frederiksborg Amts Kontor 1902, Stiftskasserer i Fyens Stift og Amtsfuldmægtig i Odense 1911, Politimester i Kolding Købstad m. fl. Herreder fra 1919.

HANS GEORG KLEBERG, Politiassistent, er født den 31. Januar 1888 i Nyborg som Søn af Oversergent Chr. Jensen, gift med Emma Sophie Jensen. Sergent 1912, Politibetjent i Søndre Birk fra 1. April 1914, Kriminalbetjent i København fra 1. Oktober 1919, Overbetjent i Søndre Birk med Station i Glostrup siden 1. September

1920, Politiassistent paa Bornholm fra 1. April 1923, Politiassistent i Kolding siden 1. April 1929.

CARL FASTING, Kriminalassistent, er født den 30. Januar 1879 paa „Bøgebjerg“ ved Kerteminde som Søn af Forpagter C. L. Fasting, gift med Ellen Thomsen. Uddannet ved „Det kgl. Landhusholdningsselskab“, derefter Avlsforvalter en Del Aar, ansat ved Frederiksberg Politi 1907, i Nørvang-Tørrild Herreder med Station i Jellinge fra 1909, ansat ved Statspolitiet i Horsens siden 1911, i Maribo 1914, i København 1915, ved Paskontrollen i Vamdrup 1917, Overbetjent 1919, i Kolding 1920, Kriminalassistent siden 1. Juli 1931.



F. H. RASMUSSEN
Arrestforvarer.

ANDREAS ELKJÆR, Kriminalassistent, DM., er født den 13. Februar 1878 i Hostrup, Smidstrup Sogn, som Søn af Husmand Niels Petersen, gift med Inger Marie Andersen. Uddannet ved Landbruget, ansat ved Københavns Politi 1900, Landpolitibetjent i Taulov 1904, ansat ved Statspolitiet i Vejle 1911, Overbetjent i Kolding 1913, Overvagtmester 1920.

FREDERIK HENRIK RASMUSSEN, Arrestforvarer, er født den 9. Juli 1889 i Kværkeby i Sorø Amt som Søn af Tækkemand Hans Rasmussen, gift med Martha Hansine Hansen. Uddannet ved Landbruget, ansat som Reservebetjent ved Horsens Straffeanstalt 1913, som Fængselsbetjent 1917, Overbetjent 1923, Arrestforvarer i Kolding siden 1. Juli 1928.

SKT. JØRGENS HOSPITAL, der ligger i Hospitalsgade, er oprettet ved Fundats af 15. December 1558 af Kong Christian den 3die „til Bolig for saare og syge Mennesker, hvortil han gav Toft og en Agerjord uden for Byen, Vest for Skt. Jørgens Gaard, hvortil den tidligere hørte“. Endvidere skænkede han Kongetienden af Anst, Bække, Gesten, Jordrup, Vamdrup og Verst Sogne. Stiftelsen stadfæstedes den 28. Februar 1572 af Kong Frederik den 2den, der forøgede dens Indtægter, og det samme gentoges af Kong Frederik den 4de i 1721. Hospitalets første Bygning antages at være, i alt Fald delvis, fra 1578, hvilket Aarstal stod paa den. Den brændte i 1617 og istandsattes og udvidedes da af Lensmanden paa Koldinghus Otte Brahe. Denne Bygning bestod af to Længer i et Stokværk. Den ene var af Grundmur paa 20 Fag, og heri var bl. a. Kirke med et lille Trætaarn. Den anden var dels af Grundmur, dels af Bindingsværk og paa 10 Fag. Hospitalet havde sin egen Kirkegaard. I 1747 fik dets 21 Lemmer dengang hver 28 Sk. ugentlig. I 1803 bestemtes, at Kirken skulde inddrages, saaledes at det daværende Antal af Lemmer kunde forøges til 28. Den gamle Bygning blev nedbrudt og den nuværende opførtes af Grundmur i eet Stokværk og bestod af en Hovedbygning til Gaden paa 24 Fag og en Sidebygning paa 20 Fag samt et Baghus. Bygningerne indeholder Sovestuer for Beboerne, Forsamlingsstue, Økonomilejlighed og Forstanderbolig. Hospitalet blev i 1880 udvidet ved Køb af det gamle Sygehus, der laa lige Nord for dette. Dette sammenbyggedes i 1917 med Hospitalsbygningen. Der er nu indrettet Eneværelser, W. C., Badeværelse m. m.

Hospitalets nuværende Pensionærer, der bestaar af Kvinder og Mænd, faar foruden fri Bolig, Lys, Varme og Medicin. To Gange om Aaret udbetales der 4 Kr. i „Beklædningspenge“. Pensionærerne betaler hver daglig 15 Øre for Forplejning.

En Del af dem faar Rente af deres Indskud i Hospitalet og andre faar Aldersrente. Hospitalet, der tidligere ejede et ret betydeligt Jordtilliggende, ejer nu kun Hospitals-haven, der er paa 2,5 ha, heraf er udlejet 80 Smaahaver for ialt 2200 Kr. Bl. a. ved Indløsning af nogle Tiender, som Hospitalet tidligere besad, ejer Hospitalet derimod en Kapitalformue paa 262,000 Kr. Det styres af en Forstander under Haderslev Stifts-øvrigheds Direktion og den stedlige Politimesters og Sognepræsts Inspektion. Op-tagelse staar kun aaben for Indbyggere fra det forhenværende Ribe Stift.

Hospitalets nuværende Forstander er C. J. Thygesen.



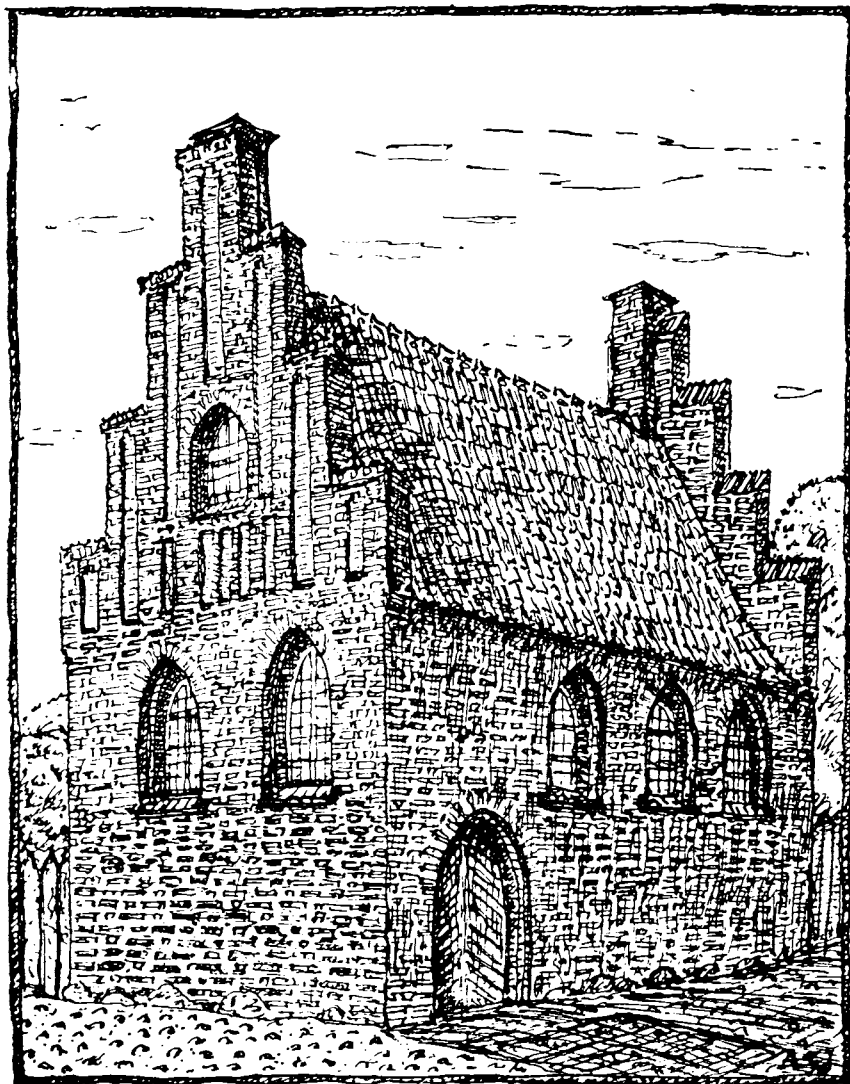
Skt. Jørgens Hospital.



C. J. THYGESEN
Forstander.

C. J. THYGESEN, Hospitalsforstander, fhv. Proprietær, R. af D., DM., er født den 2. Juli 1858 paa Hesselballegaard som Søn af Proprietær Chr. Thygesen og Hustru, født Fredsted, gift 1890 med Margrethe Kjær. Ejer af Dalbygaard fra 1894—1927, Forstander for Sct. Jørgens Hospital i Kolding siden 1927. Medlem af Vejle Amtsraad fra 1905—28. Formand for Kolding Sydbaner fra 1913 og for Dansk Andels-Livsforsikringsselskab Koldinghus Repræsentantskab fra 1916, Formand for Tyreskuekommissionerne i 9. og 10. Kreds fra 1897—1925, Formand for Repræsentantskabet i Kolding Laane- og Diskontokasse, Landvæsenskommisær fra 1914. Medlem af Bestyrelsen for Kolding Andelssvineslagteri fra 1891—1918, fra 1908 Formand, Næstformand i Dalby Menighedsraad, Formand for Bevillingshaverne for Anlæg af Kolding Sydbaner, Formand for Amdsudvalget for Driftslaaneforeninger i Vejle Amt.

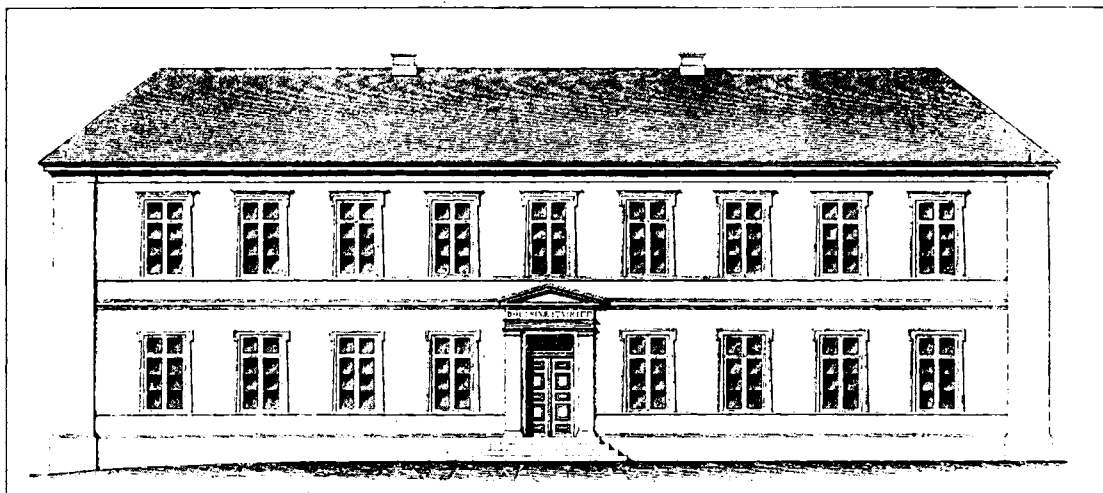
KOLDING LÆRDE SKOLE er stiftet af Kong Christian den 3die straks efter Reformationens Indførelse. Denne Konge skal efter Pontoppidans Opgivende have skænket Kongetienden af Almind Sogn til Rektors Løn og Underhold. Skolen synes at være traadt i Virksomhed i 1552, og da først opførtes Skolebygningen, paa den sydvestlige Side af Kirkegaarden. Kong Christian den Tredies Dronning,



Rekonstruktion af Dronning Dorotheas Skolehus før 1627.

Dorothea, lod til Skolens Brug opføre en grundmuret Bygning under Tilsyn af Borgmester Søren Paludan og Amtsskriver Søren Skrifer. Dronning Dorothea synes ikke at have ladet det blive ved Bygningens Opførelse, men fremdeles at have interesseret sig for Skolens Fremgang og Ære. Kong Christian den 3die skænkede Herslev Kongetiende til „Skolemesterens“ Løn, og i 1558 skænkede han 1 „Pund“ Korn af Hjarup Sogns Kongetiende til den ældste Hører i Kolding Skole. Kong Frederik den 2den skænkede Kongetienden af Randbøll Sogn til de 2 øverste Hørere, og siden

gav han 250 Rdl. aarlig af Slottets Kasse at betale til 12 „Skolepersoner“, dels Rektor og Lærere, dels Disciple. Disse Penge forhøjedes af Kong Frederik den 3die til 312 Rdl. aarlig. Skolebygningen led betydeligt under Krigen i det 17. Aarhundrede og blev 2 Gange opbygget og istandsat paa Kirkens Bekostning. I Aaret 1725 var den saa brøstfældig, at man ikke længere turde opholde sig i den, og Lærerne maatte undervise hjemme i deres Bolig. Kirken var saa uformuende, at den ikke kunde holde Skolen vedlige. Endelig i 1728 befalede Biskop L. Thura, at den gamle Bygning skulde nedbrydes og en ny opføres. Byggesummen androg 650 Rdl. 3 Mk. Af disse Penge laante Kirken 500 Rdl. af Ribe Stifts Enkekasse imod at pantsætte en Del af Kirkens Ejendomme. To Privatpersoner ydede Gaver og andre gav Materialer. Den nye Skolebygning indviedes i 1732 af Biskoppen. Den nye Skolebygning bestod af 10 Fag Grundmur en Etage høj med dobbelt Kvist. Murene var tykke



Kolding lærde Skole i 1845.

og stærke, Grunden var lagt med svære Kampesten, og den hele Bygning var meget solid. I samme var, foruden Skolelokalet, Bolig for 3 Hørere. I den nederste Etage var, foruden en Forstue, Skolelokalet, der bestod af en større og en mindre Sal med Skillerum imellem. I den ene undervistes de tre nederste Klasser, hver af sin Hører, i den anden „Mesterlectien“ eller Rektors Klasse. Gulvet bestod af Mursten, Bordene var af Planker, befæstede paa Pæle i Jorden. Kakkellovne fandtes ikke, og om Vinteren underviste Hørerne i deres Værelser og Rektor i sin Bolig. Først i Rektor Torlacius' Tid fra 1810—17 fik Bygningen den Indretning, som den i det væsentlige beholdt, indtil den nedreves. Den nuværende Skolebygning paa Kirketorvet er opført i 1845 for 33,107 Rdl. Den er opført efter Tegning af Arkitekt N. S. Nebelong i Grundmur i 2 Stokværk med Facade mod Kirken og to Sidefløje. I 1915 opførtes en ny Bygning mod Sydvest, der er 3 Stokværk høj, og hvori findes Sløjdsal, Gymnasiksal, fysisk Laboratorium, kemisk Laboratorium, 6 Klasseværelser samt Pedelbolig.

Skolen omfatter Mellemskole, Realklasse samt Gymnasium i nysproglig og mat.-naturvidenskabelig Retning.

Skolen ledes af en Rektor.

Ved Lov af 10. April 1855 blev Kolding lærde Skole nedlagt. Nedlæggelsen blev først vedtaget efter en temmelig energisk Opposition i Rigsdagen og ivrige

Bestræbelser fra Byens Side for at bevare sin Skole. Slaget var saa meget haardere, som Skolen kun 10 Aar forud havde faaet en ny, efter de Tidens Forhold meget flot udstyret Bygning og sammen med Metropolitanskolen og Odense Kathedralskole nydt den særlige Begunstigelse først at skulle indføre den ny Skoleordning, hvorefter Studentereksamen toges ved Skolen i Stedet for ved Universitetet.

24 Aar efter oprettedes Vejle Amts højere Realskole, der dog aldrig tilfredsstillende Byens Krav, og Savnet af en lærd Skole følte haardt i den opblomstrende By.

I 1877 indgav saa 47 Forældre en Anmodning til Byraadet om at tage forskellige Forhold ved Realskolen under grundig Overvejelse, derunder Oprettelsen af studerende Klasser, saa at Studentereksamen kunde tages ved Skolen. Byraadet tog med Energi Sagen op til Overvejelse, og efter flere Aars Forhandlinger med Amtet og Ministeriet oprettedes Kolding Latin- og Realskole i 1880. Det var den første kommunale Latinskole i Danmark.

Ved Lov af 24. April 1905 gik Skolen ind som et Led i den kommunale Folkeskole og antog Navnet „Kolding højere Almenskole“.

HAKON FOGH, Rektor, er født den 27. Juli 1887 i Vordingborg som Søn af Distriktslæge C. F. Fogh og Hustru Adelheid, født Mathiassen, gift 1913 med Margrethe Slomann. Student fra Herlufsholm 1905, cand. mag. 1911, pædagog. Eksamen 1911, Lærer ved Marselisborg Skole 1912, ved Helsingør højere Almenskole 1914, Lektor samme Steds 1929, Rektor ved Kolding højere Almenskole fra 1929. Medlem af Bestyrelsen for cand. mag. Organisationen fra 1921—29 og for Gymnasieskolernes Lærerforening fra 1925.



H. FOGH
Rektor.

KOLDING KOMMUNALE SKOLEVÆSEN. Om Almueskolevæsenets Tilstand i Kolding, før Byens (danske) Skole ved Kancelliresolutionen af 21. April 1792 blev oprettet, haves kun sparsomme Efterretninger.

Undervisningen besørgedes af Skoleholdere, hvis Virksomhed nærmest synes at have haft en privat Karakter, om den end ingenlunde var uden Kontrol og Tilsyn fra Byens Autoriteter, der meddelte Tilladelsen til at holde Skole. Af saadanne Skoleholdere og deres adjuncti omtaler J. J. Fyhn i Efterretninger om Købstaden Kolding „Niels Mikkelsen, ansat 1595, Johannes Harboe, Peder Olsen og hans adjunctus Mads Jensen Wraae“.

I Aaret 1777 oprettedes den Collinske Skole, der snart kaldtes den Collinske Skrive- og Reigneskole, som var stiftet af Christian Collin, Forvalter paa Stamhuset Fusingø ved Randers, der ved sin Død 1786 ved et Gavebrev af 14. Maj 1772 skænkede Kolding By en ikke ubetydelig Kapital, af hvilken en Del skulde anvendes til Oprettelsen af en fri Skole, i hvilken 40 til 50 Børn af fattige Forældre skulde undervises i Christendom, Læsning, Skrivning, Regning og noget af Geometrien.

Og ligeledes en Haandgerningsskole for fattige Piger, som i et Antal af ca. 20 skulde nyde Undervisning i et treaarigt Kursus.

De Forældre, der ikke kunde eller ikke vilde holde deres Børn i Latinskolen, var henviste til enten at holde privat Informator eller at sende dem som betalende Elever til den Collinske Skole, hvis hele Undervisningsplan bar det gammeldags

Præg. Intet Under derfor, at de Klager, som den gamle Pastor Bakke havde istemt over Ungdommens mangelfulde Oplysning, vedblev at lyde, og at Trangen til en tidssvarende dansk Skole blev stærkere og stærkere.

For at afhjælpe denne fremkom Kolding Kirke- og Skoleinspektion i Aaret 1792 med et Forslag til det kgl. danske Kancelli om, at der foruden den frie Skole maatte blive oprettet en dansk Skole i Kolding samt ansat en duelig Lærer ved samme. Skoledirektionen, Stiftamtmand Hellfreid og Biskop Middelboe, anbefalede Sagen, der ogsaa under den 21. April 1792 opnaaede Kancelliets Approbation.

I August Maaned 1805 gæstedes Kolding af Præsidenten for det kongelige danske Kancelli, Kammerherre Kaas, der dengang vistnok foretog en Slags Inspektionsrejse for at undersøge visse Købstæders Skoleforhold og andre offentlige Tings Tilstand. Han havde kort Tid i Forvejen besøgt Ringkøbing og der ladet tilføre Raadstueprotokollen en Opfordring til Skoleinspektionen til uopholdelig at indkomme med Forslag til en ny Skolebygning. En lignende Anskuelse maa Skoleinspektionen i Kolding have gjort, thi i en Skrivelse til Kirke- og Skoledirektionen i Ribe siges følgende:

„Længe har det været vores Ønske at kunne see en forbedret Indretning ved Skolevæsenet tilvejebragt her i Byen, og i Forbindelse dermed, som højst nødvendigt, at erholde om en Skolebygning, hvorudi Skole-Ungdommen, afdeelt i forskellige Klasser, kunde nyde Undervisning i særskildte Værelser. Denne Hovedmangel i en Købstad som Colding har ikke undgaaet Herr Kammerherre og Cancelli-Præsident Kaas Opmærksomhed, da han d. 10. Maj undersøgte Byens offentlige Tings Tilstand, og med os udfandt det Stæd, hvor de fornødne Skole- eller Læse-Værelser, samt til Undervisning i et eller andet nyttigt Haand Arbejdet til Afvexling med Skole Undervisningen med nogen Tilbygning beqvemmelig kunne indrettes, nemlig i Colding Kirkes nordre Kapel, som ganske er overflødig til Brug som Kirke, saasom den øvrige Kirke er mere end tilstrækkelig for Menigheden. . . .“

Man fik da Tilladelsen og i Foraaret 1807 begyndtes Arbejdet paa Bygningen, og den fuldendtes mod Slutningen af Aaret ved Michellii Tid.

Den 29. Juli 1814 udkom de to Skoleanordninger, der var Resultatet af den store Skolekommissions aarlange Arbejde. Og man fejler næppe ved at antage, at det var denne kraftige Impuls der endelig formaaede at lukke Kolding Borgerskoles Døre for Soldater og Kornsække og aabne dem for de rette Vedkommende . . . i Aaret 1814 blev den offentlige Skolebygning indrettet i den nordre Fløj af Kirken ved en 2 Fags Tilbygning, og begge de ommeldte Skoler blev da til een Skole.

Ved Siden af denne Skole stod den nyoprettede Almueskole, eller som den snart kaldtes Friskolen. Den bestod af 2 Klasser, Lokale fik man i det tidligere militære Sygehus paa Hjørnet af Losbygade og Hospitalsgade, som Kommissionen den 1. September 1840 lejede af Repræsentantskabet paa 16 Aar for 48 Rdl. Sølv aarlig. Men med Hensyn til Skolelokalerne skete en Forandring, idet Friskolens Bygning ikke i Længden viste sig at være hensigtsmæssig. Lejemaalet hævedes derfor i Aaret 1847, og i Sviegade opførtes en ny Skolebygning, som toges i Brug i November s. A.

Imidlertid voksede Elevantallet i Skolerne, Borgerskolen havde ikke i flere Aar kunnet rumme alle sine Elever — Pigeklassen maatte laane Hus i den tidligere omtalte Larsens Gaard — og hvad Forskolen angaar, da gjorde en ministeriel Skrivelse af den 10. August 1855 opmærksom paa, at dens Børneantal var altfor stort for een Lærer. Man maatte derfor være betænkt paa dels yderligere at forøge Personalet, dels at sørge for bedre Plads for Skolerne.

Hele næste Aar gik med Forhandlinger, og først i 1856 blev Bygningen opført paa Hjørnet af Blæsbjerggade og Sviegade, som snart efter — ifølge ministeriel Tilladelse — fik Navnet Skolegade.

Medens Borgerskolen saaledes udvidede sig, havde der ogsaa paa Friskolen vist sig saa stærk en Tilgang, at man kom til at mangle Plads. En Tidlang hjalp man sig med at laane den forladte Borgerskole ved Kirken, men dels forestod her en Restauration, ved hvilken den nordre Fløj atter skulde gives tilbage til Kirken, og dels var den gamle Skole stærkt medtagen af Tidens Tand. Kommissionen forespurgte derfor Repræsentantskabet, om man skulde leje et Lokale andetsteds eller udvide Bygningen i Sviegade. Det sidste anbefaledes, men da man foreløbig ingen Penge kunde skaffe dertil, blev der lejet et Lokale hos Værtshusholder Lassen. Og først i 1859 blev Tilbygningen til Skolen opført.

Kolding kommunale Skolevæsen bestaar nu af: Kolding kommunale Forskole, der er opført 1856 og er beliggende paa Hj. af Blæsbjerggade og Skolegade, ligeledes er opført en Bygning i Blæsbjerggade 1908. Kolding kommunale Pigeskole, som er opført 1879 og er beliggende i Skolegade, blev i 1898 underbygget med Kældar til Børnebespisning, og samtidig blev der tillige opført en Bygning i 3 Stokværk ved Siden af den ældre. Kolding kommunale Drengeskole, som er beliggende i Kathrinegade, er opført 1904.

Det kommunale Skolevæsen ledes af Skoleinspektør Blom.

KOLDING TEKNISKE SKOLE. I Begyndelsen af indeværende Aarhundrede oprettedes i Kolding en Søndagsskole, som med Øvrighedens Tilladelse holdtes paa Raadhuset. Her erholdt den konfirmerede Ungdom af Haandværkerstanden fri Undervisning i Retskrivning, Calligrafi, Frihaandstegning og Bygningstegning, Geometri og Regning.

For at kunne bestride de fornødne Udgifter til denne Skole, ansøgte d. 6te August 1805 om Bidrag fra Fondet ad usus publicos, det ansøgte bevilgedes ikke, hvorimod man henviste til Byens Kæmnerkasse, som ogsaa tilstod Skolen en aarlig Understøttelse af 40 Rdl., og bestemtes da tillige, at ogsaa andre udenfor Haandværkerstanden kunde deltage i Undervisningen imod at erlægge en passende aarlig Betaling derfor.

Skolen skyldtes fornemmelig Litteratus Geszner, der boede i Kolding, sin Tilværelse, han var en af dens Lærere, den egentlige Bestyrer og saa at sige dens virksomme Organ, thi med ham opkom, stod og faldt den.

Om Aftenskolens allerførste Leveaar findes der desværre ingen Oplysninger, men man ved, at den er oprettet i 1854 af daværende Lærere ved Kolding kommunale Skolevæsen, afd. Folketingsmand C. P. Berg og ligeledes afd. Lærer P. Hansen, som en Aftenskole med Undervisning i Elementærfagene, og dette er altsaa den tørste Begyndelse til Kolding tekniske Selskabs Skole.

Den 28. September 1857 blev der holdt et Møde af Foreningen for den frie Aftenskole i Kolding, hvor 130 Herrer og Damer havde indtegnet sig som Medlemmer med aarlige Bidrag fra 2 Mk. til 5 Rdl. til et Beløb af 82 Rdl. 4 Mk., desuden havde dels nogle af Medlemmerne, dels andre en Gang for alle ydet Bidrag fra 2 Mk. til 5 Rdl. til et Beløb af 14 Rdl. 1 Mk. „Ialt er der saaledes indkommen 87 Rdl., og det staar vel til at haabe, at en eller anden endnu vil indmelde sig som Medlem, eller have en Gave tilovers til Skolen“.

Den 8. December 1857 meddeler Bestyrelsen, at Undervisningen, som projekteret, har været drevet i 2 Klasser, og at Skolen har været besøgt af 59 Elever, samt at Skolen i det hele taget er i god og glædelig Fremgang.

Den 4. Maj 1862 er imidlertid Foreningen af Haandværkere og Industridrivende blevet stiftet, og i sine Love optager den som et af sine Formaal at støtte Aftenskolen.



Kolding tekniske Skole.

Der meldte sig omtrent 80 Elever til Optagelse, men da Lokalerne ikke kunde rumme mere end ca. 40, saa man sig nødsaget til at udelukke alle under 13 Aar. Undervisningen begyndte saa den 5. Oktober.



O. C. L. ESPERSEN
Forstander.

Den 1. September 1889 nedlagdes Grundstenen til den ny Bygning, hvortil Staten havde bevilget 19,000 Kr. og fra Kolding Kommune var der tilsagt et Tilskud paa 8,000 Kr. Skolebygningen er frit beliggende i Platangade. Den bestaar af Kælder, 2 Etager og Loftsetage og er opført af røde Mursten. Forsiden er rigt forsiert med Formsten i Vinduesindfatningerne og Gesimser, og under det stærkt fremspringende Tag findes en større Frise i brændt Ler, modelleret af Billedhugger Møller. Portalen er af østerlandsk Sandsten.

I 1906—07 opførtes en Tilbygning i 3 Stokværk med Foredragssal. Skolen har udvidet sin Undervisning for Bygnings-

haandværkere med Afgang fra Skolen som Bygningskonstruktører. Der er en Dag-skole for alle Haandværk og en særlig Malerskole. I Aftenskolen er der foruden almindelig Haandværkerundervisning indført Værkstedsundervisning for Typografer, Malere, Barberere, Guldsmede, Bogbindere og Blikkenslagere. Endvidere forberedes til Kedelpasser-, Motorpasser- og Maskinpasserprøven samt til almindelig Maskinist-eksamen. Skolen havde i 1932 39 Lærere og 442 Elever i Aftenskolen og 125 i Dagskolen. Skolens nuværende Forstander er O. C. L. Espersen.



Amtssygehuset.

BY- OG AMTSSYGEHUSET i Kolding. I Kolding Bys Regnskab for 1738 findes for første Gang „Sygehuset“ omtalt, idet dets Inventar staar omtalt deri, dette var imidlertid saa ringe, at man nærmest maa antage, at det har været en „Sygestue“. I 1760 er Inventarielisten betydelig udvidet og samtidig benævnes Anstalten som „Sygehuset i Klostergade“. Det skal have udgjort en Del af Fattiggaarden, som laa hvor nu Havnegade begynder. I 1785 indrettedes i Helligkorsgade et Sygehus, der hovedsagelig var bestemt til at optage syphilitiske Patienter fra Kolding Købstad og Distrikt. Det var en 1-etages Bygning paa 7 a 8 Fag og indeholdt 5 Sygestuer foruden et Par Værelser, som beboedes af Økonomen og hans Kone. Der var fælles Gaard for Sygehuset og Naboejendommene, og disses Beboere følte sig som hørende til dette, og en yndet Fornøjelse var om Aftenen at gaa ind paa Sygehuset og høre Patienterne fortælle Historier. Man foretog ogsaa Operationer, men Materialet dertil var saa som saa, og da Bataillonskirurg Færber

engang skulde operere, gik der Bud over Gaden til Skomagermester Møller om at laane hans Egetræsbord til Operationsbord.

Efterhaanden forfaldt Sygehuset mere og mere, og i 1835 var det ganske ubrugeligt som Sygehus. Som Følge deraf opførtes da et grundmuret Sygehus Nord for Sct. Jørgens Hospital, og dette toges i Brug den 1. April 1838. I Sammenligning med det gamle Sygehus i Helligkorsgade betød det ny i Hospitalsgade et stort Fremskridt. Distriktskirurg i Kolding, P. A. C. Rosendahl, udtaler om dette: „Hvor meget er der ikke virket for Byen i de senere Aar, et skønt og rummeligt Sygehus, som næppe har sin Lige i nogen af Jyllands Købstæder. . . .“. 30 Aar senere beskriver Dr. Chr. Petersen Sygehuset som værende en 1-etages Bygning, indeholdende 7 Sygestuer, et Badeværelse og en Visitationsstue, der baade tjente som Lægeværelse og Operationsstue. I 1864—65 blev der paa Loftet indrettet 4 Gavlværelser til Brug for veneriske Patienter. Værelserne blev lavede af simple Bræddeskillevægge og foran Vinduerne sættes Jerngitter. Om Natten aflaaedes Dørene for saa vidt muligt at hindre Samkvem mellem mandlige og kvindelige veneriske Patienter, og naar der tænkes paa, at Loftets øvrige Indhold bestod af Tørv og kløvet Brænde, kan man kun prise det Held, at der aldrig har været større Ildebrand i Sygehuset, thi Loftsværelsernes Beboere vilde da være redningsløst fortabte.

I Sygehuset færdedes alle Slags Patienter mellem hinanden: Kirurgiske og medicinske, mandlige og kvindelige, veneriske, Fnatpatienter og Patienter med smitsomme Sygdomme. Naar der ikke meddeltes, at der var Pladsmangel der, saa skyldtes det, at Folk ligefrem nærede Skræk for at blive indlagt der. Sygehuset var oprindelig bestemt til 20 Senge, men efter Udvidelsen var der Plads til 29 Senge.

Allerede i 1865 taltes der om at bygge et nyt Sygehus, men Sagen stillede i Bero indtil 1874, da den igen toges op. Endelig i 1877 vedtog By- og Amtsraadene at opføre et nyt Sygehus, og Grunden til dette købtes. Den var ca. 3 Td. Land stor, kostede 10,439 Kr. og laa i Zahns Toft. Her paabegyndtes Arbejdet i Juni 1879, og i November 1880 fandt den endelige Aflevering Sted, der fejredes ved en Middag paa Kolding Raadhus.

Sygehuset havde Plads til 44 Patienter, og det bestod af en Hovedbygning med 12 Sygestuer, hvori var 30 Senge, en Økonomibygning, en Bygning indeholdende 12 Senge, beregnede til veneriske Patienter, og to Celler til sindssyge, en Desinfektionsbygning og Ligkapel. De tre første Bygninger opførtes i to Etager. Bekostningen ved Opførelsen var ca. 150,000 Kr.

Mange mente, at Sygehuset var større end nødvendigt, men dette viste sig snart aldeles ikke at være Tilfældet. Medens Befolkningen tidligere havde haft en stor Rædsel for at blive indlagt, fordi man her risikerede at komme i Berøring med hvad som helst, begyndte den nu, da veneriske, Fnatpatienter og sindssyge holdtes afsondrede for sig, at føle sig bedre tilpas paa Sygehuset. Man indsaa, at adskillige Sygdomme langt bedre kunde behandles her end i Hjemmet, og alene dette havde en Stigning af Patientialet til Følge.

I 1894—95 opførtes en 2-etages Epidemibygning, beregnet til 40 Senge, foruden Operationsstue, Badeværelse m. m. Den toges i Brug i 1896 og kostede ca. 100,000 Kr. I 1907 udvidedes Sygehusets Hovedbygning, hvilket kostede ca. 100,000 Kr. Der opførtes et Tuberkulosehospital til 55,000 Kr. og en Vaskeribygning og Cellebygning til ca. 33,000 Kr. Endelig i 1918—20 udvidedes Sygehuset mod en Betaling af 1,835,000 Kr.

Sygehusets overordnede Personale bestaar af: Overlæge, Dr. med. J. Boysen, Sygehusinspektør H. J. Hansen, 1 Reservelæge og 1 Oversygeplejerske.

Sygehusets nuværende Bestyrelses Formand er Konsul Chr. Stenderup.



CHR. S. STENDERUP
Konsul.



JAKOBI BOYSEN
Overlæge.



HANS J. HANSEN
Inspektør.

CHR. S. STENDERUP, Grosserer, Konsul, Fi. H. R. 3., Ø. r. K. 2., er født den 15. August 1877 i Kolding som Søn af Grosserer N. P. Stenderup og Hustru Clara Marie, født Høyer, gift 1902 med Hansine Petersen. Uddannet hos F. C. Sievers jr., Haderslev, fra 1893–94, hos J. A. Bielenberg i Kiel fra 1895–96, ansat hos N. P. Stenderup i Kolding 1898, hos Rømler og Co. i Newcastle 1900, Købmand i Kolding fra 1901, Medindehaver af Sydiysk Korn- og Foderstof-Kompagni i Kolding fra 1909. Medlem af Bankraadet for Kolding Laane- og Diskontokasse fra 1917–25, Næstformand for sammes Repræsentantskab fra 1925, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af Arbejdsgivere ved Kolding Havn fra 1919, Formand fra 1922, Medlem af Bestyrelsen for Kolding Handelsforening fra 1917–20 og for Principalforeningen i Kolding fra 1920, Medlem af Københavns Bedømmelses- og Voldgifts-Udvalg for Korn- og Foderstofhandelen fra 1921, Æresmedlem af Kolding Sømandsforening 1922, Medlem af Dansk Arbejdsgiverforenings Repræsentantskab, Medlem af Kolding Skatte-ligningskommission fra 1923–25 og af Kolding Byraad, Formand for By- og Amtssygehuset i Kolding, Næstformand i Bestyrelsen for Akts. Jysk Saasæd og Korn-eksport i Kolding, Medlem af Bestyrelsen for Kolding borgerlige Skydeselskab af 1786, Formand i Bestyrelsen for Akts. Brødrene Madsens Maskinfabrik i Asnæs, Medlem af Bestyrelsen for Akts. Ole Sørensen & Co. i Kolding, finsk Vicekonsul siden 1920.

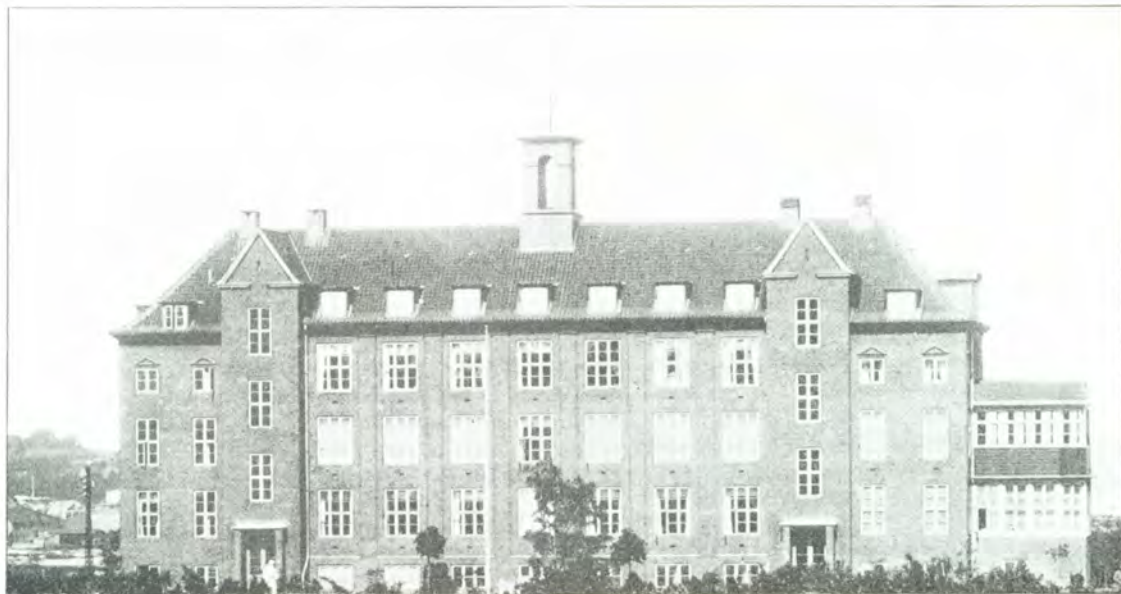
JAKOBI BOYSEN, Overlæge, Dr. med., er født den 15. Januar 1870 i Drabæks Mølle som Søn af Møllejer H. J. Boysen og Hustru, født Wildfang, gift 1ste Gang 1907 med Adelaide Elisabeth Borch (død 1927), gift 2den Gang 1929 med Rosa Petrea Møller. Student 1887, med. Eksamen 1894, praktiseret i Council Bluffs i Iowa fra 1894–95, Reservelæge ved Randers Sygehus 1899–1900, Dr. med. (om Galdestenens Struktur og Pathogenese) 1900, Overlæge ved By- og Amtssygehuset i Kolding siden 1900. Medlem af Kolding Byraad og Sundhedskommission fra 1903–09.

HANS JAKOB HANSEN, Sygehusinspektør, er født den 26. August 1861 i Vejen som Søn af Skipper J. Hansen, gift med Kristine Marie Prebensen. Lært Murerfaget, Ophold i Tyskland i 5 Aar, Bygningskonstruktørexamen i Hannover, Assistent hos Arkitekt Fusing og Fabrikant J. A. Hansen, Kolding, siden 1909 Inspektør ved By- og Amtssygehuset i Kolding.

SCT. HEDVIGS KLINIK. Paa et af de højeste Steder i Kolding Bys Udkant, med den herligste Udsigt ud over Byen og Fjorden, ligger den smukke Sct. Hedvigs Klinik.

Oprindelig havde Kliniken til Huse i Kathrinegade, men den overvældende Pladsmangel gjorde i flere Aar Forholdene her uholdbare, og ved et utrætteligt Arbejde af Monsignore Olrik lykkedes det at skaffe Midler til den nye Bygning, der er tegnet af Arkitekt Ernst Petersen, Kolding.

Alt er indrettet med Hensyntagen til selv de strengesie Krav, og til Kliniken er knyttet de fire Kolding Læger, Kredslæge, Dr. med. Axel Hansen, Specialist i Rønt-



Sct. Hedvigs Klinik.

genologi, Dr. E. Brandorff, Specialist i Kirurgi, Dr. Chr. Hvidt, Specialist i Øre-, Næse- og Halssygdomme, samt Dr. Johs. Kjøbye, Specialist i Øjensygdomme.

Den daglige Ledelse er lagt i Hænderne paa Priorinde Søster Virginia, der sammen med de 10 Søstre udøver Sygeplejergerningerne. Kliniken har Plads til 54 Patienter foruden 12 paa Børnestuen, og i nederste Etage er der indrettet en fuldt moderne Badeafdeling, hvor der nu kan gives enhver Form for medicinske og Lysbade.

DEN KATOLSKE MENIGHEDSSKOLE i KOLDING er stiftet i 1882, og Undervisningen foregik i de første Aar i Sognepræstens Spisestue. Efterhaanden som Børneantallet voksede, købte Menigheden en Bygning, der er beliggende umiddelbart ved Kirken og Præsteboligen, og her har man været nødt til Gang paa Gang at foretage Udvidelser, saa Skolen nu har udmærkede Lokaler samt en lille hyggelig Sal, og Undervisningen, der ledes af Pastor Olrik, varetages af tre Hedvig-søstre. Børneantallet er ca. 70.

BØRNEHJEMMET SCT. JOSEF I KOLDING. Da Hedvigsøstrene i 1929 flyttede deres Klinik fra Kathrinegade op i den smukke nye Bygning paa Domhusgade, blev den gamle Klinikbygning indrettet til Børnehjem, og her modtages Børn fra Byen og Omegnen i Alderen indtil 14 Aar og faar god og kærlig Pleje. For Tiden huser Hjemmet 20 Børn og modtager Tilskud fra Kommunen for de Børn, der paa dennes Foranledning bliver anbragt der.

Børnehjemmet ledes af Søster Leonia, der sammen med tre andre Hedvigsøstre udfører alt Arbejdet selv.



De Gamles Hjem.

DE GAMLES HJEM er opført af Kolding Kommune i Aarene 1909--10. Forslaget om at bygge et Alderdomshjem i Overensstemmelse med Arkitekt Hagerups Tegninger og Planer kom til Behandling i Byraadsmødet den 5. August 1909 og fik en meget velvillig Modtagelse, idet det uden Afstemning gik til 2. Behandling, som fandt Sted den 19. August s. A. Her blev Opførelsen enstemmig vedtaget. Samtidig besluttede Raadet, at Hjemmet skulde ligge paa den gamle Markedsplads.

Den 17. Marts 1910 hejstes Kransen, og den 15. Oktober s. A. flyttede de første Beboere ind paa De Gamles Hjem.

Bygningen, der ligger højt og frit med Udsigt til Fjorden og de to Landeveje, er holdt i Palæstil med Hovedbygning, der vender mod Øst ned mod Losbygade, og to Sidefløje. Hjemmet blev udvidet i 1914, idet Manzardetagen toges i Brug til Behoelse.

Bygningen og Inventar staar herefter Kommunen i 190,000 Kr., men i dette Beløb er Grunden ikke medregnet

I Hjemmet er der 70 enkelte og 10 dobbelte Værelser, som giver Plads til 90 Personer, desuden er der en Sygeafdeling med 12 Sygesenge. Der er Lejlighed for Økonomen og Værelser til 7 Piger og 2 Sygeplejersker. Tillige forefindes der en

Festsal, Bibliotek, Læse- og Rygeværelse samt 2 Badeværelser. Det store fælles Køkken med Anretterværelse, Spisekamre og Fadebur er i Kælderetagen. Herfra gaar en elektrisk Madelevator op igennem de forskellige Etager. I hver Etage er der et lille Tekøkken, og herfra uddeles Maden til de forskellige Afdelinger. I Kælderetagen er endvidere Vaskerum med Vaske-maskine, Skyllekar og Centrifuge, Tørrestue, Stryge- og Rullestue, Oplagsrum for Linned, Brændselsrum og Ligstue. Der er indlagt elektrisk Lys, Centralvarme og 17 W. C.'er.



A. LORENZEN
Økonom.

Hjemmets daglige Ledelse forestaas af et Ægtepar, en Økonom og hans Hustru, under Tilsyn af Kolding Byraads Udvalg vedrørende Aldersrente.

Hjemmet er bestemt til Optagelse af trængende, som er berettigede til Aldersrente i Henhold til Lov Nr. 134 af 1. Juli 1927, og som



I. VESTERGAARD
Sygeplejerske.

skønnes paa Grund af høj Alder eller større Svagelighed hensigtsmæssigt at kunne forsørges i Hjemmet.

Ved Optagelse i Hjemmet bestemmer Udvalget, hvilke Ejendele de paagældende maa medtage paa Værelset.

Beboerne forsynes med alt, hvad der er fornødent til deres Underhold, Føde, Vask, Renlighed, Lægehjælp og Medicin samt Klædningsstykker, forsaavidt de ikke selv kan tilvejebringe saadanne. Til Smaaafornødenheder udbetales der hver Beboer 1 Kr. ugentlig.

Hjemmets Økonom er Anton Lorenzen, der har beklædt Stillingen siden Hjemmets Oprettelse. Dets Sygeplejerske er Frk. Ingrid Vestergaard.

OVERMARKSGAARDEN, KOLDING FORSØRGELSESHJEM, der opretholdes af Kolding Kommune, er bygget i Aarene 1915—17 og har Plads til ca. 60. Hjemmet er delt i 2 Afdelinger, den ene for subsistentløse Mænd, der under Ledelse af en Arbejdsfører beskæftiges med forskellige Husflidsarbejder, Poseklistren, Maattefletning o. l., samt med Arbejde i en 2 Tdr. Land stor Have, og den anden huser de uarbejdsdygtige og syge samt Kvinder. I Sygeafdelingen er der ansat en Sygeplejerske. Den daglige Ledelse varetages af Økonom Therkild Hansen og Frue.

THERKILD HANSEN, Økonom, er født den 4. Marts 1874 i Leirskov som Søn af Væver Hans Hansen, gift med Anna Jensen. Uddannet ved Maskinfaget, ansat paa Mejeriernes Maskinfabrik i Kolding indtil 1918, Undersøger ved Kolding Fattigvæsen, siden den 1. Oktober 1930 Økonom ved Kolding Forsørgelseshjem.

KOLDING BØRNEASYL i Markdannersgade, der er stiftet i 1867, søger at yde en Hjælp til Byens Arbejdersfamilier, hvor Husmoderen maa arbejde for andre. Uden Vederlag modtages Smaabørn mellem 3 og 7 Aar hver Dag fra Kl. 8 Morgen til 6 Aften og beskæftiges Dagen igennem med forskellige Smaaarbejder, Anskuelsesøvelser, Fortællinger o. s. v., der kan bidrage til at udvide deres Opfattelsesevne og give dem et bedre Ordforraad og et sundere Stof for Fantasien end det, der bydes Smaabørnene i Baggaardene, paa Gaderne og Stræder. Foruden Undervisning faar

Børnene daglig al den varme Mælk, de kan drikke til deres Mad. Børneasylet ledes af en Bestyrelse med Pastor Nordentoft som Formand og Købmand J. O. Brandorff som tilsynsførende. Bestyrerinden er Frk. N. Eskildsen.



N. ESKILDSSEN
Bestyrerinde.

FRK. MARIE MIKKELSENS BØRNEHAVE.
Under de hyggeligste Forhold, i de to store og solrige Stuer, der er fyldt med Legetøj af enhver Art, tumler 24 Smaabørn sig under Frk. Mikkelsens kyndige Ledelse hver Formiddag. Og uden at de ved af det, lærer de daglig noget nyt, deres Horisont udvides, og som i en dejlig Leg erfarer de, at Lærdom og Kundskaber ikke er noget forfærdeligt, og naar de bliver 7 Aar, skal de ikke i Skole for at lære noget, men for at blive endnu dygtigere, end de er, og for at give Plads for nye Legebørn hos Frk. Mikkelsen.



Frk. MIKKELSEN
Bestyrerinde.

KOLDING GASVÆRK. Den største Begivenhed, der skete i Byen lige før Kri-gen, var Gasværkets Anlæg. Planerne om et Gasværk var allerede fremme i de første Aaringer af Halvtredserne, og 1858 nedsattes den første Gaskomité.

I 1860 købtes der til Gasværket et Stykke Jord Nord for Havnen af Skipper Hansen, og kort Tid efter afhændede Slotsmøllens Ejer, H. W. Meyer, et Stykke Eng for 24 Sk. pr. Kvadratalen.

Her skulde Gasbeholderen ligge. Og Gasværket blev færdigt i Eftersommeren 1861. Søndag den 22. September 1861 var Koldings Gader for første Gang belyst med Gas, og alle var paa Benene for at se dette Særsyn og for at skumle over Lygternes Anbringelse. Pengene til Gasværket var tilvejebragt ved et Laan paa 40,000 Rdl.

Gasbelysningen var den Gang en noget dyr Fornøjelse, idet Gasprisen var pr. 1000 Kubikfod 21 Mark, men Aarene efter nedsattes den til 20 Mark. Prisen paa Lysgas var i 1910 4 Kroner.

Den 18. Maj 1905 vedtoges det af Byraadet at opføre et nyt Gasværk. Gasværket kostede ca. 350,000 Kroner og toges i Brug i Efteraaret 1907, hvorefter det gamle Gasværk blev nedbrudt.

KOLDING VANDVÆRKS Tilblivelse. I 1876 rejste Lægerne i Byen en Klage over Vandet i et større Antal af Byens Brønde.

Der nedsattes et Udvalg. En Difteritis-Epidemi fremmede Agitationen. Aaret efter var der fra Ingeniørfirmaet English & Hansen fremkommen Betænkning og Over-slag over Anlæg af et Vandværk. Man tænkte den Gang at tilvejebringe Vand fra Skovmøllen eller Seest eller Stallerup Sø. Slotsmølleegnen blev ogsaa nævnt, men Sagen trak ud.

I 1880 fremkom der i Hygiejniske Meddelelser en Artikel af en Knud Høier om Byens Drikkevand. Høier havde undersøgt 40 Brønde i Byen og gennemgaaende fundet Vandet meget daarligt.

Endnu laa Sagen hen til 1883, da et Ingeniørfirma i Flensborg agiterede for et Vandværk i Kolding. Slotsmøllens Bestyrelse bevilgede 1000 Kroner til Hjælp til dette Firmas Undersøgelser af Vandmængden i Slotsmølleegnen, og der foretoges en Række Boringer.

Byraadet nedsatte et Udvalg til Oprettelse af et Vandværk. I dette Udvalg sad fra først af Schjørring, Grau, Warburg, J. L. Hansen og Zahn, men da Udvalgets Virksomhed kom til at strække sig over et Tidsrum af godt og vel 3 Aar, kom der efterhaanden andre med, nemlig J. Jensen, Fich, H. Nielsen og Enevold Sørensen.

Læge Fich skrev i Bladene en lang Række Artikler om Nødvendigheden af et Vandværk. Han holdt paa Slotsmølleegnen, men der rejste sig en Agitation mod dette Sted, og man lod Fich høre, at han var Medlem af Slotsmøllens Bestyrelse. Busse, Jens Jensen og Grau indkaldte et Borgermøde, der viste sig at være imod Slotsmølleegnen.

Kort efter strandede Udvalgets Underhandlinger med Slotsmøllen, og man begyndte snart her, snart der at bore efter Vand. Blandt de mange Steder, hvor der blev boret, kan nævnes en Eng ved Munkensdam, Eilers Eng ved Vejen til Dyrehavegaard, Byens Eng bag Steilbjerg, et Sted bag Skovhøj, Graus Toft og Slagter Clausens Eng i Søndervang. Resultatet var de fleste Steder ikke overvældende. Blandt de forskellige Steder, man prøvede, var ogsaa Kæmnerengen. Steins Laboratorium anerkendte ogsaa Vandet derfra, det kom fra et 10 Meter bredt og 18 Meter dybt vandførende Gruslag.

Der købtes Rør, og Tilbud paa Opførelse af Højdereservoiret modtoges, men pludselig, den 4. Juni 1885, hed det, at Brønden, man var i Færd med i Kæmnerengen, spydede Sand, som om hele Nørrebakke vilde op gennem den.

Den 26. Juni foreslog Borgmesteren at standse Arbejdet som frøgtelst, men de øvrige Udvalgsmedlemmer vilde dog se Tiden an. Hjælpen kom i Skikkelse af en Brøndborer Anger nede fra den tyske By Nordhausen. Han skulde være overordentlig dygtig og ud af en Familie, hvor man i mange Aarhundreder, Søn efter Fader, havde været Brøndboere.

Tyskeren tog fat, naaede 59 Fod, fik en Udbetaling — og saa tog han sit Tøj og forsvandt Syd paa. Andre tog fat, og endelig den 20. August 1885 vedtog Byraadet med 14 Stemmer mod 2 at anlægge et Værk i Kæmnerengen. Vandværket opførtes nu i Sommerens Løb. Da det var færdigt, stod det Byen i 242,000 Kroner.

Til at begynde blev det drevet ved Damp, men nu drives det ved Elektricitet. Forsyningsomraadet bestaar af to Trykzoner, hvis nederste Beholder rummer 792 m³ med en Vandspejlskote af 55 m. Den øverste Beholder rummer 220 m³, Vandspejl 95 m over daglig Vande.

Vandtaarnet, som ligger Nord for Byen, er opført i 1914. Vandværkets største Døgnforbrug var i 1924 2800 m³, Aarsforbruget var 796,221 m³.

KOLDING ELEKTRICITETSVÆRK. I Eftersommeren 1895 indkom der fra forskellige Sider Andragender til Byraadet om Koncession til Anlæg og Drift af et Elektricitetsværk. Byraadet afslog alle disse Andragender under Henvisning til, at Kommunen selv vilde tage Initiativ i denne Sag.

Der nedsattes et Udvalg, bestaaende af: Evd. Lau, J. Lauridsen, A. L. Johansen, S. W. Bruun og Enevold Sørensen. Udvalget indhentede ved sin Formand forskellige Oplysninger og forelagde sit Materiale for Byraadet, der den 19. Juni 1879 med 10 Stemmer mod 5 vedtog et kommunalt Elektricitetsværk. Dette var færdigt det følgende Aar.

Og det besluttedes at ansætte en Bestyrer, der tillige skulde fungere som Stads- og Havneingeniør. Hertil valgtes den 2. Juni 1898 Civilingeniør, cand. polyt. St. Løchte. Som Værkfører ansattes den 1. September samme Aar Elektriker S. Jacobsen.

Værket toges i Brug i December 1898. Elektricitetsværket kostede ca. 250,000 Kroner. I 1900 anvendtes ca. 20,000 Kroner til Udvidelse af Batteriet og Køb af Grund til et Kulhus. Et Forslag af Byraadsmedlem C. Jensen om Nedsættelse af Elektricitetsprisen fra 6 Øre til 4 Øre pr. Hektowatt vedtoges 1901 og bragte Værket en betydelig Fremgang, og i 1904 maatte der foretages en Udvidelse, som kostede ca. 65,000 Kroner.

En ny stor Udvidelse stod den Gang paa Dagsordenen. Pengene til Elektricitetsværkets Opførelse toges ved Laan. Sagen afgjordes i Foraaret 1910. Elektricitetsforsyningen sker nu fra Interessentskabet Sydøstjyske Elektricitetsværker, der leverer Strøm baade til Byen og Oplandet. Værket har to Centraler, Dampkraftcentralen i Skt. Jørgensgade og Vandkraftcentralen i Harte. Byens største Døgnforbrug er 8148 Kwt., Aarsforbruget var 1925 ca. 1 Million Kwt.

KOLDING CENTRALBIBLIOTEK har til Huse i K. F. U. K.s Bygning paa Rende-banen. Det har efterhaanden samlet sig en Bogbestand paa ca. 18,500 Bind, og det har Ord for at være et af Provinsens alsidigst forsynede Biblioteker.

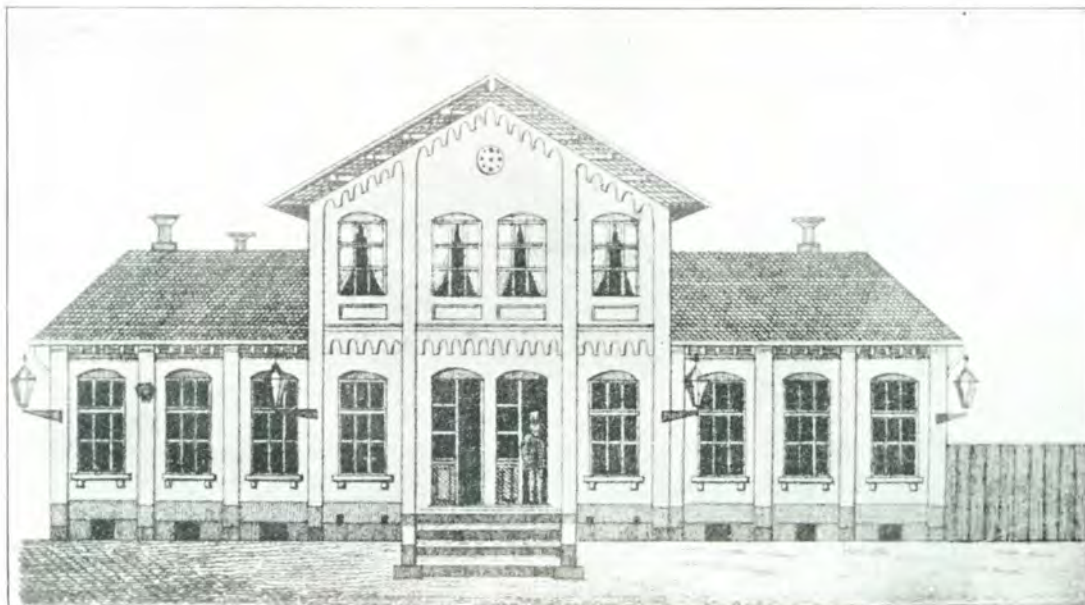
Det aarlige Budget er paa ca. 36,000 Kroner. Udlaanet er ret stærkt stigende, sidste Aar naaedes et Udlaan paa ialt ca. 88,000 Bind. Til Biblioteket hører en Læsesal og et velforsynet Haandbibliotek samt en Avislæsestue. De to Læsestuer har et gennemsnitligt Besøgstal paa ca. 100 daglig.

Foruden sin direkte Funktion som Bybibliotek er Centralbiblioteket, som Navnet siger, samlende Organ for en Række Sognebiblioteker i Omegnen. Biblioteket ledes af Bibliotekar H. V. Foldahl, der har været ansat her siden 1. September 1924. Hr. Foldahl er født i Gerlev ved Randers som Søn af Landbrugskandidat N. P. Hansen. Han tog i en ung Alder Præliminæreksamen og derefter Lærereksamen samt Kursus paa Lærerhøjskolen. Sin biblioteksmæssige Uddannelse har Hr. Foldahl faaet dels ved Vejle By og Amts Bibliotek, dels paa Statens Biblioteksskole. Før han kom til Kolding, var Hr. Foldahl ansat som Underbiblioteker i Lemvig og de sidste tre Aar som Bibliotekar i Nakskov. Foruden Bibliotekaren beskæftiger Biblioteket fire Assistentter.

KOLDING JERNBANESTATION. Banestrækningen Fredericia--Faris aabnedes for Driften den 1. November 1866, og Kolding fik hermed sin tørste Jernbanestation. Stationsbygningen, der laa omtrent paa samme Sted som den nuværende, var, som Billedet viser, ikke meget anselig.

Den viste sig ogsaa meget snart at være for lille, og den nuværende statelige Stationsbygning rejstes i 1883—84. Den blev med anerkendelsesværdig Forudseenhed bygget saa stor og rummelig, at den kunde slaa til lige til 1916, da der blev bygget en Ventesaal til Bygningens sydlige Ende, Skillerummene i Bygningen blev flyttet saaledes, at der fremkom en meget stor Forhal, der strækker sig gennem hele Bygningens Dybde, og Kontorerne, der efterhaanden var blevet noget trange, blev fortrinlige med Hensyn til Størrelse og Indretning.

Ved Ombygningen i 1883—84 blev Varehuset ikke flyttet, det blev liggende paa samme Sted, hvor det hele Tiden har ligget, lige overfor Hovedbygningen og i saa ringe Afstand fra denne, at der ikke blev Plads til ordentlige Perroner.



Kolding første Banegaard i 1866.

Stationen havde kun en virkelig Perron, 6 Meter bred, og et Trinbrædt, 1 Meter bredt, mellem 1. og 2. Spor. Med den tiltagende Persontrafik og den tiltagende Ind- og Udlæsning af Ilgods, blev denne Mangel paa Perronplads meget følelig og frembød en ikke ringe Fare for de rejsende. Ved Ombygningen 1916—24 fik Stationen to meget lange Perroner, $9\frac{1}{2}$ og $10\frac{1}{2}$ Meter brede. Disse vil formentlig i al Fremtid kunne give god Plads til Stationens rejsende og Gods.

Varehuset, der laa paa samme Sted fra Banens Aabning til 1920, saa saaledes ud: En Træbygning, 180 m², der til at begynde med brugtes som Pakhus for indgaaet Gods, og Halvdelen af en grundmuret Bygning, hvor der var Kontor og Pakhus for udgaaet Gods. Den anden Halvdel af Bygningen var Toldkammer

I 1885 blev der bygget en ny Toldkammerbygning bagved Varehuset ud mod Havnen. Den nævnte anden Halvdel af Varehusbygningen blev da overladt Gods-ekspeditionen. Den nævnte Træbygning blev degraderet til Syrepakhus. Hermed hjalp man sig igennem til 1903. Da blev der til Supplering af det gamle bygget et nyt Varehus af Bølgeblik (Materiale fra Esbjerg gamle Station) umiddelbart Nord for det gamle.



Kolding nuværende Banegaard.

Denne Udvidelse gav næsten 100 pCt. Forøgelse af Pakhuspladsen. I November 1920 blev det nuværende Varehus taget i Brug, Størrelse 100×13,8 Meter indvendigt Maal. Det var kønt og godt nok med meget højt Tegltag, Midterpartiet i 2 Etager med Ekspeditionen paa 1. Sal, en dejlig $3\frac{1}{4}$ Meter bred Perron mod Sporene, men — Administrationen skulde

spare, og Huset blev 40 Meter kortere, end det skulde være. I 1883—86 er der foretaget en Udvidelse til et Beløb 209,629 Kroner. For dette Beløb er en ny Hovedbygning opført, Plads og Spor udvidet. 1898—99 blev der bygget en Lokomotivremise og Remisespor. Stationen har altsaa faaet sin første Rangermaskine paa dette Tidspunkt.

I 1929—30 blev Stationen atter kastet ud i Byggeroderi. Toiletbygningen og et saakaldt Ilgodsvarehus Syd for Hovedbygningen blev nedrevet, og Byens Posthus blev bygget op til Hovedbygningen. Toiletbygningen blev indrettet Nord for denne.

Kolding Sydbaner aabnedes for Trafik den 1. November 1911. Den har 2 Linier: Kolding—Skamlingsbanken—Hejlsminde og Kolding—Taps—Vamdrup. Den fik sin egen Station i den sydlige Bydel, men ingen Forbindelse med Statsbanestationen. Først saa sent som i Juni 1922 aabnedes en Forbindelse mellem Kolding Sydbanegaard og Kolding Statsbanestation, men da havde Banens fortvivlede Kamp med Bilerne allerede taget sin Begyndelse.



J. F. N. SPEICH
Stationsforstander.

De forskellige Stationsforstandere, som har været ved Kolding Jernbanestation, skal vi her nævne: Ludvig Beck 1866—69, Broder Wigelsen Kaarsberg 1869—71, Ludvig Parelius 1871—77, N. G. Gothard Fischer 1877—82, Carl Axel Pagh 1882—98, Vilhelm Hansen 1898—1904, C. O. E. v. Späth 1904—14, J. F. N. Speich fra 1914, der er den nuværende Forstander.

JOHAN FREDERIK NICOLAJ SPEICH, Stationsforstander, er født den 23. Januar 1868 i Køge som Søn af Malermester C. F. Speich. Gift med Anna Christine Elisabeth Hansen. Ansat som Elev under D. S. B. i Køge 1. Oktober 1883, Assistent i København fra 1. April 1884 til 1. December 1899, Assistent paa Masnedø Station fra 1. December 1899 til 1. August 1904, Overassistent i Kolding fra 1. August 1904 til 1. April 1907, Overassistent i Fredericia fra 1. April 1907 til 1. December 1914, Stationsforstander i Kolding siden 1. December 1914.



J. P. BROE
Trafikkontrolør.

J. P. BROE, Trafikkontrolør, er født den 1. Maj 1888 i Fredericia som Søn af Købmand H. P. Broe. Ansat ved D. S. B. den 1. April 1897 i Sparkjær, Assistent bl. a. i Fredericia i 10 Aar. Trafikkontrolør i Kolding siden 1. Juni 1922.

JENS JØRGEN RASMUSSEN, Trafikkontrolør, er født den 20. August 1880 i Kolding som Søn af Ledvogter R. Rasmussen. Gift med Johanne Nicolaisen. Ansat ved D. S. B. i Vejle den 1. August 1897, Assistent i Hobro og Kolding, fra den 1. Juni 1923 Trafikkontrolør i Kolding.



J. P. C. MEYER
Trafikkontrolør.

JENS PETER CHRITAISIN MEYER, Trafikkontrolør, er født den 23. April 1881 i Aalborg som Søn af Restauratør P. F. Meyer. Gift med Dorthea Lund. Ansat ved D. S. B. i Aalestrup den 1. Januar 1900, Assistent i Esbjerg, Varde, Fredericia og Kolding, Trafikkontrolør i Kolding siden 1. August 1930.

TROLHEDE—KOLDING—VEJEN JERNBANE blev aabnet for Drift den 25. August 1917. Banen har en Længde af 98 km, udgaar fra Kolding Hovedbanegaard og løber først gennem et smukt kuperet Terrain i en Bue mod Vest til Gjesten, hvorfra en Sidebane løber til Vejen. Derefter i en lige Linie mod Nordvest over Bække, Vorbasse, Heinsvig, Grindsted, Sdr. Omme til Trolhede.

De sidste 30 km gaar gennem ret magre Egne, men den tidligere Hede er nu næsten forsvundet, takket være det slidsomme Kultiveringsarbejde, Befolkningen har udført.

For Mergling af Jorden og for Tørveproduktionen har Banen været til stor Gavn, og den har sin meget store Andel i den stærke Opblomstring — om hvilken blandt andet de voksende Stationsbyer bærer tydeligt Vidne — der har fundet Sted i disse Egne siden Banen blev anlagt — et tydeligt Bevis for, hvad en Bane betyder for sit Opland.

Banen ejer 3 udmærkede Motorvogne, og et stort og kraftigt Motorlokomotiv vil blive leveret til Efteraaret. Ved Trolhedebanen staar Kolding By og Havn i god Forbindelse med Midt- og Nordvestjylland.

Banens Driftsbestyrer er H. Stensballe.

H. STENSBALLE, Driftsbestyrer, er født d. 7. Januar 1880 i Horsens som Søn af Driftsbestyrer N. P. Stensballe. Gift med Gerda Hjorth Petersen. Ansat ved Horsens—Tørring Jernbane den 1. April 1899, siden 1. April 1928 Driftsbestyrer ved Trolhede—Kolding—Vejen Jernbane.



H. STENSBALLE
Driftsbestyrer.



J. G. KNUDSEN
Overbanemester.

JOHANNES GOTFRED KNUDSEN, Overbanemester, er født den 16. Februar 1873 i Ørbæk som Søn af Skomagermester C. K. Knudsen. Gift med Dorthea Lund. Ansat ved D. S. B. paa Nyborg Station 1899, Baneformand paa Marslev Station 1911, ansat som Overbanemester ved Trolhede—Kolding—Vejen Jernbane siden 1. April 1917.

KOLDING SYDBANER. Disse Baner, der gennemløber de tidligere 8 slesvigske Sogne Syd for Kolding, er byggede i Henhold til Loven af 27. Maj 1908 og 26. Marts 1909 samt Eneretsbevilling af 15. Juni 1909. Banerne, hvoraf Strækningen Kolding—Hejlsminde er 27,8 km og Strækningen Kolding—Taps—Vamdrup 29,8 km lang, aabnedes for almindelig Trafik den 29. November 1911. Banerne ejes og drives af Jernbaneselskabet Kolding Sydbaner, der har Sæde i Kolding.

Linien Kolding—Hejlsminde passerer Foden af den skønne og paa nationale Mindesmærker rige Skamlingsbanke og udmunder ved Lillebælt, hvor der siden 1923 har været fast Broforbindelse over Slusen, der danner Udløbet fra Hejlsminde til Lillebælt, og hvor den tyske Grænse gik før Genforeningen i 1920.

Jernbaneselskabet har i alle de forløbne Aar haft Hospitalsforstander J. C. Thygesen, R. af Dbg., DM., Kolding, til Formand.

Banernes nuværende Driftsbestyrer er G. M. Petersen.



G. M. PETERSEN
Driftsbestyrer.

POST- OG TELEGRAFVÆSENET I KOLDING. Det første, man ved om Postvæsenet i Kolding, er, at der ifølge Forordning af 1624 skulde ansættes en Postmester i Byen, men hvorvidt dette skete vides ikke. Derimod fik Postmester Hans Lund den 16. Marts 1695 Bevilling til at bygge en Vejmølle. I 1711 hed Postmesteren Knud Jørgensen, og han afstod Bevillingen til Kontrolør Johan Frederik v. Wahren den 10. September 1712. Den 22. Maj 1715 var Jens Jørgensen Riis Postmester. Han var tillige Borgmester fra 1723 til 1759. Nu fulgte Borgmester, Justitsraad Hans Junghans, der havde Ekspetancebestalling fra 9. Marts 1759 og som fra 1771 var adj. Formanden. Peder Limschau i Januar 1802, Postmester ved Pakkeposten fra 1. Januar 1809 tillige ved Brevposten. Han døde 14. Juni 1850. Gustav Ferdinand Mechlenburg 1. Januar 1851, Carl Anton Fritz Lavard Deichmann fra 28. Maj 1865, Matthias Petersen fra 28. Maj 1879 til 13. September 1886. Han suspenderes den 18. Januar 1887 og dømtes til at have sit Embede forbrudt. Den 1. April 1887 fulgte Carl Christian Olsen, og han efterfulgtes i 1920 af Postinspektør ved Nørrejylland's Jernbane-Postkontor Julius Emil Kleine. Nuværende Postmester Alfred Erhardt Baastrup overtog Embedet den 1. Marts 1930.

Om Telegrafvæsenet ved man, at den første Telegraflinie i Danmark aabnedes den 1. Februar 1864 fra Helsingør til Hamborg. Et Minde om denne (underjordiske) Linie findes paa Slotsbanken, nemlig en af de Jernkasser, i hvilken Traaden med bestemte Afstande var ført op til Prøve af Fejl.

I Slutningen af Aaret 1856 fik Kolding sin første Telegrafstation paa Hjørnet af Klostergade og Havnegade, og den aabnedes for Publikum den 1. Januar 1857. Den første Dag indleveredes der 4 Telegrammer. Taksten var for et Telegram paa indtil 20 Ord 1 Rigsdaler. I Efteraaret 1857 flyttedes Stationen til en af Klubben „Enigheden“ opført Nybygning i Høfdingsgade, nu Jernbanegade, og at denne dengang ikke var nogen Hovedgade fremgaar af, at Stationen maatte søge Telegrafdirektør Faber om Tilladelse til at anbringe en Lygte udenfor Stationen, da der ingen Lygter fandtes i Gaden, som, da den var uden Brolægning, ofte var ufremkommelig.

Stationen har i de forløbne 74 Aar haft 7 Telegrafbestyrere. Af disse har kun 2 søgt andetsteds hen, en døde i Tjenesten og Resten blev i Embedet til deres Afgang fra Telegrafvæsenet.

Den 1. September 1930 blev Post- og Telegrafvæsenet i Kolding sammen-sluttet.

Den betydelige Udvikling Kolding By, takket være Byens driftige Handelsstand, er undergaaet i Tidens Løb, har bevirket, at Forretningerne ved Kolding Postkontor er steget i en saadan Grad, at dette nu er normeret med 148 Personer, nemlig Kontorpersonale 32, Postbudpersonale 35, Landpostbude 55 og Postekspeditører 26.

Her skal blot anføres, at der aarlig afsendes ca. 3 og ankommer ca. 2½ Million Breve til Postkontoret. Dette har tidligere haft Lokaler i Vestergade 22 og flyttedes derfra til Vestergade 4--6, for endelig den 21. September 1930 at flytte til den nye Posthusbygning ved Statsbanestationen. Her er indrettet moderne, praktiske Lokaler, store og lyse, og Kolding By har faaet en Posthusbygning, der med sin rene, smukke Facade er Byen værdig.

Det skal endelig tilføjes, at en i Vinterens Løb anlagt Forstærkerstation toges i Brug den 1. Juni 1932, og herefter forstærkes alle Telefonsamtaler, der rangeres her.

KOLDING TOLDETAT. Ved et Blik tilbage i Tiden for at undersøge, hvad der ligger under det, som betegnes med de to fremmede Ord Accise og Konsumtion, vil man bl. a. se, at Tiden nu ikke er alene om at være besværliggjort med paabudte økonomiske Forpligtelser, men at saadanne ogsaa i rigt Maal var tildelt vore Forfædre.

Skatter og Prioritetsbyrder hører jo væsentlig vor egen Tid til. Vel kendte man ogsaa Skat under skiftende Former i tidligere Aarhundreder, men dog ikke saa mange og saa høje som nu. Ogsaa den Form at indkræve Penge paa, som i vore Dage er velkendt under Navnet Told, har man kendt længe. Ja, helt tilbage til Knud Lavards Tid hører man om, at en tysk Fyrste anviste Hertugen den Vej at kræve Afgift i Havnene af de indgaaede Varer.

Efter den Tid træffer man i hvert Fald næsten alle vegne paa Betegnelsen Told eller Sise. Senere kom ogsaa Udførselstolden paa udgaaende Varer -- særlig levende Heste og Kvæg. Igennem det 13.--14. og 15. Aarhundrede ser man saaledes, at der fra Tid til anden blev udstedt mange Forordninger vedrørende Ind- og Udførselstolden. Særlig havde dette jo Betydning for det sydlige Jylland, hvor Udførselen af Heste og Kvæg foregik over Kolding og Ribe. Man ser og forstaar, hvor vigtig en Sag dette Spørgsmaal har været, da Toldindtægterne jo udgjorde en væsentlig Del af Kronens Indkomster til Atholdelse af f. Eks. Udgifterne ved al Krigsførelse.

At drage en Sammenligning mellem, hvad der maa siges at have tynget Befolkningen mest, enten Fortidens daglige Forbrugs- og Næringsafgifter eller Nutidens mange Skatter er selvsagt meget vanskeligt, men det mangler ikke paa Vidnesbyrd om, at Ting som Accisen og Konsumtionen har tynget haardt og derfor var meget ilde ansete.

Ved Betegnelsen Accise forstod man en Indførsels- og tildels Forbrugsafgift, hvis Oprindelse i Danmark er meget gammel. Muligvis har den eksisteret helt fra Oldtidens Dage, den Gang, de fleste Byer var omgivet af Volde og Grave. Under skiftende Former kendes den i hvert Fald som en særlig Afgift, især paa Levnedsmidler, fra Middelalderens Slutning. Det ser ud, som om Accisen oprindeligt var en Afgift af indenlandske Varer, modsat Told, der kun krævedes af udenlandske. Endnu har man i forskellige Lande en saadan Afgift paa almindelige Forbrugsvarer ved

disses Indførsel fra Land og til By. Under Betegnelsen Accise eller, som dens Kælenævn længe var, Sisen, skjuler sig en hel Række forskellige Afgifter paa Øl, Vin, Brændevin, Eddike, Mjød m. m., som var paalagt disse Varer baade ved Indførsel i Landet og ved Hjemmetilvirkning.

I Reglen blev Accisen opkrævet samtidig med Tolden paa Toldboden, for de indførte Varers Vedkommende, dels af Tolderen og dels af en dertil udnævnt Sise-mester, der enten var Kongens eller Magistratens. For de Varers Vedkommende, der skulde ind under Indførselsaccisen opførtes de forskellige Satser i Toldrullen sammen med de øvrige toldpligtige Varer.

Dette er saaledes Tilfældet i Toldrullen af 17. Maj 1762 eller, som dens egentlige Navn er, „Forordning angaaende Toldvæsenet med hosføjet Tarif over hvad udi Told-Consumtion og Accise af ind- og udførende Vahre udi Danmark og Norge skal betales“.

For de sidste 6–700 Aar har man nogenlunde Rede paa Accisens Væsen og Gang. Oprindeligt opfattedes den som en af Kronens Forkøbsret opstaaet Indførselstold, men saa tidligt som i det 13. Aarhundrede opkrævedes der, enten af Kongen eller af Byernes Magistrat, en Udskænkningssafgift, først kun af udenlandske, men senere ogsaa af indenlandske Drikkevarer. Det ses saaledes, at Accisen var af en temmelig blandet Karakter. Den var baade en Indførselstold, ældre end, eller ved Siden af den almindelige Told, men tillige en Forbrugsafgift og ofte tillige baade en Nærings- og en Salgsafgift.

Det er jo aabenbart nok, at Hensigten med Accisen væsentlig var den at skaffe Penge i Kongens Kasse. Opkrævningen heraf skete i Reglen ved en udnævnt Sise-mester, oftest kaldet Kongens Sisemester. Afgiften indgik dels i Kongens Kasse, dels i Bykommunernes.

En Sisemester fik i Reglen fast aarlig Løn. Denne androg i 1609 for Præstøs Vedkommende 14 Daler. I Kolding tilfaldt der, som det ses af Kæmnerregnskaberne, i lange Tider Byen Halvdelen af Acciseindtægterne. I København skulde $\frac{1}{4}$ Del af Accisen anvendes til de fattige, og det øvrige deltes saaledes, at Magistraten fik det halve og Havne og Broers Vedligeholdelse hver $\frac{1}{4}$ Del.

I det foregaaende er der i det væsentlige kun talt om Accisen saaledes som denne formede sig før Enevælden i 1660. Begrebet Konsumtion er et Par Gange nævnt. I nævnte Aar skete der ligesom paa flere andre Omraader ogsaa angaaende disse Forhold en ret indgaaende Ændring. Fra nu af forsvinder nemlig Begrebet Accise i den gamle Betydning, saaledes at denne Betegnelse nu kun anvendes for en i Reglen ret ringe Havneafgift for Varer tilført ad Søvejen, medens de øvrige Nærings- og Forbrugsafgifter samledes under Fællesbenævnelserne Consumtion. Denne fortsættes nu som en Afgift paa Drikkevarer og næsten alle Nærings- og Forbrugs-artikler samt Brænde. Det er forstaaeligt, at en saadan Forordning voldte megen Utilfredshed hos Befolkningen.

I Toldrullen af 1767 hedder det: Alle fremmede Vahre, som Indbringes i vore Riger skulde ved det første Toldsted visiteres, fortoldes og forsynes med Passer-seddel, som forevises Consumtionsbetjenten i eller ved Porten.

Det synes utvivlsomt, at Kolding af Vejle Amts 3 Købstæder er den By, der stærkest har følt Trykket af de mange Toldbestemmelser i Fortiden. Fra de ældste Tider har Kolding ligget ved den alfare Vej, ad hvilken Udførselen af Heste og Kvæg fandt Sted sydpaa. At der har været en livlig Trafik forbi og igennem Byen i disse Tider fremgaar bl. a. af, at Øksnetolden i Kolding i lange Tider udgjorde ca. $\frac{1}{4}$ Del af alle Kronens Toldindtægter.

Sisen for de efter den Tid ad Søvejen indførte Varer betaltes paa Toldboden, der i Slutningen af det 17. Aarhundrede laa i Østergade med Have op til Kongens Urtehave. I 1686 ejedes denne Bygning, der almindelig kaldtes Toldboden, af Borgmester Rudolf Faust, der flere Gange var Forpagter af Byens Consumtionsindtægter, noget, der gik i Arv til hans efterlevende Enke.

Consumtionen maatte jo erlægges ved Varernes Indførelse i Byen, hvilket skete gennem Portene. Af disse havde Kolding 4, nemlig Sønderport ved Sønderbro, Nørreport ved Enden af Laasbygade, Klosterport omtrent paa Hjørnet af Munkegade og Jernbanegade og Hospitalsport i Hospitalsgade. Af disse Porte var vel nok Sønderport den vigtigste.

I Reglen var Consumtionsboderne bortforpagtede, saa man forstaar, at det var i Accisemandens Interesse nøje at overvaage, at ingen som helst toldpligtig Vare undgik hans Opmærksomhed. Consumtionen overtoges i 1776 af Toldvæsenet. Disse Forhold holdt sig helt op til 1850, da saavel Acciseboder som Bybomme ophævedes. Finansministeriets Udstedelse desangaaende findes dateret i Oktober 1850 med følgende Paabud:

„-- -- -- Portconsumtionen og Portopsyn samt Formalingskontrol ophører for Provinskøbstædernes Vedkommende den 6. Oktober næstkommende Kl. 12 Middag, efter hvilket Klokkeslet alle Bomme og landværts Adgange til Købstæderne forbliver aabentstaaende“.

Ved Kolding Toldsted kendes Navnene paa følgende højere Toldembedsmænd: Kgi. Majestæts Toldere: Peder Hansen iil 1725, Andreas Rachlau fra 1725—1757, Peder Skyeberg fra 1757—62, kgl. Hustoged Hertz fra 1762—1778, Sekretær G. M. Memmert fra 1778—91.

Consumtionsinspektører: Isensee til 1784, Zahn fra 1784—87, Løjtnant P. Malling fra 1787—91.

Told- og Consumtionsinspektører: Kammerraad, Løjtnant P. Malling fra 1791—1807, Generalkrigskommissær A. C. F. v. Hein fra 1807—22, Justitsraad C. Grooss fra 1822—51, Kammerraad C. C. Petersen fra 1851—63, Schumacher konstitueret fra 1863—68.

Toldkasserere: Løjtnant J. C. v. Brandis fra 1791—1799, Kammerjunker J. C. Hauch fra 1799—1804, Kaptajn N. H. Stockfleth fra 1804--07, Overkrigskommissær S. Sommer fra 1807--15, Kammerraad H. A. Wetche fra 1815—20, F. J. Bøgh fra 1820—24, Krigsraad Fischer fra 1824 - 26, Kammerassessor E. F. Ehnhuus fra 1826--64, Kammerjunker W. v. Späth konstitueret fra 1854—68.

Toldforvaltere: Kammerjunker W. v. Späth fra 1868—89, cand. polit. Adolph Fibiger fra 1889--1905, Kontrolør B. S. M. Meyer fra 1905—1909, Fuldmægtig J. Wrigsted Møller konstitueret fra 1. Juli 1909, cand. jur. T. de Fine Bunkeflod fra 1909—16, cand. polit. T. Wassard fra 1916—20, Toldkontrolør, Kaptajn L. P. Poulsen konstitueret fra 1. Januar til 1. Marts 1920, cand. jur. Hans Poulsen fra 1920—26, Toldkontrolør S. Sonnichsen konstitueret fra 1. Juni til 1. August 1926, Løjtnant L. C. Ludvigsen siden 1926.

Foruden Toldforvalteren er der for Tiden ved Toldstedet anset følgende overordnede Tjenestemænd: Toldkontrolør S. Sonnichsen og Overassistenterne K. M. Madsen og J. Christensen.

KOLDING TELEFONCENTRAL. Telefonen dukkede op i Kolding i 1885. Tanken om et Telefonanlæg i Kolding rejstes allerede i 1881—82 af Murermester S. L. Gynthe, men først den 13. Oktober 1884 stiftedes Kolding Telefonselskab.

Anlægget i Kolding aabnedes den 29. Maj 1885. I 1896 overgik dette Selskab sammen med Selskaberne i Fredericia, Horsens, Esbjerg, Varde og Vejen til De forenede sydjyske Telefonselskaber, der valgtes Konsul R. Kaalund — som Formand for Koldingselskabet siden dets Stiftelse — til administrerende Direktør. Selskabet havde i 1910 hen mod 650 Abonnenter i Kolding, og Centralen ekspederede hver Søgnedag ca. 5000 Samtaler. En Statstelefonstation aabnedes ligeledes i Kolding i 1895 og var oprindelig Rangeringscentral for uden- og indenlandsk Samtaletrafik, men i 1901 forlagdes Rangeringscentralen til Fredericia.

LANDMANDSBANKENS FILIAL I KOLDING er oprettet den 17. Maj 1872 og er den næstældste af Koldingbankerne.

Oprettelsen skete efter en Henvendelse fra en Kræds af Byens Borgere. De første Lokaler laa i Klostergade, der, hvor senere Niels Johansen fik Restauration. Nu ejes Huset af Fællesforeningen. Bankens første Direktør var Købmand I. Warborg, som ledede Forretningerne i Aarene indtil 1891, da han afgik ved Døden. Hans Efterfølger blev V. H. Laursen, der var Bankens Direktør i den Tid, da den ubestridt var Kolding Bys største Bankforetagende.

Direktør Laursen trak sig tilbage i 1926, og Aaret efter ansattes Direktør Jacob Bech, Bankens nuværende Leder, i hans Sted.

Banken har i Kraft af sin Forbindelse med den pengestærke Hovedbank kunnet paatage sig meget store Engagementer, og den har været og er Bankforbindelse for en Række store Virksomheder i Byen og paa Landet, ligesom den ogsaa, ikke mindst i de senere Aar, har faaet Forbindelse med en Mængde mindre Kunder. Bankens Omsætning er stadig i Stigen.

For at knytte en endnu nærmere Forbindelse med sin Kundekreds har Banken nu faaet sit Repræsentantskab i Lighed med, hvad andre lokale Bankforretninger har. Repræsentantskabet skal, naar det bliver fuldtalligt, bestaa af 15 Medlemmer, men foreløbigt har man ladet et Par Mandater ligge ubesatte. Repræsentanterne er iøvrigt følgende: Smedemester A. Andersen, Bramdrup, Kreaturhandler A. Andersen, Sdr. Vang, Kolding, Blikkenslagermester Johs. Bach, Kolding, Propr. O. J. Brandorff, Taps, Fabrikant M. H. Burcharth, Kolding, Fabrikant H. M. P. Hansen, Kolding, Fabrikant Jeppe Juhl, Kolding, Købmand Lars Knudsen, Kolding, fhv. Bankdirektør V. H. Laursen, Kolding, Propr. C. Laursen, Fensbjerggaard, Varmark, Propr. Jørgen Poulsen, Viuf, Pantefoged Frands Sørensen, Kolding, og Sagfører J. Viuff, Kolding.

Foruden Repræsentantskabet har Banken et Forretningsudvalg til Støtte og Raadighed for Direktøren. Dette Udvalg, Delegationen, bestaar af Fabrikant M. H. Burcharth, fhv. Bankdirektør V. H. Laursen, Kolding, og Sagfører J. Viuff, Kolding.

Paa sin 60-Aars Jubilæumsdag indviede Banken officielt sine nyindrettede, smukke Direktionslokaler og et nyt, lysere, moderne Boksanlæg.

KOLDING LAANE- OG DISKONTOKASSE er den ældste Bank i Byen. Den stiftedes den 23. August 1856 af en Række Aktionærer, og til Bestyrelse valgtes fem af Byens ledende Forretningsfolk med Kammerassessor Kralund til Formand.

Den 4. Januar 1857 fik Banken kongelig Autorisation ved Bevilling fra Kong Frederik. Den 3. August 1858 valgtes Stadthauptmand Borch til Formand for Banken, og denne Stilling beholdte han til sin Død i 1879. Bankens nuværende Formand er Konsul Chr. Eff.

Bankens Omsætning udgjorde i dens første Regnskabsaar 368,000 Rigsdaler, 1875 var Omsætningen steget til 8,270,000 Kroner. I 1905—06 var Omsætningen vokset til 51 Mill. Kroner, og i 1930 var Omsætningen en kvart Milliard.



Kolding Laane- og Diskontokasse.

I 1906 valgtes et Bankraad til Støtte for Ledelsens Disposition. Dets første Formand blev Grosserer Nicolai Outzen, som i 1920 afløstes af Civiidomme Terndrup.

1925 omdannedes Bankraadet til et Repræsentantskab, hvis Formand blev Proprietær I. C. Thygesen. Samtidig valgtes en Bestyrelse med Fabrikant I. C. Johansen som Formand. I 1927 valgtes den nuværende Bestyrelse med Konsul Chr. Eff som Formand. I Bestyrelsen indvalgtes desuden Bogtrykker Fr. Lumbye, Købmand S. Jensen og Proprietær H. L. d'Auchamp.

Samtidig ændredes Direktørforholdene, idet man, da Direktørerne Høwinghoff-Petersen og Fr. Necklemann fraaadt, overdrog Bankens daglige Ledelse til een Direktør, og hertil valgtes Bankens nuværende Leder, Bankdirektør V. Tarp.

Den stærke Fremgang fortsattes gennem hele Perioden. 1917 forhøjedes Aktiekapitalen til 600,000 Kr., i 1919 til 1 Mill. Kr. og i 1920 til 2 Mill. Kr.

Banken har haft mange gode Aar, men ogsaa kendt til Modgang, navnlig først i Halvfemserne og ligeledes Efterkrigs-Dønningerne naaede ogsaa den. Dog, disse Saar er nu lægte, og takket være en klar, fast og maalsikker Ledelse kan denne gamle Koldingbank, der er saa inderligt sammenknyttet med Byens og Egnens Liv, nu fortrøstningsfuldt se Fremtiden i Møde.



Spare- og Laanekassen for Kolding By og Omegn.

SPARE- OG LAANEKASSEN FOR KOLDING BY OG OMEGN er stiftet i 1856. Efter at Sagen havde været omtalt i Kolding Avis, og Konsul H. H. Grau havde indsendt et Andragende til Kommunalbestyrelsen om at tage sig af Sagen, indkaldtes en Del Borgere fra Byen og Omegnen til et Møde, der afholdtes paa Raadhuset den 31. Juli 1856.

Efter at der var opnaaet kgl. Bevilling til Sparekassens Oprettelse, begyndte denne sin Virksomhed den 21. November 1856 under Ledelse af en Bestyrelse, bestaaende af: Prokurator Dahl, Agent Warming, Particulier M. Madsen, Købmand S. Petersen, Købmand J. H. Hansen, Købmand Bastrup, Gaardejer Thomsen, Eltang, Gaardejer P. Mikkelsen, Nr. Bjært, og Gaardejer D. Eiler, Feerup.

De første Aar havde Sparekassen til Huse hos Hospitalsforstander H. v. Føns, men den stadige Udvikling og Vækst gjorde gentagne Gange en Flytning til større og mere tidssvarende Lokaler nødvendig, og i 1924 opførte Sparekassen sin egen Bygning paa Hjørnet af Jernbanegade og Slotsgade.

Sparekassens nuværende Bestyrelse er: Fabrikant A. C. Sørensen, Kolding, Formand, Folketingsmand, Gaardejer Viggo Hansen, Viuf, Næstformand, Købmand J. Aagaard, Kolding, Grosserer O. Christensen, Kolding, Proprietær C. Sandager, Nr. Bjært, Politimester H. Thalbitzer, Kolding, og Proprietær J. C. Vyff, Vonsild. Den administrerende Direktør er P. Fasting. Pr. 31. Marts 1932 indestod der i Sparekassen paa 14,498 Conti ialt 18,530,159,93 Kroner, og de samlede Reserver udgjorde ca. 1,400,000 Kr.



P. FASTING
Direktør.

POUL FASTING, Sparekassedirektør, er født den 30. Juli 1882 i Nakskov som Søn af afd. Overretssagfører, Bankdirektør C. D. Fasting og Hustru Elise, gift med Elisabeth Petersen. Assistent i Privatbanken i København fra 1900—11, Bogholder i Sparekassen fra 1. Januar 1911, siden 11. April 1922 Direktør i Spare- og Laanekassen for Kolding By og Omegn.

NATIONALBANKEN I KOLDING er oprettet den 4. December 1901 som Filial af Nationalbanken i København. Bankens væsentlige Virksomhed omfatter Vekseldiskontering af større Firmaers Vareveksler, Laan paa Kreditforeningsobligationer og visse andre Børspapirer samt fine 1. Prioritetsobligationer, Boxudlejning, Modtagelse af Deposita, saavel aabnede som lukkede.

Navnlig efter Genforeningen 1920 er Banken vokset stærkt, idet dens Virkeomraade strækker sig fra en Linie Nord for Byerne Vejle—Varde og ned til den nye Grænse. Bankens Direktører er O. Bech og R. Laub.

ROBERT GEORGE LAUB, Bankdirektør, er født den 21. Maj 1883 i Odense som Søn af Oberst W. F. Laub, gift med Agnete Saxild, Datter af Departementschef Saxild. Uddannet i Revisionsbanken i København, ansat i samme 1907—08, i Nationalbanken i Nykøbing F. 1908—14, Assistent og Fuldmægtig i Nationalbanken, København 1914—23, siden 1923 Bankdirektør i Kolding.

SØNDERBRO APOTEK I KOLDING. Eftersom det i nogen Tid havde været en almindelig Opfattelse, at der i Kolding var god Brug for et tredje Apotek, blev der ved Sundhedsstyrelsens Opslag af 2. Februar 1921 givet Tilladelse til, at der maatte oprettes et nyt Apotek i den sydlige Bydel, ikke nordligere end Rendebanen, Helligkorsgade—Klostergade. Af de 20 Ansøgere, der meldte sig, blev Privilegiet givet til cand. pharm. Th. L. Lauesen, København, der fik Privilegiet tildelt den 25. April 1921. Den vanskelige og dyre Tid kort efter Krigen

Slutning vanskeliggjorde det i nogen Grad at finde passende Lokaler til Apoteket, idet Ejendommenes Pris som Regel var saa høje, at de forøgede Udgifter ved den nødvendige Forandring og Indretning vilde medføre en saa stor Forrentning, at Virksomheden næppe kunde svare sig.

Endelig opnaaedes dog Enighed med Ejerne af „Dyringshus“ paa Hjørnet af Søndergade og Selstgade, og saa snart Købet var i Orden, blev der straks taget fat paa Indretningen, der tilendebragtes i Løbet af Vinteren 1921—22, saaledes at Apoteket kunde aabnes for Publikum den 14. Marts 1922.

Det viste sig snart, at saavel Lokalernes Indretning som Apotekets Beliggenhed var overordentlig heldig. Der var straks en ret stor Kundekreds, der uden Vanskelighed fandt ind paa Apoteket, der i de forløbne Aar har kunnet glæde sig ved en stigende Om-



TH. L. LAIESEN
Apoteker.

sætning. Det kan saaledes siges, at der ved Apotekets Oprettelse er imødekommet en naturlig Trang hos Byens og Omegnens Beboere, der ved at søge Apoteket har paaskønnet dets Tilstedeværelse og betinget dets Fremgang.

Med den livlige Bebyggelse og Tilvækst, som i de senere Aar særlig har fundet Sted i den sydlige Bydel og med den Befolkningsforøgelse, som de nylig stedfundne Indlemmelser har bevirket for Kolding, er der de bedste Udsigter til, at Sønderbro Apotek ogsaa i Fremtiden vil kunne vinde stigende Tilslutning og derved opfylde sin Opgave til Kundernes Glæde og Gavn.



Sønderbro Apotek.

SVANEAPOTEKET I KOLDING er det næstældste af Byens 3 Apoteker. Det ligger i Losbygades sydligste Del og har til Huse i en Bygning, der tidligere var Gæstgivergaard.

Det er oprettet ved kongelig Resolution af 16. April 1885. Dets første Leder og Ejer var L. Preetzmann Aggerholm, der aabnede sine Døre for Publikum den 8. August 1885.

Det var paa et fortrinligt Strøg det nye Apotek blev lagt, nemlig ved Byens daværende Hovedgade, ad hvilken Bøndervognene nordfra og vestfra drog ind i Kolding, en Gade, hvis væsentligste Bebyggelse bestod af talrige Gæstgiverier og talrige store Købmandsgaarde.

Apoteket har fuldt ud holdt sig a jour med Udviklingen, hvad man ikke kan sige om Losbygade. Privilegiet gik i 1907 over til Stifterens Enke, som drev det ved Bestyrere, først N. Bahnson, derefter E. A. J. Aschlund, der købte Apoteket i 1914 og i 1922 afhændede det til den nuværende Ejer, Apoteker M. S. Hansen.

KOLDING REDNINGSKORPS (FALCK). I Aaret 1926 oprettede Falcks Redningskorps et Zonebrandvæsen i Kolding, og dette blev passet af Vognmand Foged. Efterhaanden gik det op for Byens og Egnens Befolkning, at der var Trang til en Redningsstation, og i 1929 fik Stationen fra Falck en ny Kranvogn og en gammel Ambulance. I Løbet af kort Tid var dette ganske utilstrækkeligt, hvorfor der i 1930 indrettedes en fuldt moderne Redningsstation med 2 Brandsprøjter, 1 Kranvogn, 1 Ambulance og 2 Biler til Kreaturtransport, og Stationen besørger al Sygekørsel for Sct. Hedvigs Klinik, ligesom den har Aftale med Andelsslagteriet om at afhente alle tilskadekomne og syge Dyr.

Virksomheden er i stadig Vækst, idet der i 1931 er foretaget 1400 Udrykninger mod 900 i 1930, og der er nu indtegnet 540 Abonnenter, som for et aarligt Bidrag, der fastsættes efter Folkehold og Antal Biler, har Ret til at allarmere Falck i enhver vanskelig Situation.

MARTIN NIELSEN FOGED, Driftsleder, er født den 13. Februar 1880 i Gassum ved Randers som Søn af fhv. Gaardejer Niels Foged. Driftsleder af Zonebrandvæsenet i Kolding 1926 og siden 1930 Leder af Kolding Redningskorps.



M. N. FOGED
Driftsleder.

FÆLLESFORENINGEN FOR DANMARKS BRUGSFØRENINGER. Fællesforeningens Historie i Kolding gaar helt tilbage til 1888, da Severin Jørgensen stiftede Fællesforeningen af jyske Brugsforeninger med Kontor og Lager i Kolding. Senere flyttedes Hovedkontoret til Aarhus, og Koldingafdelingen blev Filial.

Den 1. Januar 1896 stiftedes den landsomfattende Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, og allerede Aaret efter startedes i Kolding et primitivt Kafferisteri, hvor Tromlerne drejedes over Ilden med Haandkraft. Dette har senere udviklet sig til Danmarks største Kaffeforretning med en Omsætning i 1931 af 2,6 Millioner Kilo ristet Kaffe eller $\frac{1}{8}$ af Danmarks Forbrug.

I 1914 byggedes det nye Kafferisteri, og der tilknyttedes en Afdeling for Kaffe-tilsætning, hvoraf der fremstilledes ca. 100 Tons om Aaret. Fabrikationen af Chokolade begyndte i Aaret 1900. Efter flere Udvidelser opførtes i 1922 den store,

moderne Fabrik, der er projekteret af Ingeniør M. Thomsen i Kolding. Den har 1 Td. Land Gulvflade og frembyder ved sine lyse og rummelige Lokaler en ideel Arbejdsplads. Den blev hurtigt til en Valfartsplads for Chokoladefabrikanter fra hele Europa, ja endog fra saa fjerne Lande som Amerika og Australien, idet man her kunde studere originale Fabrikationsmetoder og Maskiner, der nu anvendes af alle førende Fabrikker indenfor Branchen.

I 1931 fremstilledes 346 Tons Kogechokolade, 107 Tons Spisechokolade og 124 Tons Kakaopulver. Til denne Fabrikation bruges over $\frac{1}{2}$ Million kg Kakaobønner



Fællesforeningens Fabrikker i Kolding.

eller $\frac{1}{6}$ af Danmarks Forbrug. I Forbindelse med Chokoladefabrikken findes en Konfektfabrik med en aarlig Omsætning af 254 Tons, Bolsjefabrikken, der afsætter 609 Tons aarlig, samt mindre Fabrikationer, af Kunsthonning 182 Tons og Marmelade 24 Tons. Den sidste Nydannelse er en Blikemballagefabrik, der leverer Dunke og Daaser til flere af Fællesforeningens Virksomheder, ligesom Snedkeriet og Maskinværkstedet gør Fabrikken selvforsynende paa herhenhørende Omraader.

Fabrikkerne beskæftiger mellem 200 og 300 Arbejdere og udbetalte i 1931 en Arbejdsløn af 600,000 Kr.

Handelsafdelingen forsyner de omliggende Brugsforeninger med en gros Varer og fordeler omtrent 5 pCt. af Fællesforeningens Omsætning. Den bestyredes indtil 1929 af Herr M. Sørensen, der da afløstes af Forretningsfører V. Teilmann.

Virksomhedens Leder fra Begyndelsen og til 1919 var Direktør N. E. Pors. Den nuværende Direktør er Ingeniør, cand. polyt. V. Vilstrup.

HANS HANSENS SØLVSMEDIE er i Løbet af den sidste halve Snes Aar blevet landskendt. Dens Indehaver, Sølvvarefabrikant og Guldsmed Hans Hansen, begyndte for 26 Aar siden sin Forretning i Kolding i en Guldsmedebutik i Jernbanegade 1 B. Tre Aar efter Starten flyttede han sin Butik og sit Værksted til Østergade Nr. 3, der nu sammen med Ejendommene Nr. 5 og 7 i samme Gade tilhører Forretningen.

I de to første er der indrettet moderne og meget smukke Udsalgs- og Udstillingslokaler. Sølvmed Hans Hansens Speciale er de fjorten særprægede og skønne Arvesølv-Mønstre og enkle Spisebestik med rene, faste Linier og en fagligt set fremragende Behandling af selve Materialet. Disse fjorten Arvesølv-Mønstre er tegnet af Sølvmeden selv og fremstilles paa hans Fabrik paa H. C. Petersensvej.

Fabrikken beskæftiger 20—25 Arbejdere. Den havde først til Huse i Østergade Nr. 3, flyttede i 1917 til Mazantigade og i 1924 til den nyopførte Bygning paa H. C. Petersensvej.

I Foraaret 1932 aabnede Sølvmeden en stor, fornemt udstyret Butik i København, paa Hjørnet af Graabrødretorv og Niels Hemmingsensgade. Herfra forhandles først og fremmest Arvesølv, men ogsaa Sølvsmediens andre Frembringelser, Kander, Vaser, Skaale o. s. v.

KOLDING HANDELSFORENING stiftedes den 7. December 1871. Foreningens ældste Protokol udviser, at Oprindelsen er følgende: Den 1. Maj 1857 afholdtes efter Indbydelse af Købmændene N. P. Hansen, H. W. Meyer og M. Warming et Møde paa Raadstuen, hvor der oprettedes en Manufakturforening, hvis Formaal skulde være at varetage alt, hvad der maatte have Interesse for Manufakturhandelen her.

Det, som Foreningen væsentligt kom til at beskæftige sig med, var, hvad der paa samme Møde vedtoges og underskredes: „at den Uskik, som i længere Tid har fundet Sted“, at omsende Cirkulærer, Pris-Couranter paa Landet, at avertere Vare-Salg under Indkøbspris eller til nedsatte Priser, kort sagt: „alt, hvad man kan kalde Aviskraal“, for Fremtiden skal ophøre, „hvilket vi undertegnede paa Æresord herved forpligtede os til“.

Handelsskolen sætter sin Stiftelsesdag til den 8. December 1887, men allerede mange Aar forud havde der været drevet Handelsskoleundervisning her i Byen.

I Handelsforeningens Protokol findes følgende Optegnelser fra Generalforsamlingen den 25. Januar 1872: „Et skriftligt Forslag fra Bruun og Kaalund, som hidtil havde været Medlemmer af den afvigte Oktober oprettede Handelsskole, om at inddrage Skolen under Handelsforeningens Bestyrelse, blev oplæst for Forsamlingen, som med overvejende Stemmetal vedtog dette“, og det blev bestemt, at to Directeurer, som kunde supplere sig med fire Medlemmer, skulde føre Tilsyn med Skolen.

Saalænge Foreningen har bestaaet, har denne vigtige Sag haft dens Støtte og Interesse, Aar efter Aar er der ved Foreningens Møder talt og virket for, at de unge Handelsmænd kunde faa en god Uddannelse.

SELSKABET DE DANSKE FORSVARSBRØDRE FOR KOLDING OG OMEGN er stiftet den 8. April 1879 paa Kong Christian den 9.s Fødselsdag. Foreningens Formaal er at dyrke det Kammeratskab, som man har lært at vurdere under Tjenesten samt at yde Syge- og Begravelseshjælp til Medlemmerne.

Endelig er der oprettet en Hjælpekasse, hvor Medlemmerne, der kommer i øjeblikkelig Forlegenhed, kan laane indtil 100 Kroner. Foreningen afholder flere traditionelle selskabelige Sammenkomster og har forsøgsvis i 1931 indkaldt Medlemmerne til „fortsat Øvelse“, en længere Marchtur til Bramdrupdam, i hvilken der deltog 250 foruden Koner og Børn. Dagen gik med Gevinstskydning, Fællesspisning og Dans og hidrog i høj Grad til at styrke Sammenhold og Kammeratskab blandt Deltagerne.

Foreningen, der ved 25 Aars Jubilæet i 1904 talte 370 Medlemmer, er i de følgende Aar vokset meget stærkt, saa den nu tæller 732 Medlemmer, og den har i den forløbne Tid opsparet en Kapital paa ca. 41,000 Kroner. Bestyrelsen bestaar af følgende: Skomagermester Ole Iversen, R. af Db., Formand, Blikkenslager N. E. Barsøe, Næstformand, Bogholder I. P. Jensen, Købmand Slauge, Bødker Mortensen, Skomager Andersen, Sadelmager Iversen, Sdr. Stenderup, og Foreningens Kasserer gennem ca. 35 Aar er pens. Lærer Ibh, R. af Db.

OLE IVERSEN, Skomagermester, R. af Db., er født den 2. Januar 1874 i Kolding som Søn af Skomagermester O. Iversen, gift med Katrine Marie Knudsen, Medlem af Bestyrelsen for Forsvarbrødrene i Kolding fra 1907 og siden 1919 Formand for samme, Formand for Kolding Skomagerlaug, Medlem af Bestyrelsen for Svendehjemmet, Medlem af Ligningskommissionen i 3 Aar, tidligere Formand for Kolding Haandværkerforening.

K. F. U. K. i Kolding har snart bestaaet i 50 Aar. Fra en beskedne Begyndelse i 1884 med 10 Medlemmer, der holdt sine Møder i afd. Missionær Skyds gaards Dagligstue, er Kredsen stadig vokset, saaledes at Hovedafdelingen nu tæller ca. 250 Medlemmer og Ungdomsafdelingen og Yngsteafdelingen fra 100—200 hver.

Foreningen købte den gamle „Borgmestergaard“ paa Rendebanen, hvor under Besættelsen i 1864 den tyske General Wrangel havde taget Ophold med sin Stab, og hvor Kong Christian den 9. den 7. December samme Aar fra den høje Stentrappe tog Afsked med de trofaste Sønderjyder, hvis Hjem efter Krigen blev skilt fra Danmark.



K. F. U. K. i Kolding.



E. JØRGENSEN
Sekretær.

Efter en grundig Restaurering blev K. F. U. K.s nye Lokale indviet den 8. Maj 1921, og her samledes de unge Piger til Foredrag, Oplæsning, Bibeltimer og Haandarbejder, alt under de hjemligste Former. K. F. U. K. ledes af en Bestyrerinde. Formand er Kriminalassistent A. Elkjær, og det daglige Arbejde varetages af Sekretær, Frk. Emma Jørgensen.

EMMA JØRGENSEN, Sekretær, er født den 6. Februar 1900 i Horsens som Datter af afd. Smedemester F. Jørgensen. Uddannet paa Menighedsskolen Marthabo i København, Lærerinde paa Genser Ungdomshjem fra 1925—29, siden den 15. December 1929 Sekretær for K. F. U. K. i Kolding.

KOLDING OG OMEGNS RADIOKLUB er stiftet den 26. Juni 1924 paa Initiativ af Redaktør Eliassen og Driftsbestyrer Th. Eriksen og er en af de ældste Klubber i Danmark. Den var saaledes med til at opretholde Radioudsendelserne, før Radiofonien blev en Statsinstitution. Foreningens Formaal er at bistaa Medlemmerne med Raad og Daad og navnlig at fjerne alle de Forstyrrelser, der er saa almindelige i Byen. Medlemsantallet er ca. 325, og Bestyrelsen bestaar af: Bankassistent C. Jensen, Formand, Elektrokonstruktør S. Fischer, Prokurist P. J. Petersen.

KRISTELIG LYTTERFORENING FOR KOLDING OG OMEGN er stiftet den 12. Maj 1927. Dens Formaal er i Samklang med Landsforeningen „Kristelig Lytterforening“ at virke for Radiofoniens Udbredelse og for de bedst mulige Udsendelser, endvidere at hjælpe fattige, gamle og syge til Modtagere og Afgiftsmærker og at yde Medlemmerne teknisk Støtte. Medlemsantallet er 308, og Bestyrelsen bestaar af: Direktør Th. Vandt, Formand, Snedkermester M. Jacobsen, Bramdrupdam, Næstformand, Købmand F. Jensen-Berring, Kasserer, Chr. Winding, Sekretær, Proprietær H. Juhl, Krogager, Sdr. Bjært.

KOLDING BOLDKLUB er den eneste Klub i Kolding, hvor der kun dyrkes Fodbold. Klubben blev startet den 21. Juli 1919 af Løjtnant J. C. Løje og Assistent P. Wergeltoft. Paa Klubbens første ordinære Generalforsamling i September samme Aar valgtes Overretssagfører Vilh. Hey til Formand, et Hverv, han siden har varetaget med største Interesse.

Klubben lejede i 1925 en Mark ved Munkenborg, der blev anlagt Fodboldbane og bygget Klubhus, og Klubben blev saaledes den første „baneejende“ Klub i Kolding.

Aaret 1927 er uden Tvivl det Aar, der har haft størst Betydning for Klubbens Trivsel, idet dens A-Hold efter en sejrrig Sæson vandt det jyske Mesterskab i denne Række. Gennem sine Sejre havde Holdet tilkæmpet sig Ret til at spille Kvalifikationskamp om Deltagelse i den jyske Mesterrække-Turnering. Kampen fandt Sted paa Vejle smukke Stadion den 12. Juni 1927 og endte med en Sejr til Klubben, der gav den Ret til Deltagelse i den eftertragtede Række — Mesterrækken.

Siden Starten har Klubben spillet ca. 800 Kampe. Medlemsantallet er ca. 500. Klubbens nuværende Bestyrelse er følgende: Overretssagfører Vilh. Hey, Formand, Assistent P. Wergeltoft, Næstformand, Bankassistent Arne Nielsen, Kasserer, Driftsbestyrer V. Nielsen, Sekretær, desuden er Direktør Charles Nielsen og Læderhandler C. Dinnsen Medlemmer af Bestyrelsen.

KOLDING ROKLUB er stiftet 1897 og har ca. 50 aktive Røere. Klubben har i mange Aar været blandt de bedste i Landet, og en Mærkedag i Klubbens Historie indtraf, da den i 1926 vandt Nordisk Mesterskab i 4 Aarers Inrigger i Stockholm.

I 1930 blev Klubben Nr. 2 i Konkurrencen om Nordisk Mesterskab, men de unge Kolding-Røere har ogsaa de bedst mulige Forhold at arbejde under, et udmærket Baadhus med Klublokale, Omlædningsrum og Styrtebad, en god Flaade, omfattende 1 Otter, 2 Firer, 3 fire Aarers Inrigger, 3 to Aarers Inrigger og 3 Scullers.

Den nuværende Bestyrelse bestaar af: Bankfuldmægtig S. Røtkær, Formand, Forretningsfører P. W. Christiansen, Bogholder M. Poulsen, Brændehandler P. Christensen, Rochef, Bogbinder G. Osmer, Skrædermester E. Johansen, Vognmand Vilh. Hansen.



I. CHRISTENSEN
Formand.

KOLDING IDRÆTS-FORENING, der er stiftet den 15. Oktober 1895, er den ældste Idrætsklub i Kolding og har dyrket enhver Form for Sport og Idræt, selv om Fodboldspillet nu er den Gren inden for Sporten, der har de fleste Tilhængere. Gang paa Gang har Foreningen vidst at hævde sig, og flere Gange har dens Fodboldhold vundet Jysk Mesterskab. Medlemsantallet er ca. 600 aktive og passive, og Bestyrelsen bestaar af: Lagerformand Iver Christensen, Formand, Brugsuddeler de Place, Næstformand, Kaffemester Charles Bi, Kreaturhandler Charles Jessen, Dekorator A. Bolvig, Kranfører N. Nissen, Fyrværkerimester Ole Sørensen, Chauffør Kløve-Nielsen, Bogholder H. Petersen, Kasserer.



CHR. SØRENSEN
Skatteinspektør.



P. ZOFFMANN
Kæmner.



J. BENNETZEN
Branddirektør.

CHR. SØRENSEN, Skatteinspektør, er født den 2. Maj 1892 i Paris som Søn af Anlæggsgartner Jens Sørensen. Gift 1922 med Edith Saltoft. Student fra Randers 1911, studerede Jura et Par Aar, var ude i praktisk Virksomhed, ansattes derefter i Landsoverskatteraadets Ligningsafdeling og foretog her Undersøgellesarbejdet og Afslutningen af Bøde- og Efterbetalings-sager Landet over, blev 15. Januar 1931 Skatteinspektør i Kolding og fra 1. Januar 1932 Chef for samtlige Kontorer under Byens Skattevæsen og Sekretær for Skatteraadet for Kolding Skattekreds.

PETER ZOFFMANN, Kæmner, er født den 25. Januar 1877 i Haderslev som Søn af Lærer P. J. Petersen og Hustru Christine, født Zoffmann, gift med Ellen Margrethe Petersen. Lærereksamen fra Johnstrup Seminarium 1896, Andenlærer i Aarup paa Fyn fra 1898-1902, Lærer ved Kolding kommunale Skolevæsen fra 1902-20, Medlem af Kolding Landsogns Distriktsraad fra 1913-21, Formand for Folkeuniversitetsforeningen fra 1914-27, Kredsformand for Lærerforeningen fra 1919-20, Medlem af Bestyrelsen for Kæmnerforeningen 1925, Næstformand 1927, Sekretær for Ligningskommissionen 1927, Formand for Kolding Centralbibliotek 1928, Medlem af Voldgiftsudvalget angaaende Indlemmelsesspørgsmaal 1930, Formand for Kolding Tennisklub fra 1925-32. Har udgivet Esperantolærebog 1918, Esperantoordbog 1923, Medudgiver af „Karl Marx“. Kæmner i Kolding siden 1920.

JOHANNES BENNETZEN, Bankkasserer, Branddirektør, er født den 31. Juli 1885 i Kolding som Søn af Overretssagfører H. C. Bennetzen, gift med Minna Ramsing. Student 1903, ansat i Kolding Laane- og Diskontokasse 1904, Bestyrer af sammes Filial i Vamdrup fra 1906-10, Assistent i Nationalbanken i Kolding 1910, Bankkasserer i samme 1920.

FREDERIKKE SØRENSEN, Frue, Distriktsjordemoder, er født den 4. November 1875 i Skydebjerg paa Fyn som Datter af Gaardejer Peter Jeppesen. Tog Jordemodereksamen 1905, Jordemoder i Kolding siden 1905, Distriktsjordemoder siden 1. April 1922.



F. SØRENSEN
Distriktsjordemoder.

DAGNY ELISABETH STRAARUP, Jordemoder, er født den 20. December 1886 paa Skødebjerggaard i Vorbasse som Datter af Proprietær Jens Iversen Straarup. Tog Jordemodereksamen 1918, praktiseret i Kolding siden.

SIGNE POULSEN, Jordemoder, er født den 26. Oktober 1898 i Hurup som Datter af Snekermester Christiansen. Tog Jordemodereksamen 1929, praktiseret i Kolding siden da.

DAGNY LAURINE JENSINE MIKKELSEN, Jordemoder, er født den 5. Maj 1899 i Horsens som Datter af Stationsmester Mikkelsen. Tog



D. MIKKELSEN
Jordemoder.

Jordemodereksamen 1925, praktiserede i Vejle fra 1925-26, siden da i Kolding.

ELLEN BØGH LARSEN, Jordemoder, er født den 3. Januar 1902 i Salling som Datter af Smedemester J. Chr. Eriksen. Tog Jordemodereksamen 1929, praktiseret i Kolding siden da.

BJÆRGE HERRED

er det nordøstligste i Amtet. Det begrænses mod Vest af Hatting Herred, fra hvilket det for en Del skilles ved Ørum Aa, og omgives iøvrigt mod Nord af Horsens Fjord, mod Øst af Kattegat og mod Syd af Lille-Bælt og Vejle Fjord.

Dets samlede Areal udgør 26,209 ha og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 13,700.

I Herredet ligger følgende Sogne: Ut, Nebsager-Bjærge, Urlev, Ørum, Stovby, Hornum, Barrit-Vrigsted, As-Klakring, Raarup, Skjolde og Glud-Hjarnø.

UT SOGN, der er Anneks til Tyrsted Sogn, omgives af dette samt af Bjærge, Raarup og Skjolde Sogne og grænser endvidere til Horsens Fjord.

I Sognet findes Byerne: Ut med Kirke og Skole, Over- og Neder-Ustrup, Sejet med Skole og Brugsforening og Hovedgaarden Boller.

Ut har Tingsted i Horsens og hører under Bjærge Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærge-Hatting Lægekreds, Bjærge m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærge Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 130. Lægd.

Ut Kirke var oprindeligt bygget af Granitkvadre og fra romansk Tid, men i 1575 lod Karen Gyldenstjerne Kirken nedrive og den nuværende opføre. Den er af røde Mursten og har et treskibet Langhus med rundbuede Hvælvinger i Midtskibet og spidsbuede i Sideskibene. Den har Taarn mod Vest og et Gravkapel mod Syd. De tre Skibe var oprindeligt samlede under et fælles Tag. Bygningen indviedes i 1577, men blev i 1869 omdannet til en treskibet, romansk Basilika med Bjælkeloft i Hovedskibet og Hvælvinger i Sideskibene, som forbandtes med Midtskibet ved 4 af fir-kantede Piller baarne, ret anselige Arkader. Over Arkaderne sidder i Højkirken smaa, rundbuede Vinduer, samlede to og to. Midtskibets Mure forhøjedes, og det og Sideskibene fik særskilte Tage. Taarnet udstyredes med et firsidet blytækket Spir, og i dets Vestmur brødes Indgangen, over hvilken der er anbragt en Tympanon med Fremstilling af Livets Træ. Paa Kirkens Østgavl staar Karen Gyldenstjernes Navnetræk, og paa Sydsiden af Taarnet Erhard Wedel Friis og Hustrus Navnetræk og Aarstallet 1773. Altertavlen har to Fløje og et Maleri, der er bekostet 1577 af Karen Gyldenstjerne og restaureret 1724 af Storkansler Holstein. Malmalterstagerne er skænket 1594 af Otto Christoffer Rosenkrantz og Hustru Gisele Podebusk. Kirken har en prægtig romansk Granitfont med Løver og Palmetter og et Døbefad fra 1622.



Boller.

Prædikestolen er ud-skaaret og fra 1732, Orgelet er fra 1894. I Kapellet findes et kostbart Epitafium af sort Marmor over Holger Ottesen Rosenkrantz, hans to Hustruer, Mette Krognos og Karen Gyldenstjerne og to Døtre. Endvidere 3 Sarkofager af norsk Marmor, hvori hviler: Cathrine W. Juel, født Wedell-Jarlsberg, død 1786, Jens Krag-Juel-Vind-Friis til Jullinge, død 1776, og Hustru, født Gram, død 1810.

Boller nævnes allerede i 1350 og ejedes af Hr. Otto Limbek med Tilnavnet Rameskop. Den bestaar af en grundmuret, toetages Hovedbygning med 4 sammenbyggede Fløje, af hvilke den nordre tidligere har haft tre Etager og for hver Ende et Taarn. Den er paa alle Sider omgivet af Grave. Hovedbygningen blev i 1588 opført af den myndige Fru Karen Gyldenstjerne, Rigsraaden Holger Rosenkrands' Enke, og i 1759 lod Grev Christian Friis den Ældre den ombygge og modernisere, hvorved den aldeles tabte sit antike Udseende.

Boller er uden Tvivl anlagt i Grev Geerts Tid ved en af dennes tyske Lensmænd, thi dens første Ejer, Otto Limbek, var indkommet til Landet sammen med Grev Geert. Den næste Ejer var Mogens Munk til Boller og Holbekgaard. Mogens Munk efterlod sig ingen Sønner, men 3 Døtre, og Datteren Anne, der var gift med Rigsraaden Henrik Gyldenstjerne til Ivernæs, overtog Boller. Gaarden kom derefter til Hr. Holger Rosenkrands, der døde 1496, og derefter til hans Sønner Otto Rosenkrands, der døde 1525, og Broderen Holger Rosenkrands. Efter Holger Rosenkrands, der ingen Børn efterlod sig, arvede hans afdøde Broders Søn, Holger Ottesen Rosenkrans, Boiler. Holger Rosenkrans forøgede Bollers Jordegods betydeligt ved Mageskifter med Kongen. Han døde i 1575. Hans Enke, den stolte og myndige Fru Karen Gyldenstjerne, overtog Godset efter ham og opførte den prægtige Sognekirke i Ut, Rosenvold ved Vejle Fjord og i 1588 en ny Hovedbygning paa Boller. Af hendes to Sønner fik den ældste, Christopher Rosenkrands, Boller. Karen Gyldenstjernens Sønnesøn, Holger Rosenkrands, solgte i 1621 Boller til Kong Christian den 4des Svigermøder, Fru Ellen Marsviin, der i 1630 imod sin Vilje maatte afstaa den til sin Datter Christine Munk. Paa Boller levede derpaa Kong Christian den 4des forskudte Gemalinde i 28 Aar, indtil hun døde i 1658. Fem Aar senere gik Boller over til den rige Grev Mogens Friis til Frisenborg. Han døde i 1675 og efterlod Grevskabet til sin eneste Søn, Grev Niels Friis, der var Stiftamtmand i Viborg. Niels Friis døde i 1699, hvorefter hans Enke, Grevinde Christine Sophie Reventlow, fik Boller som Livgeding. Hun giftede sig med Storkansleren Ulrik Adolph Holstein,

Greve til Holsteinborg. Grevinden, der var en Søster til Kong Frederik den 4des Dronning, Anna Sophia, døde 1757, hvorefter hendes Søn, Grev Christian Friis til Frisenborg, overtog Gaarden. Han døde i 1763 efter i sit Testamente at have bestemt, at Boller tilligemed Møgelkjær bestandigt skulde henligge under Frisenborg og tjene til Enkesæde for Mand eller Kvinde, dog uden at disse maatte befatte sig med Administrationen. Boller tilhørte nu stadig Familien Krag-Juel-Vind-Friis, indtil Greve Mogens Krag-Juel-Vind-Friis døde i Maj 1923, hvorefter det tilfaldt afdødes Døtre.

Om Boller fortælles der følgende Sagn: En Jættekvinde, der boede paa den anden Side af Horsens Fjord, havde noget udestaaende med Ejeren af Boller og vilde, for at hævne sig, paaføre ham en Ulykke. Man ved, at Troldkvinder kunde bære tusinde Læs Jord i deres Forklæde som ingen Ting, og Jættekvinden fyldte dertor en Dag sit Forklæde med Jord, for dermed at begrave hele Boller. Men idet hun vadede over Fjorden, gik der Hul paa Forklædet, saa at en Del Jord faldt ud, hvoraf der blev den lille Ø Vorsø Kalv. Dog beholdt hun det meste Jord tilbage, men da hun kom i Land, brast Forklædebaandet, og der udvæltede saa meget Jord, at der blev en høj Bakke, som blev kaldet Dysbjerg, hvilket Navn den har endnu den Dag i Dag, og Jættekvinden vendte derpaa tilbage med uforrettet Sag.

Ut Skole er bygget i 1876. Den er 2-klasset og har ca. 45 Elever.

Lærer J. Jensen er født den 13. November 1890 i Grønning. Dimitteret fra Rannum i 1913. Lærer ved Ut Skole siden 1929.

Sejet Skole er bygget i 1901. Den er 2-klasset og har ca. 60 Børn.

Lærer Otto Emil Laursen er født den 22. September 1896 i Barrit. Dimitteret fra Silkeborg i 1923, Lærer ved Sejet Skole siden 1. Marts 1927.

Medlemmer af Tyrsted-Ut Kommunes Sogneraad er: Skomager Th. Chr. Gramer, Formand, Lærer Th. Agger, Dagnæs, Næstformand, Murermester Anton Dalby. Tyrsted, Tømrer Chr. Henriksen, Bækkelund, Tømrer Eli Johansen, Bækkelund. Sognefoged N. J. Kaas, Tyrsted, Gaardejer Th. Kjær, Tyrsted, Gaardejer Lars Larsen, Tyrsted, Gaardejer N. M. Nielsen, Tyrsted, Gaardejer P. R. Pedersen, Sejet, og Gaardejer Karl Petersen, Ut.

Sogneraadsformand Th. Chr. Gramer er født den 24. Januar 1876 i Korning Sogn. Har været Sogneraadsformand siden 1929, er Sygekasseformand.

NEBBSAGER--BJÆRGE Kommune bestaar af Nebsager og Bjærg Sogne. Nebsager Sogn omgives af Annekset Bjærg, Raarup, Barrit, Vrigsted og Hornum Sogne samt Stenderup Sogn i Hatting Herred.

Bjærg Sogn omgives af Nebsager, Raarup og Ut Sogne samt Tyrsted og Stenderup Sogne i Hatting Herred.

I Nebsager Sogn findes Byerne: Nebsager med Kirke, Præstegaard og Skole, Hornsyld og Hornsyld Stationsby med Forskole, Vejle Amts Syge- og Epidemihus, Tuberkulosehospital, Børnehjem, Apotek, Kro, Brugsforening, Mølle, Andels-Elektricitetsværk og Jernbanestation, nogle Samlinger af Gaarde og Huse og Hovedgaarden Skerrildgaard.

I Bjærg Sogn findes Byerne: Sønder-Bjærg med Kirke, Skole, Børnehjem med Privatskole, Brugforening, Kro og Vandværk, Nørre-Bjærg, Neder-Bjærg og en Del af Gram samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Nebsager har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 126. Lægd.

Bjærg har samme Tingsted og Kredse som Hovedsognet, men hører til 4. Udskrivningskreds' 114. Lægd.

Nebsager Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der ligger mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er byggede af Fraadsten paa Sokkel med Skraakant og er fra romansk Tid. Ved Middelalderens Slutning opførtes Taarnet, hvis hvælvede



Vejle Amts Sygehus i Hornsyld.

Underrum har Rundbue ind til Skibet. Det opførtes af Munkesten, og Kor og Skib fik Hvælvinger. I Aarene 1762 og 1767 blev Kirken restaureret. Det nuværende Vaabehus er opført i 1869, som Erstatning for et ældre. Altertavlen, der bærer et Maleri, er fra 1893, Granitfonden er romansk og med Dyrefigurer, og Prædikestolen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. I Kirken findes nogle Epitafier og Mindetavler.



P. ØRNTOFT
Pastor.

Bjærg Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest, og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Fraadsten. I den senere Middelalder opførtes Taarnet af Munkesten, og der indbyggedes samtidig Hvælvinger. Vaabehuset er noget yngre. Altertavlen er fra 1892, Alterkalken fra 1774. I Kirken findes romansk Granitfont med Løvefigurer og en Prædikestol i Renæssancestil.

Pastor P. ØRNTOFT er født den 30. Marts 1895. Theol.Kandidat 1923. Sognepræst i Spelle-Skørring ved Aarhus fra 1923-29, Sognepræst i Nebsager-Bjærg siden 1929.

VEJLE AMTS SYGEHUS I HORNSYLD er bestemt for Behandling af syge fra Bjærge-Hatting Herreder. Det oprettedes i 1891 og udvidedes i Løbet af de følgende Aar gentagne Gange. I 1908 opførtes et statsunderstøttet Tuberkulosehospital med 12, senere 14 Senge. Trods disse Udvidelser — fra 20 til 65 Senge — var Pladsmangelen i 1917 bleven saa følelig, at man besluttede at opføre en helt ny medicinsk-kirurgisk Afdeling paa den gamles Grund samt at udvide Økonomibygningen betydeligt. I December 1919 toges Sygehuskomplekset i Brug i sin nye Form, som det i det væsentlige har bevaret siden. Det bestaar af en medicinsk-kirurgisk Afdeling paa 80 Senge, en Epidemifdeling paa 24 og et Tuberkulosehospital paa 14 Senge samt de fornødne Økonomibygninger og Funktionærboliger, og det hele er omgivet af en ret stor Have. Den samlede daglige Gennemsnitsbelægning har i de sidste Aar været 98.



H. THORBORG
Overlæge.



E. RAMBERG
Reservelæge.



G. GRAAE
Regnskabsfører.



C. MAZANTI
Vagtmester.

Sygehusbestyrelsen bestaar af Amdraadsmedlemmerne: Gaardejer K. Haargaard, Gaardejer Janus Petersen og Proprietær S. Østergaard-Hansen.

Overtilsynet føres af Amtmand, Kammerherre K. Valløe, K. 2, DM., og Amtslæge K. Ingbøl, R. af D., M. f. D. R.

Lægearbejdet og Administrationen ledes af Overlæge H. Thorborg, der har virket ved Sygehuset siden 1915, bistaaet af 1ste Reservelæge Erik Ramberg og 2den Reservelæge. Regnskabsfører og Kasserer er Frk. G. Graae, der har virket her siden 1917, Oversygeplejerske er Frk. Karen Poulsen, siden 1926, og Køkkenbestyrerinde er Frk. Alma Hansen, siden 1912. Vagtmester er Carl Mazanti. Det samlede Antal Funktionærer er 52 og deraf 23 Sygeplejersker og Sygeplejeelever.

BJERRE BØRNEHJEM har til Huse i den gamle Fattiggaard. Denne omdannedes oprindeligt i 1906 til Brug for Koppepatienter, men da Beboerne var meget misfornøjede med dette, blev det den 1. Marts 1908 lavet om til Børnehjem. Det er for Tiden Børnehjem baade for Piger og Drengene, og der er ialt Plads til 37 Børn. Børnehjemmets nuværende Forstanderpar er O. Madsen og Hustru, der ligeledes driver privat Skole.

NEBSAGER BØRNEHJEM er bygget i 1904 af Pleje- og Børnehjemstørelsen for Aarhus Stifts sydlige Del. Virksomheden begyndte den 1. November 1904 og Bestemmelsen er, at der kan optages 12 Piger. I 1924 blev der foretaget en grundig Reparation og nogen Udvidelse, saa der nu er Plads til 14 Piger. Fra 1922 søger Børnene Nebsager Kommuneskole. Hjemmets Forstanderinde er Frk. Karen Pedersen, der har ledet det siden 1. Maj 1917.



K. PEDERSEN
Bestyrerinde.

Nepsager Skole har to Forskoler under sig, og disse har 1ste og 2den Klasse. Hovedskolen er paa 3 Klasser. Der er baade Første- og Andenlærer. Børneantallet var pr. 31. December 1930 ialt 117. Der er den Kuriositet ved Nepsager Skole, at der bestaar et mindre Legat fra ældre Tid, og Legatets Renter tilfalder Læreren. Legatet er oprettet i 1711 af Knud Bille, der i sin Tid havde oprettet en Skole i Nepsager, som hans Efterfølgere, begge Hoffmanerne, fortsatte og støttede ved Gavemidler. I et Gavebrev hedder det: „Skolemesteren skal være pligtig til at undervise 6 Børn aarlig i at læse og skrive og regne, og disse udvælges af de allerfattigste blandt Skerrildgaardens Bønders Børn“. I aarlig Løn skal Skolemesteren herfor have, foruden Kaalhøve og Husværelse, 18 Rdl.



Bjærg Kro.

(lig 36 Kr.). Dette Beløb udbetales Førstelæreren den Dag i Dag. Indtil 1881 var der kun en Skole i Sognet, og den var delt i 2 Klasser og havde een Lærer.

Førstelærer SIGURD PEDERSEN er født den 14. Juni 1884 i Hyrup og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1905. Har været Førstelærer ved Nepsager Skole siden 1. Januar 1916.

Bjærg Skole er bygget i 1908, og i 1931 er der bygget ny Embedsbolig til Førstelæreren. Skolen er 5-klasset.

Førstelærer JOH. BASSE er født den 26. December 1892 i Vejlbj by ved Aarhus som Søn af Gaardejer Chr. Basse og Hustru. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1913. Har været Førstelærer ved Bjærg Skole siden 1922.

Hornslyd Pogeskole begyndte i 1881. Lærerinde er Frk. Moenstrup, der har været ved Skolen siden 1. November 1911.



S. PEDERSEN
Førstelærer.



G. JACOBSEN
Kredslæge.



G. SANDER-LARSEN
Sognefoged.



M. JØRGENSEN
Kroejer.

Bjærge Kro er oprettet i 1856 og opbygget af Sognefoged Lercher. Kroen ejes nu af M. Jørgensen, der er født den 1. December 1872 i Klakring Sogn. Jørgensen har ejet Kroen siden 1921.

Hornsyld Andelselektricitetsværk er bygget 1909. Det har ca. 220 Forbrugere. Dets Bestyrer er Chr. Pedersen, der har ledet Værket siden 1930.

Nepsager Sognebibliotek er oprettet i 1923 af Bibliotekar Lassen i Vejle. Biblioteket bestaar af 700 Bind og en Børnebogsamling paa 650 Bind. Bibliotekets Formand er Købmand L. Tretow-Loof, dets Bibliotekar er Andenlærer Folmer Jørgensen.

Kredslæge Gunni Jacobsen er født den 22. Juli 1883 i Børglum som Søn af Præst Otto Jacobsen og Hustru Maren født Christiansen, gift -1915 i Ousted med Johanne Elisabeth Esther Redøhl, Datter af Præst Alfred V. Redøhl. Student, privat dim. 1903, med. Eksamen med laud. 1910, Kredslæge i Bjærge-Hatting Lægekreds fra Juni 1920.

Sognefoged G. SANDER-LARSEN er født den 24. September 1889 paa „Elisadal“ i Nepsager. Sognefoged siden 1. Januar 1918.

Sognefoged JUST ANDERSEN har været Sognefoged siden 1911.

Medlemmer af Nepsager-Bjærge Kommunes Sogneraad er: Winther Sørensen, Formand, Proprietær H. S. Tingleff, Næsiformand, Gaardejer Th. Olsen, TværSIGGAARD, Lærer Chr. Gaarde, Bjærge, Gaardejer A. Madsen, Hornsyld, Husmand A. Albertsen, Hornsyld, Gaardejer Viggo Rasmussen, Nepsager, og Husmand Jørgen Aslak, Nepsager.

Sogneraadsformand WINTER SØRENSEN er født den 12. December 1876 i Nepsager Sogn og har været Sogneraadsformand siden 1925.

URLEV SOGN omgives af Stenderup, Ølsted, Løsning, Hedensted, St. Dalby, Ørum, Stovby samt Hornum Sogne.

I Sognet findes Byerne: Urlev med Kirke, Præstegaard, Forsamlingshus og Vandværk, Speltrup med Skole og Andelsmejeri, Bækkeskov Skole samt nogle Samlinger af Gaarde.

Urlev har Tingsted i Horsens og hører under Bjærge Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærge-Hatting Lægekreds, Bjærge m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærge Herreds Vurderingskreds, Amtet 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 135. Lægd.

Urlev Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabarhus, der ligger mod Syd. Oprindelig har her vistnok staaet en romansk Kirke, der var opført af raa Kamp og Fraadsten, bygget paa tilhuggen Granitsokkel, men kun en Del af Skibets nordlige Side synes at være bevaret, medens det øvrige formentlig er nedbrudt i en sentgotisk Tid og derefter paany opført i sin nuværende Skikkelse af det gamle Materiale, iblandet med Munkesten. Kor og Skib er hvælvede, og Vaabehuset er ombygget i den nyere Tid. Altertavlen er fra det 17. Aarhundrede og bærer et Maleri forestillende „Christus velsignende Brødet“. Døbefonten er af Kalksten og fra Renæssance-tiden. Prædikestolen er ligeledes i Renæssancestil og paa denne skal tidligere have staaet, at den var rejst af Præst og Kirkeværge med Korfitz Ulfelds Tilladelse. Kirkens Klokke er fra det 12. Aarhundrede. Pastor V. GRØNBÆK er født den 21. December 1897 i Bindslev Sogn som Søn af Arrestforvarer Grønbæk, gift med Esther Andersen,



V. GRØNBÆK
Pastor.



A. SØRENSEN
Lærer.

Student 1917, Embedseksamen 1923, Præst i Løkken fra 1923—25, siden da Sognepræst i Urlev-Stenderup Sogne.

Bækkeskov Skole er bygget i 1862. Skolen er 2-klasset og har ca. 30 Elever. Sognets første Skole oprettedes i 1742 og var tillige Skole for St. Dalby.

Spettrup Skole er bygget i 1901. Skolen er 2-klasset og har ca. 30 Elever.

Lærer ARNOLD MORTEN SØRENSEN er født den 27. Februar 1895 i Ut Sogn. Dimitteret 1916 fra Gedved Seminarium og ansat som Lærer ved Bækkeskov Skole siden 1921.

Lærer K. A. JENSEN er født den 18. Februar 1878 i Aale Sogn. Dimitteret fra Johnstrup Seminarium 1908 og ansat som Lærer ved Spettrup Skole siden 1912.

Sognefoged HANS HANSEN er født den 18. Juli 1873 i Spettrup og har været Sognefoged siden 23. Oktober 1903, udnævntes til Dannebrogsmænd den 8. Februar 1931.

Medlemmer af Urlev-Stenderup Sogneraad er: Gaardejer P. Mikkelsen, Formand, Malermester J. C. Nielsen, Næstformand, Gaardejer Peter Christensen, Landpostbud T. Madsen, Lærer N. Byrith, Gaardejer C. Jensen, Købmand J. Jensen, Gaardejer R. C. Rasmussen og Skovløber M. Nielsen.

ØRUM SOGN, der er Anneks til Davgaard, omgives af Davgaard, Hedensted og St-Dalby Sogne, hvorfra det skilles ved Ørum Aa, Urlev og Stovby Sogne.

I Sognet findes Byerne: Ørum med Kirke, Præstegaard, Skole og Forskole, nogle Samlinger af Gaarde og Huse samt Withsminde, Penthale, Røde Mølle, der har Vandmølle med Elektricitetsværk, Svendsmølle, ligeledes med Vandmølle, og Risholm.

Ørum Sogn har Tingsted i Horsens og hører under Bjærge Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærge-Hatting Lægekreds, Bjærge m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5 Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 129. Lægd.



Ørum Skole.

Kirken består af Kor og Skib samt Vaabenhus. Kor og Skib er af Fraadstenskvadre og fra den romanske Tid. Den oprindelige Norddør og flere Vinduer er filmurede. Kor og Skib fik Hvælvinger i den seneste Middelalder og samtidig opførtes Vaabenhuset. Altertavlen er et Maleri af Wegener fra 1857, i Ramme fra 1804. Kalken er skænket i 1662 af

Steen Bille til Ørumgaard. Granitfonden er romansk og Prædikestolen er fra den nyere Tid.

ØRUMGAARD tilhørte i 1458 Væbneren Ove Skale, hvis Datter ægtede Peder Terkelsen og bragte ham Gaarden. Deres Søn Svend Pedersen ejede Ørumgaard i 1532. Gaarden gik nu over til hans Søn, Peder Svendsen, der var ugift, og ved hans Død 1565 tilfaldt den hans Søster, Kirsten Svendsdatter, der var gift med Mogens Mogensen. Deres Søn, Jens Mogensen, der døde i 1635, ejede Gaarden og efterlod den til sin Enke Birte Knudsdatter Bille, der i 1648 efterlod den til sin Broder, Henrik Bille til Billeskov og Skerrildgaard. Den tilhørte derefter Knud Bille, der døde 1684, og dennes Søn, Etatsraad Axel Bille, der i 1732 skænkede Ørumgaard til Kaptajn Frederik Trolle. 1739 ejedes Gaarden af Poul Marcussen og 1769 af dennes Søn Peder Marcussen. I 1780 købtes Gaarden af Birkedommer Tobias Jantzen, der i 1792 solgte den til Mikkel Kiær. I 1820 købtes Ørumgaard af Greve Chr. J. Rantzau til Rosenvold, og hans Enke havde den til 1839, da den kom til O. P. Rønberg, 1851 overtoges den af Etatsraad J. Chr. Fr. Eckardt, der døde i 1899, og hans Enke havde da Gaarden indtil sin Død i 1908. I dette Aar solgtes Ørumgaard til Baron H. G. Wedell-Wedellsborg.

ØRUM SKOLE er bygget i 1924. Det er en 4-klasset Skole, der har ca. 90 Børn.

Lærer LAURITZ KIBÆK er født den 25. April 1893 i Sunds ved Herning og gift med Karen Tandrup. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1914, Lærer ved Artilleriets Kornetskole fra 1915--18, Lærer ved Ørum Skole siden 1919.

Lærerinde ANNA HAGEMANN er dimitteret fra Odense Seminarium i 1929 og har været ansat som Lærerinde ved Ørum Skole siden 1. December 1930.

Medlemmer af Ørum-Davgaard Sogneraad er: Boghandler Chr. Johansen, Formand, Møllejer A. Nielsen, Næstformand, Gaardejer S. Frederiksen, Kærmager A. Laursen, B. Hansen, Husmand L. Østergaard, Gaardejer P. Sørensen Boelsmand M. Petersen og Trikotagehandler R. Sørensen.



L. KIBÆK
Lærer.

STOVBY SOGN, der er Anneks til Hornum, omgives af dette, Vrigsted og Barrit Sogne, Vejle Fjord, Daugaard Sogn samt Ørum Sogn.

I Sognet findes Byerne: Gammelby med Præstegaard, Skole og Brugsforening, Stovby med Forskole, Alderdomshjem, Kro, Brugsforening, Mølle og Vandværk, Hyrup med Skole, Brugsforening og Vandværk. Hostrup med Skole og Vandmølle, Fakkegrav med Badehotel, Vejlefjord Sanatorium, nogle Samlinger af Gaarde og Huse, Hovedgaarden Rosenvold, Roden, Grundgaard, Hostrupgaard, Stovbylund, Over- og Neder-Ullerup, Lysegaard, Bobæk, Gerdasminde, Banken, Aarup Vandmølle, Stagsrode Vandmølle og Tybo Vandmølle.

Stovby har Tingsted i Horsens og hører under Bjærgø Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærgø-Hatting Lægekreds, Bjærgø m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærgø Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 123. og 124. Lægd.

Kirken består af et udelt Langhus, et Taarn, der vender mod Vest og et Vaabenhus mod Syd. Af den oprindelige Fraadstenskirke, der var romansk, er der nu kun bevaret en

Del af Skibets og Taarnets Nordmur. I Slutningen af Middelalderen blev Kirken næsten helt ombygget, Koret blev nedrevet og Skibet forlængedes betydeligt mod Øst og fik en tresidet Afslutning. Mod Vest opførtes et nyt Taarn af Munkesten og hele Kirkens Indre overhvalvedes. I den nyere Tid tilføjedes Vaabehuset. I 1877 blev det indre restaureret. Altertavlen, der har et nyt Maleri, er et godt Snitværksarbejde fra 1731 og skænket af Provst Jørgen Knudsen Beeske.

I Kirken findes romansk Granitfont med Fremstillinger af Mikael's Kamp med Dragen.

Prædikestolen er fra 1640.

KRISTIAN FENGER ERIKSEN Pastor, er født den 13. December 1868 paa Lyø som Søn af Pastor Eriksen og Hustru, født Fenger. Dimitteret 1894. Sognepræst for Stovby og Hornum Sogne samt Præst for Vejlefjord Sanatorium fra 1917.



K. FENGER ERIKSEN
Pastor.



Rosenvold.

Denne Hovedgaard ligger 2 Mil Syd for Horsens og lige saa langt Øst for Veile ved Indløbet af Vejlefjord. Før end Rosenvold blev opført, laa her paa samme Sted en Gaard, der kaldtes Staxe vold og var opført af en Hr. Ralf med Tilnavnet Guldsko, efter at en ældre Gaard af samme Navn, som laa i det tilstødende Barrit Sogn, var bleven ødelagt. Det nye Staxe vold blev gentagne Gange i Grev Geerts og Valdemar Atterdags Tid under Fejden med de omboende Bønder belejret og tilsidst

indtaget og nedbrudt og stod derpaa som Ruin i et Par Hundrede Aar. I Aaret 1585 blev det nuværende Rosenvold opbygget af Fru Karen Gyldenstjerne, Enke efter Rigsraad og Marsk Holger Ottesen Rosenkrans til Boller og Stjernholm, Statholder i Nørrejylland og Høvidsmand paa Skanderborg og Bygholm. Hendes yngste Søn, Frederik Rosenkrans, døde i Mæhren i 1602. Han arvede Rosenvold og Stjernholm. Hans Brodersøn, Holger Ottesen Rosenkrans den Yngre, maatte i 1621 sælge baade Rosenvold og Boller til Fru Ellen Marsviin, der senere maatte afstaa begge Gaarde til sin Datter, Kirstine Munk. Under Krigen med Sverrig blev hendes Godser ved Svigersønnen Korfitz Ulfelds Indflydelse forskaaned for Indkvartering, men led derimod meget af Polakkerne, da disse havde forjaget Svenskerne. I Staxodde Skov findes endnu en Grube, „Polakhullet“, hvor en Mængde af Bønderne ihjelslagne Polakker skulde være begravet. Ikke langt fra Fjorden, fortæller et Sagn, fandtes der indtil omkring 1860'erne et gammelt hult Egetræ, i hvilket under Polakernes Ophold i Jylland en Kone skal have boet, og, siges det, at hun endog havde sin Spinderok derinde hos sig. Efter Fru Kirstines Død i 1658 blev Rosenvold, som man antager, købt af Geheimeraad Henrik Rantzau til Schöneweide med flere Godser. Han var Rigsraad, Elefantridder, Stiftamtmand i Aarhus og Amtmand over Stjernholm Amt. Da han døde i 1674 og var barnløs, tilfaldt Gaarden hans Brodersøn, Kammerherre Henrik Rantzau, som døde ugift i 1687, og efter ham Broderen Otto Rantzau til Asdal, der ialt ejede 8 Godser, og i 1671 var bleven optaget i den danske Grevestand. De næste Ejere af Rosenvold var Grev Otto Rantzaus Søn, Grev Frederik Rantzau, der var Generalmajor, og da han døde ugift i 1726, hans Broder, Grev Chr. Rantzau, der var Geheimeraad, Elefantridder og Vicestatholder i Norge. Han ejede 9 Godser, og den 10. September 1756 oprettede han det saakaldte „grevelige Rantzauske Forlods eller Præcipuum“ af Godserne Rosenvold, Asdal og det halve Hammelse, hvilket Forlods skal gaa i Arv med agnatisk-cognatisk Succession i den Rantzauske Familie paa Mands- og Kvindesiden og, naar denne maatte uddø, tilfalde Kongen. Grev Christian Rantzau døde i 1771, og det Rantzauske Forlods, hvorfra Asdal og Hammelse bortsolgtes i 1793, mod at Købesummen, der var 77,180 Rdl., fastsattes som Fideikommisskapital, blev i 1828 forøget med Skovgaard paa Fyn. Siden da har Rosenvold været i Familien Rantzaus Besiddelse. Nuværende Besidder er Lensgreve, Kammerherre, Hofjægermester Christian Rantzau.

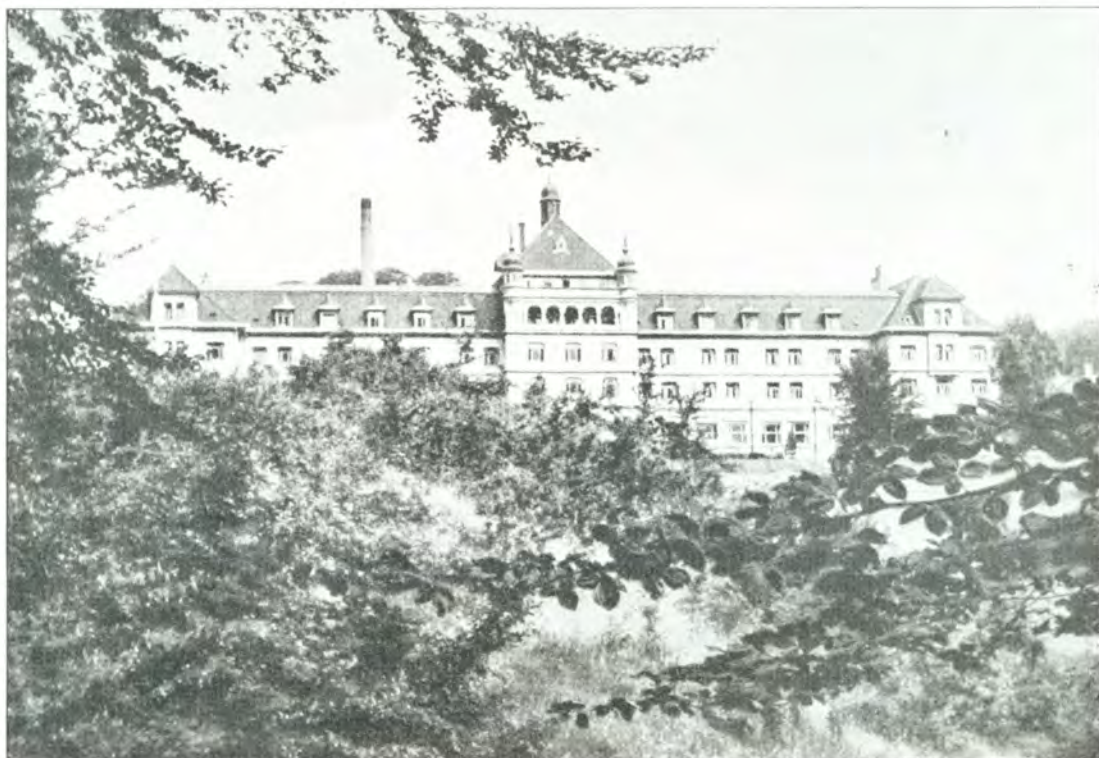
Hovedbygningen er et enlænget Hus med to Stokværk over høj Kælder, og Vestsiden har to runde Hjørnetaarne. Bygningen blev restaureret i 1817 og igen i 1865. Fra den sidste Istandsættelse hidrører Taarnenes øvre Afslutninger, Gavlene, de nuværende Vinduesformer og Broen over Graven.

VEJLEFJORD SANATORIUM er et privat Sanatorium til Behandling af Lungetuberkulose og enhver anden Form for Tuberkulose. Det er oprettet paa den danske Læggestands Initiativ, støttes af Staten og ledes af Aktieselskabet „Sanatorier for Brystsyge“. Bestyrelsen herfor er valgt blandt Autoriteter paa hospitalsmæssige, medicinske, tekniske og økonomiske Omraader.

Selskabets filantropiske Formaal understreges ved, at Bestyrelsen er ulønnet, ligesom ved, at eventuelle Driftsoverskud uden Fradrag til Bonus, Renter til Aktionærerne eller lign. udelukkende anvendes til Forbedringer af Institutionen og dens Udstyr. Der er ligeledes ved Legater, Gaver og Tilskud paa Finansloven muliggjort Moderation i Betalingen eller rentefrie Laan for en Del mindrebemidlede Patienter, som itølge deres sociale Kaar hører hjemme paa Vejlefjord Sanatorium, og dette indtager herved en begunstiget, filantropisk Særstilling blandt Privatsanatorierne i Ind- og Udland.

Sanatoriet aabnedes den 1. Marts 1900, men den 29. August 1895 kan betegnes som dets egentlige Stiftelsesdag, idet Den Almindelige danske Lægeforening ovennævnte Dato for første Gang førte Sanatoriesagen offentlig frem for en større Forsamling paa dens Aarsmøde. Et skitseret Udkast til Oprettelsen af et Sanatorium ved Vejle Fjord vandt enstemmig Tilslutning, og den 5. December samme Aar var Foretagendet sikret gennem Aktietegning og Stiftelsen af Aktieselskabet „Sanatoriet for Brystsyge“.

Sanatoriet er beliggende — næsten symbolsk — paa en skovbevokset Skrænt paa Nordsiden af Vejle Fjord — et af Kattegats blide og solblaa Indfald, hvormed



Vejlefjord Sanatorium fra Sydsiden.

det ligesom søger et Øjeblikks eftertænksom Hvile, før det fortsætter sin stride og travle Vej op langs Jyllands Østkyst og videre ud mod det aabne Verdenshav. Inderst i den skovbegrænsede Dalslugt mellem Fakkegrav og Træskohagens Pynt, 450 Meter fra Strandkanten og 28 Meter over Vandfladen, ligger den monumentale Kurbygning, tegnende sit massive, gule Murværk med det firkantede Midtertaarn og den lange, røde Taglinie mod Skovens grønne Baggrund. Festlig, fornem og dog folkelig staar den der, i Læ for barske Vinde og med Facaden vendt i Syd -- mod Solen, det aabne Parkanlæg og Fjordens brede, V-formede Udsnit.

Festlig, fornem og folkelig er ogsaa det Indre med Stueetagens Vestibuler og Trappegange, de lange, lyse, brede Korridorer og de store, stilfulde og hygieinisk udstyrede Fællesværelser. En Dagligstue, der gaar gennem hele Bygningens Bredde, er holdt i gammeldags Herregaardsstil. Her findes Læseværelse og en smuk og festlig Spisesal.

Paa Sanatoriet findes 60 Eneværelser og 23 Tosengsstuer. I Kælderetagen er der Køkken, Bageri, Badeanstalt, Apotek, Laboratorier, to Biblioteker, et for Lægerne og et paa 2000 Bind for Kurgæsterne. I umiddelbar Nærhed af Sanatoriet ligger Overlægebolig og Reservebolig foruden andre Funktionærboliger og et stort Gartneri.

Lægebestanden bestaar af Overlægen og 2 Reservelæger, assisteret af 10—12 Sygeplejersker under Ledelse af en Forstanderinde.

Overlæge JOHANNES GRAVESEN, Dr. med., er født den 30. Januar 1889 i Ringkøbing som Søn af Tandlæge C. C. Gravesen og Hustru, født Friis. Gift 1915 med Ellen Larsen. Student fra Metropolitanskolen 1907, med. Eks. 1913, 2. Reserve læge



Gartnerboligen „Himmerigshuset“.

ved Vejlefjord Sanatorium, Reserve læge i Søværnet 1914 -15, Turnustjeneste fra 1915 -16, Amanuensis og Assistent ved Menighedssygehuset i Roskilde fra 1916—17, 1. Reserve læge ved Vejlefjord Sanatorium fra 1918—20, Dr. med. 1920, Sanatorielæge i Missionens Tjeneste i Indien fra 1921—23, Overlæge ved Vejlefjord Sanatorium siden 1. Maj 1923.

BØRNEHJEMMET „KILDEBJERGET“ er et privat, statsanerkendt Børnehjem med Plads til 20 Drengene under Konfirmationsalderen. Egentlig er Hjemmet en Udvidelse eller Efterfølger af Vorbasse Børnehjem, som oprettedes til 14 Drengene i 1918, og som „for Indholdets Vedkommende“ flyttedes til Stouby den 18. Maj 1926. Bygningen, hvori Hjemmet er indrettet, var tidligere benyttet som Enkesæde for Grevinde Scheel til Barriiskov. Hjemmet ledes af Forstander Magelund og Hustru.



HENRIK FLINDT
Gartner.

Gammelby Skole er oprettet i 1863. Denne Skole er fælles med Stovby, og den har 52 Elever i Hovedskolen og 48 i Forskolen.

Hyrup Skole er oprettet i 1863. Den er 2-klasset og har ca. 30 Elever.

Hyrup Forskole er oprettet i 1912 og har ca. 20 Elever.

Hostrup Skole er oprettet i 1888. Den er 2-klasset og har ca. 20 Elever.

Belle Skole er oprettet i 1893. Den er 2-klasset og har ca. 30 Elever.

Stovby Skov Skole er oprettet i 1859. Skolen er 2-klasset og har ca. 50 Elever.

Lærer JENS HANSEN er født den 5. November 1873 i Arninge Sogn paa Lolland. Har været Lærer ved Hyrup Skole siden 1899.

Lærer THOMAS THOMSEN er født den 6. Juni 1899 i Malt Sogn og dimitteret fra Silkeborg Seminarium. Har været Lærer ved Hostrup Skole siden 1. November 1930.

Lærer H. SVENDSEN er født den 20. December 1900 i Blanke paa Fyn og dimitteret i 1921 fra Gedved Seminarium. Har været Lærer ved Belle Skole siden September 1927.

Lærer J. A. K. DALBY er født den 19. November 1870. Har været Lærer ved Stovby Skov Skole siden 1906.

Lærerinde MARIE AAMAND er født den 6. September 1897 i Trelle og dimitteret i Oktober 1923. Kom til Stovby Skolevæsen den 1. September 1925



TH. THOMSEN
Lærer.

Medlemmer af Stovby Sogneraad er: Gaardejer G. Clausen, Formand, Lærer J. A. K. Dalby, Husmand J. Laursen, Gaardejer A. Benfeldt, Overtoldbetjent J. S. Grau, Husmand J. P. Jørgensen, Gaardejer A. Sørensen, Murer V. Jørgensen og Godsejer F. Lüttichau.

HORNUM SOGN er Anneks til Stovby og omgives af dette, Vrigsted, Nebsager, Stenderup og Urlev Sogne.

I Sognet findes Byerne: Hornum med Kirke og Skole, Hornumkær samt nogle Gaarde og Huse.

Hornum har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 125. Lægd.

Kirken, der bestaar af Kor og Skib samt Vaabenhus, der ligger i Syd, er opført i romansk Tid og af raa Kamp med tilhuggede Hjørner. Den er stærkt ombygget i den senere Tid. Paa Nordsiden ses enkelte profilerede Sokkelsten. I den senere Middelalder forlængedes Kirken mod Vest. I ny Tid er Vaabenhuset tilføjet. Kirken har fladt Loft. Paa Alteret er et moderne Kors og smukke sentmiddelalderlige Malmstager. Prædikestolen er fra ca. 1625.

Skolen er bygget 1888. Den er 2-klasset og har ca. 35 Børn.

Lærer P. THOMDAL er født den 15. Januar 1900 i Øland Sogn og dimitteret i 1922. Ansat som Lærer ved Hornum Skole den 1. Februar 1928.

Medlemmer af Hornum Sogneraad er: Slagter M. Jørgensen, Formand, Møllejejer H. J. Hansen, Næstformand, Husmand L. Hansen, Husmand F. Moss og Gaardejer A. L. Madsen.

BARRIT-VRIGSTED KOMMUNE består af Barrit og Vrigsted Sogne.
Barrit Sogn omgives af Annekset Vrigsted, Nebsager, Raarup og Klakring Sogne, Vejle Fjord og Stovby Sogn.

Vrigsted Sogn omgives af Barrit, Stovby, Hornum og Nebsager Sogne.

I Barrit Sogn findes Byerne: Over-Barrit med Kirke, Præstegaard, Skole, Kro, Barrit-Vrigsted Sognes Spare- og Laanekasse, Forsamlingshus, Mølle og Vandværk, Barrit Stationsby med Andelsmejeri, Jernbane- og Postekspedition samt Brugsforening, Barrethule med Alderdomshjem, Barritskovby med Skole, Forskole og Brugsforening, Bret med Skole, Forskole, Mølle og Brugsforening, Stagsrode med Skole, Brugsforening og Vandmølle, nogle Samlinger af Gaarde samt Hovedgaarden Barritskov.

I Vrigsted Sogn findes Byerne: Over-Vrigsted med Kirke, Skole, Efterskole, Forsamlingshus, Brugsforening og Mølle, Neder-Vrigsted og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Barrit har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 120—121—122.

Vrigsted har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Den har 4. Udskrivningskreds og Lægd 122.

Barrit Kirke består af Skib og Kor ud i eet og med tresidet Afslutning mod Øst samt Taarn med Spir mod Vest og Kapel mod Nord. Skibet, der oprindeligt er opført af Fraadstenskvadre og i den romanske Tid, er vistnok blevet forlænget i det 13. Aarhundrede. Det oprindelige Kor nedbrødes og erstattedes af den nuværende Afslutning, der ligeledes er bygget af Fraadsten. Paa dette Parti ses Spor af slanke, svagt spidsbuede Vinduer og Døre. I den seneste Middelalder opførtes Taarnet med firsidet Spir og Kapel, og der indbyggedes Hvælvinger i Skibet. Kirken er restaureret i Aarene 1654, 1725, 1787 og 1879. Nu tjener Taarnrummet som Vaabenhus. Altertavlen er et Maleri af Nadveren i Egetræsramme. Kirken har romansk Granitfont og Prædikestol fra ca. 1730. I Kapellet staar 8 Kister med Lig af Slægten Reedtz.

Vrigsted Kirke består af Kor med halvrund Apsis, Skib med Forhal mod Vest og derover et Taarn samt Vaabenhus. Ali, undtagen Vaabenhuset, er bygget i een Støbning ved Midten af det 12. Aarhundrede. Det er af Fraadstenskvadre paa Sokkel med Skraakant. Skibet staar i Forbindelse med Forhallen ved tre rundbuede Arkadeaabninger, som hviler paa to svære, firkan-tede Piller under Taarnets Østmur. Den midterste og anseligste Arkade fører ind til Forhallen. Taarnet har vistnok haft tre Stokværk over Hvælvingen og lavt, firsidet Spir. I den senere Middelalder indbyggedes Hvælvingerne i Skib og Kor, og Hvælvingen i Forhallen ommuredes med Mursten. Kirken har ny Altertavle med et Krucifiks, romansk Granitfont med Døbefad af Messing samt Prædikestol fra Kong Christian den 4des Tid.

Pastor TH. KNUTHSEN er født den 28. April 1884 i Hald Præstegaard ved Randers som Søn af Sognepræst J. Th. Knuthsen og Hustru Anna, født Nybølle. Student fra Herlufsholm 1904, Embedseksamen 1912, Lærer i Nykøbing paa Mors 1912, Sognepræst i Holmslands Klit 1914, Sognepræst i Staby 1916, Sognepræst i Majbølle 1920, Sognepræst i Barrit-Vrigsted 1924.



TH. KNUTHSEN

Pastor.

Barritskov, denne meget gamle Herregaard, ligger i Vejle Amt, 2 Mil Syd for Horsens. Barritskov hører til blandt Landets ældste Herregaarde og har i 1261 tilhørt Ridder Niels, der stiftede Franciskanerklostret i Horsens, i hvilket han selv indtraadte. Af senere Ejere nævnes Ridder Magnus Jensen fra 1314 til 1323, dennes Søn, Niels Mogensen, Niels Manderup junior i 1356, derefter dennes Sønnesøn og Sønnesøns Søn, alle Riddere. Paa Kong Frederik den 1.s Tid blev Barritskov købt af Christian Mandrup Holch, der var Kongens Sekretær. I denne Familie forblev Gaarden indtil 1590, da Kirsten Holch ægtede Steen Brahe til Knudstrup. Ved dennes Datter, Birgithe Brahe, der blev gift med Frederik Reedtz til Thygestrup, kom



Barritskov.

Barritskov til denne Familie. Deres Sønner var den bekendte Kansler Peder Reetz til Thygestrup og Oberst Tønne Reedtz, der arvede Barritskov og døde 1699. Nu fulgte Generalmajor Valdemar Reedtz og hans Søn, Kammerherre og Etatsraad Tønne Reedtz. Han opførte ved Barrit Kirke en Begravelse, bestemt for 8 adelige Personer af hans Famlie. Efter hans Død kom Barritskov til en ny Familie, da hans Datter, Dorothea Reedtz, i 1749 ægtede Frederik Christian Rosenkrands til Stamhuset Rosenholm, Gehejmerraad, Statsminister, Kammerherre og Ridder af Elefanten. Han døde i 1802, men bestemte forinden i sit Testamente, at der for hans Slægtning, Gehejmestatsminister Niels Rosenkrands af Ryegaard og Trudsholm samt Barritskov skulde oprettes Stamhuset Rosenkrands, som indtil 1913 var i den grevelige Familie Scheels Besiddelse. I nævnte Aar købtes Barritskov af Greve Adolph Brockenhuus Schack til Giesegaard. Hovedbygningen er opført i Aarene 1914–16.

BROCKENHUUS-SCHACK, KNUD, Greve, Hofjægermester, er født den 4. Oktober 1885 paa Spanager som Søn af Kammerherre, Hofjægermester, Greve Adolph Brockenhuus-Schack, gift 1919 med Bettina Kauffmann. Student 1904, cand. phil. 1905, studeret ved Oxford Universitet fra 1908—11, Ejer af Store Hjøllund-Bredlund Plantage, Ejer af Barritskov fra 1913.

Vrigsted Efterskole ligger i en smuk og frugtbar Egn i Bjerger Herred mellem Horsens og Vejle Fjord. Skolen blev oprindeligt oprettet i 1866 som Højskole af L. Maltesen, der var Skolens Forstander til 1902. Den hørte til de mindre Skoler, men havde dog en Tid op mod 80 Elever. 1915 fik Skolen en stor Tilbygning, og 1922 blev



Vrigsted Efterskole.

den omdannet til Efterskole. Den har nu Plads til ca. 40 Elever og modtager disse i Alderen fra 14 til 18 Aar.

Forstander M. MOURITZEN, er født den 25. Marts 1888 i Klive som Søn af Friskolelærer P. Mouritzen og Hustru. Forstander paa Vrigsted Efterskole siden 1925.

Over Barrit Skole er oprindeligt opført i 1856, men fik ny Skolebygning i 1931. Den er 2-klasset og har ca. 45 Elever.

Barritskovby Skole har Forskole. Hovedskolen er bygget i 1855, Forskolen i 1888. Skolen er 4-klasset og tæller ca. 60 Elever.

Breth Skole er bygget i 1857 og dens Forskole er fra 1888. Skolen er 4-klasset og har ca. 80 Børn.

Stagsrode Skole er bygget i 1914. Den er 2-klasset og har ca. 40 Elever.

Vrigsted Skole er bygget i 1901. Skolen er 4-klasset og har ca. 60 Elever.



M. MOURITZEN
Forstander.



R. CHRISTENSEN
Lærer.



S. A. SERUP
Lærer.



A. AHRENFELDT
Lærerinde.



N. PEDERSEN
Lærerinde.

Lærer R. CHRISTENSEN er født den 24. April 1897 paa Ærø. Dimitteret fra Skaarup Seminarium i 1918. Lærer ved Over Barrit Skole siden 1. November 1928.

Lærer THERKEL NIELSEN er født den 14. Oktober 1881 i Ut Sogn som Søn af Gaardejer Niels Nielsen og Hustru. Dimitteret 1902 fra Gedved Seminarium og ansat som Førstelærer ved Barritskovby Skole siden 1908.

Lærer S. A. SERUP er født den 15. Februar 1887 som Søn af Husmand A. Serup. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1909, Lærer ved Breth Skole fra 1916. Formand og Kasserer for Sygekassen, Formand for Barrit Folkebogsamling, der tæller ca. 2500 Bind.

Lærerinde ANDREA AHRENFELDT er født den 20. Februar 1871 ved Skern som Datter af Gaardmand O. Ahrenfeldt. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1900. Forskolelærerinde ved Breth Forskole siden 1901.

Lærer ANDERS JØRGENSEN er født den 12. Februar 1865 i Falling Sogn som Søn af Lærer Jørgensen, Aalstrup. Dimitteret 1885 fra Jelling Seminarium. Førstelærer ved Vrigsted Skole siden 1891.

Lærerinde N. PEDERSEN er født den 1. August 1884. Dimitteret fra Horsens Seminarium i 1913. Lærerinde ved Vrigsted Skole siden 1. November 1917.

Lærer F. PETERSEN er født den 18. Februar 1893. Dimitteret fra Blaagaard Seminarium i 1923. Lærer ved Stagsrode Skole siden 1925.



A. JØRGENSEN
Lærer.



CHR. ERSLEV
Læge.



ØSTERGAARD-HANSEN
Amtsradsmedlem.



M. SKIBILD
Kroejer.

Barrit Kro blev bygget i 1867 af Købmand Chr. Høøg, der begyndte Købmands-handel der og først i 1874 søgte om Bevilling til Gæstgiveri i Bjærge Herred. Herredet var i de Tider besøgt af mange Rejsende, og da man ikke kendte Biler, var Befordringen Hestekøretøjer, saa der var stor Trang for Logi og Stalde til Heste. Høøg fik Bevilling til at drive „kgl. privilegeret Kro“. Høøg solgte Kroen i 1880 og den har siden skiftet Ejer flere Gange. Den nuværende Ejer købte Kroen i 1931. Bygningen er flere Gange udvidet med Tilbygning og sidste Gang i 1901, da der byggedes Sal og 2 Gæsteværelser.

Over Barrit Alderdomshjem er oprettet i 1870 af Kommunen. Det har Plads til 20 Beboere.

Læge CHR. ERSLEV er født den 30. August 1864 i Køge som Søn af Organist P. Erslev og Hustru, gift 1925 med Marie Mazanti, Student fra Roskilde 1882, Embeds-eksamen 1893, Læge i Lou til 1900, i Nykøbing F. 1907, Læge i Amerika, Skibslæge for Vestindisk Kompagni, ansat paa Blegdamshospitalet og paa Middelfart Sindssygehospital. Siden 1926 Læge i Barrit.

Amtsradsmedlem ØSTERGAARD-HANSEN er født den 2. Januar 1869 paa Vrigstedgaard som Søn af Kammerraad Hansen, gift med Magdalene Laursen. Amtsradsmedlem siden 1. April 1916.

Kroejer MARIUS SKIBILD er født den 3. November 1879 i Vildbjerg Sogn. Har ejet Over Barrit Kro siden 5. December 1931.



T. F. SMIDSTRUP
Sognefoged.



P. SØRENSEN
Sognefoged.



N. RASMUSSEN
Gaardejer.



CHR. MIKKELSEN
Bestyrer.

Sognefoged THOMAS FREDERIK SMIDSTRUP er født den 22. December 1878 i Vrigsted som Søn af Gaardejer Søren Smidstrup. Har været Sognefoged i Vrigsted siden 1919.

Sognefoged PETER SØRENSEN er født den 8. Marts 1873 i Barrit som Søn af Gaardejer S. Andersen og Hustru. Har været Sognefoged siden 1901.

Sognefoged AAGE THORBORG er født den 27. December 1892 i Barrit Sogn som Søn af N. Thorborg og Hustru. Har været Sognefoged siden 1. Januar 1926.

Bestyrer CHRISTIAN MIKKELSEN er født den 24. Marts 1902 i As Sogn. Bestyrer paa Alderdomshjemmet siden 1. April 1923.

Medlemmer af Barrit-Vrigsted Sogneraad er: Gaardejer Steffan Nielsen, Formand, Husmand Jens Martin Jensen, Barrit, Næstformand, Gaardejer Hans Dam, Kasserer, Gaardejer Niels Juhl Terkelsen, Barrit, Muremester Anton Jensen, Barrit, Slagter Edvard Olsen, Barrit, Greve Knud Brockenhuus Schack, Gaardejer Oluf Christensen, Breth, Husmand J. Christiansen, Breth, Gaardejer Rasmus Rasmussen, Vrigsted, og Husmand Rasmus Enemark, Vrigsted.

Sogneraadetsformand, Gaardejer STEFFAN NIELSEN er født den 7. Februar 1872 i Gylling som Søn af Husmand R. Nielsen. Har været Sogneraadetsformand siden 1916.

AS-KLAKRING Kommune bestaar af As og Klakring Sogne. As Sogn omgives af Annekset Klakring, Raarup og Glud Sogne samt Kattegat.

Klakring Sogn omgives af As, Kattegat og Vejle Fjord samt Barrit og Raarup Sogne.

I As Sogn findes Byerne: Kirkholm med As Kirke og Præstebolig, Overby med As Centralskole, Forskole og Forsamlingshus, Hosby, Asløkke med Forskole, nogle Samlinger af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Palsgaard.

I Klakring Sogn findes Byerne: Klakring med Kirke, østre og vestre Skoler og tilsvarende Forskoler, Epileptikerhjem, As-Klakring Sognes Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Mølle, Vandværk, Jernbane- og Telegrafstation, Vesterby, Juelsminde med Præstebolig, Skole og Forskole, Kysthospital, Julemærkehjemmet til Rekreation for brystsyge Børn, Kuranstalt, Badehotel, Brugsforening, Vandværk, Havn, Toldkontrolsted, Jernbanestation og Posthus samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

As har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl.

Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 118. Lægd.

Klakring har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Hovedsognet. Det hører til 4. Udskrivningskreds' 119. Lægd.

As Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest og Vaabenus mod Syd. Skibets østlige Del og Koret er opført i romansk Tid af raa Granit, men delvis ombygget med Munkesten omkring det 13. Aarhundrede. Enkelte rundbuede, nu tilfurede Vinduer ses i Skibets Nordmur og i Koret. Korbuen er spidsbuet. I sentgotisk Tid indbyggedes der Hvælvinger i Kor og Skib. Noget senere, men endnu i Middelalderen, forlængedes Skibet omtrent 5 m mod Vest, og Taarn og Vaabenus opførtes. I 1904 restaureredes Kirken, 1905 fik Kirken nyt Inventar, Prædikestol, Altertavle, Stolestader, Orgelpulpitur og Herskabsstole med udskaarne Vaabenskjolde, alt af Egetræ i gotisk Stil. Døbefonten er fra Midten af det 18. Aarhundrede og Alterkalken fra 1758.

Klakring Kirke er oprindelig fra romansk Tid og af raa Kamp. Omkring 1350 menes Kirken at være nedbrudt med Undtagelse af den nederste Del af Skibets nordlige og sydlige Mur. Den blev paany opført af Munkesten. Den bestaar nu af Kor og Skib samt Vaabenus, der ligger mod Syd. Henimod Slutningen af Middelalderen fik Kor og Skib Hvælvinger og omtrent samtidig forlængedes Skibet 6 m mod Vest og fik her fladt Bjælkeloft. Omtrent 1870 restaureredes Kirken og samtidig opførtes Vaabenuset. En lille Tagrytter anbragtes i 1867 over Skibets Vestgavl. Altertavlen er fra 1918 med Kopi af Joakim Skovgaards „Den gode Hyrde“. Der er romansk Granitfont med Rebsnoing og Prædikestol fra ca. 1625.



J. M. SCHMIDT
Pastor.

Juelsminde Kirke er opført i 1911—12 efter Tegning af Arkitekt Magdahl Nielsen. Det er en Korskirke i gotisk Stil med Kamgavle paa Korsarmene og tregavlet Kor. Mod Vest ligger det firkantede Taarn, gennem hvilket Indgangen er. Dette bærer pyramideformet, teglhængt Spir. Kirkens Indre er overhvælvet. Altertavlen bærer et Maleri af P. A. Schou og forestiller „Korsfæstelsen“. Døbefonten er af Klæbersten. Prædikestolen, Stolestaderne og Korstolene er i rigt udskaaet Egetræ. Opførelsen af Kirken bekostedes af Godsejer E. Schou til Palsgaard, og den kostede ca. 80,000 Kr.

Pastor J. M. SCHMIDT er født den 5. Februar 1898 i Guldager Sogn som Søn af Gaardejer Schmidt og Hustru, født Madsen. Student fra Esbjerg Statsskole 1918, Embedseksamen 1925, Sognepræst i As-Klakring Sogn siden 1. September 1925.

Palsgaard er en ældgammel Bygning, skønt den nu har et temmelig moderne Udseende. Den bestaar af tre grundmurede Fløje, hvoraf den midterste er paa to Etager og de to andre paa hver en Etage. De sidste er opførte i 1804 og 1805 af Kammerjunker Niels Juul Reedtz. Hovedfløjen skal derimod være ældgammel og var tidligere forsynet med et lille Taarn, som blev nedbrudt ved de i Aaret 1806 foretagne Reparationer og Forandringer. Det almindelige Sagn lader denne Bygning skrive sig fra Dronning Margrethes Tid, ja, man nævner endda 1412 som det Aar, da Hr. Axel Kalf byggede Palsgaard. Det fandt formodentlig Sted paa Ruinerne af en tidligere Bygning, vel en Sørøverborg, som er bleven ødelagt i Valdemar Atterdags eller Dronning Margrethes Tid.

Palsgaard skylder en Palle sit Navn, men om ham taler blot følgende Sagn, hentet fra „Dansk Atlas“.

„Paa Herregaarden Palsgaard boede en Enkefrue, som havde to Sønner, Rolf og Palle. Da de en Aften red hjem fra Horsens, kom de i Trætte i Skoven ved Boller. Der dræbte Palle sin Broder Rolf, efter hvem Skoven endnu benævnes, og der siges, han rider der om Natten. Da Palle kom hjem efter denne Ugerning, kunde hans Moder nok mærke paa ham, at der var noget i Vejen, og da han endelig tilstod, at havde dræbt sin Broder, slog hun ham i sin Forbitrelse med sit Nøgleskæppe i Hovedet, saa han faldt død om paa Stedet. Efter ham fik Palsgaard Navn, og nær ved Gaarden er han begravet i en Høj, som endnu kaldes Palles Grav“.

De første Ejere af Palsgaard var Medlemmer af Familien Kalf, der hørte til de fornemste jyske Familier og ejede store Mængder af Jordegods i denne Del af Jylland.



Palsgaard.

Efter Axel Kalf berettes det, at Gaarden har været ejet af Slægterne Rosenkrandsene og Galterne. Af Galterne er Ebbe Mogensen til Tyrrestrup den første, der nævnes i Forbindelse med Palsgaard. Efter ham fulgte Sønnen Rigsraad Peder Ebbesen, der døde i 1548. Blandt Rosenkrandsene skal især nævnes Rigsraad Ludvig Nielsen Rosenkrands, der levede under Kong Christian den 1ste og Kong Hans. Der nævnes en Mængde Rosenkrands'er som Lodtagere i Palsgaard, indtil en Ingeborg Arenfeld bragte sin Mand, Ernst Normand til Selsø, Lensmand over Stjernholm, Koldinghus og Antvorskov Amter, sin Del. Han købte de forskellige Andele og samlede det hele. Hans Datter Kirstine medbragte Palsgaard med tilliggende Bøndergods til sin Mand Joachim Frederik Pentz. Den svenske Krig tilføjede imidlertid ham saa megen Skade, at Kansler Peder Reedtz i 1665 gjorde Indførsel i Gaard og Gods, der udlagdes ham for omtrent 20,000 Rdl. Ved hans Død i 1674 arvede hans Søn, Etatsraad og Amtmand over Dronningborg Amt Holger Reedtz, Palsgaard, og denne er derefter forblevet i denne Families Eje indtil den i 1877 solgtes til Prins E. R. O. Schoenaich Carolath, som igen solgte den til Baron F. H. V. Wedel Jarlsberg. I 1908 købtes den af Direktør E. V. Schou, hvis Enke nu besidder den.

Kysthospitalet ved Juelsminde er en selvejende Institution, hvis Tilblivelse skyldes Bidrag fra private, kommunale Institutioner, Sparekasser og Banker samt Stats-tilskud. Det blev anerkendt som Sanatorium ved Indenrigsministeriets Skrivelse af 25. Juli 1902 og som Kysthospital ved Finansloven for Finansaaret 1906—07. Det er undergivet Bestemmelsen i den til enhver Tid gældende Lovgivning om Statsstøtte til tuberkuløses Sygebehandling. Det aabnedes for Drift den 27. Maj 1902. Paa Hospitalet behandles Børn, der lider af kirurgisk Tuberkulose eller Kirtelsyge, og de optages i Alderen fra 4 til 15 Aar for Pigernes og til 13 Aar for Drengenes Vedkommende.



Kysthospitalet ved Juelsminde.

Der modtages Børn fra hele Landet, for saa vidt de eller deres Forsørgere har Indfødsret eller i det sidste Aar før Indlæggelsen har haft fast Ophold her i Landet. Der er Plads til 100 Børn.

Bestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer, hvoraf 2 vælges af Staten, 1 af Horsens Byraad, 1 af Vejle Byraad og 1 af Vejle Amtsraad.



KAY SCHÄFFER
Overlæge.



OLGA STRIVE
Oversygeplejerske.



J. A. SVENDSEN
Sanatoriejer.

Lægetilsynet besørges af Overlæge Kay Schäffer og en Reservelæge. Plejemoder og Oldfrue er Frk. Olga Struve.

Overlæge KAY SCHÄFFER er født den 7. Marts 1877 paa Edvardsgave ved Odder som Søn af Distriktslæge E. C. V. Schäffer og Hustru Marie, født Møller, gift med Else Pontoppidan, Datter af Ingeniør Pontoppidan. Student 1894, med. Eks. 1901, Reservelæge ved Sanatoriet Davos-Dorf i Schweiz fra 1904—06, Reservelæge ved Kysthospitalet paa Refnæs fra 1907—09, 1. Reservelæge ved Vejlejord Sanatorium fra 1910—16, Overlæge ved Faksinge Sanatorium fra 1916—20, siden da Overlæge ved Juelsminde Kysthospital. Korresponderende Medlem af Den internationale Forening til Tuberkulosens Bekæmpelse fra 1908.

Oversygeplejerske OLGA STRUVE er født den 16. Februar 1876 i Randers som Datter af Anlægsgartner Struve og Hustru. Uddannelse paa Dronning Louises Børnehospital. Oversygeplejerske paa Kysthospitalet Juelsminde fra 1. September 1918.

JUELSMINDE KURANSTALT er oprettet i 1919 af J. A. Svendsen. Den har Plads til 56 Patienter. Den ligger yderst paa den Halvø, som dannes af Vejle- og Horsensfjord, ca. 4 Mil fra Horsens. Kuranstalten bestaar af en større, rød Teglstensbygning, opført i to Fløje og forbundne med en Midtbygning, hvorfra to større Altaner byder én den mest vidtstrakte Udsigt over Land og Hav. Alle vor Tids mest moderne Hjælpemidler og Bekvemmeligheder, nødvendige for et hensigtsvarende Kurophold, er samlet indenfor denne Bygnings Mure. Der findes saaledes blandt andet Installationer for de fleste Former af Bad, Vandbehandling, elektrisk Lysbehandling, galvanisk-faradiske Apparater, Testastraalere m. m. Anstalten er forsynet med Centralvarme, elektrisk Lys og sanitære W. C.

I Parterreetagen ligger Bade- og Behandlingsværelserne, der er forskellige for Damer og Herrer, desuden Undersøgelsesværelse med Laboratorium og det store, velindrettede Køkken. I Stueetagen har man foruden en Del Gæsteværelser Spisesalen, Konversations- og Læseværelse og Kontor. Paa 1. Sal ligger Salonen, der er forsynet med Flygel, her ligger ogsaa de fleste af Gæsternes Værelser, der som Følge af Kuranstaltens frie Beliggenhed alle har Sol en Del af Dagen. Saavel fra den til Salonen som Konversationsværelset stødende Altan har man den herligste Udsigt over Søen, den lille By og Palsgaard Slot.

Sanatorieejer J. A. SVENDSEN er født den 10. November 1880 i Blendstrup som Søn af Snedker Svendsen og Hustru.

Oversygeplejerske HILDA KNUDSEN er født den 15. November 1884 og har været ansat ved Juelsminde Kuranstalt siden 1919.



Juelsminde Kuranstalt.

Sygehjemmet Stormly er et Epileptikerhjem, hvorunder der hører Hvilehjemmet „Kvæld“. Endvidere henhører herunder en Avlsgaard „Gammelgaard“. Det er en privat Institution, der er oprettet i 1923. Med Patienter og Gamle er der ialt 27.

I Begyndelsen blev Lejligheden lejet ud til private, men efterhaanden som Hjemmet voksede, blev Lejerne sagt op og Lejlighederne blev taget i Brug til Patienter. Hjemmet i den nye Bygning er fuldstændig moderniseret og udstyret med Centralvarme og W. C. Patienterne paa „Stormly“ bliver beskæftigede med lettere Markarbejde og om Vinteren med Husflid, Børstenbinderi m. m.



BØRSEN HANSEN
Forstander.

Forstander P. BØRSEN HANSEN er født den 5. Februar 1888 i Haderslev som Søn af Farver Hansen og Hustru. Var Diakon paa Philadelfia i 11 Aar, har været Forstander paa Epileptikerhjemmet i Klakring siden 1923.

As Centralskole er opført i 1914. Den er 6-klasset og har 2 Forskoler med ialt 120 Børn.

Aslykke Forskole er bygget i 1867. Den har ca. 25 Børn.

Klakring Sogns østre Skole er bygget i 1878. Den har Forskole, der er bygget i 1917. Skolen er 4-klasset og tæller ca. 60 Børn.

Klakring Sogns vestre Skole er bygget i 1883. Den har Forskole. Skolen er 4-klasset og tæller ca. 40 Elever.

Overby Forskole er bygget i 1898 og har ca. 25 Børn.

Juelsminde Hovedskole er opført i Aaret 1900 og den dertil hørende Forskole i 1908. I 1917 byggedes der Lejlighed til Andenlæreren og 1930 udvidedes der med en Gymnastiksal. Skolen er 6-klasset og tæller ca. 120 Elever. Der er 2 Lærere og 1 Lærerinde. De to yngste Klasser gaar 3 Timer i Skole hver Dag, de andre 4 Klasser har hver 4 Dage om Ugen, fordelt saaledes: 3. Klasse har 18 Timer om Ugen, 4. Klasse har 20 Timer, 5. Klasse har 22 Timer og 6. Klasse har 24 Timer.



A. ANDERSEN
Førstelærer.



K. SØRENSEN
Lærerinde.



J. KONRADSEN
Lærerinde.



TH. BAUNSGAARD
Førstelærer.

Førstelærer ADOLF ANDERSEN er født den 25. November 1879 i Vester Vandet Sogn pr. Tisted som Søn af Lærer J. P. Andersen. Dimitteret fra Ranum Seminarium i 1900. Lærer i As Sogn siden 1910.

Lærerinde DAGNY JØRGENSEN er født den 30. December 1899 i Klakring. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1920, Lærerinde ved Aslykke Forskole siden 1923.

Lærer JOHANNES LARSEN er født den 25. Juli 1885 i Vestervig i Thy som Søn af Gaardejer Chr. Larsen. Dimitteret fra Johnstrup Seminarium 1909. Lærer ved Klakring østre Skole siden 1915.

Lærerinde KAREN SØRENSEN er født den 6. December 1895 i Heinsvig. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1916. Lærerinde ved Klakring østre Skole siden 1917.

Lærer FRANDS HOLM er født den 22. Marts 1868 i Villev ved Randers som Søn af Gaardmand Th. Holm. Dimitteret 1887 fra Rannum Seminarium. Lærer ved Klakring østre Skole siden 1897.

Lærerinde JENNY KONRADSEN er født den 20. Marts 1886 i Sønder Vildstrup Sogn. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1916, Lærerinde ved Klakring vestre Skole siden 1917.

Lærerinde DAGNY MATHIASSEN er født den 4. Juli 1891 i Hvejsel Sogn som Datter af Henrik Mathiasen. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1913, Lærerinde ved Overby Forskole siden 1916.

Førstelærer TH. BAUNSGAARD er født den 18. Maj 1878 i Brande Sogn som Søn af Gaardejer H. Chr. Baunsgaard og Hustru. Dimitteret fra Gedved Seminarium i 1902. Førstelærer ved Juelsminde Skole siden 1909.

Andenlærer CHARLES OTTO JØRGENSEN er født den 28. Oktober 1901 paa Stær-mose Skole som Søn af Lærer Chr. Jørgensen og Hustru. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1924. Lærer ved Juelsminde Skole siden 1. April 1927.

Lærerinde THORA JOHANNE TOFTHØJ er født den 8. Juli 1888 i Villerslev i Thy som Datter af Lærer Sørensen i Villerslev. Dimitteret fra Varde Forskoleseminarium 1907. Lærerinde ved Juelsminde Forskole siden 1910.



O. JØRGENSEN
Lærer.



TH. TOFTHØJ
Lærerinde.



T. CHRISTENSEN
Uddeler.

Klakring Brugsforening er startet i November 1904. Foreningen oprettedes efter, at en tidligere Købmandshandel var ophørt. En af de vigtigste Førere ved det forberedende Arbejde med Brugsforeningens Stiftelse var nu afd. Gaardejer N. M. Vestergaard, der i en Aarrække var Medlem af Bestyrelsen. Foreningen indrettede sin Virksomhed i det gamle Klakring Posthus. Ved Stiftelsen indmeldte der sig kun 23 Medlemmer, men nu er der 115. Foreningens Formand er Johannes Petersen, og Uddeler er T. Ghristensen.

Uddeler T. CHRISTENSEN er født i 1897 og har været Uddeler ved Klakring Brugsforening siden 1924.

Medlemmer af As-Klakring Sogneraad er: Sognefoged Chr. Nielsen, Formand, Gaardejer Carl Petersen, Aslykke, Skræder Johan Olsen, Aslykke, Gaardejer Hans Offersen, Klakring, Gaardejer S. Rasmus Thorborg, Boelsmand Karl Stubberup, Vesterager, Landpost Johannes Petersen, Juelsminde, Fisker Aksel Mårtens, Juelsminde, og Købmand M. Frederiksen, Juelsminde.

RAARUP SOGN omgives af Barrit, Klakring, As, Glud, Skjolde, Ut, Bjærg og Nebsager Sogne.

I Sognet findes Byerne: Raarup med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole Forsamlingshus, Raarup Sogns Spare- og Laanekasse, Vejr- og Vandmølle, Andelsmejeri, Nebel, Glattrup med Forskole og Privatskole, Skovlund med Vandmølle, Aastrup med Skole, Fattiggaard med Alderdomsasyll og Brugsforening, Møttrup, Klejs med Fialkirke, Kapellanbolig, Skole, Forskole og Brugsforening, Gramrode med Forsamlingshus, Jernbane- og Telegrafstation, Lindved med Skole, Ravnholt med Mølle og Brugsforening, Senballe og Gram, nogle Samlinger af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Møgelkær.



Klejs Kirke.

Raarup har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 127 og 128.

Raarup Kirke er indviet til Skt. Anna og bestaar af Apsis, Kor og Skib, et Vaabenhus, der vender mod Syd og et Kapel paa Korets Nordside. Den halvrunde Apsis samt Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Fraadsten og Granitkvadre med Skraakantsokkel. Apsidens oprindelige Halvkuppelhvælvning og Granitkorbuen med profilerede Kragbaand er bevaret. Norddøren og flere Vinduer er nu tilmurede. I Middelalderens seneste Tid indbyggedes Hvælvinger i Skib og Kor. Kort efter er Skibets Mure forlængede omtrent 7 m mod Vest. Denne Forlængelse af Munkesten med fladt Bjælkeloft er maaske Underdelen af et nedbrudt Taarn. Vaabenhuset tilbyggedes visnok samtidig. Kapellet er opført i 1620 for Knud Gyldenstjernes Slægt. Altertavle og Prædikestol er gode Snitværksarbejder fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Kirken har romansk Granitfont med Dyrefigurer. I Skibet hænger et Krucifiks fra den sentkatolske Tid. Orgelet er fra 1897 og skænket af Sognebeboerne.

I Kapellet er et rigt Sandstensepitaflum over Knud Gyldenstjerne og Hustru Sophie Lindenov samt en Sarkofag, hvori hviler Generalløjtnant Otto Baron Rantzau.

Filialkirken i Klejs er opført i 1908—09 og indviet den 31. Januar 1909. Den er udført efter Tegning af Arkitekt Ahlmann. Den lille Bygning har Spir og indvendig fladt Bjælkeloft. Den har 115 Siddepladser.

Møgelkær hed i 1408 Kærsgaard og blev da tilskødet Roskilde Bispestol af Hr. Jakob Kalf. 1409 tilhørte den Thomas Vesteni, 1456 og 1489 Peder Holk. Dennes Datter Gerlof ægtede Henneke Limbek, der solgte Møgelkær til Hr. Erik Ottosen (Rosenkrantz) og Hr. Knud Henriksen (Gyldenstjerne). Nu kom Gaarden til Slægten Rud, først til Jørgen Rud, død 1504, dennes Søn, Rigsraad Knud Rud, død 1554, og Rigsraad Erik Rud, død 1577, og Søhelten Otto Rud, død 1565. Sidstnævntes Søn Johan Rud tilskiftede sig i 1579 en Part af Gaarden af Fru Karen Christoffersdatter Gyldenstjerne, Enke efter Holger Rosenkrantz til Boller. Johans Søster, Mette Rud, var gift med Henrik Knudsen Gyldenstjerne til Aagaard og deres Søn, Knud Gyldenstjerne, ejede Møgelkær. Hans Enke, Sophie Lindenov, ægtede Gehejmerraad Henrik Rantzau til Schönweide. Efter hans Død gik Møgelkær over til Grev Mogens Frijs.

Raarup Mølle er en af Vejle Amts ældste Møller, idet den er over 100 Aar gammel. Ca. 100 Meter fra denne Vindmølle ligger en meget gammel Vandmølle, som stammer fra ca. 1600. Møllens Ejer, Arthur Christensen, er født i 1890 i Raarup Sogn. Han har ejet Møllen siden 1929.

Klejs Mølle er oprettet i 1862 af Jens Juul. Møllens nuværende Ejer, Hans Peter Petersen, har ejet denne siden 1927, da han overtog den efter Møller Moballe, der havde haft den i 27 Aar.

Raarup Alderdomshjem er oprettet i 1876, da det købttes som Fattiggård. Det har Plads til 18 Beboere, men i Øjeblikket er der kun 7. Dets Bestyrer er Ejler Lykkegaard, der er født den 24. April 1890 i Klovvborg Sogn og har været Bestyrer ved Alderdomshjemmet siden 1. Maj 1925.

Klejs Brugsforening er stiftet i 1913 af Beboere i Klejs. Omsætningen var det første Aar ca. 35,000 Kr. Den har nu 140 Medlemmer og en Omsætning paa ca. 100,000 Kr. Dens



Raarup Mølle.

Formand er Gaardejer Laurids Jensen. Dens Uddeler er E. Stengaard.

Aastrup Brugsforening er stiftet i 1899. Den har nu 135 Medlemmer og en Omsætning paa ca. 95,000 Kr. aarlig. Dens Formand er Lauritz Pedersen.

Ravnholt Brugsforening er stiftet 1884. Den har 78 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 ca. 75,000 Kr. Dens Formand er Jens Peter Nielsen. Dens Uddeler er August Hejleskov, der er født den 3. Máj 1904 i Strandby Sogn. Har været Uddeler ved Ravnholt Brugsforening siden 1931.



AUG. HEJLESKOV
Uddeler.



A. CHRISTENSEN
Molleejer.



E. K. SØBORG
Førstelærer.



S. CHR. BAGGER
Førstelærer.



A. J. LORENTSEN
Førstelærer.



H. G. BALTZER
Dyrlæge.

Raarup Hovedskole er bygget i 1927. Den er 4-klasset og har ca. 50 Elever.

Førstelærer JENS THYGESEN FLENSBORG er født den 18. August 1889 i Gellerup Sogn ved Herning. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium i 1910 og Førstelærer ved Raarup Skole siden 1920.

Klejs Skole er bygget i 1911. Den er 4-klasset og har ca. 60 Elever.

Førstelærer EJNAR KRISTENSEN SØBORG er født den 7. November 1901 i Læborg. Dimitteret fra Jelling Seminarium i 1923 og Førstelærer ved Klejs Skole siden 1931.

Aastrup Skole er bygget 1869. Den er 4-klasset og har ca. 50 Elever.

Førstelærer A. J. LORENTSEN er født den 24. Juli 1868 i Almen Sogn. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1894 og Førstelærer ved Aastrup Skole siden 1906.

Lindved Skole er bygget 1895. Den er 4-klasset og har ca. 70 Elever.

Førstelærer S. CHRISTENSEN BAGGER er født den 20. December 1878 i Søvind Sogn. Dimitteret fra Gedved Seminarium i 1904 og Førstelærer ved Lindved Skole siden 1914.

Dyrlæge H. G. BALTZER er født den 20. December 1887 i Buddinge som Søn af Murermester M. P. Baltzer, gift med Ane Kirstine Winther. Tog Dyrlægeeksamen 1912. Var Dyrlæge i Tørring indtil 1916, flyttede da til Gramrode.

Lærerinde AUGUSTA HANSEN er født den 2. Oktober 1907 paa Endelave. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium i 1929 og ansat som Lærerinde ved Klejs Forskole siden 1931.

Lærerinde MARIANE HANSEN er født den 21. Juli 1882 i Bredsten Sogn. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1914 og ansat som Lærerinde ved Lindved Forskole siden 1915.



AUG. HANSEN
Lærerinde.



M. HANSEN
Lærerinde.



B. STORM
Lærerinde.



E. JUSTESEN
Sognefoged.

Lærerinde KRISTINE BREDKJÆR er født den 1. April 1885 i Gylling Sogn. Dimitteret 1906 fra Silkeborg Seminarium og ansat som Lærerinde ved Aastrup Forskole siden 1907.

Lærerinde BERTHA STORM er født den 2. December 1899 i Helnæs Sogn. Dimitteret fra Odense Seminarium i 1925 og ansat som Lærerinde ved Raarup Forskole siden 1930.

Lærerinde RIGMOR HØJLUND er født den 2. Juli 1902 i Hillerslev. Dimitteret fra Odense Seminarium i 1927 og ansat som Lærerinde ved Glattrup Forskole siden 1925.

Sognefoged P. HANSEN er født den 21. August 1868 i Raarup Sogn som Søn af Gaardejer Johannes Hansen og Hustru. Har været Sognefoged siden 1913.

Sognefoged EJNER JUSTESEN er født den 19. Juli 1899 i Raarup Sogn som Søn af Sognefoged A. Justesen. Har været Sognefoged siden Oktober 1931.

Sogneraadformand P. H. HANSEN er født den 25. September 1887 i Testrup Sogn.

Medlemmer af Raarup Sogneraad er: Landmand P. H. Hansen, Formand, Købmand S. C. Sørensen, Landmand A. Chr. Pind, Landmand Chr. Jensen, Handelsmand N. Nielsen, Landmand J. Justesen, Landmand J. Rytter, Landmand Chr. Winther, Landpost P. Justesen, Landmand S. Nielsen og Landmand O. Olesen.

SKJOLDE SOGN omgives af Glud, Raarup og Ut Sogne samt Horsens Fjord. I Sognet findes Byerne: Skjolde med Kirke, Præstegaard, Skole, Andelsmejeri og Brugsforening, Brunde med Forsamlingshus og Brugsforening, Stovrup, Vester-Bisholt med Mølle og Brugsforening samt nogle Samlinger af Gaarde.

Skjolde har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 115. Lægd.

Skjolde Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabenus, der vender mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af store Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Norddøren og flere Vinduer kan skelnes. I sentgotisk Tid indbyggedes der Hvælvinger i Skib og Kor. Kirken restaureredes i 1865, og Vaabenuset tilføjedes samme Aar. Altertavlen er fra 1864 og bærer et Maleri, forestillende „Christus velsignende Brødet“. Kalken er fra 1662 og Døbefonten er romansk med Dyrefigurer. Prædikestolen er ligeledes fra 1864.



H. BENNIKE
Pastor.

Pastor HOLGER BENNIKE er født den 6. April 1898 paa Frederiksberg som Søn af Oberstløjtnant, Kaptajn Henrik Ferdinand Bennike og Hustru Estrid, født Høgsbro, gift 1928 med Alma Poulsen. Student 1915, Embedseksamen 1922, Højskolelærer i Vestbirk fra November 1922 til Juli 1925, Professor i U. S. A. fra September 1925 til Januar 1927, Sognepræst i Skjolde Sogn siden 1928.

Skjolde Centralskole er bygget i 1931. Den er 5-klasset og har ca. 100 Elever og 3 Lærerkæfter. Før Centralskolens Opførelse laa der en Skole i Skjolde By og en i Brunde, men disse er nu nedlagte.

Førstelærer FR. THJELLESEN er født den 9. August 1879 i Brørup Sogn og har været Lærer ved Skjolde Skole siden 1905.

Lærer AKSEL PETER JØRGENSEN er født den 18 September 1908 i Juelsminde. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1930 og ansat som Lærer ved Skjolde Skole siden 1931.

Lærerinde MAJA SKRYDSTRUP er født den 9. Februar 1908. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1928 og ansat som Lærerinde ved Skjolde Skole siden 1931.



S. J. P. KRAGE
Læge.



FR. THJELLESEN
Førstelærer.



A. P. JØRGENSEN
Lærer.

Læge SØREN JOHANNES PETERSEN KRAGE er født den 23. April 1868 i Bjærgø Sogn som Søn af Boelsmand Peter Mortensen og Hustru Ane, født Sørensdatter, gift med Elisa Schultz. Student fra Horsens 1887, Embedseksamen 1895, praktiseret i Skjolde Sogn siden 1895.

Medlemmer af Skjolde Sogneraad er: Gaardejer A. Jørgensen, Formand, Gaardejer A. Jensen, Husmand M. Thomsen, Gaardejer P. Jørgensen, Gaardejer N. Madsen, Gaardejer A. Hansen og Gaardejer M. Christensen.

GLUD-HJARNØ Kommune bestaar af Glud og Hjarnø Sogne. Glud Sogn omgives af Skjolde, Raarup og As Sogne, Kattegat og Hjarnø Sund samt Horsens Fjord.

Hjarnø Sogn bestaar af Øen Hjarnø, der er skilt fra Hovedsognet ved det smalle Hjarnø Sund og fra Alrø ved Alrø Sund.

I Glud Sogn findes Byerne: Glud med Kirke, Præstegaard, Skole med Forskole, Forsamlingshus. Fattigggaard, Museum, Brugsforening og Andelsmejeri, Over-Glud, Øster-Bisholt, Nørby med Brugsforening, Østrup med Skole og Mølle, Sønderby

med Skole og Brugsforening og Snaptun med Overfart til Hjarnø samt Kro, nogle Samlinger af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Jensgaard.

I Hjarnø Sogn findes Byen Hjarnø med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Andelsmejeri og Elektricitetsværk.

Glud har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Førligskreds og 4. Udskrivningskreds' 116. Lægd.

Hjarnø har samme Tingsted som Hovedsognet og hører til Amtets 6. Førligskreds, men iøvrigt under de samme Kredse som dette samt 4. Udskrivningskreds' 117. Lægd.

Glud Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus, der vender mod Syd. Kor og Skib er romanske og bygget af raa Granit med tilhugne Hjørnekvadere. Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. I sildig katolsk Tid fik Koret Hvælvinger, og samtidig menes det, at Vaabehuset er opført. Flere Dele af Murene er senere ombyggede. Altertavlen er et rigt, bruskarokt Snitværk



Glud Kirke.

af Peder Jensen fra Kolding, med et Relief af Nadveren opsat i 1654. Kalk og Disk er fra 1740 og Prædikestolen er fra 1637. Døbefonten er malmstøbt paa en Fod af Kamp.

Hjarnø Kirke er kun meget lille. Den bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus, der vender mod Nord. Oprindeligt har her vistnok staaet en romansk Granitkirke, men den nuværende Bygning synes at være fra en langt senere Periode. Paa Skibets vestlige Rygning er i 1877 oprejt et lille Taarn af Bindingsværk med zinkdækket Spir. Altertavle og Prædikestol er fra Midten af det 18. Aarhundrede.

Pastor JOHANNES FERDINAND FENGER er født den 20. Maj 1891. Gift 1918 med Marie Larsen. Student fra Roskilde, Sognepræst paa Bogø 1917, Sognepræst i Glud-Hjarnø Kommune siden 1927.

Jensgaard ejedes af Joh. Rud til Møgelkær og 1610 af dennes Søstersøn Knud Gyldenstjerne, hvis Enke, Sophie Lindenov, bragte den med Møgelkær til Gehejmeraad Henrik Rantzau. Christen Skeel til Bangsbo fik en Halvpart i Jensgaard, og da han døde ugift, deltes Gaarden yderligere. I 1748 købtes Jensgaard af Marie Margrethe Dreyer, der var Enke efter Provst P. Glud, og i hans Slægts Eje er Jensgaard endnu.

Glud Museum er tildels startet af Folkemindesamleren Søren Knudsen, men da det oversteg Stiifterens økonomiske Kræfter at opretholde dette, gik det over til Glud og Skjolde Sogns Museumsforening. Museet rummer væsentlig Almuesager fra

Bjærge Herred og er opført i 1911. Bygningen er en Del af et Bindingsværksstuehus fra en i 1662 opført Bondegaard. Museet faar Tilskud fra Glud og Skjolde Sogne, fra Mejerierne, fra Vejle Amtsraad og fra forskellige Pengeinstituter i Horsens. Det har en Gang modtaget Tilskud fra Carlsbergfondet.

Det har en Bestyrelse paa 5 Medlemmer med Gaardejer Agner Jensen som Formand. Glud Fattiggaard er bygget i 1878.

Glud Skole er bygget i 1885 og Forskolen i 1900. Den er 4-klaset og har ca. 85 Elever.

Østrup Skole er bygget 1925. Den er 2-klaset og har ca. 50 Elever.

Sønderby Skole er bygget i 1900. Den er 2-klaset og har ca. 45 Elever.

Hjarnø Skole er opført 1902. Den er 2-klaset og har ca. 30 Elever.



A. ADSERSEN
Lærer.



K. JUELSEN
Sogneraadsform.



A. CHRISTENSEN
Distriktsjordemoder.



N. A. NIELSEN
Bestyrer.

Lærer F. P. ANDREASEN er født den 7. Marts 1871. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1897 og Lærer ved Glud Skole siden 1913.

Lærer VILLADS VALDEMAR VILLADSEN er født den 27. November 1901. Dimitteret fra Ranum Seminarium i 1922 og Lærer ved Østrup Skole siden 1929.

Lærer ASGER KRISTENSEN er født den 24. Juni 1882. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1904 og Lærer ved Sønderby Skole siden 1913.

Lærer ALFRED ADSERSEN er født den 29. December 1896. Dimitteret fra Haderslev Seminarium 1924 og Lærer ved Hjarnø Skole siden 1927.

Sogneraadsformand KARL JUELSEN er født den 24. December 1880 som Søn af Lærer Karl Hansen. Har været Sogneraadsformand siden 1925.

Distriktsjordemoder ANNA CHRISTENSEN er født den 30. Juli 1899 i Aalsø i Randers Amt. Tog Jordemodereksamen i 1928. Har været Distriktsjordemoder i Glud, Skjolde og Dele af Ut og As Sogne siden 1930.

Bestyrer N. A. NIELSEN er født den 4. Marts 1891 i Glud Sogn. Har været ansat som Bestyrer ved Glud Fattiggaard siden 1924.

Medlemmer af Glud-Hjarnø Sogneraad er: Gaardejer Karl Juelsen, Formand, Gaardejer Karl Hansen, Næstformand, Gaardejer Hans Jensen, Kasserer, Gaardejer M. Madsen, Bisholt, Gaardejer Chr. Christiansen, Søgaard, Gaardejer Svend Frederiksen, Nordby, Gaardejer Søren Sørensen, Nordby, Gaardejer Karl Rasmussen, Østrup, Gaardejer Peter Jespersen, Sønderby, Arbejdsmand Johan Jacobsen, Glud og Statshusmand A. Jørgensen, Glud.

HATTING HERRED

ligger ved Begyndelsen af den Halvø, der strækker sig ud mellem Horsens og Vejle Fjord. Det grænser mod Nord og Vest til Horsens Fjord, Aarhus Amt og Nørvang Herred, mod Syd til Vejle Fjord og mod Øst til Bjærg Herred.

Dets samlede Areal udgør 17,385 ha, og Indbyggerantallet udgjorde i 1925 ca. 10,200.

I Herredet ligger følgende Sogne: Hatting-Torsted, Tyrsted, Stenderup, Ølsted, Korning, Hedensted-St. Dalby, Davgaard, Engum og Løsning.

HATTING-TORSTED Kommune bestaar af Hatting og Torsted Sogne.
Hatting Sogn omgives af Horsens Købstadsjorder, Korning, Løsning, Ølsted og Torsted Sogne.

Torsted Sogn omgives af Ølsted, Hatting, Tyrsted og Stenderup Sogne.

I Hatting Sogn findes Byerne: Hatting med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Fattiggaard med Alderdomshjem, Afholdshøiel, Brugsforening, Andelsmejeri og Jernbaneholdeplads, Eriknaur med Skole, Nørhuse med Skole, nogle Samlinger af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Bygholm.

I Torsted Sogn findes Byerne: Torsted med Kirke og Skole, Ørnstrup med Jernbanestation samt nogle Gaarde.

Hatting har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 131. og 132. Lægd.

Torsted har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 136. Lægd.

Hatting Kirke er opført i 1786 af Etatsraad Lars Thygesen til Bygholm og Hustru. Den bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest, og Vaabenhus, der ligger mod Nord. Taarnet, der er den eneste Levning fra den af Thygesen nedbrudte



E. MÜLLER
Pastor.

Kirke, er opført i den senere Middelalder af Munkesten, men ombygget i 1787. Det har Løgspir, og dets hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet. Dette og Koret er opført af smaa, gule Mursten paa Granitsokkel og har fladt Loft. Altertavle og Prædikestol er jævngamle med den ombyggede Kirke. Tavlen bærer et Maleri af Christus i Gethsemane.

Torsted Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus, der vender mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Fraadsten og raa Granit. Norddøren og nogle Vinduer ses filmurede. I den senere Middelalder fik Skib og Kor Hvælvinger, og Vaabehuset tilføjedes. En Klokketam paa Vestgavlen opførtes af røde



Bygholm.

Mursten i 1871. Altertavlen er et Maleri fra 1884, forestillende Christi Opstandelse. Prædikestolen er i Renæssancestil og stafferet i 1690'erne. I Skibets Vestende er der et Pulpitur med Orgel fra 1885. Kirken har romansk Granitfont med Løvefigurer.

Pastor EDVARD THOMAS JERAMIAS MÜLLER er født den 5. Marts 1866 i København som Søn af Gaardejer Matthæus Müller og Hustru Marie, født Thomsen, gift 1899 med Karoline Fischer (død 1929). Student fra Sorø Akademi 1884, Embedseksamen i 1891, Kapellan i Glud-Hjarnø, derefter Præst i Stillinge ved Slagelse, i Korsør, i Aarestrup med flere Steder. Siden 1924 Sognepræst i Hatting.

BYGHOLM ligger lige udenfor Horsens paa Byens vestlige Side, tæt ved en Vig af Horsens Fjord. Da Erik Menved i Aaret 1313 havde undertrykket Bønderoprøret i Jylland, tvang han Bønderne til at opføre et Slot, men om det har været Bygholm eller et Slot i Horsens, vides ikke. Bygholm var imidlertid et kongeligt Slot, og som saadant Sædet for en kongelig Lensmand, og derefter benævnedes Bygholms Len, indtil Lensmanden i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, efter at Slottet, formodentlig ved en Ildebrand, var blevet aldeles ødelagt, flyttede sin Residens til Stjærholm Slot paa den modsatte Side af Horsens, hvorpaa Lenet, ligesom siden

Amtet, fik Navn derefter. I det 16de Aarhundredes sidste Halvdel var Slottet forfaldet mere og mere, især under Alkymisten Erik Lange til Eriksholm, da han var Lensmand. Han blev tilsidst for sin slette Husholdning, da han ikke alene ikke svarede Kongen sin Afgift, men endog pantsatte Lenet og forlod Landet, ved en Herredagsdom i 1596 fradømt Bygholm Len. Efter Slottets Ødelæggelse blev Bygholm lagt som Ladegaard under Stjernholm Slot indtil Suverænitetens Indførelse, da Kong Frederik den 3die i 1661 solgte baade Bygholm og Stjernholm med underliggende Gods til Peder v. Ufelen i Hamborg. Aar 1670 kom begge Godser til Familien Bülow, som ogsaa ejede Lundenæs, 1697 til Familien Rantzau, 1705 til General-løjtnant v. Levetzau, derpaa til hans Enke, Fru Anna Mærgrethe Brockdorff, og efter hende til Sønnen, Geheimeraad Hans v. Levetzau, hvis Enke i 1768 solgte Gaarden til Assessor Thygesen. Den forblev nu i denne Slægts Eje indtil 1830, da Statskassen overtog den. I 1835 solgtes Godset til Hofjægermester, Kammerherre A. T. Schütte, og ved hans Død i 1899 gik den over til Sønnen L. T. Schütte. I 1916 købtes den for 1,700,000 Kr. af Greve Verner Schimmelmann, der i 1918 solgte den til Horsens Kommune for 3½ Million Kr. Hovedbygningen drives nu som Hotel med Restaurant, medens Haven er offentlig tilgængelig.

Hovedbygningen er opført i 1775 og er en vidtstrakt og ganske anselig Barokbygning, bestaaende af en Hovedfløj i et Stokværk over høj Kælder og med Kvistgavle baade mod Haven og Gaardspladsen samt to lavere Sidefløje.

Om Bygholm fortælles følgende Sagn: Nær ved Bygholm er der en Mark og paa denne en lang Høj, i hvilken Holger Danske ligger begravet. I denne Høj har man ogsaa fundet hans mægtige store Sværd, og det var saa tungt, at da de vilde føre det til Gaarden, brugte de 12 Heste for at drage det af Stedet. Men dette Sværd blev ikke længe paa Bygholm, thi om Natten begyndte alle Vægge at ryste, saa at Ruderne klirrede derved, og denne Ufærd tog ikke Ende, førend man bragte Sværdet tilbage og lagde det i Højen, og da var det saa let, at to Heste kunde trække det.

Hatting Alderdomshjem er opført i 1899. Det har Plads til 10 Beboere. Dets Bestyrer er MARIUS CHRISTENSEN, der har været ansat her siden 1929.

Hatting Afholdshotel blev taget i Brug i 1920. Det ejes af Hotelejer P. VEJBY, der har haft det siden Oprettelsen.

Hatting Skole er opført i 1860. Den er 4-klasset og har ca. 130 Elever.

Eriknaur Skole er 2-klasset og har ca. 40 Elever.

Torsted Skole. Torsted hører til de tidligst beboede Steder i Danmark. Eggen var let at dyrke



Hatting Afholdshotel.

med dens milde Sandmuld, og i Omegnens store Skove dreves Jagten med rigt Udbytte. Torsted med nogle omliggende Byer dannede et Kirkesogn. Senere hen kom store Ulykker over Egnen. Krigene i Kong Christian den 4.s og Kong Frederik den 5.s Tid. tog svært paa Egnen, Skovene omhuggedes og der dannedes Al under Mulden, og Lyngen bredte sig. Kirken forfaldt og blev senere nedrevet, og Sognet deltes mellem Egtved og Veerst.

Som Levning af det gamle Sognefællesskab bestemtes det, at Børnene fra Torsted skulde gaa til Taagelund Skole. Der var langt fra Torsted til Taagelund, og derfor prøvede Beboerne selv at holde en Lærer om Vinteren, men det var vanskeligt. Omkring 1870 begyndte Kommunen at leje en Lærer til at holde Skole. Beboerne afgav en Stue til Skole og tog Læreren paa Kost. I Begyndelsen af 80'erne byggedes en Skole paa Torsted Mark med Lejlighed for en ugift Lærer.

Den nuværende Skole er bygget i 1901. Den er 2-klasset og har ca. 40 Elever.



J. HOVGAARD
Førstelærer.



K. M. LADEFOGED
Lærer.



E. SCHROLL
Lærer.

Førstelærer INGVARD HOVGAARD er født den 30. December 1891. Dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1914 og ansat som Førstelærer ved Hatting Skole siden 1928.

Lærer KARL MARIUS PEDERSEN LADEFOGED er født den 30. Juli 1902. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1924 og Lærer ved Eriknaur Skole siden 1931.

Lærer EINAR SCHROLL er født den 14. December 1886. Dimitteret fra Hjørring Seminarium i 1908 og ansat som Lærer ved Torsted Skole siden 1920.



J. SØRENSEN
Lærer.



K. JENSEN
Lærerinde.



K. RAND
Distriktsjordemoder.

Stationsforstander S. WIBUHR er født den 20. Juni 1873 i Alling Sogn. Kom til D. S. B. den 1. Maj 1898. Stationsforstander i Bjerregrav fra 1. September 1918 til 1. Maj 1924, siden da Stationsforstander i Hatting.

Lærerinde KAREN JENSEN er født den 2. Juni 1878. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1900 og ansat som Lærerinde ved Hatting Forskole siden 1903.

Jordemoder, Fru K. RAND er født den 16. April 1872 som Datter af Førstelærer N. J. Sørensen fra Gaarslev Skole. Tog Jordemodereksamen 1901, praktiserede først i Fredericia og derefter i Haderslev indtil 1907, nu Distriktsjordemoder i Hatting og Korning Sogne.

Sognefoged OFFER BALLEGAARD er født den 17. Juli 1898 og har været Sognefoged siden 1. Juli 1931.

Sognefoged J. KRISTENSEN er født den 14. November 1865 og har været Sognefoged siden 1928.

Sogneraadformand JENS KORGAARD er født den 17. September 1889 og har været Sogneraadformand siden 1921.

Medlemmer af Hatting-Torsted Sogneraad er: Jens Korgaard, Formand, Gaardejer Laust Skovgaard Sørensen, Hatting, Næstformand, Gaardejer Iver Nielsen, Hatting, Kasserer, Gaardejer Hilmar, Hatting, Mekaniker Olaf Hansen, Bestyrer Marius Christensen, Gaardejer Jørgen Olsen, Eriknauer, Gaardejer Jørgen Daugaard, Eriknauer, Gaardejer Jens Jensen, Torsted, Gaardejer R. P. Beck og Gaardejer Martinus Christensen, Ørnstrup.

TYRSTED SOGN omgives af Uth, Stenderup og Torsted Sogne, Aarhus Amt og Horsens Fjord.

I Sognet findes Byerne: Tyrsted med Kirke, Præstegaard. Skole, Forsamlingshus, Alderdomshjem og Mølle. Dagnæs med Skole, Dallerup og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Tyrsted har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folkelingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 141. Lægd.

Tyrsted Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn, der vender mod Vest og Vaabehus, der ligger mod Nord. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Fraadsten, kløvet Granit og Limsten, delvis paa Sokkel i aftrappede Skifter. Syddøren og flere Vinduer er nu filmu-



Tyrsted Kirke.



P. FREUCHEN
Provst.

murede. Skib og Kor fik Hvælvinger i den senere Middelalder, og Taarnet samt Vaabehuset tilføjedes. Taarnets hvævede Undertrum har Spidsbue ind til Skibet. Saavel Taarn som Vaabehus er af Munkesten. Kirken blev restaureret i 1866 og Taarnet i 1900.

Altertavlen er ny og bærer et Maleri af „Dens korsfæstede“. Alterstagerne er fra 1693 og skænkede af Grevinde Anna Marie v. Offenberg til Frijsenborg. Granitfonten er romansk, medens Prædikestolen er i senere Renæssancestil. I Skibets Vestende er der et Pulpitur med Orgel fra 1890.

Provst PETER ANTON VILHELM FREUCHEN er født den 19. August 1870 i Vemmetofte, gift 1897 med Margrethe Bølling. Lærer i København fra 1896—1902, Sognepræst i Jelstrup, 1902, Sognepræst i Tyrsted-Uth Sogne og Provst for Bjærge-Hatting Herreder siden 1926.

Tyrsted-Uth Kommunes Alderdomshjem er oprettet i 1918. Dets Bestyrer er A. M. Jørgensen, der er født den 22. Februar 1894 og har været Bestyrer siden 1920.

Tyrsted Skole er bygget i 1919. Den er 4-klasset og har ca. 70 Elever.

Dagnæs Skole er bygget i 1927. Den er 7-klasset og har ca. 200 Elever.

Lærer N. J. CHRISTENSEN er født den 18. August 1882 i Glud. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1903 og ansat som Lærer ved Tyrsted Skole siden 1916.

Førstelærer THORVALD AGGER er født den 6. Januar 1892. Dimitteret fra Neksø Seminarium i 1915, ansat ved Privatskole til 1917, Andenlærer i Maria Magdalene til 1921, ved Struer Borger- og Realskole til 1925, i Losby til 1927, siden da Førstelærer ved Dagnæs Skole.



TH. AGGER
Førstelærer.



J. M. NIELSEN
Lærerinde.

Lærer STEEN ANDERSEN er født den 4. November 1902. Dimitteret fra Haderslev Seminarium 1928 og ansat som Lærer ved Dagnæs Skole 1931.

Lærer HOLGER HANSEN er født den 5. Marts 1906. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1927 og ansat som Lærer ved Dagnæs Skole 1931.

Lærerinde JOHANNE MARIE NIELSEN er dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1926 og ansat som Lærerinde ved Dagnæs Skole 1927.

Lærerinde CECILIE THING KRAMER er født den 4. August 1884. Privat Uddannelse. Lærerinde ved Tyrsted Skole 1913.

Medlemmer af Tyrsted-Uth Kommunes Sogneraad er: Skomager Th. Chr. Cramer, Formand, Lærer Th. Agger, Dagnæs, Næstformand, Murermester Anton Dalby, Tyrsted, Tømrer Chr. Henriksen, Bækkelund, Tømrer Eli Johansen, Bækkelund, Sognefoged N. J. Kaas, Tyrsted, Gaardejer Th. Kjær, Tyrsted, Gaardejer Lars Larsen, Tyrsted, Gaardejer N. M. Nielsen, Tyrsted, Gaardejer P. R. Pedersen, Sejet, og Gaardejer Karl Petersen, Uth.

STENDERUP SOGN omgives af Urlev, Hornum, Nebsager, Bjærg, Tyrsted, Torsted og Ølsted Sogne.

I Sognet findes Byerne: Stenderup med Kirke, Skole, Forskole, Forsamlingshus, Missionshus, Brugsforening, Teglværk, Savværk, Andelsmejeri og Jernbanestation, Lystrup, Nørre-Aldum med Fattiggaard med Alderdomshjem, Sønder-Aldum, Braa med Skole og Mølle, Braaskov med Forsamlingshus, Statsungdomshjemmet Braaskovgaard samt Jernbanestation og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Stenderup Sogn har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Bjærg Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingskreds, 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 140. Lægd.

Stenderup Kirke består af Kor og Skib, Taarn, der vender mod Vest, og Vaabehus, der ligger ved Taarnets Sydside. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Fraadsten. Norddøren og flere Vinduer ses filmurede. Koret er prydet med Lisener og Rundbuer. I den senere Middelalder fik Skib og Kor Hvælvinger, og Taarnet, der har Pyramide-tag, og hvis hvælvede Underum har Spidsbue ind til Skibet, opførtes. Vaabehuset er opført i 1865, som Erstatning for et ældre, der laa ved Skibets Sydside. Samtidig foretoges en større Restaurering af Kirken, hvorved bl. a. Syddøren borttoges, og Kirken delvis skalmuredes med Mursten. Ved en Restaurering i 1909 blev Hvælvingerne dekorerede. Altartavlen er ny, men Prædikestolen gammel. Graniifonten er romansk med udhugne Figurer.



Braaskov Postkontor.

Statsungdomshjemmet „Braaskovgaard“ er oprettet i Henhold til Børneloven af 1905 og toges i Brug i Efteraaret 1908. Staten erhvervede Gaarden for 79,300 Kr. og dels lod opføre nye Bygninger, dels ombyggede de gamle, saa de kom til svare til Hjemmets Formaal. Hovedbygningen med to Sidefløje er af Grundmur i 1 Stokværk med Kælder og Manzardetage, og den afgiver Beboelse til 50 Elever samt Forstanderen. Før Tiden 1905 sluttede Opdragelsesforsorgen ved de unges fyldte 18 Aar, og Resultatet heraf var, at mange unge blev straffede. Børneloven i Forbindelse med Straffelovstillægget af 1911 gjorde det muligt, at Tiltale kunde frafalde saaledes, at Opdragelse kunde sættes i Stedet for Straf. Opgaven for de saakaldte

strengere Opdragelsesanstalter blev derfor ny og ret vanskelig. Da Braaskovgaard blev taget i Brug, var der ikke tænkt paa, ved hvilke Midler Opdragelsen skulde gennemføres, idet Hjemmet var indrettet som de ældre Opdragelsesanstalter med en stor Fællesafdeling og Landbruget som Hovedbeskæftigelse. For bedre at kunne klassificere Eleverne, blev der i Løbet af nogle Aar opført en særlig „Lukket Afdeling“, et Haandværkerhjem og et Landbrugshjem, saaledes at Eleverne fra Hovedafdelingen kunde avancere til de smaa Hjem, men paa den anden Side ogsaa ved Rømning eller anden Forseelse indsættes i „Lukket Afdeling“. Endvidere fik Eleverne paa Hovedafdelingen saavel som paa de smaa Hjem Eneværelser. Uden disse For-



Statsungdomshjemmet „Braaskovgaard“.

anstaltninger vilde Arbejdet med en saa forskelligartet og vanskelig Ungdom være en Umulighed.

Til at begynde med uddannede man Haandværkerne ved at sende dem i Lære i Ungdomshjemmets Nærhed, men ogsaa her viste det sig, at de unge var uegnede til, i hvert Fald straks efter Anbringelsen, at taale den Frihed, som de nødvendig maatte nyde, naar de blev betroet til at gaa paa Arbejde hos Egnens Haandværkere. Der blev derfor oprettet Værksteder for Snedkere, Skrædere, Skomagere og Smede og sørget for, at der kunde skaffes faglig Uddannelse i Landbrug og Gartneri.



G. V. PEDERSEN
Forstander.

I „Lukket Afdeling“ faar Eleverne ikke nogen egentlig faglig Undervisning, men beskæftiges ved praktisk Arbejde af forskellig Art, saasom Brændeskæring, Maattefletning, Cementstøbning, Skærveslagning m. m.

Det har været en Lykke for Braaskovgaard, at Initiativet til Udviklingen ikke er taget af overordnet Myndighed, men har faaet Lov at gro indefra, saaledes som Livet har krævet det.

Hjemmet ledes af Forstander Georg Valdemar Pedersen.

Forstander GEORG VALDEMAR PEDERSEN er født den 3. Maj 1895 i København som Søn af Vaskeriejer Pedersen. Tog Lærereksamen fra Johnstrup 1916, gjorde Tjeneste som Løjtnant under Sikringsstyrken, var Lærer paa Skibby Statsungdomshjem fra 1. Februar 1919, kom til Statsungdomshjemmet Braaskovgaard som Førstelærer den 1. Maj 1920, fra 1. December 1929 Forstander samme Sted.

Stenderup Skole er opført i 1854. Skolen er 4-klasset og har ca. 80 Elever.

Braa Skole er opført i 1901. Skolen er 2-klasset og har ca. 30 Elever.

Førstelærer N. BYRITH er født den 2. Oktober 1885 i Solbjerg Sogn. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1908 og ansat som Lærer ved Stenderup Skole siden 1924.

Lærerinde OLGA NIELSEN er født den 19. Maj 1898 i Tønning Sogn. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1922 og ansat som Lærerinde ved Stenderup Skole siden 1926.

Lærer R. VESTERGAARD HANSEN er født den 23. August 1874 i Stouby Sogn. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1896 og ansat som Lærer ved Braa Skole siden 1901.

Urlev-Stenderup Fattiggaard med Alderdomshjem er opført i 1880. Den har Plads til 24 Beboere, men der er for Tiden kun 4.

Forpagter ANTON MOMME er født den 28.

April 1885 i Stovby. Forpagter af Urlev-Stenderup Fattiggaard og Alderdomshjem siden 1919.

Stationsforstander JENS JENSEN er født den 5. Maj 1887 i Horsens. Gift med Agnes Secher, født Marcussen. Kom til Jernbanen den 1. April 1912, Stationsforstander i Braaskov den 1. Oktober 1926, i Stenderup den 1. November 1927.

Medlemmer af Urlev-Stenderup Sogneraad er: Gaardejer P. Mikkelsen, Formand, Malermester J. C. Nielsen, Næstformand, Gaardejer Peter Christensen, Landpostbud T. Madsen, Lærer N. Byrith, Gaardejer C. Jensen, Købmand, J. Jensen, Gaardejer R. C. Rasmussen og Skovløber M. Nielsen.



J. JENSEN
Stationsforstander



A. MOMME
Forpagter.

ØLSTED SOGN omgives af Torsted, Hatting og Løsning Sogne, samt den Del af Urlev Sogn, som ligger i Hatting Herred, og Stenderup Sogn.

I Sognet findes Byerne: Ølsted-Nederholm med Skole og Fattighus, Ølsted-Overholm, Bøttrup og Oens med Præstebolig, Skole og Mølle samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Ølsted har Tingsted i Horsens og hører under Bjærgø Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærgø-Hatting Lægekreds, Bjærgø m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, 5. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 137. Lægd.

Ølsted Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib, et Taarn, der vender mod Vest, og et Vaabenhus, der ligger mod Syd. Skib og Kor med Apsis er fra den romanske Tid og bygget af Fraadsten. Norddøren og flere Vinduer ses filmurede. Apsis er indvendig halvrund og udvendig tresidet med en Rundbuefrise og dækkes af en oprindelig Halvkuppelhvælving. Sidemurene har Rester af en Dekoration med



H. M. O. DUE
Pastor.

Buefelter, dannet af ophøjede Baand, som vistnok har omfattet Vinduer og Døre. Skib og Kor fik Hvælvinger i den senere Middelalder, og Taarnet, hvis hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet, samt Vaabehuset opførtes, begge af Munkesten. Ved en Ombygning i det 18. Aarhundrede gjordes Taarnet lavere og fik Spir. Altertavlen er malet i 1898, Prædikestolen er i Renæssancestil og Granitfonten er romansk.

Pastor HANS MØLLER OLESEN DUE er født den 14. Juli 1870 i Stouby Sogn som Søn af Gaardejer Ole Due og Hustru, født Andersen. Gift med Ellen Ingrid Hansen. Student 1892, Embeds-eksamen 1898, Kapellan for Selde-Aarsted fra 1900—05, Sognepræst i Dollerup-Finderup-Ravnstrup fra 1905—10, Sognepræst i Ørting og Falling fra 1910—21 og siden da Sognepræst i Oens.

Ølstrup-Bottrup Skole er bygget 1912. Skolen er 4-klasset og har ca. 65 Elever. Oens Skole er bygget 1873. Skolen er 2-klasset og har ca. 25 Elever.

Førstelærer MARTIN NIELSEN er født den 9. Januar 1889. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1910 og Førstelærer i Ølsted 1919.

Lærer K. J. DUE er født den 15. Maj 1884 og ansat ved Oens Skole siden 1924.

Lærerinde CHRISTINE MOSS er født den 21. April 1891. Dimitteret fra Kvindeseminarieret i Aarhus og ansat ved Ølsted Skole siden 1916.

Sognefoged HANS JØRGEN NISSEN er født den 25. Juli 1895 og har været Sognefoged siden 1930.

Sogneraadformand M. PETERSEN er født den 25. November 1866 og har været Sogneraadformand siden 1924.

Medlemmer af Ølsted Sogneraad er: M. Petersen, Formand, Sognefoged H. J. Nissen, Næstformand, Gaardejer Laurits Nielsen, Ølsted, Tækkemand N. P. Hansen, Ølsted, Gaardejer Mads P. Jensen. Oens, Boelsmand Anton Jørgensen, Oens, og Amtsvejmand J. Jørgensen, Oens.



Ølsted-Bottrup Skole.

KORNING SOGN omgives af Løsning Sogn, Nørvang Herred og Aarhus Amt samt Hatting Sogn.

I Sognet findes Byerne: Korning med Kirke, Skole og Forsamlingshus, Korning Nørremark med Privatskole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, Hovedgaardene Ussinggaard og Merringgaard.

Korning har Tingsted i Horsens og hører under Bjærge Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærge-Hatting Lægekreds, Bjærge m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 143. Lægd.



Korning Kirke.

Korning Kirke bestaar af Kor og Skib og Taarn, der vender mod Vest, samt Vaabenhus,

der ligger mod Syd. Kor og Skib er af Fraadsten og fra den romanske Tid. Korbuen er bevaret. Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. I den seneste Middelalder fik Kor og Skib Hvælvinger og Taarnet opførtes. Dette er af Munkesten og har hvælvede Underrum med Rundbue ind til Skibet. Dets høje Spir er opsat i det 18. Aarhundrede. Vaabenhuset er ogsaa en senere Tilbygning. Altertavlen er fra ca. 1700 og bærer et Maleri af „den korsfæstede“. Der er romansk Granitfont med Løvefigurer og Prædikestol fra ca. 1630. Den tidligere Kordør, der er rigt udskaaret og opsat i 1704 af Niels Jensen til Ussinggaard, er nu anbragt i Taarnrummet.

Merringgaard er maaske den samme som den i 1476 nævnte Broksgaard i Merring. Den ejedes af Hartvig Limbek, hvis Enke, Fru Mette Hansdatter, solgte den i 1534 til Hr. Mogens Gøye, men Handelen gik tilbage i 1543, da hun havde forlenet den til sin Datter Christine og solgt den til Niels Skeel til Nygaard, hvis Enke, Fru Karen Krabbe, i 1578 mageskiftede den til Kronen, som atter i 1579 mageskiftede den til Søren Mund, hvis Søn, Iver Mund, nævnes til den. Den ejedes derefter af Peder Mund, der solgte den til Ritmester Jochum Christoffer Rachau, og i 1685 skødedes den til Niels Jensen til Ussinggaard. Nu fulgte som Ejer Præsten i Løsning, Clemens Nielsen Ussing, Forvalteren paa Stensballegaard, Andreas Schiernbech, Justitsraad Gerhard de Lichtenberg og dennes Svingersøn, Kancelliraad Jochum de Lichtenhjelm. Bodil de Lichtenberg bragte den til sin 2. Mand, Kammerherre Christian Christoffer Gersdorff. Hans Datter, Gerhardine Jochumine bragte den til sin Mand, Generalkrigskommissær J. L. B. D. de Senera d'Acqueria. Hans Søn arvede den, men dennes Enke solgte den i 1895 til Fr. Glud. I 1927 solgtes den til et Konsortium.

Ussinggaard blev i 1636 skødet til Fru Kirsten Munk paa Boller. Hendes Arvinger skødede den til Ridefoged paa Boller Clemen Sørensen. Hans Datter var vistnok Maren Clemensdatter, som i 1686 giftede sig med Niels Jensen til Merringgaard. Efter hans Død i 1726 tilfaldt Ussinggaard hans Enke, Anne Jensdatter Bagges, og efter hende kom den til Justitsraad Gerhard de Lichtenberg. I 1805 skødedes den til J. L. B. D. de Serene de Acqueria. Han solgte den i 1829 til H. H. Frellsen. 1833

købte O. F. Ahlmann den, og i 1854 overgik den til F. W. Lotz. 1872 købtes den af Kammerjunker A. F. H. Castenskjold, der efterlod den til sine Sønner S. F. og A. H. Castenskjold. Gaarden har senere skiftet Ejer.

Korning Skole er bygget 1854. Den er 2-klaset og har ca. 40 Elever.

Korning Privatskole er bygget 1848. Den er 2-klaset og har ca. 50 Elever.

Lærer M. G. NIELSEN er født den 9. August 1865. Privat uddannet og ansat ved Korning Privatskole siden 1905.

Lærer JACOB JEPSEN er født den 3. Marts 1897. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1924 og ansat ved Korning Skole siden 1929.

Sogneraadsformand JENS PETER JENSEN er født den 28. Oktober 1893 og har været Sogneraadsformand siden 1930.

Medlemmer af Korning Sogneraad er: Jens Peter Jensen, Formand, Gaardejer Hans Hermansen, Næstformand, Sognefoged Sigurd Jensen, Købmand N. P. Petersen, Husmand N. Nicolajsen, Vejmand J. P. Rasmussen og Gaardejer P. Jversen.

HEDENSTED-ST. DALBY KOMMUNE bestaar af Hedensted og St. Dalby Sogne. Hedensted Sogn omgives af St. Dalby, Ørum, Davgaard og Engum Sogne samt Ø.-Snede, Løsning og Urlev Sogne.

St. Dalby Sogn omgives af Hedensted, Ørum og Urlev Sogne.

I Hatting Sogn findes Byerne: Hedensted med Kirke, Præstebolig, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Fattiggaard, Apotek, Brugsforening, Filial af Horsens Bank, A/S Jysk Dunkefabrik, Bryggeri, Savskæreri, Andelsmejeri, Andels-Elektricitetsværk og Jernbanestation, Torup, Lille Dalby, Gesager og Remmerslund, nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Hedenstedskov med Skole.

I Store Dalby Sogn findes Byen Store-Dalby med Kirke, Skole, Missionshus og Brugsforening samt nogle Gaarde

Hedensted har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 133. Lægd.

St. Dalby Sogn har samme Tingsted som Hovedsognet og hører til de samme Kredse, men til 5. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 134. Lægd.

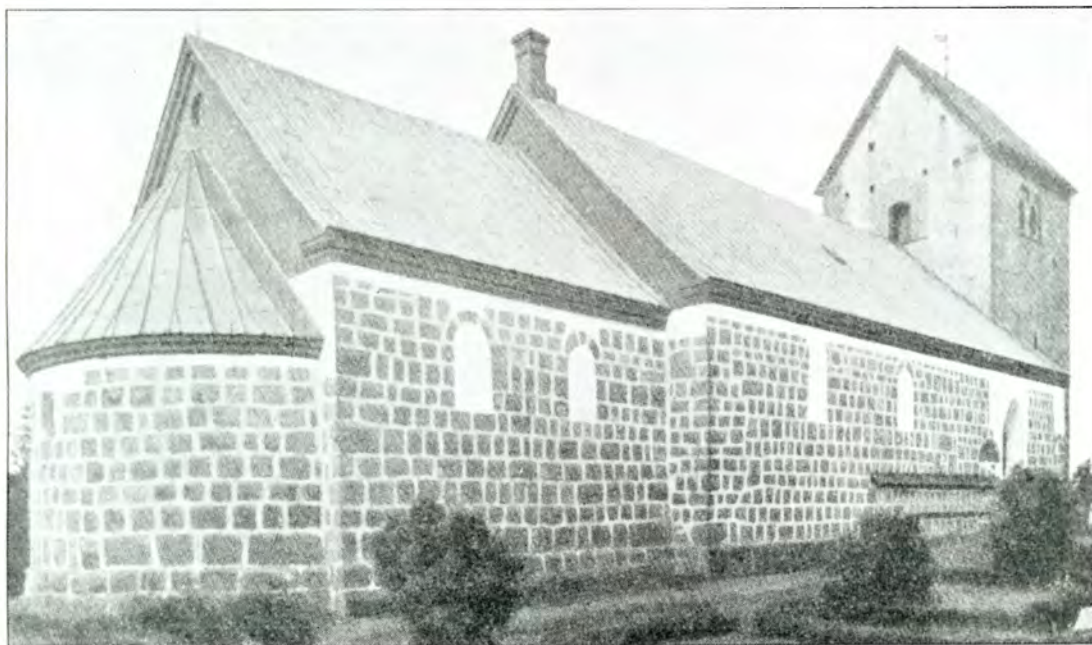
Hedensted Kirke nævnes første Gang i 1297, da Biskop Jens Assersen af Aarhus skænkede den til Aarhus Domkapitel, hvortil den endnu hørte i 1640. Kirken bestaar af Apsis, Kor og Skib. Den har et Taarn, der vender mod Vest og et Vaabehus, der ligger mod Syd. Apsis, Kor og Skib er fra romansk Tid. Korbuene med profilerede Kragbaand, begge Døre og flere Vinduer er bevarede. I den seneste Middelalder fik Kor og Skib Hvælvinger, og samtidig opførtes Taarnet. Apsis har sin oprindelige Halvkuppelhvælving. Vaabehuset opførtes samtidig med Taarnet, og de er begge af Munkesten, men senere stærkt ombyggede. Paa Hvælvingen i Apsis fandtes i 1898 interessante Kalkmalerier fra Kirkens første Tid. Altertavlen er fra ca. 1600 med Kopi



L. G. BØSS
Pastor.

af C. Blocks Maleri „Jesus i Gethsemane“. Granitfonten er romansk med Dyrefigurer, og Prædikestolen er fra 1809.

St. Dalby Kirke er kun lille. Den bestaar af Kor og Skib samt Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og opført af raa og kløvet Granit med Hjørnekvadere, men i 1868 skalmuredes største Delen med smaa, røde Mursten. Korbuen og Syddøren er bevarede, men Norddøren og et Par Vinduer er tilmurede. Kor og Skib fik Hvælvinger i den seneste Middelalder. Ved en Restauration i 1868 tilføjedes Vaabenhuset. Altertavlen bærer et Maleri i Ramme. Granitfonten er romansk og Prædikestolen er fra ca. 1575 og har udskaarne Ornamenten.



Hedensted Kirke.

Pastor L. G. BØSS er født den 31. August 1897 i Hammelev som Søn af Lærer C. L. Bøss, gift med Rigmor Lyng. Student 1915, Embedseksamen 1921, Sekretær for K. F. U. M. i Nykøbing M., Sognepræst i Mejrup fra 1921—27, Præst i Storehedinge fra 1927—30, siden da Sognepræst i Hedensted-St. Dalby Kommune.

Hedensted og Omegns Andels-Elektricitetsværk er opført i 1909. Der begyndtes med en Gasmaskine paa 20 Hk. og en Spænding paa 220 Volt. I 1919 udvidedes Værket med en Maskine paa 60 Hk. og til en Spænding af 440 Volt. I 1922 anskaffedes der en Dieselmotor paa 60 Hk. Værket leverer nu Strøm til 47 Kraftmaskiner og ca. 280 Lysforbrugere. Værkets Bestyrer er J. JOHANSEN, der er født den 14. Maj 1877 og har været Bestyrer siden 1916.

De unges Hjem i Hedensted er bygget i 1909 som et Samlingssted for Medlemmerne af K. F. U. M. og K. F. U. K. og egentlig som Missionshus, men paa Grund af den indre Brydning, der har været i Sognet, maa den ikke blive betragtet som en særskilt Bygning for nævnte Foreninger. Der er tilknyttet den et Missionshotel. K. F. U. M.s Medlemstal er for Tiden ca. 45 og K. F. U. K.s er ca. 70. Formand for De unges Hjem er Lærer CHRISTENSEN og Bestyrer er O. OLESEN.

Hedensted Fattiggaard er oprettet omkring 1880. Det var før den Tid en almindelig Bondegaard. Der indlogeres nu gennemsnitlig 200 rejsende aarlig, og de bor der for en enkelt Nat.

Forpagter A. HANSEN er født den 24. September 1894 i Hornum og har været Forpagter ved Hedensted Fattiggaard siden April 1930

Jysk Dunkefabrik er oprettet 1895 i Holstebro og startedes som Blikkenslageri, men gik senere over til Dunkefabrik og andre Slags Blikvarer. Den flyttedes senere til Hedensted og beskæftiger nu ca. 20 Mand. Den indehaves af Fabrikant N. CHR. HUTTEL, der er født den 11. September 1871 og gift med Kristine Andersen.

Hedensted-St. Dalby Sogns Sygekasse er dannet af de to Sognes Sygekasser. Hedensted Sygekasse stiftedes den 31. Marts 1883 med 49 Medlemmer og statsanerkendtes den 1. April 1895. I 1900 forenedes den med St. Dalby Sogns Sygekasse. Medlemsantallet er nu ca. 1000. Sygekassens Formand er Smedemester A. JØRGENSEN, der er født den 27. Februar 1872 i Skibet Sogn og har været Formand for Hedensted-St. Dalby Sygekasse siden 1924.



J. JACOBSEN
Sognefoged.



E. JOHANSEN
Andenlærer.



A. JØRGENSEN
Smedemester.



A. HANSEN
Forpagter.

Hedensted Kommuneskole er opført i 1916. Den er 7-klasset og har 2 Lærere, 2 Lærerinder og ca 175 Elever.

Hedenstedskovskole er opført i 1900. Den er 2-klasset og har ca. 40 Elever.

St. Dalby Skole er opført i 1879. Den er 2-klasset og har ca. 50 Elever.

Remmerslund Privatskole er bygget i 1844. Den er 2-klasset og har ca. 30 Elever.

Førstelærer H. BECH NYGAARD er født den 4. Oktober 1880 i Velling Sogn som Søn af Tømrer A. Nygaard og Hustru. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1903 og Førstelærer ved Hedensted Kommuneskole siden 1910.

Andenlærer EJNER JOHANSEN er født den 14. December 1908 i Aalestrup. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium i 1929 og Andenlærer ved Hedensted Kommuneskole siden 1931.

Lærerinde ELLEN MADSEN er født den 17. December 1902 i Brørup som Datter af Købmand M. K. Madsen. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1924 og ansat som Lærerinde ved Hedensted Kommuneskole siden 1931.

Forskolelærerinde MARIE SEVEBÆK er født 1890 i Silkeborg. Dimitteret fra Langs Seminarium 1913 og Forskolelærerinde ved Hedensted Kommuneskole siden 1917.

Lærer L. CHR. CHRISTENSEN er født den 20. November 1867 i Løsning som Søn af Smed O. Christensen og Hustru, Dimitteret fra København 1895 og Lærer ved Hedenstedskovskole siden 1900.

Lærer M. R. HANSEN er født den 1. Februar 1898 i Seest ved Kolding. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1919 og ansat som Lærer ved St. Dalby Skole siden 1927.

Lærerinde MAGDALENE JOHANSEN er født den 26. November 1901 i Stenderup Sogn. Dimitteret fra Frk. Langs Seminarium i 1922 og ansat som Lærerinde ved Remmerslund Privatskole siden 1928.



MARG. LIND
Distriktsjordemoder.



MAGD. JOHANSEN
Lærerinde.



E. PEDERSEN
Sygeplejerske.



S. CHRISTIANSEN
Uddeler.

St. Dalby Brugsforening er stiftet i 1910. Den har 65 Medlemmer, og dens Aarsindtægt i 1931 var paa 44,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer Niels Nielsen i St. Dalby og dens Uddeler er S. Christiansen.

S. CHRISTIANSEN, Uddeler, er født den 23. Februar 1871 i Underup og har været Uddeler ved St. Dalby Brugsforening siden 1913.

Jordemoder MARGRETHE LIND er født den 21. November 1873. Tog Jordmoder-eksamen i 1902. Var Distriktsjordemoder i Egtved i 20 Aar og har været i Hedensted siden 1923.

Sygeplejerske ESTRID PEDERSEN har været ansat ved Hedensted-St. Dalby Sygeplejerforening siden 1. Juli 1931.

Stationsforstander AXEL JOHNSEN er født den 6. Januar 1878 som Søn af Stationsforstander Johnsen i Holsted. Kom til D. S. B. 1896. Har været Stationsforstander i Hedensted siden 1927.

Sognefoged JACOB JACOBSEN er født den 8. Maj 1873 og har været Sognefoged siden 1914.

Sognefoged A. SELLERUP, DM., er født den 2. December 1860 og har været Sognefoged siden 1900, er Lædgsmand.

Politibetjent F. KLARKE er født den 22. Marts 1888 som Søn af Gaardejer August Klarke og Hustru, født Sørensen, gift med Eleonora Christiansen. Politibetjent i Hedensted siden 1. Marts 1926.

Medlemmer af Hedensted-St. Dalby Sogneraad er: Hans Jacobsen, Formand, N. E. Jensen, Næstformand, Smed Terkel Jørgensen, Kasserer, Murermester Karl Steffensen, Murermester Lars Andersen, Gaardejer G. M. Sellerup, Gaardejer Rasmus Palmelund og J. P. Eising.

DAVGAARD SOGN omgives af Ørum, Stovby og Engum samt Hedensted Sogne og af Vejle Fjord.

I Sognet findes Byerne: Davgaard, Davgaard Stationsby med Kirke, Skole, 2 Kroer, Mølle, Andelselektricitetsværk samt Jernbanestation, Korshøj med Brugs-

forening, nogle Samlinger af Gaarde og Huse, Hovedgaarden Williamsborg og Vejlefjord Højskole.

Davgaard har Tingsted i Horsens og hører under Bjærgø Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærgø-Hatting Lægekreds, Bjærgø m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 5. Folketingkreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 138. Lægd.

Davgaard Kirke bestaar af Kor og Skib, af Taarn, der vender mod Vest, og af Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Raadsten paa høj Sokkel med Skraakant og har Blindingsfelter med Rundbue-



Vejlefjord Højskole.

frise og Lisener i to maskerede Stokværk. I den seneste Middelalder foretoges en delvis Ombygning med Munkesten. Hvælvinger indbyggedes i Kor og Skib, og Taarnet, hvis hvælvende Underrum har Spidsbue ind til Skibet, samt Vaabenhuset tilføjes. Taarnet har glatte Gavle og Vaabenhuset blindingsmykket Trappegavl. Altartavlen er fra Slutningen af det 18. Aarhundrede og bærer et nyt Maleri, forestillende „Christus i Gethsemane“. Granitfonten er romansk med Dobbeltløver. Prædikestolen er fra omkring 1600 og senere forsynet med Himmel.



P. H. DEGERKOLV
Sognepræst.

POVL IVER HJORTH DEGERKOLV, Sognepræst, er født den 13. December 1878 i København som Søn af Etatsraad H. Degerkolv og Hustru Olga, født Hjorth, gift med Anna Marie Koch, Datter af Sognepræst C. B. Koch og Hustru Olavia Jensen. Dimmitteret 1898 fra Borgerdydskolen, cand. theol. 1904, Kapellan i Vejlbj-Tibirke i Sjællands Stift fra 1904--09, Sognepræst i Kolård i Aarhus Stift fra 1909--18, Sognepræst i Ørum-Davgaard i Haderslev Stift siden 1. Februar 1918.

Williamsborg blev grundlagt ved Midten af det 17. Aarhundrede af Fru Lisbeth Bryske til Tirsbæk, der kaldte den Bryskes-

borg. I 1661 var den ganske øde og nedbrudt, og i 1664 blev den af Sten Bille overladt til Rasmus Nielsen kvit og frit paa Livstid, mod at han skulde opføre Ud-længer, mens Bille selv vilde bygge et Stuehus. Den havde fælles Ejere med Tirs-bæk, indtil Jørgen Hvas de Lindenpalm 1774 skødede den til sin Svigersøn, Brigader William Halling, som i 1775 fik kgl. Bevilling paa at kalde den Williamsborg og 1783 solgte den til Generalauditor Chr. Kallager. Han skødede den til Joh. Fr. v. Schmidten, som efter at have bortsolgt det meste af Bøndergodset, i 1810 skødede Williamsborg til Regimentskvartermester Jeremias Müller Secher, der atter i 1824 skødede den til Stiftamtmand N. E. de Thygeson til Bygholm. Fra ham udlagdes den i 1827 til Kammerjunker C. Lillienskjold i Horsens, hvis Arvinger solgte den i 1837 til C. H. Martini, hvis Enke, Margrethe Fred. f. Bevensee ejede den til sin Død 1890. Hendes Arvinger solgte den til Løjtnant A. P. Frederiksen til Elkærsholm, og dennes Arvinger afstod den i 1902 til Baron H. R. G. Wedell-Wedellsborg.

Veilefjord Højskole er bygget i 1930. Den ligger 16 km fra Vejle og 2½ a 3 km fra Daugaard Jernbanestation. Den ligger ved en af Danmarks smukkeste Fjorde og er bygget af Adventistsamfundet. Den bestaar af en Skolebygning, en prægtig Elevbolig og tre Lærerboliger. Bygningerne er opførte af røde Mursten, og man har herfra en herlig Udsigt over den skønne Omegn. Hensigten med denne Skole er at give Ungdommen en sand kristelig Uddannelse. Der undervises i Bibel, Dansk, Engelsk, Tysk, Historie, Matematik, Regning, Fysik, Geografi, Naturhistorie, Fysiologi, Hydroterapi, Kirkehistorie, Bogholderi, Syning, Kogning m. m. Skolen ledes af Forstander, cand. phil. H. M. JOHNSON, der er født den 6. Juni 1884 i U. S. A. Kom til Danmark i 1906. Student 1910, cand. phil. 1911. Forstander ved 3 forskellige Skoler i U. S. A. og kom til Danmark fra Kalifornien den 1. August 1930.

Ørum-Daugaard Sygekasse er oprettet i 1878 og statsanerkendtes i 1896. Sygekassens Medlemsantal er ca. 650. Under Sygekassen henhører en Begravelseskasse paa 150 Medlemmer. Kassens Formand er H. VESTERGAARD, der har beklædt denne Stilling siden 1927.

Daugaard Mølle er bygget i 1882 af Møller Pedersen og har siden 1920 været ejet af A. NIELSEN.

Daugaard Byskole er oprettet i 1916. Den er 4-klasset med Lærer og Lærerinde.

Daugaard Markskole er bygget i 1870. Den er 4-klasset og har ca. 40 Elever.



A. E. ANDERSEN
Førstelærer.



O. V. RAVN
Lærer.



P. K. PEDERSEN
Lærerinde.

Lærer ANDERS EMIL ANDERSEN, Dm., er født den 8. November 1870 som Søn af Musiker B. Andersen. Dmitteret fra Silkeborg Seminarium 1891 og Førstelærer i Davgaard siden 1893.

Lærer OTTO VILHELM RAVN er født den 4. November 1899 som Søn af Gaardejer H. J. Ravn. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1920 og ansat ved Davgaard Markskole siden 1925.

Lærerinde P. K. E. PEDERSEN er dimitteret fra Aarhus i 1926 og ansat ved Davgaard Markskole siden 1926.

Stationsforstander G. S. BUNE er født den 5. Juni 1873 i Ringkøbing som Søn af Slagterier N. H. Bune og Hustru, gift med Johanne Mathiasen. Kom til D. S. B. i 1894. Stationsforstander i Daugaard siden 1926.

Sognefoged S. SØRENSEN RASMUSSEN DM. er født den 3. April 1851 og har været Sognefoged siden 1885, fik ved sit 40-aarige Jubilæum Fortjenstmedaillen.

Medlemmer af Ørum-Davgaard Sogneraad er: Boghandler Chr. Johansen, Formand, Møllejejer A. Nielsen, Næstformand, Gaardejer S. Frederiksen, Karetmager A. Laursen, B. Hansen, Husmand L. Østergaard, Gaardejer P. Sørensen, Boelsmand M. Petersen og Trikotagehandler R. Sørensen.

ENGUM SOGN omgives af Hedensted, Davgaard, Hornstrup og Ø.-Snede Sogne samt Vejle Fjord.

I Sognet findes Byerne: Engum med Kirke, Præstegaard og Mølle, Assendrup med Skole, Fattiggaard, Forsamlingshus og Andels-Elektricitetsværk, Bredal med Skole, Missionshus, Kro og Andelsmejeri, nogle Samlinger af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Tirsbæk.

Engum har Tingsted i Horsens og hører under Bjærge Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærge-Hatting Lægekreds, Bjærge m. fl. Herreders Skatte-kreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 142. Lægd.

Engum Kirke bestaar af Kor og Skib og har Taarn, der vender mod Vest og Vaabehus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og er byggede af Fraadsten. Korbuen, uden Kragbaand, er bevaret. I den seneste Middelalder fik Kor og Skib Hvælvinger og Taarnet samt Vaabehuset tilføjedes. Taarn og Vaabehus er begge af Munkesten og senere stærkt ombyggede. Taarnets hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet. Korets Gavl er ommuret med Munkesten og prydet med Pilastre og Gavlblindinger. Paa Korbuen er der



Alteret.

Kalkmalerier fra ca. 1200, og disse restaureredes i 1897 af J. Kornerup. Kirken har et pragtfuldt Rokokoinventar, der er bekostet af Ejeren af Tirsbæk, Jørgen Hvass og senere af Justitsraad Lindenpalm og Hustru Maren Loss. Altertavlen i 1759, Prædikestolen, Stoleværket og Pulpituret med Orgelet i 1765. Foran Koret staar to store Englefigurer. Kirken har romansk Granitfont. I Kirken findes forskellige Ligsten, der iblandt i Koret en Sten over Ove Lunge til Tirsbæk, der fremstilles mellem sine to Hustruer. Paa Korets Nordvæg findes Mindesten over Sognepræsten Jens Jensen Krag.

Sognepræst J. MØLLER KRISTENSEN er født den 9. August 1870 i Hoven ved Tarm som Søn af Lærer og Højskoleforstander K. Kristensen og Hustru. Student 1886, theol. Kandidat 1894, Huslærer i Borris Præstegaard fra 1894—96, res. Kapellan for S. Omme og Hoven (Blaahøj-Filskov) 1897, Sognepræst i Darum 1905, Sognepræst i Tryggelev-Fodslette fra 1916--23, siden da Sognepræst i Engum.

Tirsbæk bestaar af tre Fløje, hver paa to Etager. Paa den mellemste eller nordre Fløj er der to Taarne eller Karnapper af samme Højde som Bygningens Tag. Inde i Gaarden er der et højere Taarn. Nordfløjen er ældst nemlig fra Tiden omkring 1550. Den har fremspringende Portudbygning. Til samme Byggeperiode hører den enklere Østfløj, hvis Mursten er ordnet i uregelmæssig Skiftegang. Yngre er Vestfløjen, og yngst er det i Hjørnet staaende Taarn. En fjerde Fløj, der lukkede Borggaarden mod Syd, er forlængst nedbrudt. Hele Bygningen restaureredes og istandsattes i 1912. De røde Munkestensmure fremdroges, Portbygningen fik Sadeltag og Taarnet et lille Spir.

Naar Gaarden er opført, vides ikke, men den maa uden al Tvivl føres tilbage til den fjerneste Oldtid, thi den skylder sit Navn til Guden Ty eller Tir. Et Tempel eller Hof for denne Nordens Gud har vistnok staaet her. Den første Gang, Gaarden omtales, er i 1401, da den tilhørte Brødrene Jens og Niels Lavesen af den ældgamle Familie Dyre. Jens Lavesens Søn var i sin Tid en mægtig og anset Mand og Fader til Mette Iversdatter, den kække og mandhaftige Enkefrue i Norge, som efter sin Ægteherres, den berømte Ridder Knud Alffens Mord i 1502 greb til Vaaben imod Kong Hans og ved sit senere Giftermaal med Sverrigs Rigsforstander, Svante Nielsen Sture spillede en virksom Rolle i de skandinaviske Rigers Historie. Efter Iver Jensen Dyre fulgte hans Søn, Vincents Iversen Dyre, der var Lensmand paa Stegehus og giftede sig med Fru Kirstine Lunge. En af deres Sønner, nemlig Ove Lunge, arvede Tirsbæk, som han forøgede ved Giftermaal og Køb. Hans ældste Søn, Iver, arvede Tirsbæk, som han ligeledes betydeligt forøgede. I 1611 gik Tirsbæk over til Familien Bryske, og Fru Lisbeth Bryske efterlod Tirsbæk til sin Søn, Steen Bille. Hans Datter, Sophie Bille, arvede Gaarden, som hun bragte sin Mand, Anders Rosenkrands. Denne gav før sin Død Tirsbæk til sin Svigersøn, Niels Linde. Han var Ejer af 8 Godser i Jylland paa over 2300 Tdr. Hartkorn Jordegods og 500 Tdr. Hartkorn matr. Tiender. Han var en særdeles dygtig Mand, som paa sine Godser forbedrede og forskønnede efter yderste Evne. Han opførte nye Bygninger og Avlsgaarde, anlagde Haver, plantede Alléer, udtørrede Søer og Moser, opdyrkede Jorder, forbedrede og forskønnede de forsømte Kirker. Kort sagt, i Forening med sine Brødre, sine Svogre Geert Lichtenberg og Daniel Friedenreich samt Etatsraad Lason til Bjørnsholm, udgjorde en agtværdig Samling af jyske Godsejere, som for deres



J. M. KRISTENSEN
Sognepræst.

Ejendommens Kultur og Forskønnelse samt hele Landets Fremme gjorde mere end næsten alle andre tilsammen. Niels Linde døde i 1746, 10 Aar efter sin Frue. Han modtog aldrig nogen Rang eller Titel af Regeringen og var en ægte, stolt og uafhængig Jorddrot, saa at han efter en gammel jysk Skik altid blot kaldtes Junker.

Hans Søn, Christian Linde, arvede Tirsbæk, men giftede sig med en Skomagerdatter fra Horsens, der hed Maren Lass. Han døde kun 27 Aar gammel, og Maren Lass ægtede da sin Elsker, Forvalter Jørgen Hvass, der lod sig adle under Navnet Lindenpalm og blev udnævnt til Justitsraad. Han førte et vildt og ryggeløst Liv og satte alle sine 7 Godser overstyr, inden han døde i 1781. Hans Svigersøn, Brigader



Tirsbæk.

William Halling, der var Direktør for det asiatiske Compagni, købte 1775 Tirsbæk, som han Aaret efter solgte til Generalløjtnant, Grev Moltke, der igen afhændede Gaarden til Kammerherre, Oberstløjtnant Christian Benzon til Christiansdal i Fyen for 85,000 Rdl. Denne Ejer og hans Søn, Kammerherre Peter Ulrik Benzon, udparcellerede en stor Del af Bøndergødset. 1804 skødedes Gaarden til Kammerjunkeren Jakob Benzon. Gaarden købtes i 1811 af Hofagent A. C. Becker i Altona, der i 1812 afhændede den til Sønnen, Generalkrigskommissær Becker. Becker solgte Gaarden i 1840 til Kammerraad, Birkedommer Christensen, der 1841 solgte den til Baron C. U. M. Brockdorff, som 1861 afhændede den til Etatsraad A. N. Hansen, hvis Arvinger i 1879 solgte den for $\frac{1}{2}$ Million Kr. til Enkegrevinde J. C. C. Schack, født v. Krogh. I 1912 købtes den af den nuværende Ejer, Premierløjtnant, Hofjægermester, Kammerjunkeren Frode Neergaard.

Kammerjunkeren, Hofjægermester FRODE NEERGAARD, R. af D. pp., er født den 8. Februar 1878 paa Rantzausgade som Søn af Hofjægermester Christian Busky-Neergaard, gift 1910 med Adda Andersen, Datter af Hs. Ekscl. Etatsraad, Direktør H. N. Andersen. Sekondløjtnant 1899, Premierløjtnant 1903, ved Gardehusarregimentet 1905,

Adjutant ved samme 1909, Berider 1908, Afsked 1912. Ejer af Tirsbæk fra 1912, af Aakjær med undertilliggende Gaarde, Damsgaard og Ulstrupgaard fra 1923. Formand for Foreningen af jyske Skovejere.



H. M. MOURITZEN
Forstelærer.



V. CHRISTENSEN
Lærerinde.



A. ØSTERGAARD
Forstelærer.

Assendrup Skole er opført i 1891. Den er 3-klasset og har ca. 50 Elever og 2 Lærere.

Bredal Skole er opført i 1903 og en Tilbygning i 1931. Den er 3-klasset og har ca. 65 Elever.

Forstelærer H. N. MOURITZEN er født den 15. Maj 1893 som Søn af Lærer Mouritzen. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1918 og Lærer ved Assendrup Skole siden 1929.

Lærerinde VITA KRISTENSEN er født den 1. November 1904. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1926 og Lærerinde ved Bredal Skole siden 1931.

Forstelærer ANDERS ØSTERGAARD er født den 18. April 1866 i Tirstrup som Søn af Gaardejer Christian Andersen Østergaard. Dimitteret fra Gedved i 1888 og ansat som Lærer ved Bredal Skole 1893.

Bredal Brugsforening er stiftet den 1. August 1931 af 5 à 6 Personer, der er bosiddende i Byen. Foreningens Formand er Gaardejer Peter Due. Uddeler er Lund Jensen.

Assendrup Brugsforening er stiftet den 15. August 1931. Den har ca. 65 Medlemmer. Uddeler er Martin Kristensen.

Uddeler LUND JENSEN er født den 1. Maj 1903 i Øster Nykirke og har været Foreningens Uddeler siden dens Oprettelse.

Uddeler MARTIN KRISTENSEN er født den 30. Januar 1908 i Barrit-Vrigsted og har været Foreningens Uddeler siden dens Oprettelse.

Medlemmer af Engum Sogneraad er: Gaardejer O. Olesen, Formand, Sognefoged Chr. Nielsen, Næstformand, Gaardejer A. Sørensen, Tømrer K. H. Kristensen, Husmand A. Frandsen, Gaardejer L. P. Petersen og Gaardejer A. Jensen.



LUND-JENSEN
Uddeler.

LØSNING SOGN omgives af Korning, Hatting, Ølsted, Urlev og Hedensted Sogne samt Nørvang Herred.

I Sognet findes Byerne: Løsning med Kirke, Præstegaard, Skole, Løsning Stationsby med Kro, Brugsforening, Andelsmejeri, Filial af Horsens Bank, Jernbanestation, Stubberup med Skole, Elektricitetsværk samt en Samling af Gaarde og Huse, Løsning Nørremark med Fattiggaard, Løsning Søndermark med Privatskole og en Samling af Gaarde.

Løsning har Tingsted i Horsens og hører under Bjærg Herreds Retskreds, Horsens Købstads Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Bjærg-Hatting Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 6. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 139. Lægd.

Løsning Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabenus mod Syd. Kor og Skib er oprindelig opført i romansk Stil af Fraadsten paa Granitsokkel med Skraakant, men senere saa stærkt ombyggede, at de nu væsentlig er af Mursten. Norddøren og et Vindue ses tilmurede, den halvrunde Korbue er oprindelig. Skibet har fladt Loft. I den senere Middelalder ombyggedes Koret helt og fik Hvælving, og mod Vest opførtes et Taarn af Munkesten, men det blev senere nedbrudt i Højde med Skibet, hvorefter et lille Spir anbragtes paa Kirkens Vestgavl. Vaabenuset er en senere Tilbygning. Altertavlen er et nyt Maleri. Romansk Granitfont med Løvefigurer. Over Korbuen et Krucifiks. I Skibet Epitafium over Sognepræst Petersen Tøxen og hans tvende Hustruer, Helena Holig og Margrethe C. Graa. En sentromansk Mariafigur findes paa Koldinghus. Ved Kirken er ansat en Sognepræst, som for Tiden er J. M. Jeppesen.

JØRGEN MOURIDS JEPPESEN, Sognepræst, er født den 20. August 1881 i Skjern Sogn som Søn af Gaardejer M. J. Jeppesen og Hustru, Ane Kathrine, født Petersen, gift med Ane Marie Sandager. Student 1906, Embedseksamen 1912, præsteviet Medhjælper i Bordum Juni 1912, udnævnt til Sognepræst i Vibjerg-Ørum, Lodbjerg i Thy 1912, Sognepræst i Videbæk 1916, Sognepræst i Løsning-Korning siden 1924.

Løsning Skole er bygget 1867. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 80 Børn.

Løsning Privatskole er bygget 1906 af en Skoleforening. Det er en 3-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 86 Børn.

Stubberup Skole er bygget 1876, og med en Forskole, der er bygget 1912. Den er 4-klasset. Der er for Tiden ca. 76 Børn.



J. M. JEPPESEN
Sognepræst.



J. ZEDERKOF
Forstelærer.



K. GRAUENKJÆR
Lærer.



M. JEPPESEN
Lærerinde.



K. CHRISTENSEN
Lærerinde.

J. ZEDERKOF, Førstelærer, er født den 2. Marts 1897 i Pjedsted, dimitteret fra Haslev Seminarium 1926, ansat som Førstelærer ved Løsning Skole siden 1931.

K. GRAUENKJÆR, Lærer, er født den 15. Juli 1879 i Korning Sogn, privat Uddannelse, ansat som Lærer ved Løsning Privatskole siden 1906.

MARIE JEPPESEN, Lærerinde, er født 1898 i Nr. Snede, dimitteret fra Th. Langs Forskoleseminarium 1921, ansat som Lærerinde ved Løsning Forskole siden 1927.

KATHRINE CHRISTENSEN, Lærerinde, er født den 14. Oktober 1901 i Løsning Sogn, privat Uddannelse, ansat som Lærerinde ved Løsning Privatskole siden 1918.

M. P. LUND, Førstelærer, er født den 19. Oktober 1880 i Sønder Gørding. Dimitteret fra Ribe 1906, ansat som Førstelærer ved Stubberup Skole siden 1913.

ELLEN MORTENSEN, Lærerinde, er født den 13. Februar 1900 i Tjæreby pr. Roskilde. Dimitteret fra København 1924, ansat som Lærerinde ved Stubberup Forskole siden 1931.

Løsning Fattiggaard er oprettet 1880. Der er Plads til ca. 20 Beboere. Bestyreren er for Tiden S. Petersen, der har været der siden 1922.

Løsning Sogns Sygekasse er oprettet den 1. Marts 1893, den blev statsanerkendt samme Aar. Der er for Tiden ca. 775 Medlemmer. Sygekassens Formand er Garlner S. Krogh, der har været Formand siden 1931.

Medlemmer af Løsning Sogneraad er: Købmand H. J. Petersen, Formand, Smedemester Th. Thomsen, Næstformand, Gaardejer Chr. Jørgensen, Arbejdsmand Chr. Therkelsen, Former Hans Petersen, Gaardejer Ole Therkelsen, Arbejdsmand Abel Mikkelsen, Boelsmand P. M. Jensen, Gaardejer Niels Bollesen.

NØRVANG HERRED,

der er det største og nordvestligste i Amtet, omgives mod Øst af Hatting Herred, fra hvilket det tildels skilles ved Gedsager Aa og dens Tilløb Skærbæk, mod Syd af det inderste af Vejle Fjord og Tørrild Herred, fra hvilket det paa et Stykke skilles ved Grejs Mølleaa, mod Sydvest af Ribe Amt og mod Vest og Nord af Ringkøbing Amt samt mod Nordøst af Aarhus Amt.

Dets samlede Areal udgør 80,979 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 28,000,

I Herredet findes følgende Sogne: Hornstrup, Øster-Snede, Grejs-Sindbjerg, Uldum, Langskov, Vindelev, Hvejsel, Givskud, Øster-Nykirke, Ringive, Give, Tyregod. Vester, Brande, Sønder-Omme og Filskov-Blaahøj.

HORNSTRUP SOGN omgives af Grejs, Ø.-Sned og Engum Sogne, Vejle Fjord, Vejle Købstadsjorder samt Hover Sogn.

I Sognet findes Byerne: Kirkeby med Hornstrup Kirke samt Skole og Missionshus, Øster-Hornstrup med Forsamlingshus og Mølle, Bredballe med Fialialkirke, Skole, Forsamlingshus, Missionshus og Mølle, Bredballe Strandhuse, Fiskerleje og Villakvarter, en Del af Grejsdal med Hotel, Jernbanestation og Telegrafstation, Lysholt med Præstegaard og Bybæk med Strandhotel, Hovedgaarden Store-Grundet og en Del større og mindre Gaarde.

Hornstrup har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 96 og 97.

Hornstrup Kirke bestaar af Kor og Skib samt et Taarn, der vender mod Vest og et Vaabenhus mod Syd. Skib og Kor er af raa Granit og Fraadsten og opført i den romanske Tid. Ved senere Restaurationer er der anvendt Mursten. Koret er prydet med Lisener og Syddøren er bevaret, men omdannet. I den senere Middelalder fik Kor og Skib Hvælvinger, og Taarnet, hvis hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet, og Vaabenhuset opførtes. Disse er begge af Munkesten. Altertavlen er i Barokstil med Aarstallet 1685 og bærer et Maleri fra 1914. Granifonten er romansk og Prædikestolen i Barokstil. I Skibets Vestende er et Pulpitur med Orgel.

Fialialkirken i Bredballe er højt beliggende og synlig over Fjorden. Den er opført i 1905—07 og indviet den 8. December 1907. Den er opført efter Tegning af Arkitekt N. P. Jensen i Odense og bestaar af Skib, Kor med Apsis og et Taarn med Pyramidetag. Kirken er bygget af røde Mursten og skifertækket. I Taarnet er et Pulpitur med Orgel. Altertavlen er udskaaret og bærer et Maleri.

Store-Grundet var en Landsby paa 7 Gaarde, som Kong Frederik den 2den mageskiftede for Starup til Iver Vind. Gaarden ejedes derefter af hans Sønner, men overtoges derefter af en Brodersøn, Niels Albertsen Vind til Ullerup, hvis Enke, Fru Kirsten Juel og Søn Niels Vind dernæst ejede den. Dennes Datter, Kirstine, var første Gang gift med Tage Krabbe til Gunderslevholm og anden Gang med Oberst Otto Fr. v. Gamm, til hvem hun havde solgt Godset. Hans Søn, Christoffer Frederik v. Gamm, overtog Godset og Hovedgaardens Bygning. Derefter ejedes den af Major Erik Krabbe, der skødede den til Oberst Ditlev Brockdorff til Hvolgaard. Han solgte den til sin Broder Generalløjtnant, Friherre Schack Brockdorff til Schelenborg, efter hvem den overgik til Svigersønnen, Oberst Henrik Brockdorff til Stovgaard. Hans Enke, Charlotte Amalie Reediz, overlod sin Arvepart til sin Stifsøn, Oberst Schack Brockdorff til Højgaard. I 1784 solgtes Gaarden ved Auktion til Kammerherre H. H. v. Lüttichau til Tjele. Derefter ejedes Gaarden af Generalkrigskommissær Schack Lüttichau, og ved Skifte efter ham tilfaldt den hans Sønner, Overpræsident, Kammerherre H. H. Lüttichau og Generalløjtnant, Kammerherre Matthias Lüttichau. Dennes Svigersøn, Grev J. S. Knuth, overtog derefter Godset, og ved hans Død i 1885 blev Sønnen, cand. jur., Hofjægermester, Greve Chr. Fr. Knuth, Eneejer. Han skødede i 1909 Gaarden til N. Skov.

Hovedbygningen er opført i 1840—47 og bestaar af 3 Fløje af meget svær Grundmur. Midtfløjen er i 2 Stokværk.

Indre Missions Børnehjem ved Vejle Fjord er oprettet paa Initiativ af Pastor C. C. Thomsen i Vejle, efter hvis Tilskyndelse en Kreds af Mænd fra Landets forskellige Egne besluttede at oprette et Børnehjem for fattige, hjemløse Børn. Tanken

vandt stor Tilslutning, og der indkom ret betydelige Gaver, bl. a. fra Enkefru Søndergaard, der skænkede sin Villa i Aarhus til det paatænkte Formaal. Fru Søndergaard havde bygget Villaen med den Tanke for Øje, naar Lejlighed gaves, at give den til et Børnehjem. Og da Tanken om et Indre Missions Børnehjem kom frem, var Fru Søndergaard straks klar over, hvor hun skulde henvende sig med Villaen. Dette Hjem fik Navnet „Nazareth“ og blev taget i Brug i Maj 1900. Det har Plads til 12 Børn. Dets første Forstanderinde var Søster Karoline Jensen til 1905, dernæst Frk. Bech til 1907 og Frk. Karen Jensen til 1922, paa hvilket Tidspunkt Sygeplejerske Frk. A. M. Søb tiltraadte. I Sommeren 1898 købtes Sandagergaard i Bredballe i



Børnehjemmet ved Vejle Fjord.

Hornstrup Sogn ved Vejle. Gaarden købtes ved en Tvangsauktion, den var meget forfalden og forsømt. Den havde imidlertid en aldeles henrivende Beliggenhed tæt Nord for Vejle Fjord, ca. 4 km fra Vejle, og der hørte 60 Td. Land Ager, Eng og Skov til den. Paa denne Grund var det Tanken, efterhaanden som Midlerne tillod det, at opføre flere mindre Hjem. I Sommeren 1900 blev det første Hjem „Salem“

opført paa denne Grund. I Aaret 1905 blev det andet Hjem „Tabor“ bygget. I dette blev der bl. a. indrettet Skolestue, og siden har Børnene faaet deres Skoleundervisning her Hjemmet. I 1910 frasagde Axel Nielsen sig Pladsen paa Grund af sin Hustrus svigtende Helbred, og Førstelærer J. C. Søb, Hodde ved Varde, blev fra 1. April 1911 ansat som Forstander for Hjemmet og Leder af Hjemmets Landbrug. I 1919 opførtes det tredie Hjem „Hermon“ som fælles Økonomi- og Forstanderbolig med Skole og Gymnastiksal samt Lej-



Fru Søb,
Forstanderinde.



J. C. Søb,
Forstander.

lighed til de ældste Drengene. Efter denne betydelige Udvidelse er her Plads til 72 Børn. De er delte i 3 Afdelinger i hver sit Hjem. Ved Hjemmets Skole er ansat 2 Lærere, og Børnene er delte i 3 Klasser med Hverdagsundervisning. Børnene optages som Regel i Alderen fra 2 –10 Aar. Siden 1909 har Hjemmene været statsanerkendte. Der optages kun normale Børn, men enten de kommer fra Værgeraad, Sogneraad eller private, er de lige velkomne.

JENS CHR. JENSEN SØE, Forstander, er født den 21. Juli 1880 i Brejning ved Ringkøbing som Søn af Gaardejer Chr. Jensen Søe og Hustru. Forstander ved Vejle Fjords Børnehjem siden 1. April 1911.

SELSBJERG KURHOTEL blev i sin Tid bygget af Konsul G. Bekker Christensen, Vejle, der anvendte den til Sommervilla. Ejendommen ligger omgivet af megen Skov og umiddelbart ud til Vejle Fjord. Mod Øst ligger Tirsbæk Skov og mod Nord og Vest Hotellets egen Skov. Ejendommen ligger ved et af de Steder ved Vejle Fjord, hvor der er Badestrand, og foruden Skovene har Ejendommen 6 Td. Land Park og Have. Hotellet har Ret til Udskænkning af stærke Drikke og i Sommertiden Plads til ca. 25 Kurgæster, der bebor fuldt moderne indrettede Værelser. Hotellet har Parkeringsplads til ca. 75 Biler.

CARL ALBRECHT SØEGAARD, Direktør, er født den 23. Marts 1879 ved Naskov som Søn af Lærer Rasmus Hansen Søgaard, gift med Anna Schjøtt, Datter af Sparekassedirektør Hans Schjøtt i Vamdrup. Tog almindelig Læreruddannelse, Skolebestyrer i Korsør fra 1905–1906, Adjunkt ved Frederiksberg Gymnasium fra 1906–12, samtidig Forstander af den danske Skriveskole og

Præliminærkursus, Lærer ved det danske Seminarium og Døckers Kursus. Fra 1912–19 Forstander for jysk Læreranstalt i Aarhus, fra 1919–20 Ejer af Raadved Kjærgaard ved Horsens, fra 1920–31 Revisor i Odense i Revisionsfirmaet C. A. Søegaard og Søn, fra 1. Oktober 1931 Ejer af Selsbjerg Kurhotel. Starter og gennem 3 Perioder Formand for Provinsrevisorforeningen, har udgivet et Skrivesystem og flere Bogholderisystemer.

Hornstrup Skole er bygget i 1853. Den er 4-klasset og har ca. 80 Børn.



C. A. SØEGAARD
Direktor.



Selsbjerg Kurhotel.

Bredballe Skole er bygget i 1914, da Skolen blev flyttet op fra den gamle By. Skolen er 5-klasset og har ca. 150 Børn. Skolen er en fuldt moderne Skole, der ligger paa en Bakketop, der kaldes Ulvebakken, som har faaet Navn efter den kendte Dal, der ligger bag Skolen.

P. J. PETERSEN, Førstelærer, er født den 15. Januar 1894 i Præstø og dimitteret fra Johnstrup Seminarium 1915, ansat som Lærer ved Hornstrup Skole 1931.



Bredballe Skole.

MARIE HANSEN, Lærerinde, er født 22. September 1881 i Jerlev Sogn og dimitteret fra Varde 1901, ansat som Lærerinde ved Hornstrup Skole 1907.

MARIUS HANSEN, Førstelærer, er født den 17. Februar 1875 i Horndrup paa Fyn og dimitteret fra Odense i 1896. An-

sat som Lærer i Erritzø fra 1897—1901, i Gredstrup fra 1901—02, siden da Førstelærer i Bredballe. Er meget historisk interesseret og leverer hvert Aar Bidrag til Vejle Amts historiske Aarbøger, har bl. a. skrevet Bogen om Tirsbæk.

O. STORGAARD PEDERSEN, Lærer, er født den 7. Januar 1904 i Hee Sogn og dimitteret fra Silkeborg 1925, ansat som Lærer ved Bredballe Skole siden 1927.

NANNA THORØ, Lærerinde, er født den 7. Maj 1894 i Hjarup Sogn og dimitteret fra Vejle i 1916, ansat som Lærerinde ved Bredballe Skole i 1921.



J. PETERSEN
Førstelærer.



MARIE HANSEN
Lærerinde.



M. HANSEN
Førstelærer.



STORGAARD PEDERSEN
Lærer.

CHRISTIAN J. CHRISTENSEN, Sogneraadsformand, er født den 20. Januar 1871 i Hornstrup Sogn som Søn af Gaardejer, Sognefoged Jens Christensen. Sognefoged siden 1916, Sogneraadsformand siden 1927.

JENS JENSEN, Sognefoged, er født den 7. December 1870 i Hornstrup Sogn. Sognefoged siden 1929.

Medlemmer af Hornstrup Sogneraad er: Gaardejer Christian J. Christensen, Formand, Gaardejer J. Bundgaard, Fisker Marinus Frederiksen, Murer L. P. Jacobsen, Gaardejer Andreas Jensen, Kasserer Gaardejer J. Jensen Laursen, Arbejdsmand M. Mortensen, Gaardejer P. Pedersen og Arbejdsmand L. Simonsen.

ØSTER-SNEDE SOGN omgives af Hornstrup, Grejs, Sindbjerg, Uldum Sogne, Nim Herred i Aarhus Amt og Korning, Løsning, Hedensted og Engum Sogne.

I Sognet findes Byerne: Øster-Snede med Kirke, Præstegaard, Mølle og Elektricitetsværk, Kragelund med Skole, Førskole, Privatskole, Fattiggaard, Missionshus, Andelsmejeri, Brugsforening og Elektricitetsværk, Krollerup, Bøgballe med Privatskole og Mejeri, Baastrup med Forsamlingshus, Gammelsole med Skole, Privatskole, Missionshus, Mølle og Andelsmejeri, Solskov, Hovedgaarden Agersbøl og nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Øster-Snede har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 110 og 111.

Øster-Snede Kirke er en stor Bygning, og den er vistnok indviet til Skt. Nicolaus. Den bestaar af Kor og Skib samt Taarn og Vaabehus. Taarnet vender mod Vest, og Vaabehuset ligger mod Syd. Koret, der synes at have haft Apsis, samt Skibet er fra den romanske Tid og bygget af Granitkvadre paa Dobbeltsoffel med Skraakant. Senere er de ombyggede foroven med Mursten. Syddøren og Korbuen er bevarede, hvorimod Norddøren og en Dør i Koret samt flere Vinduer er filmurede. Ved Korbuen findes Nicher til Sidealtre. I den senere Middelalder fik Skib og Kor Hvælvinger, og Taarnet, den hvælvede Korsarm og Vaabehuset opførtes af Granitkvadre og Munkesten. Taarnet har hvælvet Underrum med Rundbue ind til Skibet, og den hvælvede Korsarm har Spidsbue ind dertil. Altertavlen er en katolsk Fløjaltertavle fra ca. 1500 med Apostelfigurer paa Fløjene. Den er omdannet i Renæssancetiden og bærer et Maleri fra 1846 til Erstatning for den oprindelige Midtgruppe. Alterbordspanelet er fra ca. 1600 og Prædikestolen fra 1641. Granitfonten er romansk med Dobbeltløver.

Agersbøl var oprindelig en Landsby, hvori Rigshovmester Mogens Gøye fik en Gaard med sin første Hustru, Fru Mette Albretsdatter Bydelsbak. Hun havde faaet den efter sin Moder, Fru Pernille Axelsdatter Brok. 4 Gaarde sammesteds skødede Stefan v. Bülow's Enke, Margrethe, i 1528 til Mogens Gøye, hvis Datterdatter, Margrethe Justdatter i 1595 skrev sig til Agersbøl. I 1632 tilhørte Gaarden hendes Brodersøn, Just Høeg til Bjørnholm, men i 1638 ejedes den af Hr. Jørgen Juul til Laage, som i 1665 sluttede en Forening med sin Hustru, Elline Hansdatter Arenfeldt, hvorefter hun paa Livstid skulde beholde baade hans og hendes egen Part i Agersbøl. Hendes Arvinger skødede i 1676 deres Part til Laurids Brønsen til Dybvad, der senere udkøbte andre Parthavere. I 1681 skødedes Agersbøl til Oberstløjtnant Kaj de la Mare, der døde 1713 og efterfulgtes af sin Søn, Oberstløjtnant Hieronimus de la Mare. Paa Auktion efter ham købtes Gaarden af Jørgen Jørgensens Enke, Pernille. Dernæst ejedes den af hendes Søn, Mourids Jørgensen, og i 1760 overgik den til Poul Marcussen til Ørumgaard, som i 1769 skødede Agersbøl og Ørumgaard til sin Søn Peder. Hans Enke, Inger Nielsdatter Saabye skødede i 1797 Gaarden til

sin Svoger, Justitsraad Marcus Pauli Marcussen til Krastrup, der skødede Gaarden til sin Søn, Justitsraad Poul Marcussen, og Svigersøn, Christoffer v. Smihten til Urup. Sidstnævnte fik kgl. Bevilling paa, at Gaarden maatte beholde sin Frihed, naar Godset frasolgtes. Førstnævnte skødede sin Part i Agersbøl til sidstnævnte, der frasolgte en stor Del af Bøndergodset og i 1801 afhændede Gaarden til Forvalter E. Grave Hoppe til Lillerup. Denne solgte i 1807 Gaarden til Forpagter Johan Otto Andersen, som i 1811 solgte den til Johan Smidt til Gyllingnæs. Derefter kom Gaarden til Major J. P. Ingwersen til Vivgaard, og i 1821 til hans Søn Martin. Da dennes Søn, Johannes Ingwersen, var død i 1878, solgte hans Enke Gaarden til H. Hastrup. I 1888 overtoges den for ca. 300,000 Kr. af Prokurator M. F. C. Zahn i Kolding, som i 1911 solgte den til Juan A. Rothaus. I 1917 købtes Gaarden af et Konsortium, og dette afhændede den i 1918 til Holm, der igen solgte Gaarden i 1919 til A. P. Eriksen. I 1919 solgtes den til Raun og Albertsen. Efter at have tilhørt C. J. Petersen, kom den i 1924 i Anders Jensens Eje.

Hovedbygningen er opført i 1845 og 1884 og bestaar af en 43 m lang, grundmuret Længe i et Stokværk med Kælder og foran Hovedindgangen et Taarn med Spir og desuden to Sidefløje.

Kragelund Skole er bygget i 1888. Det er en 4-klasset Skole med 80 Elever.

Gammelsole Kommuneskole er bygget i 1832 og udvidet i 1891. Det er en 2-klasset Skole med 30 Elever.

Gammelsole Privatskole er bygget i 1843. Det er en 4-klasset Skole med ca. 125 Elever.

Kragelund Privatskole er bygget 1896. Det er en 2-klasset Skole med ca. 50 Elever.

Kragelund Fælled Privatskole er bygget 1895. Det er en 2-klasset Skole med ca. 30 Elever.

Bøghalle Privatskole er bygget 1911. Det er en 3-klasset Skole med ca. 80 Elever.



ASSCHENFELDT-HANSEN
Lærer.



T. CHRISTENSEN
Lærer.



R. RASMUSSEN
Lærer.



M. SØRENSEN
Distriktsjordemoder.

J. C. JENSEN, Førstelærer, er født den 10. April 1880 i Hellevad Sogn og dimitteret fra Ranum Seminarium i 1906. Ansat som Lærer ved Kragelund Skole siden 1921, Organist ved Øster-Snede Kirke.

ASSCHENFELDT-HANSEN, Lærer, er født den 3. Juli 1888 i Sæby og dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1911, cand. phil. Ansat som Lærer ved Gammelsole Kommuneskole siden 1925.

P. M. NICOLAISEN, Lærer, er født den 3. Februar 1886 i Øster-Snede Sogn og privat uddannet. Lærer ved Gammelsole Privatskole siden 1910.

ANNA BJERGE, Lærerinde er født den 1. November 1886 i Husby Sogn og privat uddannet. Lærerinde ved Gammelsole Privatskole siden 1910.

MARIE MADSEN, Lærerinde, er født den 13. Marts 1905 i Kragelund og dimitteret fra Aarhus Kvindeseminarium 1927. Lærerinde ved Kragelund Privatskole siden 1928.

THERKEL CHRISTENSEN, Lærer, er født den 21. December 1903 i Øster-Snede Sogn og dimitteret fra Nr.-Nissum Seminarium i 1929. Lærer ved Kragelund Fælled Privatskole siden 1931.

RASMUS RASMUSSEN, Lærer, er født den 16. Februar 1893 i Hedensted og privat uddannet. Lærer ved Bøgballe Skole siden 1915.

M. SØRENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 17. Marts 1884 i Snedsted Sogn. Tog Jordemodereksamen 1914, praktiserede i Thisted Amt indtil 1920, derefter Distriktsjordemoder i Øster-Snede Sogn.

Kragelund Brugsforening er stiftet den 1. Februar 1920 med 50 Medlemmer og Martin Bording som Formand. Foreningens Omsætning i 1931 udgjorde ca. 75,000 Kr. Medlemsantallet er nu 105. Uddeler er Viggo Jespersen, der er født den 7. September 1901 i Orte Sogn og har været Uddeler siden 1926.

JENS JENSEN, Sogneraadsformand, er født den 6. September 1886 i Gammelsole og har været Sogneraadsformand siden 1929.

JULIAS LEBECH, Sognefoged, er født den 22. Februar 1855 i Sindbjerg Sogn og har været Sognefoged siden 1911.

Medlemmer af Øster-Snede Sogneraad er: Gaardejer Jens Jensen, Formand, Gaardejer Frederik Jørgensen, Næstformand, Gaardejer Jens Steffensen, Kasserer, Boelsmand Marius Husballe, Gaardejer Hans Laursen, Smedemester Søren Lisberg, Boelsmand M. P. Petersen, Gaardejer H. Petersen og Boelsmand P. Nicolajsen.

GREJS-SINDBJÆRG Kommune bestaar af Grejs og Sindbjerg Sogne.

Grejs Sogn omgives af Sindbjerg, Ø.-Snede, Hornstrup, Hover, Jelling, Kollerup og Vindelev Sogne.

Sindbjerg Sogn omgives af Grejs, Vindelev, Langskov, Uldum og Ø.-Snede Sogne.

I Grejs Sogn findes Byerne: Grejs med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Brugsforening og Vandværk, noget af Holtum med Sognets Fattiggaard, Skole og Brugsforening, Højgaard med Teglværk og lille Elektricitetsværk, Grejsdalens Stole- og Møbelfabrik, Akts. Grejs Mølle Fabrik og nogle Gaarde og Huse.

I Sindbjerg Sogn findes Byerne: Sindbjerg med Kirke og Skole, Lindved med Missionshus, Forsamlingshus, Spare- og Laanekassen i Sindbjerg Sogn, Kro, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Vandværk og Andelselektricitetsværk, Vester-Ørum med Skole og Forsamlingshus, Sindbjærglund med Forsamlingshus, Ulkær med Andelsmejeri og Vandværk, en Del af Holtum med Vandmølle samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Grejs har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjæрге m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 94. og 95. Lægd.

Sindbjærg har samme Tingsted og samme Kredse som Grejs, 4. Udskrivningskreds' 112. og 113. Lægd.

Grejs Kirke bestaar af Skib og Kor med tresidet Afslutning samt et i den øvre Del otfekantet Taarn med Spir over Smaagavle. Den er opført i 1882 som Erstatning for den gamle Fraadstensbygning. Den er i Spidsbuestil og af røde Mursten med dekoreret Bjælkeloft. Over Indgangsdøren i Taarnets Vestmur sidder en Tympanon af Granit. Taarnrummet er Forhal. Altertavlen er ny og Prædikestolen fra Kong Christian den 4des Tid. Den romanske Granitfont er fra den gamle Kirke.



Marienburg Mølle.

Sindbjærg Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest. Kor og Skib er af Fraadsten og fra den romanske Tid. I den senere Middelalder fik Skib og Kor Hvælvinger og der tilbyggedes Taarn og Vaabenhus, som begge nedreves i 1885, da det nuværende 35 m høje Taarn af røde Mursten opførtes. Dette er bygget paa Granitsokkel og med otfekantet Spir over fire Gavle. Det hvælvede Underrum er Forhal. Altertavlen er ny og bærer et Maleri af „Christus“. Prædikestolen er fra 1599, og Kalken er skænket i 1656 af Jørgen Juul og Ellen Arenfeldt. Granitfonten er romansk.

ANDREAS CHRISTIANSEN JUHL, Provst, er født den 16. Januar 1875 i Anslet i Aller Sogn som Søn af Gaardejer Chr. Juhl og Hustru Cecilie Cathrine, født Lund, gift med Alma Vaaben. Student fra Kolding 1895, Embedseksamen 1903, personal Kapellan i Skellerup og Ellinge fra 1904—07, personal Kapellan i Ø.-Ulslev og Godsted fra 1907—09, Sognepræst i Vester Tørslev og Svendstrup fra 1909—12, Sognepræst i Sønder Vissing Vorladegaard fra 1912—21, Provst for Tyrsted og Vrads Herreder fra 1914—21, Sognepræst i Grejs og Sindbjærg fra 1921.

Højgaard er en gammel Hovedgaard, som nævnes i 1431 som „Høudtzgaard“ og i 1438 som „Høwithgaard“. Den tilhørte da Fru Inger Hermansdatter (Pennow), Enke efter Niels Vognsen. Hun gav Gaarden til Maribo Kloster og derfra kom den ved Reformationen til Kronen, der i 1579 mageskiftede den til Henrik Holck til Rønhave. Hans Sønner Bertel, Ditlev og Rigsraad Christen Holck til Bustrup nævnes alle til Højgaard. I 1624 tilhørte Gaarden Otte Pedersen Brahe og i 1653 Fru Mette Rosenkrantz. I 1662 ejede hendes Søn, Erik Bille, Højgaard, og hans Broder, Anders Bille til Løgismose, skødede i 1680 Gaarden til Oberst Otte Fr. v. Gamm til Grundet. Efter hans Død udlagdes Gaarden til Datteren, Christine Charlotte v. Gamm, der i 1704 solgte den ved Auktion. Den ejedes nu først af Assessor Peder Lassen til Rødslet og derefter af Friherre Chr. Güldenchrone til Vilhelmsborg. Han skødede Gaarden i 1730 til Kronen, og denne solgte Højgaard ved Auktion i 1743. I 1749 købtes Gaarden af Schack Brockdorff til Grundet og havde fælles Ejer med Grundet indtil 1804, da Hovedparcellen skødedes til Jens Hundevadt. I 1807 købtes den ved Auktion af Ove Chr. Kolding, hvis Søn, Didrek H. Kolding, og Svigersøn, Peder Pedersen derefter ejede den. I 1891 købtes den af E. Karlsen.

Laage har tidligere været en Hovedgaard, der i 1406 ejedes af Niels Andersen og i 1464 af dennes Søn Henneke Nielsen. Fra 1492—1531 af Palle Juul og derefter af dennes Sønner, Jørgen og Peder. 1626 tilhørte den Fru Dorthe Juul til Mejlgaard og 1662 hendes Brodersøn, Jørgen Juul til Agersbøl, efter hvis Død Markvar Rodsteen til Lundsgaard og Rudolf v. Offenberg i 1670 skødede deres Arveparter til hans Broder, Hans Juul til Staarupgaard. I 1678 udlagdes den til Forpagter Jens Jelling. Hans Enke, Anne Nielsdatter Obling, ægtede i 1688 Biskop Ancher Anchersen, og efter dem overtoges Gaarden i 1704 af Oberst Ditlev Brockdorff til Hvolgaard. Den næste Ejer var Svigersønnen, Hieronymus de la Mare til Agersbøl, og efter ham Byfoged i Horsens Rasmus Christensen Leth og hans Søn. Nu fulgte Kammerraad Søren Laursen Fogh og dernæst Kaptajn Chr. Fr. v. Bülow, der i 1775 skødede den til Kammerraad Jakob Kruse, og i 1778 overtoges den af Kommerceraadinde E. M. Kruse til Hvolgaard. Hun skødede den 1781 til Hans Hansen, der i 1784 solgte den til Peder Høyberg paa Fyn. Den havde nu en Række forskellige Ejere, indtil den 1869 købtes af Forvalter Hansen fra Hostrup, der i 1877 afhændede den til Ulbech til Randsgaard. I 1892 solgtes den til P. Andersen, og i 1913 overtoges den af Landbrugskandidat J. Jespersen.

Grejs Skole er bygget ca. 1850. Den er 4-klaset og har ca. 70 Elever.

Sindbjerg Skole er bygget 1833 og udvidet i 1927. Den er 4-klaset og har ca. 100 Elever og 2 Lærerkrafter.

Vindelev Skole er bygget 1904. Det er en 4-klaset Skole med ca. 50 Elever.

V.-Ørum Skole er en 4-klaset Skole med ca. 35 Elever.

Holtum Skole er bygget 1838. Det er en 3-klaset Skole med ca. 55 Elever.

Ulkhjør Forskole er bygget 1915 og har 26 Elever.

VALDEMAR WINTHER, Førstelærer, er født den 11. Januar 1894 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1917. Ansat som Førstelærer ved Grejs Skole siden 1927.

HELMER HANSEN, Førstelærer, er født den 23. April 1886 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1907. Ansat som Førstelærer ved Sindbjerg Skole siden 1925.

ELLEN BARSLEV, Lærerinde, er født den 6. November 1905 og dimitteret fra Th. Langs Forskoleseminarium i Silkeborg. Ansat som Lærerinde ved Sindbjerg Skole siden 1929.

P. A. LUND, Lærer, er født den 1. December 1873 og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1905. Ansat som Lærer ved Vindelev Skole siden 1909.

HANS P. PEDERSEN, Førstelærer, er født den 2. September 1895 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1916. Ansat som Førstelærer ved V.-Ørum Skole siden 1931.

ANNA THERKELSEN, Lærerinde, er født den 25. September 1897 og dimitteret fra Odense Forskoleseminarium i 1918. Ansat som Forskolelærerinde ved V.-Ørum Skole siden 1920.



V. WINTHER
Førstelærer.



H. HANSEN
Førstelærer.



H. P. PEDERSEN
Førstelærer.



ANNE HOLM
Lærerinde.

K. STORGAARD PEDERSEN, Førstelærer, er født den 10. Marts 1896 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1918. Ansat som Førstelærer ved Holtum Skole siden 1923.

MARY KRISTENSEN, Lærerinde, er født den 10. April 1901 og dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1923. Ansat som Lærerinde ved Holtum Skole siden 1925.

ANNE HOLM, Lærerinde, er født den 6. Juli 1870 og dimitteret fra Varde i 1905. Ansat som Lærerinde ved Ulkjær Forskole siden 1922.

ANNA BJERREGAARD, Lærerinde, er født den 22. Oktober 1905 og dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1926. Ansat som Lærerinde ved Grejs Forskole siden 1931.

Grejsdal Brugsforening er stiftet i 1917. Dens Oprettelse skyldtes nogle af Arbejderne paa Grejsdalens Hammerværk, der i længere Tid havde drøftet Oprettelsen af en Brugsforening i Grejsdal. De sammenkaldte til et Møde om Sagen, og her mødte en Mand fra Afdelingen i Vejle, som gav nogle Oplysninger om Brugsforeningssagen, og der blev nedsat et Udvalg til at tegne Medlemmer og arbejde videre for Sagen, og den 16. Februar blev der holdt stiftende Generalforsamling. Til den første Bestyrelse valg-



Sindbjærg Skole.

tes: Elias Jelling, Erik Eriksen, Chr. P. Nielsen, Søren P. Dupont og Mads Jensen, alle af Grejsdalen. Af disse 5 har Mads Jensen siddet i Bestyrelsen hele Tiden som Regnskabsfører. Foreningen har i de forløbne 15 Aar skiftet Formand flere Gange, men den nuværende Formand, Chr. Dalgas, har beklædt Pladsen siden 1927. Foreningens første Uddeler var H. G. Devanthie, der efterfulgtes af C. Rasmussen, der døde i 1930.

Foreningen lejede i de første 5 Aar et Hus og begyndte Forretning i en Stue, men maalte snart udvide med en Stue til samt et Pakhus. I 1925 byggede Forening



T. M. PEDERSEN
Uddeler.

gen selv sin Bygning, som ligger ved Landevejen i den smukke Grejsdal. Her findes Butik, Kontor, Bagbutik samt Lejlighed til Uddeleren. Foreningens Omsætning i det første halve Aar var paa 23,206 Kr. 00 Øre, men efter 5 Aars Forløb var den steget til 80,555 Kr. I 1930 var Omsætningen paa 124,289 Kr., hvoraf de 20,000 Kr. var for Grovevarer. Foreningen har i de forløbne Aar haft en Omsætning paa 1,644,072 Kr. 00 Øre og udbetalt i Dividende ialt 97,701 Kr. 00 Øre.



O. J. OLESEN
Uddeler.

Foreningens Uddeler er O. J. Olesen.

O. J. OLESEN, Uddeler, er født den 12. Maj 1905 i Vejle. Uddeler ved Grejsdalens Brugsforening siden 1930.

Grejs Brugsforening er stiftet i 1901. Dens Uddeler er Thomas Monrad Pedersen.

THOMAS MONRAD PEDERSEN, Uddeler, er født den 4. April 1904 i Smidstrup Sogn. Har været Uddeler ved Grejs Brugsforening siden 1926.

Lindved Brugsforening er stiftet i 1910. Foreningen begyndte med en Omsætning paa ca. 20,000 Kr. Den er nu oppe paa ca. 300,000 Kr. Medlemstallet er 150. Foreningens Uddeler er Chr. Laursen.

CHR. LAURSEN, Uddeler, er født den 25. April 1890 i Ejsing pr. Vinderup. Har været Uddeler ved Lindved Brugsforening siden 1919.

Lindved og Ulkjær Elektricitetsværk er bygget i 1914. Der begyndtes med en 50 HK. Dieselmotor og udvidedes i 1918 med en 50 HK. Gasmotor. Værket har 130 Lysforbrugere og ca. 80 Kraftforbrugere. Dets Formand er Søren Sørensen og dets Bestyrer er Andreas Jensen.

Grejsdalens Hotel er bygget i 1878. Det er beliggende ca. 5 km ud ad den smukke Grejsdal. Hotellets første Ejer var Jacob Henriksen, der ejede det til 1910.

Nuværende Ejer er Chr. Ejsing.

CHR. EJSING, Hottelejer, er født den 3. Januar 1892 i Grejs som Søn af Gaardejer i'r. Ejsing, gift med Helga Brunholm Hansen. Ejer af Grejsdalens Hotel siden 1927.



Grejsdalens Hotel.



P. VENDELBOE
Møllejejer.

Grejsdalens Jernbanestation er bygget i 1924. Dens Leder er Stationsforstander F. E. Hansen.

F. E. HANSEN, Stationsforstander, er født den 7. April 1865 i Smidstrup Sogn. Kom til D. S. B. i 1890 og har været Stationsforstander ved Grejsdalen siden 1915.

Marienburg Mølle i V.-Ørum er bygget i 1892 af et Aktieselskab. I 1927 købtes Møllen af den nuværende Ejer, Møller Peter Vendelboe.



CHR. EJSING
Hotelejer.

PETER VENDELBOE, Møllejejer, er født den 12. Maj 1896 i Sindbjærg Sogn som Søn af Gaardejer Laurits Vendelboe. Købte Marienburg Mølle i 1927.



E. M. BARSLEV
Lærerinde.



N. K. SØGAARD
Amtsraadsmedlem.



N. SØGAARD
Sognefoged.



ANNA THERKELSEN
Lærerinde.

N. K. SØGAARD, Amtsraadsmedlem, Sognefoged, er født den 25. September 1868. i Sindbjærg Sogn som Søn af Gaardejer J. Søgaard i Holtum. Amtsraadsmedlem siden 1922, Sognefoged siden 1899.

NIELS SØGAARD, Sognefoged, er født den 15. September 1851 og har været Sognefoged siden 1905.

Medlemmer af Grejs-Sindbjærg Sogneraad er: Gaardejer K. Kristensen, Formand, Gaardejer M. Hansen, Gaardejer A. Larsen, Gaardejer N. Bundgaard, Boelsmand S. Therkelsen, Gaardejer A. Overmark, Banearbejder R. Rasmussen, Gaardejer K. Clausen og Gaardejer J. Olesen.

ULDUM SOGN omgives af Langskov, Sindbjærg og Ø.-Snedes Sogne samt Aarhus Amt.

I Sognet findes Byerne: Uldum med Kirke, Præstegaard, Skole, privat Kostskole, Folkehøjskole, Forsamlingshus, Spare- og Laanekasse, Filial af Horsens Bank, Kro, Afholdshjem, Mølle, Elektricitetsværk og Jernbanestation, Hesselballe med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Uldum har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjergerne m. fl. Herreders Skattefreds, Hatting

Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds 107. Lægd.

Uldum Kirke er opført i 1883 som Erstatning for den daværende brøstfældige, romanske Fraadstenskirk. Den bestaar af Skib og Kor med tresidet Afslutning samt Taarn med firsidet Spir. Kirken er af røde Mursten og i gotisk Stil. Taarnets Underrum er Forhal, og over det er et Galleri ind til Skibet. Skib og Kor har aaben Tagkonstruktion. Altertavlen er ny og bærer et Maleri af „Opstandelsen“. Prædikestolen er i sen Barokstil fra det 17. Aarhundredes Slutning. Den romanske Granitfont stammer fra den gamle Kirke.



Uldum Højskole.

CARL RIISGAARD, Pastor, er født den 17. Juli 1877 i København som Søn af Malermester Carl Riisgaard og Hustru Emilie, født Günther, gift med Thyra Aae. Student fra København 1895, Embedseksamen 1901, Lærer ved det danske Selskabs Skole fra 1901—08, Sognepræst i Borris og Gammelstrup fra 1908—13, Sognepræst i Uldum og Langskov fra 1913.

Uldum Højskole er oprettet i 1849 som Danmarks anden Folkehøjskole. Den oprettedes af den kendte Rasmus Sørensen, født i Jelling, fra Venslev paa Sjælland. Han fik 400 Rdl. i Støtte af Kong Frederik den 7de, og nogle af hans Venner i Uldum støttede ham ligeledes. Der tegnede sig straks 15 Elever, og han lejede derpaa en Storstue hos Gaardejer Enevold Lund. Denne benyttedes til Skolelokale, og en Aftægtsbolig i samme Gaard benyttedes til Beboelse for ham og hans Familie. Krigen bevirkede imidlertid, at de indtegnede Elever ikke kunde møde til den bestemte Tid. Han fik dog Skolen i Gang lige efter Nytaar 1849 med 8 à 10 Elever, men efter et Par Maaneders Forløb

maatte Skolen standse, da Indkaldelse til Hæren og Hjemkaldelse til Arbejde i Stedet for indkaldte tog de fleste Elever. Dermed sluttede Rasmus Sørensens Virksomhed som Højskoleforstander. Efter Krigens Slutning kom Uldum Højskole atter paa Benene, og Elisius Marius Rotwitt, som nu tog fat, ledede med Kraft og Forstaaelse Skolen i 21 Aar. Den 4. November aabnedes Højskolen i sin egen Bygning, efter at 11 Mænd havde sammenskudt Byggesummen. Rotwitt solgte i 1872 Højskolen til Lærer ved Hvejsel Kommuneskole Kristen Kristensen Utoft. Da Utoft var død, købte Lærer Niels Pedersen Stensballe Højskolen ved Støtte af Egnens Beboere. I 1886 overdrog han Skolen til de Mænd, der havde Aktier staaende i den. I samme Aar overtoges Skolen af Lærer Kristian Videbæk, der ledede denne i 12 Aar, indtil han



S. PEDERSEN
Forstander.

i 1898 overdrog Ledelsen til A. Rendbæk, og han var Skolens Ejer, indtil han i 1900 solgte den til Knud Andersen. I 1905 byggede Andersen den Bygning mod Nord, hvori den „store Skolestue“ fandtes i Stueetagen og Forstanderens Lejlighed paa første Sal. I 1911 forpagtede Højskolelærer ved Krabbesholm Højskole, Svenning Pedersen, Uldum Højskole. I 1915 købte paa en Kreds' Vegne følgende Udvalg: Gaardejer Johannes Jensen, Uldum, Gaardejer Rasmus Jespersen, Bøgballe, Købmand J. P. Hansen, Uldum, Sogneraadfor-



M. PEDERSEN
Forstanderinde.

mand P. Alsted, Dortheasminde, og Driftsbestyrer Stensballe, Horsens, Skolen af Knud Andersen, og straks overdroges den til Svenning Pedersen. Allerede den første Sommer, Svenning Pedersen blev Ejer af Skolen, byggedes en stor Gymnastiksal, og snart gik det Slag i Slag med Ombygning og Nybygning. Tilmeldelser af Elever steg Aar for Aar, og Pladsen maatte udvides. Bygmestrene Bundgaard, Krabbesholm, og Krogh, Ørding, Morsø, der har givet Tegningerne, har, bistaaet af de lokale Haandværkere, haft en heldig Haand til at faa alt indrettet og forment saa godt, at Skolen ikke blot i det ydre fremtræder i smuk og harmonisk Skikkelse, men ogsaa i det indre er indrettet praktisk og stilfuldt. I Foraaret 1919 købtes en ved Siden af Højskolen beliggende Friskole, der samme Efteraar udvidedes, saa den kunde give Plads til en Skolestue og en Række Elevværelser. Aaret efter byggedes Skolens Taarn, og Halvdelen af den gamle Hovedbygning mod Vest ombyggedes og gjordes 2-etaget. I 1921 fuldførtes Bygningen mod Vest, og i 1924 opførtes en Lærerbolig i Villastil og en Foredragssal mod Øst.

SVENNING PEDERSEN, Forstander, er født den 31. August 1878 i Jeberg i Salling

Sogn som Søn af Gaardejer Just Pedersen og Hustru, gift med Lærerinde Marie Pedersen, født Laursen. Lærereksamen fra Silkeborg i 1905, forskellige Kursusuddannelser, Lærer ved Holsted Efterskole, Djursland Højskole, Krabbesholm Højskole, fra 1911 Forstander ved Uldum Højskole.

Uldum Plejehjem er oprettet i 1926. Det har Plads til ca. 20 Beboere. Hjemmet oprettedes af Forstander Hans M. Jensen.

HANS M. JENSEN, Forstander, er født den



K. M. JENSEN
Forstanderinde.



H. M. JENSEN
Forstander.

4. December 1899 i Nørup Sogn som Søn af Forpagter P. Jensen og Hustru, gift med Karen Marie Grønborg. Fra 1923 – 26 Diakon paa Philadelfia.

KAREN MARIE GRØNBORG JENSEN, Forstanderinde, er født den 19. Juni 1904 som Datter af Gartner Chr. Grønborg og Hustru. Sygeplejerske paa Skanderborg Sygehus indtil 1926.

Uldum Elektricitetsværk er bygget i 1906 og det startede med ca. 50 Forbrugere. Nu har det ca. 150. I 1930 udvidedes Værket og dets nuværende Maskinkraft er paa 100 Hk. Værkets Formand er Gaardejer Chr. Nyborg, og dets Bestyrer er P. M. Iversen, der har beklædt Stillingen siden 1914.

Uldum Kommuneskole er bygget i 1915. Det er en 6-klasset Skole med ca. 160 Elever. Der undervises af 2 Lærere og 1 Lærerinde i Forskolen.

INGVARD HÖLTZERMANN, Førstelærer, er født den 12. Marts 1886 og dimitteret fra Ribe Seminarium i 1909. Ansat som Førstelærer ved Uldum Kommuneskole siden 1920, Formand for Biblioteksforeningen.

OVE JØRGENSEN, Andenlærer, er født den 5. Oktober 1903 i Dragstrup By og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1927. Ansat som Andenlærer ved Uldum Kommuneskole siden 1929.

LENA JOHANSEN, Forskolelærerinde, er født den 13. December 1905 i Egtved og dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1926. Ansat som Forskolelærerinde ved Uldum Kommuneskole siden 1929.

Medlemmer af Uldum Sogneraad er: Murermester G. Sabro, Formand, Urmager K. Bording, Gaardejer H. Hansen, Gaardejer T. Hauge, Husmand H. P. Larsen, Gaardejer C. Nyborg og Værkfører P. M. Iversen.

LANGSKOV SOGN omgives af Uldum, Sindbjærg, Vindelev og Hvejsel Sogne samt Aarhus Amt.

I Sognet findes Byerne: Langskov med Kirke, Skole, Forsamlinghus, Spare- og Laanekasse, Ølholm med Skole, Forsamlingshus, Fattighus, Kro, Mejeri, Elektricitetsværk og Jernbanestation, Nyborg med Skole, Hovedgaarden Hvolgaard samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Langskov har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Halting Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 108. Lægd.

Langskov Kirke er opført i 1880 som Erstatning for en ældre Kirke. Kirken er opført efter Tegning af Arkitekt Olivarius. Den bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest, og den er opført af røde Mursten paa Granitsokkel og i romansk Stil. Kirkens Indre har fladt Loft. Taarnrummet er Forhal. Altertavlen bærer et Maleri af „Christus i Emaus“. Alterstagerne er fra 1698. Granitfonten, der er romansk med Løvefigurer, og Prædikestolen i Renæssancestil er fra den gamle Kirke.

Hvolgaard tilhørte i den katolske Tid Ribe Bispestol, der lod den bestyre af Officialer, blandt hvilke kendes Oluf Pedersen, Præst i 1434, Jens Tun, Provst i 1471, lens Andersen, Præst i 1475, Niels Skram i 1479, Morten Bang i 1486, Palle Juel i 1492, Claus Sested til 1531 og Peder Juel i 1532. Ved Reformationen blev Hvolgaard et kgl. Len indtil 1570, da Kong Frederik den 2den solgte Gaarden til den sidste

Lensmand, Jørgen Sested. Efter ham ejedes den af Albert Friis til Haraldskær, og gennem hans Datter, Else, kom den til Henrik Holck. I 1624 ejedes den af Anders Friis til Vrejlev Kloster, men i 1625 solgte han Gaarden til Caspar Rantzau til Schmoel, hvis Søn, Landraad Henrik Rantzau ejede den i 1638. I 1660 tilhørte den Fru Ide Rantzau, og i 1680 skødedes den af Enevold Brochmand til Generalmajor Hans Fr. Levetzau til Oksholm. I 1696 solgtes den til Oberst Ditlev Brockdorff til Estrup, hvis Svigersøn, Oberstløjtnant Hieronimus de la Mare til Agersbøl i 1722 skødede den til Forpagter Jakob Kruse paa Møgelkær. Gaarden ejedes derefter af hans Enke, Elisabeth Bang til 1750, Sønnen, Kommerceraad Hans Kruse og dennes Enke, Elisabeth Marie Winding, der i 1784 skødede Gaarden til sin Søn, Landvæsenskommisær Anders Winding Kruse. Paa Auktion efter ham i 1814 købtes Gaarden tilligemed Langskov Kirke af Rasmus Ægidius. I 1822 ejedes den af Fr. Brechling og i 1846 af Claus Henrik Jessien, som i 1866 solgte den til C. E. Fraas. Hans Arvinger afhændede Gaarden i 1870 til cand. phil. L. A. Steensen-Leth, hvis Dødsbo i 1919 solgte den til J. P. Rasmussen. I 1920 solgtes den til J. Bech og overtoges ved Tvangsauktion i 1923 atter af Rasmussen. Samme Aar solgtes den af Randers Diskontobank til P. Bogh.

Laage Mølle byggedes i 1915 af Møller L. Petersen, men brændte samme Aar og genopbyggedes paa samme Sted. Nuværende Ejer er Jens Lauridsen, der har ejet Møllen siden 1. November 1930.

Langskov Skole flyttedes i 1832 fra Ølholm til Langskov for at komme nærmere til Kirken og blive mere centralt beliggende. Den nuværende Skolebygning er opført i 1932. Skolen er 4-klasset og har ca. 44 Elever.

GUDMAND HENNEBERG, Lærer, er født den 6. Juli 1889 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1910. Ansat som Lærer ved Langskov Skole siden 1916.

ELISABETH NIELSEN, Forskolelærerinde, er født den 18. Marts 1875 og privat uddannet. Ansat som Lærerinde ved Nyborg Forskole siden 1894.

LOUISE RIGBOLT, Forskolelærerinde, er født den 10. April 1886 og dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium. Ansat som Lærerinde ved Ølholm Forskole siden 1907.



H. STEFFENSEN
Distriktsjordemoder.



K. BUNDGAARD
Sognefoged.

HULDA STEFFENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 26. Februar 1896 i Give Sogn. Tog Jordemodereksamen i 1923 og ansattes samme Aar i Langskov.

KRISTIAN BUNDGAARD, Sognefoged, er født den 22. Februar 1876 i Langskov Sogn, har været Sognefoged siden 1916.

Medlemmer af Langskov Sogneraad er: Gaardejer Kristian Smedegaard, Sogneraadformand, J. Terkelsen, Hougaard, Gaardejer Rasmus Østergaard, Holmdalsgaard, Gaardejer J. L. Jensen og Gaardejer Blikker Urskov.

VINDELEV SOGN tilhører Vindelev-Kollerup Kommune. Det omgives af Kollerup, Hvejsel, Langskov, Sindbjerg og Grejs Sogne.

I Sognet findes Byerne: Vindelev med Kirke, Skole, Missionshus, Sparekasse, Kro, Brugsforeninger og Mølle, Fløjstrup med Elektricitetsværk og Vandværk samt nogle Gaarde.



Vindelev Mølle.

Vindelev har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg med flere Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligkreds og 4. Udskrivningskreds' 109. Lægd.

Vindelev Kirke bestaar af Kor og

Skib samt Taarn, der vender mod Vest. Kor og Skib er bygget af Fraadsten og Mursten og er fra den romanske Tid. Flere af de oprindelige Vinduer kan ses og Korbuen er bevaret. I 1884 opførtes Taarnet, der er af røde Mursten i gotisk Stil og med Pyramidetag. Et Vaabenhus, der laa mod Syd, er nedbrudt. Kirken har fladt Loft. Den restaureredes indvendig i 1913. Altertavlen er ny og i gotisk Stil med Thorvaldsens Christus i Gibs. Granitfonten er romansk og Prædikestolen fra 1578.

Vindelev og Omegns Brugsforening er stiftet den 2. Juni 1902. Dens Omsætning i 1931 var 30,000 Kr., og den har 60 Medlemmer. Foreningens Førmand er Chr. Winther og dens Uddeler er Otto Pedersen.



H. P. HANSEN
Møllejer.

Vindelev Bys Brugsforening er stiftet den 1. Oktober 1914. Foreningens første Formand var M. Terkeldsen. Dens Omsætning første Aar var 17,000 Kr. og i 1931 ca. 60,000 Kr. Den har 86 Medlemmer og dens Formand er Gaardejer Peter Andersen. Uddeler er Marius Nielsen.

Vindelev Mølle er bygget i 1878 af Martin Nielsen, Stormgaard. Igennem Tiderne har den haft flere Ejere, indtil den i 1909 overtoges af den nuværende Ejer, Møller H. P. Hansen.

H. P. HANSEN, Møllejer, er født den 20. Maj 1872 i Ø.-Nykirke Sogn og har ejet Vindelev Mølle siden 1909.

J. GRUTH CHRISTENSEN, Sognefoged, er født den 2. Januar 1864 i Stokkeby paa Ærø og har været Sognefoged siden 1909.

Medlemmer af Vindelev-Kollerup Kommunes Sogneraad er: Gaardejer Hans Petersen, Formand, Gaardejer P. V. Laban, Næstformand, Gaardejer M. J. Thomsen, Gaardejer J. S. Jensen, Gaardejer P. Poulsen, Boelsmand Peter Jensen og Bestyrer Anders Andersen.

HVEJSEL SOGN omgives af Givskud, Ø.-Nykirke, Langskov, Vindelev, Kollerup og Jelling Sogne samt Aarhus Amt.

I Sognet findes Byerne Hvejsel med Kirke, Præstebolig, Skole, Spare- og Laanekasse, Bjerlev med Mølle og Vandværk, Tremhuse, Knude, Favsing med Vandværk, Ilved med Filialkirke, Skole, Brugsforening, Mølle og Mejeri, Aadal med Forsamlingshus og Andelsmejeri, Sandvad med Alderdomshjem, Afholdshotel og Vandværk, Mindstrup med Skole samt nogle Gaarde.

Hvejsel har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 105. og 106. Lægd.

Hvejsel Kirke er indviet til Skt. Anna og bestaar af Kor og Skib og Taarn, der vender mod Vest, samt Kapei mod Syd. Oprindelig laa der et Vaabenhus mod Syd, men dette nedbrødes i 1910, da der blev brudt Indgang gennem Taarnet. Kor og Skib er byggede af

Fraadsten med enkelte Granitkvadre i Soklen, og de hidrører fra den romanske Tid. Ved senere Ombygninger er der anvendt Mursten. Korbuuen er bevaret, og et Vindue ses til muret. I den senere Middelalder fik Korret Hvælving, medens Skibet beholdt sit Bjælkeloft. Samtidig tilføjedes Taarn, Sydkapel og Vaabenhus, der er af store, røde Mursten.

Ved en Ombygning i 1872 gjordes Taarnet lavere. Det hvælvede Taarnrum bruges som Vaabenhus, og Sydkapellet, der ogsaa er hvælvet og med Rundbue ind til Skibet, tjener til Siddepladser. Altertavlen er ny og bærer et Maleri fra 1875, forestillende Opstandelsen og malet af Dalsgaard. Prædikestolen er fra 1582 og bærer Kong Frederik den 2dens Navnetræk.

Filialkirken i Ilved er opført i 1908 efter Tegning af Bygmester A. Bentsen. Den er af røde Mursten og bestaar af Kor og Skib. Indgangen er i Vest og ved Siden af denne er der Præsteværelse. Paa det skifertækte Tag er en Tagrytter med Klokke. Altertavlen er fra 1920 med Maleri af „Den fortabte Søns Hjemkomst“. Døbefonten er støbt. Kirken har 200 Siddepladser.

MORTEN CHRISTIAN LINDEGAARD, Sognepræst, er født den 29. Maj 1889 i Hjortkjær i Grimstrup Sogn, Ribe Amt, gift 1917 med Sigrid Rasmussen. Student 1912, Embedseksamen 1917, Kapellan i Brande fra 1917—21, Sognepræst i Hvejsel Sogn siden 1921.



M. C. LINDEGAARD
Sognepræst.



Hvejsel Kirke.



Hvejsel Skole.

Ilved Brugsforening er stiftet i 1904. Dens første Formand var Bager Vestergaard. Foreningens Omsætning i 1931 var 92,000 Kr. Den har 120 Medlemmer og dens Uddeler er Hans Christian Hansen, der har beklædt Stillingen siden 1922.

Hvejsel Skole er bygget i 1916. Det er en 4-klasset Skole med 85 Elever og 2 Lærere.

Ilved Skole er bygget omkring 1830 og udvidet i 1907. Lærerboligen er opført i 1925. Det er en 4-klasset Skole med ca. 100 Elever og 2 Lærerkraefter.

Mindstrup Skole er bygget 1925. Det er en 2-klasset Skole med ca. 35 Elever.



K. M. JENSEN MYGIND
Førstelærer.



R. P. CHRISTENSEN
Lærer.



TH. B. THOMSEN
Førstelærer.



E. KRISTENSEN
Lærer.

K. M. JENSEN MYGIND, Førstelærer, er født den 30. December 1884 i Mygind ved Randers og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1906. Ansat som Førstelærer ved Hvejsel Skole siden 1917.

R. P. CHRISTENSEN, Lærer, er født den 13. Oktober 1908 i Nørreager Sogn i Randers Amt og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1929. Ansat som Lærer ved Hvejsel Skole siden 1931.

TH. BAUNGAARD THOMSEN, Førstelærer, er født den 18. Marts 1895 i Jelling og dimitteret fra Ribe Seminarium i 1917. Ansat som Førstelærer ved Ilved Skole siden 1929.

EJNAR KRISTENSEN, Lærer, er født den 19.



CHR. PETERSEN
Lærer.



K. JUHL
Distriktsjordemoder.

Maj 1903 i Sandvad og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1924. Ansat som Lærer ved Ilved Skole siden 1926.

CHRISTIAN A. AA. PETERSEN, Lærer, er født den 8. November 1901 i Jelling og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1926. Ansat som Lærer ved Mindstrup Skole siden 1930.

KAREN JUHL, Distriktsjordemoder, er født den 5. Marts

1891 paa Lerbech Hovedgaard Tog Jordemodereksamen 1919 og har praktiseret som Distriktsjordemoder i Sandvad siden 1924.

Medlemmer af Hvejsel Sogneraad er: Gaardejer S. A. Skousen, Formand, Husmand P. Bjerre, Gaardejer A. Therkildsen, Gaardejer Aa. Johnsen, Gaardejer A. Hansen, Købmand H. P. Hansen, Klodsemager L. Thyrsting, Gaardejer P. Hauge og Husmand P. Sørensen.



Ilved Skole.

GIVSKUD SOGN omgives af Hvejsel, Ø.-Nykirke, Give, Gadbjerg og Jelling Sogne. I Sognet findes Byerne: Givskud med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Afholdsrestauration, Spare- og Laanekasse, Brugsforening,



Riis Plejehjem.

Mølle, Andelsmejeri og Elektricitetsværk, Givskudlund, Harresø med Skole og Kro, Skolding med Skole, Riis med Skole og Plejehjem, Lerager med Mølle samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Givskud har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg med fl. Herre-

ders Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 91. Lægd.

Givskud Kirke er kun lille og bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest, og Vaabenhus, der ligger mod Syd. Kor og Skib er fra den romanske Tid og bygget af Fraadsten og raa Granit. Der kan ses Spor af Sokkel med Skraakant af Fraadsten. Korbuen og Syddøren er bevarede, men Norddøren er tilmuret. Paa hver Side af Korbuen har der været 2 smaa Blindinger, der vendte ind mod Skibet, og af disse er de nordre bevarede. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet af røde Munkesten. Det hvælvede Underrum har Rundbue ind til Skibet. Ved en Hovedstandsættelse i 1923 genaabnedes 4 gamle Vinduer i Koret og Skibets Nordvæg, og Taarnet forhøjedes 2 m. Vaabenhuset opførtes i 1847 af røde Mursten. Det gamle Stenalter befriedes i 1923 for sin Træbeklædning og forsynedes med et forgyldt Kors, og de tidligere Altertavler, den ene Kopi af Vejle Kirkes, den anden malet 1904 af N. Wivel, ophængtes i Skibet. Granifonten er romansk med Løvefigurer og Prædikestolen er ny.

RIIS Plejehjem var i tidligere Tid Distriktslægebolig, men indrettedes i 1888 til Plejehjem. Hjemmet har Plads til ca. 45 Personer og optager saadanne, der har

Hjernesvagheder. Til Hjemmet hører Gaarden Johannesminde, der har et Jordtilligende paa ca. 50 Tdr. Land. Denne anvendes ogsaa til Patienter. Hjemmet er en privat Institution, men det modtog Statsilskud til Installation af Vand og Varme. Hjemmets første Plejemoder var Mariane Berent, der beklædte Stillingen indtil den nuværende, Fru Sofie Christens, overtog den 1911. Fruen assisteres af sin Datter, Fru S. Sønderkær Larsen, en Plejerske og 5 unge Piger.



S. CHRISTENS
Plejemoder.



H. S. LARSEN
Plejemoder.

SOFIE CHRISTENS, Plejemoder, er født den 23. Januar 1879 i Roholte Sogn i Præstø Amt og har tidligere været Menigheds-sygeplejerske.

S. SØNDERKÆR LARSEN, Plejemoder, er født den 12. April 1906 i Aarhus og har været Medhjælpereske ved Riis Plejehjem siden 1924.

Givskud Brugsforening er stiftet i 1888. Dens Omsætning var i 1931 ca. 87,000 Kr. og dens Medlemstal er 153. Foreningens Formand er Hans Peter Skov og dens Uddeler er E. Kristensen.

Givskud Skole er bygget i 1887. Det er en 2-klasset Skole med 73 Elever.

Harresø Skole er bygget i 1884. Det er en 2-klasset Skole med ca. 25 Elever.

Riis Skole er bygget i 1880. Det er en 2-klasset Skole med ca. 60 Elever.

Skolding Skole er bygget i 1899. Det er en 2-klasset Skole med ca. 35 Elever.

FRANDS ESPÆN CHRISTIANSEN, Lærer, er født den 16. August 1898 og dimitteret fra K. F. U. M.s Seminarium i 1923. Ansat som Lærer ved Givskud Skole siden 1927.

MATHIAS JUNKER, Lærer, er født den 24. Marts 1871 og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1900. Ansat som Lærer ved Harresø Skole siden 1902.

CARL MARTIN HANSEN, Lærer, er født den 19. Juni 1883 og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1904. Ansat som Lærer ved Riis Skole siden 1914.

MARKUS CHRISTENSEN, Lærer, er født den 19. August 1872 og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1904. Ansat som Lærer ved Skolding Skole siden 1909.

Medlemmer af Givskud Sogneraad er: Gaardejer P. Teglgaard, Formand, Husmand E. Knudsen, Gaardejer A. Vemmelund, Murermester N. Svejstrup, Gaardejer J. R. Jensen og Husmand H. P. Schou.

ØSTER-NYKIRKE Sogn omgives af Hvejsel, Givskud, Give, Tyregod og Vester Sogne samt Aarhus Amt.

I Sognet ligger Ø.-Nykirke med Kirke og Præstegaard samt Byerne: Vonge med Fialkirke, Skole, Missionshus, Ø.-Nykirke Sogns Sygeforenings Spare- og Laanekasse, Kro, Brugsforening, Mølle og Andelsmejeri, Havstrup, Ørnsholt, Nørre- og Sønder-Tinnethed med Brugsforening og Skole, Oksenbjerg med Skole, Nørre-Kolle-morten med Skole, Forsamlingshus, Privatskole, Brugsforening og Mølle, Sønder-Kolle-morten samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse, deriblandt Alsted Mølle med Andels-Elektricitetsværk.

Øster-Nykirke har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjærg m. fl. Herreders Skatte-kreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 99. og 100. Lægd.

Øster-Nykirke Kirke er indviet til Skt. Peder og bestaar af Kor og Skib, Taarn, der vender mod Vest, og Vaabehus beliggende mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Syddøren, Korbuen og flere Vinduer er bevarede. Syddøren har Granitsøjler og en Tympanon med Christus mellem Petrus og Paulus. Norddøren er derimod tilmuret. I den senere Middelalder fik Koret Hvælving, medens Skibet beholdt sit Bjælkeloft. Taarnet opførtes samtidig af Granitkvadre foruden, stammende fra den gamle Kirke, og iøvrigt af Munkesten. Taarnet har hvælvet Underrum og Rundbue ind til Skibet. Vaabehuset er opført omkring 1885. Mod Syd ved Skibets østlige Ende ses en stor, nu tilmuret Bue, der har ført ind til et efter 1769 nedrevet Kapel, hvorunder var en hvælvet Gravkælder for den Juelske Familie. Altertavlen er udskaaren og stammer fra ca. 1635, men er restaureret i 1921. I Midtfeltet bærer den „Nadveren“. Prædikestolen er fra samme Periode



H. SKOUENBORG
Sognepræst.



Kollermorten Privatskole.



Tinnet Skole.

som Altertavlen og ligeledes restaureret 1921. Granitfonten er romansk og bærer Arkader og Figurer.

Filialkirken i Vonge er opført 1915. Det er en hvidkalket Bygning paa Sokkel af raa Kampesten og med rødt Tegltag.

HANS SKOUENBORG, Sognepræst, er født den 4. Decbr. 1895 i Hjarup Sogn som Søn af Mejeribestyrer O. Skouenborg. Student 1919, Embeds-eksamen 1925, Sognepræst i Øster-Nykirke siden 1926.

Tinnet Brugstovning er stiftet i 1890. Dens Omsætning var i 1931 ca. 90,000 Kr. Den har ca. 60 Medlemmer. Foreningens Formand er Gaardejer H. Akselsen og Uddeler er Skov-Østergaard.

Vonge Skole er bygget i 1916. Det er en 6-klasset Skole med ca. 135 Elever og 3 Lærerkæfter.

Tinnet Skole er bygget i 1908 og Lærerboligen i 1925. Det er en 2-klasset Skole med ca. 60 Elever.

Oksenberg Skole er bygget i 1911. Det er en 2-klasset Skole med ca. 20 Elever.

Kollemorten Skole er bygget i 1907. Det er en 2-klasset Skole med ca. 40 Elever.

Kollemorten Privatskole er bygget i 1928. Fra 1911 til 1928 undervistes der i lejede Lokaler. Skolen er 2-klasset og har ca. 35 Børn.



H. P. OLSEN
Enelærer.



CHR. S. ANDERSEN
Lærer.



K. MORTENSEN
Enelærer.



CHR. J. MÆRSK
Privatlærer.

K. SØRENSEN, Førstelærer, er født den 16. Juli 1895 og dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium i 1916. Ansat som Førstelærer ved Vonge Skole siden 1921.

N. KÜDAHL, Lærer, er født den 18. November 1904 og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1927. Ansat som Lærer ved Vonge Skole siden 1929.

BODIL SKOVBAKKE, Lærerinde, er født den 2. Februar 1904 og dimitteret fra Haderslev Seminarium i 1928. Ansat som Lærerinde ved Vonge Skole siden 1929.

HANS PETER OLSEN, Enelærer, er født den 1. December 1893 og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1916. Ansat som Enelærer ved Tinnets Skole siden 1922.

CHR. STEFFAN-ANDERSEN, Lærer, er født den 22. Juli 1900 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1924. Ansat som Lærer ved Oksbjerg Skole siden 1930.

KNUD MORTENSEN, Enelærer, er født den 16. November 1900 og dimitteret fra Johnstrup Seminarium i 1922. Ansat som Enelærer ved Kollemorten Skole siden 1927.

CHR. JOHANSEN MÆRSK, Privatlærer, er født den 15. September 1901 og dimitteret fra Haderslev Seminarium. Ansat som Lærer ved Kollemorten Privatskole siden 1924.

ANNA HOBY, Stationsforstander, er født den 9. December 1907 i Sdr. Vissing. Har været Forstander i Kollemorten siden 1929.

SOFIE PETERSEN, Stationsforstander, er født den 28. April 1892 i Uldum. Har været Forstander i Vonge siden 1929.

ELSE DAHL, Distriktsjordemoder, er født den 1. April 1893 i Brørup Sogn og har taget Jordmodereksamen i 1923. Distriktsjordemoder i Øster-Nykirke siden 1923.

Medlemmer af Øster-Nykirke Sogneraad er: Gaardejer N. J. K. Peschardt, Formand, Husmand J. Jespersen, Gaardejer A. Mølgaard, Gaardejer A. Laursen, Gaardejer A. Akselsen, Gaardejer S. C. Sørensen og Gaardejer N. P. Jensen.



A. HOBY
Forstander.

RINGIVE SOGN omgives af Give, Blaaehøj og Filskov Sogne, Ribe Amt og Tørrild Herred.

I Sognet findes Byerne: Ringive med Kirke, Præstegaard, Skole, Spare- og Laanekasse, Uve med Afholdshotel og Brugsforening, Sønder-Langelund med Filiationkirke, Brugsforening, Vandmølle og Andelsmejeri, Nørre-Langelund med Skole og Elektricitetsværk, Ulkind, Gammelby, Hedeby, Uvekrat, Uvemærk med Skole, Høgelund med Mølle, Baastlund, Stilbjærg med Skole, Grønbjærg med Missionshus og Forsamlingshus, Elkær, Mallehøj og Klinken samt nogle Gaarde.

Ringive har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 90. Lægd.

Ringive Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der ligger mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Fraadsten og raa Granit paa Granitsokkel med Skraakant. Begge Dele har fladt Loft. Norddøren og flere Vinduer er tilmurede. Vaabehuset er en senere Tilbygning, der er opført af smaa Mursten. I 1857 ommuredes Korgavlen, i 1876 forlængedes Skibet mod Vest og der opsattes et Spir paa Vestgavlen. Taarnet opførtes i 1896 efter Tegning af Arkitekt Hagerup, men det ødelagdes ved Lynnedslag den 13. Maj 1926. Altertavlen er i Barokstil med Maleri, Granitfonten er romansk og Prædikestolen i Overgangsstil fra Gotik til Renæssance.



KROG-MEYER
Sognepræst.

Filialkirken i Sønder-Langelund er opført i 1910 efter Tegning af Arkitekt Hagerup og kostede i Opførelse 18,000 Kr.

KROG-MEYER, Sognepræst, er født den 24. Februar 1900 i Vigerslev Kommune.

Embedseksamen 1925. Sognepræst i Ringive Kommune siden 1925.

Langelund Brugsforening er stiftet den 1. November 1919. Dens Medlems-

tal er ca. 100. Foreningens Omsætning var i 1931 ca. 113,000 Kr. Formand er Gaardejer Ingemann Nielsen og Uddeler er Harald Petersen.

Uve Brugsforening er stiftet i 1880. Dens Medlemstal er 160. Omsætningen var i 1931 ca. 140,000 Kr. Formand er Gaardejer N. Jensen, Vestervang og Uddeler er A. Petersen.

Høgelund Mølle er bygget i 1875 af Jens P. Kreustesen og hørte den Gang til en Gaard. Møllen overtoges i 1923 af nuværende Ejer H. J. Frost.

Ringive Skole er bygget i 1885. Det er en 2-klasset Skole med ca. 45 Elever.

Langelund Skole er bygget i 1877. Det er en 4-klasset Skole med ca. 100 Elever.

Uve Markskole er bygget i 1885 som Biskole, men blev fast Embede i 1894. Det er en 2-klasset Skole, hvortil hører en privat Forskole. Skolen har ca. 30 Elever og Forskolen ca. 20 Elever.

Stilbjærg Skole er bygget i 1877. Det er en 2-klasset Skole med ca. 50 Elever.



Høgelund Mølle.



H. J. FROST
Mølle ejer.



JENS B. JENSEN
Amtsraadsmedlem.



P. PEDERSEN
Førstelærer.



K. OLESEN
Lærerinde.

P. PEDERSEN, Førstelærer, er født den 9. Oktober 1895 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1918. Ansat som Førstelærer ved Langelund Skole siden 1921.

KRISTINE OLESEN, Forskolelærerinde, er født den 1. Januar 1904 i Ø.-Nykirke Sogn og dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium i 1924. Ansat som Forskolelærerinde ved Langelund Forskole siden 1932.

M. P. C. TOFTDAHL, Enelærer, er født den 29. December 1875 og dimitteret fra Ranum Seminarium i 1906. Ansat som Enelærer ved Stilbjærg Skole siden 1909.

C. V. SØRENSEN, Lærer, er født den 6. December 1878 og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1916. Ansat som Lærer i Ringive siden 1921.

JENS BERTEL JENSEN, Amsraadsmedlem, er født den 19. Marts 1878 i Hanning Sogn. Amsraadsmedlem siden 1922, landbrugskyndig Direktør i Viborg Kreditforening.

Medlemmer af Ringive Sogneraad er: Karetmager R. D. Grejsen, Formand, Husmand J. P. Christensen, Husmand H. Hansen, Husmand T. Madsen, Husmand N. Vindbjerg, Bestyrer V. Bostlund, Husmand S. Larsen, Husmand J. Nielsen og Husmand V. Steensen.

GIVE SOGN omgives af Ringive, Blaaehøj, Brande, Tyregod, Ø.-Nykirke og Givskud Sogne samt Tørrild Herred.

I Sognet findes Byerne: Give med Kirke, Præstebolig, Metodistkirke, Bitingsted for Vejle Købstads Retskreds, Ting- og Arresthus med Kommunekontor og Bibliotek, Skole med Realskoleafdeling, Missionshus, Amtssygehus, privat Plejehjem, Apotek, Give Sogns Spare- og Laanekasse, Filialer af Herning Handels- og Landbrugsbank og Andelsbanken, Hotel, Højskolehjem, Afholdshjem, Afholdsrestaurations, Haandværkerforeningsbygning med teknisk Skole, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Vandværk og Jernbanestation, Farre med Skole, Missionshus, Kro, Brugsforening, Andels-Elektricitetsværk samt Jernbanestation, Silleshoved, Bregnhoved, Store-Vorslund med Skole, Øgelund, Hedegaarde med Skole, Bæksgaarde, Højgaarde, Store- og Lille Hesilund, Bøllund, Ullerup med Skole og Plejehjem, Neder-Donnerup med Mølle og Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Give har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds, 4. Udskrivningskreds' 92. og 93. Lægd.

Give Kirke skal være indviet til Skt. Nicolaus. Den bestaar af Kor og Skib, Taarn, der vender mod Vest og Vaabehus, der ligger mod Nord. Kor og Skib er bygget i den romanske Tid. De er af Fraadsten paa Dobbeltsoffel med Skraakant af Granit og Fraadsten. Norddøren og Korbuen er bevarede. De oprindelige Vinduer ses paa Nordsiden, og Syddøren, der nu er tilmuret, ses ogsaa. Kor og Skib har Bjælkeloft. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, der er af røde Munkesten, og hvis hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet. I 1780 blev det restaureret og vistnok gjort lavere og ved en Hovedrestauration i 1905 blev det inddraget i Skibet, hvor det markeredes ved de tilbageblevne Spidsbuer, medens der udenfor dette opførtes et nyt Taarn i gotisk Stil med Kamgavle. Ved Korets Nordside formener man, der har staaet et Sakristi. Vaabehuset er fra den nyere Tid og bygget af smaa Mursten. Ved Istandsættelsen i 1904—05 fremdroges nogle romanske Kalkmalerier paa Korets Østvæg, der restaureredes og suppleredes af E. Rothe. Samtidig erstattedes den gamle Altertavle med et Krucifiks. Granifonten er romansk med figurlige Fremstillinger.



A. M. NIELSEN
Sognepræst.

Prædikestolen, hvortil der er Adgang gennem Korbuemuren, er i Barokstil. Et Pulpitur fra 1623 er nu Orgelpulpitur. Paa Kirkegaarden er Dragonen Niels Kjeldsen begravet.

AXEL MALT NIELSEN, Pastor, er født den 18. September 1871 i København. Student 1889, cand. theol. 1898, pers. Kapellan i Fredericia fra 1904-07, Sognepræst i Give siden 1907.

Donneruplund var en Hovedgaard, der tilhørte Ribe Bispestol, men ved Reformationen kom til Kronen, der i 1537 mageskiftede den til Oluf Staverskov, hvis Sønner Hartvig og Splid Staverskov senere ejede den. Da de døde barnløse, kom Gaarden til deres Broderdøtre Anne og Sophie Staverskov og sidstnævnte tilbyttede sig



Give Amtssygehus.

i 1630 Søsterens Halvpart og ægtede 1635 Laur. Ebbesen. I 1651 var Donneruplund købt af Ellen Skram, der var gift med Alex. Grubbe til Vedbygaaard. I 1684 skødedes Gaarden til Otte Skram til Todbøl, og han solgte den i 1689 til Løjtnant Casper V. Lentz. I 1718 skødede Claus Jessen Gaarden til Konsumtionsforpagter Christen Clausen i Ribe, der ved Auktion i 1719 solgte Donneruplund til Niels Andersen Vonge for 909 Rd. I 1755 overtoges Gaarden af Vonges Søn, Anders Nielsen, og han skødede den i 1761 til sin Svigersøn, Prokurator Anders Bagger, som allerede 1760 paa Auktion havde solgt Donneruplund for 3037 Rdl. til Christen Pedersen i Hvejsel. Han skødede i 1785 Gaarden for 9000 Rdl. til Kancelliraad Malte Chr. Friis, som udparcellerede Gaarden og i 1797 skødede den for 4800 Rdl. til Rasmus Pedersen fra Rugballegaard. I 1819 købtes den af Løjtnant Th. Møller og Christoffer Fischer, men de solgte den i 1822 til Prokurator N. E. Schmidt, som i 1829 solgte den til nævnte C. Fischer. I 1834 tilhørte den H. Chr. Petersen, derefter H. V. Købke og i 1850 Cecilius Hastrup, der i 1856 solgte den for 39,000 Rdl. til Wilkens. Af

M. V. J. Mertz blev den i 1876 solgt for 80,000 Kr. til M. P. Buhl fra Seest. I 1877 solgtes den for 105,000 Kr. til L. P. Madsen, og i 1878 købte et Konsortium den ved Auktion for 63,000 Kr. I 1880 mageskiftede K. H. Buhl den til H. Ravn og i 1891 afhændedes den af Landmandsbanken for 35,300 Kr. til Amdtsraadsmedlem cand. phil. L. v. Bülow, som i 1913 solgte den for 75,000 Kr. til Chr. Vindbjærg.

Give var ved Jernbanens Anlæg i 1894 kun en almindelig Landsby paa ca. 8 Gaarde og 20 Huse, en Kro og et Par blandede Købmandsforretninger, men her holdtes fra gammel Tid store Markeder, der maaske oprindelig var Kildemarkeder. Give var siden Begyndelsen af 1880'erne blevet Tingsted, og her var Folketingsvalgsted. Ved Banens Anlæg kom der en meget stærk Udvikling af Næringslivet, og da den i 1914 forlængedes til Herning og overgik til Statsdrift, blev Oplandet udvidet, og Byen er nu i stadig Fremgang. Ved Give Kirkegaardsdiges Sydside har der været en hellig Kilde. En anden hellig Kilde nævnes i 1768 som liggende ved Bæksgaarde og en tredje findes endnu ved Møldamshus.

Give Skole er bygget i 1901, da den blev flyttet fra sin gamle Plads overfor Kirken. Skolen er 7-klaset med Realklasse efter 6. Klasse. Skolen har ca. 280 Elever, hvoraf ca. $\frac{2}{3}$ af Børnene faar Undervisning i Sprog, der begyndes i 6. Klasse med Engelsk og i 7. med Tysk. Realskoleordningen indførtes i 1923 og i 1925 blev hele Skolevæsenet købstadsordnet.

Farre Skole er bygget i 1908. Den er 4-klaset med ca. 100 Elever.

Vorslund Skole er bygget i 1901. Det er en 2-klaset Skole med ca. 40 Elever.

Hedegaarde Skole er bygget i 1905. Det er en 2-klaset Skole med ca. 50 Elever.

Ullerup Skole er bygget i 1927. Det er en 2-klaset Skole med ca. 45 Elever.

Neder-Donnerup Skole er bygget i 1901. Det er en 2-klaset Skole med ca. 30 Elever.

Teknisk Skole er oprettet i 1893 af Give Haandværkerforening. Der undervises i Dansk, Regning, Bogholderi og alle Tegnefag. Skolen er Aftenskole og ejedes indtil 1910 af Haandværkerforeningen, men blev derefter en selvejende Institution med Støtte fra Foreningen. Skolen har 3 Klasseværelser og betjenes af 3 Lærere. Dens Forstander er Sogneraadsformand Markus Christensen.



L. J. BØGEBJERG
Lærer.



M. HANSEN
Lærerinde.



P. J. PEDERSEN
Lærer.



J. P. PETERSEN
Lærer.

JOHANNES JEPPESEN, Overlærer, er født den 7. September 1882 i Selde Sogn i Viborg Amt og dimitteret fra Jelling Seminarium 1903, Lærer ved Skjold Skole fra 1903-05, Andenlærer ved Avning Skole fra 1905-07, Førstelærer ved Avning nordre Skole fra 1907-18, Førstelærer ved Give Skole fra 1918-25, Overlærer ved samme Skole siden 1925.

HABOR JENSEN, Lærer, er født den 11. Januar 1890 i Vedsted i Aaby Sogn og dimitteret fra Ranum Seminarium i 1911, ansat som Lærer ved Give Skole siden 1912.

JACOB SCHNEDLER, Lærer, er født den 24. December 1897 i Thyregod i Vejle Amt og dimitteret fra Gedved Seminarium i 1918. ansat som Lærer ved Give Skole siden 1923.

M. ANDERSEN LERAGER, Forskolelærerinde, er født den 20. Juli 1871 i Givskud Sogn i Vejle Amt og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1898. Ansat som Forskolelærerinde ved Give Skole siden 1901.



J. MØLLER JENSEN
Lærer.

L. J. BØGEBJERG, Lærer, er født den 26. Marts 1898 i Starup Sogn og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1920, ansat som Lærer ved Give Skole siden 1924.

FEDERHOLT DINESEN, Førstelærer, er født den 17. Maj 1872 i Kolding og dimitteret fra Blaagaard Seminarium i 1902. Førstelærer ved Farre Skole siden 1906.

MARIE HANSEN, Lærerinde, er født den 24. August 1890 i Faster Sogn og dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium i 1916, ansat som Lærerinde ved Farre Skole siden 1917.



P. DEGNBOL
Lærer.

P. J. PEDERSEN, Lærer, er født den 20. December 1871 i Nordby paa Fanø og dimitteret fra Silkeborg Seminarium i 1892, ansat som Lærer ved Vorslunde Skole siden 1906.

J. P. PETERSEN, Lærer, er født den 16. Januar 1879 i Magleby i Stevns Sogn og dimitteret fra Blaagaard Seminarium i 1904, ansat som Lærer ved Hedegaarde Skole siden 1912.

J. MØLLER JENSEN, Lærer, er født den 10. Februar 1894 i Give Sogn og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1915, ansat som Lærer ved Ullerup Skole siden 1919.

P. DEGNBOL, Lærer, er født den 28. Juli 1883 i Stauning Sogn og dimitteret fra Nørre Nissum Seminarium i 1904, ansat som Lærer ved Neder-Donnerup Skole siden 1906.

Amtssygehuset i Give toges i Brug i November 1894 som en eenfløjet Bygning, rummende saavel den medicinsk-kirurgiske Afdeling paa 6 Senge som Epidemiafdelingen paa 12 Senge. Som det ses en meget beskeden Begyndelse til Afhjælpning af Vejle Vesteregns Hospitalstrang. Placeringen af Sygehuset var forresten ikke gaaet af uden Brydninger, idet store Interesser krævede Sygehuset lagt i Riis By ved Vejle-Herning Landevej, hvor hidtil Egnens Læge, der samtidig var Distriktslæge, boede. Give, som Egnens centrale By og Endepunkt for Vejle-Give Jernbane med Apotek, som flyttedes dertil fra Givskud, og Læge, som flyttede dertil fra Riis, gik dog altsaa af med Sejren. Sygehusets første Bestyrelse bestod af Sygehuslægen, Distriktslæge Kr. Bagger samt Amsraadsmedlemmerne Kammerherre Bech, Engsholm, og Gaardejer Kr. Hansen Møller, Hedeby, begge to Mænd, der har betydet overordentlig meget for Vejle Vesteregn.

I 1907 blev der bygget en Tuberkuloseafdeling ved Sygehuset med 16 Senge, bestemt til Optagelse dels af Patienter, der maatte vente paa Plads paa Folkesanatorierne, dels af Patienter med vidt fremskreden Lungetuberkulose.

Den medicinsk-kirurgiske Afdeling viste sig naturligvis i Aarenes Løb for lille, men først i 1915—16 foretoges en Udvidelse, idet der opførtes en særskilt Bygning

til Epidemipatienterne (10 Senge), og den gamle Epidemifdeling toges ind til den medicinsk-kirurgiske Afdeling. Der indrettedes ny Operationsstue, Centralvarmeanlæg, W. C. o. s. v. Ved Indvielsen udtaltes, at Vejle Vestegn nu maatte anses for at have sin Sygehustrang afhjulpen i en Menneskealder, men allerede 1918—19 foretoges en ny Tilbygning med nye



Neder-Donnerup Skole.

Sygestuer, Forbindingsstue, moderne Operationsstue m. m. Endelig i 1931 skete den sidste Forandring med Indretning af tidssvarende Lysbehandlingslokale, Samlingsstue for oppegaende Patienter og nyt Varmeanlæg. Røntgeninstallation er indrettet i Sygehusets første Operationsstue, og i en selvstændig Bygning er der Plads til 4 Sindssygepatienter. Som paa alle Omraader indenfor sit Hospitalsvæsen har Vejle Amt ogsaa overfor sit mindste Sygehus, Amtssygehuset i Give, vist sig lydhør overfor Tidens Krav og beredvilligt ofret, hvad det krævede.

Overtilsynet ved Sygehuset udøves af Amtmand, Kammerherre Knud Valløe, K. 2, D. M. p. p., og Amtslæge Kaj Ingbøl, R. af D.

Sygehusbestyrelsen bestaar af Amdsraadsmedlemmerne, Kreditforeningsdirektør Bertel Jensen, som er Formand, Landstingsmand J. Hansen og Sognefoged H. Christensen.

Som Sygehuslæge har siden 1916 fungeret Chr. Haldbo, der har virket ved Sygehuset siden 1902, først som privat ansat Ammanuensis hos daværende Sygehuslæge, Distriktslæge Kr. Bagger, derefter som fast ansat Medhjælper siden 1910 og endelig Overlæge siden 1916.

Oversygeplejerske, Frk. Margrethe Bjørnholt har fungeret i denne Stilling siden 1911.

Give Plejehjem er oprettet i 1905 af Fru Mathilde Nielsen. Det begyndte med kun 4 Pensionærer, men Fru M. Nielsen har med sine ualmindelige Evner til at omgaas ældre Mennesker oparbejdet et Plejehjem, der har det bedste Ry paa sig. Et Par Aar efter Oprettelsen var det nødvendigt at udvide Hjemmet til 8 Pensionærer, og i 1909 udvidedes der igen. Hjemmet har nu 9 Stuer og Plads til 32 Pensionærer. Dets Opgave er at modtage enligstillede Mænd og Kvinder, der er Aldersrentenydere. I 1926 moderniseredes Hjemmet med Centralvarme, Badeværelse og alle Nutidens Bekvemmeligheder. Hjemmet ledes og drives af Fru Mathilde Nielsen, der er født den 25. September 1864 i Øsby Sogn i Haderslev Amt.

Give Apotek er oprettet i Givskud i 1869 og flyttedes til Give i 1895. Apoteket har Haandkøbsudsalg i Grønberg, Tyregod, Jelling, Gadbjerg, Givskud, Kollemorten og Uhe.



Give Apotek.

E. V. H. C. HØYER, Apoteker, er født den 29. Maj 1869 i København som Søn af Stabssergent Harald N. Høyer og Hustru Nathalie E., født Sørensen. Medhjælper 1892, cand. pharm. 1896, Bevilling til at drive Vils Apotek paa Mors den 2. Juni 1921, overtog det den 1. August 1921 og drev det til 1. April 1929, Bevilling til Give Apotek den 1. Januar 1929, og overtog derefter dette.

MARKUS CHRISTENSEN, Sogneraadsformand, er født 1875 i Jelling og har været Forstander for Teknisk Skole siden 1910.

MARIUS KRISTENSEN, Sognefoged, er født den 13. Maj 1874 i Give Sogn og har været Sognefoged siden 1926.



E. HØYER
Apoteker.



M. CHRISTENSEN
Sogneraadsformand.



M. KRISTENSEN
Sognefoged.



S. SØRENSEN
Dyrlæge.

SVANE SØRENSEN, Dyrlæge, er født den 11. November 1900 i Skovbølling ved Jelling som Søn af Gaardejer Steffen Sørensen. Tog Dyrlægeeksamen i 1928, har praktiseret i Give siden 1929.



N. C. CHRISTENSEN
Bestyrer.

Give Elektricitetsværk er oprettet i 1908 som Aktieselskab og begyndte Driften i Oktober 1908 med en 37 HK. Sugegasmotor, men allerede i 1912 maatte der udvides med en 50 HK. Dieselmotor og atter i 1929 med en 70 HK. Maskine istedet for den 37 HK. Sugegas-Maskine samt Udvidelse af Ledningsnettet til 11 Gaarde. I 1929 maatte selve Værket ombygges og Maskinkraften forøges med en 200 HK. Maskine, saa Vær-



J. HVILLUM
Uddeler.

ket nu raader over 320 HK. Værket har ca. 300 Lystorbrugere og ca. 50 Krafiforbrugere. Dets Formand er Stationsforstander Haldbo, og dets Bestyrer er N. C. Christensen, der er født den 26. Oktober 1879 i Sjørring Sogn og har været Værkets Bestyrer siden 1910.

Give Brugsforening er stiftet i 1913. Foreningen begyndte med ca. 60 Medlemmer. Dens Omsætning var ca. 150,000

Kr. Dens Formand er Lærer Petersen, og dens Uddeler er J. J. Hvillum, der er født den 11. Januar 1879 i Tamdrup Sogn. Har været Uddeler ved Give Brugsforening siden Oprettelsen.

Farre Brugsforening er stiftet i 1901. Foreningen har ca. 300 Medlemmer. Dens Omsætning var i 1931 220,000 Kr. Dens Formand er Lærer Dinesen og dens Uddeler er K. Knudsen.

Give Mølle er bygget omkring 1860 og laa dengang ved Givskov. Omkring 1890 flyttedes den til Give By. Til Møllen hører en 40 HK. Dieselmotor. Møllen ejes af J. H. Knop, der er født den 7. September 1876 i Thyregod Sogn og har ejet Give Mølle siden 1926.



Give Elektricitetsværk.



J. H. KNOP
Molleecier.



B. NISSEN
Distriktsjordemoder.



E. RAVN
Skovfoged.



T. RASMUSSEN
Skorstensfejermester.

BERTHA NISSEN, Distriktsjordemoder, er født den 24. Juni 1882 i Starup Sogn i Vejle Amt. Tog Jordemodereksamen i 1911, har praktiseret som Distriktsjordemoder i Give siden 1923.

EJNAR RAVN, Skovfoged, er født den 7. September 1898 i Høver Sogn i Vejle Amt og har været Skovfoged ved Give Plantage siden 1929.

THORVALD RASMUSSEN, Skorstensfejermester, er født den 16. November 1882 i Stouby Sogn i Vejle Amt og har været Skorstensfejermester i Give siden 1916.

P. JOHANNES ULBRICHSEN, Politibetjent, er født den 25. Januar 1889 i Klakring Sogn i Vejle Amt og har været Politibetjent i Give siden 1919.

Medlemmer af Give Sogneraad er: Snedkermester M. Christiansen, Formand, Gaardejer M. Madsen, Gaardejer A. Hansen, Snedkermester J. Iohansen, Gaardejer P. Christensen, Gaardejer S. Hjöllund Christensen, Gaardejer L. Chr. Laursen, Landpostbud P. Johansen Holm og Gaardejer I. Bank.

TYREGOD SOGN omgives af Vester, Ø.-Nykirke, Give og Brande Sogne samt Aarhus Amt.

I Sognet findes Byerne: Tyregod med Kirke, Skole, Efterskole, teknisk Skole, Alderdomshjem, Forsamlingsbygning for K. F. U. M. og K., Spare- og Laanekasse, Afholdshotel, Brugsforening, Andelsmejeri, Vandværk, Elektricitetsværk og Jernbanestation, Tyregodlund med Præstegaard, Nedre-Tyregodlund, Sejrup med Skole, Enkelund med Missionshus, Dørken med Skole og Efterskole, Lønaa, Svinbæk med Skole, Hindskov, Kokborg med Skole samt nogle Samlinger af Gaarde og Huse.

Tyregod har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Reits- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 103. og 104. Lægd.

Tyregod Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn, der vender mod Vest og Vaabenhus, der ligger mod Nord. Kor og Skib er fra romansk Tid og bygget af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. I den seneste Middelalder fik Koret Hvælving, medens Skibet beholdt sit flade Loft. Taarnet, hvis hvælvede Underrum fik Rundbue ind til Skibet, tilføjedes og opførtes af Granitkvadre og Munkesten. Kirken blev repareret i 1731 af Ole Krabbes Enke, lde Sophie Gjedde. Vaabenhuset er opført i 1882 af røde Mursten. Altertavlen er i Barokstil med et Maleri. Granitfonten er romansk og Prædikestolen er i Renæssancestil med nye Malerier af Evangelisterne. I Skibet findes en Mindetavle til Erindring om N. F. S. Grundtvigs Konfirmation her den 15. April 1798.

H. R. GLARMAN, Sognepræst, er født den 23. August 1894 i Stenstrup, gift med Kirstine Groth. Embedseksamen 1927. Sognepræst i Tyregod og Vester Sogne siden 1927.

Hastrup tilhørte i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede Tøste Nielsen af Flynder, der solgte Gaarden til senere Ærkebisp Peder Lykke, som i 1419 skødede til Biskop Christiern og Biskopsbordet i Ribe sit Gods i Gamle-Hasdorp med et Voldsted, hvorpaa Hastrup Slot havde ligget, mod at der daglig holdtes Sjælemesse i Domkirken for ham, Tøste Nielsen og dennes Hustru Inger. Biskop Christiern afhændede i 1420 Hastrup til Rigsraad Morten Jensen Gyrstinge, hvis Søn Oluf Mortensen til Hastrup ligeledes var Rigsraad og tillige Landsdommer i Nørrejyland. Slægten uddøde 1520 med dennes Søn, Folmer Olufsen, hvis Søster, Anne Olufsdatter, bragte Hastrup til sin Mand, Peder Skram til Voldbjerg. Deres Søn Erik og hans Sønner Jakob, der døde ugift i 1570 og efterfulgtes af Broderen Laurids, ejede da Gaarden. Ved Laurids Skrams Datter Elisabeth Skrams Giftermaal kom Hastrup til Henrik Below til Spøttrup, hvis Søn Jørgen Below ejede Gaarden til 1628. Hans Søster

Marie bragte den til sin Mand, Chr. Holck til Bustrup, men solgte den som Enke i 1651 til Oberst Jørgen Kaas. Hastrup tilhørte derefter hans Enke, Fru Karen Grubbe, men 1670 solgte hendes Søn, Stiftamtmand, Etatsraad Hans Kaas Halvparten af den til sin Broder Jørgen til Rybjærg. 1690 tilhørte dog hele Gaarden med Tiender og Bøndergods nævnte H. Kaas, hvis Hustru,



Hvile- og Pleiehjemmet „Elim“

Sophie Amalie Bielke, i 1697 ved Auktion solgte Hastrup til Amtmand, Kancelliraad Knud Gjedde til Vadskærgaard, der i 1706 skødede den til sin Søn, Major Fr. Chr. Gjedde, hvis Enke, Helvig Lindenov Unger, i 1715 skødede Gaarden til sin Svigermoder Lene Kaas, hvis Arvinger paa Auktion i 1722 solgte Hastrup til Etatsraad Ole Krabbe til Bjerre, hvis Enke, Ide Sophie Gjedde, i 1754 skødede Hastrup til Kommerceraad Chr. Leth. Han solgte i 1761 Gaarden til Anders Nielsen Vonge til Donneruplund, der 1764 afstod den til Prokurator Anders Bagger. I 1781 købtes Gaarden af Mogens Lottrup til Lynderupgaard. Han skødede i 1784 Gaarden til Generalauditor Chr. Kallager til Mejlgaard, men i 1786 overtoges den af Erh. Stiernholm til Grindeslev Kloster, der i 1796 skødede Hastrup til Jens Pedersen Schoutrup. I 1799 overtoges den af Augustinus Jensen, som i 1810 skødede den til P. Hauch, hvis Søn H. A. R. Hauch ejede den faa Aar. I 1845 kom den til Nis Hansen, der oprettede en Landbrugsskole, men i 1848 maatte sælge Gaarden, der igen skiftede Ejer i 1857. Den nye Ejer, Møller Clausen, afhændede igen Gaarden til Fabrikejer Struch. I 1863 blev den af Wulff solgt til C. Horn og 1869 af Grosserer M. Schlimann til Grosserer I. E. Paul fra Hamborg, som i 1875 afhændede den til Paetow. I 1877 købte Staten den med mere Gods for ca. 80,000 Kr. Ejendommen oprettedes til Statsplantage under Palsgaards Skovdistrikt, men er senere blevet udskilt og lagt under Randbøl Skovdistrikt.

Tyregod Pleiehjem er oprettet i 1919 af Jørgen Thomsen. Hjemmet blev indviet i August 1930. Det har Plads til 18 Beboere. Hjemmets Opgave er at byde et Hjem for saavel unge som gamle, der trænger til Hjælp, saasom Arbejdsløse, Invalider og ældre, svage Mennesker. Forstander for Pleiehjemmet er Georg Frederiksen.

GEORG FREDERIKSEN, Pleiehjemsforstander, er født den 8. Februar 1885 i Flinterup Sogn i Holbæk Amt. Har været Ejer af Tyregod Pleiehjem siden 1. Oktober 1928.

EMILIE FREDERIKSEN, Frue, er født den 11. Juni 1899 i Hornstrup Sogn og har arbejdet ved Tyregod Pleiehjem siden 1928.

PEDER PEDERSEN MIDTGAARD, Sognefoged, er født den 23. Juli 1862 i Tyregod Sogn. Har været Sognefoged siden 1922 og er Formand for Tyregod Spare- og Laanekasse.



E. FREDERIKSEN
Frue.



G. FREDERIKSEN
Forstander.



P. MIDTGAARD
Sognefoged.



T. L. B. GRUNNET
Stationsforstander.

T. L. B. GRUNNET, Stationsforstander, er født den 28. November 1869 i Vamdrup Sogn som Søn af Vognmand T. Grunnet og Hustru, født Johansen. Kom til Jernbanen den 11. Maj 1884 i Skanderborg. Har været Stationsforstander i Tyregod siden 1929.

OVE LAURIDSEN, Dyr læge, er født den 15. Oktober 1902 i Ølgod Sogn. Tog Dyr lægeeksamen i 1926 og har praktiseret i Tyregod siden 1927.

SIGNE ANDERSEN, Distriktsjordemoder, er født den 6. Juni 1887 i Gadbjerg Sogn. Tog Jordemodereksamen i 1918 og har praktiseret som Distriktsjordemoder i Tyregod Sogn siden 1919.

Tyregod Brugsforening er oprettet i 1900. Dens Omsætning var i 1931 ca. 235,000 Kr. Dens Medlemstal er ca. 175. Foreningens Formand er Gaardejer P. Buch Jørgensen og dens Uddeler er A. Mortensen.

Tyregod Spare- og Laanekasse er oprettet i 1868 af 25 Beboere fra Tyregod og Vester Sogne. Disse indskød hver 5 Rd. og disse Indskud dannede da Grundlaget for Sparekassen. Kassens nuværende Indskudskapital er paa 761,000 Kr. og Reservefondet er paa 23,000 Kr. Desforuden er der 110 Garanter, der garanterer 100 Kr. hver.

Tyregod Kommuneskole er bygget i 1912. Det er en 6-klasset Skole med ca. 130 Elever og 3 Lærerkrafter.

Sejrups Skole er bygget 1876. Det er en 2-klasset Skole med ca. 35 Elever.

Dørkens Skole er bygget 1924. Det er en 2-klasset Skole med ca. 50 Elever.



Svinbæk Skole.

Svinbæk Skole er bygget 1916. Det er en 2-klasset Skole med ca. 40 Elever.

Kokborg Skole er bygget 1923. Det er en 2-klasset Skole med ca. 30 Elever.

Aalbæk Skole er bygget 1919. Det er en 2-klasset Privatskole med ca. 20 Elever.

J. T. ANDERSEN, Førstelærer, er født den 27. Oktober

1881 og dimitteret fra Gedved Seminarium 1903. Ansat som Førstelærer ved Tyregod Kommuneskole siden 1912.

CHARLES NIELSEN, Lærer, er født den 4. December 1906 og dimitteret fra Jelling Seminarium i 1927. Ansat som Lærer ved Tyregod Kommuneskole siden 1929.

ANNA HØY-JENSEN, Lærerinde, er født den 3. August 1890 og dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium. Ansat som Lærerinde ved Tyregod Forskole siden 1923.



J. T. ANDERSEN
Førstelærer.



C. NIELSEN
Lærer.



A. HØY-JENSEN
Forskolelærerinde.



C. JØRGENSEN
Enelærer.

CARL JØRGENSEN, Enelærer, er født den 23. Oktober 1879 og dimitteret fra Nr. Nisum Seminarium 1904. Ansat som Enelærer ved Sejrup Skole siden 1906.

MARIUS JENSEN, Enelærer, er født den 10. Februar 1881 og dimitteret fra Nr. Nisum Seminarium 1905. Ansat som Enelærer ved Dørken Skole siden 1906.

VILHELM VÆRGE, Lærer, er født den 29. December 1873 og dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1902. Ansat som Lærer ved Svinbæk Skole siden 1905.



M. JENSEN
Lærer.



O. LAURIDSEN
Dyrlæge.



A. HAGELSKJÆR
Lærer.

AXEL HAGELSKJÆR, Lærer, er født den 11. April 1901 og dimitteret fra Nr. Nisum Seminarium i 1923. Ansat som Lærer ved Aalbæk Privatskole siden 1926.

Medlemmer af Tyregod Sogneraad er: Gaardejer J. Søndergaard, Formand, Gartner I. Nørlyk, Husmand A. O. Jensen, Husmand J. Grørdal, Købmand P. Nielsen, Gaardejer P. V. Jensen og Gaardejer J. Kr. Andreasen.

VESTER SOGN omgives af Tyregod og Ø. Nykirke Sogne samt Aarhus Amt. I Sognet findes Byerne: Vester med Kirke, Vesterlund med Skole, Forsamlingshus og Afholdshotel, Brugsforening og Andelsmejeri, Skovsbøl, Lindet med en Samling af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Rørbæk.

Vester Sogn har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreders Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 98. Lægd.

Vester Kirke er en lille Kirke, som bestaar af Kor og Taarn mod Vest. Kor og Skib er med fladt Loft og er fra romansk Tid af raa og huggen Granit. Korbuuen er bevaret; flere Vinduer ses tilmurede. Taarnet er opført 1917. Taarnrummet benyttes som Vaabenhus, idet det ældre Vaabenhus paa Sydsiden er nedrevet. Der findes en Aلتertavle med et Maleri, forestillende den gode Hyrde. En romansk Granifont, en moderne Prædikkestol, skænket af Niels Jensen og Hustru af Højby. Over Korbuuen er et lille Krucifiks.

Rørbæk tilhørte i 16. Aarhundrede Lindenoverne, af hvilke Hans Johansen til Fovslet 1542 og 1549 nævnedes til Rørbæk, hans Broder Anders ligeledes 1561, og dennes Datter Else L. bragte den til sin Mand, Absalon Gøye til Kærstrup. Deres Datter Karen G., gift med Rigsraad Breide Rantzau, nævnes ogsaa til Rørbæk, som 1630 tilhørte Erik Bille til Kærsgaard og 1642 Levin Bülow. Derefter kom Gaarden til Oberstsvagtmeister Mog. Høegh, efter hvis Død 1659 den arvedes af Valdemar Skram til Todbøl og Otte Krafse til Egholm, der hver fik Halvparten. Sidstnævntes Part udlagdes før 1662 til Steffen Rohdes Arvinger, der 1667 udkøbte V. Skram. 1713 blev Rørbæk med Afbygger og Gods paa Auktion efter Frans Rohde i København solgt for 4200 Rd. til Løjtnant Sejer Sejersens, død 1715, fra hvem den gik over til Broderen, Kaptajnløjtnant Joh. Ja. Sejer, 1739 skødede Gertrud, sl. Birkedommer Stribolts i Middelfart, Rørbæk med Afbyggergaarden til Kromand Peder Simonsen Schiøning, som 1741 skødede den til Assessor Jens Jørgen Bredal til Hammergaard. Han solgte den og Hammergaard 1755 til Oberstløjtnant Jean de Trappaud, hvis Arvinger 1756 solgte Rørbæk til Prokur. Arnt Peter Engwari paa Havehus, samme Aar tilhørte Rørbæk Joh. Jak. Sejer, som 1790 skødede den for 11,990 Rd. til Forvalter Christen Christensen i Egholm Mølle, som 1792 fik Tilladelse til at udparcellere den. Paa Tvangsauktion over Gaarden, som han lod holde 1801, købtes den af hans Søn, Landmaaler Chr. C. for 2420 Rd. og han skødede den til Nikol. C. Sveistrup, der ejede den til ca. 1820, hvorefter den tilhørte Landinspektør N. A. J. Thyregod, død 1843, hans Enke, Inger Eriksdatter, hans Søn, J. N. T. og fra 1856 dennes Svoger, Kammerraad Jac. Helms. Den jyske Kreditforening solgte den 1898 for 40,000 Kr. til I. H. Nielsen, 1902 kom den til N. Jensen, som 1913 solgte den for 85,000 Kr. til J. Jensen, og 1918 købte Veksellerer Aage Trier den. Bygningen var paa D. Atl.s Tid som en Bøndegaard. Stuehuset er opført 1667. Paa den planerede Østende af en Holm i Engdrag mellem Gaarden og Rørbæk Sø findes Gaardens ældste Plads.

Vesterlund Skole er bygget 1914, den er en 2-klasset Skole.

Vesterlund Efterskole er opført 1921. Undervisningen er den samme som Folkeskolen med Adgang for Drengene om Vinteren og for Piger om Sommeren. Skolen er et Aktieselskab.

VILHELM GRELL, Lærer, er født d. 16. April 1889 i Randers Amt, dimitteret fra Jelling 1910.

ALMA BALLEGAARD, Forstanderinde, er



M. G. JENSEN
Sognefoged.



K. HANSEN
Uddeler.

født den 25. November 1898 i Vejle Amt, dimitteret fra Vejle 1919, Forstander ved Vesterlund Efterskole siden 1931.

Vester Brugsforening er startet den 13. November 1895, der er ca. 80 Medlemmer. Omsætningen var 1931 paa ca. 50,000 Kr. K. Hansen har været Uddeler ved Vesterlund Brugsforening siden den 1. Marts 1932.

MARTIN G. JENSEN, Sognefoged, er født den 19. Marts 1880 i Vester Sogn, Sognefoged siden 1918.

Vester Sogns Sogneraad bestaar af: Landmand J. Jensen, Formand, Landmand C. Laursen, Landmand M. Lund, Landmand F. Sørensen, Landmand S. J. Sørensen.

BRANDE SOGN omgives af Tyregod, Give, Blaabøj og S. Omme Sogne samt Ringkøbing Amt.

I Sognet findes Byerne: Brande med Kirke, Præstegaard, Kapellanbolig, Kommuneskole, Realskole, Teknisk Skole, Baptistkapel, Sygehus, Brande Bank, Herning og Omegns Landbrugsbank, Brande Sogns Spare- og Laanekasse, Hotel, Afholdshotel, Højskolehjem, Apotek, Slagtehus, Brugsforening, Klædefabrik, Kartoffelmelsfabrik, Ølbryggeri, Tagstensfabrik, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Vandværk, Jernbanestation, Telegrafstation, Posthus, Borup, Flø, Døslund med Skole, Blæsbjærg, Lundfold med Jernbanestation, Arvard, Grarup, Skerri, Askær med Skole, Langkær med Andelsmejeri, Hyvild, Drantum med Skole og Brugsforening, Jernbaneplass, Risbjerg, Skærlund med Filialkirke, Skole og Forsamlingshus, Ure med Filialkirke, Skole og Afholdshjem, Brugsforening, Andelsmejeri, Tarp, Brandlund, Sandfeld med Skole og en Samling af Gaarde og Huse: Usseltoft, Overgaarde, Hussum, Brande, Harrild, Kragshuse med Friskole, Nørlund, Bondgaarde og Storgaarde, Urekær med Skole, Kærby, Sandfeldbjerge samt en Samling af Gaarde.

Brande Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest med Pyramide-tag og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra



Brande Kirke.



Brande Kommuneskole.

romansk Tid og er af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Syddøren er bevaret, flere oprindelige Vinduer ses filmuret. Kor og Skib har tøndehvælvet Loft af Træ. I den seneste Middelalder tilføjedes Taarnet, hvis hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet, og er af Granitkvadre og Munkesten; det blev ombygget og 1724 forsynet med Spir af

Præsten Jens Risom, som lod foretage store Byggearbejder ved Kirken, ligesom han 1749 skænkede Orgelet, lod Altertavlen og Prædikestolen opstaffere og anlagde den *smukke Præstegaardshave*. *Vaabenhuset er af store, røde Mursten og er en Tilbygning fra den senere Tid, i dets Mur er indsat en Granitsten med uhugne Trappeornamenter*. En anselig, udskaaen Altertavle fra ca. 1620 med oprindelige Malerier forestillende Nadveren. I Kirken findes tillige et muret Alterbord med Relikvigemme, dækket af et malet Panel fra 1624, og en Granitfont, Prædikestolen er fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Over Korbuen en Række udskaaene Figurer, vistnok fra en katolsk Altertavle. Krucifiksgruppe fra det 17. Aarhundrede. Paa de øverste Stolestader staar: Hans Lange, Fru Karen Clausd. I Skibets Vestende et Pulpitur med Orgel. Under Taarnet er en hvævet Begravelse for Brandholms Ejere.

Filialkirken i Ure er opført 1917—20. Det er en Korskirke i romansk Stil, bestaaende af Skib med Korparti mod Øst samt Taarn mod Vest, gennem hvilken Indgangen er, Kirken er bygget af røde, haandstrøgne Sten og teglhængt, Taarnet har Sadeltag. Det Indre er overhvælvet med rundbuede Hvælvinger, og Korpartiet er hævet over Skibets Gulv. Opførelsen kostede 65,000 Kr.

Filialkirken i Skærlund er en Korskirke af røde Mursten, med Kuppel paa Midten.

A. C. ANDERSEN, Provst, er født den 29. September 1869 i Holstebro, cand. 1898, Lærer i Holstebro 1899, Valgmenighedspræst i Aal 1905, Sognepræst i Ibskær Sogn 1911, Sognepræst i Brande 1921, Provst for Nørvang-Tørrild Herreders vestre Provsti 1922.

Brandholm var forhen en Hovedgaard som i 16. Aarhundrede ejedes af Peder Therkelsen Væbner, efter hvis Død 1587, som sidste Mand af sin Slægt, den arvedes af hans Fætterson Claus Strangesen til Nørholm, ogsaa han døde som sin Slægts sidste Mand. Brandholm kom saa til Datteren, Karen Clausd., der ægtede Hans Lange til Lunderup, som før 1608 solgte Brandholm for 14,000 Dl. til Bendix Rantzau. Efter ham ejedes den af Jørgen Below til Hastrup, derefter af Søsteren, Fru Sophie Below, Chr. Thotts., der 1631 solgte den til sin Svigersøn, Otto Gøye,



A. C. ANDERSEN
Provst.

som straks bortbyttede den til sin Broder, Eskild Gøye, mod dennes Part i Tureby. Eskild Gøye solgte Brandholm til Herlof Mormand, som dog 1647 maatte pantsætte den til Eskilds Børn, Henrik, Sibylle og Birgitte G. Sidstnævntes Mand, Henning Quitzow, og de 2 førstnævnte fik 1661 af Claus Sparre til S. Tanggaard m. fl. tilskødet Brandholm, der var blevet afbrudt og øde i Krigen. Henrik døde ugift 1668. H. Quitzow, hvem den var blevet fradømt paa Grund af Skatterestancer, fik den 1670 tilbage af Kongen, og hans Enke Birg. Gøye udlagde den 1682 til sin Søster Sibylle og hendes Mand Conrad v. Høvelen, hvem den ogsaa blev fradømt, men 1687 fik de den tilbage og afstod den straks til deres Svingersøn, Niels Parsberg, hvis Søn, Preben, havde den endnu 1717. 1731 testamenterede Karen Christensdatter sine Søstersønner, Christen Nielsen af Asserbøl og Jens Nielsen Skjærlund Brandholm. Disse skødede s. A. Brandholm for 920 Rd. til Købmand Claus Cordtsen i Horsens, 1741 købte Præsterne Johan Arensberg i Hvejsel og Jens Risom i Brande den for 1321 Rd. paa Auktion i J. N. Skjærlunds Dødsbo, og 1743 blev Gaarden ombygget, de skødede 1745 Gaarden til Søren Bornemann, han skødede den 1747 for 2250 Rd. til Christen Handrup, hvis Enke Cathr. Mar. Ahler skødede Brandholm for 2500 Rd. til Forpagter Niels Pedersen, Hvidberg, som 1758 skødede den for 2300 Rd. til Laurids Jensen Brande eller Brandt. Dennes Enke, Maren Kiersgaard, skødede 1772 Brandholm for 2900 Rd. til sin Broder, Hosekræmmer Niels Kiersgaard, hvis Enke Karen Skaarup 1799 skødede den sin til Svingersøn, Otto Arrevad, der Aaret før havde faaet Tilladelse til at udparcellere den. Han skødede den 1831 til sin Svingersøn, Th. Chr. Christensen, der endnu i 1860 ejede den.

Brande Byskole. Den nuværende Bygning blev bygget 1910, men før den Tid laa Skolen der, hvor nu Realskolen ligger. Skolen har 7 fortløbende Klasser. Skolen blev købstadsordnet i 1930. I 1931 var der 371 Børn. Ved Skolen er der 9 Lærerkæfter.

JENS CHR. KUDAHL, Overlærer, er født den 24. Juni 1883 i Sevel, dimitteret fra Jelling 1906, ansat som Førstelærer ved Brande Byskole 1914. Overlærer ved samme siden 1930.

THEODOR CHRISTOFFER HANSEN, Lærer, Landstingsmand, er født den 24. November 1881 i København som Søn af O. Hansen, dimitteret fra Vesterbro Seminarium 1902, Vikar 1902—06, ansat som Andenlærer i Brande fra 1906.

G. KANNEGAARD CHRISTENSEN, Lærer, er født den 12. August 1906, dimitteret fra Haderslev 1929, ansat som Lærer ved Brande Skole 1931.

TAGE BUNDGAARD LASSEN, Lærer, er født den 6. Juni 1900 i Hylke Sogn, Aarhus Amt, dimitteret fra Silkeborg 1921, ansat ved Brande Skole fra 1924.

OTTO NIELSEN, Lærer, er født den 21. December 1898 paa Frederiksberg, dimitteret fra K. F. U. M. 1925, ansat som Lærer ved Brande Skole siden 1928.

INGVARD J. HOUSTED, Lærer, er født den 13. August 1901 i Erritsø Sogn, Vejle Amt, dimitteret fra Jelling Seminarium 1925, ansat som Lærer ved Brande Skole siden 1927.

JOHANNE KRISTINE DAMGAARD, Lærerinde, er født den 26. April 1892 i Sandbjærg Sogn, dimitteret fra Odense Forskoleseminarium 1911, ansat som Forskolelærerinde ved Brande Skole siden 1922.

MAREN FRØSIG, Lærerinde, er født den 11. Februar 1892 i Thistrup Sogn, Ribe Amt, dimitteret fra Vejle 1916, ansat som Forskolelærerinde ved Brande Skole siden 1916.

JENNY ALMA JENSEN, Lærerinde, er født 1884 i Barrit Sogn, Vejle Amt, dimitteret fra Varde 1913, ansat som Forskolelærerinde ved Brande Skole siden 1914.

Døslund Skole er bygget 1883 og ombygget 1912 og 1928. Skolen er en 2-klas-
set Skole. Der er for Tiden ca. 60 Børn.

Askjær Skole er bygget 1903, Skolen er oprettet 1880. Den er en 4-klasset Skole.
Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Skærlund Skole er bygget 1900. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden
ca. 60 Børn.



J. C. KUDAHL,
Overlærer.



T. BUNDGAARD LASSEN
Lærer.



VERNER FISCHER
Lærer.

Ure Skole er bygget 1830. Den er 4-klasset. Skolen er meget gammel, hvornaar
den er blevet oprettet vides ikke med Bestemthed, men der har været 20 Lærere,
hvoraf den første var Lærer og Organist Niels Nielsen, der var ved Skolen indtil
1740. Ved Skolen er der for Tiden ca. 60 Børn.

Sandfeld Skole er bygget i 1884, ombygget 1925. Den er en 2-klasset Skole. Der
er for Tiden ca. 30 Børn.

Kærby Skole er bygget 1896 og ombygget 1917. Den er en 2-klasset Skole. Indtil
1918 var det kun en Vinterskole. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

KARL ANDERSEN, Enelærer, er født den 28. Oktober 1901 i Jelling, Vejle Amt,
dimitteret fra Jelling 1923, ansat som Enelærer ved Døslund Skole siden 1926.

VERNER FISCHER, Lærer, er født den 13. December 1893 i Klakring, dimitteret
fra Odense 1916, ansat som Førstelærer ved Askjær Skole siden 1921.

SIGRID FISCHER, Lærerinde ved Askjær Skole siden 1924.

HARALD BLOCH, Førstelærer, er født 1901 i Vejle Amt, dimitteret fra Silkeborg
1923, ansat som Førstelærer ved Skærlund Skole siden 1929.

MARGRETHE OLESEN, Forskolelærerinde, er født den 22. April 1898 i Nr. Nissum,
dimitteret fra Silkeborg, ansat som Forskolelærerinde ved Skærlund Skole siden 1919.

L. J. PEDERSEN, Lærer, er født den 23. Februar 1875 i Skaarup Sogn, Svend-
borg Amt, dimitteret fra Skaarup, ansat som Lærer ved Ure Skole siden 1903.

MARIE FRANDSEN, Forskolelærerinde, er født den 7. Januar 1895 i Thisted Amt,
dimitteret fra Hoven Kvindeseminarium 1919, ansat som Forskolelærerinde ved Ure
Forskole siden 1921.

M. BYE FALKHOLT, Lærer, er født den 23. April 1884 i Horsens, dimitteret fra
Rannum 1906, ansat som Lærer ved Sandfeld Skole siden 1923.

GEORG PEDERSEN, Lærer, er født den 27. Marts 1881 i Tem ved Silkeborg, di-
mitteret fra Vordingborg, ansat som Lærer ved Kærby Skole siden 1915.

Realskolen i Brande er oprettet af et Interessentskab med afdøde cand. theol. J.
Birkedal som Bestyrer, og denne drev Skolen for egen Regning fra 1916. I 1923 blev
der opført en ny Bygning. Interessentskabet ophævedes dog først i 1926, og dets

Bestyrelse afløstes af et Forældreraad, der bl. a. medvirker ved Uddeling af Fripladser. Formanden for Raadet er Provst A. C. Andersen, Brande. Skolen opnaede Ret til Afholdelse af Mellemskoleeksamen 1917 og Realeksamen 1918. Elevantallet var den 1. Marts 1932 80.

Folkebiblioteket i Brande, „Brande Sogns Læseforening“ — er ca. 100 Aar gammel, men har dog ikke i denne Aarrække uafbrudt været i Virksomhed. Flere Gange har det indstillet Driften, men er saa blevet oprettet paany, saaledes i 1865 og i 1916. I mange Aar blev Udlaanet passet af Jeppe Sivebæk og Hustru og da de var afgaaet ved Døden, blev Biblioteket flyttet til Afholdshjemmet. Her stod det nogle Aar og



Brande Sygehus.

blev saa godt som ikke benyttet, hvorfor nogle Medlemmer af den gamle Bestyrelse, M. Søndergaard, Mejeribestyrer Lassen, sammen med Mathias Kristensen, og Lærer Johs. Hansen, blev enige om at faa det flyttet og faa det i Virksomhed igen. Biblioteket blev nu flyttet til Præstegaarden, hvor Provst Nielsen havde oprettet en Læsestue. I 1922 blev det flyttet til Kommuneskolen, hvor det stod, til man i September 1924 fik de nuværende Lokaler — et Udlaanslokale og en Læsesal — i Teknisk Skole. Foruden



J. BIRKDAL
Realskolebestyrer.



C. G. WANTING
Stationsforstander.



I. P. L. MIDTGAARD
Sagfører.



CHR. P. MIDTGAARD
Sognefoged.



Brandure Mølle.

Læsesalens Haandbibliotek har Biblioteket nu en stor Bogbestand.

Siden Bibliotekets Nyoprettelse i 1916 har det som Formænd haft Lærer Johs. Hansen, 1916—28, og fra 1928 Lærer Bundgaard Lassen. I samme Tidsrum har det som Bibliotekarer haft Pastor Jensen, Pastor Lindegaard, Lærerinde, Fru Johanne Hansen, 1922—1931, og fra 1931 har Fru Lærerinde Karen Enevoldsen været Bibliotekar.

Brandure Mølle er oprettet 1840, den blev overtaget, efter at den havde været i mange forskellige Hænder, af Anton Petersen i 1882, og denne havde den til 1900, da Rasmus Nielsen overtog den. Møllen er den eneste Mølle i Vejle Amt, der er tækket med Straa.

Den ejes nu af Rasmus Nielsens Søn, der overtog den i 1931.

Brande Brugsforening. Ved Nytaarstid 1906 og i den forudgaaende Juletid var der ved private Sammenkomster bleven talt om at oprette en Brugsforening i Brande. Nogle Mænd paatog sig at samle Underskrifter, og den 23. Januar blev der saa holdt stiftende Generalforsamling. Til den første Bestyrelse valgtes A. Iversen, Vesterborg, Jens Math. Jensen, Grarup, A. P. Nielsen, Arevad, Andreas Nielsen, Skjærris, og Jens Chr. Johansen, Borup. Af disse er de tre førstnævnte endnu i Bestyrelsen, og A. Iversen har hele Tiden været Formand. Ogsaa de da valgte Revisorer, Mejeribestyrer A. Jensen, Brande, og Mejeribestyrer Fr. Lassen, Ure, har været Revisorer hele Tiden, men sidstnævnte døde pludselig lige før Regnskabet var revideret færdigt for 25 Aar. Efter Forhandling til flere Sider købte Foreningen en Ejendom. Foreningen



RASMUS NIELSEN.
Møllejer.



CHR. SØRENSEN,
Uddeler.



S. FRIIS,
Uddeler.



J. DUEDAL,
Bestyrerinde.

begyndte med 100 Medlemmer og havde en Omsætning paa 49,000 Kr. Omsætningen kulminerede i 1920 med 319,000 Kr. og havde i 1930 en samlet Omsætning paa 236,691,00, hvoraf 211,877 var Butiksvarer, og har nu 375 aktive Medlemmer. I 1923 blev Ejendommen ombygget, da der blev for lidt Plads i den gamle. Foreningen har nu 2 rummelige Butikker, en til Kolonial og en til Isenkram, samt tilsvarende god Kælder- og Lagerplads.

CHR. SØRENSEN, Uddeler, er født den 8. Februar 1896 i Kværkeby, Uddeler ved Brande Brugsforening siden 1919.

Brande Alderdomshjem er oprettet 1924. Der er Plads til 24 Beboere, det er et privat Hjem. Bestyrerinden er Jensine Duedal.

JENSINE DUEDAL, Bestyrerinde, er født den 16. Juni 1885, har været Bestyrerinde siden Hjemmets Oprettelse.

Brande Apotek er oprettet 1916 og aabnedes 1917. Det er oprettet af Apoteker Chr. A. Winding, der drev Apoteket til 1931, hvorefter det blev overtaget af Apoteker Emil Bang, der er født i Sorø 1878.

C. G. WANTING, Stationsforstander, er født 1870 i København, kom til Statsbanerne den 1. Juli 1891. Stationsforstander i Brande siden den 1. Januar 1930.

M. ANKERSEN, Postmester, er født den 25. August 1875 paa Fanø, Postmester i Holsted fra den 1. Marts 1926 til den 1. November 1931, siden da i Brande.

I. P. L. MIDTGAARD, Sagfører, er født 17. Marts 1903 i Brande som Søn af Sognefoged Midtgaard og Hustru, gift med Kristine Dagmar Knudsen, jur. Eksamen 1926, Fuldmægtig i Aarhus fra 1926 til 27, i Ringkøbing fra 27 til 29, siden Sagfører i Brande.

STEN HENRIKSEN, Sagfører, er født den 22. Maj 1895 i Fredericia som Søn af Manufakturhandler M. Henriksen, Student fra Fredericia 1915, jur. cand. 1921, Dommerfuldmægtig i Esbjerg og Hornslet fra 1921 til 1928, siden Sagfører i Brande.

CHR. P. MIDTGAARD, Sognefoged, er født den 16. September 1866 i Brande Sogn, har været Sognefoged i Brande Bydistrikt siden den 18. Marts 1921.

JULIE ERIKSEN, Distriktsjordemoder, er født den 21. December 1887 i Herning, Jordemodereksamen 1913—14, siden 1919 Distriktsjordemoder i Brande.

Brande Sogneraad bestaar af: Hotelejer Theodor Madsen, Formand, Lokomotivfører R. Bille, Landmand S. Husum, Landmand A. Nielsen, Landmand A. P. Nielsen, Landmand H. Chr. Nørgaard, Landmand P. M. Petersen, Lokomotivfører M. Rasmussen, Telegrafformand P. Rasmussen, og Banearbejder Jens Thorn.

SØNDER-OMME SOGN omgives af Blaaehøj og Filskov Sogne samt Ribe og Ringkøbing Amter.

I Sognet findes Byerne: Kirkeby, S. Omme Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus og Afholdshotel, A/S Sønder-Omme Bank, Andelsmejeri, Jernbanestation, Østerby med Kro, Skovsende med Forskole, Møbjærg, Bøvl med Skole, Lille Brande, Stakroge med Privatskole, Hotel, Afholdshotel, Andelselektricitetsværk, Jærnbanestation samt en Samling af Gaarde og Huse.

Sønder Omme har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 88. Lægd.



Sönder-Omme Skole.

Sönder-Omme Kirke bestaar af Kor og Skib samt et Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Korets og Skibets östlige Del er fra romansk Tid og er af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Korbuen og Norddören er bevarede, flere Vinduesesilmurede. Senere er Kirken undergaaet betydelige Forandringer. Skibet er forlængget mod Vest af Granitkvadre, og Taarnet er tilbygget af Granitkvadre og Mur-

sten, det sidste skyldes Fru Anna Grubbe til Juellingsholm. Senere ombyggedes de övre Partier af Skibets og Korets Mure med Mursten. Vaabenhuset er af Mursten fra nyere Tid. Altertavlen i Renæssancestil med et Maleri, forestillende Christus helbreder en blind, fra 1883. En romansk Granitfont samt en udskaaren Prædikestol fra 1596, skænket af Jens Juel til Juellingsholm. Under Koret er en muret Gravkælder for Ejerne af Juellingsholm. Kisterne er dog nedgravede paa Kirkegaarden.

Juellingsholm har Navn efter sine Ejere af Slægten Juel, Mogens J., död 1587, hans Sön Jens, död 1602, og dennes Sön Mogens, död 1646, hans Söster Vibeke ægtede Chrf. Friis, der ejede den. Hans Dötre Elisab. og Margr. Friis ejede den 1662. Førstnævnte ægtede Hans Rostrup, 1694 tilhörte den Johs. Jørgensen, hvis Sön Kancelliassessor Lars B. H. til Nörre Elkjær 1729 skødede J. med Tiende, Möllesk. og Gods for 5300 Rd. til Forpagter Claus Svitzer paa Frøstrup. Han kompletterede Gaarden, men stillede 1758 Ejendommen til Auktion. J. og J. Ml. köbtes da af Provst Ude Haar i Ölgod, död 1789, og John Christensen, död 1781, der 1759 delte Ejendommen saaledes at sidstnævnte fik $\frac{1}{3}$ af J. og førstnævnte Möllen og $\frac{1}{3}$ af Gaarden, som han 1762 skødede til sin Sön Hans Sev. H. 1774 skødede J. Christensen Halvparten af J. til sin Svigersön Hans Berntsen, hvis Enke Kirsten M. Johnsdatter 1807 skødede den til sin Sön, John Hansen, der 1826 köbte den anden Halvpart af J. for 1300 Rd. r. S. paa Auktion efter Niels N. Lindberg, der havde faaet den efter Christen Johnsen, til hvem den var kommet ved hans Faders Död. Før John Hansens Död 1846 deltes J. mellem hans Söner, H. Fr. H. og N. Teilgaard H., 1859 solgtes Gaarden til J. N. Horsböll, som 1884 afhændede den til sin Svigersön, C. F. Udbye, hvorefter hans Enke ejede den til 1905, da den overtoges af Sönnen K. K. H. Udbye. I 1914 foretoges betydelige Udstykninger. Den gamle Bygning over hvis Indgangsdör stod Juel'ernes og Friis'ernes Vaaben, laa lidt sydligere end den nuværende og den blev nedbrudt ca. 1770.

Sönder-Omme Skole er bygget 1884. I 1904 blev den udvidet med en ny Sidebygning, det er en 6-klasset Skole. Den første Lærer, man kender Navnet paa, var

Lærer Bloch, der var Lærer indtil 1874. Der er for Tiden ca. 175 Børn.

Kirkeby Skole er bygget 1877 og udvidet i 1908. Det er en 2-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 88 Børn.

Bøvl Skole er bygget 1915. Før den Tid holdtes der Skole i lejede Lokaler i en nærliggende Gaard. Det er en 2-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn.



Stakroge Skole.

KNUD OLESEN KNUDSEN, Førstelærer, er født den 19 Juli 1888 i Vejle Amt, dimmitteret fra Jelling 1909, ansat som Førstelærer ved Sønder-Omme Skole siden 1922.

SØREN SØRENSEN, Lærer, er født den 7. Januar 1900 i Aarhus Amt, dimmitteret fra Jelling 1921, ansat som Lærer ved Sønder-Omme Skole siden 1924.

GERDA HANSEN, Lærerinde, er født den 2. Juni 1901 i Skanderborg Amt, dimmitteret fra Silkeborg 1925, ansat som Lærerinde ved Sønder-Omme Skole siden 1926.

JOHANNES POULSEN, Lærer, er født i Odense Amt, dimmitteret fra Odense 1909, ansat som Lærer ved Kirkeby Skole siden 1925.

JEPPE DAHL NIELSEN, pens. Lærer, er født den 18. August 1859 i Ribe Amt, privat Uddannelse, ansat som Lærer ved Kirkeby Skole fra 1896 til 1908.

K. STAARUP FREDERIKSEN, Lærer, er født den 16. Februar 1895 i Viborg Amt, dimmitteret fra Haslev, ansat som Lærer ved Bøvl Skole siden 1928.

Sønder-Omme Gæstgivergaard er bygget omkring 1890. Dens første Ejer var Postkusk Chr. Sørensen, der havde den i 5 Aar, derefter fulgte Moustgaard fra 1895 til 1903, herefter Niels Poulsen, der havde den fra 1903 til 1930, og han anlagde Sønder-Omme Tivoli. Den nuværende Ejer er P. Bindesbøl.

PEDER CHRISTIANSEN, Dyrslæge, er født den 26. Oktober 1893 i Aalborg Amt,



K. O. KNUDSEN,
Førstelærer.



G. HANSEN,
Lærerinde.



H. KIÆR,
Sognefoged.



J. HANSEN,
Lærer.

Dyrlægeeksam. 1921, Dyrlæge i Lennum ved Sindal fra 1921 til 1923, derefter Dyrlæge i Sønder-Omme.

MARIE IVERSEN, Jordemoder, er født i 1870 i Ringkøbing Amt, Jordemodereksamen 1899, ansat som Distriktsjordemoder i Sønder-Omme siden 1903.

NIELS HENRIK ANDERSEN, Sognefoged, er født den 4. April 1879 i Ribe Amt, ansat som Sognefoged i Sønder-Omme siden 1925.

Medlemmer af Sønder-Omme Sogneraad er: Gaardejer Th. Kr. Therkelsen, Formand, Gaardejer O. Dejgaard Petersen, Købmand A. Chr. Christensen, Husmand Chr. J. Christensen, Baneformand M. Andersen og Rentier Th. Andersen.

FILSKOV-BLAAHØJ KOMMUNE består af Filskov og Blaaahøj Sogne. Filskov Sogn omgives af Blaaahøj og Ringive Sogn, Ribe Amt og Sønder-Omme Sogn. Blaaahøj Sogn omgives af Filskov og Sønder-Omme Sogne, Ringkøbing Amt, Brande, Give og Ringive Sogn.

I Filskov Sogn findes Byerne: Filskov med Kirke, Skole, Kro, Afholdshjem, Andelsmejeri, Jernbanestation samt en Samling af Gaarde og Huse, Hjortlund med Skole, Hjortlund Mark, Filskov Søndermark med Skole, Kolstrupgaard, Omvraa Søndermark, Marinebjærglund, Egebjerg, Trædemark.

I Blaaahøj Sogn findes Byerne: Blaaahøj med Kirke, Præstegaard, Skole, Kro, Afholdshjem, Brugsforening, Andelsmejeri, Blaaahøj Stationsby med Afholdshotel, Brugsforening, Jærnbanestation, Omvraa, Trællund med Skole, Hallundbæk med A S Jydske Kultørvfabrikker samt en Samling af Gaarde og Huse, Omvraa Nordby, Hallundbæk Mark, Ravlund, Lundager, Buelund.



J. JENSEN,
Præst.

Filskov har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 88. Lægd.

Blaahøj har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 88. Lægd.

Filskov Kirke ligger ca. 62 m Vest for det Sted, hvor den i „Ribe Oldemoder“



A. M. ANDERSEN,
Lærer.



K. JØRGENSEN,
Lærerinde.



E. REFER,
Lærer.



H. A. R. THOMSEN,
Lærer.

omtalte Østergaard Kirke har staaet ved Østergaard. Hvornaar den er nedbrudt vides ikke. Der fandtes i 1866 Spor af Kirkegaarden med mange Skeletter. Filskov Kirke er opført 1877, er cementpudset med Skifertag. Vinduerne er spidsbuede, der er intet Taarn. Kirkerummet er overdækket med Bræddeloft. Altartavlen med Kopi af C. Bloch, forestillende Christus og det lille Barn. Pulpitur med Orgel i Vestenden.



Filskov Station.

Blaahøj Kirke er opført 1877, er cementpudset og med Skifertag. Vinduerne er spidsbuede, der er intet Taarn. Kirkerummet er overdækket med Bræddeloft. Altartavlen med Kopi af A. Dorph, forestillende Martha og Maria. I Kirken findes en Kalk fra Hover Kirke.

JOHANNES JENSEN, Sognepræst, er født den 16. Juni 1867 i Ribe Amt, Embeds eksamen 1906, Præst i Amerika fra 1907 til 1919, Præst i Vejlbj-Sejlstrup, Hjørring Amt, fra 1920 til 1927, Sognepræst i Filskov-Blaahøj siden 1927.

Filskov Skole er bygget i 1913. Det er en 4-klaset Skole med 2 Lærerkræfter Der er for Tiden ca. 95 Børn.

Hjortilund Skole er bygget 1888, den er 2-klaset. Før den Tid var der lejede Lokaler. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Filskov Søndermark Skole er bygget 1923, før den Tid laa Skolen i Lille Brande, som nu hører til Sønder-Omme Sogn. Den er en 2-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Blaahøj Skole er bygget i 1926. Før den Tid var der kun een Skole i Sognet, og denne laa i Omvraa; da denne Skole brændte, blev Sognet delt i to Skoledistrikter, saaledes er der blevet en Skole i Trælund og en i Blaahøj. Der er for Tiden ca. 105 Børn.

Trælund Skole er bygget i 1926, den er en 4-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 90 Børn.

A. MICHAEL ANDERSEN, Førstelærer, er født den 16. Juli 1891 i Odense Amt, dimitteret fra Gjedved 1916, ansat som Førstelærer ved Filskov Skole siden 1921.

KAREN JØRGENSEN, Forskolelærerinde, er født den 13. Maj 1891 i Odense, dimitteret fra Odense 1913, ansat ved Filskov Skole siden 1922.

EJNAR REFER, Lærer, er født den 27. September 1881 i Aalborg Amt, dimitteret fra Rannum 1907, ansat ved Hjortilund Skole som Lærer siden 1913.

HERMANN AUGUST RIISBERG THOMSEN, Lærer, er født den 11. August 1888 i



Langelund Skole.

Sønder-Omme, dimitteret fra Skaarup 1917, ansat ved Filskov Søndermark Skole, som Lærer siden 1924.

BERTEL MOGENSEN, Førstelærer, er født den 4. Febr. 1886 i Ribe Amt, dimitteret fra Ribe 1909, ansat ved BlaaHøj Skole som Førstelærer siden 1910.

SIGNE NORGE, Forskolelærerin de

er født den 4. Januar 1885 i BlaaHøj Sogn, dimitteret fra Hoven Kvindeseminarium 1905, ansat ved BlaaHøj Skole som Pogelærerin de siden 1909.

E. HARTLEV, Førstelærer, er født den 5. Marts 1897 i Vejle Amt, dimitteret fra Silkeborg 1923, ansat ved Trælund Skole som Førstelærer siden 1928.

MARIE JENSEN, Lærerin de, er født den 10. Maj 1904 i Vejle Amt, dimitteret fra Vejle 1926, ansat ved Trælund Skole som Lærerin de siden 1928.

BlaaHøj Brugsforening er startet 1903. Der var ca. 40 Forbrugere, da den aabnede, der er nu 137. Omsætningen var i 1931 97,100 Kr. Formanden er Lærer B. Mogenssen, og siden 1922 har C. Asmussen været Brugsuddeler.

Hallundbæk Brugsforening er startet 1918 af ca. 40 Medlemmer, der er nu ca. 160. Omsætningen var i 1931 125,000 Kr. Formanden er Gaardejer R. Rasmussen, og siden 1918 har Thomas Jacobsen været Uddeler.

C. M. K. GOTTFREDSSEN, Stationsmester, er født den 7. Maj 1877 i Skjern, kom til Jernbanen den 1. April 1898, siden den 1. November 1917 Stationsmester i BlaaHøj.

M. SØRENSEN, Stationsmester, er født den 14. Juni 1874 i Ribe Amt, kom til Statsbanerne i 1898, Stationsmester i Agerbæk fra 1916—1928, siden da i Filskov som Stationsmester.



S. NORGE,
Lærerin de.



M. JENSEN,
Lærerin de.



C. ASMUSSEN,
Uddeler.



TH. JACOBSEN,
Uddeler.



C. M. K.
GOTTREDSSEN,
Stationsmester.

HANS CHRISTENSEN, Amsraadsmedlem, er født den 19. August 1879 i Hejnsvig Sogn, Ribe Amt. Sognefoged siden 1924, Amsraadsmedlem siden 1928.

Filskov-Blaahøj Sogneraad bestaar af: Gaardejer K. Christensen, Formand, Gaardejer A. Bauersgaard, Gaardejer H. Christensen, Gaardejer P. Egeskov Jensen, Gaardejer P. B. Guldbrandt, Gaardejer J. P. Jensen og Gaardejer P. H. Nissen.



H. CHRISTENSEN,
Amsraadsmedlem.

TØRRILD HERRED

begrænses mod Nord og Nordøst af Nørvang Herred, mod Sydøst af Holmans Herred, mod Syd af Jerlev Herred, fra hvilket det tildels skilles ved Vejle Aa og mod Vest af Ribe Amt.

Det samlede Areal udgør 32,064 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 13,000.

I Herredet findes følgende Sogne: Skibet, Bredsten, Gadbjerg, Lindeballe, Nørup, Randbøl, Jelling, Hover og Kollerup.

SKIBET SOGN omgives af Vejle Købstadsjorder, Hover, Jelling og Bredsten Sogne samt Jerlev Herred.

I Sognet findes Byerne: Skibet med Kirke, Afholdskro, Andelsmejeri, Jernbaneplass, Jennum med Skole og Brugsforening, Sælde med Skole og Præstegaard, Knapperup med Skole og Vandmølle, Nørre Vilstrup med Skole. Forsamlingshus, Brugsforening, Ru, samt en Samling af Gaarde og Huse og Hovedgaarden Haraldskær.

Skibet Sogn har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreders Vurderingskreds, Amtets 3, Folketingskreds, 1.



Haraldskær.

Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 441. søndre Lægd og 442. nordre Lægd.

Skibet Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus mod Syd og Sakristi ved Korets Nordside. Koret og den østlige Del af Skibet er fra romansk Tid og er af Fraadsten. Et Vindue er bevaret, Norddøren er tilmuret. I den senere Middelalder fik Koret Hvælving, vistnok samtidig forlængedes Skibet mod Vest, og Vaabehuset og Sakristiet opførtes. Altertavlen er i Rokokostil fra 1786, dog med Søjler fra en ældre Tavle, fra ca. 1600, og med Maleri af H. Agersnap forestillende Kvinderne ved Graven. Tillige findes der et Alterbordspanel med Foldeværk fra ca. 1550 samt en romansk Granitfont med Dobbeltløver og Ørn. En Prædikestol i ældre Renæssancestil. I Kirken er 2 Lysekroner, den ene er skænket af Chr. Linde og Hustru 1755, den anden af Sognefoged J. P. Sørensen.

Haraldskær ejedes 1432 af Niels Friis, som skal have faaet Gaarden med sin Hustru Ellen Moltke, senere tilhørte den deres Søn, Hr. Anders Friis, dennes Søn, Iver Friis, død 1557, og Sønesøn, Rigsraad Albert Friis, død 1601, af hvis Døtre Karen Friis ægtede Truid Bryske, der 1608 skrev sig til Haraldskær, men satte a sin Ejendom over Styr, medens Sophie Friis ægtede Frederik Munk til Krøgsgaard, der 1622 fik tildømt en Part i Haraldskær og s. A. købte en Part af sin Svigerinde, Fru Anne Friis, Enke efter Gert Rosenkrantz. Sophie Friis afkøbte Claus Spørre til S. Tanggaard en

Part i Haraldskær, der 1638 med Ravensbøl Ladegaard var 72 Tdr. H. Efter hendes Død ejedes den af hendes Børn m. fl. Sønnen Jørgen maatte for Gæld afstaa sin Part til Vincents Bille, der 1656 solgte den til Manderup Abildgaard, hvis Frue Helvig Arenfeldt samtidig afkøbte Jomfru Sophie Munk $\frac{1}{6}$ i Gaarden, hvorimod



Knabberup Skole.

dennes Søster Anne Munk 1677 skødede Størsteparten af Haraldskær med 6 Gaarde og Bol for 35,000 Rd. til Oberst Konrad von d. Brincken til Faarup, hans Børn skødede 1696 Haraldskær med Tiender og Bøndergods til deres Broder Godske v. d. B., efter hvem Haraldskær ved Auktion blev solgt for 16,250 Rd. til Major Pierre d. Andischon, der her anlagde flere Fabrikker. Paa Auktion efter ham 1751 købtes Haraldskær for 18,683 Rd. af Gerh. de Lichtenberg, som 1754 skødede Engelsholm, Keldkær og Haraldskær til Henrik de Lichtenberg til Bidstrup, der 1768 solgte Haraldskær til Major Ove Bernhardt v. Lüttichau, efter hvem Haraldskær paa Auktion 1781 købtes for 32,000 Rd. af Henrik Schmith i Dons, der 1788 fik kgl. Bevilling paa at sælge Godset med Forbehold af Hovedgaardens Frihed. Hans Enke Birg. Ravn ægtede 1794 Major S. L. Lautrup. Efter 1799 at have faaet Tilladelse til at udstykke Gaar-

den, skødede han denne for 68,500 Rd. til Johs Ditl. Rahr, fra hvem den 1822 ved Tvangsauktion kom for 12,500 Rbd. Sølv til Agent Nic. Nyholm, der havde ægtet Lautrups Enke. Han solgte den 1829 for 40,000 Rbd. til A. T. Schürte til Bygholm, der 1838 solgte den for 56,000 Rd. til D. Neergaard, som 1842 solgte den for 84,000 Rd. til C. A. Søltoft, der forbedrede Gaarden meget. Han solgte den 1871 for 160,000 Rd. til Løjtnant O. H. N. de Bang til Sparresholm, hvis Søn, Løjtnant N. C. D. H. de Bang arvede den. Et Par Aar før sin Død 1918 overdrog han den til sin Søn, Oluf de Bang, som 1916 solgte den til Fabrikant C. M. Hess i Vejle. Det sidste Bøndergods frasolgtes 1852-53. Hovedbygningens ældste Del er Vestfløjen, et grundmuret, nu kalket Hus af Munkesten i Krydsskifte over Granitkvadrosokkel, to Stokværk højt over den hvælvede Kælder. Paa Østsiden staar et firkantet Trappehus, hvori der ogsaa er Nedgang til Kælderen. Huset er sikkert opført i Slutningen af det 16. Aarhundrede af Albert Friis, hvis Vaaben findes paa en i øvre Stokværk fremdraget gammel Kamin med kalkmalede Dekorationer, men Taget og Gavlen er ændrede i det 18. Aarhundrede. Den ret lange Nordfløj og en mindre Østfløj er begge fra det 18. Aarhundrede og er gennemgribende ombygget 1917 med Egebindingsværk til Gaarden og Grundmur paa de ydre Sider, den nordre Længe har to, den østre et Stokværk. De gamle Grave er tilkastede 1852-53. Ladebygningerne flyttedes efter en Brand i 1740'ne længere mod Vest.

Jenum Skole er bygget 1877. Den er en 3-klasset Skole. For Tiden er der ca. 35 Børn.

Knabberup Skole er bygget 1877. Den er en 3-klasset Skole. Der er for Tiden 90 Børn.

Nørre Vilstrup Skole er bygget 1751 og restaureret 1885. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 80 Børn.

S. CHRISTIANSEN, Lærer, er født den 20. September 1892 i Lindby Sogn, dimitteret fra Vordingborg 1913, ansat ved Jenum Skole som Enelærer siden 1920.

AAGE LAURIDSEN, Lærer, er født 5. Juli 1898 i Hee, dimitteret fra Jelling, ansat ved Knabberup Skole som Lærer siden 1924.

HANS NICOLAISEN, Lærer, er født den 29. Januar 1910 i Skibet Sogn, dimitteret fra Jelling 1931, ansat som Vikar ved Knabberup Skole siden 1931.

DORTHEA KOED PEDERSEN, Lærerinde, er født den 3. Marts 1890 i Skibet Sogn, dimitteret fra Varde 1910, ansat som Pøgelærerinde ved Jenum og Knavstrup Skoler siden 1910.

CHR. M. CHRISTENSEN, Lærer, er født den 23. Marts 1884 i Randers Amt, dimitteret fra Gedved 1912, ansat som Lærer ved Nørre-Vilstrup Skole siden 1914.

Jenum Brugsforening er startet 1898, der er ca. 100 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 paa 52,000 Kr. Formanden er Gaardejer S. Kr. Sørensen, Brugsforeningens



A. LAURIDSEN,
Lærer.



H. NICOLAISEN,
Lærer.



D. KOED PEDERSEN,
Lærerinde.



CHR. M. CHRISTENSEN,
Lærer.



K. BUHL LAURSEN,
Uddeler.

Uddeler er K. Buhl Laursen, har været Uddeler ved Jennum Brugsforening siden 1931.

Nørre-Vilstrup Brugsforening er startet 1893, den tæller ca. 100 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 68,500 Kr. Formanden er Gaardejer P. Meyer, Brugsforeningens Uddeler er P. Petersen, der har været Brugsuddeler ved Nørre-Vilstrup Brugsforening siden 1899.

VICTOR MEYER, Sognefoged, er født den 1. Februar 1875, har siden 1927 været Sognefoged i Skibet Sogn.

Medlemmer af Skibet Sogneraad er: Chr. Johs. Hansen, Formand, Baneformand A. M. Hansen, Boelsmand I. C. Nielsen, Gaardejer A. Sørensen, Gaardejer P. Meyer, Smed C. Sørensen, Bygmeister O. Verner, Gaardejer A. Munch og Gaardejer V. Hendixen.

BREDSTEN SOGN omgives af Skibet, Jelling og Nørup Sogne samt Jerlev Herred.

I Sognet findes Byerne: Bredsten med Kirke og Præstegaard, Skole, Forskole, Teknisk Skole, Haandværkerforening, Andelsmejeri, Vandværk, Andelselektricitetsværk, Balle med Valgmenighedskirke, Præstebolig, Friskole, Brugsforening, Vandværk, Søskov, Ollerup, Bredstenlund, Ravning med Forskole, Brugsforening, Vandværk, Jern-



Bredsten Kirke.

banestation, Kærbøl-
ling med Forskole,
Fattighus, Brugsfore-
ning, Haraldskær Fa-
brik, Privatskole,
Brugsforening, Jern-
banestation samt en
Samling af Gaarde
og Huse.

Bredsten har Ting-
sted i Vejle og hører
under Vejle Købstads
Rets- og Politikreds,
Vejle Amtstuedistrikt,
Vejle Læge- og Skat-
tekreds, Tørrild-Jerlev
HerredersVurderings-
kreds, Amtets 3. Fol-
ketingskreds, 1. For-
ligskreds og 4. Ud-
skrivningskreds, Lægd
452. søndre og 453.
nordre.

Bredsten Kirke er
indviet til Vor Frue,
og bestaar af Kor og

Skib, Taarn mod Vest samt Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og af Fraadsten og røde Munkesten. Syddøren og Korbuen er bevaret. Senere tilføjedes Taarnet, hvis hvælvede Underrum har Rundbue ind til Skibet af røde Munkesten. I 1738-39 lod Etatsraad Lichtenberg Kirken restaurere, Taarnet fik et højt Spir. Vaabenhuset tilføjedes vistnok ogsaa dengang. Koret fik en svungen Gavl, og de nuværende Hvælvinger indbyggedes i Skib og Kor. Fra samme Lejlighed stammer Altartavlen, der forestiller Jesus og Synderinden, og Prædikestolen begge i Rokokostil. Et Altertæppe fra 1651, nu ophængt paa Korets Nordvæg. Det tidligere Alterbillede, forestillende den korsfæstede, hænger ligeledes i Koret. Tillige findes der i Kirken en romansk Granitfont. I Vaabenhuset er indsat en Ligsten over H. S. Stenstrup til Keldkær og Hustru.



CHR. A. RAASCHOU
Præst.

Balle Valgmenighedskirke er opført 1884 og indviet 1885. Den er af røde Mursten som en Rundkirke i Korsform med Taarn og Spir paa Kirkens Midte.

CHR. ANTON RAASCHOU, Sognepræst, er født den 6. Marts 1895 i Bangsbostrand, gift med cand. med. Ellen Holdt, Student 1916, cand. theol. 1922, Sognepræst i Galtrup-Øster Jølby 1922, Sognepræst i Lødderup-Elsø 1926, Sognepræst i Bredsten siden 1929.

Keldkær. I 1387 tilhørte Keldkær to Brødre af Slægten Panter, Anders Pedersen af Svanholm og Johs. Pedersen af Hege-dorp, der da pantsatte den til Jacob Villesen, som skrev sig til den 1406. Den maa dog atter være bleven indløst, thi næste Ejer var Johs. Pedersens Søn, Laur. Jensen, hvis Enke Mette Peders-datter efter hans Død først var gift med Ejler Hardenberg og derefter med Hr. Engelbrecht Albrechtsen. Af hans Børn var Sønnen Hr. Albrecht Albrechtsen, Datteren Grete samt Datteren Karen Albrechtsdatter alle lodtagne i Gaarden, der dog 1532 synes helt at have tilhørt Mog. Gøye, men da var den delt i to Gaarde. Fru Kirsten Ulfstand maatte ved et 1549 afsluttet Forlig afstaa Keldkær til Hr. Mogens Gøyes Dattersøn, den bekendte Peder Oxe. Han mageskiftede 1574 de to Gaarde til Kronen, som 1578 mageskiftede dem til Laur. Skram til Hastrup, hvis Datter Lisbeth S. var gift med Rigsraad Henrik Below til Spøttrup. Deres Datter Sophie Below havde med Chr. Thott til Boltinggaard Sønnen Henrik Thott, der 1651 og 1662 ejede Keldkær, 1671 ejedes Keldkær af Sivert Lützwow, der 1674 fik den anerkendt som adelig Sædegaard, 1688 af Augustinus Lützwow, 1691 af Asmus Augustus Lützwow, der 1694 skødede Keldkær til Forpagter paa Keldkær Gøde Hansen, hvis Enke 1718 paa Auktion solgte Keldkær med Mølle og Huse for 2400 Rd. til Krigsraad Hans Folsach, der 1731 solgte Keldkær til Gerhard Hansen Lichtenberg til Engelsholm. Han skødede 1754 Engelsholm og Keldkær m. m. til sin Svigersøn, Christen Linde, som 1767 skødede Keldkær med Engelsholm m. m. til sin Svoger, Justitsraad Hans Henrik de Lichtenberg til Bidstrup. Denne skødede 1770 Keldkær med Tiender, Kirkegods og Bøndergods for 33,500 Rd. til Hans Severin Stenstrup, han fik 1772 kgl. Bevilling paa at besidde Keldkær med adelig Rettighed og 1792 Tilladelse til at udparcellere den Hans Datter Gedske ægtede 1787 Laurids Ammitzbøl til Marsvinlund, som 1797 købte Keldkær af sin Svigerfader for 28,000 Rd. Efter at have frasolgt Godset afhændede han 1812 Gaarden m. m. for 110,000 Rd. og 20 Dukater til Brigader Hallings Enke paa Pedersholm, efter hvis Død 1817 Sønnen, Ritmester Hans H. G. H. solgte den 1818

til Thomas Godt til Slumstrup, død 1825, hvis Enke Sinnet Thagmos solgte den til Søsteren Thomasine Chathrine G., der samme Aar ægtede Sognepræst H. H. Wolgehagen, død 1870; efter Enkens Død 1885 gik Arvingerne fra Arv og Gæld, hvorefter Keldkær ved Tvangsauktion overtoges af Landmandsbanken, der solgte den samme Aar for ca. 150,000 Kr. til Boghandler H. Jensen, Odense, og han overdrog den 1886 til sine Svogre N. Hansen og J. Rasmussen, fra hvem den 1911 kom til I. A. Hjort. 1917 købtes den af Ejendomshandler Salling og 1920 af A/S Vingsted Fabrikker. 1921 kom den til A. Andersen, Kjeldal, død 1924. Hovedbygningen, der før var af Bindingsværk, er opført af Stenstrup 1870 og nu grundmuret, et Stokværk høj med Kvistgavle. Udbygningerne er opførte af Grundmur, efter at de ældre af Bindingsværk var brændte 1891. Udbygningerne brændte igen 1924.

Bredsten Skole er bygget 1839, den er en 3-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 140 Børn.

Balle Friskole er bygget 1867, den er en 3-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn. Kærbølling Forskole er bygget 1918. Der er ca. 20 Børn.

Haraldskær Privatskole er startet 1881, den er en 2-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 30 Børn.

M. JENSEN SIMMING, Lærer, er født den 25. Marts 1882, dimitteret fra Jelling 1903, ansat som Lærer ved Balle Friskole siden 1906.

KRISTINE BRAMMING, Lærerinde, er født den 21. November 1899, dimitteret fra Silkeborg, ansat ved Kærbølling Forskole som Lærerinde siden 1929.

CARLA PETERSEN, Lærerinde, er født den 2. Januar 1907, dimitteret fra Gedved 1927, ansat ved Haraldskær Skole som Lærerinde siden 1930.

MARGRETHE JENSEN, Lærerinde, er født den 14. Maj 1882, dimitteret fra Hoven Kvindeseminarium, ansat ved Ravning Forskole som Pøgelærerinde siden 1920.

Balle Brugsforening er startet 1868 og er Landets tredjeældste Brugsforening. Til at begynde med sorterede Ravning og Kærbølling m. fl. herunder, men disse er nu fraskilte, da der nu er kommet Brugsforeninger i disse Distrikter. Brugsforeningen tæller ca. 160 Medlemmer. Omsætningen var 1931 paa 121,000 Kr. Formanden er

Gaardejer J. Laursen. Ved Brugsforeningen er ansat en Uddeler. Brugsuddeler P. H. Pedersen har været ved Balle Brugsforening siden 1929.

Kærbølling Brugsforening er startet 1907, der er nu ca. 110 Medlemmer. Omsætningen var for Butiksvarer 73,630 Kr. og Foderstoffer 105,000 Kr. Formanden for Brugsforeningen er Gaardejer Karl Olesen. Brugsforeningens Uddeler er Hede-gaard Christensen.



H. PEDERSEN,
Uddeler.



S. NIELSEN,
Uddeler.

Haraldskær Brugsforening er startet 1908, der er ca. 45 Medlemmer. Omsætningen var 1931 paa 25,000 Kr. Formanden for Brugsforeningen er Stationsmester M. C. Nielsen. Brugsforeningens Uddeler er H. Pedersen, der har været der siden 1925.

Ravning Brugsforening er startet 1906. Den begyndte med 38 Medlemmer, der er nu 94. Omsætningen i 1931 var 64,000 Kr. Formanden for Brugsforeningen er Gaardejer K. Anthonsen. Brugsforeningens Uddeler er S. Nielsen, der har været der siden 1927.



K. POULSEN,
Bestyrerinde.

Haraldskær Plejehjem er oprettet den 1. August 1931 af Fru Kirstine Poulsen. Der er Plads til ca. 20 Beboere. Hjemmet modtager baade mandlige og kvindelige Pensionærer. Hjemmet ligger smukt i det naturskønne Haraldskær. Dets Bestyrerinde er Fru K. Poulsen.

MARIA KJÆR, Distriktsjordemoder, er født den 13. Oktober 1878 i Erritsø, Jordemodereksamen 1908, ansat som Distriktsjordemoder i Bredsten siden 1919.

KNUD A. KNUDSEN, Sognefoged er født den 12. Januar 1866 i Ravning, Sogneraadformand fra 1913 til 1928, ansat som Sognefoged siden 1923.

Medlemmer af Bredsten Sogneraad er: Gaardejer Kristen Bruun, Formand, Gaardejer Henrik Christensen, Rentier Knud A. Christensen, Gaardejer Jeppe Olesen, Husmand Kr. Johansen, Gaardejer Laust Lauridsen, Mejerist L. Johs. Jensen, Gaardejer Niels Poulsen, Husmand Laurits Jensen.

GADBJÆRG SOGN omgives af Lindeballe, Nørup og Jelling Sogne samt Nørvang Herred.

I Sognet findes Byerne Gadbjerg med Kirke, Præstegaard, Skole, Kro, Brugsforening, Elektricitetsværk, Jernbanestation, Smidstrup med Skole og Andelsmejeri, Toft-høj med Skole, Kuldbjærg, Tøsbjerg med Kro, Rostrup med Skole og en Samling af Gaarde og Huse samt Hovedgaarden Store-Revstrup.

Gadbjerg Sogn har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikkreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 447. Lægd.

Gadbjerg Kirke er indviet til Sct. Laurentius. Den bestaar af Skib og Kor samt Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Skib og Kor, med fladt Loft, er fra ro-



Store Revstrup.

mansk Tid af Granitkvadre og Fraadsten. Paa Skibets Nordside er den østlige Del af Fraadsten, den vestlige af Granitkvadre. Norddøren og et Vindue ses filmurede. Senere ommuredes Koret delvis med Munkesten. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, hvis

hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet og Vaabenhuset. 1785 lod Claus Tommerup Taarnet gøre lavere og Kirkens Blytag nedtage. Under Restaureringsar-

bejder i 1907 styrtede Korbuen og Triumfgavlen sammen. Forinden var funden Spor af romanske Kalkmalerier paa Korbuens Underside. Altertavlen er fra ca. 1600 med nyere Maleri forestillende Nadveren, Kopi af Leonardo da Vinci. Der findes tillige i Kirken en romansk Granitfont med udskaaen Himmel fra 1643. En ny Prædikestol. Stolegavle fra ca. 1600 med Herman Juels til Revstrup og Fru Maren Juels Fædre- og Mødre-Vaaben. Ved Koret har ifølge Danske Atlas været et Gravkapel for Ejerne af Revstrup. Klokken er fra 1518 med Sct. Franciscus Navn og skal stamme fra Graabrødrekirken i Odense.

Store-Revstrup blev 1426 af Jes Knudsen skødet til Albert Jensen. Af flg. Ejere kendes Erik Vestni 1474, hvis Datter Maren blev gift med Rasmus Skade til Skobling, som 1525 og 1537 nævnes til Revstrup, dennes Søn og Svigersøn Niels Madsen, hvis Børn antog Navnet Skade, nævnes begge til Revstrup i Tiden 1537-58, men der var flere Partsejere i Gaarden, thi Erik Vestinis Datter Anne var blevet gift med Palle Juel til Laage, hvis Søn Peder Juel havde Part i Revstrup, hans Fættersøn Herman Juel til Aabjerg nævnes 1595 til Revstrup, dennes Datter Christences tredje Mand Knud Gyldenstjerne til N.-Vosborg solgte 1626 Revstrup til Chr. Gersdorff, som 1627 afhændede den til Caspar G., der 1640 solgte Gaarden til Laurids Ebbesen. Dennes Enke, Fru Sophie Staverskov til Spøttrup afstod Revstrup til sin Datter af første Ægteskab, Magdalene Kruse, der ægtede Herman Kaas, efter hvis Død 1658 Gaarden led meget i Svenskekrigen. 1664 fik en af hendes Kreditorer, Oberstløjtnant Diderik Blome, gift med hendes Mands Søster Dorte Kaas, Revstrup, som hans Søn Kaptajn Kaj Blomes Enke Mette v. d. Brincken bragte til sin anden Mand Hofjægermester, Etatsraad Jochum Chr. v. Zepelin, der 1722 solgte Revstrup til Byfoged Laur. Ammitz-bølls Enke Cathr. Iversdatter. Erritzøe, som 1731 ægtede Hans Marcussen til Rask, som 1732 skødede Revstrup for 12,160 Rd. til Kancelliraad August Chr. Paulsen, hvis Enke Marie Margrethe Bachman 1753 bragte den til sin anden Mand, Overauditor Søren Sejdelin, som 1755 skødede Revstrup med Sønderstihoved, Tiender og Gods for 19,720 Rd. til Birkedommer Lars Thistrup, hvis Enke Soph. Am. Bagge 1761 ægtede cand. theol. Niels Hurtigkarl. 1772 lod Hans Severin Steenstrup til Keldkær som Udlægshaver Revstrup bortsælge ved en Auktion for 24,520 Rd. til Oberstløjtnant Ulr. Ad. de Trappaud, der 1777 skødede Revstrup for 31,200 Rd. til Malte Chr. Friis til Donneruplund, som gjorde Opbud 1781, hvorefter Revstrup 1783 af hans Bo blev skødet for 26,200 Rd. til hans Svigersøn Mogens Lottrup til Lynderupgaard, som samme Aar skødede Revstrup for 26,987 Rd. til Claus Tommerup Henriksen, der 1786 fik kgl. Bevilling paa at sælge Godset og 1790 Tilladelse til at udparcellere Gaarden, hvorpaa han samme Aar skødede Revstrup for 15,900 Rd. til sin Søn Niels Tommerup Henriksen, han skødede 1794 Revstrup for 15,500 Rd. til Hans Andr. Tørsleff, som 1798 skødede Revstrup for 10,000 Rd. til Hans Clausen, der 1804 skødede den til C. C. Zander, han skødede den 1809 til Købmand P. Chr. Berg, som 1811 skødede den til J. Sehested, der 1815 afhændede den til Alex Krøll. Han mageskiftede 1816 Revstrup til J. H. Hviid, men inden han fik Skøde, blev Gaarden stillet til Tvangsauktion af J. Sehested, som selv købte den for 8700 Rbd. r. S. 1830 blev Revstrup paa Tvangsauktion hos ham købt for 4800 Rbd. Sedler af H. Godt, som 1864 solgte den for 35,000 Rd. til Seerup. 1869 blev den ved Tvangsauktion overtaget af en Udlægshaver og 1871 af Mægler C. Thisted solgt til Kaptajn R. Andersen, som 1872 afhændede den til L. E. Munch fra Bornholm, der 1874 solgte den for 45,600 Rd. til L. Larsen. Han solgte den 1875 til Paul Olsen, fra hvem den overtoges af en Kreditforening, som 1888 afhændede den med Avlsgaarden Havregaard for 80,000 Kr. til O. A. R.

Fenøe, som 1904 solgte den til Godsforvalter Friis, Bækkeskov, og Mejeriejer Jensen, Brøderup. Snart efter kom den til Joh. Andersen, derefter E. Schou. Hovedbygningen er nu enfløjet, før var den trefløjet.

Gadbjerg Skole er bygget 1868 samt en Forskole 1907. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 80 Børn.



Gadbjerg Skole.

Smidstrup Skole er bygget 1877 samt en Forskole, som er bygget 1911. Skolen er 4-klasset, og der er for Tiden ca. 45 Børn.

Tofthøj Skole er bygget 1875, den er 4-klasset. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Rostrup Skole er bygget ca. 1890, hvor en Lærer fra Nørskov besøgte Skolen hveranden Dag, dette vedvarede indtil 1916, da der blev oprettet et

Enelærerembede. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 25 Børn.

NIELS PEDER JENSEN RODE, Førstelærer, er født den 20. April 1889 i Ikast Sogn, dimitteret fra Silkeborg 1910, ansat ved Gadbjerg Skole som Førstelærer siden 1916.

MANNA JENSEN, Lærerinde, er født den 14. Maj 1885 i Jelling, dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium, ansat ved Gadbjerg Skole som Forskolelærerinde siden 1916.

ALFRED ERNØ, Førstelærer, er født den 29. Juni 1901 i Herning, dimitteret fra Jelling 1922, ansat ved Smidstrup Skole som Førstelærer siden 1927.

KAREN KRISTENSEN, Lærerinde, er født den 20. September 1906 i Aarhus Amt, dimitteret fra Silkeborg 1928, ansat ved Smidstrup Skole som Forskolelærerinde siden 1931.

INGVARD MADSEN, Førstelærer, er født den 22. Januar 1888 i Ølsted Sogn, di-



M. JENSEN,
Stationsmester.



N. J. P. RODE,
Førstelærer.



M. JENSEN,
Lærerinde.



A. ERNØ.
Førstelærer.

mitteret fra Gedved 1912, ansat ved Tofthøj Skole som Førstelærer siden 1915.

ANNA SKAARUP, Lærerinde, er født den 21. Februar 1885 i Aalborg Amt, dimitteret fra Odense 1910, ansat ved Tofthøj Skole som Forskolelærerinde siden 1915.

E. K. PEDERSEN, Lærer, er født den 11. Februar 1885 i Grejs Sogn, dimitteret fra Gedved 1907, ansat ved Rostrup Skole som Lærer siden 1908.

Gadbjerg Brugsforening er startet den 17. Maj 1888. Der ca. 250 Medlemmer. Omsætningen var 1931 175,000 Kr. Formanden er Gaardejer S. J. Sørensen. Uddele-



A. SKAARUP,
Lærerinde.



P. BJERGGAARD,
Uddeler.



E. K. PEDERSEN,
Lærer.

ren er Peder Bierggaard, som har været Uddeler ved Gadbjerg Brugsforening siden 1923.

J. MICHAELSEN, Dyr læge, er født den 18. September 1887, Dylægeeksamen 1913, Dyr læge i Gjesten og i Sønderjylland i 8 Aar, Dyr læge i Gadbjerg siden 1928.

M. JENSEN, Stationsmester, er født den 9. Oktober 1874 i Randers Amt, kom til Jernbanen 1897, Stationsmester i Gadbjerg siden December 1918.

Medlemmer af Gadbjerg Sogneraad er: Gaardejer N. P. Nielsen-Østergaard, Formand, Manufakturhandler A. Sørensen, Gaardejer K. Jacobsen, Gaardejer J. P. Jensen, Gaardejer O. M. Hansen, Gaardejer S. Kr. Sørensen og Gaardejer K. Jacobsen.

LINDEBALLE SOGN omgives af Gadbjerg, Nørup og Randbøl Sogne samt Ribe Amt og Nørvang Herred.

I Sognet findes Byerne: Lindeballe med Kirke og Skole, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Nørskov med Skole, Gødsbøl, Aast med Skole og Brugsforening, Andelsmejeri og en Samling af Gaarde og Huse, Grønbjerg, Bindesbøl, Amlund, Gødsbølmark og Brændegaarde.

Lindeballe har Tingsted i Give og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Nørvang Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 4. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 448. Lægd.

Lindeballe Kirke bestaar af Kor, Skib og Taarn samt Vaabenhus mod Nord. Kor og Skib er opført i romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Norddøren benyttes endnu, flere Vinduer ses tilmurede. I den senere Middelalder er Murene for en væsentlig Del ommurede med Munkesten. Koret har tidligere været overhvælvet, nu har baade Kor og Skib fladt gibset Loft. Vaabenhuset er vistnok fra det 16. Aarhundrede. Taarnet er opført 1924 og bekostet af Beboerne. En Allertavle i

Renæssancestil med et Maleri forestillende Christus velsigner de smaa Børn. Tillige findes i Kirken en romansk Graniifont med Rebsnoninger samt en Prædikestol i Renæssancestil.

Den sydligste Halvdel af Lindeballle Sogn udgør Aast Skoledistrikt. I den nordligste Del af dette findes en smuk Bøgeskov, der skal være Danmarks vestligste, og mod Syd findes en Del Hedeflade med enkelte Bakker. Den midterste Del af Distriktet udgør den tættest bebyggede Del, og her laa omkring 1325 Aast Kirke, den er gaaet til Grunde i Tiden efter den sorte Død 1548–50. Rimeligvis er Stedets Befolkning død ud. Af Kirken, der har ligget paa en lille Høj bagved den nuværende „Aastgaard“, findes endnu Ruiner. Pladsen er nu omgivet af Hegn og fredlyst. Iøvrigt er Egnen ikke uden historisk Interesse. Man har saaledes flere Steder gjort ikke ubetydelige Fund af Oldsager og andre Minder saavel fra Broncealderen, f. Eks. i „Firehøjene“, hvor man har fundet en Armring af Guld, Bronzegegenstande, Stenhamre m. m. I den største af disse Høje skal den fra vort Fædrelands Sagnhistorie bekendte Kong Amlæt ligge begravet, og ifølge et gammelt Sagn har den gamle Gaard Amlund oprindelig været en Kongsgaard. Flere Lærde mener, at Navnene Amlund og Amlæt har Forbindelse med hinanden.

Gaarden Amlund er meget gammel og fra den skal — efter hvad der fortælles — være udgaaet flere „kloge“ Mænd og Kvinder, hos hvem Beboerne her paa Egnen har søgt Raad og Oplysning om mange Ting i fordums Dage. Nævnes bør saaledes den i forrige Aarhundrede kendte Hans Amlund, hvem Folk ogsaa kaldte Hans den Gode, fordi han helst kun brugte sin Klogskab til at gøre godt. Lignende Evner som Hans Amlund havde ogsaa hans Søster Anne Trøglborg samt Broderen Niels. Disse tre Søkende var født i Gaarden Amlund, der tidligere har haft en meget stor Udstrækning, flere Kilometer til hver Side af Gaarden.

Naar man en smuk Sommerdag tager en Tur ud til „Firehøjene“, vil man her se et smukt Skue, idet Lyngen breder sit Tæppe ud til alle Sider, og man mærker rigtigt, at man er paa den vilde Hede. Men lad os tænke os 100 Aar tilbage i Tiden, da var her endnu mere Lyng til alle Sider og langt til Gaarde og Huse. Herude gik altsaa den lille Hjordspige fra Amlundgaard helt alene Dagen lang og vogtede Faarene fra denne Gaard, som ligger 3 Kilometer borte og ses langt ude i Horisonten. Nu er her ikke mere saa langt til beboede Steder. Vi ser nu flere Ejendomme her omkring, de er opført paa Jord, der er skilt fra Amlundgaard, og hvor der før var Hede, ses nu flere Steder frugtbart Agerlønd. Man kommer uvilkaarligt til at tænke paa Dalgas Rettesnor: „Hvad udad tabtes, bør indad vindes“. Dog maa man indrømme, at her kunde være Plads til endnu mange flere Mennesker; thi paa den kraftige Lyng kan man se, at Jordbunden er ikke helt ringe.



R. MORTENSEN,
Lærer.



H. H. HANSEN,
Lærer.



L. P. L. LUNDSFRYD,
Førstelærer.



A. JENSEN,
Lærerinde.

I ældgamle Dage boede paa Lundenæs i Aast en Konge, som kom i Strid med den gamle Konge Rand i Randbøl. Kongen paa Lundenæs drog med sine Folk frem mod Kong Rand, og i en Skov huggede førstnævntes Folk grønne Grene af Træerne og tog dem med sig, saa hele Hæren kom til at ligne en vandrende Skov. Ved denne List nærmede de sig i en taaget Morgenstund ubemærket Stedet, hvor Kong Rand havde forskanset sig: i en Dal Nord for Randbøl, som endnu kaldes Kongsdalen, og overrumplede ham. Rand led her et fuldstændigt Nederlag og fik selv i Kampen sit Banesaar. Han ligger begravet i en Høj paa Randbøl Kirkegaard lige Nord for Kirken, men hans Folk jordedes i de mange Høje, der er lige Nord for Randbøl. Efter Kong Rand fik Randbøl sit Navn.

Lindeballe Skole. Den første Skole i Lindeballe blev bygget 1741 af Ejeren paa Engelsholm. Den nuværende er bygget 1920. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Nørreskov Skole er bygget 1881. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn.

Aast Skole er bygget 1903. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn.

RASMUS MORTENSEN, Lærer, er født den 28. Marts 1884 i Viborg Amt, dimitteret fra Silkeborg 1906, ansat ved Lindeballe Skole som Lærer siden 1907.

H. H. HANSEN, Lærer, er født den 23. August 1879 i Ringive Sogn, dimitteret fra Silkeborg 1906, ansat ved Nørreskov Skole som Lærer siden 1908.

LARS PETER LARSEN LUNDSFRYD, Førstelærer, er født den 22. Maj 1892 i Svendborg Amt, dimitteret fra Odense 1913, ansat ved Aast Skole som Førstelærer siden 1925.

ANNA JENSEN, Lærerinde, er født den 22. December 1884 i Ribe Amt, dimitteret fra København 1907, ansat ved Aast Skole som Forskolelærerinde siden 1922.



J. GRØN,
Distriktsjordemoder.

Aast Brugsforening er startet 1907. Omsætningen var 1931

ca. 90,000 Kr. Formanden er Gaardejer P. Enevoldsen. Brugsforeningens Uddeler er Alfred Paaskesen, som har været Uddeler siden 1922.

JENNY GRØN, Distriktsjordemoder, er født den 18. September 1902 i Jelling Sogn, Jordemodereksamen 1927, ansat i Lindeballe Sogn siden 1927 som Distriktsjordemoder, fra 1. April 1933 ansat i Hedensted.

Medlemmer af Lindeballe Sogneraad er: H. J. H. Amlund, Formand, Forpagter J. J. Jensen, Mejeribestyrer M. Jensen, Gaardejer P. Laursen og Husmand P. J. Petersen.

NØRUP SOGN omgives af Randbøl Sogn, Lindeballe Sogn, Gadbjerg, Jelling og Bredsten Sogne samt Jerlev Herred.

I Sognet findes Byerne: Nørup med Kirke og Skole, Præstegaard, Spare- og Laanekasse, Kro, Brugsforening, Andelsmejeri, Vandværk, Gøding Huse, Mørup med Skole, Førstballe, Sødover, Gammelby med Skole og Brugsforening, Tørrild, Trolle-
rup, Store-Lime med Skole og Brugsforening, Vandværk, Lille-Lime, Limskov med Skole og Brugsforening, Jernbanestation, Smaakær med en Samling af Gaarde og Huse, Søgaard, Engelsholm Mark, Nørupdal, Gøding-Hegn, Store-Lime Østermark,

Gøding Mølle og Elektricitetsværk, Brugsforening samt Hovedgaarden Engelsholm.

Nørup har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Tørrild-Jerlev

Herreders Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 449. nordre og 450. søndre Lægd.

Nørup Kirke er højt og smukt beliggende. Det er en anselig Kirke, som bestaar af Kor og Skib, et Taarn mod Vest, Kapel

paa Korets Nordside og Vaabenus mod Syd. Skib og Kor er fra romansk Tid af Granitkvadre paa profileret Dobbeltsoffel. Murenes øvre Halvdel er senere ommuret med smaa Mursten. I den seneste Middelalder tilføjedes Taarnet, hvis hvælvede Undertrum har Spidsbue ind til Skibet af Munkesten. 1621 lod Fru Margrethe Lange til Engelsholm Kapellet med Hvælvning opføre af Granitkvadre og Munkesten og Hvælvning indbygge i Koret. 1733 lod Gerh. de Lichtenberg foretage en større Ombygning, ved hvilken Skibet fik Hvælvning, Taarnet Spir, og det hvælvede Vaabenus opførtes. Tillige findes der en Altertavle og en Prædikestol, en Døbefont med Himmel over. Stolestaderne samt andet Snitværk er i rig Barokstil, bekostet af ovennævnte Lichtenberg 1732. Paa Skibets Nordside findes en Herskabsstol, ligeledes fra det 18. Aarhundrede, med særlig Opgang gennem en lille Halvtagsbygning. I Skibets Vestende er et Pulpitur. I Kapellet er en udmærket velbevaret Ligsten over Jens Kaas til Vorgaard, død 1579, og Hustru, Margrethe Lange. I Skibet en Mindetavle over Christen de Linde, død 1790, med Hustru, Fru Gedske de Lichtenberg, død 1766.



Nørup Kirke.

SIGURD PETERSEN, Sognepræst, er født den 22. September 1897 i Vejle Amt, Student 1915, Embedseksamen 1921, Sognepræst i Nørup siden 1926.

Engelsholm. Denne Hovedgaard har en smuk Beliggenhed ved Søen af samme Navn, er grundmuret og bestaar af en stor toetages Hovedbygning, opført 1592 af Knud Brahe og efter Sigende bygget efter en Tegning af hans Broder, den berømte Thyge Brahe. Den har høje, hvælvede Kældere og i hvert af sine fire Hjørner et Taarn med Kupler og Spir, som giver Bygningen et pragtfuldt Udseende. Gaarden har en Have i gammel fransk Stil og har tidligere været omgivet af Grave, hvilket endnu er Tilfældet med selve Hovedbygningen. Den er en af de ældste



S. PETERSEN
Sognepræst.

og mærkeligste Herregaarde i denne Del af Landet. Fra Midten af 15de til langt ind i første Halvdel af det 18de Aarhundrede tilhørte Engelsholm de tre berømte, adelige Familier Rosenkrands, Lange og Brahe, og kom ved Giftermaal fra den ene til den anden. Allerede 1392 nævnes Engelsholm som solgt til den rige Henneke Limbek, senere tilhørte denne Gaard Kongen, som 1458 bortbyttede den til Ridder Temme Niels Rosenkrands til Steensballegaard. Efter hans Søn, der ejede Gaarden i over 50 Aar, og efter hans Hustru, som endnu levede i 1528, tilfaldt Gaarden deres Datter, Begge Rosenkrands, der ægtede Erik Nielsen Lange og saaledes bragte den over til denne Familie. Den næste Ejer var deres Søn, og derefter deres Sønnesøn



Engelsholm i ældre Dage.

Erik Eriksen Lange den Yngre, den bekendte Alchymist, som ved sin Iver i denne Retning tilsatte sin Formue. Han tog tilsidst sit Ophold i Udlandet, giftede sig der med Tyge Brahes for sin Lærdom bekendte Søster Sophie, som fulgte ham og delte hans Fattigdom og døde i Prag ligesom sin berømte Svoger. Han ejede fra Begyndelsen af Engelsholm i Fællesskab med sin Svoger, Knud Brahe til Tostrup i Skaane, som 1548 havde ægtet hans Søster, Margrethe Lange, der tidligere havde været gift med Jens Kaas til Borggaard. Knud Brahe udkøbte efterhaanden Svogeren af Fællesskabet og opførte som anført den nuværende Hovedbygning, han blev senere Lensmand paa Bygholm, var Ritmester i Kalmarkrigen og døde 1615. Fru Margrethe Lange, der ogsaa var bekendt for sin Lærdom, overlevede ham til 1622 og opbyggede Aaret før sin Død et Kapel ved Nørup Kirke i Sognet ved Engelsholm, i hvilket hun hviler under et Epitafium, udhugget som et Basrelief i Legemsstørrelse. Efter dette Ægtepars Død gik Engelsholm til Knud Brahes Brodersøn, den bekendte fynske Magnat Jørgen Brahe som døde 1661. Allerede før sin Død havde han af-

staaet Engelsholm til sin eneste Søn, Preben Brahe, der ogsaa arvede Hvedholm og døde 1708 i den høje Alder af 81 Aar. Hans Søn, Kaptajn Henrik Brahe, var den sidste af Slægten, som ejede Engelsholm, da hans Enke 1727 solgte den til General-Admiraløjtnant, Grev Frederik Danneskjold-Samsø. Han forskønnede Gaarden i de 4 Aar, han besad den, men da han i Aaret 1731 blev kaldt til København, solgte han Engelsholm til Gerhard Hansen de Lichtenberg. Paa Engelsbolm fuldførte den nye Ejer, hvad Danneskjold-Samsø havde paabegyndt til Gaardens Modernisering, og anlagde den prægtige Have med Terrasser og Springvand. Efter hans Død 1764 fik hans Svigersøn Christen de Linde Engelsholm, som siden har haft forskellige Ejere.

Nørup Skole er bygget i 1892, men er oprettet i 1828. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 65 Børn.

Mørup Skole er bygget i 1876. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Gammelby Skole er bygget 1881. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 35 Børn.

Store-Lime Skole er bygget 1844, moderniseret i 1915. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 80 Børn.

Limskov Skole er bygget i 1849. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn.



H. P. PEDERSEN
Førstelærer.



CHR. AAGAARD JENSEN
Lærer.



J. JØRGENSEN
Førstelærer.



CHR. NIELSEN
Lærer.

J. JENSEN, Førstelærer, er født 1885 i Vejle Amt, dimitteret fra Nørre Nisum 1906, ansat ved Nørup Skole som Førstelærer siden 1911.

KIRSTINE NISSEN, Lærerinde, er født den 9. August 1883 i Randbøl Sogn, dimitteret fra Varde 1907, ansat ved Nørup Skole som Forskolelærerinde siden 1907.

HANS PETER PEDERSEN, Førstelærer, er født den 15. Marts 1887 i Vejle Amt, dimitteret fra Silkeborg 1908, ansat ved Mørup Skole som Førstelærer siden 1913.

GERDA THORBORG, Lærerinde, er født den 5. Februar 1907, dimitteret fra København, ansat ved Mørup Forskole som Forskolelærerinde siden 1928.

CHARLES AAGAARD JENSEN, Lærer, er født den 23. Juni 1904 i Vejle Amt, dimitteret fra Jelling 1924, ansat ved Gammelby Skole som Lærer siden 1929.

JØRGEN JØRGENSEN, Førstelærer, er født den 13. August 1891 i Viborg Amt, dimitteret fra Ribe 1913, ansat ved Store-Lime Skole som Førstelærer siden 1914.

CHR. NIELSEN, Lærer, er født den 19. August 1863 i Aalborg Amt, dimitteret fra Ranum 1887, ansat ved Limskov Skole som Lærer siden 1908.

Nørup Brugsforening er startet 1912, der er 108 Medlemmer. Omsætningen var 1931 75,000 Kr. Formanden er Smedemester P. Flugt. Brugsforeningens Uddeler er Fru Sofie Møller, der har været der siden 1920.

Gammelby Brugsforening er startet 1900; der er ca. 95 Medlemmer. Omsætningen var 1931 91,000 Kr. Formanden er Gaardejer Chr. Buch Petersen. Brugsforeningens Uddeler er Alfred Petersen, der har været der siden 1927.



K. NISSEN
Lærerinde.



O. HEDEGAARD
Uddeler.



C. KALTOFT
Uddeler.

Store-Lime Brugsforening er startet 1891. Omsætningen var 1931 54,000 Kr. Formanden er Maler Karl Lassen. Brugsforeningens Uddeler er Hans Qvist Hansen, der har været der siden 1903.

Linskov Brugsforening er startet 1911, der er 110 Medlemmer. Omsætningen var 1931 70,000 Kr. Formanden er Gaardejer Chr. Lund. Brugsforeningens Uddeler er Christen Kaltoft, der har været der siden dens Oprettelse.

Gødding Brugsforening er startet 1904, der er 100 Medlemmer. Omsætningen var 1931 76,000 Kr. Formanden er Gaardejer Frøgelborg. Brugsforeningens Uddeler er O. Hedegaard, der har været der siden 1927.

Medlemmer af Nørup Sogneraad er: Gaardejer N. Hansen, Formand, Gaardejer M. Knudsen, Gaardejer K. Trøglborg, Gaardejer G. Lind, Gaardejer N. Trøglborg, Husmand J. Petersen, Husmand M. S. Mikkelsen, Trikotagehandler T. P. Thomsen og Husmand K. Unnerup.

RANDBØL SOGN omgives af Lindeballe Sogn, Nørup og Bredsten Sogne samt Jerlev Herred og Ribe Amt.

I Sognet findes Byerne: Randbøl med Kirke og Præstebolig, Skole, Kro, Mølle, Jernbanestation, Dallover, Randbøldal med Gæstgiveri og Andelsmejeri, Bindeballe med Skole, Spare- og Laanekasse, Brugsforening, Jernbanestation, Frederikshaab med Skole, Kro og Brugsforening, Store Almstok med Skole og Andelsmejeri, Vandel med Skole, Hotel og Brugsforening, Vandværk, Jernbanestation samt en Samling af Gaarde og Huse, Hofmandsfeld, Hofmandslyst, Ølgaard, Guldbergsminde med Skole samt Gaarden Randbølgaard, der hører under det Grønске Fideikommis.

Randbøl Sogn har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreders Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 451. Lægd.

Kirken bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd, Kor og Skib med fladt Loft, er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Norddøren og et Vindue ses filmuret. I den senere Middelalder er store Dele af de gamle Mure omsatte med Munkesten og ved samme Tid tilføjedes det meget brede Taarn, der har Saddeltag, og hvis hvælvede Underrum har Rundbue ind til Skibet, ligeledes af Munkesten, Vaabehuset er overvejende af raa Granit og stammer fra den nyere Tid. Kirken blev i 1912 underkastet en større Restaurering. I 1901 fremdroges, særlig i Koret, Rester af Kalkmalerier fra Midten af det 16. Aarhundrede, men disse er atter overhvidtede. Altertavlen er i Renæssancestil. Alterstager fra 1672 skænket af Ebbe Hansen og Karen Bennisdatter. Fonten er af Kalksten fra den senere Middelalder. Prædikestolen fra ca. 1600.



Randbøldals Fabrikker.

Randbøldals Fabrikker blev anlagt 1733 af Gerhardt de Lichtenberg som en Papirfabrik (Engelsholm Fabrik). Den ejedes i det 19. Aarhundrede af Fabrikant Walther fra Flensborg; i 1860'erne bortforpagtedes den til Fabrikant Robby fra Neumünster, der omdannede den til Klædefabrik; 1872 blev den sammen med Randbølgaard købt af Grosserer L. J. T. Grøn, som har foretaget store Beplantninger paa Ejendommene og ifølge Fundats af den 8. Maj 1891 oprettede Randbølgaard til et Fideikommis. Den anselige, rødkalkede Fabriksbygning er opført 1733, udvidet og ombygget 1875 efter en Brand og fremtræder nu i 2 Længer, 3 Stokværk med Kamgavle og Taarn. Randbølgaards Hovedbygning er i Palæstil, 2 Stokværk med Kælder, er opført i 1840 af Walther..

Vandel Skole er bygget 1873. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 90 Børn.

Bindeballe Skole er bygget 1872. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 80 Børn.

Frederikshaabs gamle Skole er bygget i 1872, den nuværende Skole er bygget i 1920. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn.

Store-Almstok Skole er bygget i 1897. Den er en 2-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn.

NIELS CHRISTENSEN SMED, Førstelærer, er født den 14. Oktober 1877 i Randers Amt, dimitteret fra Gedved 1902, ansat ved Vandel Skole som Førstelærer siden 1908.

KRISTIANE NIELSEN, Lærerinde, er født den 26. November 1891 i Egvad Sogn, dimitteret fra Vejle 1917, ansat ved Vandel Forskole som Forskolelærerinde siden 1919.

MARTIN MUNK ANDERSEN, Førstelærer, er født den 14. August 1869 i Thyregod Sogn, dimitteret fra Nørre Nisum 1901, ansat ved Bindeballe Skole som Førstelærer siden 1906.

EJNER STENSGAARD GADE, Lærer, er født den 26. Juni 1905 i Thisted Amt, dimitteret fra Nørre Nisum 1929, ansat ved Store-Almstok Skole som Lærer siden 1932.

HARALD JENSEN, Lærer, er født den 10. April 1895 i Aarhus Amt, dimitteret fra Gedved, ansat ved Frederikshaab Skole som Lærer siden 1919.



N. CHR. SMED
Førstelærer.



K. NIELSEN
Lærerinde.



H. JENSEN
Lærer.



I. IVERSEN
Distriktsjordemoder.

Bindeballe Brugsforening er startet 1916; der er ca. 100 Medlemmer. Omsætningen var 1931 i Butiksvarer 72,000 Kr. og i Foderstoffer ca. 25,000 Kr. Formanden er Gaardejer J. Hansen. Brugsforeningens Uddeler er Chr. Bøckhaus, der har været der siden 1925.

Frederikshaab Brugsforening er startet 1885; der er 60 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 150,000 Kr. Formanden er P. H. Bennetsen. Brugsforeningens Uddeler er Aage Dam, der har været der siden 1926.

Vandel Brugsforening er startet 1890; der er ca. 100 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 90,000 Kr. Formanden er Gaardejer Thomas H. Thomsen. Brugsforeningens Uddeler er Niels Lauridsen, der har været der siden 1909.

IDA IVERSEN, Distriktsjordemoder, er født den 16. Februar 1896 i Brande, Jordmodereksamen 1927, ansat i Randbøl Sogn som Distriktsjordemoder siden 1929.

C. HALLUM, Stationsmester, er født den 26. Maj 1872 i Rødning, kom til Jernbanen 1897, ansat ved Randbøl Station som Stationsmester.

V. VESTERGAARD, Stationsmester, er født den 16. April 1866 i Ringkøbing Amt, kom til Jernbanen i 1894. Ansat ved Vandel Station som Stationsmester siden 1914.

OLAF PETERSEN, Dyr læge, er født den 30. December 1894 i Korsør. Dyr lægeeksamen 1920, nedsat sig i Vandel som Dyr læge 1920.



AAGE DAM
Uddeler.

NIELS MIKKELSEN, Sognefoged, er født den 18. April 1881 i Grejs Sogn, ansat i Randbøl Sogn som Sognefoged siden 1930.

Medlemmer af Randbøl Sogneraad er: Gaardejer J. Hansen, Formand, Skomager Th. Nielsen, Landpost J. Thomsen, Købmand K. L. Andreasen, Gaardejer K. G. Nielsen, Gaardejer P. Pedersen og Gaardejer M. Hansen.

JELLING SOGN omgives af Hover, Bredsten, Nørup, Gadbjerg og Kollerup Sogne samt Nørvang Herred.

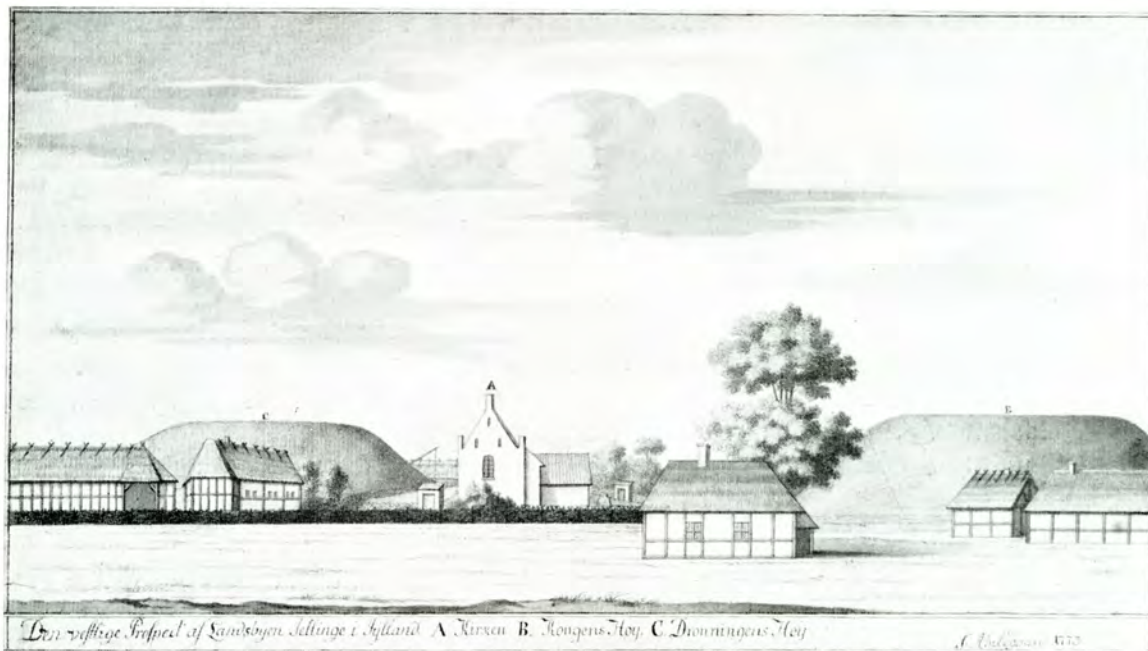
I Sognet findes Byerne: Jelling med Kirke, Præstegaard, Skole, Statsseminarium, Plejehjem, Alderdomshjem, Spare- og Laanekasse, Kro, Afholdsrestauration, Brugsforening, Cementfabrik, Haandværkerforening, Mølle, Andelsmejeri, Andelselektricitetsværk, Vandværk og Jernbane- og Telegrafstation, Hørup med Skole, Cementvarefabrik og Jernbaneholdeplads, Hopballe med Vandmølle, Rugballe, Hornstrup, Mølvang med Skole, Kro, Mølle, Brugsforening og Jernbaneholdeplads, Styvel, Skovbølling med Skole samt en Samling Gaarde og Huse.

Jelling Sogn har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjæрге m. fl. Herreders Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreders Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 445. og 446. Lægd.

Jelling Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er opført af Fraadsten, men er nu helt overpudset. Taarnet er tilføjet i den senere Middelalder og er opført af Munkesten. Taarnet, der nu kun er en Ubetydelighed over Skibets Tag, har før været højere, og Lunderrummet, der nu har fladt Loft, har før været hvælvet. Vaabehuset er opført i den nyere Tid, men før dette fandtes der paa samme Sted et ældre Vaabehus. Paa Nordsiden af Kirken har der været tilbygget et Kapel, dette forsvandt ved den store Brand i 1679, da det halve af Jelling By blev lagt øde. I 1874 styrtede en Korhvælving ned, og Aaret efter blev alle Hvælvinger nedtaget, saaledes at Kirken nu er med fladt Loft. Ved denne Ombygning fandtes nogle værdifulde Kalkmalerier fra ca. 1150, men disse maatte desværre borthugges paa Grund af Murens daarlige Forfatning; nu er disse Kalkmalerier kopieret, ligesom der paa den søndre Væg er overført Billeder. Prædikestolen er i Barokstil og med Christian den IV's Navnetræk paa Himlen. Altertavlen er et smukt Marmorkors. Orgelet er forholdsvis nyt. I Kirken findes nogle Apostelfigurer fra en katolsk Altertavle antagelig fra omkring 1500. Kirken ligger mellem de ældgamle og historiske Jellinghøje.

Jellinghøjene har efter gammelt Maal været ca. 30 Alen høje, 90 Alen i Tværmaal og over 300 Alen i Omkreds, saa det er ikke saa underligt, at den mellemliggende Kirke synes lille og uanselig. Sagnet fortæller, at Jellinghøjene for mange Aar siden, før den ene ved Gravning sank sammen, var saa høje, at man liggende paa den ene Høj kunde se over til den anden, uden at opdage mindste Spor af den mellemliggende Kirke. Endnu mærkeligere end Gravhøjenes anselige Højde er dog deres Indhold. Gamle Historieskrivere som Saxo og Svend Aagesen beretter, at Højene gemmer Støvet af Kong Gorm den Gamle og Dronning Thyra Dannebod, og denne Beretning bekræftes ved Indskriften paa to ældgamle Runestene, der den Dag i Dag findes opstillede ved Kirken. I det mindste ved man efter Indskriften paa en Træ-

tavle, som brændte ved den store Brand i 1679, at den største Runesten laa ned-sunken i Jorden ovenpaa den sydlige Gravhøj indtil 1586, da Lensmanden paa Koldinghus Casper Markdanner lod den opgrave og flytte til dens nuværende Plads paa Kirkegaarden. Om den mindre Runesten fortælles det, at den muligvis er flyttet paa lignende Maade, og at den efter Kirkens Brand i 1679 i længere Tid blev benyttet som Prædikestol, da Gudstjenesten holdtes under aaben Himmel. Sagnet fortæller ogsaa, at man for at læse Indskriften paa Stenen maatte staa paa Hovedet og „have gaaet i den sorte Skole“.



Prospekt af Jelling fra 1773.

Gennem Aarhundreder har Runeindskriften paa disse to Sten fremkaldt lærde Undersøgelser og ivrig Diskussion om, hvad der kunde udtydes af Runerne. I 1591 udarbejdede den lærde Henrik Rantzau en trykt Beskrivelse af Runestenerne; men man er vist aldrig blevet helt enige om, hvad der skulde staa. Dette skyldes væsentlig, at en Del af Indskriften er utydelig. Paa den mindste Sten staar:

„Kong Gorm lod gøre dette Mindesmærke (eller Gravhøj) for Thyre sin Kone Danmarksbod“,

og paa den største staar:

„Kong Harald bød gøre dette Mindesmærke (eller Gravhøj) for Gorm sin Fader og Thyre sin Moder. Den samme Harald, som sig vandt hele Danmark og Norge (omvendte Folket til) Christendommen“.

Der er ikke mindste Tvivl om Stenenes og Indskrifternes Ægthed, og at de virkelig hidrører fra Gorm den Gamles Tid. Herom vidner baade Sproget, Indskrifternes Form og endelig de udhuggede Ornamente, der bestemt henviser til den sidste hedenske og første kristelige Tid her i Landet.

Den største Sten er ca. 2,5 m høj og paa det bredeste Sted er den 2,6 m bred. Paa den noget trekantede Sten findes der Udhugninger paa de tre Sider. Paa den første Side ses en Del sammenslyngede Ornementer. Paa den anden Side er udhugget en fantastisk Dragefigur omgivet af sammenslyngede Ornementer, og man mener, at dette symboliserer Hedenskaben. Udhugningen paa den tredje Side forestiller en mandlig Figur med udbredte Arme og med Glorie om Hovedet, Figuren er ligeledes omslyngt af Ornementer. At denne Figur skulde være Kristus havde man allerede tidligere tænkt sig, dels af Glorien og dels af Ordet „Kristno“, som ses i Indskriften under



Runestenene ved Jelling.

Figuren. Men Beviset opdagedes først, da man i Glorien bemærkede Enderne at et Kors, hvormed Kristus udelukkende betegnedes. Runestenene er saaledes ikke alene et Minde om Gorm og Thyre, men samtidig et Minde om Kristendommens Sejr over Hedenskaben.

Den lille Runesten er 1,4 m høj og ca. 1 m bred. Af Indskriften som før nævnt kan man muligvis fastslaa, at Gorm har levet længere end Thyre, og den historiske Fremstilling maa saaledes være urigtig. Om Stenen har staaet paa den sydlige Høj og denne saaledes, modsat hvad Traditionen siger, skulde have været Dronning Thyres Høj, hersker der megen Tvivl. Flere Historieskrivere paastaar, at Stenen har ligget ned ved Kirkedøren. Thi første Gang, man hørte den lille Runesten omtale, var i 1600, og da man i 1591 kun angiver Indskriften paa den ene Side, antager man, at den allerede da har ligget ved Kirken. Omkring 1639 er Stenen rejst op og stillet, hvor den nu staaer; dette slutter man af, at Tørrild Herredssegl fra 1630 kun viser en staaende Sten paa Kirkegaarden.

Før vi giver en Beskrivelse af Højene skal dog anføres, af hvilken af de gamle

Høje, der indesluttede Gorms Lig, beretter Historieskriverne ikke noget om, men Traditionen siger, at den nordlige Høj var Dronningens og den sydlige Kongens. Herimod er der senere rejst Indvendinger og maaske med Rette. Det kan saaledes i Beretningen ikke med Bestemthed fastslaaes, hvilken af Højene der har været Kongehøjen og hvilken, der har været Dronningehøjen.

Den sydlige Høj er nu foroven temmelig flad. Men indtil 1820 havde den paa Toppen en tragtformet Fordybning, „der i sin øverste Vidde skal have holdt 47 Alen“. I Fordybningen stod der Vand som i en Brønd, og af den Grund antog man, at der i Højen var en Kilde, hvorfra Vandet udvældede. Denne Tro styrkedes ved, at „Brønden“ sjældent udtørredes. Da Vandet løb over Fordybningens Rand, lavede man en Kumme paa Kirkegaarden og ledte Vandet gennem en Rende, og det fortælles, at helt indtil det syttende Aarhundrede ansaa man Vandet for at have Lægedomskraft. Da derfor Vandet i 1820 under en trykkende Vandmangel forsvandt, besluttede Bønderne at rense Brønden og den formentlige Kilde. Men i Stedet for at træffe paa Kilden, stødte man under Lag af Muld og Græstørv paa en Del store Kampesten og under dem et Lag svære Egebjælker, der dannede Loftet til et Gravkammer. Dette var omtrent 11 Alen langt, 4 Alen bredt og $2\frac{1}{4}$ Alen højt. Sidevæggene og en Del af Gulvet var ligeledes beklædt med Egebjælker. Væggene har sikkert været beklædt med Klæde eller Tøj, da man overalt fandt et hvidt, hensmuldret Lag Støv eller lignende. Udenom Kammeret fandtes en faststampet Lervæg og derom et Stenlag, ligesom der ogsaa, som før nævnt, var et Stenlag over Loftet. Kamret tømtes desværre af ukyndige Mænd, og først bagefter kom Professor Magnussen til Stede. Man maa dog ogsaa tage i Betragtning, at Gravkammeret før i Tiden havde været udsat for en Udplyndring; man havde hugget et firkantet Hul i Loftbjælkerne for at skaffe Adgang til Kamret, og samtidig blev det skaktformede Hul gravet. Dette Hul, der senere fyldtes med Vand, er det, Bønderne har antaget for en Brønd. Ved Udgravningen i 1820 fandtes saaledes kun en mandslang Trækiste, et Sølvbæger med indgraverede Dyrefigurer, endvidere to smaa Fuglefigurer, Beslagsstykker af forgyldt Bronche, desuden fandtes et lille Stykke rødt Silketøj samt nogle malede Træstykker. Disse Sager opbevares nu i Nationalmuseet. Trækisten faldt ved Berøringen straks i Stykker, og man ved ikke, om det var den egentlige Ligkiste eller det blot var Opbevaringssted for Kostbarheder. Kammeret, der efterhaanden forfaldt, restaure-

redes i 1861 af Frederik den VII, og Kammeret var en Tid tilgængeligt for Publikum, men er nu helt tillukket.

I den anden Gravhøj er ikke fundet noget Gravkammer, skønt Sagnet fortæller om dette. Der er derimod fundet adskillige Redskaber af Træ, som har været brugt ved Opførelsen.



Jelling Seminarium.



Skovdallund Skole.

Runestenene og Gravhøjene ved Jelling Kirke er kendt vidt og bredt, og det er ligesom de danner Midtpunktet for en Samling af Mindesmærker fra Gorms og Harald Blaatands Tid, idet der ogsaa i Omegnen er fundet Runestene fra den Tid.

Faarup Hovedgaard er en gammel Gaard, der nævnes allerede i 1436. Den nævnedes da i Forbindelse med Navnet Jacobi de Fathrup.

Efter at Gaarden har skiftet Ejer mange Gange, købtes den i 1911 af Vejle Udstykningsforening for 213,000 Kr., derefter blev den udstykket i 26 Husmandslodder og 1912 solgtes Hovedparcellen til P. Chr. Kæmpegaard, der paa Gaarden oprettede et Plejehjem for Aandssvage. Den nuværende Hovedbygning er opført efter en Brand i 1915. 1918 købtes Gaarden af Københavns Kommune, der indrettede et Afvænningshjem for Drankere. Tæt ved Søen ses Rester af Grave, hvor det ældste Faarup har ligget.

Statens Seminarium i Jelling er oprettet 1841. I 1889 afløstes den en-etages Bygning af en ny Bygning i 2 Stokværk. Gymnastikhuset er opført 1883, ombygget 1920. Forstanderboligen er opført 1894. Seminariets Direktion bestaar af Stiftamtmanden og Biskoppen over Ribe Stift samt Provsten for Nørvang-Tørrild Herreder. Skolen ledes af en Forstander, og der er 5 6 Lærere og omkring 100 Elever.

Statens Seminariskole blev bygget i 1903. Skolen har 6 Klasser, og der undervises ca. 100 Børn. Førstelærer er cand. phil. Johs. Rolver.

Hørup Skole er



Hvilehjemmet „Bethania“.

bygget 1913. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 35 Børn. Enelærer er E. Jensen.

Mølvang Skole er bygget 1907. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 40 Børn. Lærer er K. Jørgensen.

Skovbølling Skole er bygget 1869. Før 1869 laa Skolen i Styvl. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 40 Børn. Lærer er A. P. Espersen.

Skovdallund Skole er bygget 1867, ombygget 1910. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 50 Børn. Lærer er H. Chr. Knudsen.



E. JENSEN
Lærer.



A. P. ESPERSEN
Lærer.



H. CHR. KNUDSEN
Lærer.

E. JENSEN, Lærer, er født den 30. Oktober 1871 i Jelling Sogn. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1892, siden 1909 Enelærer ved Hørup Skole.

ALFRED PEDER ESPERSEN, Lærer, er født den 9. Juli 1900 i Brudager Sogn, Svendborg Amt. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1925, siden 1932 Lærer ved Skovbølling Skole.

HANS CHRISTIAN KNUDSEN, Lærer, er født den 10. Februar 1876 i Brylle Sogn, Odense Amt. Dimitteret fra Odense 1903, siden 1908 Lærer ved Skovdallund Skole.

JOHANNES ROLVER, Overlærer, cand. phil., er født den 19. Februar 1890 i Egtved som Søn af Bygmester R. Egtved og Hustru. Dimitteret fra Jelling 1911, Lærer ved Statens Seminarium siden 1929, samme Aar udnævnt til Overlærer ved Statens Seminariskole.

K. JØRGENSEN, Lærer, er født den 15. August 1886 i Hundstrup Sogn. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1910, siden 1917 Lærer ved Mølvang Skole.

Hvilehjemmet er opført 1924 og udvidet 1929. Hjemmet er opført af Søren Larsen, og hele Bygningen staar i 140,000 Kr. Hjemmet er nærmest beregnet for bedrestillede Folk. Der er Plads til 50 Beboere, der væsentlig er gamle eller kronisk Syge. Prisen for Opholdet er fra 65—90 Kr. maanedlig. Pensionærerne faar en Del af Overskuddet, saaledes at de ved Aarets Slutning faar udbetalt et Beløb i Forhold til deres Betaling. Ejeren er Søren Larsen.

SØREN LARSEN er født den 16. Juni 1876 i Baggersholm i Jelling. Gift med Anna Andersen, født i Hejls. Ejer af Hvilehjemmet „Bethania“.

Jelling Brugsforening er oprettet 1920. Der begyndtes med 60 Medlemmer, nu er der ca. 140. Omsætningen var i 1931 ca. 125,000 Kr. Formand er Smed P. Jørgensen. Uddeler Erik Østergaard, der har virket som saadan siden 1920.



S. LARSEN
Bestyrer.

Hotel Jelling er bygget omkring 1860, nuværende Ejer er Johannes Nielsen.

JOHANNES NIELSEN, Kroejer, er født den 31. Januar 1881 i Tiset Sogn ved Aarhus, siden 1925 Kroejer i Jelling.

Jelling Alderdomshjem er oprettet 1913. I Hjemmet er der Plads til 13 Beboere. Bestyrer, Smed Peter Jørgensen har været Bestyrer siden Hjemmets Oprettelse.

CARL OTTO KLEIN, Postmester, er født den 7. Marts 1876 i Alnæs Sogn, Holbæk Amt. Ansat ved Postvæsenet 1894, siden 1930 Postmester i Jelling.

Medlemmer af Jelling Sogneraad er: Landmand P. Hougaard, Sadelmager C. Frandsen, Landmand G. Ejsing, Landmand J. Petersen, Landmand H. Mols, Seminarlærer J. H. Vernersen, Murermester H. Sørensen, Landmand I. Mols og Landmand J. Hansen.

HOVER SOGN omgives af Jelling og Skibet Sogne samt Nørvang Herred.

I Sognet findes Byerne: Hover med Kirke, Skole, Forsamlingshus og Teglværk, Ure, Høgsholt med Skole og Brugsforening, Grejsdal med Station, Skole, Turisthotel, Brugsforening, Holms Mølle, Elektricitetsværk og Blodfoderfabrik, Urehøj samt en Samling Gaarde og Huse.

Hover Sogn har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Læge- og Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreders Vurderingskreds, Amtets 3. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 443. Lægd.

Hover Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og opført af Fraadsten, senere er Kirken



Lerbæk.



Grejsdal Skole.

ombygget, og der er da benyttet Munkesten. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, samtidig fik Koret Hvælving, medens Skibet beholdt det flade Bjælkeloft. Taarnet er kun lidt højere end Skibet, det har hvælvet Underrum med Spidsbue ind til Skibet. Et af de oprindelige Vinduer ses tilmuret, og paa Skibets Nordside ses en tilmuret Dør, der har ført ud til et

nu nedrevet Gravkapel. Prædikestolen er fra 1684. Altertavlen, der er i Barokstil, er med Maleri forestillende „Nadveren“. Over Korbuen er ophængt et lille Krucifiks.

Lerbæk Hovedgaard ejedes i 1434 af Nicolaus Stangeberg. Gaarden har skiftet Ejer mange Gange op gennem Aarene, den sidste Ejer var A. R. Dinesen. Hovedbygningen bestaar af 3 Fløje i et Stokværk. Sydfløjen, der er opført af Munkesten, menes at være den ældste. Gaarden er restaureret 1890–91. I 1766 bestod Gaarden af tre større og et mindre Hus omkring Gaardspladsen.

Rugballegaard nævnes i 1473, og den ejedes da af Anders Friis, senere blev den overtaget af Sønnen, og efter dennes Død i 1547 har den skiftet Ejer mange Gange. Gaarden er nu udstykket. Hovedbygningen i et Stokværk er fra 1862. I 1766 bestod Hovedbygningen af to Bindingsværkshuse, der var omgivet af Grave.

Hover Skole er bygget 1877. I Skolen er 6 Klasser, og der er 190 Børn, og der undervises af 2 Lærere og 1 Lærerinde.

Høgsholt Skole er bygget 1906. I Skolen er der 4 Klasser, og der undervises ca. 60 Børn.

Grejsdal Skole er bygget 1912. Skolen er 6-klasset, og der undervises ca. 200 Børn. Før Skolen blev oprettet, maatte Børnene besøge Hover Skole.



D. J. DITLEVSEN
Forstelærer.



M. MATHIASSEN
Lærer.



K. NØRSKOV
Lærerinde.

PEDER MØLLER, Lærer, er født den 30. Januar 1864 i Løsning Sogn. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1884, siden 1890 ansat som Førstelærer ved Høgsholt Skole.

D. J. DITLEVSEN, Førstelærer, er født den 24. November 1882 i Thistrup Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1903, siden 1913 ansat som Førstelærer ved Grejsdal Skole.

M MATHIASSEN, Lærer, er født den 26. Januar 1898 i Vejle. Dimitteret fra Jelling 1919, ansat som Lærer ved Grejsdal Skole siden 1924.

KATHRINE NØRSKOV, Lærerinde, er født den 13. April 1897 i Vindelev Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Th. Langs Skole i Silkeborg, siden 1921 ansat som Lærerinde ved Grejsdal Skole.



L. LAURIDSEN
Førstelærer.



N. K. K. ABRAHAMSEN
Lærer.



JENNY VINDELEV
Lærerinde.

L. LAURIDSEN Førstelærer, er født den 24. Januar 1889 i He Sogn. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1913, siden 1923 ansat som Førstelærer ved Hover Skole.

N. K. K. ABRAHAMSEN, Lærer, er født den 11. December 1906 i Grejs Sindbjerg, Vejle Amt. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1927, siden 1930 ansat som Lærer ved Hover Skole.

JENNY VINDELEV, Lærerinde, er født den 4. September 1902 i Tønning, Aarhus Amt. Dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1928, siden 1929 ansat som Lærerinde ved Hover Skole.

Medlemmer af Hover Sogneraad er: Elektricitetsværksbestyrer I. Andersen, Formand, Murer I. L. Jacobsen, Bager A. M. Bertelsen, Gaardejer K. Lomholt, Trafikassistent A. Laursen, Skræddermester C. Christensen, Gaardejer S. Petersen, Snedker H. Østerbro og Gaardejer J. Winther.

KOLLERUP SOGN omgives af Vindelev og Jelling Sogne samt Nørvang Herred. I Sognet findes Byerne: Kollerup med Kirke, Præstegaard samt Spare- og Laanekasse, Hygum med Skole, Forsamlingshus, Brugsforening, Elektricitetsværk og Mølle, Lureby, Saksrose samt en Samling Gaarde og Huse.

Kollerup Sogn har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Bjergerne m. fl. Herreders Skattekreds, Hatting Herreds Vurderingskreds, Amtets 4. Folketingskreds, 1. Forligskreds, 4. Udskrivningskreds' 444. Lægd.

Kollerup Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Kirken, der er fra romansk Tid, er indviet til Sct. Nicolaus; den er opført af raa Graanit og Fraad-

sten, og Kirken er i det Indre forsynet med fladt Loft. Ved senere Ombygning er der anvendt Munkesten, hvilket blandt andet ses paa den med Blindinger prydede Korgavl. Taarnet, ligeledes af Munkesten, er tilføjet i den senere Middelalder; dets hvælvede Underrum tjente en Tid som Gravkapel for Familien Brockdorff, men blev ved en Ombygning i 1870 omdannet til Forhal. Prædikestolen er fra 1870; paa Kirkens Loft henstaar Rester af den gamle Prædikestol. Mellem Skib og Forhal findes en rigt udskaaet Egetræsdør. Altertavlen er med Malerikopi af Blochs Maleri i Holbæk Kirke. I Kirken findes Rester af en Mariatavle fra ca. 1520, og i Forhallen hænger endnu en Altertavle med Maleri af den Korsfæstede. Kirkens Klokke er fra ca. 1300, omstøbt 1909. Sognepræst er N. A. W. G. Grunnet.



N. A. GRUNNET
Sognepræst.

NIELS ANDREAS VALDEMAR GRØNBECH GRUNNET, Sognepræst, er født den 24. Juni 1893 i Benløse Sogn, Sorø Amt, Student 1920, Embedseksamen 1928, Sognepræst i Kollerup-Vindelev Sogne siden 1931.

Skovgaard nævnes i 1622, da den synes at have tilhørt Statholder G. Rantzau. Efter at have tilhørt Familien Rantzau i nogen Tid, har Gaarden senere skiftet Ejer flere Gange. I 1915 købte A. Boye den for 232,000 Kr., og 1918 solgtes den til E. H. K. Tingleff for 323,500 Kr. Hovedbygningen, der er i 1 Stokværk med Kælder og Kvist, er opført efter en Brand i 1870, den tidligere Bindingsværksbygning var opført omkring 1765.

Brandbjerg Hovedgaard ejedes af Peder Juhl 1551. Brandbjerg var oprindelig Navnet paa en By, og denne nævnes helt op til 1660. Gaarden har skiftet Ejer flere Gange. I 1859 solgtes den til H. B. Holst for 67,500 Rd., Sønnen Hans C. Holst overtog Gaarden 1871 for 112,000 Rd., og dennes Søn overtog endelig Ejendommen i 1901 for en Sum af 230,000 Kr. Hovedbygningen er fra det attende Aarhundrede og har før været omgivet af Volde og Grave. Der er to Fløje af Mursten i et Stokværk, og disse er restaureret 1907-09.

Hygum Skole er bygget 1902. Skolen er 4-klasset, og der undervises ca. 60 Børn. Førstelærer er V. L. Eiler, Lærerinde er C. Nissen.

V. LÆSSØE EILER, Førstelærer, er født den 24. November 1895 i Østerby, Læsø. Dimitteret fra Hjørring 1916, siden 1925 Førstelærer ved Hygum Skole.

CÆCILIE NISSEN, Lærerinde, er født den 28. Oktober 1899 i Randbøl Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Nr. Nissum 1923, siden 1923 ansat som Lærerinde ved Hygum Skole.



V. L. EILER
Førstelærer.



A. ANDERSEN
Uddeler.

Hygum Brugsforening er stiftet 1904, og der begyndtes med ca. 70 Medlemmer, der er nu ca. 166. Omsætningen i 1931 var ca. 75,000 Kr. Formand for Brugsforeningen er Gaardejer Mogens Pedersen, Uddeler er August Andersen, der har virket som saadan siden 1905.

Medlemmer af Kollerup Sogneraad er: Murermester Chr. S. Petersen, Formand, Grosserer I. C. Bolvig, Husmand Chr. Andersen, Gaardejer M. Johansen, Gaardejer M. Frandsen, Træhandler C. M. Sørensen og Tømrermester N. Nielsen.

JERLEV HERRED

begrænses mod Vest og Nord af Tørrild Herred, fra hvilket det for en Del skilles ved Vejle Aa, mod Øst af Vejle Købstadsjorder og Holmans Herred, mod Syd af Brusk Herred og mod Sydvest af Ribe Amt.

Herredets samlede Areal udgør 15,077 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 5,600.

I Herredet findes følgende Sogne: Højen-Jerlev, Ødsted og Egtved.

HØJEN-JERLEV KOMMUNE bestaar af Højen og Jerlev Sogne.

Højen Sogn omgives af Jerlev Sogn, Tørrild Herred, Vejle Købstadsjorder og Brusk Herred.

Jerlev Sogn omgives af Højen Sogn, Brusk Herred, Ødsted Sogn og Tørrild Herred.

I Højen Sogn findes Byerne: Højen og Nyhøjen med Kirke, Præstegaard, Skole, Forsamlingshus, Missionshus, Kro, Mølle, Brugsforening og Andelsmejeri, Horsted med Skole, Stubberup med Skole samt en Samling af Gaarde og Huse.

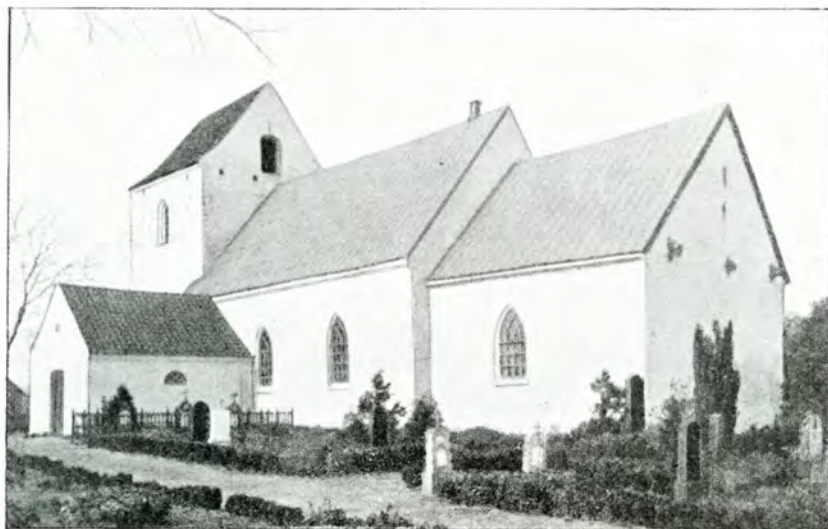
I Jerlev Sogn findes Byerne: Jerlev med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Mølle, Brugsforening, Kro og Brevsamlingssted, Mejsling med Skole samt en Samling af Gaarde og Huse.

Højen Sogn har Tingsted i Vejle og hører under Vejle Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Vejle Lægekreds, Fredericia Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 439. Lægd.

Jerlev Sogn har Tingsted i Vejle og hører under samme Kredse som Hovedsognet Højen samt 4. Udskrivningskreds' 440. Lægd.

Højen Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenus mod Syd. Kor og Skib er oprindelig bygget af Fraadsten i den romanske Tid, men ved senere Ombygninger er anvendt Munkesten og smaa Mursten. Kor og Skib har før været udsmykket med Lisener o. l., hvoraf der endnu ses Spor. Koret havde Hvælving til 1860, nu har det ligesom Skibet fladt Loft. Norddøren ses tilmuret. Taarnet med Hvælving er tilføjet i 1863, samtidig tilføjedes Vaabenuset. Prædikestolen er i Renæssancestil. Altertavlen er med Maleri forestillende Nadveren. I Kirken findes et Orgel fra 1897.

Jerlev Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenus mod Syd. Kor og Skib er oprindelig opført af Fraadsten, men er meget ombygget med



Jerlev Kirke.

Mursten. I den senere Middelalder skal murede Korgavlen med røde Mursten, Koret fik Hvælvning, og samtidig tilføjedes det hvælvede Taarn. Taarnet er ret lavt og er opført af røde Munkesten iblandet Granitkvadre. Vaabenhuset af Mursten er fra nyere Tid. Altartavlen med Maleri forestillende Christus som Barn i Templet er fra 1678. Prædikestolen ligeledes med

Malerier er fra 1626. Over Korbuen hænger et Krucifiks fra den tidligere Middelalder. Klokkeren med Indskrift er fra ca. 1400, men er omstøbt i 1914.

Højen Skole er fra 1721 og var oprindeligt en af de gamle Rytterskoler. Den nuværende Skolebygning er bygget 1879. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 45 Børn. Lærer er Otto Jeppesen.

OTTO JEPPESEN, Lærer, er født den 5. Februar 1896 i Engum Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Jelling 1917, siden 1926 Lærer ved Højen Skole.

Stubberup Skole er bygget 1891. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 40 Børn. Lærer er Aage Davidsen.

AAGE DAVIDSEN, Lærer, er født den 6. December 1890 i Thorning Sogn. Dimitteret fra Jelling 1913, siden 1915 Lærer ved Stubberup Skole.

Horsted Skole er bygget 1901. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 45 Børn. Lærer er P. Dandanell Nielsen.

Jerlev Skole er bygget 1881. Før den Tid laa Skolen mellem Mejsling og Jerlev, men efter at denne var brændt, blev der oprettet Skoler baade i Mejsling og Jerlev. Til Jerlev Skole hører nu en Forskole, som blev opført 1930. Der undervises ca. 65 Børn.

P. DANDANELL NIELSEN, Lærer, er født den 15. Februar 1891 i Bregning Sogn. Dimitteret fra Blaagaard 1912, siden 1920 Lærer ved Horsted Skole.



P. D. NIELSEN
Lærer.



E. J. JØRGENSEN
Lærer.

ESKE J. JØRGENSEN, Lærer, er født den 26. Maj 1904 i Skanderborg Amt. Dimitteret fra Gedved 1925, siden 1930 Lærer ved Jerlev Skole.

RAGNA JØRGENSEN, Forskolelærerinde, er født den 27. November 1902 i Daugaard, Vejle Amt. Dimitteret fra Vejle 1929, siden 1930 Forskolelærerinde ved Jerlev Forskole.

Mejsling Skole er bygget 1906, Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 25 Børn. Lærer er Anton Andersen.



E. RUGBRO
Distriktsjordemoder.

ANTON ANDERSEN, Lærer, er født den 12. August 1862 i Egtved. Dimitteret fra Gedved 1886, siden 1888 Lærer ved Mejsling Skole.

Højen Brugsforening er stiftet 1888 Der er nu ca. 210 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var i Butiksvarer 130,000 Kr. og i Grovvarer 160,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer O. Th. Bruun, Uddeler er Harald Jensen, der har virket som saadan siden April 1927.



H. JENSEN
Uddeler.

Jerlev Brugsforening er stiftet 1896. Der er nu ca. 170 Medlemmer. Omsætningen i

1931 var i Butiksvarer 100,000 Kr. og i Grovvarer 160,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer H. Iversen, Uddeler er N. P. Ditlevsen, der har virket som saadan siden 1920.

ELEONORA RUGBRO, Distriktsjordemoder, er født den 24. Februar 1890 i Jelling Sogn. Jordemodereksamen 1921, siden 1923 Distriktsjordemoder i Højen-Jerlev Sogne.

Medlemmer af Højen-Jerlev Sogneraad er: Gaardejer C. Christensen, Formand, Boelsmand C. J. Meyer, Gaardejer Th. Buhl, Gaardejer H. Haurballe, Gaardejer P. Brødsgaard, Gaardejer H. C. Madsen, Gaardejer H. Sørensen, Smed K. Krat og Boelsmand P. Buhl.

ØDSTED SOGN omgives af Jerlev og Egtved Sogne samt Tørrild Herred.

I Sognet findes Byerne: Ødsted med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Fattighus, Brugsforening og Andelsmejeri, Høllund med Vandmølle, Vesterby med Vandmølle, Ammitzbøl med Forskole og Forsamlingshus, Rugsted med Skole, Mølle og Brugsforening, Tudved med Forskole og Forsamlingshus, Vingsted samt en Samling Gaarde og Huse.

Ødsted Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Kolding Lægekreds, Fredericia Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 89. Lægd.

Ødsted Kirke, der sikkert er indviet til Sct. Nicolaus, bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid, bygget af Fraadsten paa Dobbeltsokkel af Granit. Nordsiden har Blindinger, Lisenner o. l., og Syddøren er bevaret, over denne er en interessant Tympanon, der forestiller den hellige Nicolaus mellem knælende Figurer. Norddøren og flere Vinduer ses tilfurede. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet, hvis hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet, samtidig skalmuredes Korgavlen med røde Mursten. Kirkens Indre er forsynet med fladt Loft. Den katolske Altertavle er fra ca. 1500, paa denne ses Figurer, forestillende Gudfader holdende foran sig den Korsfæstede, Sct. Nicolaus og Marie med Barnet, i Fløjene ses Apostlene. Prædikestolen er fra ca. 1600. Kirkens Klokke er fra den tidligere Middelalder, men er omstøbt i 1912.

Ødsted Skole er fra 1721. Skolen var oprindelig en af de gamle Rytterskoler og laa den Gang i Ammitzbøl. 1863 blev den flyttet til Ødsted. Skolen er 4-klasset, og der undervises ca. 85 Børn. Lærer er H. M. Hølund.



Ødsted Skole.

Rugsted Skole er bygget 1858. Skolen er 4-klasset, og der undervises ca. 70 Børn. Lærer er Bruun Hansen og Lærerinde er A. S. Jelsbæk.

GUDRUN HENNEBORG, Lærerinde, er født den 1. Marts 1906 i Hover Sogn. Dimitteret fra Odense 1928, siden 1928 ansat som Forskolelærerinde ved Ammitsbøl Forskole.

H. M. HØLUND, Førstelærer, er født den

5. Maj 1887 i Møborg Sogn, Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Ranum 1909, siden 1923 ansat som Førstelærer ved Ødsted Skole.

BRUUN HANSEN, Lærer, er født den 15. August 1894 i Frørup Sogn. Dimitteret fra Skaarup 1917, siden 1925 Lærer i Rugsted.

ANNA SCHNACK JELSBÆK, Lærerinde, er født den 6. Februar 1906 i Gjesten Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Tønder 1927, siden 1927 ansat som Lærerinde i Rugsted Skole.

MARTHA RASMUSSEN, Lærerinde, er født den 6. September 1902 i Klakring Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Vejle 1922, siden 1923 ansat som Lærerinde ved Ødsted Forskole.



BRUUN HANSEN,
Lærer.



A. S. JELSBÆK,
Lærerinde.



M. RASMUSSEN,
Lærerinde.

Rugsted Brugsforening er stiftet 1890. Der er nu ca. 125 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var ca. 265,000 Kr. Foreningens Formand er Proprietær E. Pedersen, Kristiansdal, Uddeler er J. Holger Sørensen.

Medlemmer af Ødsted Sogneraad er: Gaardejer Søren Buhl, Formand, Gaardejer K. Lind, Gaardejer P. Iversen, Blikkenslager J. Bramsen, Gaardejer S. Olesen, Gaardejer K. Andreasen, Boelsmand J. Jensen, Gaardejer H. M. Hansen og Boelsmand J. A. Laursen.

EGTVED SOGN omgives af Ødsted Sogn, Brusk Herred, Ribe Amt og Tørrild Herred.

I Sognet findes Byerne: Egtved med Kirke, Præstegård, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Apotek, Spare- og Laanekassen, Kro, Højskolehjem, Brugsforening, Mølle, Teglværk, Andelsmejeri. Vandværk og Elektricitetsværk, Bøgvad, Øster-Torsted med Skole, Taagelund med Skole, Norbæk, Vøllund, Spjarup, Revsgaarde, Vork med Skole, Ovstrup, Hjelmstrup, Fuglsang med Fattiggaard, Bølling med Skole, Forsamlingshus, Købmandshandel og Mølle. Desuden findes en Samling Gaarde og Huse.

Egtved Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Tørrild-Jerlev Herreds Vurderings-



Udsigt over Egtved.

kreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 87. - 88. Lægd.

Egtved Kirke, der er en ret anselig Kirke, bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. To oprindelige Vinduer i Koret ses filmurede. Skibet har fladt Loft, medens Koret i den senere Middelalder blev hvælvet. Taarnet blev opført paa samme Tid, nu ses kun det nederste Parti af Granit, som en Fortsættelse af Skibet. Det nuværende Taarn, der er opført af røde Mursten, er fra 1862-63. Sydportalen med to Spidsbuer, som bæres af to Søjlepar, er nu indsat i Taarnets Vestmur. I Forhallen staar den tidligere Norddørs Tympanon, hvori er indhugget Dobbeltløver. Altertavlen er ret anselig og med dobbelt Sæt Fløje. Den stammer antagelig fra 1500. Midterfeltet forestiller Korsfæstelsen, og paa Sidefløjene findes flere oprindelige Malerier. Prædikestolen er i Renæssancestil og er forsynet med Casper Markdanner og Hustrus Vaaben og Navnetræk. I Korhvælvingen er fundet Kalkmalerier fra ca. 1500, disse Kalkmalerier er restaurerede i 1920 af Konservator N. Termansen. Paa Skibets Nordvæg findes en smuk og ejendommelig Series Pastorum af Kalksten i Træramme,

den er fra 1. Halvdel af det 18. Aarhundrede. I Forhallen findes foruden den nævnte Tympanon en mærkelig Ligsten med Billede af en Engel, som trykker Nøglen til Paradis mod den afdødes Pande. Desuden findes Brudstykket af en Runesten, der er fundet paa Kirkegaarden i 1863.

Egtved Kommuneskole er oprettet 1720. Den var da en saakaldt Rytterskole og laa paa samme Plads som den nuværende Skolebygning, der er bygget 1889, udvidet 1908. Forskolen er tilbygget 1916. Skolen er 6-klasset, og der undervises ca. 170 Børn.



J. CHR. MIKKELSEN,
Lærer.



M. U. V. ANDERSEN,
Lærer.



S. ANDERSEN,
Lærer.



M. HAUGE,
Bestyrerinde.

A. M. CHRISTENSEN, Førstelærer, er født den 8. Marts 1879 i Hvejstrup Sogn. Dimitteret fra Nr. Nisum 1900, siden 1907 ansat som Førstelærer ved Egtved Skole.

META CARLSEN, Forskolelærerinde, er født den 20. April 1906 i Læborg Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Vejle 1926, ansat som Forskolelærerinde ved Egtved Skole siden 1929.

Bølling Skole er bygget 1880. Skolen er 3-klasset, og der undervises ca. 95 Børn. Førstelærer er S. M. Sørensen.

S. M. SØRENSEN, Førstelærer, er født den 27. Oktober 1881 i Jerlev Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Nr. Nisum 1904, siden 1907 ansat som Førstelærer ved Bølling Skole.

ELLEN LUND, Lærerinde, er født den 15. Februar 1899 i Vindelev Sogn, Svendborg Amt. Dimitteret fra Odense 1919, siden 1922 ansat som Forskolelærerinde ved Bølling Skole.

Egtved Skovskole er bygget 1880. Skolen er 2-klasset, og der undervises 50 Børn. Lærer er J. Chr. Mikkelsen.

Taagelund Skole er bygget 1919, dog har der været Skole siden 1741. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 35 Børn. Lærer er M. U. V. Andersen.

Vork Skole er bygget 1906. Før den Tid var der Skole, hvor der nu er Central. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 65 Børn. Lærer er S. Andersen.

JENS CHRISTIAN MIKKELSEN, Lærer, er født den 22. Juli 1888 i Højrup Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Haslev 1918, siden 1921 Lærer ved Egtved Skovskole.

M. U. V. ANDERSEN, Lærer, er født den 24. August 1872 i Dalby, Præstø Amt. Dimitteret fra Vesterbro 1897, siden 1901 ansat som Lærer ved Taagelund Skole.

S. ANDERSEN, Lærer, er født den 11. Juli 1891 i Grarup, Haderslev Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1914, siden 1918 ansat som Lærer ved Vork Skole.

De Gamles Hjem er oprettet 1928 af Egtved Kommune. Hjemmet har Plads til

21 Beboere og er be-
regnet for Alders-
rentenydere fra Sog-
net. Hjemmet staar
under Opsyn af et 3
Mands Udvalg af
Sognet valgte Perso-
ner. Hjemmets Besty-
rerinde er Margrethe
Hauge.

MARGRETHE HAUGE
Bestyrerinde, er født
den 12. September
1874 i Børkop. Privat
Sygeplejerske i 10
Aar, siden 1928 Be-
styrerinde paa De
Gamles Hjem.



De Gamles Hjem.

Egtved Kommunegaard er bygget ca. 1870, og der er Plads til ca. 30 Beboere.
Der hører ca. 20 Tdr. Land til Gaarden. Forpagter siden 1926 er Peter Hansen.

Egtved Brugsforening er stiftet 1893. Der er nu ca. 350 Medlemmer. Omsætning-
en i 1931 var 225,000 Kr. Formand ved Foreningen er Lærer Andersen, Taagelund.
Uddeler er Niels Nielsen, der har virket som saadan siden 1919.

Vork og Omegns Brugsforening er stiftet 1889. Der er nu ca. 75 Medlemmer.
Omsætningen i 1931 var i Butiksvarer ca. 100,000 Kr. og Fødestoffer ca. 150,000 Kr.
Foreningens Formand er Gaardejer Rasmus Frandsen, Uddeler er Smidt Jensen, der
har virket som saadan siden 1924.

Egtved Mølle er bygget 1864. Møllen er flyttet fra Kolding, hvor den har ligget ca. 100
Aar. Møllen ejes nu af Johannes Mortensen, der har ejet denne siden 1929.

Egtved Kro er bygget omkring 1855, før den Tid laa Kroen paa den anden Side
af Gaden, og der hørte dengang Landbrug og
Bageri til. Kroejer M. Mathiasen har ejet Kroen
siden 1902.



N. NIELSEN,
Uddeler.

Egtved Apotek er oprettet ved kgl. Reso-
lution af 11. November 1871. Apoteket aabne-
des 29. Oktober 1872.

AXEL HOLM, Apoteker, er født den 13. Au-
gust 1872 i København, siden 1919 Apoteker
i Egtved

JACOB KEISER, Dyr læge, er født den 24.
Oktober 1876 i Rosinus, Randers Amt. Dyr-
lægeeksamen 1913, siden 1913 praktiserende
Dyr læge i Egtved.



SMIDT JENSEN,
Uddeler.

HENRIETTE FLORENTINE SØRENSEN, Distriktsjordemoder, er født den 22. Juni
1878. Jordemodereksamen 1904, siden 1924 ansat som Distriktsjordemoder i Egtved.

Medlemmer af Egtved Sogneraad er: Gaardejer J. S. Østergaard, Formand,
Gaardejer H. P. Kristensen, Gaardejer H. P. Hansen, Gaardejer S. Olesen, Gaardejer
H. Nissen, Gaardejer H. P. Skovsgaard, Bagermester J. P. Lyng, Gaardejer C. Ander-
sen, Gaardejer H. Poulsen, Gaardejer A. Rødtnes og Boelsmand P. Therkelsen.

ELBO HERRED,

det mindste i Amtet, udgør den yderste østlige Halvdel af den Halvø, der skyder ud i Lillebælt mellem Vejle og Kolding Fjord, medens det mod Vest begrænses af Holmans og Brusk Herreder, fra hvilket det skilles ved den fra Vejle Fjord indtrængende Rands Fjord og Spangaa.

Herredets samlede Areal udgør 8389 ha, og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 4500.

I Herredet findes følgende Sogne: Ullerup, Vejlbj, Erritzø, Bredstrup og Tavlov.

ULLERUP SOGN omgives af Holmans Herred.

I Sagnet findes Byerne: Egum med Skole, Vandmølle og Købmandshandel, Stovstrup med Skole samt en Samling Gaarde og Huse.

Ullerup Sogn har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 469. Lægd.

I Egum har der tidligere været en Hovedgaard, Egumgaard. Denne tilhørte 1459—80 Anders Christiensen, i 1511 kom den til Niels Henriksen og 1536 til Christiern Pedersen. Gaarden har muligvis ligget Nord for Egum, Vest for Skoven, Endrup Krat, hvor der findes Rester af Munkesten.

Egum Skole er bygget 1927. I Skolen er der 2 Klasser, og der undervises ca. 25 Børn. Lærerinde er Frk. Jenny Jørgensen.

JENNY JØRGENSEN, Lærerinde, er født den 25. Juni 1881 i Galtens Sogn, Aarhus Amt. Dimitteret fra Horsens 1915, ansat som Lærerinde ved Egum Skole siden 1919.

Medlemmer af Ullerup (Fredericia Landsogn) Sogneraad er: Gaardejer K. Bohlbro, Formand, Proprietær R. Nielsen, Gaardejer P. Petersen, Gaardejer H. G. Christensen og Gaardejer H. Thuesen.



JENNY JØRGENSEN,
Lærerinde

VEILBY SOGN omgives af Fredericia Købstadsjorder, Ullerup Sogn, Holmans Herred, Vejle Fjord og Lille Bælt.

I Sagnet findes Byerne: Vejlbj, Egeskov med Kirke, Skole, Brugsforening, Trelde med Skole, Mølle, Købmandshandel og Andelsmejeri, Trelde Sande med Rekonvalescenthjem samt en Samling Gaarde og Huse.

Vejlbj Sogn har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets-

og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 468. Lægd.

Egeskov Kirke bestaar af Kor, Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og de oprindelige Mure bestaar af Granitkvadre og Fraadsten paa Sokkel med Skraakant. Korbuen og begge de oprindelige Døre er bevarede, dog er Norddøren tilmuret. Ligeledes ses flere af de oprindelige Vinduer tilmurede. Taarnet, med hvælvet Underrum, er tilføjet i Slutningen af Middelalderen, og Vaabehuset er sikkert tilføjet paa samme Tid. Begge er opført af røde Munkesten. Kirkens Indre er med fladt Loft. Prædikestolen, der er i Barokstil, bærer Fremstillinger af Evangelisterne. Altertavlen, der er med Maleri fra 1878 forestillende Christus paa Vandringen til Emaus, er ligeledes i Barokstil. Over den romanske Granitdøbefont er anbragt en Himmel i Barokstil. Det ældre Alterbillede forestillende Forklærelsen paa Oliebjerget er ophængt i Koret. Kirkens nuværende Kalk er fra 1691. En tidligere Kalk fra 1650 blev røvet under Svenskekrigene og findes nu i Sandseryd Kirke ved Jönköping. Messingalterstagerne er skænket 1694. I Taarnrummet er ophængt et middelalderligt Krucifiks.



Egeskov Kirke.

Egeskov Skole var oprindelig en af de gamle Rytterskoler. Den nuværende Bygning er opført 1907. I Skolen findes 3 Klasser, og der undervises ca. 60 Børn. Førstelærer er E. Hansen. Desuden undervises der af Lærerinderne Frk. Laura Buhl og Frk. Esther Lund.



L. BUHL,
Lærerinde.



E. LUND,
Lærerinde.

ELIAS HANSEN, Førstelærer, er født den 30. November 1901 i Lunde Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Ranum Seminarium 1922, siden 1. Juni 1932 ansat som Førstelærer ved Egeskov Skole.

LAURA BUHL, Lærerinde, er født den 28. Juli 1908 i Ødsted Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium April 1930, siden 15. Maj 1932 ansat ved Egeskov Skole.

ESTHER LUND, Lærerinde, er født den 14. Februar 1905 som Datter af afdøde Landmand Lund, Trelle. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1925, siden 1932 ansat ved Egeskov Skole.



HANS JENSEN,
Uddeler.

Vejlby Brugsforening er oprettet i 1894, og der er ca. 200 Medlemmer i Foreningen. Om sætningen i 1931 var 112,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer Jens Pagh og Uddeler er Hans Jensen Olesen, der har været Uddeler i Vejlby siden 1899.

INGER CONRAD, Centralbestyrerinde, er født den 25. Marts 1868, som Datter af Hestehandler Pedersen og Hustru, Odense. Centralbestyrerinde siden 1927.



INGER CONRAD,
Centralbestyrerinde.

Medlemmer af Vejlby Sogneraad er: Gaardejer Markus Andersen, Formand, Gaardejer L. P. Ladegaard, Tømrer N. J. Nielsen, Smedemester A. Larsen, Gaardejer H. Bjerrisgaard, Murer Jacob Buhl og Gaardejer M. Deleuran.

ERRITSØ SOGN omgives af Fredericia Købstadsjorder, Ullerup, Bredstrup, Taulov Sogne samt Lille Bælt.

I Sognet findes Byen: Erritsø med Kirke, Skole, Husholdningsskole, Missionshus, Forsamlingshus, Spare- og Laanekasse, Mølle, Vandmølle, Købmandshandel, Brugsforening og Teglværk, desuden Lyng Fiskerleje med Skole, Fattiggaard, Toldopsyn og Teglværk, Brovad med Skole og Andelsmejeri, Snoghøj Havn med Færgeforsbindelse med Middelfart, Badehotel, Gymnastikhøjskole for Kvinder, og Købmandshandler samt en Samling Gaarde og Huse.

Erritsø Sogn har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amistuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans Elbo Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds, og 4. Udskrivningskreds, 474. Lægd.

Erritsø Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. Kirken, der er en rød Murstensbygning i romansk Stil er opført 1898--99. Den gamle Kirke, der var en romansk Kirke opført af Granit, Flint, Al og Munkesten, blev nedbrudt i 1898 paa Grund af Ælde.



ERIK CHRISTENSEN
Pastor.

Den nuværende Kirkes Indre er med fladt Loft; en væsentlig Del af Inventaret fra den gamle Kirke er overflyttet til den nye. Deriblandt Altertavlen, der er fra Slutningen af 16. Aarhundrede og med Maleri forestillende Christus. Maleriet er dog af nyere Oprindelse. Over Granitdøbefonten er ophængt en udskaaet Himmel fra samme Tid som Prædikestolen. I Kirken er ophængt et Krucifiks fra det 17. Aarhundrede samt en Mindetavle over Tordenskjolds Kampfælle Peder Grib samt dennes Kaarde.

Henneberg Ladegaard var tidligere Ladegaard til det kgl. Slot i Taulov Sogn og nævnes 1634 og 1653 til Fæster Jacob Johan-

sen af København. I 1662 blev det af Frederik III overdraget til Major Didr. v. Uncken for lang og tro Tjeneste. Dennes Enke Marie Hein ægtede Oberst Chr. Conrad v. Elbrecht, der i 1714 afstod Gaarden til Sønnen, Generalmajor Anthon Günther Ellbrecht. I 1719 blev Gaarden igen overtaget af Kongen, der udlagde Markerne til Rytterkobler. Efter Ryttergodsets Salg i 1765 skødede Kongen 1770 Henneberg Ladegaard til Oberstløjtnant, Generalkrigskommissionær Johannes Eskildsen de Falsen for 5988 Rd. Denne opbyggede Gaarden og efter i 1781 at have udparcelleret denne, solgtes Hovedparcellen ved Auktion i 1782 til Generalkrigskommissionær C. H. v. Wildenrath, der 1785 solgte den for 9000 Rd. til Jørgen Smith. I Begyndelsen af 19. Aarhundrede ejedes Gaarden af W. A. Uldall, derefter af Asmus Jørgensen Smith, der ogsaa ejede den i italiensk Stil byggede „Damgaard“. Da dennes Svigersøn H. P. Jensen i 1850 døde, kom Henneberg Ladegaard til Kammerherre, Klitinspektør, Landstingsmand Th. C. G. Fr. de Thygeson, der ogsaa købte „Damgaard“. Ved Thygesons Død 1905 overgik begge Gaarde til hans Adoptivdatter, Frk. C. M. Trap de Thygeson.

I Sognet findes 3 Skoler: Erritsø Skole, der ligger i Erritsø By, Skolen ved Lyng Fiskerleje og Brovad Skole. Foruden disse tre Skoler findes der ved Snoghøj en Gymnastikhøjskole for Kvinder og i Erritsø ligger en Husholdningsskole.

Folke- og Gymnastikhøjskolen i Snoghøj ligger ved det urgamle Overfartssted mellem Jylland og Fyn, hvor Lillebælt er smallest. Den gamle Kongevej, der gaar tæt forbi Skolen, gemmer Minder om sælsomme Tog, der enten vandrede, red eller agede ned mod Overfartsstedet. Konger, Adelsmænd, Borgere og Bønder maatte alle den samme Vej. Mest berømt af dem, der drog over Bæltet, er Kong Christian den Anden, der Natten mellem 23. og 24. Januar 1523 lod Færgefolkene sætte sig over 20 Gange fra Høneborg til Middelfart og fra Middelfart til Høneborg, uvis om, hvad han skulde gøre, da Mogens Munk havde bragt ham Adelsmændenes Opsigelsesbrev. Om hans trofaste Hustru, Dronning Elisabeth, fortæller Sagnet, at den Nat græd hun bitterligt, fordi hun følte, at nu maatte hun dø, for skønnere Sted i Verden saa hun aldrig, og det var engang spaaet hende, at naar hun kom til Verdens skønneste Egn, maatte hun dø.

Navnet Snoghøj er gammelt. Det stammer oprindeligt fra „snøve“, der betyder dvæle. Det var Vendelboerne, der døbte det saadan, da de kom dertil under deres Forfølgelse af Knud den Hellige.

Højskolen i Snoghøj blev bygget 1913 efter Tegning af Hr. Arkitekt Ivar Bendsen og var Fiskerhøjskole i ca. 11 Aar. Skolens Forstander var da Andreas Otterstrøm, nu Adjunkt i Sønderborg. I 1924 købte de nuværende Forstanderinder Jørgine Abildgaard og Anna Krogh Skolen og begyndte i Maj Maaned 1925 deres Virksomhed der. Skolens Navn blev „Folke- og Gymnastikhøjskolen“ i Snoghøj. Der er siden Overtagelsen sket store Forandringer. Skolens tidligere Gymnastiksal er omdannet til Foredragssal, og en ny, stor tidsvarende Gymnastiksal er opført. Samtidig indrettedes den gamle Foredragssal til Elevdagligstue, og der byggedes 12 nye Elevværelser. Skolen har nu Plads til 70 Elever.



Erritsø Kirke.

I en Dalsænkning, der til for faa Aar siden var en Kornmark, lige ned mod Lillebælt, i Skolens Have, er nu anlagt en stor Boldplads, hvor Skolens Elever øver Boldspil, Sangleg, Folkedans og Gymnastik. Hver Sommer afholdes paa denne Plads den aarlige Snoghøjfest, der samler 2—3000 Mennesker fra nær og fjern.

I Svømmegaarden udfolder der sig hver Sommer et muntert og energisk Badeliv, naar Eleverne ved Middagstid undervises i alle moderne Svømmearter af Skolens Svømmelærerinde. De to Forstanderinder har med stor Interesse og Begejstring taget Del i den gennemgribende Udvikling af Kvindegymnastiken, der er indledet over hele Norden af den finske Gymnastikpædagog Elli Bjørksten. Ved Gymnastikfester



Folkefest paa Boldpladsen ved Gymnastikhøjskolen.

i Sverrig og i Belgien har Snoghøjskolen repræsenteret dansk Kvindegymnastik, og Skolen har haft Elever fra Norge, Sverrig, Island, Holland, Tyskland, Schweiz, U. S. A., Argentina, Japan og Indien.

Skolens praktiske Formaal er at uddanne Delingsførere, d. v. s. Ledere af den frivillige Gymnastik rundt i Kredsene. Der er Skole fra Maj—August og fra November—April, og dertil kan Eleverne som til Ophold paa andre Højskoler søge Amtsunderstøttelse (til Sommerskolen inden 1. Januar og til Vinterskolen inden 1. Juli). Desuden er der i Aarets Løb flere korte Kursus i Gymnastik, Svømning og Folkedans. Der er et 5 Ugers Kursus i Gymnastik m. m. for Begyndere og Viderekomne i September—Oktober og et 8 Dages Repetationskursus for Delingsførere i Januar. Desuden er der et 10 Dages Feriekursus for Gymnastiklærerinder, et 8 Dages Svømmekursus og 2—3 Dages Kursus udelukkende i Folkedanse.

I Aarene 1925—31 har der været ialt ca. 3000 Elever og Kursister paa Skolen.

Foruden de to Forstanderinder underviser paa Skolen en Lærer, en Præst, en Læge og 2—3 Lærerinder. Der undervises da i Historie, Litteraturhistorie, Kirkehistorie, Kunsthistorie, Sundhedslære, Samaritergerning, Gymnastikteori, Dansk, Reg-

ning, Tegning, Haandarbejde, Gymnastik, Sangleg, Folkedans og Boldspil, og det er Skolens Opgave igennem denne Undervisning og det hjemlige Liv, der føres paa Skolen at søge at føre Eleverne ind til de bestaaende aandelige Værdier, som den danske Højskole har søgt at bringe sine Elever. Der kommer da ogsaa en Del unge Piger paa Skolen, der ikke følger den specielle Undervisning i Gymnastikuddannelse, men udelukkende kommer for den personlige Udviklings Skyld. Enkelte ældre tager for kortere Tid Ophold paa Skolen som en Rekreation og Oplivelse, idet de hovedsagelig nyder de skønne Naturomgivelser, eller læser og deltager i Skolens Arbejde, som de har Lyst og Behov.



J. ABILDGAARD
Forstanderinde.

JØRGINE ABILDGAARD, Forstanderinde, er født den 21. November 1893 i Brunde ved Horsens. Elev paa Sorø Højskole fra 1910—11 og paa Askov fra 1915—19, derefter paa Statens Gymnastikinstitut, Lærerinde i 3 Aar ved Vivel Højskole paa Djursland, fra 1919 til 1925 Lærerinde ved Overbestyrelsens Gymnastikkursus paa Hadsten Højskole. Siden 1925 Forstanderinde paa Snoghøj Gymnastikhøjskole.



A. KROGH
Forstanderinde.

ANNA KROGH, Forstanderinde, er født den 4. Oktober 1893 i Aulum ved Herning. Uddannet fra Statens Gymnastikinstitut og paa Askov

udvidede Højskole fra 1914—18, derefter Lærerinde ved Sorø Højskole til 1920. Fra 1920 Lærerinde ved Hadsten Højskole og Lærerinde ved Overbestyrelsens korte Gymnastikkursus paa Hadsten Gymnastikskole. Siden 1925 Medforstanderinde ved Snoghøj Gymnastikhøjskole.

Erritsøhus ligger midt imellem Fredericia og Snoghøj, godt 3 km fra Fredericia Banegaard. Langs Strandvejen kommer man ud til Skolen, der er en anselig og smuk Bygning, der ligger midt i en 2½ Td. Land stor Have og Park, som gaar lige ned til Lillebælt, saaledes at der er Strandret og ypperlig Badestrand.

Fra Facaden mod Syd har man Udsigt over en Bugt af Bæltet til Fredericia. Efter ca. 20 Min. Gang mod Syd kommer man til Snoghøj, hvor Nordens største Ingeniørarbejde netop i disse Aar er i fuld Gang

Skolen blev bygget i 1895 som Privatbolig, og Stedet er ikke tilfældigt valgt, thi en mere naturskøn Plet er ikke let at finde. I 1914 købte Forstanderinde, Frk.



„Erritsøhus“.

Sejerø-Olsen Skolen og drev den under Navn af Fredericia Husholdholdningsskole „Erritsøhus“ indtil 1930, da Forstanderinden paa Grund af Sygdom maatte give Afkald paa Skolevirksomheden. Mange unge Piger har i de 16 Aar været Elever paa Skolen.

I Foraaret 1932 bortforpagtedes Skolen til den nuværende Forstander Krage-
lund Jensen.

Husholdningsskolens Formaal er at dygtiggøre de unge Piger til deres fremt-
dige Gerning, saaledes at de kan blive dygtige, økonomiske Husmødre i egne eller
virke som gode Medhjælpere i andres Hjem. Tillige anser Skolen det som en af
sine væsentligste Opgaver at vække Elevernes Interesse for al huslig Gerning, og
gennem en praktisk anlagt Undervisning søge at dygtiggøre dem til alle betydnings-
fulde Opgaver, et moderne Hjem stiller til Husmoderen.

Skolen afholder Kursus paa følgende Tider: Et 5 Maaneders Kursus fra 3. Maj,
to 3 Maaneders Kursus fra 3. Maj og fra 4. Januar, et 2 Maaneders Kursus fra 3.
August. Den praktiske Del af Undervisningen vil optage den overvejende Del af Ti-
den og vil omfatte: Madlavning, Diætmad, Bagning, Slagtning, Konservering og
Henkogning samt Stuepigegeving, herunder Borddækning, Op-
vartning samt Rengøring m. v. Endvidere Forevisninger, der
omfatter Vask, Strygning, kemisk Rensning og Møbelbehandling
samt Haandgering. Desuden undervises der i Teori, herunder
Kostberegning, Næringsmiddellære og Varekundskab.

Desuden afholdes der paa Skolen 2 og 3 Maaneders Kvæg-
avls og Kontrolkursus. Før i Tiden uddannede man en Kon-
trolassistent paa 20-25 Dage, og selv en velbegavet ung Mand
er ikke i Stand til paa saa kort Tid at faa den fornødne Sikker-
hed; det gaar da ofte saaledes, at den første Tid, han er Kon-
trolassistent for en Forening, staar han usikker og famlende over
sit Arbejde, hvilket hverken Foreningen eller Assistenten selv kan
være tjent med. Nu anser man et Kursus paa 2 Maaneder for
Minimum, og samtidig har man skærpet Eksamen ganske betydeligt. Paa Kvægavls-
og Kontrolskolen er man imidlertid af den Opfattelse, at det ikke er nok med en
grundig Uddannelse i det daglige Arbejde som en Kontrolassistent skal udføre —
Prøveudtagning og Gerberering samt Regnskabsføring. Ofte vil der blive forlangt,
at han skal kunne lægge en baade rigtig, fornuftig og økonomisk Foderplan, at han
kan udfylde en Stamtavle, og at han har nogen Kendskab til selve Kvægavlen, Kalve-
opdræt m. m., ligesom han ogsaa bør kende noget til Mælkens rigtige Behandling

hjemme, Bedømmelsen og Afregningen paa
Mejeriet. Undervisningen bliver da lagt saa-
ledes, at Eleverne faar en meget grundig Ud-
dannelse

Eleverne bor paa lyse, hyggelige 2-, 3 og
4 Mands Værelser, og har desuden Adgang
til Dagligstuen, som er opvarmet, og hvor der
vil blive fremlagt Tidsskrifter samt Dag- og
Fagblade.

K. KRAGELUND JENSEN, Forstander, er født
den 10. December 1896 i Aale Sogn, Skander-
borg Amt. Landmand til 1920. Elev paa Rys-



KRAGELUND
JENSEN
Forstander.



CHR. SAUER
Mølleejер.



L. CHRISTENSEN
Uddeler.

linge Højskole og Korinth Landbrugsskole. Dimitteret fra Landbohøjskolen 1925. Lærer ved Korinth Landbrugsskole fra 1926—28. Lærer ved Vejlbj Landbrugsskole til Foraaret 1932. Siden 1932 Forstander ved „Erritsøhus“ Husholdningsskole og Danmarks eneste specielle Kvægavls- og Kontrolskole.

Erritsø Mølle er bygget 1886 af Møllebygger Christensen, Kolding. I 1911 overtog Møllejeer Chr. Sauer Møllen efter sin Fader, der havde ejet Møllen siden 1889.

CHRISTIAN SAUER, Møllejeer, er født den 25. Maj 1880 i Bou Sogn ved Flensborg. Gift 1911 med Bertha Sauer, født Nielsen.

Erritsø Brugsforening er oprettet den 1. April 1894. Foreningen har nu ca. 375 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 200,000 Kr. Foreningens Formand er Lærer Bjerregaard og Uddeler er Lindved Christensen, der har virket som saadan i Brugsforeningen siden 1920.

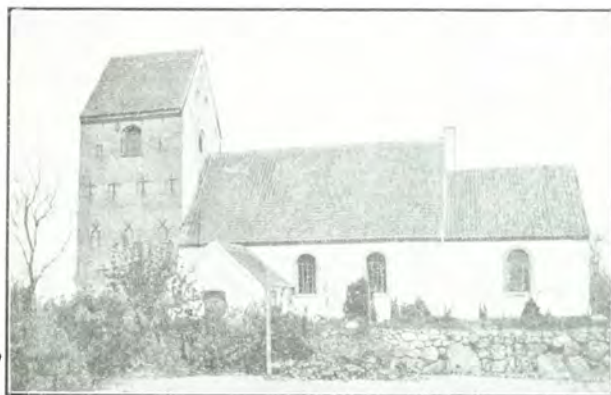
Medlemmer af Erritsø Sogneraad er: Gaardejer J. Kragh Formand, Murer B. P. Jokumsen, Gaardejer G. Christensen, Gaardejer N. Kjær Lassen, Fisker N. Henriksen, Murer P. Petersen, Gaardejer A. Brejndahl.

BREDSTRUP SOGN omgives af Tavlov, Erritsø og Ullerup Sogne samt Holmans Herred og Brusk Herred.

I Sognet findes Byerne: Bredstrup med Kirke, Skole, Præstegaard, Missionshus, Brugsforening og Vandværk, Stallerup, Kongsted med Skole og Købmandshandel, Torp og Bredstruplund samt en Samling Gaarde og Huse.

Bredstrup Sogn har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 470 og 471.

Bredstrup Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid, og de oprindelige Mure er af raa Granit og med Hjørnekvadre paa Sokkel med Skraakant. Norddøren samt flere af de oprindelige Vinduer ses tilmurede. Derimod er Syddøren med Granitstøje og Elipsebue bevaret. Taarnet med det hvælvede Underrum og Spidsbue ind til Kirken er tilføjet i den senere Middelalder. Det er opført af røde Munkesten. Vaabehuset, der er opført af smaa Mursten, er fra nyere Tid. Det er nu indrettet til Ligkapel, og Hovedindgangen findes nu i Taarnet, hvis hvælvede Underrum tjener som Vaabehus. Kirkens Indre er med fladt Loft. Prædikestolen fra Begyndelsen af 17. Aarhundrede er med Snitværk, der fremstiller Lidseshistorien. Aftertavlen fra ca. 1700 er restaureret 1923. Alterbilledet er fra 1920; det tidligere Alterbillede, der forestiller Himmelfarten, er anbragt paa Skibets Sydvej. I Kirken findes en lukket Præstestol fra 1700'erne. Messingalterstagerne er fra 1694, og Orgelet er fra 1894.



Bredstrup Kirke.

Kongsted Skole er bygget 1868. I Skolen findes 2 Klasser, og der undervises ca. 30 Børn. Skolen er udvidet 1887. Før 1868 gik Børnene til Bredstrup Skole; Kongsted Skole oprettedes som en Privatskole, men er nu overgaaet til Sognet.

N. ERNSTSEN, Lærer, er født den 19. Januar 1902 i Tanderup Sogn, Randers Amt. Dimitteret fra Nr. Nisum Seminarium 1924. Siden 1927 Lærer ved Kongsted Skole.



E. ERNSTSEN
Lærer.



ALB. JENSEN
Uddeler.



K. PETERSEN
Bestyrerinde.

Bredstrup Brugsforening er stiftet den 5. Maj 1891. Foreningen begyndte med 12 Medlemmer, der er nu ca. 175. Omsætningen i 1931 var ca. 115,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer Abraham Gydesen. Uddeler er Albert Jensen.

ALBERT JENSEN, Uddeler i Bredstrup Brugsforening siden 1920.

KAREN PETERSEN, Bestyrerinde, er født 1868 som Datter af Torben Nielsen, Erritsø. Gift 1899 med Forpagter Petersen. Bestyrerinde for Bredstrup Fattiggaard og Alderdomshjem.

Medlemmer af Bredstrup Sogneraad er: Gaardejer Holger Jepsen, Formand, Gaardejer Jens Kring, Gaardejer J. Jensen, Gaardejer Peter Petersen, Gaardejer Jacob Strarup, Vognmand Niels Jensen og Gaardejer S. P. Pedersen.

TAULOV SOGN omgives af Bredstrup og Erritsø Sogne, Lille Bælt og Kolding Fjord samt Brusk Herred.

I Sognet findes Byerne: Taulov med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Alderdomshjem, Missionshus, Forsamlingsbygning, Andelsmejeri, Spare- og Laanekasse, Hotel, Købmandshandel, Mølle, Brugsforening og Jernbanestation, Taarup, Børup med Mølle, Købmandshandel, Andelsmejeri og Fyr, Skærbæk med Skole, Forskole, Mølle, Købmandshandel, Baadebyggeri og Fiskerihavn samt Toldopsyn, Studsdal med Skole, Forskole, Kro og Brugsforening, Oddersted med Mølle og desuden en Samling af Gaarde og Huse.

Taulov Sogn har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 472 og 473.

Taulov Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest, Vaabehus mod Syd og Gravkapel ved Korets Østende. Kor og Skib er opført i sentromansk Stil

af Granitkvadre paa Dobbelt-sokkel. Den oprindelige Nord-dør er tilmuret, derimod er Syddøren bevaret og benyttes endnu. Denne er med Søjler, hvoraf den ene har ottekantet Skaft, og hvis Fodstykke og Kapitæler er prydet med udhuggede Figurer. Taarnet med Trappegavle er opført i den senere Middelalder, væsentlig af røde Mursten. Det har hvælvet Underrum med Rundbue ind til Skibet. Noget senere tilføjedes Vaabehuset af store, gule Mursten og med blindingsprydet Trappegavl.



Taulov Kirke.

Det næsten cirkelrunde Gravkapel er opført i 1581 af Jomfru Birgitte Rosenkrantz. Det er opført af røde Munkesten paa Granitsokkel med Skraakant og et Kegletag tækket med Bly. Prædikestolen og Altertavlen, der er med en Kopi af Thorvaldsens Kristus i en Niche, er begge fra 1683. Paa Skibets Nordvæg er ophængt et Krucifiks fra Slutningen af Middelalderen. I Koret staar en Ligsten fra 1581 med Portrætfigurer af Jomfru Birgitte Rosenkrantz og hendes Søskendebarn, Fru Sidsel Rosenkrantz. Desuden findes et Epitafiemaleri fra 1729 opsat af F. C. Bredahl paa Søholm.

I Sognet findes 3 Skoler: Taulov Skole, Skærbæk Skole og Studsdal Skole. Lærerkrafterne er følgende: Lærer Søbye og Lærerinde Frk Hansen, Taulov Skole, Lærerinde Frk. A. Frederiksen, Skærbæk Skole, Lærer K. V. Bertelsen og Lærerinde Kirstine Thaysen ved Studsdal Skole.



SØBYE
Lærer.



O. HANSEN
Lærerinde.



K. V. BERTELSEN
Lærer.



A. FREDERIKSEN
Lærerinde.

Studsdal Brugsforening er oprettet 1893. Der er nu ca. 100 Medlemmer i Foreningen, og Omsætningen i 1931 var 50,000 Kr. Formand er S. Tang, og Uddeler er H. Madsen, der har virket som saadan siden 1923.

Taulov Brugsforening er oprettet 1900, og der begyndtes med et Medlemsantal af 10. Der er nu ca. 160 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 93,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer M. H. Lund og Uddeler er C. Thomsen.



C. THOMSEN
Uddeler.

C THOMSEN, Uddeler, er født den 1. Marts 1895 i Ribe Amt. Gift 1923 med Agnes Jacobsen. Siden 1921 Uddeler i Taulov Brugsforening.

KIRSTINE FREDERIKSEN, Distriktsjordemoder, er født den 15. Juni 1895. Eksamen i 1921. Reservejordemoder ved Fødselsanstalten i Aarhus fra 1922–24. Siden 1924 Distriktsjordemoder i Taulov.



K. FREDERIKSEN
Distriktsjordemoder.

Medlemmer af Taulov Sogneraad er: Gaardejer P. T. Pedersen, Formand, Fisker S. D. Sørensen, Gaardejer H. N. Hansen, Arbejds-

mand N. Christensen, Gaardejer H. L. Andersen, Gaardejer H. C. Thuesen, Købmand V. C. A. Jacobsen, Købmand J. Maj og Banenæsformand J. A. Grarup.

HOLMANS HERRED,

den nordlige Del af den mellem Vejle og Kolding Fjord udskydende Halvø, begrænses mod Nord og Nordøst af Vejle Fjord, mod Sydøst af Elbo Herred, fra hvilket det skilles ved Rands Fjord og Spangaa, mod Sydvest af Brusk Herred og mod Vest af Jerlev Herred og Vejle Købstadsjorder.

Herredets samlede Areal udgør 13,267 ha og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 9,600.

I Herredet ligger følgende Sogne: Gaverslund, Vinding, Skærup Smidstrup, Pjedsted og Gaarslev.

GAVERSLUND SOGN omgives af Vejle Fjord, Gaarslev Sogn, Elbo Herred, Pjedsted, Smidstrup, Skærup og Vinding Sogne.

I Sognet findes Byerne: Gaverslund med Kirke og Præstegaard, Skole, Andkær med Skole, Sellerup, Bregning med Skole, den Kellerske Aandssvageanstalt, Børnehjem, Hotel, Brugsforening, Børkop med Skole og Realskole, Højskole, Filial af Banken for Fredericia og Omegn, Børkop Spare- og Laanekasse, Kro og Apotek, Brugsforening, Andelsmejeri, Elektricitetsværk, Vandværk, Jernbanestation, Brøndsted med Skole og en Samling af Gaarde og Huse, Andkær Skovby med Skole, Fuglekærgaard Redningshjem.

Gaverslund har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo

Herreds Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' Lægd 464 a, 464 b og 465.

Gaverslund Kirke bestaar af Kor og Skib. Taarn mod Vest, Vaabenhus mod Syd og Sakristi ved Korets Nordside. Koret og den østlige Del af Skibet er fra romansk Tid, væsentlig af Fraadstenskvadre. Korgavlen har Halvsøjler og Blindinger. Begge Døre og flere Vinduer ses filmurede. Sentmiddelalderlige Tilbygninger af Munkesten er Skibets Forlængelse mod Vest samt Vaabenhuset og Sakristiet. I 1843 opførtes af Mursten et lille Taarn med firsidet Spir. I 1918 opførtes det nuværende Taarn med Kamgavle efter Tegning af Arkitekt Jespersen, Fredericia. Taarnrummet er Forhal. Kirken har fladt Loft, undtagen Sakristiet. Ved en Restaurering i ny Tid fandtes i Sakristiet et stort, nu restaureret Kalkmaleri, der forestillede den korsfæstede. Altertavle fra Renæssancetiden med Caspar Markdanners Navnetræk og med Thorvaldsens Christus i Gibs samt to Malerier af H. Agersnap. Malmstagerne er skænket 1678 af Povl Knudsen af Brøndsted. Romansk Granitfont med glat Kumme. Udmærket skaaret Helgenfigur i Prælatdragt ca. 1500. Prædikestol fra 1606. I Koret to Ligsten over Anders Hansen Lindenov, død 1562, og Fru Margrethe Lange, død 1554, med to unge Sønner, Hans og Karl, og over Peder Andersen Munk, død 1618, og Hustru.



Gaverslund Kirke.

I Sellerup har været en Herregaard, der 1446 tilhørte Per Henriksen og 1484 og 1503 Sønnen, Henrik Persen, 1537 Anders Hansen Lindenov, død 1562, hvis Datter bragte den til sin Mand, Steen Bille til Vandaas, som 1574 mageskiftede den til Frederik den 2. for Gods i Skaane. 1579 blev den forlenet til Skovrider Peder Ulf, og Kongen gæstede flere Gange Gaarden, naar han var paa Jagt. Paa Danske Atlas' Tid var den en Bondegaard, Sellerup Hovgaard. Gaarden har ligget paa en flad Mark, nordlig i Sellerup By, Murrester er opbrudte i de senere Aar.

I Bregning har ogsaa været en Herregaard, som Knud Venstermand 1579 mageskiftede til Frederik den 2. Det er vistnok den gamle Gaard, der 1582 beboedes af Herredsfoged Mads Henriksen, som fik Lov at beholde „Borgetoft“, som havde ligget til hans Gaard, det synes at være den nuværende Gaard, Kathrinehøj, der nu tilhører de Kellerske Aandssvageanstalter. Øst for Bregning By, mellem høje Banker i Gaverslund Skov ligger et Voldsted, „Trindhøj“, af tidlig middelalderlig Form: En isoleret Banke er ved en indtil 2 m bred Grav i Skraaningerne afdelt i en rundet Borghøj og en omgivende Ringvold.

Ogsaa i Brøndsted har været en adelig Sædegaard, der 1511 tilhørte Christiern Pedersen, 1536 og 1543 hans Søn Niels Christiernsen. Sydøst for Brøndsted By, tæt ved Rands Fjord i tidligere Vanddrag, ligger det stærkt forstyrrede Voldsted „Herregaarden“, en uregelmæssigt formet Højning, der ved en Grav har været afskaaret fra en naturlig Banke, en henved 35 m lang, 5 m bred Vejdæmning fører over Engen ud til Voldstedet.

I Hvilbjerg, der tidlige udgjorde den østlige Del af Andkær By, 1662 6 Gaarde og to Bol, nævnes 1435 og 1438 Væbneren Per Regelsen eller Ruggel. Hvilbjerg-

gaard er en gammel Selvejergaard, som 1628 tilhørte Hans Munk, der dræbtes af danske Soldater, 1641 tilhørte den Præst i Pjedsted Bernt Falenkamp, som 1651 skødede den til Herredsfoged Just Thomassen, der lagde en anden af Gaardene i Hvilbjerg og det halve af en Gaard i Andkær sammen med den. 1712 blev den af Skovrider Ingvardt Jacobsen skødet til Peder Tonboe til Hundsbæk, som 1714 skødede den til J. L. v. Müllen, der 1720 skødede den til Skovrider Joh. Brandt, og han skødede den 1724 til Ritmester Peter Reedtz. 1730 ejedes den af Jørgen Ludvigsen, og 1735 tilhørte den Mich. Johs. Mule, senere Justitsraad, død 1772, som 1767 af Kongen fik Skøde paa Kronens Rettighed i Hvilbjerggaard for 1282 Rd. samt Ga-



Børkop Højskole.

verslund Kirke for 7200 Rd. Mule skødede 1772 Gaarden for 10,000 Rd. til Chr. C. Hvass, som frasolgte en Del af Jorderne. 1799 tilhørte den Landvæsenskommissær Iver Nyebøe, 1821 Landvæsenskommissær, cand. jur. Kaminerraad Ditlev Monrad, fra hvem den ca. 1854 solgtes for 69,500 Rd. til H. Jensen, som 1860 solgte den for 101,000 Rd. til Enkefru Damm fra Odense, der 1868 afhændede den til cand. phil. C. Løwe. Han solgte den 1880 for 180,000 Kr. til P. E. Andresen, fra hvem den 1882 kom for 171,000 Kr. til V. T. Dyrhauge Elmqvist, som 1919 afhændede den til Ingvardt Skou af L. Grundet.

Gaverslund Hovedskole blev opført eller ombygget 1855. Den blev udvidet med Bolig og Klasseværelse for Andenlæreren 1901. Skolen har endvidere 2 Forskoler, som ligger henholdsvis i Børkop og Breining. Med dem er der ialt 7 Klasser, der saaledes for Tiden er samlet i 5 Klassetrin. Skolen ligger ved Gaverslund Kirke i Gaverslund By omtrent midt paa Strækningen mellem Børkop og Breining og har saaledes en god central Beliggenhed i Sognet. Skolens Førstelærer er for Tiden Aage Oxholm.

Børkop Højskole. Som bekendt blev den første Indre Missions Højskole oprettet i Nørre-Nisum af den initiativrige Pastor Ad. L. Hansen i Aaret 1887. Den an-

den begyndte i Børkop. I 1888 kom til Børnehjemmet Tingskov ved Børkop en ung Lærer N. Kristiansen. Han havde et brændende Begær efter at opvække de unge. Allerede mens han læste paa Blaagaard Seminarium, omgikkes han med den Tanke at faa oprettet en Højskole for Indre Missions Ungdom. Og tilskyndet af Venner i Omegnen blussede Tanken nu op paany. Stedet — midt mellem Fredericia og Vejle — var i geografisk Henseende tiltalende, og Egnen smuk med sine Bakker og Skove. Efter forskellige Opraab i Indre Missions Tidende begyndte Skolen sin Undervisning i lejede Lokaler i Børkop den 3. November 1889. Skolen begyndte med 26 Elever, og allerede Sommeren 1890 opførtes en Skolebygning, som indviedes af Vilh. Beck den 4. November. Der begyndtes med 53 Elever i Sommeren 1917, og Elevantallet steg gradvis, indtil det gik over 100. Baade heraf og ogsaa fordi Skolen i sin Indretning var blevet noget forældet og forslidt, maatte der tages fat paa en Om- og Tilbygning, hvilket skete 1920. Skolen er en selvejende Institution, som ledes af en Bestyrelse paa 17 Medlemmer. De 9 vælges af Bestyrelsen for „Kirkelig Forening for Indre Mission“, de 8 vælges af Bidragsyderne. Skolens Forstander er A. S. Dam.

Børkop Realskole. Loven af 24. April 1903 om højere Almenskoler gav Stødet til, at en Kreds af Forældre traadte sammen og oprettede Børkop Realskole. En efter den Tids Forhold meget anseelig og godt indrettet Skolebygning opførtes efter Tegning af Arkitekt N. Christoph Hansen i Vejle. Arbejdet udførtes af Tømrermester P. Ebbesen i Pjedsted. Skolekomplekset omfatter foruden Hovedbygningen en Gymnastiksal, Hestestald, Cyklerum m. m. Hovedbygningen er en toetages Bygning i solid Grundmur. Grupperet om en rummelig Forhal findes foruden 4 Skolestuer og paa første Sal en femte Skolestue samt en fem Værelses Lejlighed til Bestyreren. Tagetagen er udbygget med ialt 10 Værelser, som var beregnet til Bolig for Lærere, men er nu fuldt optaget af boende Elever. Et Nabohus blev i 1931 købt og indrettet til Sløjdlokale, 24 Drengene kan undervises her samtidig. Indvielsen fandt Sted den 1. September 1904. Der blev talt af Pastor Frausted: Børnene skulde

opdrages til dygtige Mennesker, til danske Borgere og til Borgere i Guds Rige. Derefter talte Skolens første Leder, cand. theol. Chr. Fledelius, nu Sognepræst i Ringkøbing, over det klassiske Visdomsord: En sund Sjæl i et sundt Legeme. Skolens Ledere har været: Cand. theol. Chr. Fledelius 1904—06. H. F. Gøtzsche 1906—13, Cand. phil. et math. H. N. E. Dam 1913—26, Seminarist V. Jørgensen 1926—27, Seminarist J. Jensen,



Breining Afholdshotel.

1927—28, cand. phil. J. Petersen fra 1928. Skolen blev planlagt som Mellem-skole, men blev under Skolebestyrer Gøtzsche omdannet til Præliminærskole, hvad den siden har været. Dog er der under den nuværende Bestyrer sket en Ændring i Retning af Mellem-skole, idet der nu i Stedet for 4 Realklasser er: 1. en Underskole for Børn indtil 10—11 Aars Alderen, 2. en Slags Mellem-skole for Aargangene 10 11 op til 13—14 Aar og 3. en toaarig Realskole med Præliminæreksamen som Maal. Hertil kom fra 1. November 1931 et Kursus for ældre Elever, ligeledes til Præliminæreksamen. De fleste Kursister og nogle af Skolens Elever er fra fjernere Egne, især



AA. OXHOLM
Førstelærer.



M. JENSEN
Forskolelærerinde.



O. RIEWERTS
Forskolelærerinde



G. CHR. T. FRIES
Læge.

fra Jylland (Hjørring til Tønder). De bor paa Skolen i de ovenfor nævnte Værelser. Men Tilgangen har i de sidste Aar været saa stor og stadig stigende, at en Udvidelse af saavel Skolebygning som Beboelsesafdeling trænger sig mere og mere paa. Skolens Elevtal har i Aarenes Løb svinget en Del. Der var i 1903: 47, 1906: 47, 1908: 64, 1912: 60, 1915: 66, 1920: 77, 1921: 87, 1922: 88, 1923: 76, 1924: 78, 1925: 62, 1926: 45, 1927: 63, 1928: 60, 1929: 64, 1930: 76, 1931: 88, 1932: 65 samt paa Kursus: 6. Indtil 1919 var Skolen i Forældrenes Eje. Et aarligt Underskud dækkedes af Garanter, som imidlertid blev trætte af de stadig tilbagevendende Udskrivninger og afhændede Skolen til Bestyreren, i hvis Eje den siden har været. Det viser sig, at skønt Skolens naturlige Opland saa nær op ad Vejle og Fredericia kun er lille,

er det baade stort nok og især godt nok til at bære en Realskole. Da den nu tilmed som Kostskole faar et stigende Elevkontingent udefra, er dens Fremtid efter al menneskelig Beregning betrygget i en saadan Grad, at den kan tillade sig i pædagogisk Henseende at holde Fanen højt uden at maatte anstille for smaalige økonomiske Betragtninger. Der synes virkelig trods de daarlige Aar, vi nu er inde i, at være alle Betingelser for en sund Udvikling af Børkop Realskole, baade som Oplandets Skole og som Østjyllands Kostskole samt Eksamenskursus. Skolens Realskolebestyrer er J. K. Petersen.

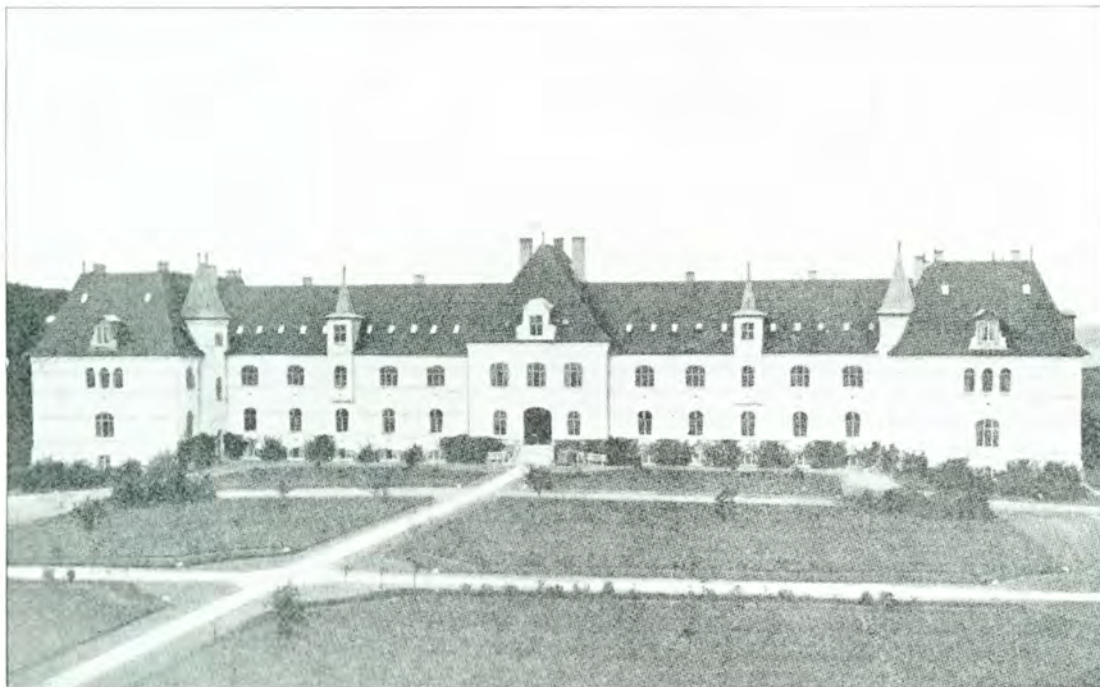


M. HANSEN
Distriktsjordemoder.

GEORG CHRISTIAN TORM FRIES, Læge, er født den 28. August 1869 i København som Søn af Bogholder paa Københavns Raadhus, Cancelliraad Christian Georg Fries og Hustru Elise, født Torm, gift 1912 med Helga Johnsen, Kandidattjeneste paa Kommunehospitalet i København 1902—03, praktiserende Læge i Gaverslund Sogn samt Jernbanelæge.

DEN KELLERSKE AANDSSVAGE-ANSTALT. Aaret 1865 blev den Kellerske Aandssvage-Anstalts Fødselsaar. Thi i det Aar — den 1. September — oprettede Forstan-

deren for „Døvstummeskolen grundet paa Talemetoden“ i København, cand. theol. Johan Keller, en Afdeling for aandssvage Børn. Under Kellers Virksomhed med de døvstummes Undervisning hændte det stundom, at der til Opdragelse sendtes ham Børn, som ved nærmere Undersøgelse viste sig ikke at være døvstomme, men derimod idiotiske. I Begyndelsen blev disse Børn hjemsendt, da det laa udenfor Skolens Plan at beskæftige sig med saadanne, men snart gik det op for Keller, at her var en Trang at afhjælpe, og med sædvanlig Resoluthed besluttede han at oprette en Skole saavel for hørende som for døvstomme, aandssvage Børn. Paa denne Maade lagdes Grundstenen til den Kellerske Aandssvage-Anstalt.



Mands-Asylet.

Den Bygning, i hvilken „Døvstummeskolen grundet paa Talemetoden“ havde sine Lokaler, og som forøgedes med den første Aandssvage-Afdeling, var i en Baggaard i Store Kongensgade 59, hvor der fandtes flere Værksteder, og hvor Solen ikke netop havde alt for stor Magt, her fik de aandssvage deres Hjem i en Tværbygning med Fru Th. Madsen som Plejemoder. Dog længe forblev Anstalten heller ikke her, thi Elevernes Antal øgedes saa hurtigt, at Lokalerne blev for smaa, hvorfor Keller 1869 flyttede ud paa Nørrebro i en ny i sunde, frie Omgivelser beliggende Bygning, Baggesensgade 4.

At Aandssvage-Anstalten stadig var i frodig Vækst, viser bedst det ikke ringe Tal af Elever, som Skolen allerede i 1875 var naaet til. Ikke mindre end 102 aandssvage Børn nød paa dette Tidspunkt Undervisning i denne. Og 1879 var Tallet atter steget til 170. Men Johan Keller maatte stadig videre. I nogle Aar havde det været hans Tanke at faa oprettet et Asyl for uhelbredelige Mennesker. Kellers Plan var den, at Staten skulde træde til og yde et betydeligt Tilskud, saaledes at der ogsaa kunde blive sørget for alle de fattige, uhelbredelige aandssvage, der maatte

høre hjemme paa et saadant Asyl. Det lykkedes ham at skaffe aabent Øre for Sagen saavel hos indflydelsesrige Rigsdagsmænd som hos Ministeriet, særlig da hos Kultusminister Fischer, den Mand, der vel nok mere end nogen anden viste sig at være Kellers værdifuldste Støtte.

Den 23. Oktober 1878 forelagde Fischer i Landstinget Forslag om, at der ydedes Keller et Laan paa 110,000 Kr. til Oprettelse af et Asyl for uheldbredelige aandssvage, og at der tilstaaes denne Anstalt et fast, aarligt Tilskud paa 15,000 Kr. til Fripladser. Forslaget blev i det hele velvilligt modtaget i Rigsdagen og vedtoges som



Fuglekærgaard

Lov den 24. Maj 1879, og saa hurtigt blev dens Bestemmelser ført ud i Livet, at Asylet kunde aabnes den 1. April 1880 paa den dertil købte Ejendom „Karens Minde“ ved Kalvebodstrand i Kongens Enghave. Johan Kellers rastløse Slid og de mange, vigtige Overvejelser, som havde paatvunget sig ham i de sidste Par Aar, da alt rigtig tog Vækst om ham, havde tæret stærkt paa hans Kraft. Han led til Tider af Bevidstløshed, under hvilken hans Hoved sank slapt ned paa Brystet. Nu saa man ret, hvor alvorligt angreben han var. Det blev da bestemt, at han skulde gennemgaa en Kur i Wiesbaden, alt var ogsaa rede til Atrejsen, men den 20. Maj 1884 om Aftenen, Dagen før Afrejsen skulde gaa for sig, faldt han om hjemme i sit Sovekammer og var død, knap 54 Aar gammel. Det vakte dyb Sorg ved alle Anstalterne, da Budskabet naaede rundt, at han, hvem alle elskede, var borte. Johan Keller hviler paa Assistens Kirkegaard, hvor „Venner og taknemmelige Elever“ rejste ham en Mindesten, bærende disse Ord: Han lagde Ordet paa den døvstummes Læber og tændte Lyset i den aandssvages Sjæl. Hans Arbejde blev delt, men hans Gerninger lever uforandret som den samme afsluttede Enhed som hidtil. Medens Johan Kellers

Enke, Professorinde Cathrine Keller, ved hans Død stod som Ejerinde af Anstalterne og som den, der hæftede for de af Staten modtagne Laan, blev det altsaa Sønnen, den unge Læge Chr. Keller, der fik Ledelsen af Aandssvageanstalterne i sine Hænder. Den stærke Trang til Udvidelse -- dels af Hensyn til de mange, der søgte Optagelse, dels for at raade Bod paa Anstalternes store Belægning -- havde bragt Professor Keller til kort før sin Død at danne en ny Afdeling for aandelig udviklingsdygtige Børn, en Filial til selve Hovedanstalten -- „Solitude“ var Ejendommens Navn -- og den var beliggende i Bangertsgade paa Nørrebro. Den 1. Oktober 1895 var en betydningsfuld Dag i de Kellerske Aandssvage-Anstalters Historie, thi paa



Sygehuset.

den Dag afstod Ejerinden, Fru Professorinde C. Keller det store Anstalts-Kompleks, der hidtil havde været hendes private Ejendom, for at det kunde gaa over til at blive en selvejende Institution. Fra den Dag blev Anstalterne en offentlig Stiftelse med sin egen Direktion under Ministeriets Overtilsyn. Og skønt Tidens Fylde vel var kommen til, at dette betydningsfulde Skridt burde foretages, idet Anstalterne fra en lille Begyndelse i Aarenes Løb havde udviklet sig til at blive saa store Dimensioner, at de indenfor deres Mure husede ca. 600 aandssvage Individuer, var det alligevel et stort og smukt Offer, Enketru Keller og hendes Familie bragte den Dag, da hun underskrev Gavebrevet, i hvilket hun mod en forholdsvis lille Godtgørelse, som bestod af 50,000 Kr., afstod de store og værdifulde Ejendomme, der dels ved hendes afdøde Mand, Professor Johan Kellers, og dels ved hendes Søn, Professor Chr. Kellers dygtige og utrættelige Virksomhed var tilvejebragt. Hun indsaa, at Anstalternes Fremtid vilde være mere betrygget, hvis de fik det officielle Stempel paatrykt af at være en Stiftelse, end om de forblev i hendes og hendes Families private Eje, og derfor betænkte hun sig ikke paa at se bort fra sin egen Fordel og ydede saa rigeligt og rundhaandet den store Gave. Nu kom der for den Kellerske Anstalt et Par Aar, i hvilke der ikke skete noget bemærkelsesværdigt, men om hvilke der væsentligst

kan berettes, at Ekspektancelisterne, der alt var overfyldte, stadig øgedes mere og mere, navnlig for Asylisternes Vedkommende. At faa nogen af disse optaget maatte nu nærmest betragtes som et Held. Det var da forstaaeligt, at denne Pladsmangel fremkaldte en Del Utilfredshed og Utaalmodighed hos det anstaltsøgende Publikum. Fra 1894 til 1898 havde ialt 528 Ansøgere søgt Optagelse, men kun 240 faaet deres Ønske opfyldt — de resterende 288 havde maattet nøjes med Ventelisten. Det danske Aandssvagevæsen kunde ikke blive staaende paa dette Standpunkt. Kravet om mere Anstaltplads var blevet saa stærkt, at det ikke kunde undlade at skaffe sig Ørenlyd hos de bevilgende Myndigheder. Derfor kendtes Aaret 1898 ogsaa dobbelt glædeligt, fordi det deri skilte sig fra sine Forgængere, at det kunde bringe et saa godt Resultat som Loven af 26. Marts. Ved denne blev der ikke blot tilvejebragt en Mulighed for at skaffe Anstalten de højst nødvendige Nybygninger, men tillige en Forøgelse af Plads-Antallet med ca. 250 nye Pladser. Den naturskønne Egn mellem Fredericia og Vejle, Brejning, valgtes til den nye Anstalt, der skulde give Plads til 600 Alumner, saavel Skolebørn som voksne arbejdsføre og Asylister. Der besluttedes nu den Overenskomst mellem de to bestaaende Aandssvage-Institutioner, at jysk-fynske aandssvage fortrinsvis skulde være adgangsberettigede til den Kellerske Anstalt, medens Gl. Bakkehus-Ebberødgaard særlig skulde staa aaben for aandssvage fra det øvrige Land, indbefattet København. For den Kellerske Anstalts Vedkommende voldte Opførelsen af de nye Bygninger i Brejning ikke faa og ret pinlige Bryderier. Tidspunktet kunde ikke godt være vanskeligere. En hidsig Bygge-Virksomhed over hele Landet bragte alle Bygnings-Materialerne i en rask stigende Handelspris, og samtidig var Forholdene mellem Arbejdsgiverne og Arbejderne til Tider ligefrem fortvivlede.

Men efterhaanden blev Bygningerne færdige. Paa det ca. 165 ha store Areal, der bestaar af 3 sammenlagte Bøndergaarde samt noget Strøgods, og hvoraf ca. 110 ha er under Plov, blev ved Hjælp af et Statslaan paa ca. 1½ Million Kr. efter Tegning af Professor V. Klein opført et Bygningskompleks med 600 Pladser, senere efterhaanden udvidet til 1300 Pladser. Anlægget grupperer sig paa 3 terrasseformede, over hinanden liggende og indbyrdes ved skovklædte Aase adskilte Plateauer i Arbejdshjemmene, Asylerne og Skolehjemmet, i Anlæggets Centrum ligger en Administrationsbygning med Bolig for Overlægen, ud for den staar en stor Granitsten med en kort Indskrift om Anstaltens Historie. Til Anstalten hører tillige eget Sygehus med Bolig for Reservelægen, Kirkegaard med Ligkapel, Vandværk med et 30 m højt Vandtaarn, Cellebygning, Dampvaskeri m. m., over 30 store Bygninger. Der er anlagt Filialer paa Livø og paa Sprogø. I 1927 var der knyttet ca. 320 Funktionærer.

Et anseligt Kompleks er det hele blevet til, indrammet som det er i et fra Naturens Side herligt begunstiget Terræn, men yderligere forskønnet ved nu afdøde Professor Chr. Kellers og den nuværende Anstalt-Gartner Ch. Qwists Forstaaelse af, hvad Anlæg, Buskadser og Blomster kan udrette. Ved Overflytningen fra Sjælland til den mere afsondrede Egn i Jylland berøvede man baade Personalet og Alumnerne en ikke ringe Impuls fra Omverdenen, man havde af den Grund oprettet to Biblioteker. Men det lod det ikke blive ved det. Man indrettede en lille zoologisk Have og et Biografteater, hvis Forestillinger altid imødeses med den største Forventning. Naar der ses tilbage til den Kellerske Aandssvage-Anstalts Begyndelse, den lille Skoleklasse for aands-



H. O. WILDENSKOV
Overlæge.

aandssvage Børn, saa vil vist enhver indrømme, at det har næsten lidt af Eventyret over sig, naar den lille Klasse i de forløbne Aar har kunnet udvikle sig til en Virksomhed, som den nu er. Det blev en lille Verden i Samfundet. Der findes endogsaa Købstæder i Danmark, hvis Indbyggerantal ikke en Gang naar saa højt. Mange burde nævnes, naar denne Virksomhed blev skildret, mange, som hver for sig ved sit Arbejde har bidraget til det smukke Resultat, hvortil Institutionen foreløbig er naaet. Til sidst maa vi indskyde, at Professor Chr. Keller nu er fratraadt, og den nuværende Overlæge er H. O. Vildenskov.

HANS OTTO VILDENSKOV, Overlæge, er født den 9. April 1892 som Søn af Toldforvalter Vildenskov og Hustru, Johanne, født Blichfeldt, gift 1922 med Edith Messerschmidt, Reservelæge ved Horsens Kommunehospital, 2. Overlæge ved Brejning Aandssvageanstalt, Eneoverlæge siden 1. Juni 1932, Formand i Bestyrelsen for Aandssvagesagens Venner.

LARSEN, Afdelingslæge, ansat som Reservelæge ved Brejning Aandssvageanstalt 1927, ansat som Afdelingslæge ved samme siden 1931.

JOHS. LARS PETERSEN, Økonomiinspektør, er født den 9. November 1895 som Søn af Peter Petersen og Hustru, gift 1930 med E. Marie Schytt, ansat som Økonomiinspektør ved Brejning Aandssvageanstalt siden 1926, i Bestyrelsen for Sygehusinspektørforeningen, Revisor for Aandssvagesagens Venner.

JENS CHR. FREDERIKSEN, Inventarforvalter, er født den 19. Marts 1869 som Søn af Købmand A. Frederiksen og Hustru Kristine, født Jensen, gift 1903 med Olga Sørensen, ansat som Inventarforvalter ved Brejning Aandssvageanstalt siden 1901, Medlem af Gaverslund Sogneraad, Formand for Brugsforeningen.



LARSEN
Afdelingslæge.



JOHS. L. PETERSEN
Økonomiinspektør.



J. CHR. FREDERIKSEN
Inventarforvalter.



S. FR. HANSEN
Bygmester.

S. FREDERIK HANSEN, Bygmester, er født den 19. April 1890 som Søn af A. J. Hansen og Hustru, gift 1920 med Marie Hvid, Bygmester, Konstruktør 1915, Vejle 1915--17, Horsens 1917--18, ansat ved Brejning Aandssvageanstalt siden 1918, i Bestyrelsen for Funktionærforeningen, Revisor ved Brugsforeningen, Kasserer i Udvalget.

NIELS HANSEN, Maskinmester, er født den 10. August 1881 i Kolding som Søn af Herreekviperingshandler Hans C. Hansen og Hustru, gift 1908 med Elna Bergh, ansat som Maskinmester ved Brejning Aandssvageanstalt siden 1912, Formand for den lokale Funktionærforening, Repræsentantskabsformand for de sammenvirkende Funktionærforeninger under Aandssvageanstalterne.

JOHAN LUDVIG WARMING, Skolebestyrer, cand. theol., er født den 3. Oktober 1895 som Søn af Provst Warming og Hustru, gift med Grethe Middelboe, cand. theol.

1921, Lærer ved kgl. Blindeinstitut fra den 1. Oktober 1920 til den 1. November 1930, siden ansat ved Brejning Aandssvageanstalt.

JENS NIKOLAJ JENSEN, Inspektør, er født den 22. Juli 1877 i Nørbæk, uddannet ved Landbruget 1890–98, ansat ved Brejning Aandssvageanstalt som Inspektør, Formand for Sundhedskommissionen i ca. 6 Aar.

CHARLES QWIST, Overgartner, er født den 28. Marts 1874 som Søn af Forpagter paa Frisenborg Slot Chr. Qwist og Hustru Vilhelmine, født Wergel, gift 1903 med Ella Erick, Gartner 1892–99, derefter ansat ved Brejning Aandssvageanstalt som Overgartner.



N. HANSEN
Maskinmester.



J. L. WARMING
Skolebestyrer.



J. N. JENSEN
Inspektør.



C. QWIST
Overgartner.



S. VESTERGAARD
Oversygeplejerske.



L. WESTENGAARD
Vaskeribestyrerinde.



R. QVIST
Økonoma.



H. KYED
Økonoma.



E. K. SCHWARTZ
Økonoma.



G. LANGE
Økonoma.



K. SØRENSEN
Husmoder.



M. JØRGENSEN
Husmoder.



EGESKOV NIELSEN
Bestyrerinde.



A. NIELSEN
Bestyrerinde.



A. KRUISE
Bestyrerinde.



E. E. JENSEN
Plejemoder.



N. NIELSEN
Plejemoder.



VILH. RASMUSSEN
Plejemoder.



F. M. SØRENSEN
Plejemoder.



A. H. DUPONT
Plejemoder.



M. RASMUSSEN
Plejemoder.



O. THOMSEN SØRENSEN
Plejemoder.



M. PETERSEN
Plejerske.



H. BLENKER
Tilskærerske.



M. VOLDBYE
Lærerinde.



G. HAKONSEN
Lærerinde.



J. EKMANN
Lærerinde.



E. HÆGGMANN
Lærerinde.

I Gaverslund Sogn findes det skovbevoksede Bakkeparti Munkebjerg, som er beliggende i Andkær Strandskov, og som er kendt for sine dybe Kløfter og smukke Udsigtspunkter. Skoven, der mest bestaar af Bøg, udmærker sig ved sin rige Vegetation, bl. a. af Bregner og store Kristtorn, det er det eneste Sted i Landet, hvor Takstræet vokser vildt. Oppe paa Højden ligger et Hotel.



E. PEDERSEN,
Lærerinde.

I Fortsættelse mod Vest ligger Vinding Skov. Det meste af Skovene er af ret tarvelig Karakter og tilhører mange forskellige Lodsejere i de nærliggende Sogne. Behandlingen er dog mange Steder bleven bedre, efter at Vejle Amts Skovdyrkningsforening, den første i sin Art, stiftedes 1904. Den tæller ca. 400 Medlemmer.



B. HAKONSEN,
Lærerinde.

Medlemmer af Gaverslund Sogneraad er: Gaardejer J. Thomsen, Formand, Banearbejder K. Hansen, Skomager N. T. Petersen, Murer Chr. Petersen, Inventarieforvalter Frederiksen, Klodsmager N. Skov, Landbrugskandidat L. Christensen, Husmand S. K. Horstmann, Direktør C. P. Nielsen, Gaardejer N. Haugaard og Gaardejer H. Buhl.

VINDING SOGN omgives af Skærup og Gaverslund Sogne, Vejle Fjord og Vejle Købstadsjorder.

I Sognet findes Byerne: Vinding med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Folkehøjskole, Haandværkerskole, Elektricitetsværk, Mølholm med Forskole og en Samling af Gaarde og Huse samt Ulvehave Badehotel.

Vinding har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 463. Lægd.

Vinding Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Korbuen med profilerede Kragbaand er bevaret, Norddøren og to oprindelige Vinduer ses tiilmurede. I Skibets Mure to Granitsten med Figurer, paa den ene en liggende Helgen, paa den anden en bunden Mand. I den senere Middelalder tilføjedes Taarnet af samme Bredde som Skibet med Blindingsgavle og med Rundbue ind til Skibet af Munkesten. Vaabenhuset er nyere, af smaa Sten. Hele Kirken har fladt Loft. Altertavle og Prædikestol er fra Slutningen af det 18. Aarhundrede, Figurer fra en sent-middelalderlig Tavle samt en Krucifiksgruppe fra samme Tid findes i Kirken. Romansk Granitfont med glat cylindrisk Kumme. Kalk fra 1765 skænket af Købmand Jens Fævejlle fra Vejle, som da havde købt Kirken fra Kronen.

Vinding Skole er bygget 1878, den er en 6-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 140 Børn. Der er ved Skolen ansat en Førstelærer samt en Andenlærer. Tillige findes der Vinding Forskole, hvor der er ansat en Forskolelærerinde, og Mølholm Forskole, hvor der ligeledes er ansat en Forskolelærerinde.

HOLGER AXØ, Førstelærer, er født den 25. Oktober 1899 i Øster Egesborg ved Præstø, dimitteret fra Jelling Seminarium 1920, ansat som Lærer ved Vinding Skole siden 1921.

JENS SØRENSEN, Andenlærer, er født den 14. Januar 1898, dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1919, ansat ved Vinding Skole som Lærer siden 1921.



H. AXØ,
Førstelærer.



J. SØRENSEN,
Andenlærer.



E. M. KNUDSEN,
Forskolelærerinde.



A. M. KNUDSEN,
Forskolelærerinde.

ELLEN M. KNUDSEN, Forskolelærerinde, er født den 27. December 1898 i Vinding Sogn, dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1925, ansat som Forskolelærerinde ved Vinding Forskole siden 1927.

ANNE MARIE KNUDSEN, Forskolelærerinde, er født den 26. November 1874 i Uldum, dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1904, ansat som Forskolelærerinde ved Mølholm Forskole siden 1905.

Vinding Folkehøjskole er en almindelig Folkehøjskole for den voksne Ungdom. Den er grundlagt 1867 af afdøde Forstander H. Rosendal og er senere udvidet flere Gauge og fortsat under skiftende Ledelse. Skolen ligger i Vinding By, Syd for Vejle Fjord, 5 Kilometer fra Stationen ad Fredericia Landevej. Paa Skolen gives Un-

dervisning for Karle i fem Vintermaaneder (November Marts) og for Piger i tre

Sommermaaneder (Maj Juli). Skolens Hovedopgave er at hjælpe Ungdom til aandelig Udvikling og Dannelse. Dette søges naaet ved at meddele almenmen-

skelig og folkelig Oplysning. Tillige lægges der Vægt paa, at Eleverne kan til-



Folkehøjskolen.

tillader. Undervisningstiden er 8—9 Timer daglig. To Timer daglig bliver brugt til Foredrag over Historie og Naturkundskab med Hovedvægten paa den nyere Tids Verdenshistorie og det danske Folks sociale, nationale, politiske og aandelige Udvikling i nyere Tid, saaledes at man derigennem søger at hjælpe Eleverne til en Indstilling overfor Nutidens mange Spørgsmaal. Desuden undervises der i Samfundslære, Samfundsøkonomi, Dansk, hvor man tager Sigte paa, at Eleverne faar Herredømme over Modersmaalet og lærer Udfyldning af de forskellige Blanketter m. m. Endvidere undervises der i Husbrug, Jordbundslære, Planteavl, Omsætning, Tegning, Landmaaling med Øvelser i Opmaalinger og Kortlægning, Føring af Landbrugsregnskab m. m. Til Vinterskolen er knyttet en Haandværkerskole, der er en Afdeling af Højskolen og ledes af Bygmester Kr. Pedersen. Eleverne paa denne Afdeling følger to Foredrag daglig og Undervisningen i forberedende Tegning, Bogføring og faglig Tegning i saa stor Udstrækning, at Eleverne efter et Vinterkursus kan aflægge Svendep prøve ved Skolen. For 2-Aars Elever gives Undervisning i Husbygning og de dermed forbundne Overslag og Beregninger. Skolens Forstander er Sigfred Munch.



S. MUNCH,
Forstander.

SIGFRED MUNCH, Forstander, er født 1888 i Øster Marie Sogn paa Bornholm, uddannet ved Højskoler og Studierejser i Udlandet, fra 1915 Lærer paa Frederiksborg og fra 1920 ved Ubberup Højskole, Forstander ved Vinding Folkehøjskole siden 1924.

Medlemmer af Vinding Sogneraad er: Gaardejer K. A. Friis-Hansen, Formand, Overportør A. C. Petersen, Muremester J. Platz, Husmand I. Lindgreen, Boelsmand J. Eriksen, Entreprenør Østergaard og Murer Glenstrup-Petersen.

SKÆRUP SOGN omgives af Vinding og Gaverslund Sogne, Smidstrup Sogn, Jerlev Herred og Vejle Købstadsjorder.

I Sognet findes Byerne: Skærup med Kirke og Skole, Brugsforening, Damkær, Svinholt med en Samling af Gaarde og Huse, Linnet med Skole, Kappelagre.

Skærup har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikkreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 1. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 462. Lægd.



Skærup_Kirke.

Skærup Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Vest. Kor og Skib er oprindelig opført i romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. I den senere Middelalder tilføjedes, væsentlig af Munkesten, Taarnet med glatte Gavle og med Spidsbue ind til Skibet. Ved en Restauration 1883, hvorved de romanske Mure helt ombyggedes, blev et Vaabenhus af Bindingsværk mod Syd nedbrudt, og Taarnrummet med Bræddeloft omdannet til Forhal.

Selve Kirkens Indre har Bjælkeloft. Gotisk Alterskab fra ca. 1500 med udskaarne Figurer paa gylden Bund, i Midtfeltet Jomfru Maria med Barnet indrammet af en Solgisel, hvorpaa Billeder af Apostlene. Alterstager fra 1672. Romansk Graniifont med Figurer under Arkader. Prædikestol fra Renæssancetiden med Himmel. I Korvæggen Ligsten over Delefoged Hans Hansen, død 1631, og Hustru. Paa Kirkegaarden et obeliskformet Gravmonument af Granit over Major Moldrup, død 1762. Klokken er fra Slutningen af Middelalderen med Minuskelindskrift.

Skærup Skole er en af de gamle Rytterskoler og er oprettet 1721. Den nuværende Skole er bygget 1913, den er 2-klasset. Der er for Tiden ca. 45 Børn. Ved Skolen er ansat Lærer Holt.

Linnet Skole er bygget 1928. Den er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn.

TH. M. HOLT, Lærer, er født den 27. April 1877 i Vebbestrup Sogn, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1904, ansat som Lærer ved Skærup Skole siden 1913.



P. THOMSEN,
Forstander.

ERIK ERIKSEN, Lærer, er født den 22. December 1876 i Vandsted, dimitteret fra Ranum Seminarium 1895, ansat som Lærer ved Linnet Skole siden 1902.

Skærup Brugsforening er startet 1905. Der er for Tiden ca. 80 Medlemmer. Omsætningen var 1931 paa ca. 70,000 Kr. Uddeler er Maren Sørensen, som har været Uddeler ved Skærup Brugsforening siden 1911.



Fru THOMSEN,
Forstanderinde.

Skærup Plejehjem er oprettet 1927 og udvidet 1929 af Frk. K. Jørgensen. Hjemmets Opgave er at modtage gamle og Rekonvalescenter. Der er Plads til 22 Patienter. Hjemmet er indrettet med 18 enkelte og 2 dobbelte Værelser, og er i det hele fuldt moderne indrettet med alle Nutidens Bekvemmeligheder. Hjemmet ledes af Forstander P. Thomsen og Hustru.

P. THOMSEN, Forstander, er født den 7. Maj 1880 i Lerup Sogn.

Medlemmer af Skærup Sogneraad er: Gaardejer J. Jacobsen, Formand, Gaardejer J. Jensen, Gaardejer M. Jensen, Boelsmand N. P. Gregersen, Gaardejer J. H. Ravn, Boelsmand R. Olesen og Boelsmand N. Nielsen.

SMIDSTRUP Sogn omgives af Skærup og Pjedsted Sogne, Brusk Herred og Jerlev Herred.

I Sognet findes Byerne: Smidstrup med Kirke og Præstegaard, Skole, Forskole, Filial af Banken for Fredericia og Omegn, Andelsmejeri, Tyvkær med Fattiggaard, Skole, Brugsforening, Klattrup med Skole og Brugsforening, Store-Velling med Skole, Haastrup med Skole og Forskole samt en Samling af Gaarde og Huse.

Smidstrup har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, Lægd 460 vestre og 461 østre.

Smidstrup Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest samt Tilbygning og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Korbuen og Syddøren er væsentlig bevarede. Norddøren og to



Smidstrup Kirke.

bygningen er fundet et Kalkmaleri fra ca. 1480. Gotisk Altertavle med skaarne Figurer, Fløjene er borte, i det bevarede Midtskab Gud Fader med den korsfæstede Kristus foran sig mellem Maria og en Bisp. Romansk Granitfont med Dyrefigurer m. m. Prædikestol i Renæssancestil med Himmel. I Skibets Vestende et Pulpitur fra det 18. Aarhundrede med Maleri. I Tilbygningen Epitafium over Hofjægermester P. Bachmanns Hustru Christiane Benedicte, død 1755. Ved Kirken er ansat Sognepræst Th. F. B. Korsholm.



TH. F. B. KORSHOLM
Sognepræst.

THEODOR FREDERIK BENEDIKT KORSHOLM, Sognepræst, er født den 29. Juni 1870 som Søn af Skolelærer J. Korsholm og Hustru, Ane, født Kalbye, gift 1905. Cand. theol. 1899.

I Store-Velling laa en Hovedgaard, som 1475 ejedes af Per Raale, 1483—99 af Mads Raale, ved Barbara Pedersdatter Raales Giftermaal med Henrik Vind kom Gaarden til dennes Slægt, men Sønnen Christen Henriksen Vind mageskiftede den 1575 til Frederik den II. 1575 bestod Bygningerne af et Bindingsværks Stuehus, et Bulhus Vest derfor og et mindre Bindingsværkshus mod Øst, Ladegaardens Bygninger var dels Bulhuse, dels af Bindingsværk.

Gaarden laa vestlig i Store-Velling By, hvor 4 Gaarde indtil Udskiftningen bar Navnet Hovgaard. I Lille-Velling laa en Selvejergaard, som 1561 beboedes af Herredsskriver Lauge Rafn, 1610 af Niels Laugesen Rafn og derefter af Sønnen Lauge Nielsen Rafn til 1650. Den ejedes derefter af Proviantforvalter Nic. Benning, som 1670 skødede den til Henrik Nielsen, fra hvem den 1707 kom



Smidstrupgaard.

til Sønnen Hans Henriksen A., som skødede den og en anden Gaard og 11 Huse for 2600 Rd. og 10 Speciedukater til Hofjægermester, Overførster Peder Bachmann, som 1765 paa Auktion over det Koldingske Ryttergods købte Kongens Rettighed i Selvejergaarden for 932 Rd. samt Smidstrup Kirke og en Del Gods for 17,385 Rd. Han samlede af 3 Gaarde Vellinggaard. Straks efter hans Død 1769 solgte Arvingerne den for 11,786 Rd. til Svigersønnen Løjtnant Chr. H. Wildenrath, og han skødede den med 9 Huse 1777 for 14,445 Rd. til G. Fr. Drøhse, der efter at have frasolgt mange Parceller 1790 afhændede den til Vilh Aug. Høpfner, som 1793 solgte den til M. N. Monrad, fra hvem den kom til Kystbefalingsmand Vieland, hvis Enke 1817 ægtede P. Fenger, der solgte den 1838 for 17,960 Rd. til Hans Damkjær, den arvedes efter ham af Palle Hansen Elkjær, som 1888 afstod den til sin Søn Hans Damkjær Elkjær, efter i nogle Aar at have tilhørt hans Enke, kom den til Sønnen. Hovedbygningen er opført 1839.

I Smidstrup har der været en Hovedgaard, der 1415 ejedes af Niels Pedersen Pors, 1427 nævnes Basse i „Smystrup“. Det menes at have været den nuværende Gaard Buhlsminde. Den nuværende Smidstrupgaard er samlet af Therkild Nicolaisen, som solgte den til Forpagter paa Barretskov, Kammerraad J. V. Ammundsen, som 1868 solgte den for 59,000 Rd. til Proprietær P. Schwensen fra Ringe, der 1873 afhændede den for 69,000 Rd. til A. F. Wulff. Ved Auktion kom den 1880 fra ham til N. Christensen, som 1911 solgte den for 158,000 Kr. til Forvalter C. E. Neergaard, og 1916 blev den af Andersen solgt for 245,000 Kr. til O. Juhl, 1923 kom den til Langhorn, der 1926 solgte den for 290,000 Kr. til Forpagter paa Ugerslevgaard K. Jantzen. Hovedbygningen er opført af Neergaard efter en Brand 1914. Nu ejes Gaarden af Lauge Petersen.

H. LAUGE PETERSEN, Dyr læge, er født den 25. Februar 1894 i Gaverslund Sogn, Vejle Amt, Dyr lægeeksamen 1916, Dyr læge i Smidstrup siden 1916, Ejer af Smidstrupgaard siden 1931.

Smidstrup Skole er oprindelig en af de gamle Rytterskoler. Blev i 1858 flyttet fra selve Smidstrup ud ved Smidstrup-Velling Vejen. Skolen er en 4-kiasset Skole. Der er for Tiden ca. 90 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer samt ved Forskolen en Forskolelærerinde.

Klatrup Skole er bygget 1868, den er en 3-kiasset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn. Ved Skolen er ansat en Lærer.

Lille-Velling Skole er bygget 1901, og før den Tid gik Børnene til Skærup og Smidstrup Skoler. Det er en 2-kiasset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn. Ved Skolen er ansat en Lærer.



J. C. PETERSEN,
Forstelærer.



R. JESPERSEN,
Lærer.



C. J. FRANK,
Lærer.



M. P. JOHANSEN,
Lærer.

Haastrup Skole er bygget 1831, det er en 4-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn. Ved Skolen er ansat en Lærer.

Tiufkær Skole er bygget 1863. Det er en 2-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn. Ved Skolen er ansat en Lærer.

J. CORYDAN PETERSEN, Førstelærer, er født den 8. Juli 1895 i Sønder-Vilstrup, dimitteret fra Odense Seminarium, ansat som Førstelærer ved Smidstrup Skole siden 1921.

ELSE BJERG, Forskolelærerinde, er født den 7. December 1886 i Sønder-Espe, Ringkøbing Amt, dimitteret fra Sorø Forskoleseminarium, ansat som Forskolelærerinde ved Smidstrup Forskole.

R. JESPERSEN, Lærer, er født den 27. Oktober 1886 i Odense, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1907, ansat som Lærer ved Klattrup Skole siden 1914.

C. J. FRANCK, Lærer, er født den 26. Marts 1906 i Allingeaabro, dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1928, ansat som Lærer ved Lille-Velling Skole siden 1931.

M. P. JOHANSEN, Lærer, er født den 4. April 1830 i Børkop Sogn, dimitteret fra Gedved Seminarium 1901, ansat som Lærer ved Haastrup Skole siden 1913.

M. MØRUP, Lærer, er født den 14. August 1874 i Mørup Sogn, dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1900, ansat som Lærer ved Tiufkær Skole siden 1908.

Smidstrup Børnehjem er oprettet af Laurits Pedersen og Hustru, der selv ejer og leder Hjemmet. Dette Børnehjem er blevet ud fra Forstanderparrets Trang til at være noget for hjemløse Børn. Selv uden Børn har de ønsket Hjemmet fyldt af den Livets Herlighed, der aabenbarer sig i Barnets Verden. Og det lykkedes dem under kærlig Forsorg for hver enkelt, og saa nær op ad det virkelige Hjemms Vilkaar, som det er muligt, at skabe et trygt og godt og aandeligt sundt Hjem for den lille Flok, de fik betroet. Hjemmets Dagligliv former sig helt ud som Livet i et godt og kærligt Privathjem. Børnene kommer til Far og Mor med alle deres smaa Sorger og Glæder. De større Børn passer deres Skolegang og hjælper ellers til i Hus og Have, ved Pasning af de mindre Børn, ved Arbejde ved Kreaturerne Røgt i Mark og Stald. Det var i 1912, at Laurits Pedersen og Hustru besluttede at lukke deres Hjem op for nogle smaa. To Søskende — en Dreng og en Pige — var de første, der kom. Siden kom der flere. Og da Børnehjemmet i 1921 blev anerkendt med Plads til 8 Børn, var allerede de 7 Pladser optaget. Siden er Hjemmet blevet udvidet og Børneantallet er steget fra 7 til 25.

Smidstrup Brugsforening er startet den 6. Marts 1900. Der er for Tiden ca.



Smidstrup Børnehjem.

135 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 ca. 146,000 Kr. Brugsforeningens Uddeler er Chr. Bjerre, der har været der siden 1931.

Klattrup Brugsforening er startet 1905. Der er for Tiden ca. 70 Medlemmer. Omsætningen var 1931 ca. 100,000 Kr. Brugsforeningens Uddeler er J. Hansen, der har været der siden 1924.



M. MØRUP,
Lærer.

DORTHEA CHRISTIANSEN, Distriktsjordemoder, Jordemodereksamen 1920, Distriktsjordemoder i Smidstrup siden 1929.

P. PETERSEN, Centralbestyrerinde, er født den 20. Marts 1860, som Datter af Sadelmager Petersen og Hustru, Centralbestyrerinde siden 1897.



D. CHRISTIANSEN,
Distriktsjordemoder.

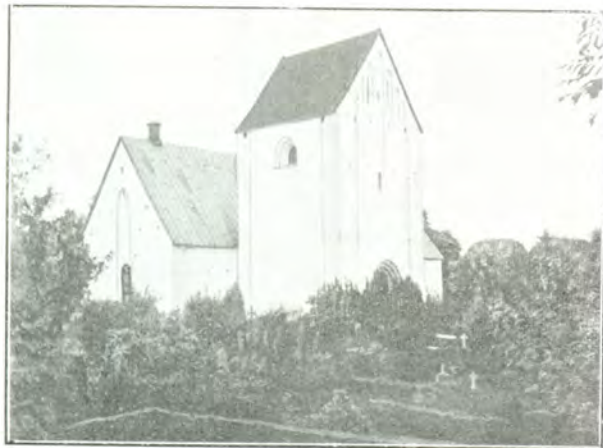
CHRISTEN MADSEN HENRIKSEN, D. M. er født 1857 som Søn af Sognefoged Henrik Berthelsen og Hustru, gift 1881, Fortjenstmedaille i Sølv 1924, Sognefoged i Smidstrup.

Medlemmer af Smidstrup Sogneraad er: Gaardejer M. Buch, Formand, Detaillist Kr. Bøgh, Boelsmand J. Larsen, Gaardejer J. Andersen, Smedemester C. Hoffmann, Gaardejer H. Lomholt, Gaardejer H. M. Pallesen, Gaardejer N. Mortensen og Boelsmand M. Nielsen.

PJEDSTED SOGN omgives af Bredstrup, Gaverslund og Smidstrup Sogne samt Brusk Herred.

I Sognet findes Byerne: Pjedsted med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Brugsforening, Andelsmejeri, Afholdsrestauration, Jernbanestation og en Samling af Gaarde og Huse.

Pjedsted har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 467. Lægd.



Pjedsted Kirke.

Pjedsted Kirke bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod Syd. Kor og Skibets østlige Del med Bjælkeloft er fra romansk Tid af raa Kamp med Granitkvadre i Hjørner, Døre, Vinduer og Sokkel. Syddøren og flere Vinduer er bevarede, Norddøren ses tilmuret. I den senere Middelalder forlængedes Skibet mod Vest af Munkesten med Hvælving samt Spidsbue ind til den ældre Del, og ved samme Tid tilbyggedes det foran den gamle Syddør placerede Taarn af

Granit og Munkesten, med hvælvet Underrum, som fra første Færd har tjent som Vaabenhus. I den tykke Mur ind til Skibet findes en nu lukket Vindeltrappe. Kor og Skib har fladt Loft. Katolsk Alterskab fra ca. 1500 med smukt skaaret Krucifiksgruppe i Midfeltet og Apostlene paa Fløjene. Romansk Granitfont med Rundbuer. Ny Prædikestol, den gamle fra 1536, en af de ældste i Landet, er nu i Nationalmuseumet. I Nationalmuseumet er der desuden en lille Runesten, der i sin Tid har henligget



P. RIIS,
Pastor.



JOH. WILLEMOES,
Stationsforstander.



AA. PETERSEN,
Købmand.



A. GREGERSEN,
Lærerinde.

paa Kirkegaarden samt et Egetræslaag til en Kirkekiste fra det 13. Aarhundrede med Runeindskrift: „Gunni Smed gjorde mig“. Danske Atlas fortæller, at Kirken har heddet Skt. Johannis Kirke. Kirkens Sognepræst er Pastor Riis.

I Pjedsted har ligget to Hovedgaarde, af hvilke den ene 1417 tilhørte Peder Nielsen, 1440 Sønnenne Christiern og Niels Pedersen, 1480 – 1533 disses Søner Niels og Mads Christiernsen og Peder og Thor Glambek. Peder Glambeks Søn, Mads Raale, mageskiftede 1583 Gaarden til Kronen, som 1579 fik den anden Hovedgaard her ved Mageskiftet med Hans Brun. Pladserne for de to Hovedgaarde udpeges tæt ved Kirken i en Lavning (hvor Hulgaard skal have ligget og haft Befæstning) og i Surkær.

Balle og Skovbølling var tidligere Dele af Pjedsted By. I Præsteindberetning 1766 hedder det, at Pjedsted By forhen skal have ligget ved Gammelby Mølle og Gammelby Løkke.

Pjedsted Brugsforening er startet 1882. Den har for Tiden ca. 100 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 ca. 50,000 Kr. Brugsforeningens Uddeler er M. S. Pedersen, der har været der siden 1921.

ADOLF WILLEMOES, Stationsforstander, er født 1880 som Søn af Teglværksejer Ch. Willemoes og Hustru Karen, født Andersen, gift 1913, ansat ved Banerne 1896, Assistent ved forskellige Steder: Vamdrup, Københavns Hovedbanegaard, Aarhus Hovedbanegaard, Saltrup, Broager, Stationsforstander i Pjedsted siden 1932.

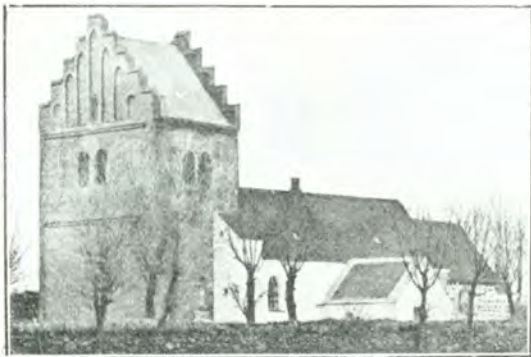
KIRSTINE NIELSEN, Centralbestyrerinde, er født 1871, gift 1892 med Johs. Nielsen, Centralbestyrerinde i Pjedsted.

Medlemmer af Pjedsted Sogneraad er: Gaardejer A. Sørensen, Formand, Konsulent M. Olsen, Murermester K. Søgaard, Boelsmand J. Andersen, Forpagter P. Ladegaard Jensen, Distriktsmontør H. C. Clausen og Smedemester N. Jensen.

GAARSLEV SOGN omgives af Gaverslund Sogn, Vejle Fjord og Elbo Herred. I Sognet findes Byerne: Gaarslev med Kirke og Præstegaard, Skole, Gaarslev Sogns Spare- og Laanekasse, 2 Brugsforeninger, Andelsmejeri, Mørkholt, Rands med en Samling af Gaarde og Huse samt Fiskerlejerne Overhøl med Hølsgaarde Kro, Slethøl og Rands Fjordstrand, Nebbe Vandmølle, Hølsminde Badehotel og Hovedgaarden Nebbegaard.

Gaarslev har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 1. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds, 466. Lægd.

Gaarslev Kirke bestaar af Kor Skib, Taarn mod Vest, Vaabehus mod Syd og Kapel mod Øst. Koret og Skibets østlige Del er fra romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Syddøren er bevaret, Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. Paa Korets Sydside et cirkelrunt, lavtsiddende Vindue. I Syddørens Karm en Granitsten med Kors i et halvrunt Felt. I den senere Middelalder fik Koret Hvælving, og Skibet forlængedes mod Vest af Granit og Munkesten og med Spidsbue ind til den ældre Del, de svære Mure i denne Tilbygning tyder paa, at den har været bestemt til Underbygning for et Taarn. Vaabehuset af Munkesten



Gaarslev Kirke.

og Taarnet af Munkesten med hvælvet Inderrum og Spidsbue ind til Forlængelsen er ogsaa middelalderlig. Paa Taarnets Vestside Brødrene Jochum og Laur. Bolvigs Navne cifre, 1738, og højere oppe Aarstallet 1834, Minder om Istandsættelsen. Taarnet er endvidere restaureret i 1886. I den nyeste Tid er der ved Taarnets Sydside opført et Trappehus. Ligkapellet ved Kirkens Østgavl er ligeledes en nyere Tilføjelse, vistnok oprindelig bygget som Gravkapel, udvendig af Granitkvadre fra Korets oprindelige Østgavl, indvendig af smaa gule Sten. Stor, rigt udstyret Altertavle fra Slutningen af det 17. Aarhundrede med Jens Lauridsen Risoms og Hustrus Vaaben og med Maleri. Romansk Granitfont med Arkadefrise og Mandehoveder paa Foden. Prædikestol fra 1601 med Himmel fra 1678.

Nebbegaard, der nævnes 1342, tilhørte 1354 og 1360 Tue Nielsen. Den blev i Dronning Margrethes Tid ødelagt af Hr. Iver Lykke og ejedes af Hartvig Limbek, der overdrog den til Kronen til Bod for, at han paa Tinge havde dræbt Albert Rytter. Dog nævnes 1438—53 Hartvigs Søn Henneke Limbek til Nebbegaard, og 1424 dennes Broder Claus Limbek samt 1499 dennes Søn Hartvig Limbek, død 1518, om hvis Enke, Fru Mette Hansdatter, Fru Lisbeth Bryske beretter, at hun med Vilje afbrændte Nebbegaard, og siden klagede over sine brændte Breve. Med deres Søn, Claus Limbek, uddøde Slægten ved 1562. Fra sidstnævnte var imidlertid Nebbegaard kommet til Erik Krummedige, død 1541, ogsaa som sin Slægts sidste Mand, hvorefter Nebbegaard ejedes af hans Enke Sidsel Rosenkrantz, død 1557. I den følgende Tid maa der have været adskillige Partsejere i Nebbegaard, men 1575—79 kom den til Kronen ved Mageskifte med Axel Viffert, der ejede Halvparten, Jacob og Laur.



Hvidbjerg.

Rostrup, Jakob Høg og Jfr. Birgitte Rosenkrantz, hun fik Livsbrev paa Nebbegaard og boede der til sin Død 1586. Godset lagdes nu ind under Koldinghus, og Nebbegaard bortfæstedes og beboedes af flere Herredsfogeder. Gaarden, der var blevet lagt øde af de svenske, skænkede Kongen 1660 paa Livstid og 1676 for bestandig til Jens Lauridsen Risom, død 1694, for hans tro Tjeneste paa Bornholm, han genopførte Bygningerne og satte Jorderne

i god Stand. Efter ham kom den til Sønnerne Jens R. og Jochum R., som 1699 udkøbte sin Broder og døde 1709, hans Enke Karen Bang ægtede 1710 Enevold Madsen Bolvig, død 1732, efter hvem den med Tiender og Gods paa Auktion blev købt for 3900 Rd. af Sønnerne Joch. og Assessor Laurids B., den første skødede 1760 sin Del til Laurids, hvis Arvinger 1784 skødede den for 31,764 Rd. til Medarvingen, Landvæsenskommissær, senere Kammerraad og Major J. Chr. Bolvig. Før hans Død 1811 kom Nebbegaard til Kaptajn Chr. Høst Secher, som 1810 fik Tilladelse til at udparcellere den og frasolgte mange Parceller. Fra ca. 1822--42 tilhørte Gaarden A. J. Bødicher, 1845 C. Fr. Martens, 1846 kom den for 40,000 Rd. til Hansen, som 1856 solgte den for 65,000 Rd. til Møller P. J. Holst, der 1867 afhændede den for 74,000 Rd. til Baron O. P. A. B. Reedtz Thott, som 1871 solgte den for 100,000 Rd. til Ritmester, Hofjægermester, Baron E. F. Düring-Rosenkrantz. Fra ham kom den til Forpagter Hvennegaard, som 1879 solgte den til Baron V. J. C. Wedel-Wedelsborg, som 1901 afhændede den til Carøe, der 1912 solgte den til M. Beck. I 1915 blev den bortbyttet for Testrupgaard af H. C. Juhl til A. I. Overgaard, som 1916 solgte den til N. P. Autzen, og 1918 blev den af S. W. Lyngbye solgt for 385,000 Kr. til Skibsreder Christie af Bergen og senere til Eigil Schou.



K. TH. POULSEN,
Førstelærer.



V. VILLUMSEN,
Lærer.



G. JØRGENSEN,
Lærerinde.



J. BUHL,
Kroejer.

Gaarslev Skole, der oprindeligt er en af de gamle Rytterskoler, er ombygget 1909. Den er en 5-klaset Skole. Der er for Tiden ca. 100 Børn. Ved Skolen er ansat 1 Førstelærer, 1 Andenlærer, 1 Lærerinde.

KARL THEODOR POULSEN, Førstelærer, er født den 22. September 1875 i Rimsø, Randers Amt, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1895, ansat som Førstelærer ved Gaarslev Skole siden 1908.

VILLUM VILLUMSEN, Lærer, er født den 12. Oktober 1884 i Brejninge Sogn, Ringkøbing Amt, dimitteret fra Ranum Seminarium 1914, ansat som Lærer ved Gaarslev Skole siden 1921.

JENS BUHL, Kroejer, er født den 23. Marts 1882 som Søn af Gaardejer Poulsen og Hustru, gift 1916 med Kristine Jensen, har været Kroejer siden 1921.

Gaarslev Brugsforening er startet 1890. Der er for Tiden ca. 250 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 i Butiksvarer 179,000 og i Grovevarer ca. 120,000. Brugsforeningens Uddeler er Carl Larsen, der har været der siden 1921.

CARL LARSEN, Brugsuddeler, er født den 27. Marts 1888 som Søn af A. P. Larsen og Hustru.

Medlemmer af Gaarslev Sogneraad er: Rentier J. Knudsen, Formand, Gaardejer S. P. Buhl, Husmand K. Sørensen, Gaardejer M. Hansen, Gaardejer N. Klemmensen, Rentier P. Ryeholm og Murermester Hansen.

BRUSK HERRED

begrænses mod Nordvest, Nordøst og Øst af Jerlev, Holmans og Elbo Herreder, fra hvilken sidste det skilles ved Spangaa, mod Syd af Kolding Fjord samt mod Syd og Sydvest af Ribe Amt, fra hvilket det skilles ved Kolding Aa og Vester-Nebel Aa.

Herredets samlede Areal udgør 17,686 ha og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 10,800.

I Herredet ligger Købstaden Kolding og følgende Sogne: Kolding Købstads Landdistrikt, Harte-Nørre-Bramdrup, Eltang-Nørre Bjert-Vilstrup, Herlev, Almind, Viuf, Øster-Starup og Vester-Nebel.

KOLDING KØBSTADS LANDDISTRIKT omgives af Kolding Købstadsjorder, N.-Bramdrup og Harte Sogne samt Ribe Amt.

I Distriktet, der for en stor Del er villabebygget, findes en Del større industrielle Virksomheder: A/S Slotsmøllens Fabrikker, Kaalunds Sæbefabrikker, Margarinefa-

briken „Koldinghus“, H. Hansens Sølvvarefabrik, P. Blichers Protokolfabrik, desuden kommunalt Elektricitetsværk og Vandværk.

Kolding Købstads Landdistrikt har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Ribe Amtstuedistrikt (en mindre Del hører under Vejle Amtstuedistrikt), Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 107. Lægd.

Distriktet har Kirke-, Skole- og Fattigvæsen samt Aldersrentevæsen og Hjelpekasse fælles med Købstaden og er i kirkelig Henseende henlagt under Sct. Nicolaj Kirke.

HARTE--NØRRE BRAMDRUP KOMMUNE bestaar af Harte og Nørre-Bramdrup Sogne.

Harte Sogn omgives af N.-Bramdrup, Almind og Vester-Nebel Sogne samt Kolding Købstads Landdistrikt og Kolding Købstadsjorder.

Nørre-Bramdrup Sogn omgives af Harte, Almind og Eltang og Nørre-Bjert Sogne, Kolding Fjord, Kolding Købstads Landdistrikt og Kolding Købstadsjorder.

I Harte Sogn findes Byerne: Harte med Kirke, Skole, Missionshus, Forsamlingshus og Kolding Oplands Højspændingsværks Vandkraftanlæg, Paaby med Præstegaard og Købmandshandel, Ejstrup med Skole, Afholdshjem, Købmandshandel, Brugsforening og Jernbanestation, Stubdrup, Raavad samt en Samling Gaarde og Huse.

I Nørre-Bramdrup Sogn findes Byerne: Bramdrup med Kirke, Skole, Fattighus, Forsamlingshus, Savværk og Jernbanestation, Bramdrupdam med Skole, Kro, Købmandshandel, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri, Elektricitetsværk og Jernbaneholdeplads, desuden er der i Sognet en Del Gaarde og Huse.

Harte Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 98. Lægd.

Nørre-Bramdrup Sogn har Tingsted i Kolding og hører under de samme Kredse som Hovedsognet samt 7. Udskrivningskreds, 99. Lægd.

Harte Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kirken, der er højtliggende, ligger Vest for Harte By. Kor og Skib, der er fra romansk Tid, er opført af Granitkvadre paa Dobbeltsoffel. Koret har tidligere haft Apsis og man kan endnu spore dettes buede Kvadre i Østgavlen. Den oprindelige Norddør og de oprindelige Vinduer er tilmuret, derimod benyttes Syddøren, der er med Søjler og korsmærket Tympanon, endnu. Taarnet med hvælvet Underrum og flad Bue ind til Kirken er tilføjet i den senere Middelalder. Det store Vaabehus er ogsaa tilføjet senere. Kirken er restaureret i 1844. Prædikestolen, der er i Barokstil, er fra 1674—79. Altertavlen i Renæssancestil med Maleri af H. Agersnap er fra 1618. Over Korbuken er ophængt et lille Krucifiks fra sentgotisk Tid. Messingalterstagerne er fra 1676.

Nørre-Bramdrup Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Apsis, Kor og Skib var egentlig fra romansk Tid, men blev helt ombygget i 1880, men det gamle Materiale blev dog benyttet til Ombygningen, samtidig opførtes Vaabehuset. Taarnet, der er opført af Granitkvadre og Munke-

sten er fra den senere Middelalder. Hele Kirken er med Bjælkeloft. Af det gamle Inventar findes kun den romanske Granitfont. Prædikestolen er ny, den gamle Prædikestol findes nu paa Kolding Museum (Koldinghus). Altertavlen er med Maleri, forestillende Jesus med Martha og Marie malet af P. Møller, Kolding. Et stort Kalkmaleri paa Kirkens ene Væg er udført af Niels Skovgaard.



Harte Skole.

I Sognet findes 4 Skoler: Harte Skole, Ejstrup Skole, Nørre Bramdrup Skole og Bramdrupdam Skole.

Harte Skole var oprindeligt en af de gamle Rytterskoler. Skolen laa oprindeligt i Paaby, men blev senere flyttet til Harte By. Nu ligger Skolen ved Kirken. I Skolen er der 4 Klasser, og der undervises ca. 80 Børn.

Førstelærer er A. Christensen, Lærerinde er Inger Kirstine Lund.



A. CHRISTENSEN
Førstelærer.

A. CHRISTENSEN, Førstelærer, er født den 20. December 1900 som Søn af Lærer Th. Christensen og Hustru. Gift 1929 med Sophie Christensen. Seminarieuddannelse 1921. Siden 1930 Førstelærer ved Harte Skole.

KIRSTINE HANSEN, Lærerinde, er født den 24. Marts 1904 i Skaarup Sogn, Svendborg Amt. Dimitteret fra Skaarup 1925, siden 1927 ansat som Lærerinde ved Ejstrup Skole.

INGER KIRSTINE LUND, Lærerinde, er født den 17. April 1877 i Folding Sogn, Ribe Amt. Siden 1903 Lærerinde i Harte.



K. HANSEN
Lærerinde.

JENS POULSEN, Amdsraadsmedlem, er født den 5. Februar 1862 i Harte Sogn som Søn af Sognefoged P. Knudsen og Hustru Anna Kathrine, født Jensen. Gift med Mette Møller. Formand for Skyldraadet for Vejle Amt, Sogneraadsformand i 24 Aar, Amdsraadsmedlem siden 1928.

ALEXANDER M. GRØNDAHL, Maskinmester, er født den 9. Juli 1888 i Ribe som Søn af pens. Overportør M. Grøndahl og Hustru Marie, født Knuth. Gift 1909 med Caroline, f. Petersen. Maskinisteksamen 1908, søfarende Maskinmester fra 1908—12, Maskinmontør hos A. S Frichs Fabrikker, Aabyhøj, fra 1912—15, Maskinmester

hos F. D. B., Viby, og Aarhus Oliefabrik A/S fra 1915—19, Elektro-Installatørekksamen 1919, siden 1. September 1910 ansat som Maskinmester ved Sydøstjydske Elektricitetsværker i Kolding.



JENS POULSEN
Amisraadsmedlem.



A. M. GRØNDAHL
Maskinmester.



TH. PETERSEN
Uddeler.

Medlemmer af Harte-Nr. Bramdrup Sogneraad er: Gaardejer Jacob Jacobsen, Formand, Smedemester A. Andersen, Gaardejer A. Jensen, Gaardejer P. Petersen, Husmand S. A. Sørensen, Gaardmand Hans Bygvraa, Gaardejer C. Riemann, Banearbejder C. Jensen og Gaardejer J. Buhl.

ELTANG-NØRRE-BJERT-VILSTRUP KOMMUNE bestaar af Eltang, Nørre-Bjert og Vilstrup Sogne.

Eltang Sogn omgives af Vilstrup, Nørre-Bjert, Almind og Nørre-Bramdrup Sogne, Kolding Fjord og Elbo Herred, til Sognet hører Øen Kragborg.

Nørre-Bjert Sogn omgives af Eltang Sogn, Nørre-Bramdrup Sogn og Kolding Fjord.

Vilstrup Sogn omgives af Eltang, Almind og Viv Sogne, Holmans Herred, Herslev Sogn og Elbo Herred.

I Eltang Sogn findes Byerne: Eltang med Kirke og 2 Skoler, Forskole, Fattiggaard med Alderdomshjem, Sønder-Vilstrup Sparekasse, Nørre-Stenderup med Præstegaard, Lilleballe med Brugsforening, Jernbanestation, en Del af Gudsø samt en Del Gaarde og Huse.

I Nørre-Bjert Sogn findes Byerne: Nørre-Bjert med Kirke og Præstegaard, Skole og Brugsforening, Strandhuse Fiskerleje med Skole, Badehotel, Nyby, Drejens Optagelseshjem, Bjertskov og en Samling af Gaarde og Huse samt Kolding Fjord Sanatorium, „Julemærkesanatoriet“, og Drejens Odde med Lodsstation og Fyr og Elvighøj Badehotel.

I Vilstrup Sogn findes Byerne: Sønder-Vilstrup med Kirke og Skole, Brugsforening, Skovsgaarde med en Samling af Gaarde og Huse, Landerupgaard Skolehjem.

Eltang har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Lægekreds, Fredericia Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds og 2. Forligskreds. Med Nørre-Bjert Sogn udgør Eltang Sogn 7. Udskrivningskreds' 103. sydvestlig og 104. sydøstlig og 105. Lægd.

Nørre-Bjert har samme Tingsted og hører under de samme Kredse som Eltang Sogn samt Udskrivningskredse og Lægd.

Vilstrup har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans-Elbo Herreders Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 457. Lægd.

Eltang Kirke bestaar af Kor og Skib. Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib med fladt Loft er fra romansk Tid af raa Kamp med Kvadre i Sokkel og paa Hjørner. Norddøren ses tilmuret, to af de ældste Vinduer benyttes endnu. Sentmiddelalderlige Tilbygninger af Munkesten er Taarnet med Saddeltag, hvælvet Underrum og Spidsbue ind til Skibet samt Vaabenhuset med Blindinger som i Sønder-Vilstrup. Altertavle med et Maleri, foresillende Christus i Getsemane af Schleisner, og Prædikestolen er i Renæssancestil, den sidstnævnte opsat paa Caspar Markdanners Tid. Romansk Granitfont med Rundbuefrise. I Skibet et stort Egetræskrucifiks. Et Pulpitur i Barokstil med Aarstallet 1886, opsat i „Har. Peder Clausen Emmeløfs Tider“, er fjernet i 1900.

Nørre-Bjert Kirke er opført af røde Mursten i romansk Stil og bestaar af Kor og Skib samt spirkronet Taarn, hvis Underrum er Forhal. Kirken har fladt Bjælkeloft. Altertavlen forestiller Christus og Peder paa Søen, er malet af P. Møller, Kolding.

Sønder-Vilstrup Kirke bestaar af Kor og Skib, Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Syd. Kor og Skib med fladt Loft er fra romansk Tid af Granit og Fraadsten paa Dobbeltsokkel. Korbuen er bevaret. Norddøren og flere Vinduer ses tilmurede. I den seneste Middelalder tilbyggedes Taarnet med hvælvet Underrum og Spidsbue ind til Skibet, og det blindingsprydede Vaabenhus, begge af Munkesten. Ved Vaabenhusdøren sidder 3 romanske Gravsten med Figurer. Altertavle med et Maleri. Romansk Granitfont. Prædikestol vistnok fra det 18. Aarhundrede. Over Korbuen et sentmiddelalderligt Krucifiks. Klokkeren hænger ved Korets Østgavl.

SØREN JØRGENSEN, Sognepræst, er født den 5. Februar 1889 som Søn af Proprietær Jørgensen og Hustru Dorthea, født Jacobsen, gift 1922, Embedseksamen 1914, Seminarielærer i Aarhus 1916 -18, Sognepræst i Eltang Sogn, Formand for Menighedsraadet.



S. JØRGENSEN
Pastor.

Nørre-Stenderupgaard tilhørte 1773 Overauditør, Justitsraad H. Seidelin, senere Borgmester i Horsens, Kancelliraad Andreas Flensburg, fra 1782 hans Søn, Præst i Eltang Th. Flensburg og fra 1811 dennes Søn, A. N. Flensburg, død 1843, hvis Enke, Christine Birgitte, født Monrad, 1844 ægtede Købmand i Aarhus, Borgerkaptajn C. Bentzen, død 1857, hvorefter N. T. Flensburg paa Auktion købte Nørre-Stenderupgaard, som kom til hans Søn C. A. Flensburg og 1893 til dennes Broder A. V. Flensburg, fra hvem den 1899 kom til Sønnen N. T. Flensburg.

Nedergaard er samlet af Stiftslandinspektør Dan. Wesenberg, som 1806 solgte den til Hieron. Petersen, som ejede den til 1817, hvorefter den kom til Forvalter T. J. Risom. 1839 blev den skødet for 18,000 Rd. af Fr. Vibe Hastrup til ex. jur. J. G. Valeur, 1842 tilhørte den Greve C. F. Rantzau, som 1871 solgte den for 62,000 Rd. til Forvalter paa Holstenhus, F. C. E. Pade, der 1881 afhændede den for 152,000 Kr. til P. C. F. v. Scholten. Han solgte den 1888 til Arkitekt, Løjtnant A. P. Frede-

riksen, som afhændede den for 130,000 Kr. til C. A. Bille, fra hvem den 1894 kom til Løjtnant M. P. Lorentzen, som 1904 solgte den for 120,000 Kr. til A. Beck og senere til Løjtnant K. Beck.

Landerupgaard skal i sin Tid have været Kongsgaard. 1546 fik Kronen den ved Mageskifte med Peder Ebbesen, 1635—38 var den forundt Peder Munk som Fændrik. 1662 var den 11 Td. H. 1867 blev den af Arvingerne efter Mette Bertelsen solgt for 54,500 Rd. til Bestyrelsen for Opdragelsesanstalten Flakkebjerg og som Filial af denne indrettet til en Opdragelsesanstalt for forvildede og forsømte Drengene, men fra 1890 er den en sideordnet Anstalt, dog under samme Overbestyrelse. For at forebygge



Skolehjemmet Landerupgaard.

Børnenes Lyst til at løbe hjem modtager Flakkebjerg Elever fra Jylland og Fyn, Landerupgaard fra det øvrige Land. Der er Plads til 80 Drengene. Da Gaarden købtes, var den 175 Td. Ld., 1874 tilkøbtes en Naboejendom paa 81 Td. Ld., og senere er den yderligere forøget. Hovedbygningen er opført 1899—1900 af røde Mursten i to Stokværk med høj Kælder, desuden er der en 1883 opført Skolebygning i to Stokværk.

Drejens Optagelseshjem ved Kolding Fjord. Drejens Optagelseshjem oprettedes og ejes af Vejle Amts Plejehjemsforening og Selskaberne „Børnenes Vel“ i Vejle, Fredericia og Kolding. Hjemmet er den 9. Juli 1923 statsanerkendt som Optagelseshjem med Plads til 40 Børn i Alderen 2—14 Aar. Drejens Optagelseshjem oprettedes 1907 og er et af Landets ældste Optagelseshjem. Hjemmet er gentagne Gange blevet udvidet, ligeledes i Sommeren 1924 foretoges der en gennemgribende Udvidelse, idet der udvidedes med 10 Pladser, som indrettedes i Hjemmet. Hjemmets Forstander er Niels Kjelstrup.

NIELS KJELSTRUP, Forstander, er født den 6. Juni 1884 som Søn af Gaardejer Chr. Kjelstrup og Hustru Ane Marie, født Christensen, gift 1916 med Marie Pallin, ansat som Forstander ved Drejens Optagelseshjem siden 1922.

Kolding Fjord Sanatorium, „Julemærkesanatoriet“, der er det første af de Sanatorier, som skylder det Holbøllske Julemærke sin Tilblivelse, er opført 1909—11 af

Julemærkekomitéen efter Tegning af Arkitekt Bernhard Ingemann og derefter overdraget til Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse, der tog det i Drift 1911. Den samlede Anlægssum beløb sig til ca. 1 Million Kr., hvoraf Staten tilskød ca. 150,000. Senere er det udvidet, bl. a. med en Smaabørnsafdeling, hvorved Anlægssummen er steget til ca. 1,215,000 Kr. Det bestaar af en Hovedbygning i to Stokværk med Kælder og Mansardetage, fortil prydet med tre pilastersmykkede Fremspring og over Midten et lille Spir med Vindfløj, hvori Posthornet, endvidere af en Optagelses- og Isolationsbygning, Maskin- og Økonomibygning, en Villa til Overlægebolig m. m.



Julemærkesanatoriet.

Sanatoriet er udelukkende beregnet paa tuberkuløse Børn og har 158 normerede Pladser, men har ofte en Belægning paa 170. Af den ca. 22 ha store Grund er 7 ha bevokset med stor Bøgeskov og en Del med unge Graner.

NIELS KEHLET JUUL, Forvalter, er født den 1. September 1877 som Søn af Landmand Sørensen Juul og Hustru Emma, født Kehlet, gift 1906 med Karen Elisabeth Weinschenck, ansat som Forvalter ved Kolding Fjords Julemærkesanatorium siden 1918.

INGRID PETERSEN, Oldfrue, er født den 28. Maj 1884 som Datter af Gaardejer A. P. Petersen og Hustru, ansat ved Kolding Fjords Julemærkesanatorium som Oldfrue.

Eltang By-Skole er bygget 1877. Den er en 3-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 50 Børn. Ved Skolen er ansat en Lærer.

Eltang Kirkeskole er oprindelig en gammel Rytterskole, bygget 1721. Den er en 3-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 40 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer.

Nørre-Bjert Skole er bygget 1917. Den er en 4-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 90 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer.

Strandhuse Skole er bygget 1842, ombygget 1876. Der er for Tiden ca. 35 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer.



Nørre-Bjert Mølle.

G. A. ANDERSEN.
Lærer, er født den 25. Juni 1882 i Vindelev, dimitteret fra Jelling Seminarium 1905, Landbrugskandidat 1909, ansat som Lærer ved Eltang By-Skole siden 1913.

KARL THOMSEN KJÆRSGAARD. Førstelærer, er født den 5. Maj 1877 i Aarhus Amt dimitteret fra Gedved Seminarium 1900, ansat som Førstelærer ved Eltang Kirkeskole siden 1917.

M. PROBST, Førstelærer, er født den 27. April 1891 i Odense, dimitteret fra Jelling Seminarium 1913, ansat som Førstelærer ved Nørre-Bjert Skole siden 1917.



N. KJELSTRUP
Førstander.



N. KEHLET JUUL
Forvalter.



I. PETERSEN
Oldfrue.



M. PEDERSEN
Centralbestyrerinde.

JENS JØRGENSEN JENSEN, Førstelærer, er født 1886, dimitteret 1907, ansat som Førstelærer ved Strandhuse Skole siden 1921.

Eltang Fattiggaard og Alderdomshjem er oprettet 1867. Der er Plads til 15 paa Fattiggaarden og paa Alderdomshjemmet til 5. Ved Fattiggaarden og Alderdomshjemmet er ansat en Bestyrer.



G. A. ANDERSEN
Lærer.



K. THOMSEN KJÆRSGAARD
Førstelærer.



A. KRARUP
Forskolelærerinde.



M. PROBST
Førstelærer.

J. STOKHOLM HANSEN, Bestyrer, er født den 18. August 1885 i Egtved Sogn, ansat som Bestyrer ved Eltang Fattiggaard og Alderdomshjem siden 1918.

Nørre-Bjert Central indgik under Jysk Telefonselskab 1923. Centralen har for Tiden ca. 50 Abonnenter. Ved Centralen er ansat en Bestyrerinde.



J. JØRGENSEN JENSEN
Førstelærer.



L. JESPERSEN
Førstelærer.



ELNA JENSEN
Forskolelærerinde.



J. STOKHOLM HANSEN
Bestyrer.

MINNA PEDERSEN, Centralbestyrerinde, er født den 14. April 1882, ansat som Bestyrerinde ved Centralen i Nørre-Bjert siden 1921.

A. C. SØRENSEN, Centralbestyrer, er født den 4. Oktober, ansat ved Søndre-Vilstrup Telefoncentral som Bestyrer siden 1902.

Nørre-Vilstrup Mølle er bygget 1882. Den første Mølleejer og den, som opførte Møllen, var Bertel Hansen. Nuværende Mølleejer er P. Honore. Der hører en 16 HK. Motor til. Foruden drives der Bageri.

P. HONORE, Mølleejer, er født den 12. August 1876 i Fredericia, Ejer af Nørre-Bjert Mølle siden 1918.

Nørre-Bjert Brugsforening er startet 1879. Til at begynde med var der 30 Medlemmer, nu er der ca. 280. Omsætningen var i 1931 132,000 Kr. Brugsforeningens Uddeler er de Place, der har været der siden 1924.



A. C. SØRENSEN
Centralbestyrer.



P. HONORE
Mølleejer.



DE PLACE
Uddeler.



N. FR. KOFOED
Lods.

K. BERTHELSEN, Sogneraadsformand, Sognefoged, Gaardejer, er født den 20. Oktober 1883 som Søn af Jens P. Berthelsen og Hustru Sofie, født Olsen, gift 1911 med Ingeborg Bistrup, Formand for Brugsforeningen, ansat som Sognefoged og Sogneraadsformand i Sognet.

NIELS FR. KOFOED, Lods, er født den 23. August 1894 som Søn af Lods Koføed og Hustru, ansat som Lods paa Drejens siden 1928.

Medlemmer af Eltang-Nr. Bjert-Sdr. Vilstrup Sogneraad er: Gaardejer Chr. Berthelsen, Gaardejer K. Bech, Gaardejer J. Lund, Murer H. M. Hansen, Lærer J. J. Jensen, Baneformand M. Hansen, Gaardejer F. Jensen, Uddeler J. Nederby og Gaardejer C. M. Sandager.

HERSLEV SOGN omgives af Vilstrup Sogn, Holmans Herred samt Elbo Herred. I Sognet findes Byerne Herslev med Kirke, Præstegaard, Skole, Missions- og Forsamlingshus, Fattiggaard, Fiiehuggeri, Købmandshandel og Brugsforening, Tolstrup med Forskole, Købmandshandel og Teglværk, Højrup med Skole, Forskole, Kro, Brugsforening, Mølle og Andelsmejeri, Follerup samt en Samling Gaarde og Huse.

Herslev Sogn har Tingsted i Fredericia og hører under Fredericia Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Fredericia Læge- og Skattekreds, Holmans Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 3. Forligskreds og 4. Udskrivningskreds' 459. Lægd.

Herslev Kirke bestaar af Kor og Skib samt Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og er opbygget af Granitkvadre paa profileret Sokkel. Skibet er senere forlænget mod Vest med Granit og Mursten, vistnok sidst 1787, ogsaa Koret synes at være blevet forlænget, samtidig med at det blev overhælvvet. Skibet er med fladt Bjælkeloft. Korbuen er bevaret. Triumfvæggen er helt beklædt med Granitkvadre. Vaabehuset, der oprindelig er opført i gotisk Tid, er senere blevet ombygget. Ved en Restauration i 1881 blev Klokkeren anbragt i en Klokketam over Vestgavlen. Prædikestolen — i Renæssancestil — er fra 1601. Altertavlen er en sentkatolsk rigt udskaaret Fløjaltertavle; i Midtskibet er fremstillet Gud Fader med Sønnen, Maria med Barnet og Mikael, i Sidefløjene er fremstillet Apostlene. I 1736 fornyedes de ornamentale Dele samt Farverne. Inventaret er restaureret i 1919.

I Sognet findes 2 Skoler: Herslev Skole og Højrup Skole.

Herslev Skole er oprettet i 1721, og var oprindelig en af de gamle Rytterskoler. I Skolen er der 4 Klasser, og der undervises ca. 80 Børn, Førstelærer er J. C. Teglbjerg.

Højrup Skole er bygget 1901. Skolen er 2-klasset, og der undervises ca. 50 Børn. Førstelærer er Emil A. Hovgaard.

JENS CHRISTIAN TEGLBJERG, Førstelærer, er født den 1. Oktober 1888 i Jordløse Sogn, Svendborg Amt. Dimitteret fra Skaarup 1909. Deltaget i Statens 1-aarige Kursus 1928--29, Tillægseksamen i Tysk, Engelsk og Fransk, udvidede Lærerkursus paa Askov 3 Mdr. i 1932, siden 1. Januar 1921 Førstelærer ved Herslev Skole.



J. C. TEGLBJERG
Førstelærer.

EMIL ANDREAS HOVGAARD, Førstelærer, er født den 8. Januar 1866 i Sdr. Stenderup Sogn. Dimitteret fra Skaarup 1887. Formand for Sygekassen igennem 30 Aar, Formand for Sangforeningen, Formand for Ungdomsforeningen, Organist ved Herslev Kirke, tidligere Kirkesanger s. S., siden 1. December 1892 ansat ved Højrup Skole.



E. A. HOVGAARD
Førstelærer.

Kommunal Revisor, Formand for Brugsforeningen og Repræsentant i Amtet for vildfarende Børn.

Højrup Brugsforening er opført 1912. Foreningen har ca. 80 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 50,000 Kr. Foreningens Formand er Lærer E. A. Hovgaard, Uddeler er K. Andreasen.

K. ANDREASEN, Uddeler, er født 1874 i Veerst Sogn, Ribe Amt. Siden 1917 Uddeler ved Højrup Brugsforening.

Medlemmer af Herslev Sogneraad er: Sogneraadsformand P. Olesen, Gaardejer K. Knudsen, Skrædermester F. Jespersen, Gaardejer A. Frederiksen, Gaardejer K. Pagh, Gaardejer T. Skov og Gaardejer H. Hougaard.

ALMIND SOGN omgives af Viv, Vilstrup, Eltang, Nørre-Brandrup, Harte, Vester-Nebel og Øster-Starup Sogne.

I Sognet findes Byerne: Almind med Kirke og Præstegaard, Skole, Alderdomshjem, Brugsforening, Jernbanestation, Dons med Skole og Brugsforening, Møsvraa, Almindhede samt en Samling af Gaarde og Huse.

Almind har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 102. Lægd.

Almind Kirke er opført 1887 paa den gamle Granitkirkes Plads og med Anvendelse af dennes Materiale, bl. a. Sokkelsten og Hjørnekvadere. Bygningen bestaar nu af Kor og Skib med fladt Bjælkeloft og er af kløvet Granit og Kvadre paa Hjørner og i Dør- og Vinduesindfatninger samt Taarn mod Vest af røde Mursten med kobberdækket Spir og Indgang fra Syd til Underrummet, der er Forhal. Inventaret er fra den gamle Kirke. Altertavlen med Alterbord og tilhørende Paneler er i rigt udskaaet Barokstil fra 1681—82, bekostet af Anders Møller i Dons Mølle og Hustru, i Midtpartiet et nyt Maleri af P. Møller, Kolding. Romansk Granitfont, noget aflang i Form. Prædikestol fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, med Himmel fra 1676. I Taarnet et Pulpitur i Barokstil. Series pastorum. Klokke, med en delvis ret gaadefuld Minuskelindskrift, fra 1447. Paa Kirkegaarden har ligget den udjævnede „Svenskehøj“ fra 1644, hvis Plads nu er indhegnende Beplantning, ligesom der er anbragt en Sten med Indskrift.

Almind Skole er bygget 1857. Den er oprindelig en af de gamle Rytterskoler.

Skolen er 4-klasset. Der er for Tiden ca. 60 Børn. Ved Skolen er ansat en Førstelærer.

Dons Skole er oprettet 1865, selve Skolebygningen er bygget 1914. Skolen er en 2-klasset Skole. Der er for Tiden ca. 30 Børn. Ved Skolen er ansat en Lærer.

THOMAS ANDERS SIMONSEN OUDRUP, Førstelærer, er født den 30. Januar 1887 i Vilsted Sogn, Aalborg Amt, dimitteret fra Haslev Seminarium 1909, ansat som Førstelærer ved Almind Skole siden 1917.

B. MAIGAARD, Lærer, er født den 26.



TH. A. SIMONSEN
OUDRUP,
Førstelærer.



B. MAIGAARD
Lærer.

November 1886 i Sahl Sogn, Ringkøbing Amt, dimitteret fra Jelling Seminarium 1907, ansat som Lærer ved Dons Skole siden 1912.

Dons Brugsforening er startet 1911. For Tiden ca. 60 Medlemmer. Omsætningen var i 1931 ca. 45,000 Kr. Brugsforeningens Uddeler er Fru Anna Madsen, der har været der siden 1911.

Medlemmer af Almind Sogneraad er: Gaardejer S. Parbo, Formand, Snedker D. Madsen, Gaardejer N. J. Nielsen, Boelsmand R. Vilhelmsen, Gaardejer H. Kaad, Gaardejer M. Uth og Gaardejer P. Sørensen.

VIUF SOGN omgives af Almind, Viistrup og Øster-Starup Sogne samt Holmans Herred.

I Sognet findes Byen Viuf med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Alderdomshjem, Kro, Købmandshandel, Brugsforening, Savværk, Elektricitetsværk og Jernbanestation, noget Syd for Byen ligger en Mølle, Andelsmejeri, paa Nørremark ligger Skole og Teglværk og i Blaakjær Skov ligger Missionshuset, Havreballe er Jernbaneholdeplads, desuden findes der i Sognet en Del Gaarde og Huse.

Viuf Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 106. Lægd.

Viuf Kirke bestaar af Kor og Skib med Forhal mod Vest og Vaabenus mod Syd. Koret, der tidligere har haft Apsis, Skib og Forhal, er fra romansk Tid og er væsentligt opført af kløvet Granit. I Korgavlen, der er ombygget i 1883, ses endnu Apsisens buede Sokkel, og ligeledes ses i Gavlen den Rundbue, der har adskilt Kor og Apsis. Forhallen, der vistnok stammer fra Chr. den IV's Tid, er nu ombygget med Mursten, og da dets tykke Mure springer frem foran Skibets, antager man at det engang har baaret et Taarn. Nu har Kirken en Tagrytter over Kirkens Vestende, der bærer Kirkens Klokke. Den oprindelige Syddør med Tympanon med Kristusfigur er bevaret; Norddøren og flere af de oprindelige Vinduer ses tilmurede. Vaabenuset, der er opført af Munkesten, er opført senere. Kirken gennemgik en Restauration i 1866. Prædikestolen er fra ca. 1600, med Himmel, der svarer til Alterrammen. Altertavlen, der er i Barokstil, er fra Chr. IV's Tid. Alterbilledet er malet i 1915 af N. Larsen Stevns. I Kirken findes Præstestol og Stolestader fra 18. Aarhundrede. Inventaret er opmalet under Ledelse af Kunstmaler Harald Munk. I Kirken er ophængt et senkatolsk Krucifiks. I Korgulvet findes 2 Ligsten fra 1632 og 1650, de er dog tildels ulæselige. Kirkens Klokke er ifølge Minuskelindscription fra 1447.

I Sognet findes to Skoler: Byskolen i Viuf og Skolen paa Nørremark.

Byskolen er opført 1905. I Skolen er der 4 Klasser, og der undervises ca. 80 Børn. Førstelærer er S. Chr. Nielsen.

Skolen paa Nørremark er bygget 1883. Skolen har 2 Klasser, og der undervises ca. 30 Børn.

S. CHRISTIAN NIELSEN, Førstelærer, er født den 25. December 1887 i Seest Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Jelling 1908, siden 1918 ansat som Førstelærer i Viuf.

Viuf Brugsforening er oprettet den 21. Marts 1896. Foreningen har ca. 180 Med-

lemmer. Foreningens Formand er Gaardejer Alfred Jacobsen, og Uddeler siden November 1931 har været Chr. Rødtnes. Omsætningen i 1931 var ca. 110,000 Kr.

CHRISTIAN RØDTNES, Uddeler, er født den 23. Maj 1892 i Øster Starup Sogn, Vejle Amt. Ansat som Uddeler i Viuf Brugsforening i November 1931.

Viuf Andelselektricitetsværk er oprettet 1910. Der begyndtes med 26 Forbrugere, men dette er nu steget til 66. Værket aabnede med en 28 HK. Dieselmotor, der i



CHR. RØDTNES
Uddeler.

1922 udvidedes til en Motor paa 50 HK. Selskabets Formand er Proprietær J. Poulsen. Elektricitetsværkets Bestyrer er J. Jepsen, der har virket som saadan siden Værkets Aabning.

RASMUS CHRISTENSEN, Sogneraadsformand, er født den 3. Januar 1872 i Viuf Sogn, som ældste Søn af Gaardejer J. Christensen og Hustru Karen, født Hansen. Gift med Juliane Margrethe Kring. Siden 1910 Sogneraadsmand i Viuf Sogn.



RS. CHRISTENSEN
Sogneraadsformand.

Medlemmer af Viuf Sogneraad er: Gaardejer R. Christensen, Formand, Gaardejer S. P. Nielsen, Gaardejer Chr. Jessen Petersen, Boelsmand og Slagter P. Petersen, Gaardejer H. Horsted.

ØSTER-STARUP SOGN omgives af Vester-Nebel, Almind og Viv Sogne, Holmans Herred og Jerlev Herred.

I Sognet findes Byerne: Øster-Starup med Kirke, Præstegaard, 2 Skoler, Forsamlingshus, Sparekasse, Brugsforening og Jernbanestation, Fredsted med Købmandshandel, Hesselballe, Borlev Brakker med Skole, Brugsforening og Jernbanestation, Aagaard med Frimenighedskirke, Præstebolig, Skole, Havebrugsskole, Friskole, Kro, Brugsforening, Andelsmejeri og Mølle med Elektricitetsværk, Gravens med Afholdshotel, 2 Købmandshandeler, Andelsmejeri og Jernbanestation, Søndermark og desuden en Samling af Gaarde og Huse.

Øster-Starup Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, Lægd 100 a og 100 b.

Øster-Starup Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd. Kor og Skib er fra romansk Tid og er opført af Granitkvadre paa profileret Sokkel. Tre af de oprindelige Vinduer er bevaret og desuden et cirkelrundt Granitvindue i Korgavlen. Koret, der tidligere har haft Apsis, er forlænget mod Øst. Fra den gamle Apsis findes interessante, buede Kvadre, Halvsøjler m. m., desuden er Kirkens ældste Dele rigt udsmykket med smukt udhugne Reliefkvadre. Paa Syddørens Karme ses Skt. Mikael's Kamp med Dragen og en Løve, og ved den filmurede Norddør ses en Løve bidende i et Menneske. Taarnet, der er tilføjet i den seneste Middelalder, er opført af Granitkvadre og Munkesten. Det har hvælvet Underrum med Spidsbue ind til Skibet. Vaabehuset er tilføjet paa samme Tid og er opført af samme Materiale. Taarnet er dog flere Gange ombygget, bl. a. i 1887. Kirkens In-



Aagaard Kirkes Indre.

dre er med Bjælkeloft. Prædikestolen, der er i Renæssancestil, er fra 1593. Altertavlen med Maleri af H. Agersnap forestillende Christus i Einaus er fra 1902. Den gamle sentkatolske Fløjaltertavle med udskaarne Figurer er ophængt i Kirken.

Frimenighedskirken i Aagaard er opført 1887 og blev indviet den 4. December 1887. Den er opført i romansk Stil af røde Mursten paa

Granitsokkel efter Tegning af S. Marstrand. Kirken bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest. I 1895 blev Kirken dekoreret af Johs. Kragh. Den var oprindelig Valgmenighedskirke, men blev i 1923 Frimenighedskirke.

ANDERS MARIUS BÄRRIS, Sognepræst, er født den 30. April 1874 som Søn af Gaardejer Bähris og Hustru Else, født Hansen. Gift 1902 med Louise Nielsen. Cand. theol. 1902, Redaktionssekretær ved „Kolding Avis“ 1906, Redaktør af „Morsø Folkeblad“ fra 1908—15, derefter Præst. Medlem af De Danske Ungdomsforeningers Hovedbestyrelse fra 1910—16, Medlem af Hovedbestyrelsen for Landforeningen af Menighedsraad i 1922. Startede Ugebladet „Folkerøsten“, som han udgiver endnu.

OTTO ERHARD HELMS, Frimenighedspræst, er født den 7. Februar 1901 som Søn af Sognepræst Rudolf Helms, Gjesten, og Hustru Valborg, født Balslev Clausen. Gift 1926 med Karen Nørrelund. Cand. theol. 1925, Kapellan hos Sognepræsten i Egtved 1925, Præst i Argentina fra 1926—30. I Bestyrelsen for Kolding-Kredsens Retsforbund, Kandidat til komm. Folketingsvalg i Bække-Kredsen, siden 1930 Frimenighedspræst i Aagaard.

KARL NIELSEN, Frimenighedspræst, er født den 16. April 1895 som Søn af Gaardejer Niels Nielsen og Hustru Else, født Holme, Jelstrup Sogn. Ugift. Uddannet ved Grand Wieuw College i U. S. A., Frimenighedspræst i Aagaard siden 1929.



A. M. BÄRRIS
Sognepræst.

Nygaard blev 1765 skødet for 1208 Rd. til And. Johnsen i Brakker. I 1772 solgtes den ved Auktion til Christoffer Vinding. I 1800 tilhørte den Chr. Aug. Kaysen og i 1808 blev den af Joh. Kaysen solgt til Jørgen Thomsen, der 1811 skødede den til Birkedommer J. O. Holm, der allerede 1813 solgte den til Frans Estein. Derefter skiftede Gaarden flere Gange Ejer; i 1890 solgtes den for 1890 Kr. til Løjtnant G. A. E. Thyman. Han solgte den



O. E. HELMS
Frimenighedspræst.

i 1914 til Direktør Poulsen og Proprietær Skriver-Petersen, som Aaret efter afhændede Gaarden til C. A. Lewring, Rugballegaard, for 250,000 Kr. I 1918 solgtes den til Løjtnant N. J. Greve for 294,000 Kr., og siden er den solgt til Axel Thygesen.

Fønixsgaard blev paa Auktion i 1765 over Koldinghus Rytterdistrikts Gods solgt for 10,510 Rd. til Rasmus Drejer i Dons Mølle, og hans Arvinger skødede i 1787 Gaarden til Rasmus Anton Poulsen for 9300 Rd. Han byggede paa Arealet og gav Gaarden Navnet Fønixsborg. Gaarden har siden skiftet Ejer flere Gange. I 1901 afhændede Ejeren Otto Scheel Gaarden til Mejerist S. Jacobsen for 179,000 Kr., og



M. REBSDORF
Førstelærer.

han afhændede den i 1904 til Forpagter G. H. Einfeldt, fra hvem den i 1912 solgtes til A. Stenbach for 265,000 Kr., som 1916 solgte den for 310,000 Kr. til A. Møller. Han solgte allerede i 1918 Gaarden for 600,000 Kr. til H. M. Mortensen.

I Sognet findes 5 Skoler: Øster-Starup Skole og Forskole, Aagaard Skole, Aagaard Friskole og Brakker Skole.

Øster-Starup Skole er bygget 1888. Skolen har 4 Klasser, og der undervises ca. 30

Børn. Førstelærer er M. Rebsdorf. Ved Forskolen er ansat Lærerinde A. M. Henriksen.

Aagaard Skole er en af de gamle Rytterskoler fra Frederik IV's Tid. Skolen er ombygget i 1854 og 1885. Skolen er med 4 Klasser, og der undervises ca. 65 Børn. Førstelærer er Jørgen Jark.

Aagaard Friskole er oprettet 1907. Skolen er 4-klaset, og der undervises ca. 65 Børn. Førstelærer er Th. Støvring.

Brakker Skole er bygget 1857. Skolen er med 4 Klasser, og der undervises ca. 40 Børn.

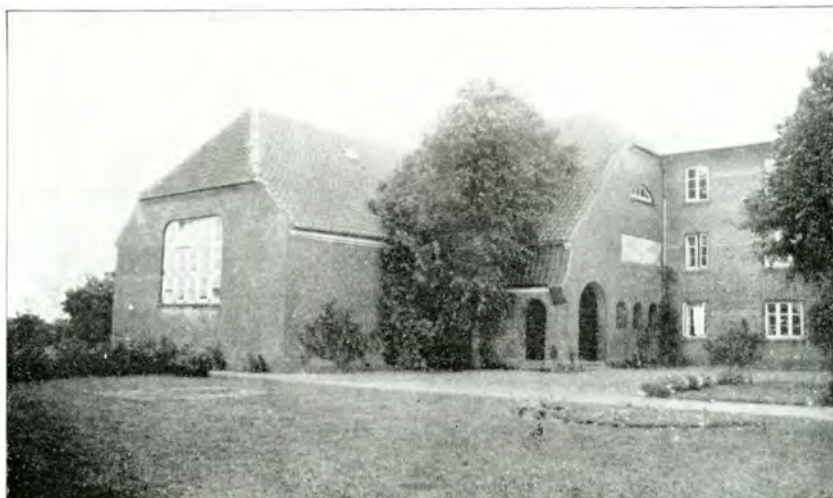
MARIUS REBSDORF, Førstelærer, er født den 2. April 1894 i Branderup Sogn, Haderslev Amt, dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1925, siden 1931 ansat som Førstelærer ved Øster Starup Skole.

KRISTIAN STENSTRØM, Førstelærer, er født den 5. December 1889 i Aspørrup Sogn, Odense Amt. Dimitteret fra Odense Seminarium 1913, siden 1928 ansat ved Brakker Skole i Øster-Starup Sogn.

ANNA MARIE HENRIKSEN, Lærerinde, er



KR. STENSTRØM
Førstelærer.



Havebrugsskolen i Aagaard.

født den 15. August 1898 i Vejen Sogn. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1921, siden 1. August 1921 ansat som Lærerinde ved Øster-Starup Forskole.

JØRGEN JARK, Førstelærer, er født den 12. Januar 1896 i Skanderup Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Gedved Seminarium 1919, siden 1924 ansat som Førstelærer ved Aagaard Skole i Øster-Starup Sogn.

THORVALD STØVRING, Friskolelærer, er født 1890 i Svendstrup Sogn, Aalborg Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1913, siden 1916 ansat ved Aagaard Friskole i Øster-Starup Sogn.

Aagaard Havebrugsskole. L. Hansen købte Skolen af Pastor Brücker i 1923. Pastoren havde siden 1900 drevet Skolen som Højskole. Højskolen blev efter Overtagelsen omdannet til Havebrugsskole for unge Gartnere med Kursus paa 5 Maanedre, som bliver afholdt om Vinteren. Skolen har Plads til ca. 35 Elever. Ejer af Skolen er Lars Hansen.

LARS HANSEN, Konsulent, Forstander, er født den 7. Januar 1897. Eksamen paa Landbohøjskolen i 1920. Frekventeret forskellige Høj- og Landbrugsskoler til 1923. Konsulent for Jylland for alm. Dansk Gartnerforening, Bestyrelsesmedlem for Gartnerenes Salgsorganisation, Kolding, siden 1923 Ejer og Leder af Aagaard Havebrugsskole i Øster-Starup Sogn.



LARS HANSEN
Konsulent.

Aagaard Mølle er bygget af Folketingsmand J. A. Hastrup. Møllen brændte i 1895, men er opbygget paa samme Sted. Ved Møllen er indrettet et Elektricitetsværk, der leverer Elektricitet til Beboerne i Aagaard. Møllen ejes nu af Mølle ejer Christian Petersen.

Brakker Brugsforening er oprettet 1883. Foreningen har nu ca. 75 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var ca. 60,000 Kr., deraf Foderstoffer 36,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer P. Molkjær, og Uddeler siden 1. Januar 1932 er K. Nielsen.

Medlemmer af Øster-Starup Sogneraad er: Møller C. Petersen, Blikkenslager C. Knudsen, Gaardejer J. Lager, Skomager H. P. Hansen, Dyr læge N. Nielsen, Boelsmand P. Nørgaard, Husmand K. Nielsen.

VESTER-NEBEL SOGN omgives af Øster-Starup, Almind og Harte Sogne, Ribe Amt og Jerlev Herred.

I Sognet findes Byen Vester-Nebel med Kirke, Skole, Forsamlingshus, Alderdomshjem, Kro, Købmandshandel, Brugforening, Andelsmejeri, desuden findes i Sognet en Del Gaarde og Huse.

Vester-Nebel Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Herreds Vurderingskreds, Kolding Læge- og Skattekreds, Amtets 2. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 110. Lægd.

Vester-Nebel Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabenhus mod Nord. Kor og Skib, der er fra romansk Tid, er opført af Granit paa Sokkel med Skraakant. Taarnet, der er opført af Munkesten, er tilføjet i den seneste Midlaldre. Dets hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Kirken. Vaabenhuset af Mur-

sten er af nyere Dato. I 1889 blev Kirken beklædt med et tykt Lag Cement og derefter kalket. I det Indre er Kirken med fladt Loft. Prædikestolen er i gotisk Stil og er fra Aarene 1560-70. Altertavlen er ny. Den gamle Altertavle er nu opstillet i Taarnrummet. Det var en lutheransk Fløjaltertavle fra 16. Aarh., og paa Fløjenes Ydersider er de oprindelige Malerier bevaret.



Vester-Nebel Kirke.

Vester-Nebel Skole

er med 5 Klasser, og der undervises ca. 115 Børn. Førstelærer er Johs. Pedersen.

JOHANNES PEDERSEN, Førstelærer, er født den 25. August 1898 som Søn af Gaardejer Morten Pedersen og Hustru Ane, født Henningsen.

Gift 1931 med Ane Cathrine Nielsen. Dimitteret fra Vordingborg 1927, Kirkesanger, siden 1. Juli 1932 ansat som Førstelærer ved V.-Nebel Skole.



JOHS. PEDERSEN
Førstelærer.

MARIE CHRISTENSEN, Forskolelærerinde, er født den 14. December 1896 i Egtved Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Odense Seminarium 1923, siden 1925 ansat som Forskolelærerinde i Vester-Nebel.



M. CHRISTENSEN
Forskolelærerinde.

Vester-Nebel Fattiggaard med Alderdomshjem er oprettet 1867. Paa Gaarden er der Plads til 12-14 Beboere. Gaarden er forpagtet til Hans E. Andersen, der har virket som Forpagter siden 1928.

Vester-Nebel Brugsforening er oprettet 1874. Foreningen har ca. 250 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 125,000 Kr. Foreningens Formand er Sognefoged P. Meyer. Uddeler siden 1. Oktober 1931 har været A. Christensen.

ANTON ENGELHARTH MEYER, Sogneraadsformand, er født den 1. Maj 1881 i Vester-Nebel. Sogneraadsformand siden 1924.

Medlemmer af Vester-Nebel Sogneraad er: Malermester Anton Meyer, Formand, Gaardejer K. Schultz, Statshusmand F. Jensen, Gaardejer K. A. Nielsen og Boelsmand H. C. Sørensen.



H. E. ANDERSEN
Forpagter.

NØRRE-TYRSTRUP HERRED,

det sydligste i Amtet, begrænses mod Øst af Lille-Bælt, der her afsætter Mosvig, mod Nord af Kolding Fjord og Brusik Herred, mod Vest af Ribe Amt og mod Syd af Haderslev Amt, hvor Grænsen til Dels dannes af Kær Mølleaa og Fovsaa.

Herredets samlede Areal udgør 19,706 ha. og Indbyggerantallet var i 1925 ca. 10,800.

I Sognet findes følgende Sogne: Stenderup, Sønder-Bjert, Vejstrup, Hejels, Vonsild, Dalby, Ødis og Taps.

STENDERUP SOGN omgives af Lillebælt og Kolding Fjord samt mod Land af af Sdr. Bjert Sogn.

I Herredet findes Byerne: Sønder-Stenderup med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Fattiggaard med Alderdomshjem, Afholdsrestauration, Købmandshandel, Brugsforening, Mølle, Andelsmejeri og Andelselektricitetsværk, Varmark med Jernbanestation, Stenderup-Skov med Skole og Brugsforening, Aalry med Jernbaneholdeplads og Savværk, desuden findes der i Sognet en Del større Gaarde og Samlinger af Huse.

Stenderup Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds, 95. Lægd.

Stenderup Kirke bestaar af Apsis, Kor og Skib, med Taarn mod Vest og Vaabenhus ved Taarnets Vestmur. Apsis, Kor og Skib er fra romansk Tid af Granit og Granitkvadre paa Sokkel. Oprindeligt havde Bygningen Dobbeltsoinkel med Skraakant, men en Istandsættelse i 1869 har ændret stærkt ved Murenes Udseende. Taarnet, der er opført af røde Mursten, er tilføjet i den senere Middelalder. Det har fire-sidet Spir og mod Syd er tilbygget et Trappehus. Det hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Kirken. Kirkens Indre er med dekoreret fladt Loft, medens Apsis er med en sikkert yngre Ribbehvælvning. Vaabenhuset af Mursten er fra nyere Tid. Altertavlen, med Maleri af J. Roed forestillende Christus for Pilatus, er ligeledes fra nyere Tid. I Kirken findes Apostelfigurer fra den gamle Altertavle. I Koret findes et Kruccifiks fra tidliggotisk Tid.

NIELS NIELSEN LUND, Sognepræst, er født den 2. Februar 1875 som Søn af Gaardejer Jens Lund, Ikast, og Hustru Hansine, født Rasmussen. Gift 1911 med Marie Svensson. Teologisk Embedseksamen 1910, Hjælpepræst i København fra 1910—13, Sognepræst i Skanild fra 1913—19, Sognepræst i Møborg og Nees fra 1919—27, siden 1927 Sognepræst i Stenderup. Kommunalrevisor, Formand for Menighedsraadet, Kommunekasserer i Møborg fra 1924—27.

I Sognet ligger flere Hovedgaarde eller Borge, og langs Stranden i Skovene findes desuden flere middelalderlige Befæstningsanlæg, hvilket vidner om Kystens Betydning for Overfarten til Fyn.

I Sognet findes 2 Skoler: Stenderup Skole og Stenderupskov Skole.

Stenderup Skole er opført 1869 som Skole for Sognet. Der undervises ca. 150 Børn. Senere udskiltes Stenderupskov Skole. Skolen har nu 6 Klasser og ca. 120 Elever. Førstelærer er E. C. M. Bruun. Førstelærer ved Stenderupskov Skole er Niels Lübecker.



N. N. LUND
Sognepræst.

ERHARD CHRISTOFFER MICHAEL BRUUN, Førstelærer, er født den 17. Januar 1868 som Søn af Fabrikant Hans Rasmussen Bruun og Hustru Laura, født Muxalt, Nakskov. Gift 1892 med Henrikke Olsen. Dimitteret fra Skaarup Seminarium 1887, Førstelærer ved Stenderupskov Skole fra 1896—1920. Tidl. Formand for Sygeplejerforeningen, Formand for Stenderupskov Brugsforening, Medlem af Sogneraadet og Formand for Lærerkredsen for Kolding-Fredericia.



E. BRUUN
Førstelærer.

NIELS LÜBECKER, Førstelærer, er født den 21. September 1890 som Søn af Styrmand Lübecker, Fanø. Gift 1917 med Käthe Madsen. Dimitteret fra Nr. Nissum 1911. Medlem af Menighedsraadet, Medlem af Værgeraadet, siden 1921 Førstelærer ved Stenderupskov Skole.

RICHARD FAABORG OTTOSEN, Skovrider, er født den 4. August 1880 som Søn af Lærer Jørgen Ottosen og Hustru Anna Christine O. Gift 1909 med Alice Beckett. Assistent ved Statsskoven 1909, Skovrider 1919 paa Klosterhedes Distrikt v. Lemvig. Medlem af Dansk Ornitologisk Forening, kendt som Botaniker. Siden 1. Oktober 1931 ansat i Stenderup.

THOMAS G. BECK, Toldopsynsmand, er født den 29. Oktober 1861 i Frydenborg. Gift 1894 med Kirstine, født Hansen. I



Stenderup Mølle.



N. LÜBECKER
Forstlærer.

Krydstoldvæsenets Tjeneste siden 1904. Nu Toldopsynsmand i Stenderup.

NIELS THOMSEN HEDEGAARD, Mølleeejer, er født den 1. Juli 1873 som Søn af Niels Thomsen Hedegaard, Blind, Lemming, og Hustru Jensine Christine, født Rasmussen. Gift 1901 med Ane Cecilie Trahne (død). Møller paa Horsens Dampmølle fra 1887—1891, Hammel til 1909, Bestyrer for A/S Gudsø Mølle fra 1909—16, siden 1916 Ejer af Stenderup Mølle.

SVEND MÜLLER FALTING, Skovfoged, er født den 24. Septbr. 1891 som Søn af Skovrider Falting og Hustru Sigrid, født Müller, Klosterskoven. Gift 1916 med Agnes Elisa Kristine Vival. Skovfogedaspirant fra 1909—12, Skovfoged ved Dronninglund

Hovedgaard fra 1916—20, privat Assistent fra 1920—25, statsansat 1. Februar 1925 i Fruenhøj, Klosterheden, siden 1. Oktober 1926 ansat i Sdr. Stenderup

CHRISTIAN PEDERSEN TULSTRUP, Sognefoged, er født den 4. Maj 1868 i Stenderup som Søn af Gaardejer Tulstrup og Hustru. Gift med Birgitte Hyeriis. I Sogneraadet i 18 Aar, siden 1922 Sognefoged i Stenderup.



R. F. OTTOSEN
Skovrider.



HENRIETTE KNUDSEN
Distriktsjordemoder.



TH. G. BECK
Toldopsynsmand.



N. TH. HEDEGAARD
Mølleeejer.

Medlemmer af Urløv-Stenderup Sogneraad er: Gaardejer P. Mikkelsen, Gaardejer P. Christiansen, Malermester J. C. Nielsen, Landpostbud F. Madsen, Lærer N. Byrith, Gaardejer C. Jensen, Husmand C. Isaksen, Gaardejer R. C. Rasmussen og Skovløber M. Nielsen,

SØNDER-BJERT SOGN omgives af Stenderup Sogn, Kolding Fjord, Dalby og Vejstrup Sogne samt Lillebælt.

I Sognet findes Byerne: Sønder-Bjert med Kirke, Præstegaard, Skole, Missionshus, Forsamlingshus, Krø, Sparekasse, Købmandshandel, Brugsforening, Andelsmejeri og Jernbanestation, Skartved med Jernbaneholdeplads, Agtrup med Skole, Fattiggaard og Alderdomshjem, Købmandshandel, Mølle og Savmølle, Binderup med Købmandshandel, Vandmølle og Elektricitetsværk, Agtrupskov med Skole og Brugsforening, Dalager med Jernbanestation, Bjert Strand med Brugsforening og Jernbaneholdeplads, Binderup Strand med Badepensionat samt en Samling Gaarde og Huse.

Sønder-Bjert Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding

Herreds Vurderingskreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 94. Lægd.

Sønder-Bjert Kirke er en ret anseelig Bygning. Kirken bestaar af Kor med Apsis, Skib samt Taarn mod Vest, Sakristi ved Korets Nordside og Vaabehus mod Syd. Apsis, Kor og Skib er fra romansk Tid og er opført af Granit med Hjørnekvadere, men er dog senere noget ombygget. Den oprindelige Norddør



Sønder Bjert Kirke.

ses, og 3 af de oprindelige Vinduer er restaureret. Taarnet med hvælvet Underrum og Spidsbue ind til Kirken, er opført i den senere Middelalder. Taarnrummet tjener nu som Forhal, og Vaabehuset benyttes til Materialhus. Taarnet med 4 blindingspydede Gavle og Pyramidespir samt et Trappehus mod Nord. Skibet er med fladt Loft, hvorimod Koret er med to Hvælvinger. I Korbuen er der fundet Rester af Kalkmalerier fra Reformationstiden. Prædikestolen, der er smukt udskåret i Renæssancestil, er fra 1607. Altertavlen, der ligeledes er rigt udskåret Renæssancearbejde, stammer fra 1624; i 1915 restaureredes Tavlen med de oprindelige Farver og et Midtbillede af N. Skovgaard. Døbefonten er af Træ og stammer fra 1792 og inden i denne findes en lille middelalderlig Malmkumme. Over Korbuen hænger et tidliggotisk Krucifiks, hvori der i 1880 er fundet Relikvier. Paa Bagsiden er malet Aars-tallet 1630 og Bogstaverne MIS.

I Sognet findes 3 Skoler: Bjert-Binderup Skole, Agrup Skole og Agrupskov Skole.



F. J. EBBESEN
Sognepræst.

Bjert-Binderup Skole er bygget 1876. I Skolen er der 4 Klasser, og der undervises ca. 110 Børn. Førstelærer er M. G. Jensen.

Agrup Skole er bygget 1893. I Skolen findes 4 Klasser, og der undervises ca. 110 Børn. Førstelærer er C. Blom.

Agrupskov Skole er bygget 1858. I Skolen er der 3 Klasser, og der undervises ca. 55 Børn. Førstelærer er Kr. Lauridsen.

MARTIN GUSTAV JENSEN, Førstelærer, er født den 24. Maj 1902 som Søn af Landmand Jens Carl Jensen og Hustru Marie Kirstine Kristensen Overby. Gift 1927 med Martha Louise Jørgensen. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1925, Andenlærer



M. G. JENSEN
Førstelærer.



J. P. F. LEERSKOV
Andenlærer.



M. SCHMIDT
Lærerinde.



C. A. BLOM
Førstelærer.

ved Agtrup Skole fra 1. Januar 1927—1. November 1932, siden da ansat som Førstelærer ved Bjert-Binderup Skole.

J. P. F. LEERSKOV. Lærer, er født den 28. Maj 1893 i Rødding Sogn, Haderslev Amt. Dimitteret fra Haderslev 1924, ansat som Andenlærer ved Bjert-Binderup Skole siden 1925.

Frk. MEYLAND-SCHMIDT, Lærerinde, er født den 2. Oktober 1870 i Fraugde Sogn, Odense Amt. Dimitteret fra Vejle Seminarium 1901, siden 1. Maj 1912 ansat som Lærerinde i Binderup.



KR. LAURIDSEN
Førstelærer.

CHRISTIAN ANDERSEN BLOM, Førstelærer, er født den 9. September 1888 som Søn af Førstelærer Chr. Blom og Hustru Anna Blom. Gift 1915 med Marie Blom. Dimitteret fra Jelling Seminarium 1909, siden 1912 ansat ved Agtrup Skole.



V. U. JUHL
Andenlærer.

KR. LAURIDSEN, Førstelærer, er født den 21. Marts 1894 i Serup Sogn, Viborg Amt. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1920, siden 1. Dec. 1924 ansat som Førstelærer ved Agtrupskov Skole.

V. U. JUHL, Andenlærer ved Agtrup Skole.

Agtrupskov Brugsforening er oprettet 1897. Foreningen har ca. 80 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 50,000 Kr. Foreningens Formand er Lærer Kr. Lauridsen. Uddeler siden 1924 har været V. Kjærbøll.

Bjært Strand Brugsforening er stiftet 1897. Foreningen har ca. 40 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 35,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer Fynbo, Uddeler siden 1928 har været L. Lauridsen.

Agtrup Mølle er genopbygget efter en Brand i 1874. Møllen er bygget af N. Hansen. I 1903 overtog den nuværende Ejer, Bjerre Bojsen, Møllen. Til Møllen hører en 35 HK. Dieselmotor, der er indlagt af Bjerre Bojsen i 1916, desuden er der stort Valsesigteri og Korn- og Foderstofforretning. Til Møllen hører desuden et Areal paa 3 Tdr. Land.



V. HENNINGSEN
Læge.



P. N. STOUSTRUP
Dyrlæge.

VIGGO HENNINGSEN, Læge, er født den 1. August 1894 som Søn af Læge Valdemar Henningsen og Hustru Else Camilla Nicoline, født Sundorph. Gift 1924 med Elly Freisleben Høgholt. Lægekandidat v. Faxinge Sanatorium v. Præstø. Reserve-læge v. Skanderborg Amtssygehus, praktiseret i Laasby fra 1924—1929. Siden 1929 i Sønder-Bjert.

PETER NIELSEN STOUSTRUP, Dyrslæge, er født den 5. September 1895 i Fredericia som Søn af Avlsbruger Stoustrup og Hustru Johanne, født Jensen. Gift 1928 med Anna Hansen. Dyrslægeeksamen 1926, siden 1928 Dyrslæge i S.-Bjert.

Sønder-Bjert Aldersdomhjem er bygget 1865. Det blev egentlig bygget som Fattiggård, men er senere indrettet til Alderdomshjem. Paa Hjemmet er der Plads til 5 Mennesker. Bestyrer er Peter Viuf, der har virket som saadan siden 1. April 1925.

Medlemmer af Sønder-Bjert Sogneraad er: Gaardejer, Amdsraadsmedlem I. Kjær, Gaardejer I. C. Hønborg, Gaardejer J. K. Bogh, Gaardejer T. Schultz, Boelsmand I. Grunnet, Muremester J. Kyed, Gaardejer O. Fynbo, Gaardejer P. Juhl, Boelsmand N. Kau, Købmand J. Dall og Tømrermester I. C. Falk.

VESTRUP SOGN omgives af Sønder-Bjert Sogn, Lille Bælt, Hejels Sogn, Haderslev Amt, Taps, Vonsild og Dalby Sogne.

I Sognet Vejstrup Kirke og Byerne: Sjølund med Præstegaard, Skole og Forskole, Brugsforening, Jernbanestation, Grunninghoved med Statsskolehjem for Piger, Vejstruprød med Andelsmejeri og en Samling af Gaarde og Huse samt Skamlingsbanken.

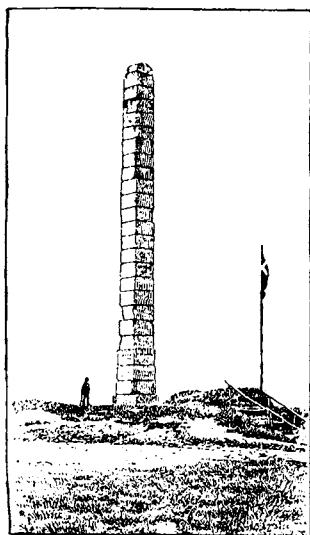
Vejstrup har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 97. Lægd.

Vejstrup Kirke bestaar af Langhus og Taarn mod Vest. Den er opført 1840, efter at den gamle Kirke var nedbrudt paa Taarnet nær. Langhuset er af gule Mursten med et mod Øst afvalmet Tag. Tøndehvælving af Træ og i Østenden en indvendig Alterniche mellem Præstens Værelse og et Materialkammer. Det af et højt Pyramidetag kronede Taarn af raa Granit og Mursten med Indgang fra Vest og et hvælvet Taarnrum er fra Middelalderens Slutning, mod Nord et Trappehus. Kirken blev restaureret 1875. Altertavle fra 1875 af Schleisner forestillende Jesus og den samaritanske Kvinde, ny Prædikestol, Døbefont og Orgel. Af det gamle Inventar findes Malmalterstager fra 1674, et tidliggotisk Krucifiks og i Taarnet en sentkatolsk Fløjaltertavle fra Begyndelsen af det 16tende Aarhundrede med udskaarne Figurer, i Midtskabet Christi Gravlæggelse, i Fløjene Apostlene. En romansk Fontekumme er 1907 ført til Kirken fra en Gaard i Kolding. Paa Kirkegaarden en mærkelig Gravsten fra 1750 over Michel Eriksen, Sjølund. I den gamle Kirkes Alter blev der fundet en Pergamentsstrimmel med Oplysning om, at Højaltet var indviet 1471 til Sct. Peder og Poul.

Vejstrupgaard blev 1829 paa Auktion købt af Aarstrup, som 1839 solgte den til A. M. Dall, hvis Søn, M. D. overtog den 1867. Han solgte den 1910 for 133,000 Kr. til Chr. Frederiksen. 1917 blev den af Fr. Frederiksen solgt for 220,000 Kr. til P. H. Bogh. Senere tilhørte den Nis Eriksen. Laden brændte 1925.

Sjølundgaard er en gammel Selvejgaard, der siden 1690 har været i samme Families Eje. Indtil 1862 stod den med sine gamle Bulværkslænger, men blev da helt ombygget. Gaarden kom 1852 til Landvæsenskomm., Landstingsmand Nis J. Ravn, hvis Søn, Landstingsmand, cand. phil. Chr. R. overtog den 1893. Senere tilhørte den Holger Ravn.

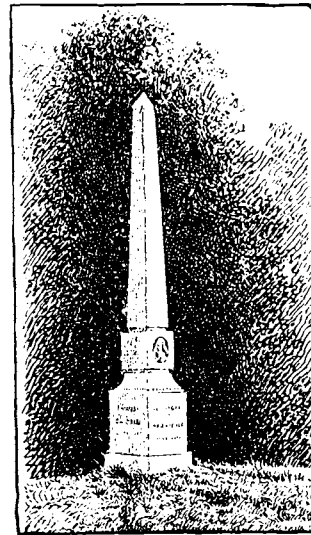
Skamlingsbanken er en til Dels af Skove omgiven Bakkekam ud mod Lillebælt. Fra dens Top „Højskamling“, det højeste Punkt i det gamle Sønderjylland, er der en af de videste Udsigter i Danmark: Mod Øst over Lillebælt og Fyn til Vissenbjerg, mod Sydøst til Ærø, mod Syd over det nordligste Sønderjylland, mod Vest til Ribe-



Hovedstøtten paa Skamlingsbanken.



Th. A. J. Regenburg.



M. Mørk-Hansen.

egnen, mod Nord over Koldingegnen. Banken er bleven navnkundig ved de store Folkefester, „Sprogfester“, der afholdtes her med Mellemrum i Aarene 1843—59 til Støtte for den danske Sag i Sønderjylland, den første afholdtes den 18. Maj 1843, Aarsdagen for Sprogreskriptets Udstedelse. I Efteraaret 1863 rejstes her paa Festpladsen, ca. 4 ha, der 1843 var købt af en Kreds af Bønder, en 16 m høj Støtte af 25 Granitkvadre til „Minde om den danske Sags Forkæmpere i Slesvig“, med Navnene paa 18 Sønderjyder. 1864 væltede Preusserne den ved Sprængning, men Stenene opbevarede af Folk i Egnen, og 1866 genrejstes den. I Nærheden af Støtten findes 6 Mindestøtter: For Biskop N. F. S. Grundtvig, afsløret den 4. Juli 1884, sat af norske og svenske Højskolelærere, for Laur. Skau en 2 m høj Granitobelisk med Portrætmedaillon, rejst den 18. Maj 1893, da Møderne paa Banken genoptoges, for Stiftamtmand Th. A. J. Regenburg en Granitobelisk med Portrætmedaillon, afsløret den 2. September 1898, for Stiftsprovst M. Mørk-Hansen af Granit efter Tegning af Arkitekt J. Mørk-Hansen med Portrætmedaillon af Fru M. A. Nielsen, afsløret den 30. Juni 1899, for C. Flor en Granitsten med Portrætrelief i Bronze, afsløret den 14. Juli 1912, rejst af Sønderjysk Centralforening, og for P. Skau en Buste, udført af Billedhugger Marting Hansen og afsløret den 21. Juli 1921. En Talerstol af svære Kampesten, udført efter Tegning af Lorenz Frølich af Billedhugger N. Larsen Stevns, er opsat 1903, afsløret den 24. Juni for indsamlede Bidrag, paa Skamlingsbanken er i 1868 opført en Pavillon, 1882 ombygget og 1898 forøget med en hvælvet Sal.

Skamlingsbankens Højskole oprettedes 1903 af Georg Himmelstrup med Støtte af Egnens Befolkning. Den anselige Bygning i et Stokværk over høj Kælder og med Kvistetage opførtes samme Aar efter Tegning af Bygmester Bentsen, Vallekilde. 1918 solgtes Skolen til Staten, og Bygningen benyttes nu som Skolehjem for vanskelige Pigebørn. Et Par gamle Bullader fra Skolehjemmets Gaard er overflyttet til Frilandsmusæet ved Kongens Lyngby.

Sjølund Statsskolehjem for Piger er i Henhold til § 40 jfr. § 42 i Lov Nr. 237 af 12. Juni 1922, jfr. Lov Nr. 55 af 31. Marts 1916 om Værgeraadsforsorg m. m. at betragte som Statsskolehjem for indtil 36 Piger, der efter Reglerne i nævnte Lovs § 35 skal anbringes i et Skolehjem, og som ved Optagelsen skal være i Alderen 12—15 Aar, med Formaal gennem et passende Ophold at give disse Piger en efter deres Evne og Forhold passende Opdragelse og Oplæring. Skolehjemmet, der er Statsejendom, ledes af en Forstanderinde, der udnævnes af vedkommende Minister.

Medlemmer af Vejstrup Sogneraad er: Gaardejer J. Bruhn, Smedemester I. P. Buhl, Gaardejer J. Damkjær, Husmand C. Straarup, Boelsmand C. Jepsen, Boelsmand J. Holm og Smedemester J. Schmidt.

H EJELS SOGN omgives af Vejstrup Sogn, Lillebælt, Hejelsminde og Haderslev Amt.

I Sognet findes Byerne: Hejels, der er delt i Overby, Midtby og Bæklund, med Kirke, Præstegaard, Skole, Friskole, Forsamlingshus, Kro, Brugsforening. Købmands-handel og Jernbanestation, Hejelsminde Ladeplads med Badehotel Købmandshandel, Teglværk, Kalksandstensfabrikker, Havn, Toldkontrolsted, Endestation for Kolding-Hejelsminde Banen, desuden findes i Sognet en Samling Gaarde og Huse.

Hejels Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds'96. Lægd.



Hejels Kirke.



Hejels Efterskole.

Hejels Kirke be-
staar af Kor og Skib
med Taarn mod Vest,
Vaabenhus ved Taarn-
nets Vestmur og
Sakristi ved Korets
Nordside. Kor og
Skib, der er opført
af Granitkvadre, er
fra romansk Tid. De
oprindelige Døre og
flere Vinduer ses
endnu. Taarnet med
hvælvet Underrum og
stor Bue ind til Ski-
bet er opført af røde
Munkesten i den se-
nere Middelalder; se-
nere er det kalket

hvidt. Mod Nord findes en firesidet Tilbygning med Trappe op til Taarnet. Sakristiet af røde Mursten er vistnok opført 1781; under Gulvet findes en Gravkælder. Vaabenhuset, ligeledes af røde Mursten, er opført senere. Kor og Skib er med fladt Loft. Prædikestolen er af nyere Dato. Altertavlen er en sentgotisk Fløjaltertavle med mange udskaarne Figurer. I Midfeltet er fremstillet Korsfæstelsen og fire Helgener, paa Fløjene Apostlene. Alterkalken er fra 1678, desuden findes en Rejsekalk fra 1546. Malmalterstagerne er fra 1677. Over Korbuen er ophængt et Krucifiks i gotisk Stil.

I Sognet findes Hejels Friskole og Hejels Kommuneskole.

Hejels Friskole er opført 1874. I Skolen findes 2 Klasser, og der undervises ca. 20 Børn. Lærer ved Friskolen er Frits Bjerre.

Hejels Kommuneskole er oprettet 1894 og var oprindelig Efterskole af Sønderjysk Forening. Denne nedlagdes i 1920, da Skolen overtoges af Kommunen. I Skolen er der 5 Klasser, og der undervises ca. 120 Børn. Ved Skolen er der 4 Lærerkæfter: Førstelærer Ebbe Ebbesen, Andenlærer Johs. Jensen, Lærerinde Frk. Anna Staal og Lærerinde Frk. Kirstine Buhl.



E. EBBESEN
Førstelærer.



JOHS. JENSEN
Andenlærer.



ANNA STAAL
Lærerinde.



K. BUHL
Lærerinde.

EBBE EBBESEN, Førstelærer, er født den 28. Maj 1893 i Gørding Sogn. Dimitteret fra Jelling 1914, siden 1. December 1924 ansat som Førstelærer ved Hejels Skole.

JOHANNES JENSEN, Andenlærer, er født den 25. December 1900 i Volstrup Sogn, Hjørring Amt. Dimitteret fra Haslev Seminarium 1923, siden 1925 ansat som Andenlærer ved Hejels Skole.

ANNA STAAL, Lærerinde, er født den 27. Juni 1878 i Sdr. Stenderup Sogn, Vejle Amt. Privat Uddannelse. Siden 1. December 1900 ansat ved Hejels Skole.

KIRSTINE BUHL, Lærerinde, er født den 15. Marts 1892 i Harte-Bramdrup Sogn, Vejle Amt. Dimitteret fra Odense 1918, siden 1920 ansat ved Hejels Skole.

FRITS BJERRE, Lærer, er født den 26. Marts 1906 i Durup Sogn, Viborg Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1927, siden Februar 1928 ansat som Lærer ved Hejels Friskole.

Hejels Brugsforening er oprettet 1906. Foreningen har nu ca. 150 Medlemmer, og Omsætningen i 1931 var ca. 110.000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer J. Kragh, Uddeler er A. Kvorning, der har virket som saadan siden 1910.

Medlemmer af Hejels Sogneraad er: Gaardejer N. Lassen, Uddeler A. Kvorning, Slagter J. Schmidt, Gaardejer H. Nissen, Gaardejer A. Hansen, Husmand N. Lauritzen og Murer M. Jensen.

VONSILD SOGN omgives af Dalby, Vejstrup, Taps og Ødis Sogne samt Ribe Amt.

I Sognet findes Byen Vonsild med Kirke, Præstegaard, Skole, Forskole, Missionshus, Forsamlingshus, Kro, Købmandshandel, Brugsforening, Mølle, Teglværk, Andelsmejeri og Jernbanestation, desuden Hoppes Huse med Brugsforening, Jernbanestation samt en Samling Gaarde og Huse.

Vonsild Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 92. Lægd.

Vonsild Kirke bestaar af Langhus og Taarn mod Vest. Kirken er opført 1824 25 i Stedet for



Vonsild Kirke.

den ældre Kirke. Bygningen minder meget om Frue Kirke i København, idet den har kalkede Murstensmure og firkantede Vinduer forneden og cirkelrunde foroven, disse sidste bringer Lys ind til Rummet over Hvælvingen. Taarnet hviler paa en portalagtig, rundbuget Forhal og afsluttes med et ganske lavt Pyramidetag med et forgyldt Kors. Indvendig dækkes det udelte Rum af en malet Tøndehvælving af Træ, mod Øst findes en halvrund Alterniche, der dog ikke er synlig udvendig. Af Inventaret er kun Malmalterstagerne, der stammer fra 1676, fra den gamle Kirke. Paa Nordmuren ses et Krucifiks af Professor Stein. I Kirken findes flere Basreliefs af Thorvaldsen. I 1898, da Inventariet blev malet, maledes der i Koret en Frise, forestillende Kristi Gang til Korset.

I Sognet findes 2 Skoler: Vonsild Skole og Forskolen i Hoppeshuse. Lærerkæfterne er følgende: Førstelærer K. L. Skaarup, Lærer Johs. Fosmark, Forskolelærerinde N. M. Hansen og Forskolelærerinde Frk. Johanne Petersen. Vonsild Skole er bygget i 1827. I Skolen er der 123 Elever, og der er 5 Klasser.



K. L. SKAARUP
Førstelærer.



C. J. FOSMARK
Lærer.



J. PETERSEN
Forskolelærerinde.

KRISTEN L. SKAARUP, Førstelærer, er født den 5. Februar 1889 som Søn af Gaardejer Skaarup og Hustru, Hjarup. Gift 1919 med Alma Jørgensen. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1914, Lærer ved Hjørring Højskole fra 1919–20, Lærer ved Testrup Højskole fra 1920–27. Formand for Foreningsforeningen, Formand for Retsforbundets Vonsild Kreds, Formand for Vonsild Sogns landøkonomiske Forskudsforenings Legat, Kommunalrevisor, Kasserer i Menighedsraadet. Siden 1928 Førstelærer ved Vonsild Skole.

CARL JOHANNES FOSMARK, Lærer, er født den 8. Juli 1907. Gift 1921 med Nicoline Fosmark. Dimitteret fra Ranum Seminarium, siden da Lærer ved Vonsild Skole.

JOHANNE PETERSEN, Forskolelærerinde, er født den 1. Juli 1894 i Ø.-Nykirke Sogn. Dimitteret fra Vejle 1916, siden 1918 ansat som Lærerinde ved Hoppeslund Forskole.

NIELSINE MARIE HANSEN, Lærerinde, er født den 8. Septbr. 1881, som Datter af Øhandler F. Hansen og Hustru Hansine, født Nielsen, Kolding. Dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium 1912, ansat i Gjesten fra 1912–1921, Organist siden 1918, siden 1921 ansat som Forskolelærerinde i Vonsild.

Hoppes Brugsforening er oprettet 1891. I Foreningen er der ca. 130 Medlemmer og Omsætningen i 1931 var ca. 80,000 Kr. Foreningens Formand er A. M. Krigs-lund, Uddeler er A. Hundsholt, der har virket som saadan i Brugsforeningen siden 1922.

Vonsild Mølle er bygget 1876 af Jens Peter Andersen. I Begyndelsen havde Møllen en Omsætning paa 60–70,000 Kr., nu er Omsætningen ca. 800,000 Kr. I

1932 nedbrændte Møllen, men genopbygges som moderne Motormølle. Møllen ejes af Peter Andersen.

PETER ANDERSEN, Møllejer, er født den 11. Marts 1881 som Søn af Møllejer Jens Peter Andersen og Hustru Mathilde, født Langvardt. Gift 1911 med Ingeborg Lund. Møller siden 1896, har ejet Møllen siden 1910, Formand for Gymnastikforeningen.

JENS KOFOED JENSEN, Dyrslæge, er født den 23. Februar 1875 som Søn af Lærer Anton Jensen og Hustru Cecilie Kofoed, Stevns. Gift 1923 med Birgitte Andersen, Datter af Møllejer Andersen i Vonsild. Siden 1896 Dyrslæge i Vonsild. Sogneraadformand fra 1921—25 og i 1929.

CHRISTINE RASMUSSEN, Distriktsjordemoder, er født den 30. April 1881 som Datter af Købmand Christensen og Hustru Johanne, født Nielsdatter, Sinding pr. Silkeborg. Gift 1904 med Landpost Carl Martin Rasmussen. Uddannet fra 1905—06. Privat Praksis fra 1906—07, siden 1. Maj 1907 ansat som Distriktsjordemoder i Vonsild Sogn.

JØRGEN GLASSOW, Politibetjent, er født den 9. April 1893 som Søn af Gaardejer Jørgensen og Hustru Laura, født Glassow. Gift 1921 med Mathilde Andersen. Revisor i Sogneraadet, Næstformand for Gymnastikforeningen, Medlem af Sundhedskommissionen, i Bestyrelsen for Vejle Amts Politiforening. I Politiets Tjeneste siden 1919, siden 1922 ansat som Politibetjent i Vonsild.

Medlemmer af Vonsild Sogneraad er: Dyrslæge Kofoed Jensen, Husmand N. Holst, Karetmager H. C. Frederiksen, Chr. A. Lauridsen, A. Hollbaum, P. A. Jørgensen og Niels Jacobsen.

DALBY SOGN omgives af Vonsild, Søndre-Bjert og Vejstrup Sogne, Kolding Fjord og Kolding Købstadsjorder.

I Sognet findes Byerne: Dalby med Kirke og Skole, Rebæk, Tved sam en Samling af Gaarde og Huse.

Dalby har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 93. Lægd.

Dalby Kirke er med Undtagelse af Taarnets Underdel opført 1872—73 af L. A. Winstrup og bestaar af Apsis, Kor og Skib af røde Mursten paa Granitsokkel samt Taarn, der over de sentmiddelalderlige Munkestensmure, en Levning af Sognets gamle Kirkebygning, har et ottesidet Spir. Indgangen til den hvælvede For-



Dalby Skole.

hal i Taarnet er fra Vest. Kirken har dekoreret Bjælkeløft, Apsis Halvkuppelhvælving. Altertavlen er malet 1872 af Schleisner, den gamle Altertavle er i Kolding Museum. Prædikestolen er ogsaa ny. Alterstager til Minde om Hans Starup, død 1648, og Hustru. Romansk Granitfont med Rundbuer og paa Foden Mandehoveder. Middelalderligt Trækrucifiks. En Lysekrone til Minde om Anker Jørgensen Schultz, død 1877, og Hustru, død 1900.

I Sognet har ligget en Sædegaard, Tveds Hovedgaard eller Tvedsgaard, som 1417 tilhørte Fru Jutte, Hennike Limbeks Efterladte, 1480 og 1492 Markvard Tegenhus, 1535 hans Søn, Otto Tegenhus, hvis Søster Ellen bragte den til sin Mand, Anders Ebbesen Ulfeld, derefter tilhørte den dennes Søn, Just Ulfeld, hvis Datter, Anne Ulfeld, ægtede Jørgen Friis, der 1585 mageskiftede Tvedsgaard til Kronen. Ovennævnte Fru Jutte pantsatte 1427 Brændkærmark til Kolding By, siden var der Strid mellem Byen og Familien Tegenhus paa Tvedsgaard, indtil denne ved et Forlig afstod Halvdelen af Marken til Byen. Tved Hovedgaard skal have ligget paa samme Sted som den nuværende Gaard.

Straarup, tidligere en Landby, blev 1684 gjort til en kgl. Forpagtergaard, som blev udparcelleret 1788, men atter samlet og tilhørte 1801 H. Nielsen, 1813 J. Müller, 1814--23 H. G. Castenschjold, derefter Kammerraad A. L. Kjær, hans Enke, Anna Cathrine, født Petersen, og fra ca. 1856 Greve F. Knuth, som 1864 solgte den til Haltermann. Han afhændede den 1882 for 320,000 Kr. til Direktør, Jægermester A. N. Grøn, som 1886 solgte den for 295,000 Kr. til Rentier O. J. Toft, der 1902 afstod den til Sønnen, P. N. Toft, hvis Enke, Fru Emmy Toft, ejede den.



I. L. TOFTGAARD
HANSEN
Førstelærer.

KATHRINE JENSEN, Forskolelærerinde, er Datter af Gaardejer Jensen og Hustru, dimitteret fra Haslev Seminarium 1918, ansat ved Dalby Skole som Forskolelærerinde siden 1926.

IVAR LOUIS TOFTGAARD HANSEN, Førstelærer, Kirkesanger og Organist, er født den 27. Januar 1876 som Søn af Stationsforstander Knud Jakob Hansen og Hustru Louise Toftgaard. Gift 1899 med Olga Kristine Berg.

Dimitteret fra Jonstrup -- 1. Karakter, Præliminæreksamen 1891, Medlem af Bestyrelsen (Kasserer) for Den danske Lærerstands Begravelseskasse, Revisor i Lærerstandens Brandforsikring, Medlem af Bestyrelsen for Vonsild-Kredsens konservative Vælgerforening.

Medlemmer af Dalby Sogneraad er: Proprietær E. Juhl, Murermester N. P. Nielsen, Distriktsforstander Henrik Nielsen, Proprietær A. Schultz og Husmand F. Myrhøj.



K. JENSEN
Forskolelærerinde.

ØDIS SOGN omgives af Taps og Vonsild Sogne, Ribe Amt og Haderslev Amt. I Sognet findes Byerne: Ødis med Kirke, Præstegaard, Skole og Forskole, Missionshus, Forsamlingshus, Kro. Spare- og Laanekasse, Købmandshandel, Brugsforening, Andelsmejeri og Jernbanestation, Ødis-Bramdrup med Skole, Atholdshotel, Mølle, Brugsforening og Jernbanestation, Fovslet med Skole, Forsamlingshus, Kransbjerg Mølle og Jernbanestation, Gaaskær med Jernbaneholdeplads, desuden er der en Del Gaarde og Huse.

Ødis Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderings-

kreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' Lægd 91a og 91b.

Ødis Kirke bestaar af tredelt Langhus med tresidet Afslutning mod Øst og med Taarn mod Vest. Den er opført i gotisk Stil i Aarene 1856-57, Indgangen til Forhallen findes i Taarnets Vestende. Langhuset har fladbuede Hvælvinger af Træ. Kirken blev malet og dekoreret 1895 og igen i 1922, da Kirkerummet og Stolene maledes i afstemte Farver, og Alterpartiet blev kunstnerisk udsnykket. De høje Nicher paa begge Sider af Alteret udfyldtes med Frescomalerier, og i Nichen over Alteret indsattes et Glasmaleri, omgivet af 4 Keruber i Fresko. Prædikestolen er fra nyere Tid med malede Billeder af Evangelisterne og Paulus. Alterbilledet, der forestiller Vandringen til Emaus, er omkranset af Felter, hvor der paa Guldgrund er fremstillet Billeder af Engle og Profeter samt Motiver fra den gamle Pagt. Sognepræst i Ødis er A. J. Oksbjerg.



A. J. OKSBJERG
Sognepræst.

A. J. OKSBJERG, Sognepræst, er født den 28. September 1883 som Søn af afd. Gaardejer Hans Jensen og Hustru Karen Marie Madsen. Gift 1925 med Kristine Kruse. Theologisk Kandidat, Sognepræst i Ødis Sogn.

I Sognet findes 4 Skoler: Ødis Skole med Forskole, Ødis-Bramdrup Skole og Fovslet Skole samt Bramdrup Skole.

Ødis Skole er opført 1862. I Skolen er der 4 Klasser, og der undervises ca. 115 Børn. Førstelærer ved Skolen er I. M. Petersen.

Ødis-Bramdrup Skole er opført 1854. Skolen er 3-klasset, og der undervises ca. 94 Børn. Førstelærer er M. Andersen.

Fovslet Skole er opført 1841, men er udvidet 1904 og 1928. I Skolen er der 2 Klasser, og der undervises ca. 50 Børn. Førstelærer er Frederik V. Lindeloff.

Bramdrup Skole, der er den ældste i Sognet, er oprettet 1810. Før den Tid gik Børnene til Skolerne i Harte og Eltang. I Skolen er der fire Klasser. Den nuværende Skolebygning er bygget 1874. I Skolen undervises der ca. 50 Børn. Førstelærer ved Skolen er J. K. Kristensen.

I. M. PETERSEN, Førstelærer, er født den 2. Marts 1878 i Stagsstrup Sogn, Thisted Amt, som Søn af Købmand J. Petersen og Hustru Maren, født Sørensen. Gift 1899 med Marie Strunge. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1898, siden 1920 ansat som Førstelærer v. Ødis Skole

SIGRID JOHANSEN, Lærerinde, er født den 22. Juli



Ødis-Bramdrup Skole.

1888 i Brørup Sogn, dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium 1924. Siden 1925 ansat som Forskolelærerinde i Ødis.

ANINE NIELSEN, Lærerinde, er født den 11. August 1901 i Nr. Nissum Sogn, Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1923. Siden 1923 ansat som Lærerinde ved Ødis-Bramdrup Skole.

MARIE HOLM, Lærerinde, er født 1888 i Vilslev Sogn, Ribe Amt. Dimitteret fra Ribe 1912. Siden 1914 ansat som Lærerinde ved Bramdrup Skole.



J. K. KRISTENSEN,
Førstelærer.



M. ANDERSEN,
Førstelærer.



F. V. LINDELOFF,
Førstelærer.



JOHS. ELLEGAARD,
Andenlærer.

J. K. KRISTENSEN, Førstelærer, er født den 20. Januar 1880 i Særslev Sogn, Odense Amt. Dimitteret fra Silkeborg 1903, siden 1. September 1915 ansat som Førstelærer ved Bramdrup Skole.

M. ANDERSEN, Førstelærer, er født den 15. December 1887 i Husby Sogn, Ringkøbing Amt. Dimitteret fra Ribe Seminarium 1909, siden 1. November 1921 ansat som Førstelærer ved Ødis-Bramdrup Skole.

FREDERIK VILHELM LINDELOFF, Førstelærer, er født den 27. Januar 1875 i Ø.-Løve Sogn, Aabenraa Amt. Dimitteret fra Odense 1895. Andenlærer fra 1899 – 1906, siden 1906 ansat som Førstelærer ved Fovslet Skole.

JOHANNES ELLEGAARD, Andenlærer, er født den 1. April 1910. Dimitteret fra Haderslev Seminarium 1931, ansat som Lærer ved Ødis Skole i December 1931.

Ødis Brugsforening er oprettet 1. Juli 1896. Foreningen har ca. 160 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var 120,000 Kroner. Foreningens Formand er Lærer Andersen. Uddeler er G. Juhl, der har virket som saadan siden 1924.

Ejstrup Brugsforening er oprettet 1897. Foreningen har ca. 140 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var ca. 98,000 Kr. Grovvarer ca. 30,000 Kr. Foreningens Formand er Gaardejer C. Rimann og Uddeler er Th. Bording Petersen, der har virket som saadan ved Ejstrup Brugsforening siden 1927.

Bramdrupdam Brugsforening, er opført 1897. Foreningen har ca. 200 Medlemmer. Omsætningen i 1931 var ca. 110,000 Kr. Formand er Murerimester H. J. Hansen og Uddeler er K. Hansen, der har virket som saadan i Bramdrupdam Brugsforening siden 1926.

Bramdrup Mølle er bygget 1868. Møllen ejes nu af Chr. Hansen, der har eiet Møllen siden 1904.

SVEND ANDERSEN, Sognefoged, er født den 28. September 1890 i Fakse Sogn. Præstø Amt. Skovfoged ved Fovslet Skove, siden Januar 1932 Sognefoged i Ødis Sogn.

Medlemmer af Ødis Sogneraad er: Gaardejer Nis E. Nissen, Rentier E. Juhl, Husmand Chr. Bahr, Husmand J. Lind, Gaardejer M. Buhl, Arbejdsmand J. Kramer, Skovfoged S. Andersen, Distriktsbestyrer C. Juhl, Gaardejer H. Midtgaard, Centralbestyrer L. Nielsen og H. Viuff.

TAPS SOGN omgives af Ødis, Vonsild og Vejstrup Sogne samt Haderslev Amt. I Sognet findes Byerne: Taps med Kirke, Præstebolig, Hovedskole, Missionshus, Købmandshandel, Brugsforening, Andelsmejeri, Jernbanestation, Aastorp, Tapsore med Forskole og Jernbaneholdeplads, Brænøre med Købmandshandel, Mølle og Jernbaneholdeplads og desuden findes en Del Gaarde og Huse.

Taps Sogn har Tingsted i Kolding og hører under Kolding Købstads Rets- og Politikreds, Vejle Amtstuedistrikt, Kolding Læge- og Skattekreds, Kolding Herreds Vurderingskreds, Amtets 6. Folketingskreds, 2. Forligskreds og 7. Udskrivningskreds' 90. Lægd.

Taps Kirke bestaar af Kor og Skib med Taarn mod Vest og Vaabehus mod Syd samt Apsis. Apsis, Kor og Skib er fra romansk Tid og er opført af Granitkvadre paa Sokkel. Den oprindelige Syddør med 4 Søjler og reliefpnydet Tympanon er flyttet frem til Vaabehusets ydre Dør. Korbuen er ligeledes bevaret, hvorimod Norddøren er tilmuret. Taarnet er tilføjet i den senere Middelalder. Det er opført af Granitkvadre og Munkesten og har nu firesidet Spir samt Trappehus mod Nord. Vaabehuset af Mursten er nyt. Apsis har tre romanske Vinduer. Det er ved en Mur, der skjuler det meste af den kvaderbesatte Apsisbue adskilt fra Koret og indrettet til Præsteværelse. Kirken har nu store, nye Vinduer. Kirkens Indre er med fladt Loft undtagen Apsis, der er hvælvet. Prædikestolen er af nyere Dato. Altertavlen er en sentgotisk Fløjaltertavle med udskaarne Figurer. I Midtskabet er fremstillet den Korsfæstede og Helgenerne, i Fløjene Apostlene og i Fodstykket er fremstillet 15 af de saakaldte „Nødhjælpere“. Over Korbuen er ophængt et Krucifiks fra tidliggotisk Tid.



A. DAM
Sognepræst.

Kirken har gennemgaaet større indre og ydre Restaurationer i 1860 og 1883, og fremtræder nu som en meget smuk Landsbykirke. Sognepræst er Pastor Axel Dam.

AXEL DAM, Sognepræst, er født den 26. Februar 1905 som Søn af Folketingsmand, Dr. phil. Axel Dam og Hustru Charlotte, født Sonne. Gift 1932 med Marie Scavenius, Datter af Kunstmalers Scavenius. Student 1924. Embedseksamen Januar 1932, siden 14. August 1932 Sognepræst i Taps Sogn.



Taps Kirke.

I Sognet findes 2 Skoler, nemlig Hovedskolen i Taps og Forskolen i Tapsore.

I 1830 nedbrændte Taps gamle Skole, og det lykkedes ikke dengang at opklare Aarsagen til Branden. Mange Aar senere kom den dog



Taps gamle Skole.

for Dagen, ved at en gammel Kone paa sit Dødsleje tilstod, at hun, medens hun som ung tjente paa Skolen, havde stukket Ild paa Skolen, fordi hun længtes hjem. Samme Aar blev den nye Skole, der saaledes er over 100 Aar gammel, opført. Hos Gaardejer M. Tobiasen, Aastorp, har man fundet den 100 Aar gamle Byggekontrakt, der lyder saaledes: Kontrakt

angaaende et nyt Skolehuses Opbyggelse paa Skolelandet ved Taps Kirke, oprettet mellem Taps Sogns Repræsentanter paa den ene og Snedker- og Muurmester Jes Hansen i Ostorp paa den anden Side. ¹⁾ Jes Hansen forpligter sig til at forrette Muur-, Tømrer- og Snedkerarbejde ved det nye Skolehus og „unævnelige Rums“ Opførelse i nøjagtig Overenstemmelse med den af de høje Herrer Kirkevisitatorer approberede Rids; at gøre alt dette Arbejde forsvarligt og godt, saa at det kan udholde et Syn af sagkyndige, som maatte vorde foranstaltet, og at være fuldkommen færdig med Bygningen i det seneste i 14 Uger efter, at Arbejdet er paa begyndt. ²⁾ For alt dette Arbejde udbetales til Jes Hansen af Skoleinteressenten den Summa 160 Rd. (siger hundrede og tresindstve Rigsdaler), hvorhos J. H. dog lover Interessenten at lægge 10 Rd. til ovennævnte Sum, ifald Jes Hansen skulde have Tab paa Akkorden. ³⁾ Skoleinteressenterne indkøbe selv forsvarlige Bygningmateriale

af alle Slags og besørger dem tilkørte til Bygningspladsen. Ogsaa paatager de sig selv at nedbryde Ruinen af den afbrændte Skolebygning, og at transportere hen til den ny Byggeplads, alt hvad deraf skai bruges til den nye Bygning. Alt Haand og Spandtjeneste forrettes ligeledes af Interessenterne paa en saadan Maade, at Jes Hansen ikke bliver op-



Taps Skole.

holdt eller forsinket i Arbejdet. Det Arbejde, som paaligger Interessenterne ifølge denne Contract, forpligter de sig til at begynde med ufortrødent, og først at begynde med det Arbejde, som Jes Hansen anordner at skulle foretages først. Ovenstaaende Contract haver vi til Stadfæstelse egenhændig underskrevet.

Jes Hansen. Peter Rasmussen. Søren Mathiesen. Jep Lauridsen.
Taps, den 14. Juni 1830 telf. L. Aagaard, p. c.

Skolen blev bygget med 2 Skolestuer og Lejlighed for Førstelæreren — 3 Værelser, Pigekammer, Køkken, Spisekammer og Kælder. Og paa Loftet blev der indrettet et Gavlværelse mod Øst til Andenlæreren. Da den nye Skole blev bygget i 1904 med 2 Skolestuer og Lejlighed til Andenlæreren, blev den ene af de gamle Skolestuer efter en Omforandring taget i Brug af Forskolen, idet Lærerindeembederne ved Pogeskolerne paa Tingskovhede og Aastorp nedlagdes. Samtidig tilbyggedes der et Par Fag mod Vest, og heri og i den anden Skolestue indrettedes der Lejlighed for Lærerinden. Nogle Aar i Forvejen havde Kommunen overtaget Skolejorden og ombygget den gamle Lade til Gymnastiksal.

Tapsore Forskole er opført i 1890. I Skolen undervises ca. 25 Elever. Lærerinde er Frk. Olga Frandsen.

OLGA FRANDSEN, Lærerinde, er født i Roskilde. Dimitteret fra København, Eksamen 1904, ansat i Serslev Øster fra 1905—10, siden 1910 Lærerinde ved Tapsore Forskole.

PETER DAHLGAARD, Lærer, er født den 5. Juni 1894 som Søn af Vognmand Peder Dahlgaard Poulsen og Hustru Jensine, født Jensen. Gift 1919 med Kathrine Hansen. Dimitteret fra Nr. Nissum Seminarium 1916, derefter ansat i



P. DAHLGAARD
Lærer.

Sønderho, Fanø. Bibliotekar. Medlem af Menighedsraadet, i Bestyrelsen for Veile Amts Skolebiblioteksforening, i Bestyrelsen for Sygeplejeforeningen, Organist, siden 1919 ansat ved Taps Skole.

DAGMAR RIISBERG, Lærerinde, er født den 12. Februar 1893 som Datter af Gaardejer Riisberg og Hustru, Toustrup. Dimitteret fra Silkeborg Seminarium 1916, siden 1923 ansat ved Taps Forskole.

PETER NIELSEN MYGIND, Førstelærer, er født den 26. Juni 1870 som Søn af Gaardejer Mygind og Hustru, Ellang Sogn. Gift med Bothilde Poulsen. Dimitteret fra Vesterbro Seminarium, København, 1890. Formand for Vægeraadet, Formand for Sygekassen, siden 1904 Førstelærer i Taps.

Kjær Mølle var oprindelig en Borgmølle, tilhørende det adelige Gods Vargaard i Hjels. Den laa paa et andet Sted end nu, nemlig ved de saakaldte „Møledamsjorder“ i Hjels. Formodentlig i det 16. eller 17. Aarh (Tidspunktet kan ikke bestemt angives, er Møllen paa Grund af Vandmangel flyttet ud i Kæret. Den kaldes fra nu af ikke blot Vargaard Mølle, men ogsaa Kjær Mølle, og det sidste Navn er blevet eneraadende

JOHANNES P. JOHANSEN, Gaardejer, Sogneraadform., er født d. 17. Oktbr. 1869 som Søn af Gdr. Johansen og Hustru, Taps. Kirkevæрге, Medlem af Menighedsraadet, Medlem af Vejle Amtsraad, Sogneraadformand i Taps Sogneraad.



J. P. JOHANSEN
Sogneraadformand.

Medlemmer af Taps Sogneraad er: Gdr. J. P. Johansen, Husm. H. Olsen, Gdr. H. Johansen, Murer Chr. Bording, Propr. O. J. Brandorff, Gdr. K. Poulsen og Gdr. J. N. Jørgensen.



D. RIISBERG
Lærerinde.

REGISTER

UNDER VEJLE KØBSTAD FINDES FØLGENDE AFSNIT

	Side		Side
Vejle Bys Historie	5	St. Maria Hospitalet	62
Borgmester og Byraad	16	Vejle Bank	64
Sct. Nicolaj Kirke	17	Vejle Byes og Åmts Sparekasse	65
Vor Frelasers Kirke	19	Den danske Landmandsbank	66
Katolsk Kirke	20	Landbo-, Spare- og Laanekassen for Vejle og Opland	66
Vejle Havn	20	Andels- og Folkebanken	66
Vejle Toldetat	25	Vejle Museum	67
Vejle Hospital	28	Amtsstue og Amtskontor	68
Vejle Bys Raadhus	32	Forsørgelsesanstalten	68
Vejle Politi	36	Lysbadeanstalten	68
Børnehjemmet „Marienlund“	38	Vejle Haandværkerforening	69
Optagelseshjemmet „Skovbakken“	40	Vejle Handelsstandsforening	70
Børnehjemmet „Solhjem“	40	Handelsforeningen af 1897	71
Dagmarasylet	41	Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund, Vejle Amt	71
De Gamles Hjem	41	De danske Forsvarsbrødre for Vejle og Omegn	72
Vejle Latinskole	42	Vejle borgerlige Skyttelav	72
Vejle Borgerskole	44	Vejle Amts 30. Skyttekreds i Vejle	73
Gerda Møllers Skole	46	Sømandsforeningen	73
Kirstine Seligmanns Skole	46	Vejle Skipperforening	73
Frøken Rasmussens Skole	47	Vejle Grundejerforening	73
Frøken Jordy Asmussens Børnehave	47	Dameafdelingen under Røde Kors	74
Den katolske Menighedsskole i Vejle	47	Dansk Kvindesamfunds Vejle Kreds	75
Vejle Handelsskole	47	Beværterforeningen for Vejle og Omegn	76
Statens Forskoleseminarium ved Vejle	48	Vejle Haandværker Sangforening	77
Østjydsk Handelsforenings Handelsskole	49	Sangforeningen „Apollo“	77
Vejle tekniske Skole	49	Det tekniske Selskab i Vejle	77
Vejle offentlige Slagtehus	52	Vejle Radioklub	78
Vejle Elektricitetsværk	52	K. F. U. M. i Vejle	79
Vejle Gasværk	53	De samvirkende Idrætsklubber i Vejle	80
Vejle Vandværk	53	Vejle Idræts Forening	80
Vejle Brandvæsen	53	Vejle Boldklub	80
Biblioteket for Vejle By og Amt	54	Vejle Gymnastikforening	81
Vejle Bys Jernbaneetat	55	Sejlklubben „Neptun“	82
Vejle—Givne Jernbane	57	Private Personer	83
Vejle—Vandel—Grindsted Jernbane	57		
Vejle Bys Postetat	57		
Vejle Sygehus	58		

UNDER FREDERICIA KØBSTAD FINDES FØLGENDE AFSNIT

	Side		Side
Fredericia Bys Historie	87	Reformert Kirke	104
Borgmester og Byraad	99	Romersk-katolsk St. Knuds Kirke	104
Fredericia Fæstning	99	Fredericia Havn	105
Fredericia er Garnisonssted	101	Fredericia Raadhus	110
Trinitatis Kirke	102	Det kgl. Døvtummeinstitut i Fredericia	112
Michaelis Kirke	103	Fredericia Sygehusvæsen	117

	Side		Side
Sct. Josephs Hospital	120	Fredericia Museum	152
Fredericia Alderdomshjem	122	Fredericia offentlige Slagtehus... ..	153
Fredericia Kommunes Forsørgelsesvæsenes In- spektorat	122	Banken for Fredericia og Omegn	154
Fredericia Forsørgelsesanstalt	123	Fredericia Haandværkerforening	156
Fredericias Forsørgelsesvæsenes Husvildeafde- ling	123	Fredericia Handelsforening	157
Dagmar Asylet	124	Fredericia Handelsforening af 1892	158
Fredericia højere Almenskole	124	Fredericia Sygeforening af 1874	159
Fredericia kommunale Skolevæsen	127	Fredericia Sygekasse af 1847	160
Markholt Olesens Forberedelses- og Realskole	127	K. F. U. M.	161
Fredericia private Realskole	129	K. F. U. K.	162
Fredericia Døtreskole	132	Fredericia Politikorps	164
Reformert Menigheds Skole i Fredericia	132	De danske Forsvarsbrødre for Fredericia og Omegn	165
Teknisk Skole	133	Det Forenede borgerlige Skydeselskab	166
Fredericia Handelsskole	135	Røde Kors	167
Dansk Købestævne	136	Sangkoret „Apollo“	168
Fredericia Jernbaneetat og Færgevæsen	138	Fredericia Kystartilleriforening	168
Fredericia Postkontor	146	Fredericia Feltartilleriforening	168
Jernbanepostkontor 2 i Fredericia	147	Fredericia Garderforening	169
Fredericia Telegrafstation	148	Fredericia Gymnastikforening	169
Fredericia Toldsted	150	Fredericia Boldklub	170
Fredericia Bibliotek	152	K. F. U. M.s Idrætsafdeling	172
		Private Personer	172

UNDER KOLDING KØBSTAD FINDES FØLGENDE AFSNIT

	Side		Side
Kolding Bys Historie	175	Trolhede Kolding Vejen Jernbane	226
Koldinghus	183	Kolding Sydbaner	227
Borgmester og Byraad	192	Post- og Telegrafvæsenet i Kolding	227
Kolding Havn	192	Kolding Toldetat	228
Sct. Nikolaj Kirke	194	Kolding Telefoncentral	231
Kristkirken	197	Landmandsbankens Filial i Kolding	231
Den romersk-katolske Sct. Michaels Kirke.....	198	Kolding Laane- og Diskontokasse	232
Immanuelskirken	198	Spare- og Laanekassen for Kolding By og Omegn	233
Museet paa Koldinghus	199	Nationalbanken i Kolding	234
Kolding Raadhus	203	Sønderbro Apotek i Kolding	234
Sct. Jørgens Hospital	207	Svaneapoteket i Kolding	235
Kolding lærde Skole	209	Kolding Redningskorps	236
Kolding kommunale Skolevæsen	211	Fællesforeningen for Danmarks Brugsforenin- ger	236
By- og Amtssygehuset i Kolding	215	Hans Hansens Sølvsmiede	238
Sct. Hedvigs Klinik	218	Kolding Handelsforening	238
Den katolske Menighedsskole i Kolding	218	Selskabet De Danske Forsvarsbrødre for Kol- ding og Omegn	239
Børnehjemmet Sct. Josef i Kolding	219	K. F. U. K. i Kolding	239
De Gamles Hjem	219	Kolding og Omegns Radioklub	240
Overmarksgaarden, Kolding Forsørgelseshjem	220	Kristelig Lytterforening for Kolding og Omegn	240
Kolding Børneasyl	220	Kolding Roklub	241
Frk. Marie Mikkelsens Børnehave	221	Kolding Boldklub	241
Kolding Gasværk	221	Kolding Idræts-Forening	241
Kolding Vandværk	221	Private Personer	241
Kolding Elektricitetsværk	222		
Kolding Centralbibliotek	223		
Kolding Jernbanestation	223		

SOGNEFORTEGNELSE

	Side		Side
Almind	425	Nørre-Bramdrup	416
As	261	Nørup	358
Barrit	257	Pjedsted	411
Bjerge	245	Raarup	268
Blaahøj	344	Randbøl	362
Brande	335	Ringgive	321
Bredsten	350	Sindbjerg	304
Bredstrup	389	Skibet	347
Dalby	443	Skjolde	271
Davgaard	289	Skærup	406
Egtved	379	Smidstrup	407
Eltang	418	Stenderup	281
Engum	292	Stenderup	432
Erritzø	384	St. Dalby	286
Filskov	344	Stovby	251
Gaarslev	413	Sønder Bjert	434
Gadbjerg	353	Sønder Omme	341
Gaverslund	392	Taps	447
Give	323	Tavlov	390
Givskud	317	Torsted	275
Glud	272	Tyregod	330
Grejs	304	Tyrsted	279
Harte	416	Uldum	309
Hatting	275	Ullerup	382
Hedensted	286	Urlev	248
Hejels	439	Ut	243
Herslev	424	Vejlby	382
Hjarnø	272	Vejstrup	437
Hornum	256	Vester Nebel	430
Hornstrup	298	Vester	333
Hover	371	Vilstrup	418
Hvejsel	315	Vindelev	313
Højen	375	Vinding	404
Jelling	365	Viuf	426
Jerlev	375	Vonsild	441
Kollerup	373	Vrigsted	257
Korning	284	Ødsted	377
Kolding Landdistrikt	415	Ødis	444
Klakring	261	Ølsted	283
Langskov	312	Øster Nykirke	319
Lindeballe	356	Øster Starup	427
Løsning	296	Øster Snede	302
Nebsager	245	Ørum	250
Nørre-Bjert	418		